BORGİALAR

TARİHİN EN KÖTÜ ŞÖHRETLİ AİLESİ







PAUL STRATHERN

ÇEVİRİ: GÖKÇEN İLERİ

Kronik


Kronik

BORGİALAR
Tarihin En Kötü Şöhretli Ailesi

—

PAUL STRATHEN

KRONİK KİTAP: 621
Avrupa Tarihi Dizisi: 27

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

ÇEVİRİ
Gökçen İleri

EDİTÖR
Oğuz Selim Başar

DÜZELTİ
Mehmet Şengöçmen

KAPAK TASARIMI
Kutan Ural

MİZANPAJ
Kronik Kitap

1. Baskı, Mart 2025, İstanbul

ISBN
978-625-6228-70-2

KRONİK KİTAP
Şakayıklı Sk. N°8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 49639

www.kronikkitap.com
kronikkitap

BASKI VE CİLT
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI
© Paul Strathen, 2019, London, "The Borgias Power and Fortune" özgün adıyla Atlantic Books tarafından yayımlanan, telif hakları Intercontinental Literary Agency LTD aracılığıyla alınan bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Kronik Yayıncılık A.Ş.'ye aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

BORGİALAR

TARİHİN EN KÖTÜ ŞÖHRETLİ AİLESİ



PAUL STRATHERN

ÇEVİRİ: GÖKÇEN İLERİ

Kronik

Paul Strathern

Londra'da doğdu ve Dublin'deki Trinity College'da okudu, ardından iki yıl boyunca Ticaret Donanması'nda görev yaptı. 1972'de Somerset Maugham Ödülü'nü kazandı. İngiltere'de yaşıyor.

Gökçen İleri

1983 yılında Gölcük'te dünyaya geldi. Uludağ Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun olduktan sonra felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi sosyal bilimler alanlarının yanı sıra farmakoloji, koruyucu halk sağlığı gibi beşerî tıp alanlarında akademik makale ve kitap çevirileri yapmıştır. Daha önce Kronik Kitap'tan çıkan Cadılık ve Büyü Tarihi: Sümerlerden Harry Potter'a adlı eseri çevirmiştir. Özellikle bilim tarihi, kültür tarihi, mikro tarih çalışmaları, insan ve çevre hakları gibi konulara ilgi duyar. Kişisel olarak daha yaşanabilir bir çevrenin, daha yaşanabilir bir toplumun ve herkes için eşit ve adil bir dünyanın yollarını aramakta ve geleceğe umutla bakmaktadır.

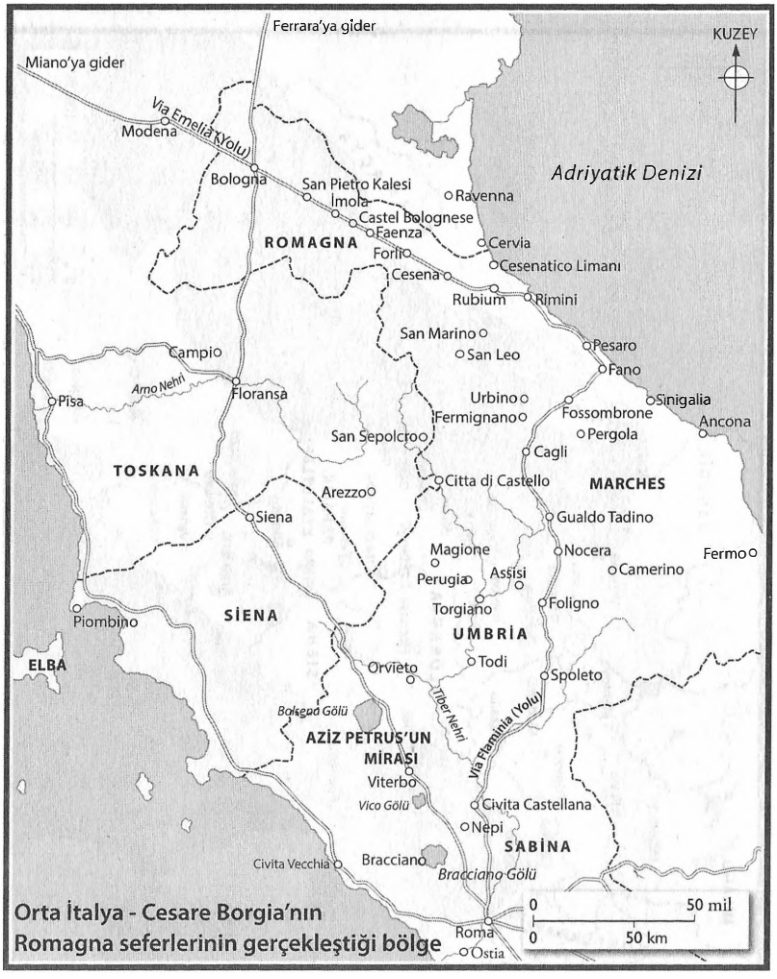
İÇİNDEKİLER

	HARİTALAR	7
	BORGİA AİLESİ SOY AĞACI	9
	KİTAPTA YER ALAN KİŞİLER	11
	ÖNSÖZ: TAÇ GİYME ZAMANI	15
1	HANEDANIN KÖKENLERİ	33
2	RODRİGO'NUN GENÇLİĞİ	51
3	KARDİNAL RODRİGO BORGİA'NIN GERÇEK RENGİ	73
4	ZİRVEYE GİDEN YOL	95
5	YENİ BİR PAPA YENİ BİR ÇAĞ	111
6	"TANRI'NIN KAMÇISI"	131
7	EN İYİ PLAN	147
8	ÖNEMLİ BİR İŞ BİRLİĞİ	165
9	KRALİYET BAĞI	183
10	IL VALENTİNO'NUN SEFERİ	207
11	DOĞRU ZAMANI KOLLAMAK	225
12	İKİNCİ ROMAGNA SEFERİ	241
13	BORGİALAR ZİRVEDE	255
14	CESARE'NİN SAVRULUŞU	273
15	DEĞİŞEN KADERLER	289
16	CESARE'NİN KURTULUŞU	309

17 BORGİA'NIN "UZLAŞMASI" 325
18 FERRARA'DAKİ LUCREZİA 343
19 ÖNGÖRÜLEMEYENLER 351
20 ÇARESİZ KADER 369

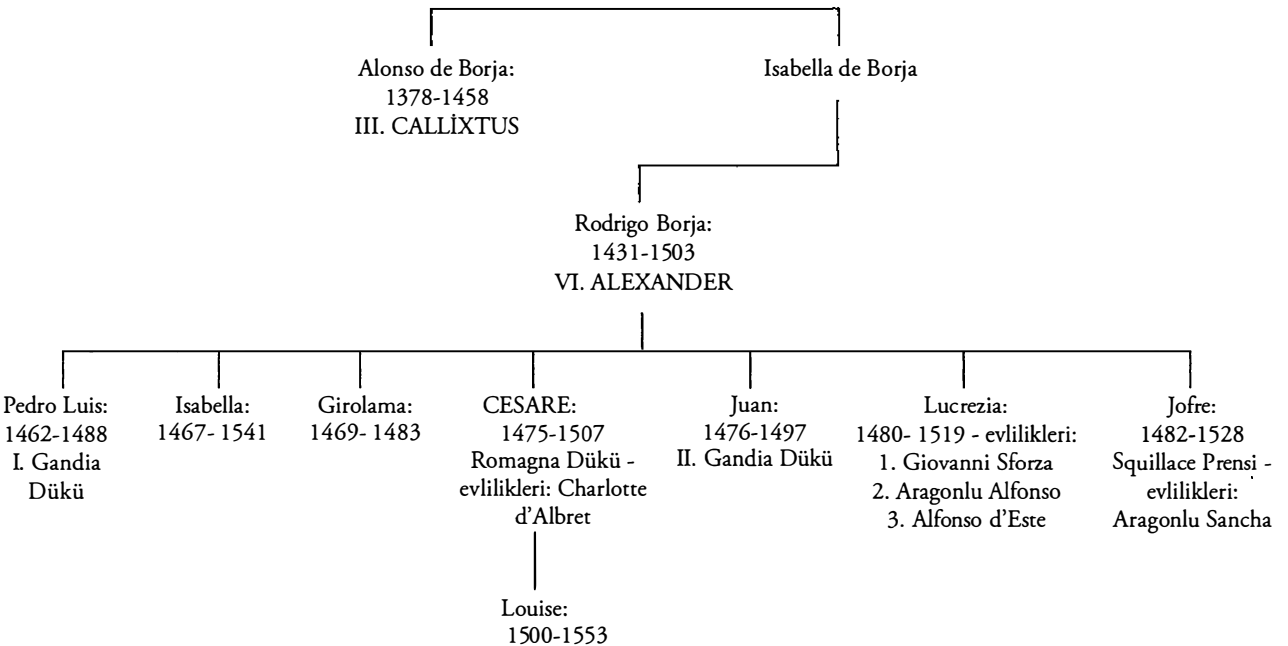
SONSÖZ 379
GÖRSELLER 383
TEŞEKKÜRLER 385
GÖRSEL TELİF HAKLARI 387
DİZİN 389

SAVOY
MİLANO
VENEDİK
KUZEY
Milano
Torino
Pavia
Mantova
Venedik
MONFERRATO
Po N.
İSTİRYA
SALUZZO
Asti
Fornovo
Ferrara
Cenova
Modena
Bologna
CENOVA
Rapallo
Pivizzano
İmola
Ravenna
Forlio
Cesena
Lucca
Rimini
FLORANSA
Pesaro
Pisa
Floransa
Urbino
Sinigalia
Ancona
Adriyatik Denizi
DALMAÇYA
Citta di castello
Siena
Perugia
Piombino
PAPALIK
SİENA
Orvieto
EYALETLERİ
Spoleto
Tiber N.
Civitavecchia
Bracciano
Tagliacozzo
Vicovaro
Roma
Velletri
Ostia
Marino
NAPOLİ
Capua
Napoli
0
100 mil
0
100 km
1494'te İtalya



Orta İtalya - Cesare Borgia'nın Romagna seferlerinin gerçekleştiği bölge

BORGİA AİLESİ SOY AĞACI



KİTAPTA YER ALAN KİŞİLER

Bu listede ailenin her ferdi bulunmamaktadır. Eğer aradığınız isimler burada yoksa, Dizin bölümünde isimlerinin geçtiği sayfaya bakınız.

VI. Alexander: Rodrigo Borgia ismiyle doğmuş, daha sonra Papa III. Callixtus ismini alan amcasının papalığı döneminde yükselmiştir.

II. Alfonso: Napoli Kralı Ferrante'nin oğludur, babasından sonra Napoli kralı olmuş fakat hükümdarlığı kısa sürmüştür.

Aragon Kralı Alfonso: Napoli Kraliçesi II. Joanna tarafından Napoli'nin tartışmalı vârisi ilan edilmiştir. Sekreterliğini yapan kişi ileride Papa III. Callixtus olmuştur.

Georges d'Amboise: Rouen başpiskoposudur, Fransız kraliyet sarayı üzerinde etki sahibi olmuştur.

Aragonlu Alfonso, Bisceglie Dükü: Gerçek babası I. Ferrante olan Napoli Kralı II. Alfonso'nun gayrimeşru oğludur. Lucrezia'nın çok sevdiği ikinci kocası olmuştur.

Aragonlu Sancha: Lucrezia Borgia'nın neşeli çocukluk arkadaşıdır, Papa VI. Alexander'ın önce gözüne girmiş, sonra gözden düşmüştür.

Basilios Bessarion: Papalık için bir kez aday olmuş Yunan âlimidir.

Pietro Bembo: Ferrara Dükü'yle evlenip Ferrara'da yaşadığı dönemde, Lucrezia Borgia'ya soneler yazan Venedikli şairdir.

Alonso de Borja: Bkz. Papa III. Callixtus.

Cesare Borgia: Vanozza de' Cattanei ve ileride Papa VI. Alexander olacak Kardinal Rodrigo Borgia'nın en büyük oğludur.

Giovanni Borgia: *Infans Romanus* [Romalı Bebek] olarak da bilinen çocuktur. Borgia ailesinde bir anda ortaya çıkmış ve ebeveynlerinin kim olduğuyla ilgili skandal niteliğinde spekülasyonlara neden olmuştur.

Isabella Borgia: III. Callixtus'un kız kardeşi, ileride Papa VI. Alexander olacak Rodrigo'nun annesidir.

Juan Borgia: Kendisine çok kızan Cesare Borgia'nın küçük kardeşidir.

Jofrè Borgia: Rodrigo Borgia'nın Vanozza de' Cattanei'den doğan dördüncü çocuğudur.

Lucrezia Borgia: Papa VI. Alexander'ın, kendi siyasi emelleri uğruna defalarca evlendirdiği kızıdır.

Pedro Luis Borgia: İleride III. Callixtus olacak kişinin yeğenidir. Amcası tarafından Papalık Kuvvetleri'ne başkomutan olarak atanmıştır.

Kardinal Rodrigo Borgia: Bkz. Papa VI. Alexander.

Pedro Calderon: Takma ismi "Perotto" olan, Papa VI. Alexander'ın talihsiz hizmetçisidir.

Papa III. Callixtus: Alfonso de Borja ismiyle doğmuştur. Borgia ailesinden çıkan ilk papadır. Yeğeni Rodrigo Borgia'ya hayati önem taşıyan şansölye yardımcılığı görevini vermiştir.

Kardinal Angelo Capranica: Papa III. Callixtus'un sadık dostudur.

Vanozza de' Cattanei: Kardinal Rodrigo Borgia'nın (Papa VI. Alexander) metresi ve Cesare, Juan, Lucrezia ve Jofrè Borgia'nın annesidir.

VIII. Charles: İtalya'yı işgal eden genç Fransa kralıdır.

Miguel da Corella: "Boğazlayan" ismiyle de bilinen Corella, Cesare Borgia'ya en yakın İspanyol komutanlardan biridir.

Alfonso d'Este: I. Ercole d'Este'nin oğlu, Lucrezia Borgia'nın üçüncü kocası olacak Ferrara hükümdarıdır.

I. Ercole d'Este: Ordu komutanı ve Ferrara düküdür. Gönülsüz bir şekilde oğlunun Lucrezia Borgia'yla evlenmesine müsaade etmiştir.

Isabella d'Este: Lucrezia'dan hiç hoşlanmayan kültürlü Mantova markizidir. Leonardo tarafından portresinin taslağı yapılmıştır.

Fiammetta de' Michaelis: Cesare'nin 1500 yazında metres olarak aldığı Romalı meşhur fahişedir.

Giulia Farnese: 58 yaşındaki Papa VI. Alexander'ın metresi olan 16 yaşında bir genç kızdır.

I. Ferrante: Uzun süre hüküm süren Napoli kralıdır. Ölümü üzerine Fransa Kralı VIII. Charles İtalya'yı işgal etmiştir.

Francesco Gonzaga: Mantova dükü ve Isabella d'Este'nin kocasıdır.

Francesco Guicciardini: Machiavelli'nin dostu ve onunla aynı dönemde yaşamış bir tarihçidir.

VIII. Innocentius: Papa VI. Alexander'dan önceki papadır.

Aragonlu Joanna: 23 yaşındayken yaşlı Kral I. Ferrante'nin ikinci karısı olmuş ve bundan sonra Napoli kraliçesi ünvanını almıştır. O doğmadan çok önce ölen Napoli Kraliçesi II. Joanna ile karıştırılmaması gerekir (aşağıya bakınız).

Napoli Kraliçesi II. Joanna: Aragonlu Alfonso'yu vârisi ilan eden, böylece tahtta hak iddia eden Fransızları kışkırtan yaşlı Napoli hükümdarıdır.

Ramiro da Lorqua: Cesare Borgia'nın en güvendiği İspanyol komutanıdır.

XII. Louis: Eski adı Orléanslı Louis'dir ve VIII. Charles'tan sonra Fransız tahtına geçmiştir.

Kardinal Giovanni de' Medici: Lorenzo de' Medici'nin oğludur. 13 yaşındayken kardinal olmuş ama VI. Alexander papa olunca Roma'dan kaçmıştır.

Lorenzo de' Medici: "Muhteşem" lakabıyla da bilinen Floransa hükümdarıdır.

Niccolò Machiavelli: Meşhur *Prens* [The Prince] kitabının yazarı, o dönemin tarihçisi ve Cesare Borgia'yla görüşen Floransa elçisidir.

Federigo da Montefeltro: Urbino'yu bir Rönesans şehrine dönüştüren ünlü condottieredir (paralı asker ordusu komutanı).

Guibaldo da Montefeltro: Federigo'nun oğludur. İleride Cesare Borgia'nın baş düşmanı olacaktır.

Oliverotto da Fermo: Başlangıçta Cesare Borgia'ya sadık olan Romagna ordusu komutanıdır.

Kardinal Giambattista Orsini: Orsini ailesinin kıdemli bir üyesidir. İleride Papa VI. Alexander'ın dostu olacaktır.

Giulio Orsini: Kardeşi Paolo ile birlikte Cesare Borgia'nın Romagna'daki birliklerine katılan condottieredir.

Paolo Orsini: Bir önceki maddeye bakınız.

Riario Ailesi: Della Rovere ailesinin Cenevizli akrabalarıdır.

Francesco della Rovere: Sinigalia'nın genç hükümdarıdır.

Kardinal Giuliano della Rovere: Papa VI. Alexander'ın baş düşmanıdır. İlerleyen dönemlerde ona karşı bir suikast düzenlemiştir.

Sancha: Aragonlu Sancha maddesine bakınız.

Antonio di Monte Sansovino: Cesare Borgia tarafından Romagna bölgesine vali olarak atanan hümanist âlimdir.

Gian Carlo Scalona: Roma'da görev yapan Mantova elçisidir.

Kardinal Ascanio Sforza: Verdiği oyla Rodrigo Borgia'yı Papa VI. Alexander olarak seçtiren, nüfuzlu Milanolu din adamıdır.

Giovanni Sforza: Pesaro lordu ve Lucrezia Borgia'nın ilk kocasıdır.

Caterina Sforza: Cesare Borgia ve Papa IV. Sixtus tarafından tutsak edilen Forli kontesidir.

Gaspar Torella: Cesare Borgia'nın şahsi İspanyol hekimidir. İleride frengi konusunda uzmanlaşacaktır.

Kardinal Giovanni Zeno: Roma'da yaşayan servet sahibi Venedikli din adamıdır. Ölümü üzerine serveti Papa VI. Alexander'ın himayesine geçmiştir.

ÖNSÖZ

TAÇ GİYME ZAMANI

1492 yazında, Roma'nın boğucu ve sıtma bulaştıran sıcağının ortasında Papa VIII. Innocentius rahatsızlandı, kısa süre sonra da ciddi bir hastalığı olduğu anlaşıldı. Karın ağrıları çekiyordu ve sindirim sistemi ciddi derecede etkilenmişti. Papa'nın şahsi hekimlerinin, ölüme yaklaştığı belli olan bir hastayı iyileştirmek için bir sorumluluk almaya gönüllü olmadıkları görülüyordu. İlaçların oldukça ilkel kaldığı ve zehirleme şüphelerinin sıkça görüldüğü, bu tür suçlara verilen cezaların ise aşırı sert olduğu bir çağda bu durum gayet anlaşılırdı. Hatta genellikle hiçbir şey yapmamak, hastaya genel kabul gören tedavilerden muhtemelen daha az zarar veriyordu. Ancak Papa'nın kişisel hekimleri arasında Giacomo di San Genesio adında Yahudi bir hekim vardı ve bu adam kendi gelişmiş ilaç tedavisi yöntemlerini o dönemlerde kabul gören Orta Çağ uygulamalarına tercih ediyordu. Sülük yapıştırarak aşırı derecede kan akıtmak oldukça yaygındı ve çoğu zaman hastayı daha da zayıf düşürmekten başka bir işe yaramıyordu. Yine arkaik bir tedavi olan "hayat iksirleri" yönteminde ise, sırf ödenen paradan dolayı yüksek bir etki göstermesi beklenen altın, öğütülmüş inci veya başka egzotik maddeler bulunurdu. San Genesio ise bunlar yerine tamamen radikal ve deneysel tedaviler uyguluyordu ve bu tedavilerin büyük bir kısmı daha sonraları ana akım çağdaş tıp tarafından benimsenecekti. Ama ne yazık ki o dönemde bu tedavilerin çoğu henüz zararlı özelliklerinden ziyade iyileştirici sayılabilecek özelliklerini ortaya çıkaran modern düzenlemelerden geçmemişti. Giacomo di San Genesio, VIII. Innocentius'u tedavi edebilmek adına "dünyanın ilk kan

nakli"ni[1] gerçekleştirmeye karar verdi. Bu uygulamada, hekimin bir yandan Papa'nın kanını akıtırken diğer yandan da onu yeni alınmış genç kanı içmeye ikna etmesi söz konusuydu. San Genesio bundan vazgeçmeye ikna edilene kadar, tedavi on yaşlarında üç tane çocuğun ölümüyle sonuçlanacaktı. Ancak o vakte kadar VIII. Innocentius o kadar zayıf düşmüştü ki, "genç bir kadının memesinden gelen birkaç damla sütten başka bir şeyle beslenemeyecek"[2] hâldeydi.

Bu dönemlerde İtalya pek çoklarına altın çağ gibi görünen bir zamanı yaşıyordu. Dönem tarihçilerinden Francesco Guicciardini şöyle der:

> Roma İmparatorluğu yıkıldığından beri İtalya böyle bir barış ve bolluk dönemi yaşamamıştı.[3] Tüm ülke muhteşem prenslerle, her tür alanda eğitim alan ve her sanat türünde kendini geliştiren asil zihinlerle dolu güzel şehirlerle renklenmişti.

Bu, biraz pembe bir tablo olabilir ama İtalya'da çok önemli bir şeyler yaşandığını inkâr etmek mümkün değildi. Botticelli ve Leonardo da Vinci gibi kişilere ilham veren klasik döneme ait bilgilerin, sanatın ve mimarinin yeniden doğuşu ile birlikte Floransa merkezli Rönesans ortaya çıkıyordu. Bireyin hayatı boyunca benimsediği değerlere ve felsefi tutuma vurgu yapılmasıyla birlikte nesnel hümanizme ait yeni bir çağ doğuyordu. Bu dünyadaki hayatımızı mecburi bir sınav olarak gören Orta Çağ'ın uhrevi kaygılarının yerini bu anlayış almıştı. Bu uhrevi anlayışa göre ölümden sonra yargılanacaktık ve dünyevi hayatımızda iyi ya da kötü ne yaptığımıza bağlı olarak cennette yaşamaya devam etmekle ödüllendirilecek veya bunun tersiyle cezalandırılacaktık. Kısacası, Rönesans döneminde insanlık büyük bir dönüşüme uğramaya başlamıştı. Bu da hayata karşı yepyeni bir yaklaşımı işaret ediyordu ki bunun izleri bugün bile hâla bizleri etkilemeye devam ediyor.

---

1 Bkz. Jacalyn Duffin, *History of Medicine: A Scandalously Short Introduction* (Toronto, 1999), s. 171.

2 Gerard Noel, T*he Renaissance Popes: Culture, Power and the Making of the Borgia Myth* (Londra, 2006) s. 70.

3 F. Guicciardini, *Storia d'Italia*, haz. Panigada (Bari, 1929) I, s. 2.

Bu gelişmelere karşın, VIII. Innocentius büyük oranda etkisiz ve yozlaşmış bir Orta Çağ düşünme tarzını korumaya devam ediyordu. Kısmen Yunan kökenli olan Papa hakkında "sekiz oğlan ve bir o kadar da kız çocuk peydahladığı, bu yüzden de Roma şehrinin ona "Baba" demesinde bir beis olmadığı"[4] söylenirdi. Sekiz yıl süren saltanatı yozlaşmanın simgesi hâline gelmişti. Uzmanlık alanı kilise affı ve endüljans[5] satmaktı. Bu belgeleri satarak günahkârların Cennet'e yükselmeden önce günahlarından arınıp cezalarını çekmek için bekleyecekleri zamanı parayla azaltmasına izin veriyordu. Bu konuda sorguya çekildiği zaman şöyle cevaplamıştı: "Tanrı, bir kişinin günahkâr olarak ölmesindense yaşamasını ve para ödemesini ister."[6] Hükümdarlığının en çok göze çarpan özelliklerinden biri meşhur Dominiken papazı Tomás de Torquemada'nın İspanyol Engizisyonu'nun başengizitörü olmasını onaylamasıydı. Tüm bunların üzerine bir de Küçük Buzul Çağı'nın sebep olduğu ekin felaketi ve Kuzey Avrupa'da yaşanan kıtlık da eklendi. VIII. Innocentius bu durumu doğaüstü güçlere yordu ve tüm cadılarla büyücülerin sapkın ilan edilip işkenceye tabi tutulmasına izin veren bir ferman çıkardı. Bu hareketi ise yaygın bir biçimde kişisel düşmanların ihbar edilmesine, eski defterlerin tekrar açılmasına ve "eski karılar"ın ve diğer savunmasız kadınların yargı eliyle öldürülmesine yol açtı.

Papa'nın hasta olduğu haberinin yayılması, hükümdarlığında bulunan yerlerdeki halk arasında giderek büyüyen bir çöküşe yol

4 Dönem şairi Marullus'un hicivlerinden biri, Latince olarak alıntılanan: Ludwig Pastor, *History of the Popes*, çev. F. I. Antrobus, 40 cilt (Londra, 1950 basımı) Cilt. 5, s. 240.

5 Endüljans, günah çıkarma aracılığıyla affedilen günahların Tanrı önünde geçici bir ceza ile hafifletilmesi anlamına gelir. Günah işleyen kişi günahlarını itiraf edip, pişmanlık gösterir ve telafi için mümkünse bir kefaret ödemeyi kabul ederse, Kilise Tanrı tarafından bu kişinin günahlarının affedildiğini ilan eder. Geç Orta Çağ'da ve Rönesans boyunca papalar, endüljans sistemini para sağlamanın kolay bir yolu olarak kullandı. Bu sebepten ötürü endüljans 'Papa'nın sattığı af belgesi'ne dönüştü. (ç.n.)

6 VIII. Innocentius'un bu sözleri dönemin Romalı günlük yazarı Stefano Infessura tarafından kaydedilmiştir. Örneğin bkz. Christopher Hibbert, *The House of Borgia* (Londra, 2009) s. 34. (Bu kitapta daha sonraki referanslar için Folio Society (2017) basımını kullandım.)

açtı. Roma'da suç ve kargaşa arttı, öyle ki "herhangi bir yerde cinayet işlenmeyen bir tek gün dahi geçmiyordu."[7] Bu sırada Papalık Devleti'nin 150 mil kuzeyindeki Cesena kentinde bir isyan ortaya çıktı. Nisan ayında, Floransa'nın Medici ailesinden gelen yöneticisi Muhteşem Lorenzo'nun kırk üç yaşında öldüğü haberi Roma'ya ulaştı. Lorenzo, VIII. Innocentius'un hayranlık duyduğu ve güvendiği biriydi; o kadar ki Innocentius Lorenzo'yu gayrimeşru kızının kendisinin en büyük oğluyla evlenmesine izin vermeye bile ikna etmişti. Bu iyiliği karşılığında ise Lorenzo'nun on üç yaşındaki oğlu Giovanni de' Medici'yi kardinal yapmıştı.[8] Karizmatik Muhteşem Lorenzo, çalkantılı siyasetin fırtınalı denizlerinde İtalya'nın kaderini güvenli bir şekilde yönlendiren diplomasi yeteneğinden ötürü takdir görmüş ve VIII. Innocentius tarafından "İtalyan pusulasının ibresi"[9] olarak tanımlanmıştı. Bu durum, toprakları Venedik, Milano, Floransa, Roma ve Napoli gibi güçlü ve çekişmeli şehir devletleri arasında büyük oranda bölünen yarımadada güç dengesinin korunmasını zorunlu kılıyordu. Lorenzo de' Medici'nin ölmesi ve VIII. Innocentius'un ölüme doğru gidiyor oluşuyla birlikte, artık bu devletleri diğerlerinin aleyhine kendi çıkarlarının peşine düşmekten alıkoyacak hiçbir şey yok gibiydi ve bu durum kaçınılmaz olarak ölümcül iç savaşlara sebep olacaktı.

Muhteşem Lorenzo'nun ölümüyle birlikte, ateşli köktendinci papaz Girolamo Savonarola tarafından ortaya atılan rahatsız edici kehanetlerin de haberleri geldi. "Kolları tüm dünyayı saracak şekilde uzanan kara bir haç"[10] şeklinde bir kıyamet vizyonu görmüştü; haçın üzerinde ise şu sözler yazılıydı: "Tanrı'nın Gazabı'nın Çarmıhı." Ayrıca "tüm insanlığın Tanrı'nın cezasına uğrayacağını" söylüyordu.

7 Bkz. Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 5, s. 318–9.

8 Kardinal Giovanni de' Medici yirmi dört yıl sonra Papa X. Leo olacaktı.

9 İtalyanca *ago di balancia* (bu ifadenin birebir karşılığı terazinin iki küfesinin ortasındaki iğnedir) ifadesinden gelmektedir, ama pusulaya atıfta bulunan bu şairane versiyon İngilizce tercümede daha çok kabul görmüştür. Örneğin ünlü Rönesans dönemi İtalyan âlimi Pasquale Villari'nin bkz. *Encyclopædia Britannica*, Cilt 18, s. 33'de Medici ailesiyle ilgili olarak maddeye bakınız.

10 ve devamı; içeriğin tamamı ve atıfların kaynakları için benim eserime bakınız: *Death in Florence* (Londra, 2011), s.114, 132.

Üstelik, birkaç hafta önce özellikle "Muhteşem Lorenzo'nun, Papa VIII. Innocentius'un ve Napoli Kralı Ferrante'nin kısa bir süre içinde öleceğini" bilmişti. Lorenzo ölmüştü, Papa Innocentius da ölmek üzereydi ve altmış dokuz yaşındaki paranoyak Napoli tiranı Kral Ferrante'nin sağlığının kötüleştiği konuşuluyordu. Rönesans'ın gelişi eski sınırları yıkıyor ve İtalya'nın dört bir köşesinde insanlar bu değişim çağıyla birlikte hayrete düşüyordu: Savonarola'nın cehennem ateşi gibi vaazları eski ilkel, sorgulanmamış inançları anımsatıyor; vizyonları ise halkın ilahi cezalandırmayla ilgili önsezilerini karşılıyor gibi görünüyordu. Rönesans'ın merkezi olan Floransa'da giderek daha fazla insan onun vaazlarını dinlemek için toplanıyor, geçmiş inançlarına geri dönüyordu.

Uzun, sıcak yaz geçerken VIII. Innocentius'un sağlığı daha da kötüleşti. Di San Genesio'nun Papa'ya uyguladığı sıra dışı tıbbi tedaviyle ilgili söylentiler tüm Roma'yı sardı ve antisemitizmi körükledi. Mantova elçisi Gian Carlo Scalona'dan gelen önemli raporlar ise ölmek üzere olan Papa'nın yatak odasında bir araya gelen iki kıdemli kardinal arasında öfkeli bir ağız dalaşı yaşandığını anlatıyordu. Bunlar arasında Papa'nın şansölye yardımcısı, vücudunun dinçliği altmış bir yaşıyla çelişen, kurnaz ve inatçı bir kişilik olan Kardinal Rodrigo Borgia da vardı. Borgia'nın bu yakışıksız tartışmadaki rakibi, uzun süredir ezeli düşmanı olan Kardinal Giuliano della Rovere idi. Rovere, henüz kırk sekiz yaşında ve nispeten genç biri olmasına karşın VIII. Inncoentius'un ziyadesiyle etkisiz papalık dönemi sırasında Kardinaller Heyeti'ndeki en güçlü figür hâline gelmişti. Şansölye Yardımcısı (nihai yöneticisi elbette ki Papa olan) Vatikan yönetiminin başı olarak görülebilir, Kardinaller Heyeti de Papa'nın danışma organı olarak hareket etmiştir.

VIII. Innocentius, sekiz yıllık saltanatı süresince, papalık makamlarını kendi ailesi içerisinde dağıtmasının yanı sıra maaşlı pozisyonları ve dinî ayrıcalıkları en yüksek teklifi sunanlara satmasından dolayı epey kınanmıştı. Bu tür adam kayırmacılık ve dinî görevleri satma davranışları bir süredir papalık yönetiminin bir özelliği hâline gelmiş olsa da, VIII. Innocentius'un bu konudaki davranışları aşırı

görülüyordu. Buna rağmen, ölüm döşeğindeki VIII. Innocentius son dileğinin Vatikan'ın mali rezervlerinin tamamının kendi akrabaları arasında paylaştırılması olduğunu dile getirerek kendini bile aşmıştı. Bu varlık tahminî olarak 47.000 dukaya karşılık geliyordu.[11] Böylesi bir resmî açıklama, emeğinin büyük bir kısmını bu rezervi biriktirmeye harcamış Kardinal Borgia için kabul edilemezdi. Kendini tutamayarak Papa'nın ve bir araya gelen kardinallerin karşısında bu hareketi onaylamadığını ifade etti. Ancak Kardinal della Rovere, Papa'dan gördüğü ayrıcalıkları devam ettirebilmek adına, Kardinaller Heyeti'nin VIII. Innocentius'un ölmeden önceki son isteğini kabul etmesini sağlamıştı. Kardinal Borgia'nın saygısız tavrı karşısında çılgına dönerek sert bir yanıt verdi ve Kardinal Borgia'nın İspanyol kökeninden bahsederek onu aşağıladı. Şansölye Yardımcısı olan Kardinal Borgia yönetim yetkisi bakımından Papa'dan sonra ikinci sırada geliyordu. Kendini fiziksel açıdan olduğu kadar mental açıdan da zinde tutmayı başardığı uzun yıllar süren görevi boyunca bu şekilde aşağılanmak şöyle dursun, kendisine karşı çıkılmasına bile alışık değildi. Saldırganca Della Rovere'nin üzerine giden Borgia, eğer Papa'nın huzurunda olmasalardı meseleyi kendisinin çözeceğini söyledi. Della Rovere ise geri adım atmadı. Meslektaşları, Papa'nın yatak odasında edepsiz bir tartışma yaşanmasını önleme çabasıyla ileri atılıp onları saygın kırmızı cübbeleri içerisinde yumruklaşmaktan alıkoymuşlardı.

Kardinal Rodrigo Borgia İspanyol kökeni konusunda özellikle hassastı ve bununla son derece gurur duyuyordu. Bu şerefli mirası küçük görenler, ileride intikamın hedefi olacak şekilde bir kenara yazılıyordu. Kardinal Rodrigo Borgia unutmak şöyle dursun, hiçbir hakareti veya ihaneti asla affetmezdi. Hatta aşırı hırsından sonra ikinci sırada gelen şey güçlü ve kindar intikam dürtüsüydü. Bekleyebilirdi; kimi zaman bu bekleyiş yıllar sürerdi, ama nihayetinde her sadakatsizliğin öcü alınırdı. İleride de göreceğimiz üzere,

11 Bu dönemde, herhangi bir zanaatkâr yılda yirmi beş duka kazanabilirse kendini şanslı sayardı. Ergenlik dönemindeki beyaz bir kadın köle altı dukaya satın alınabiliyordu.

kiminde az kiminde daha çok rastlanan bu tutum tüm Borgia ailesinin sahip olduğu bir özellikti.

VIII. Innocentius nihayet 25 Temmuz'da vefat etti ve 6 Ağustos'ta Kardinaller Heyeti üyeleri bir sonraki Papa'yı seçmek için bir meclis toplantısı gerçekleştirdi. "23 kişiydiler."[12] Toplantıya yalnızca dört kardinal katılmamıştı: Kudüs, Bordeaux ve Toledo kardinalleri gelmemiş, Kardinal Borgia'nın kuzeni Kardinal Luis Juan del Milà da Roma sıcağından hoşlanmadığı için toplantıya katılmayı reddetmişti.[13]

1492 yılı meclisi, della Rovere'nin amcası Papa IV. Sixtus'un restorasyonunu yaptırdığı (ve adını da bu kişiden alan) Sistine Şapel'inde gerçekleşen ilk meclisti.[14] Meclisin gerçekleştirildiği tarihe kadar şapelin duvarları Botticelli ve Ghirlandaio'nunkilere benzer fresklerle süslenmişti; Michelangelo'nun tavan resminin yapılması içinse yirmi yıl daha geçmesi gerekecekti. Meclise katılan kardinaller, bu süre zarfında dışarıdan gelebilecek etkilerden soyutlanmaları için şapelin içerisinde kilitleneceklerdi. Şartlar oldukça ağırdı: Yüksek pencereler üzerlerine tahtalar çakılarak kapatılmış, yalnızca mumlarda aydınlatılan iç şapeli ağır bir kasvet bürümüştü. Kardinaller geceleri sade ahşap hücreleri paylaşıyor, basit ve rahatsız ot şilteler üzerinde uyuyorlardı. Yemekler güvenilir hademeler tarafından kapaklı geçitlerden şapele getiriliyor, bulaşıklar ise gizli mesajlar içeriyor mu diye gardiyanlar tarafından titizlikle inceleniyordu. Bu yemekler ruhban sınıfından kişilerin mülkten feragat etme, iffet ve itaat yeminlerine uyacak şekilde sade ve ucuz yiyeceklerden meydana geliyordu. Ancak bu katı diyet, papazlık yeminlerine uyulması için değil, zengin ve böyle mahrumiyetlere alışkın olmayan

12 Bkz. Peter De Roo, *Material for a History of Pope Alexander VI, His Relatives and His Time* (Bruges, 1924), Cilt. 2, s. 314. Başka kaynaklar farklı rakamlar vermektedir. Her ne kadar De Roo her zaman güvenilir bir kaynak olmasa da, VI. Alexander'ı aleyhtarlarına karşı koruma gayretiyle bu konuda daha geniş bir arşiv araştırması yapmış gibi görünmektedir.

13 Kardinal del Milà kardinaller meclisine ilk kez 1458 yılında katılmıştı, fakat Roma'nın iklimini dayanılmaz bulmuştu. Yine bu tür bir rahatsızlık geçirme ihtimaline karşı, hayatı boyunca gerçekleşen altı meclis toplantısı davetini reddedecekti.

14 *Sisto* kelimesi, İtalyanca *sesto* sözcüğünün farklı bir şeklidir ve "altıncı" anlamına gelir.

kardinallerden oluşan bu meclisi olabildiğince hızlı şekilde bir sonuca ulaşmaya teşvik etmek için gerçekleştiriliyordu.

Yorucu ve rahatsız geçen gecelerden sonra adaylar şapelin loş sınırları içerisinde dolaşmakta özgürdü. Burada başı çeken rakipler ve taraftarları fısıltılarla konuşabiliyor, pazarlık edebiliyor, ikna çalışması yapabiliyor ve yeterli oyu toplamaya çalışıyorlardı. Başarılı olan adayın ilan edilmesinden önce üçte iki çoğunluk gerekiyordu. Bu da genellikle birden fazla oylama gerektiriyordu. Çoğunluk için yeterli oya ulaşılamazsa, oy pusulaları yakılıyor ve şapelin bacasından kara bir duman salınıyordu -bu işaret dışarıda ümitle bekleyen kalabalık tarafından biliniyordu. (Adaylardan biri başarılı olduğunda oy pusulaları üzerlerine dökülen kimyasal bir madde -günümüzde potasyum klorat kullanılır- ile birlikte yakılıyor, bu da o meşhur beyaz dumanın çıkmasını sağlıyordu). Başarısız geçen bir oylamadan sonra daha ısrarlı pazarlıklar yapılıyordu. En sıkı anlaşmalar, önde gelen kardinallerin kimseye sezdirmeden tuvalete çekildikleri anda yapılıyordu: Meclis süresince tuvaletlerin kapakları açık bırakılıyordu, böylece buradan yayılan koku, kardinalleri işlerini bitirmeleri konusunda daha fazla yüreklendiriyordu.

Kardinal Borgia bu meclislerin gizli kapaklı usulleri konusunda oldukça tecrübeliydi, hâlihazırda II. Pius, II. Paulus, IV. Sixtus ve VIII. Innocentius'un papa seçildiği meclislere katılmıştı. Kardinal della Rovere ise yalnızca VIII. Innocentius'un seçildiği son mecliste bulunmuştu. Buna rağmen, bu çapraşık siyaset işinde hünerli olduğunu ispatlamıştı. Bir önceki mecliste Kardinal Borgia kendisinin seçilmesini sağlayacak yeterli oya ulaştığından emindi. Fakat kendi hemşehrilerini desteklemesi garanti olan bazı İspanyol kardinaller Roma'ya vaktinde ulaşamamışlardı. Kardinal della Rovere, Borgia'yı engellemek için kendi taraftarlarını toplamış ve onu kendi önerdiği kişi olan ve daha sonra VIII. Innocentius adını alacak adayı kabul etmeye zorlamıştı. Della Rovere'nin VIII. Innocentius üzerinde bu kadar etki sahibi olmasını sağlayan da işte bu hareketi olmuştu.

Ama artık VIII. Innocentius öldüğüne göre, Borgia bu sefer hiçbir hata yapmamayı kafasına koymuştu. Altmış bir yaşında olduğu

için, bunun papa olmak için son şansı olduğunu gayet iyi biliyordu. Gençliğinde "yakışıklı, cana yakın ve güler yüzlü, tatlı ve ikna edici tavırları olan"[15] biri olarak tanımlanıyordu ve yaşına rağmen gençliğinde kendisi için söylenen bu özelliklerin pek çoğunu korumuştu. Artık orta yaşlarının sonlarına gelmiş tombul ve neşeli biri gibi görünüyordu; ancak gençlik yıllarındaki zindeliğinin altında yatan tehdit unsurunu büyük oranda korumuştu. Bununla birlikte, bu çelişkili kişilik, beceriksiz değildi. Dönemin tarihçilerinden Guicciardini onun "eşsiz bir kurnazlık ve zekaya, mükemmel bir muhakeme yeteneğine, olağanüstü bir ikna becerisine ve önemli meselelerde inanılmaz bir hüner ve dikkate sahip olduğunu"[16] yazmıştır. Şansölye yardımcısı olduğu yıllarda tüm bu özelliklerini iyi değerlendirmiş, bu süre zarfında "İtalya ve İspanya'daki çok sayıda manastır ve Valensiya, Porto ve Cartagena'daki üç adet piskoposluk"[17] da dâhil olmak üzere her türlü papalık makamını toplamıştı. Romalı günlük yazarı Jacopo da Volterra onun ilk dönemleriyle ilgili şunları yazmıştı: "d'Estouteville haricinde diğer tüm kardinallerin toplamından daha fazla altını ve çeşitli varlıkları vardı."[18] [19]

Ancak Floransalı tarihçi Guicciardini'nin de yazdığı gibi, Borgia'nın elindeki tek şey büyük serveti, çekim gücü ve idari becerileri değildi:

> Bu niteliklerden çok daha ağır basan pek çok ahlaksızlığı da vardı: en müstehcen davranışlar, ikiyüzlülük, utanmazlık, yalan söyleme, sadakatsizlik, dinsizlik, doymak bilmez para hırsı, ölçüsüz ihtiras ve barbarlığı bile aşan bir zalimlik.

15 Gasparo di Verona, alıntılanan: Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 451.

16 ve devamı; Francesco Guicciardini, *The History of Italy*, çev. S. Alexander (Londra, 1969), Kitap 1, s. 10.

17 ve devamı; Jacopo da Volterra, alıntılanan: Sarah Bradford, *Cesare Borgia* (Londra, 1976), s. 26.

18 Rouen Piskoposu Kardinal d'Estouteville, Fransa'da yaşanan Kara Ölüm salgınını sağ atlattıktan sonra sınırsız bir servetin simgesi hâline gelmişti. (Buralarda görev yapan) papazların ölmesi neticesinde kendisini bu kişilerden boşalan piskoposlukların ve maaşlı dinî makamların sahibi ilan etmişti.

19 Alıntılanan Hibbert, *The House of Borgia*, s. 33.

Borgia'nın bu aşırı ihtirası hızla gün yüzüne çıkmıştı. (Nadiren ziyaret ettiği) Valensiya'da piskoposluk yaptığı ilk yıllarda bile, yozlaşmış yaşam tarzı üstlerinin dikkatini çekmişti. "Siena'da verilen bir davette gösterdiği uygunsuz davranışları"nı[20] duyan Papa II. Pius, Borgia'nın istismarlarının kepazelik aşamasına geldiği, öyle ki tüm Kilise'yi utandırdığı konusunda sitem ederek ona şöyle yazmıştı: "Duyduğumuz rahatsızlık kelimelerle tarif edilemez." Ancak bu uyarılar kulak ardı edilmişti. 1472 yılı civarında Kardinal Borgia, Vanozza de' Cattanei adında Romalı evli bir kadını metresi olarak almış ve kendisinden dört çocuk sahibi olmuştu. Ve otuz küsür yıl sonra, artık ileri yaşlarına doğru giderken gözüne on altı yaşındaki gelin Giulia Farnese'yi kestirmişti. Gelinin kocası Orsino Orsini Roma'daki en güçlü ailelerden birine mensuptu; ama "şaşı gözlü ve dikkat çekecek ölçüde özgüven yoksunu"[21] gibi sözcüklerle tarif ediliyordu. Hac seyahati için Roma'dan gitmeye ikna edilecek, karısı da Borgia'nın metreslerinden biri olacaktı. Orsino ise geri döndüğünde Roma'nın elli mil kuzeyinde yer alan Basanello'daki ailesine ait kalelerden birinde ikamet edecekti.

Ancak Borgia bu davranışlarının onun iktidara tutunmasına veya nihai hırsını engellemesine asla izin vermemişti. VIII. Innocentius öldüğünde, Kardinal Borgia'nın amcası Papa III. Callixtus tarafından şansölye yardımcısı olarak atanmasının üzerinden otuz altı yıl geçmişti ve Borgia'nın sekreterine göre "bu zaman zarfı içerisinde, hastalık yüzünden gidemediği zamanlar haricinde bir kez bile Kilise Meclisi toplantılarını kaçırmamıştı ki bu da çok nadir olmuştu."[22] [23]

20 Bkz. Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 452, II. Pius'un "Vatikan'ın Gizli Arşivleri"nden çıkan mektubundan alıntılamıştır.

21 Farklı kaynaklar için bkz. Maria Bellonci, *Lucrezia Borgia* (Milano, 1952 basımı), s. 27; Sarah Bradford, *Lucrezia Borgia* (Londra, 2004), s. 16; Bradford, *Cesare Borgia*, s. 32.

22 Kilise Meclisi kardinallerin düzenli olarak bir araya gelip Papa'ya danışmanlık vermek için toplandıkları resmî komiteydi. Bu komitedeki en yüksek rütbeli kişi şansölye yardımcısıydı. Kilise Meclisi o dönem Roma'da ikamet eden sınırlı sayıda kardinalden meydana geliyordu ve Kardinaller Heyeti'nden ayrı bir yapıydı. Kardinaller Heyeti'nde tüm kardinaller bulunuyordu ve bunların pek çoğu Fransa, İspanya ve Almanya eyaletlerinde ya da Hristiyan dünyasının daha uzak bölgelerinde yaşıyordu.

23 Sigismondo de' Conti, alıntılanan: a.g.e., Cilt. 5, s. 386–7.

Borgia, papalık yolunda iki ciddi rakibi olduğunu düşünüyordu. Ana rakibi Kardinal della Rovere sırtını o zamanlarda Avrupa'nın en zengin ve güçlü milleti olan Fransa'ya, yani Fransa Kral VIII. Charles'a dayamıştı. VIII. Charles "tarafsız" kardinaller arasındaki oyları satın alması için della Rovere'ye 200.000 duka sağlamıştı. Dahası, della Rovere'nin doğduğu yer olan Cenova'daki deniz cumhuriyeti de davasını desteklemek adına ona 100.000 duka göndermişti. Della Rovere Napoli Kralı Ferrante'nin de desteğini alabileceğini biliyordu. Kardinaller Heyeti içindeki ayrışma İtalya'da yükselmekte olan gerilimi yansıtıyordu. Nitekim yakın komşusu Fransa'dan şüphelenmek için pek çok nedeni olan Milano hükümdarının amcası Kardinal Ascanio Sforza bu bloğa karşı çıktı. Napoli Kralı Ferrante'nin güttüğü husumetin gayet farkındaydı.

Bunlar papalık için öne çıkan iki favori adaydı: Bu kez Borgia'nın kendisi dışında hiç kimse onun ciddi bir aday olduğunu düşünmüyordu. Öyle ki birçok kişi araya giren bu İspanyol'a hakaret etti. İlk oylamada Kardinal Borgia ve taraftarları usulen Kardinal Ascanio Sforza'nın adaylığını desteklediler ve böylece Kardinal della Rovere'yi engellemiş oldular. Oylama devam ederken şu anlaşıldı: Eğer üçte iki çoğunluk sağlanması isteniyorsa, uzlaşmacı bir adayın da dikkate alınması gerekiyordu. Fakat geçen dört gün ve üç oylama sonrasında sonuç hâlâ beraberlikti. Sonrasında, hiç beklenmedik bir şekilde 10-11 Ağustos gecesi büyük bir değişiklik oldu. 11 Ağustos günü şafak sökmeden evvel, Roma semaları yaz şimşeklerinin ışıklarıyla aydınlanırken, Sistine Şapeli'nin kapıları kilitlendi ve Kardinal Borgia'nın papa seçildiği ilan edildi.

Bunun sebebi Kardinal Sforza'nın ve taraftarlarının oylarını Kardinal Borgia lehine kullanmaya karar vermeleriydi. Görünen o ki Kardinal Sforza kendisinin seçilmesinin mümkün olmadığına kanaat getirmişti; ve Kardinal Borgia ona eğer kendisi seçilirse onu şansölye yardımcısı olarak atayacağı hususunda güvence vermişti. Bunun yaşandığı neredeyse kesindi fakat anlaşılan o ki hikâyenin tamamı bundan ibaret değildi. Dönemin Romalı yazarlarından Stefano Infessura, günlüğüne Ağustos'un 10'unu 11'ine

bağlayan karanlık saatlerde "Şansölye Yardımcısı Borgia Kardinal Sforza'nın sarayına dört katır yükü gümüş gönderdi"[24] yazmıştı. Guicciardini'nin kullandığı tarihî kanıtlar da bunu doğrular gibiydi:

> Borgia'nın seçilmesinin temel nedeni, o dönemlerde hiç duyulmamış biçimde kardinallerin oylarını açıkça satın almış olmasıydı. Bunu kısmen parayla kısmen de kendisine ait oldukça mühim makamları ve maaşlı pozisyonları onlara vermeyi vaat ederek yapmıştı.[25] [26]

Her ne kadar gece yarısı yola çıkan katarla ilgili renkli hikâye şüpheli olsa da, hikâyede ima edilen para anlaşmaları Kardinal Borgia'nın o günlerde Roma'daki Spanocchi Bankası'na yatırmış olduğu parayı çekmesi sayesinde gerçekleşmişti. Hatta bu hareketi bankayı iflasın eşiğine getirmişti.

Daha önceki kilise meclisleri sırasında da anlaşmalar, ikna süreçleri ve sıkı pazarlıklar yapıldığı olmuştu; ancak bu kez papalık ilk defa gerçekten satın alınmıştı. Yirminci yüzyıl tarihçisi Marion Johnson'ın da gözlemlediği gibi: "Bu, ancak ve ancak o dönemlerde gerçekleşebilecek bir şeydi."[27] Borgia papa olarak VI. Alexander ismini almaya karar verdi. Bu isim, ikinci yüzyılda şehit düşen Aziz Alexander'dan ziyade Büyük İskender'e yapılan bir gönderme olarak görüldü; çünkü Borgia oğlu Cesare'ye de açık açık Julius Sezar'ın ismini vermişti. Sistine Şapeli'nden beyaz duman çıkmadan önce bile, dışarıda bekleyen kalabalık sonucun ne olacağını biliyordu. Sistine Şapeli'nin pencerelerinden, üzerlerinde "Rodrigo Borgia, Papa VI. Alexander oldu."[28] yazan kâğıt parçaları atılmıştı. Âdet olduğu üzere yeni papanın, halka takdim edilirken görevini alçakgönüllü bir şekilde "volo" ("sizin de isteğiniz buysa") diyerek açıklaması gerekiyordu.

---

24 ve devamı; bkz. Stefano Infessura, *Diario della città di Roma*, haz. O Tommasini (Roma, 1890), s. 282.

25 Papa'nın görevi devraldıktan sonra tüm piskoposluklarından, maaşlı pozisyonlarından ve diğer gelirlerinden feragat etmesi gerekiyordu.

26 Guicciardini, *The History of Italy* (1969 basımı), s. 5.

27 Marion Johnson, *The Borgias* (Londra, 1981) s. 87.

28 Ve devamı, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 30.

Ancak VI. Alexander eski Aziz Petrus Bazilikası'nın penceresine çıktığında kendini ağlamaktan alıkoyamadı ve sevinç gözyaşları içinde seslendi: "Papa benim, Papa benim!"

VI. Alexander'ın seçilmesi hızlı ve dramatik bir etki yarattı. Genç Kardinal de' Medici dehşete kapılmış, "Kaçın kurtulun, kurdun pençesine düştük!"[29] diye bağırdıktan sonra memleketi Floransa'ya geri dönmüştü. Bu sırada Kardinal della Rovere Ostia kıyısında bir kaleye sığınmış, oradan da Fransa'ya yelken açarak VIII. Charles'ın himayesinde yaşamaya başlamıştı.

Ancak ilerleyen haftalarda Roma vatandaşları ve başka yerlerde yaşayanlar farklı bir manzara görmeye başladılar. VIII. Innocentius'un son hastalık dönemleri ve VI. Alexander'ın taç giymesi arasında geçen kısa zamanda Roma'da en az 220 cinayet kayıtlara geçmişti. VI. Alexander'ın seçilmesinden sonraysa buraya papalık gardiyanları gönderildi ve sokaklar tekrar düzene kavuşturuldu. VI. Alexander her perşembe görüşmeler gerçekleştiriyor, şikâyet sahipleri de bu sayede ona sıkıntılarını anlatabiliyordu. Hatta bazıları, onun papalıkta katı bir yönetim uyguladığını duyunca, onun rezil karakteriyle ilgili hikâyelere şüpheyle bakmaya bile başladı. Bu sıkı idareye göre günlük giderler 20-30 dukayla sınırlandırıldı; artık papalık masasında servis edilen akşam yemekleri ise tek bir çeşitten ibaret olacaktı. VI. Alexander hedefinin İtalya'da barış sağlanması ve Balkanlar'a doğru yayılmaya devam ederek Doğu Avrupa için tehdit oluşturan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Hristiyan devletlerin birleşmesi olduğunu açıkladı. Papalığın, Grönland'dan Sicilya'ya ve Cadiz'den Viyana'ya kadar uzanan batı Hristiyan âleminden topladığı yıllık 300.000 duka nihayet doğru şekilde değerlendirilecek gibiydi.

Bu haberler Venedikliler tarafından şüpheyle, Floransalılar tarafından ise hoşnutlukla karşılandı. Daha önce Borgia'nın adaylığı hususunda çekincesi olan Napoli Kralı Ferrante bile, yeni papaya "hayırlı ve itaatkâr bir oğul"[30] gibi davranacağı konusunda söz verdi.

29 Kayıtlarda bu sözün farklı varyasyonlarına da sıkça rastlanır. Örneğin bkz. Michael Mallett, *The Borgias: The Rise and Fall of a Renaissance Dynasty* (Londra, 1969), s. 120.

30 Alıntılanan: Johnson, *The Borgias*, s. 89.

Milanolu Ludovico Sforza da kardeşi Ascanio'nun Papa'nın sağ kolu olmasına sevinmişti. Roma, tarihinde ilk kez, gelecek için net bir hedefi olan güçlü bir papaya kavuşmuştu.

VI. Alexander'dan başka herkesin hayal gücünün sınırlarını aşan ve son derece cüretkâr olan bu hedefin tam kapsamı, Alexander'ın saltanatı ilerledikçe yavaş yavaş netleşecekti. Bazıları için Borgia ailesi bütün ahlaksızlıkların ve zalimliğin simgesi hâline gelmişti. Özellikle VI. Alexander'da ön plana çıkan, İspanyol batıl inançlara inanma eğilimi, onların yabancı olarak algılanmasına neden olmuştu. Bazıları ise sergilenen bu manzarayı mazur göstermeye çalışıyor fakat bu konuda tam bir başarı elde edemiyordu. Ancak meselenin özünü en iyi anlayan kişi, Borgialarla aynı dönemde yaşamış Floransalı tarihçi ve diplomat Niccolò Machiavelli olacaktı. Machiavelli diplomat olarak çalıştığı süre zarfında Borgialar ile samimi ilişkiler kuracak; bu tecrübe sayesinde onların niyetlerine dair önemli bilgiler edinecekti. Ahlaksızlıkları, zalimlikleri ve sadizmleriyle ilgili korkunç hikâyeler, tıpkı bir sis perdesi gibi, yalnızca onların çok daha tehlikeli fikirlerini örtüyordu. Ama aynı zamanda da düşmanları için bir uyarı anlamına geliyordu. Borgialarda ego tatmini ve yozlaşmış zevk düşkünlüğünden çok daha fazlası vardı. Hiçbir engeli tanımayacaklardı: Zira aileyi yönlendiren asıl güç ihtirastı. Hiçbir ahlaki düşüncenin ya da sadakat faktörünün kendilerine engel teşkil etmesine izin vermeyeceklerdi. Ailenin en büyük arzusu, davranışlarıyla ilgili dolaşan söylentilerden çok daha sansasyoneldi. Hatta bunlar, ortaya çıktığında insanın nefesini kesecek şeylerdi.

Peki, VI. Alexander'ın papa olduğunda kalbinde beslediği bu akıl almaz planlar neydi? Birleşmiş bir İtalya'dan başka bir şey değildi: Antik Roma'nın zaferlerine geri dönüş yaşanacak ve şehir Borgia ailesinden gelen bir "Prens"in soyu tarafından yönetilecekti. VI. Alexander'ın ölümü üzerine papalık güçlerini oğlu Cesare devralacak, fiilen papalığı miras almış olacaktı. Yıllar sonra Machiavelli, tüm Avrupa'da ahlaksızlığı sayesinde meşhur olan bir yöneticiyi anlattığı ünlü *Prens* [The Prince] adlı eserini yazdı. Bu kısa eserinde kan dondurucu bir dürüstlükle, bir "prens"in (hatta her yöneticinin)

nasıl güç elde edebileceğinin (ve belki daha da önemlisi, bu gücü koruyacağının) yöntemlerini yazıya dökmüştü. Ayrıca bu kişilerin yöntemlerinin başarısını ya da başarısızlığını resmederek tarihten pek çok örnek vermişti. Verdiği bu örneklerin en önde geleni de, Machiavelli'nin başarının temel gereklilikleri olarak anlattığı dehşet verici sert yöntemleri uygulayan Cesare Borgia'ydı.

Machiavelli'nin verdiği örneklerde, kişisel gerekçeler haricinde hiçbir erdem veya güzellik yoktu. Böyle bir sert gerçekliği damıtıp bir vecizeye dönüştürmüştü: "Virtù e Fortuna". Bu deyiş, daha genel bir karşılık olan "Erdem ve Talih"ten[31] tutun da, daha serbestçe yorumlanan "Güç ve Şans" ifadesine kadar geniş bir şekilde yorumlanabilirdi. Machiavelli'nin "Virtù" sözcüğünü kullanması pek çok anlam ifade ediyordu. Bu sözcüğün kökü "vir"e (erkek) gittiği kadar "vis"e (kudret) de gidiyor, "erkeklik" anlamı taşıyordu. Ancak aynı zamanda erdem anlamına da geliyordu. Bununla birlikte, bu anlam Hristiyanlığa ait erdemlerle veya iyilik, adalet, merhamet ve nefsine hâkim olma gibi klasik faziletlerle karıştırılmamalıdır. Bilakis, daha çok Machiavelli'den birkaç yüzyıl sonra Nietzsche'nin "güç istenci" ve "iyinin ve kötünün ötesinde eyleyen üst insan" terimleriyle ortaya çıkacak düşünceye yakındır. "Fortuna" kelimesinin anlamı ise daha açıktır: Kader, talih, şans veya alın yazısı bu sözcüğe en uygun çağrışımlardır. Ancak kelime aynı zamanda (ele geçirilecek) fırsat ya da olanak anlamlarını da barındırır. Diğer yandan, "Erdem ve Talih" kabaca "Cesaret ve Şans" olarak görülebilir ki Borgiaların talihinin böylesine cesur ve tehlikeli bir fırsatçılık ve şansa bağlı olduğu zamanlar olacaktır.

Ancak VI. Alexander'ın Roma'nın gücü altında yönetilen güçlü birleşik İtalya hedefi onun iddialı stratejisinin yalnızca ilk adımıydı. Borgia'ya göre onun asıl selefi, adını da kendisinden aldığı Büyük İskender'di. Antik Yunan'ı fetheden bu adam ilk fetihlerinin

31 Niccolò Machiavelli'nin siyasi başarı için verdiği reçeteye bir referans: "Virtù e Fortuna". Birkaç farklı şekilde tercüme edilebilir. Benim burada tercih ettiğim çeviri ise genel bağlama daha uygun olandır. İleride de göreceğimiz gibi, bu eserde kimi yerlerde daha isabetli farklı tercümelere, örneğin "Güç ve Talih" ya da "Cesaret ve Şans" şeklindeki çevirilere de yer verilmiştir.

vardığı son noktada durmamıştı. Borgia'nın da daha büyük bir hayali vardı. Bu hayallerden biri, yaşı nedeniyle muhtemelen ancak adına yaraşır bir şekilde oğlu Cesare tarafından tam anlamıyla gerçekleştirilebilecekti. Eğer başarılabilirse bu hayal nihayetinde büyük bir imparatorluğa doğru genişleyecek, Borgiaların anavatanı olan İspanya'nın Atlantik kıyılarından Doğu Akdeniz sahillerine ve Kutsal Topraklar'a dek uzanacaktı. Bunun gerçekleşmesi için, Bizans'ın geri alınmasına ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Levant'tan silinmesine yetecek bir askerî gücü arkasına alması gerekiyordu -bu da ileride göreceğimiz üzere o kadar da akla hayale sığmaz bir şey değildi. Bu noktada, yeni papa VI. Alexander'ın aklından geçen şey yeni bir Roma İmparatorluğu, yani Antik Çağ'daki selefini tekrarlayan bir Rönesans krallığı hayalinin tohumlarıydı.

Bu imkânsız mıydı? Mantıksız mıydı? Geriye dönüp bakınca bunlar birer hayalden ibaretmiş gibi görünebilir. Ama bu düşüncelerin ve benzerlerinin uzunca bir süredir söz konusu olduğunu da unutmamak gerekir. Machiavelli'nin yazıları da âdeta bu hedefin sözlü bir ifadesidir. Bu tür düşünceler, daha önceki yüzyıllardaki haçlıların hiç de yabancısı olduğu şeyler değildi. Tarihçi Machiavelli'nin de çok iyi anladığı üzere, kökleri antik tarihe kadar giden büyük Roma İmparatorluğu'nun evrimi, on beşinci yüzyıl İtalya'sında zaten yeniden dirilmiş bir düşünceydi. Floransa'ya pek çok kişi tarafından yeni Atina gözüyle bakılıyordu. Ve tıpkı gerçek Atina gibi, Floransa'daki kültürel yenilikler de birbiriyle çatışan şehir devletlerinin ortasında belirmişti. Klasik dönemde Atina ve Yunan şehir devletlerindeki kültürel devrim, yerini Antik Roma'dan yönetilen büyük imparatorluğun askerî gücüne ve kamusal yeniliklere bırakmıştı. Bu "ebedî şehir" [Roma] yeniden yükselebilirdi. İleride anlatacağımız zamanlarda bu tür hayallerin söz konusu olduğunu akılda tutmakta fayda var.

Rönesans bir önceki yüzyılın ortalarında Floransa'da başlamıştı. Sanatta, mimaride ve düşüncede yaşanan bu dönüşüm artık evrimleşmiş ve Alpler'i aşarak İtalya'dan kuzeye, Almanya ve Fransa'ya yayılmaya başlamıştı. Batı dünyasında olağanüstü ve beklenmedik

bir dönüşüm süreci başlamıştı. Rönesans, en azından kısmen, klasik dönem düşüncelerinin yeniden doğuşu olarak değerlendirilebilirdi; ancak aynı zamanda bunların üzerine kendi benzersiz unsurlarını da ekleyerek büyüyecekti. Batı Avrupa yeni ve ciddi ölçüde modern bir kültür geliştiriyordu. Bunun neye dönüşeceğini kim bilebilirdi ki?

Bu esnada etkili ancak önemi anlaşılmamış başka olaylar da gerçekleşiyordu. Yine geriye dönüp baktığımızda görebileceğimiz üzere, zalim bir Borgia'nın 1492'de papalık tahtına yükselmiş olması bu olaylardan yalnızca biriydi. İspanya'da, son Müslüman hükümdar 1492 yılının Ocak ayında Aragon Kralı Ferdinand ve Kastilya Kraliçesi Isabella'ya teslim olmuştu. Aynı yılın Ekim ayında Kolomb Yeni Dünya'ya ayak basmıştı. Avrupa her şeyin mümkün olabileceği yeni bir çağa girmeye hazır görünüyordu ve VI. Alexander, Borgiaların bu tarihsel gelişmeler içerisinde başrol oynaması gerektiğini kafasına koymuştu.

1. BÖLÜM

HANEDANIN KÖKENLERİ

Borja ailesi (İspanya'da bu isimle biliniyorlardı), Aragon Krallığı'nın Barselona'dan 150 mil kadar batıdaki ücra bir dağ kasabası olan Borja'dan geliyordu. Bu krallık, Katalonya da dâhil olmak üzere, Pireneler'in güneyinde Doğu İspanya'nın büyük bir kısmını kaplıyordu. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Borgia ailesinden çıkan ilk papa III. Callixtus idi ve hakkında şu sözler söylenmişti: "Alonso de Borja'nın III. Callixtus olarak papalığa seçilmesi bir tesadüften başka bir şey değildi; ancak bu gerçekleşmeseydi Borgia Dönemi diye bir fenomen de asla vuku bulmamış olurdu".[1]

Alonso de Borja 1378 yılında Valensiya yakınlarında dünyaya geldi. Alonso'nun yaşamının ilk yıllarında Aragon Krallığı'nın talihi bir iyi bir kötü gidiyordu. Bu krallık daha küçük olduğu zamanlarda bile önemli bir bölge krallığı olacak; parlak dönemlerinde ise Korsika ve Sardinya'ya, Sicilya'ya ve Napoli Krallığı'na dek uzanan topraklarıyla Batı Akdeniz'in büyük güçlerinden biri hâline gelecekti. Napoli Krallığı ise İtalya'nın güney yarısının neredeyse tamamını kapsıyordu; eski başkenti Napoli Avrupa'nın üçüncü büyük şehri ve Rönesans'ın önemli merkezlerinden biri hâline gelecekti. O zamanki nüfusu yaklaşık 100.000 olan Napoli, sıralamada Venedik ve Milano'nun hemen altında yer alıyordu.

Uzun zamandır devam eden aile geleneğine göre Borjalar soylu kanına sahipti; kökleri 11. yüzyılda yaşamış Aragon Kralı I. Ramiro'ya dayanıyordu. Bunu destekleyecek pek bir kanıt olmasa

1 Gerard Noel, *The Renaissance Popes* (New York, 2006), s.23.

da, bu tarih kitabında başrol oynayan Borgia ailesi üyelerinin kendi algılarında bunun ne denli önemli olduğunu ne kadar vurgulasak azdır. Borgialara göre onlar kral torunlarıydı ve bir kez daha kral olmak kaderlerinde yazılıydı. İşin ironik yanı, Alonso de Borja, bu sürükleyici psikolojik mitin bir istisnasıydı. Papaları anlatan bazı tarih kitaplarında, yetmişli yaşlarının ortalarında papalık tahtına oturana dek önemsiz biri olarak görülür; dört yıllık kısa saltanatı süresinde de bundan öteye geçebilmiş değildir. Ancak bu küçümsemenin temelinde gerçekler yer almamaktadır.

Alonso de Borja Valensiya dışında yaşayan bir mülk sahibinin tek oğluydu. Erken yaşta öğrenmeye başlamış olacak ki, ülkenin üçüncü en eski kurumu olan, 1300 yılında kurulmuş Lerida Üniversitesi'ne gönderilmişti.[2] Alonso burada hukuk eğitimi aldı, daha sonra da Lerida'da eğitim vermeye devam etti. Aynı zamanda yerel katedralin rahibi olabilmek için küçük papazlık görevleri de aldı. Kilise'ye girmek, ailenin tek oğlu olan ve aile mülkünü devralıp işletmesi beklenen biri için alışılmadık bir durumdu. Ancak babası, Alonso'nun böyle bir göreve ne uygun ne de donanımlı olduğunu anlamış olmalı. Alonso entelektüel yeteneklerine uygun manevi özelliklere sahip biriydi. Daha sofu bir hayat sürüyordu ve kendini çalışmalarına adamıştı. Akademideki şöhreti, nihayetinde İspanya'nın ilk hümanist liderlerinden biri olan yirmi bir yaşındaki karizmatik ve hırslı Aragon Kralı Alfonso'nun dikkatini çekmesini sağladı. Kral Alfonso'nun şöyle söylediğine inanılır: "Yakmak için eski odun, içmek için eski şarap, güvenmek için eski dostlar, okumak için eski kitaplar."[3] Ancak zamanına göre hayranlık uyandıran bu yaklaşımı, kadınlara karşı arkaik tutumunu yansıtmıyor gibidir: "Mutlu bir evlilik karının kör, kocanın sağır olmasını gerektirir." Bu tutumu dışında Kral Alfonso, yaşlı ve çocuksuz Napoli Kraliçesi II. Joanna'yı o denli etkileyecekti ki, Joanna ileride onu evlat edinip vârisi olarak gösterecek ve tahtta hak iddia eden Fransızları rahatsız edecekti. Kraliçe II. Joanna'nın bu

2 Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nin de kurulduğu bu tarih, Oxford Üniversitesi'nin kurulmasından yirmi altı yıl öncesine denk gelmektedir.

3 ve devamı; Bu deyiş pek çok eserde, farklı şekillerde yer almıştır. Örneğin bkz. G. J. Meyer, *The Borgias* (New York, 2013), s. 22.

sözünün yerine getirilmesi için büyük bir diplomatik nezaket gösterilecek ve bu noktada da Alonso de Borja'nın mantıklı tavsiyelerinin ne kadar değerli olduğu ortaya çıkacaktı.

Alonso de Borja otuz sekiz yaşına geldiğinde kralın etkili ve güvenilir sekreteri görevine atandı. Majestelerinin kişisel işleri ve görevlerine nezaret etmenin dışında, önemli ölçüde beceri gerektiren diplomatik görevlerde de bulunması gerekiyordu. O dönemlerde batı Hristiyan dünyası iki papa arasında bölünmüştü. Güney Fransa'da kalesi bulunan Avignon tarafı denen grup "papalık karşıtı" VIII. Clemens tarafından temsil ediliyordu; diğer tarafta ise İtalya'da kardinaller meclisi tarafından seçilen "gerçek" papa V. Martinus bulunuyordu. Aragon Kralı Alfonso başlangıçta VIII. Clemens'i desteklemişti; fakat daha sonra Napoli Krallığı üzerindeki hak iddiasını güçlendirmek adına 1428 yılında taraf değiştirmeye karar verdi. VIII. Clemens'i V. Martinus lehine görevden çekilmeye ikna etmeyi amaçlayan elçi heyetine liderlik etmek gibi ustalık gerektiren bir diplomatik görev de Alonso de Borja'ya düştü. Borja elli yaşına gelmişti fakat ne yapması gereken seyahat ne de karşı tarafta olmanın verdiği yetki onun gözünü korkutmuş gibi görünüyordu: Bir yıl içerisinde de VIII. Clemens görevi bırakmaya ikna oldu. Bu durum, yüz yıldır Kilise'yi ikiye ayıran bölünmeye son verdi. V. Martinus öyle bir minnettarlık duymuştu ki Alonso de Borja'yı Valensiya Piskoposu yaptı. 1442'de Kral Alfonso Napoli'nin de kralı oldu; bu aynı zamanda Sicilya ve Kudüs Kralı ünvanlarını da içeriyordu (Bu son ünvan yalnızca haçlı seferleri döneminden kalma bir isimden ibaretti). Kral Alfonso tüm saray halkı ile birlikte güney İtalya'ya taşındı.

Bu gelişme, yalnızca ünvan olarak kalsa da resmî olarak Napoli Krallığı lordu olmaya devam eden ve yıllık ufak bir miktar ödeme alan yeni papa IV. Eugenius'u rahatsız etti. Protokole göre Kral Alfonso'nun Napoli'de ikamet edebilmesi için "en azından" Papa'ya danışması gerekiyordu. Kral Alfonso bir kez daha arabuluculuk yapması adına Borja'yı gönderdi ve Papa'yı lordu olarak gördüğünü bildirdi. Bu görüşmelerin başarıyla sonuçlanması Papa IV. Eugenius'u çok mutlu etmişti ve o da Piskopos Alonso Borja'ya kardinal ünvanı verdi.

Bazı kaynaklar her iki pazarlığın da bu şekilde sonuçlanmasının kısmen kaçınılmaz olduğunu, yeni kardinal olmuş Alonso de Borja adına pek de bir uzmanlık gerektirmediğini iddia eder; ancak sonuçları bakımından söz konusu pazarlıkların önemi inkâr edilemez. Bu dönemde Alonso de Borja başka bir önemli görev için İspanya'ya geri gönderildi. Kral Alonso'nun ergenlik dönemindeki gayrimeşru oğlu Ferrante'ye eğitim vermesi, ona klasikleri, saray adabını öğretmesi ve yeni hümanist öğretiler konusunda biraz bilgi vermesi emredilmişti. Kral Alfonso daha sonra Ferrante'yi üst düzey Fransız aristokratlarından birinin kızı olan Clermontlu Isabelle ile evlendirdi. Ailenin Roma'daki Orsinilerle ve güney İtalya'daki büyük vilayetlerle bağlantıları vardı; aynı zamanda da eski Napoli kraliçesinin birkaç nesil öteden torunlarıydı. Gayrimeşru Ferrante daha sonrasında Kral Alfonso'nun meşru vârisi ilan edildi.

Ferrante'ye eğitim verme görevinden Napoli'ye geri döndükten kısa bir süre sonra Kardinal de Borja, Kral Alfonso'nun sarayından emekli oldu. Hayali Roma'da bir mesken almak ve son yıllarını Kutsal Şehir'de geçirmekti. Fakat bu bir kardinal için bile basit bir mesele değildi. Bin beş yüz yıl öncesinde Roma İmparatorluğu zirvedeyken, şehir bir milyondan fazla bir nüfusu barındırıyordu; muhteşem binaları, zafer takları ve anıtları Avrupa'yı kıskandırıyordu. Vandallar, Vizigotlar ve benzeri barbar kavimlerin gerçekleştirdiği çeşitli yağmalarla birlikte imparatorluğun gerilemesi ve yıkılmasından sonra, şehrin nüfusu ciddi oranda azalmış ve sonraki yüzyıllarda da öyle kalmıştı. 15. yüzyılda nüfus 20.000'den daha aşağıya düşmüş, ebedî şehrin dağınık kalıntıları içerisinde yaşar olmuştu. Bu az sayıdaki vatandaş arasında kanunsuzluk öyle bir noktaya gelmişti ki, Avignon bölünmesinin yaşandığı sıralarda "Romalı Papa" güvenliğini düşünerek sık sık başka bir yerde ikamet etmişti. Hacıların, ayağı kötü tavernalara ya da genelevlere alışık hırsızlar veya yankesiciler tarafından soyguna uğraması ya da daha kötü şeyler yaşaması gayet olasıydı. Şehir resmî olarak bir vali tarafından yönetiliyordu; fakat pratikte fiilî bir anarşi geçerliydi. Aristokrat aileler kendi kale-saraylarında yaşıyor, kendi üniformalarını giyen askerler tarafından korunuyordu.

Bu askerler, sıcak yaz aylarında kırsal bölgelerdeki daha rahat kalelere giderken yolda efendilerine eşlik ediyordu. Fakirleşen Roma nüfusu, genellikle antik harabelerden yağmaladıkları taşlarla inşa ettikleri derme çatma barakalarda yaşıyordu.

> Bir zamanlar kutsal görülen Forum'da sığırlar otluyor, canları istediği zaman zafer caddelerinde dolanıyorlardı. Domuzlar yiyecek bulmak için istediği yeri eşeliyordu. O güzelim bahçeler ufak, verimsiz çiftlikler hâline gelmiş; sokaklar boyunca boş evler harabeye dönerek vebanın üreme yeri ve haydutların sığınağı olmuştu.[4]

Avignon Bölünmesi'nin sona ermesinin ardından Papa V. Martinus Roma'ya yerleşmek istedi, ancak bunun çok güvensiz olduğu anlaşıldı ve Martinus papalık süresinin büyük bir kısmını Floransa'da geçirdi. Fakat 1431'de IV. Eugenius papa seçilince durum değişti. IV. Eugenius'un bir kayıkla Tiber Irmağı'ndan kaçmak zorunda kalıp nehrin iki yakasındaki vatandaşlar tarafından taş yağmuruna tutularak reddedilmesi dönüm noktası oldu. Bunun üzerine Papa, Piskopos Ludovico Trevisano'yu Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanlığına atadı. Dik kafalı, sert yüzlü ve agresif bir karakteri olan Trevisano kısa zaman içinde "Scarampo" [Hurdacı] lakabını aldı. Cezalar vererek titizlikle Roma sokaklarındaki düzeni yerine getirdikten sonra, Papalık Eyaletlerini hizaya getirmek için Papalık Kuvvetleri'ni kuzeye yönlendirdi. Papalık Eyaletleri, en azından teoride, Apenin Dağları'nın kuzeyinden Adriyatik kıyısına kadar uzanıyor, oradan sonra da çorak Romagna topraklarının kuzeyinden Bologna'ya kadar gidiyordu. Pratikte ise Piskopos Trevisano'nun seferi bu bölgeye yapılan küçük çaplı bir hücumdan ibaretti; biraz hasara yol açarak yerel tiranlar ile savaş beylerine uyarı vermiş oldu. Piskopos Trevisano seferi sırasında ele geçirebildiği kadar ganimet almaya dikkat etti. Bu hareket yalnızca düşmanlarını topraklarını geri almak için paralı asker toplamaktan alıkoymakla kalmadı; aynı zamanda onun Roma'ya zamanının

4 Bkz. Ferdinand Gregorovius, *History of the City of Rome in the Middle Ages*, çev. Annie Hamilton (Londra, 1900–2. basım), Cilt. 2, s. 276 ve devamı.

en zengin piskoposlardan biri olarak geri dönmesini sağladı. IV. Eugenius da, minnettarlığının bir göstergesi olarak onu kardinal yaptı ve böylece mal varlığına daha da çok gelir eklenmiş oldu.

Yine de, bu askerî tatbikatlar amacına hizmet etmiş ve IV. Eugenius'un Aziz Petrus Bazilikası'nın çevresindeki harabeye dönmüş mahallelere kalıcı olarak yerleşmesini sağlamıştı (bazilika acil durumlarda kullanılmak üzere yapılmış gizli bir geçitle, hemen yakınındaki zapt edilemeyen Sant'Angelo [Kutsal Melek] Kalesi'ne bağlanıyordu). Bu tarihten itibaren Roma şehri yavaş yavaş eski medeni İtalya'ya geri dönecekti. Bu durum fiiliyatta hacıların artık soyulmak ya da öldürülmek yerine kazıklanmaları demekti. Fakat aynı zamanda yerlilerin (aristokratlar ve kardinallerden sıradan halka varıncaya kadar) bundan böyle normal bir hayata benzer bir şekilde yaşayacağı anlamına da geliyordu. İsyanlar, yetkililerin halkta genel bir rahatsızlık uyandırdığı olaylarla sınırlanmıştı. Kardinal Alonso de Borja, Napoli Kralı Alonso'nun hizmetinden çıkıp 1445 yılında emekli olduğunda yeni Roma'da durum buydu.

IV. Eugenius 1447'de öldüğünde Floransa Rönesansı'nın etkileri Roma'ya da yayılmaya başlamıştı. Bir sonraki papa V. Nicholas tahta çıktığında, henüz yapım aşamasında olan birkaç yeni kilise vardı ancak Papa Kilise'nin gelirlerinden ziyade kendi servetiyle ilgileniyor gibi görünüyordu. Sekiz yıl süren saltanatı sırasında antik dönemden kalma kitaplardan, el yazmalarından ve tablolardan oluşan geniş bir koleksiyon oluşturdu. Aristokratik aileler de gelişmeye başlamış, saraylarını hazineler ve sanat eserleriyle donatır olmuştu. Bu kültürel yeniden uyanışın aksine, Kardinal Alonso de Borja gösterişsiz, münzevi bir yaşam sürmeye devam etti. Kendisine emanet edilen kardinal şapkasıyla birlikte düzenli olarak Santi Quattro Coronati Kilisesi'ne gidiyordu. Tam da bu dönemde Kardinal de Borja, isminin Latinceleştirilmiş hâli olan Kardinal Borgia adıyla anılmaya başladı.

1455 yılı Mart ayında V. Nicholas öldü ve müsait olan tüm kardinallerden meydana gelen bir kardinaller meclisinin toplanması gerekti. "Nisan 1445 tarihli kardinaller meclisi toplandığında, [Kardinal Alonso de Borgia] Roma'da yaşayan, sade, alçakgönüllü,

yetmişlerinin sonuna gelmiş ve gut hastalığı ilerleyen bir adamdı."[5] Bu toplantıya on beş kardinal katıldı. Papalık için en bariz seçenek "Roma'daki en zeki ve kültürlü din adamı"[6] olan Kardinal Basilios Bessarion'du. Bu özelliklere sahip olmasının yanı sıra, bir dönem Konstantinopol'deki (günümüzde İstanbul) Ortodoks Kilisesi'nde metropolit olarak da görev yapmıştı. Konstantinopol, doğu Hristiyan âleminin başkenti olmuş, 400 yıl kadar önce batıdan ayrılmış ve bu yüzden de batı Hristiyan âleminin Roma Katolik Kilisesi olarak bilinmesine sebep olmuştu. 1453 yılında Konstantinopol Osmanlı Türklerinin eline geçmeden önce Bessarion ve bir grup Ortodoks papaz batıya kaçmış, hazinelerinin ve batı Avrupa'da uzun süre önce kaybolmuş olan antik dönem klasik eserlerinin pek çoğunu (özellikle de Platon'u) da yanlarında getirmişti. Zamanla bu eserler (batı Hristiyan âleminin güçlükle anladığı) antik Yunancadan tercüme edilecek ve Platonculuğu Hristiyan öğretisinin inanç sisteminin temel bir entelektüel dayanağı yaparak söz konusu öğretinin üzerinde dönüştürücü bir etki bırakacaktı. Kardinal Bessarion'un bir metropolit olarak otoritesi ve saygınlığı Sırbistan, Kuzey Anadolu (bugünkü Türkiye) ve Yunan Mora yarımadasında (Mistra'da yeni bir Bizans başkenti kurulmuştu)[7] hâlâ Osmanlılara direnen Ortodoks dünyada da devam etmişti. Roma Katolik Kilisesi ile yaşam mücadelesi vermekte olan Ortodoks emsali arasında gerektiğinde nihai arabuluculuğu sağlayacak kişinin Bessarion olduğu gayet açıktı.

Sağduyu bize kardinaller meclisinin Kardinal Bessarion'u papa seçmesi gerektiğini söylüyor olabilir, ama öyle olmayacaktı. Bessarion üstün bir âlim olduğu için, ama her şeyden de öte Yunan olduğundan ve hatta Ortodoks papazlar gibi giyinmeye, sakal uzatmaya ve sakalının altına Ortodoks haçı takmaya devam ettiğinden dolayı kızgınlıkla karşılanıyordu.[8] Pek çok kişi muhtemelen onun

5 Bkz. Hibbert, *The House of Borgia*, s. 12.

6 John Julius Norwich, *The Popes: A History* (Londra, 2011), s. 242.

7 Sparta'nın hemen dışındaki bu küçük dağ kasabası, neredeyse mükemmel şekilde korunmuş bir Bizans kalıntısı olarak günümüze dek varlığını sürdürmüştür.

8 Dikey kolunun alt kısmı uzun olan Katolik haçından farklı olarak, Yunan Ortodoks haçının kolları eşit uzunluktadır.

papa seçilmesinin Katolik kardinallerin Ortodoks kilisesini bir şekilde üstün gördüklerini göstereceğini düşünüyordu. Öyle olsa dahi, bu iş için en donanımlı adayın o olduğu inkâr edilemezdi. Bu nedenle ona bir alçakgönüllülük dersi vermek adına Besarrion'un biraz daha beklemesi gerektiğine karar verildi. Onun yerine meclis, pek tanınmayan ve hasta olan Kardinal Alonso de Borgia'ya oy vermeyi tercih etti. De Borgia'nın "sağlık durumu o kadar kötüydü ki, meşakkatli taç giyme törenlerinden sağ çıkıp çıkamayacağı bile meçhuldü."[9] Bunlar hiç şüphesiz bir nevi dayanıklılık testiydi: Tören, günler boyu ağır ve uzun tören alaylarıyla Roma'nın cehennem sıcağı sokaklarında sıralanmış kalabalıklar arasından geçmeyi içeriyor; hatta şehrin farklı yerlerindeki kiliselerde bir dizi uzun ayin gerçekleştirmek gibi daha da zor bir görevle noktalanıyordu. Bu öylesine meşakkatli bir görev başlangıcıydı ki, daha önceki (daha genç) adayların bile bitap düşüp törenden sonraki birkaç günü yataklarında dinlenerek geçirmesine sebep olmuştu.

Roma halkı bir "Katalan"ın papa seçilmesi karşısında çılgına döndü; o sırada III. Callixtus'un Roma sokaklarında dolaşan zafer alayları Orsini çeteleri ve Colonna haydutları tarafından defalarca tartaklandı. Hatta, bir seferinde papalık askerlerinin oluşturduğu koruma hattını yarıp geçen çeteler III. Callixtus'u atından düşürmeye çok yaklaşmıştı.

Kutlamaların ana kısmı yeni papanın Roma'nın merkezinden geçen uzun güzergâhta ilerlemesinden ibaretti. Bu sırada yanında maiyetindeki kardinaller, yüksek rütbeli görevliler ve muhafız askerlerinden oluşan bir tören alayı vardı. Bu yürüyüş papanın Aziz Petrus Bazilikası'ndaki konutundan başlıyor, Tiber Irmağı'nın diğer yakasına geçerek Kolezyum'un küçük kalıntılarını ve San Clemente Kilisesi'ni geçerek ilerliyor, üç mil sonra şehrin batı duvarı yakınındaki Lateran'da (Laterano'daki San Giovanni Bazilikası) sona eriyordu. Papa'nın resmî tahta çıkış töreni, Lateran'a gelindiğinde, Roma Piskoposu olarak kendisine miras kalan kilisede gerçekleştiriliyordu. Bu kilise o zamanlar Roma'nın tartışmasız en kutsal yeriydi ve çok

9 Hibbert, *The House of Borgia*, s. 12.

sayıda antik kutsal hazineyi muhafaza ediyordu. Bunlar arasında "Mesih'in Havarileriyle birlikte yemek yediği, üç *braccia* karelik ahşap masa"[10] da bulunuyordu.[11]

Geleneğe göre Papa'nın tahta çıkma töreninin bir noktasında, San Clemente'den geçtiği sırada orada bulunan meşhur heykelle karşılaşmamak için gözlerini kaçırması, atından inmesi ya da yolunu değiştirmesi gerekiyordu. Luther de dâhil olmak üzere pek çok hacının bıraktığı kayıtlara göre bu heykel ünlü kadın Papa Joan'u temsil ediyordu. Anlatılanlara göre 1099 yılına kadar iki yıl hüküm süren bu kadın doğum yaparken vefat etmişti. Pek çok tarihçi "Papa Joan"un tamamen efsanevi bir figür olduğunu söyleyip dikkate almıyor olsa da, heykel kesinlikle gerçekti ve doğum yaparken öldüğü yere dikildiği söylenirdi. 1600 yılında yıkıldığı bilinmektedir.

İster efsane ister gerçek olsun, muhtemelen Papa Joan'un bir sonucu olarak, her yeni papanın Lateran'da gerçekleşen tahta çıkma töreni sırasında biraz fazla ayrıntılı bir seremonide bulunması gerekiyordu. Tören sırasında Papa, "genç kardinallerden birinin cinsiyetini kontrol edebilmesi için ortası delinmiş somaki mermerinden bir koltuğa oturtulurdu".[12] Genç kardinal, yeni papanın testislerinin olup olmadığını tespit etmek için delikten elini uzatır ve ilan ederdi: "*Duos habet et bene pedentes*"[13] (İki tane testisi var ve gayet iyi sallanıyorlar").

III. Callixtus, ona oy verenlerin beklediğinden daha ters biri çıktı ve seçilmesine şaşırmış olmasına rağmen hızla Kutsal Makam'a damgasını vurmaya başladı.[14] Verdiği ilk emirlerden biri hesap

10 *Giovanni Rucellai ed il suo zibaldone*, haz. A. Perosa, 2 cilt (Londra, 1981), Cilt. 1, s. 70–72.

11 Braccia olarak bilinen Orta Çağ uzunluk birimi, "bir kol uzunluğu"ndan gelmektedir. Bu uzunluk zamana ve yere göre değişiklik göstermiştir ama genellikle 26 ila 28 inç [yaklaşık 65-70 cm] olarak kullanılmıştır. Ancak kimi zaman 18 inç olarak kullanıldığı da görülmüştür.

12 Bkz. Norwich, *The Popes*, s. 63–4, on beşinci yüzyılda yaşamış olan Usklu Adam'ın *Chronicle* [Tarih] adlı eserinden alıntılamıştır. (British Library Ekler – El yazması 10104).

13 Fernand Leroy, *Histoire de Naître: d'enfantiment primitif à l'accouchement* (Brüksel, 2002), s. 100–1.

14 "The Holy See" papalık kutsal makamı anlamına geldiği gibi, kutsal devlet olarak Vatikan'ı da işaret eder. (ç.n.)

defterlerini görmek oldu. Bunları incelediğinde yapılan savurganlıklar karşısında hayrete düştü. Nedeni ise, selefi V. Nicholas'ın sekiz yıllık saltanatı boyunca 70.432 florinden fazla borç yapmış olmasıydı.[15] III. Callixtus Vatikan Kütüphanesi'ne ilk kez girerken şöyle bağırdı: "Bakın, Kilise'nin hazineleri nasıl ziyan edilmiş!" Nadir el yazmaları, kitaplar ve sanat eserlerinden meydana gelen böyle bir hazinenin Kutsal Makam'ın görevleri ve amaçları için fuzuli olduğunu düşünüyordu. Manevi inceliğe sahip bir adam olabilirdi fakat sanata pek saygı duymuyordu. Bu onun kültürsüz biri olduğu anlamına gelmiyordu. Daha ziyade estetik zevkleri sınırlı biriydi. Neyse ki, bu alanda Rodrigo Borgia'nın annesi olan kız kardeşi Isabella'nın tavsiyelerine güveniyordu. Isabella yeni papanın ödenekleri kısıtlamasına rağmen Roma'da çok sayıda Rönesans tarzı kilisenin inşaatının devam etmesini sağladı. Avignon ile yaşanan Büyük Bölünme sırasında yıllarca ihmal edilmiş Roma, pagan dönemden kalma antik kalıntılar ve enkazlar içerisinde modern Hristiyan görkemine ihtiyaç duyuyordu. Isabella, III. Callixtus'u İspanyol sanatçıları istihdam etmeye de ikna etti. Bunlardan en bilineni, Flaman Ekolü'nün modern etkisini kullanan Juan Rexach idi. Bu sanatçılar ilk defa yağlı boyanın kullanılmasını yaygınlaştırmış, bunun sayesinde de Rönesans sanatında dönüştürücü bir etki yaratmışlardı. III. Callixtus ise, kendisinden bekleneceği üzere, yeni yeni genişlemeye başlayan şehrin kendisiyle ve kentsel şartları geliştirmekle daha çok ilgileniyordu. Onun saltanatı döneminde, Tiber Nehri'nin karşı tarafında ve Vatikan'ın güneyinde yer alan Campo de' Fiori'nin ("Çiçek Tarlası") zeminine taş döşenerek burası bir meydan hâline getirildi. Şehrin ihmal edilmiş bir kısmının yeniden canlanmasını sağladı, meydanın kendisi de bir süre sonra kenarlarına yapılan aristokrat saraylarıyla ünlendi.

15 Altın florin (*fiorino d'oro*) Avrupa ticaret merkezlerinin tamamında kabul gören ilk para birimiydi. Venedik'te basılan altın duka ise doğrudan florin model alınarak yapılmıştı. Bu iki para biriminin değerleri birbirlerine göre değişiklik gösterirdi; ancak yaklaşık hesapla bu dönemde değerlerinin ortalama olarak birbirlerine eşit olduğu kabul edilebilir.

Her ne kadar durum böyle olsa da, III. Callixtus, alışıldık şatafatlı sunumlardan uzak duran biri olarak tanımlanacaktı. Aynı zamanda pek çok papalık mülkü satılacak ve bunların geliri doğru bir şekilde değerlendirilecekti. Hiç kimse, hatta Papa'nın kendisi bile bu tasarruftan azade olmayacaktı. Bir emsal oluşturulacaktı: Papalık konutu tüm kamusal israfları ortadan kaldıracaktı. (Daha önce de gördüğümüz gibi, Papa'nın bir papaza yakışır şekilde kanaatkârlık gösterdiği söylentileri yayıldıkça, gelecekte Papa VI. Alexander olacak yeğeni Rodrigo Borgia, Roma şehrinin ve çevresinin daha yoksul cemaati içerisinde bu tür bir davranışın propaganda değeri olduğunu çabucak kavrayacaktı. Bununla birlikte, ileride de göreceğimiz üzere VI. Alexander söz konusu olduğunda bu tür hassasiyetlere istikrarlı bir biçimde riayet edilmesi bambaşka bir meseleydi.)

Tasarruf konusunda bu kadar ısrar etmesine rağmen, III. Callixtus'un en çok önem verdiği mesele bu değildi:

> Oldukça mütedeyyin, sıkıcı ve gut hastalığından[16] dolayı eli ayağı tutmayan biri olan Callixtus, kendini iki tüketici arzuya adamıştı. Birincisi Konstantinopol'ü Türklerden kurtaracak bir Avrupa haçlı seferi düzenlemekti; ikincisi ise kendi ailesinin ve hemşehrilerinin servetini artırmaktı.[17]

16 Kimi zaman bir işkenceye dönen bu artrit hastalığı, bacak eklemleri ve ayak parmaklarına saldırıyordu. En azından Orta Çağ'a kadar tarihlenebilen geleneksel bir ifadeyle söylemek gerekirse, "kralların hastalığı, hastalıkların kralı" olarak bilinirdi. Üst sınıflar arasında yaygın olarak görülürdü ve genellikle aşırı zevk düşkünlüğüne, özellikle de yoğun şarap tüketimine yorulurdu. Ama bu durum III. Callixtus için geçerli değildi (Hatta bu hastalıktan muzdarip oldukları herkes tarafından bilinen Floransalı Medici ailesinde de asıl sebep başkaydı). Kışın meyve ve taze sebze bulmanın mümkün olmadığı bu dönemde, alt sınıflardan insanlar hayatta kalmak için turp ve benzeri kök sebzeler tüketirlerdi. Ancak bu tür sebzeler aslında dengeli bir beslenme sağlardı. Bu sırada üst sınıflar yalnızca yeni avlanan lezzetli yiyecekler ve bolca etle beslenirlerdi. Sebze (ve buna bağlı olarak vitamin) eksikliği ürik asitin yükselmesine, bu da eklemlerde ve ayak parmaklarında ağrılı, iğne benzeri kristallerin oluşmasına yol açar; III. Callixtus gibi dindar birinin bile başına bela olurdu.

17 Norwich, *The Popes*, s. 242.

III. Callixtus Roma Katolik Kilisesi'ndeki ilk İspanyol papaydı, dolayısıyla fertleri arasından sık sık papa seçilmiş Orsini ve Colonna gibi önde gelen Romalı aristokrat ailelerince derin bir öfkeyle karşılanıyordu. Bu aileler "Katalan"a karşı zenofobik bir tiksinti duymakla kalmamış, aynı zamanda, saltanatının kısa süre sonra sonlanacağını tahmin ederek, onun isteklerini engellemeye çalışmayı ve hatta itaatsizlik etmek için ellerinden geleni yapmayı da kafalarına koymuşlardı. III. Callixtus ancak etrafındaki üst düzey görevlere sadık İspanyolları atayarak emirlerinin yerine getirileceğinden emin olabilirdi. Kendinden önceki pek çok papanın aksine bu dönemde bekaret yeminine sadık kalmıştı; dolayısıyla güvenip güçlü konumlara getirebileceği birinci derece akrabaları, gayrimeşru oğulları yoktu. Bu yüzden kuzenlerine, yeğenlerine ve güvenebileceğini bildiği diğer İspanyol akrabalarına yönelmek zorunda kaldı.

Rodrigo'nun ağabeyi Pedro Luis Borgia; Spoleto dükü, Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanı ve çetin Sant'Angelo Kalesi'nin yöneticisi olmuştu. Burası, eski Roma'dan Trastavere (Trans-Tiber) bölgesine kadar Tiber Nehri boyunca uzanan ve stratejik önemi bulunan Sant'Angelo Köprüsü'nü koruyan kaleydi. Trastevere'nin büyük kısmını Vatikan kaplıyordu; ancak yine de burası antik şehir duvarlarının koruması altında kalmıştı. Pedro Luis Borgia'nın Papalık Kuvvetleri'nin Papa'ya bağlılık göstermesini sağlaması, III. Callixtus'un Orsiniler, Savelliler ve Colonnalar gibi Romalı düşman aristokrat ailelerin sahip olduğu ya da kiraladığı özel birliklerden gelebilecek her türlü tehdide karşı korunmasını sağladı.

Elbette, III. Callixtus'un Papalık tahtına çıktıktan sonra geçmiş görevlerini bırakması gerekiyordu ki bunlara oldukça önemli ve kazançlı bir pozisyon olan Valensiya piskoposluğu da dâhildi. Bu görev, zekâsı ve sosyal becerileri bir süredir dikkatini çeken yeğeni Rodrigo Borgia'ya geçmişti. Yirmi dört yaşındaki Rodrigo Borgia o döneme dek "sanat ve bilimlerden anlayan, Kilise'ye karşı muazzam derecede saygı gösteren"[18] bir profil sergilemişti. Ayrıca Bologna Üniversitesi'nde gördüğü hukuk eğitimi sırasında da

18 *Alexander VI*; De Roo'daki materyallerden yararlanılarak bu sonuca varılmıştır.

epey itibar kazanmıştı. Rodrigo Borgia, özellikle Papa'nın gut hastalığından dolayı hareket edemediği zamanlarda dayısının emirlerini ve idari görevlerinin pek çoğunu yerine getirecek, böylece kısa sürede kendini Vatikan'ın paha biçilemez isimlerinden biri yapacaktı.

Her ne kadar III. Callixtus'un sağlığı pek yerinde olmasa ve saltanatının pek uzun sürmeyeceği bilinse de, Callixtus Kilise'yi tekrar kalkındırma devrini başlatarak kendi izini bırakma konusunda kararlıydı. Yalnızca iki yıl önce, Konstantinopol'ün yirmi bir yaşındaki Fatih Sultan Mehmet'e kaybedilmiş olması tüm batı Hristiyan âleminde travmatik bir etki bırakmıştı. Konstantinopol bin yıldan fazla süredir Bizans İmparatorluğu'nun (doğu Ortodoks Hristiyan âlemi) başkentiydi. Ancak artık dünya değişmişti. Tüm Avrupa, emrindeki Osmanlı ordusuyla Balkanlar'ı geçerek neredeyse İtalya'ya yaklaşmakta olan güçlü kuvvetli ve hırslı Fatih Sultan Mehmet'in tehdidi altına girmişti. III. Callixtus hızlı bir karşılık verilmesi gerektiğini fark etmişti. Vatikan'ın hazinelerinden bazılarının satışından gelen parayı değerlendirerek "Tiber Nehri'ndeki kayıkhanelerde kadırgalar yaptırdı, af hakkı satmaları için tüm kıtaya vaizler gönderdi ve batı Hristiyan âleminin tamamında ağır vergiler koydu."[19] Venedik endişeliydi: Osmanlıların ilerleyişi Venedik ekonomisinin dayandığı Doğu Akdeniz ticareti üzerinde yıkıcı bir etki yaratıyordu; Korfu, Girit ve bazı stratejik Ege adaları ise korumasız kalmıştı. Dahası, Macaristan Osmanlı'nın Konstantinopol'den batıya doğru ilerlemesiyle kendini tehdit altında hissediyordu.

Ancak İtalya'daki diğer şehir devletleri ve Avrupa'nın uzak yerlerindekiler Osmanlı ordusunun ilerleyişine karşı düzenlenecek haçlı seferi için güçlerini birleştirmeye pek de hevesli değildi. Açıkçası "kâfirler" karşısında üç yüz yıldır haçlı seferlerine girişmekte olan Avrupa artık yorulmuştu. Ülkeler daha çok kendi işleriyle meşguldü: Fransa hâlâ İngiltere'ye karşı verdiği Yüz Yıl Savaşı'nı atlatmaya çalışıyordu, Kutsal Roma İmparatorluğu bünyesindeki dağılmış Alman devletleri ise hâlâ bir düzensizlik içerisindeydi.

19 Norwich, *The Popes*, s. 242.

Buna rağmen III. Callixtus Tiber Nehri'nde 27 kadırgadan oluşan bir donanma toplamasına yetecek 70.000 dukayı toplamayı başardı ve bu kadırgaları 1.000 denizci ve 5.000 askerle doldurup 300 topla silahlandırdı. Bu donanma Kardinal Trevisano'nun emrine verildi ve kendisine yola çıkıp Napoli'deki Kral Alfonso'nun güçleriyle birleşmesi emredildi. Bu noktada Kral Alfonso, Kardinal Trevisano'nun öfkesine rağmen, donanmasının Osmanlılara karşı haçlı seferine katılmasına izin vermedi. Aslında reddettiği şey, eski "sekreteri"nin artık onun lordu olmasıydı. Kral Alfonso, Güney İtalya'nın tamamını kaplayan Napoli'nin meşru kralı olmanın yanı sıra Sicilya, Sardinya ve Aragon'un da hükümdarıydı. Papa III. Callixtus ise Roma'da pek hoşgörüyle karşılanmamıştı ve kuzeydeki Papalık eyaletleri üzerindeki etkisi şüpheliydi.

III. Callixtus Kral Alfonso'nun ihanetine karşı misilleme yapmak istiyordu. Bu sebeple kralın gayrimeşru oğlu Ferrante'nin, meşru vâris olmasını onaylamadığını duyurdu. Aynı zamanda Kral Alfonso'ya yazdığı tehdit dolu mektupta şöyle dedi: "Sayın Majesteleri bilmelidir ki bir papa kralları tahtından indirebilir."[20] Kral Alfonso ise öfkeyle şöyle bir cevap yazdı: "Sayın Papa Hazretleri bilmelidir ki, eğer istersek bir papayı tahtından indirmenin yolunu bulabiliriz."

Bu sırada III. Callixtus haçlı seferi için tüm Avrupa'dan toplanan paraların hepsinin Macar komutan Yanoş Hunyadi'ye gönderilmesi emrini vererek Hunyadi'nin heybetli bir ordu toplamasını sağladı. 1456 yazında Hunyadi güneye doğru Balkanlar'a yürüdü ve 22 Temmuz'da Ortodoks nüfusu Osmanlılar tarafından kuşatma altında olan Sırbistan başkenti Belgrad'ı kurtarmayı başardı. Eğer Belgrad kaybedilseydi tüm Doğu Avrupa, hatta Venedik bile tehdit altında kalacaktı. Ancak Hunyadi sadece kuşatmayı kaldırmakla kalmadı; daha sonrasında geri çekilme kargaşası yaşayan Osmanlı ordusunun peşine düşerek Fatih Sultan Mehmet'i yaralamayı bile başardı. Bu, Sultan Mehmet'in aldığı en büyük yenilgiydi ve Hunyadi'nin aldığı zaferin haberi Roma'ya ulaştığında III. Callixtus bir mucize yaşandığına hükmetti. 22 Temmuz'un dinî takvimde her yıl daimî olarak kutlanan bir olay olması için ferman verdi.

20 ve devamı; alıntılanan: Meyer, *The Borgias*, s. 45.

Bu arada Kardinal Trevisano Napoli'den yelken açmış ve Rodos'a bir üs kurmuştu. Bu noktadan Ege Denizi üzerine bir dizi saldırı düzenledi ve Korint'i alarak Atina'daki Akropolis'i bile ele geçirdi. Daha sonra Midilli açıklarında Osmanlı donanmasıyla karşılaşana dek Ege Adaları üzerinden ilerledi. Burada Türklere karşı hareket üstünlüğü sağladı; ölümcül olmasa da hasar yaratarak Osmanlı donanmasını yenilgiye uğrattı.

Ne yazık ki ne Hunyadi'nin ne de Trevisano'nun bu zaferleri devam ettirecek yeterli kaynağı vardı. III. Callixtus'un batı Hristiyanları'na yaptığı çağrılar duymazdan gelindi ve Osmanlılar Konstantinopol'e ciddi bir tehdit gelmesini engellemiş oldu. Ancak III. Callixtus en azından genç yeğeni Rodrigo Borgia'ya çok önemli bir ders öğretmişti: Osmanlılar şüphesiz bir tehdit oluşturuyor olabilirlerdi fakat yenilmez değildiler. Yeteri kadar birlik sağlanırsa, batı Hristiyan âleminin bir araya gelen güçlerinin bir gün Konstantinopol'ü geri alması ve Osmanlıları Levant'taki imparatorluklarından sürmesi imkân dâhilindeydi. Rodrigo Borgia bu tür konuları kesinlikle amcasıyla tartışacaktı; hatta Milanolu diplomat Antonio da Trezzo duyduğu bir söylentiye dayanarak "İnanıyorum ki... Papa, yeğeni Pedro Luis'i Konstantinopol'ün imparatoru ilan etti"[21] demişti. Efendisi olan Milanolu Francesco Sforza bu haberin ciddiyetini kavrayamazsa diye de şöyle eklemişti: "Bu bir şaka değil." Bu tür söylentiler için henüz biraz erken olabilirdi ama bunların genç ve hâlâ kolay etkilenen Rodrigo Borgia'nın zihninde bir düşüncenin tohumlarını attığına şüphe yoktur.

1456 yılının başlarında III. Callixtus üç İspanyol kardinal atadı; bunlardan biri de yirmi beş yaşındaki yetenekli yeğeni Rodrigo Borgia'ydı. Bu durum Kardinaller Heyeti'ndeki İtalyan ve Fransız üyeler arasında önemli bir muhalefete yol açtı. Ancak III. Callixtus kararlı bir adamdı ve bir yıl sonra Kardinal Rodrigo Borgia'yı Kardinaller Heyeti'nin şansölye yardımcısı yaptı. Bu önemli idari pozisyon aslında 1453'ten beri boştu; kararlar ise belli ki ya Papa'nın

21 ve devamı; Antonio da Trezzo'dan (14 Şubat 1458) Francesco Sforza'ya, alıntılanan: Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 469n.

kendisi tarafından ya da papalık idaresi olan Curia'nın[22] kıdemli üyelerinden biri tarafından alınıyordu. Ancak III. Callixtus artık hızla yaşlanıyordu ve neredeyse tamamen yatağa hapsolmuştu. Yetkilerinin bir kısmını dağıtması gerekiyordu, böylece o da kendi ana hedefine odaklanabilirdi. Bu hedefini gerçekleştirmek konusunda kararlılığını kaybetmedi ve Osmanlı Türklerine karşı geniş çaplı bir Avrupa haçlı seferi düzenlemek için bastırdı. Bu girişimi finanse etmek adına hiçbir masraftan kaçınılmayacaktı: "Mücevherler, sofra takımları, kilise kâseleri ve papalık hazinesindeki diğer değerli eşyalar satıldı."[23] V. Nicholas'ın gümüş tuzluklarını gören Callixtus şu emri vermişti: "Bunları haçlı seferi için satın, toprak çanaklar bana yeter de artar bile." Kardinal Rodrigo Borgia ise, gençliğine ve deneyimsizliğine rağmen III. Callixtus'un haçlı seferi için bağış toplamasını organize etme ve dayısının İspanyol papazları Vatikan'da önemli görevlere atama emrine uyma konusunda oldukça etkili olduğunu kanıtladı. Bu kesinlikle kolay bir iş değildi ve yerel bir direnişle karşılandı. Ama sonuçta, III. Callixtus'un Katalanları Curia'da bir yer edinmeyi başardı ve görevlilerin beşte biri İspanyollardan oluştu. Öte yandan, Katalanlar kısa sürede papalıktaki neredeyse tüm önemli pozisyonları ele geçirdi: Başsekreterlik, papalık muhasebesi, doktorluk, başhazinedarlık ve hatta aşçılık ve benzeri görevlerin tamamında sadece İspanyollar olacaktı.

Haziran 1458'in sonunda Napoli'den Kral Alfonso'nun altmış iki yaşında beklenmedik bir şekilde öldüğü haberi geldi. III. Callixtus ise hemen bu fırsatı yakaladı: Yetmişlerinin sonuna merdiven dayamış ve dışarıdan dindar bir profil çiziyor olabilirdi; ama düzenlediği haçlı seferine asker toplarken gördüğümüz gibi, kararlı biriydi. Bu yanı engellendiğinde ise bunun sorumlusu olduğunu düşündüğü kişi her

22 Etimolojik olarak eski Latincedeki "erkekler topluluğu" anlamına gelen "coviria" teriminden türetilmiştir; kabile üyelerinin bir araya gelerek toplulukla ilgili meseleleri tartıştıkları yer anlamına gelir. Roma İmparatorluğu döneminde Curia, yerel hükümetin yer aldığı, yargılama işlemlerinin yürütüldüğü, yönetimle ilgili toplantıların yapıldığı yer anlamında kullanılmıştır. Roma Forumunda bulunan Curia, senatonun toplandığı yerdi ve imparatorluğun yönetimiyle ilgili tartışmaların yapıldığı senato binası işlevine sahipti. (ç.n.)

23 ve devamı; bkz. Noel, *Renaissance Popes*, s. 26.

kim olursa olsun acımasız olabiliyordu. Böyle kişilerden en öne çıkanı ise eski efendisi Napoli Kralı Alfonso idi. Elçi Antonio de Pistoria'nın Milano'daki efendisine yazdığı bir rapora göre:

> Papa [Napoli Kralı] Alfonso'nun ölümünden memnun olmuş ve hayattayken gösterdiği davranışa öfkeli gibi görünüyor. Çünkü, [ölüm] haberi gelir gelmez Kral'ın büyükelçisinin evine kendisini tutuklayıp Sant'Angelo Kalesi'ne getirmesi emriyle bir asker yolladı. Ancak bahsi geçen Büyükelçi kralın ölümü önceden haber almış ve Papa'nın niyetinin farkında olduğundan, sahip olduklarının çoğunu geride bırakarak hemen bulunduğu yeri terk etmişti. III. Callixtus ise daha sonra bunlara el koydu.[24]

Bu varlıklara kişisel kazanç amacıyla el konulmamış, alınanlar haçlı seferini desteklemek için hazineye aktarılmıştı. Ancak III. Callixtus bu ufak meblağdan memnun değildi. Kısa bir süre sonra Kral Alfonso'nun meşru bir vâris bırakmadan öldüğünü ve bu nedenle Napoli Krallığı'nın daha önce bağlı olduğu lorduna intikal ettiğini bildiren bir papalık fermanı çıkardı: Burası artık Papalık toprağıydı. Bu sırada iyice yaşlanan III. Callixtus daha önce hiç olmadığı kadar zayıflamıştı: Avrupa'yı bir haçlı seferi yapmaya kışkırtma çabaları yüzünden bitkin düşmüştü; aynı zamanda Vatikan'da İspanyolların etkisini arttırma girişimlerine karşı çıkanlarla savaşıyordu. Napoli'de bulunan Ferrante'ye karşı harekete geçemeden, 6 Ağustos 1458'de yetmiş dokuz yaşında vefat etti.

Bu haberi duyan Roma vatandaşları, artık papalık üzerindeki nüfuzu sona ermiş gibi görünen ve kendilerine karşı nefret beslenen "Katalanlar"a karşı sevinç nidaları atarak caddelere akın etti. Rüzgârın nereden estiğini anlayan Pedro Luis Borgia Sant'Angelo Kalesi'den kaçarak Roma'nın elli mil kadar kuzeybatısındaki liman şehri Civitavecchia'daki kaleye sığındı. Yeni atanan Şansölye Yardımcısı Kardinal Rodrigo Borgia artık tek başınaydı, geriye kalan müttefikleri ise Vatikan'a sızmış olan ve hor görülen "Katalanlar" grubuydu.

24 Antonio da Pistoia'dan (4 Temmuz 1458) Francesco Sforza'ya, alıntılanan: Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 559–61, belge 52.

2. BÖLÜM

RODRİGO'NUN GENÇLİĞİ

III. Callixtus'un tamamen rastlantısal ancak sonuçta belirleyici olan papalığı, genç Rodrigo Borgia'nın neler *yapılabileceği* konusunda gözlerini açmıştı. Gelecekteki imparatorluk hayalleri için bir kılavuz vazifesi görmesinin yanı sıra, onu öyle yüksek bir pozisyona getirmişti ki belki bir gün bu hayalleri gerçekleştiren kişi kendisi olabilirdi. Peki içinde böyle mağrur bir hırs besleyen bu genç adam tam olarak kimdi?

Rodrigo de Borja 1 Ocak 1431'de Aragon Krallığı'nda, Valensiya yakınlarındaki küçük bir kasaba olan Xàtiva'da dünyaya geldi. Bildiğimiz kadarıyla annesi Isabella de Borja, III. Callixtus'un çok güvendiği kız kardeşiydi. Isabella aslında kuzeni Jofrè de Borja ile evliydi.[1] Bu durum da III. Callixtus'un eğer Kilise'ye girmemiş olsaydı miras alacağı aile mülklerinin Borjalardan bir erkeğe geçmesine olanak tanımıştı. Bu genetik yakınlığın, Rodrigo de Borja'nın kendi çocuklarıyla olağan dışı ölçüde yakın bir ilişki kurmasında, hatta çocuklarından bazılarının istisnai karakterlerinde rolü olması muhtemeldir. (Üç farklı kadından en az sekiz çocuğu olduğu bilinmektedir.)

Babasının o altı yaşındayken ölmesi dışında, Rodrigo'nun ilk yıllarına dair pek bir şey bilinmiyor. Biyografisini[2] yazan Peter de

1 O zamanlar Jofrè de Llançol adıyla biliniyordu ve Rodrigo da, amcası papa seçilip III. Callixtus adını alana kadar bu ismi korumaya devam etti. Daha anlaşılır olması adına, pek çok yorumcunun da yaptığı gibi başlangıçtan itibaren kendisinden Borja ya da Borgia diye bahsettim.

2 Kelimenin aslı metinde hagiografi olarak geçer. Hagiografi, ermiş olduğu kabul edilen kişilerin, kilise büyüklerinin ve kendini dine adayan insanların hayatlarının

Roo, teferruatlı araştırmalar sonucunda yalnızca "sekiz yaşındayken sık sık Xàtiva sokaklarında midilliye binerken görüldüğüne"[3] dair bir kayda ulaşabilmiştir. Kısa süre sonra Rodrigo annesiyle birlikte Valensiya'ya gitti ve orada bir piskoposluk sarayına taşındılar. Bu aşamada, dayısı Alonso (müstakbel III. Callixtus) Valensiya Piskoposu idi ancak Aragon Kralı Alfonso'nun (O da ileride Napoli Kralı olacaktı) hizmetine girerek Napoli'ye taşınmak zorunda kaldı. Rodrigo ve ağabeyi Pedro Luis burada özel bir öğretmenden klasik bir eğitim almaya başladılar.

Alonso Dayı kısa süre sonra yeğenleri Rodrigo, Pedro Luis ve kuzenleri Luis Juan de Milà'nın eğitimi üzerine ciddiyetle eğilmeye başladı. Borgia ailesinin biyografilerini yazan G. J. Meyer'e göre:

> Vatikan'daki kayıtlar, Rodrigo ve Luis Juan'ın [Papa] IV. Eugenius döneminden itibaren maaşlı pozisyonlarda ve dinî gelir elde edilecek görevlerde diğerlerinden ayrı tutulduğunu gösteriyor. Tüm bunlar, isteklerini Papa'ya ve Aragon Kralı'na duyurma olanağı olan bir haminin müdahalesinden bağımsız olarak hayal dahi edilemeyecek şeylerdi.[4]

Bu yüzden de Rodrigo daha okul çağındayken önce doğum yeri Xàtiva'dan, sonrasında ise Barselona ve Valensiya katedrallerinden maaş almaya başlamıştı. Bunlar ona gayriresmî olarak bağlanan maaşlardı ve bu durumda maaşı alan kişinin Kilise'de resmî görevli olmasını gerektirmiyordu.

Rodrigo on sekiz yaşına geldiğinde dayısı Alonso kardinal oldu ve Kral Alfonso'nun hizmetinden çıkarak Napoli'den Roma'ya taşındı. Kardinal Alonso kendini maneviyata adamış biri olabilirdi fakat himayesindekilerin (Rodrigo, Pedro Luis ve Luis Juan de Milà) birinci sınıf bir üniversite eğitimi almaları konusunda kararlıydı. Ancak bu dönemde en iyi üniversitelerin hepsi İtalya'daydı,

anlatıldığı edebî eserlere verilen isimdir. Bu tür eserlerin en önemli özelliği, azizlerin hayatlarını mucizevi ve fantastik ögelerle birlikte anlatmalarıdır. Hagiografiler Orta Çağ'ın en çok okunan edebî eserlerindendir. (ç.n.)

3 De Roo, *Alexander VI*, Cilt. 2, s. 10.

4 Bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 58.

himayesindekiler ise İspanya'da kalmak zorundaydılar. Sorun şuydu ki, eğer Rodrigo veya diğerleri İspanya'yı terk ederlerse İspanya'daki maaşlı görevlerinden gelen gelirleri hemen kesilecekti. Kardinal Alonso Roma'da yeni arkadaşı Papa V. Nicholas ile baş başa bir görüşme gerçekleştirdi ve Papa da bu üç genç Borgia'nın İspanya'dan aldıkları gelirler kesilmeden İtalya'ya seyahat etmeleri için bir papalık emri çıkardı.[5] Rodrigo, iki genç akrabasıyla birlikte Bologna Üniversitesi'nde eğitim almak üzere İtalya'ya gitti.

Bologna o dönemlerde bir papalık derebeyliğiydi fakat Napoli'nin aksine bu stratejik şehir devleti papalığın daha sıkı kontrolü altındaydı. Buradaki üniversite 1088'de kurulmuştu ve dünyanın en eski üniversitesi olduğu iddiasındaydı. Hatta "*universitas*" sözcüğünü icat eden de bu okuldu ve armasında modern anlamda "*alma mater*" [mezun olunan okul] terimi bulunuyordu. Geleneksel olarak kilise kanonu[6] ve medeni hukuk eğitimi vermesiyle biliniyordu (Bu dönemde kanon hukuku Kilise'deki dinî otoriteler tarafından kilise yetkililerine uygulanıyordu. Medeni hukuk ise yazılı kanunları ve mahkemeleri açısından tamamen ayrıydı; bu kanunlar özellikle halktan insanlara uygulanırdı.) Rodrigo'dan önce ünlü şairler Dante ve Petrarca da burada eğitim almıştı. O mezun olduktan hemen sonra ise büyük hümanist Amsterdamlı Erasmus, Dünya'nın Güneş'in etrafından döndüğünü ilk defa ileri süren astronom Kopernik ve ileride modern tıbbın öncüsü olacak aykırı hekim Paraselsus burada eğitim aldılar. Tüm bunlar Bologna'nın akademik üstünlüğünün bir göstergesidir ve Borgia'nın bir çağdaşı tarafından "en seçkin ve adaletli hukukçu"[7] [8] olarak değerlendirilmesini daha da çarpıcı kılar. Fakat Rodrigo Borgia'nın öğrencilik yıllarında hiç eğlenmeden sadece ders çalıştığını söylemek gerçeklere pek uymaz. Öncelikle, Borgia'nın

5 Papa'nın çıkardığı bu ferman, bahsi geçen örnekte tüm yasaları, âdetleri ve uygulamaları geçersiz kılmıştı.

6 Kanon hukuku veya kilise hukuku, Hristiyan kurumların ve üyelerinin yönetimi için dinî otorite tarafından çıkarılan ya da kabul edilen yasa ve yönetmeliklerin bütününe verilen isimdir. (ç.n.)

7 O dönem yapılmış bir alıntı, bkz. De Roo, *Alexander VI*, Cilt. 2, s. 29.

8 Alıntılanan: De Roo, *Alexander VI*, Cilt. 2, s. 29.

ilerledi; pek bir güç kullanması gerekmedi. Kardinal Borgia, tehdit ve cazibeden meydana gelen kişiliğini kullanarak, müzakere ve katı emirlerle potansiyel olarak riskli olan bu durumu çözmeyi başardı. Dönemin tarihçisi Guicciardini (Borgia'yı pek de sevdiği söylenemez) şöyle biri itirafta bulunur: "Onda, nadir görülen bir sağduyu ve dikkat, olgun düşünme kabiliyeti, inanılmaz bir ikna gücü ve en zor işleri yönetme yeteneğiyle bir araya gelmişti."[13]

Kardinal Rodrigo Borgia'nın Ancona'da gösterdiği başarı, III. Callixtus için sadece iyi bir haber olmanın ötesindeydi. Tartışmalı nepotizmini haklı çıkarmış, ona bağlı diğer kardinaller arasında ortaya çıkabilecek karşılıklı suçlamaların önüne geçmişti. III. Callixtus, papa seçilmesinden birkaç ay sonra o sırada Roma'da bulunan görece az sayıdaki kardinaller arasında gizli bir kilise meclisi topladı. Bu meclis sırasında, iki yeğenini yüksek mevkilere getirmesine izin vermeleri için orada bulunan pek çok kardinale gözdağı verdi. Bu yalnızca açık bir adam kayırma değildi. Söz konusu yeğenlerin yaşları da bu görevler için son derece uygunsuzdu. Daha önceki tüm kardinallerin ancak yarısı yaşındaydılar. III. Callixtus ödün vererek bu atamaların halka duyurulmaması gerektiğini kabul etti. Bununla birlikte, eğer bir kilise meclisi çağrısı yapılırsa (kendi ölümü için bile olsa) iki genç Borgia'nın atamalarının halka duyurulması hususunda ısrarcı oldu; böylece onların bu mecliste yer almalarını ve bir sonraki papa için oy vermelerini sağladı. Kardinaller ise aforoz edilme tehdidiyle karşılaşınca bunu kabul etmek zorunda kaldılar. III. Callixtus, bu isteğini yerine getirmemeleri durumunda yayınlanmak üzere önceden bir papalık fermanı yazdığını kardinallere göstermiş olmalı. Ancak bundan kısa süre sonra kardinal olan Aeneas Piccolomini şöyle diyordu:

> Diğer kardinaller, yakında öleceğini düşündükleri Papa'yı kandırmayı umuyordu; ama neticede Papa kardinalleri kandırdı. O yaz, Roma'da tek bir kardinal kaldığı anda fermanını yayınladı.[14]

13 Alıntılanan: Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 449.

14 Aeneas Silvius Piccolomini, *The Secret Memoirs of a Renaissance Pope*, haz. F. A. Gragg and L. C. Gabel (Londra, 1988), s. 66–7.

Muhalefetin hakkından gelen III. Callixtus Kardinal Rodrigo Borgia'yı Ancona'daki başarısı için şansölye yardımcısı makamıyla ödüllendirdi. Yeğenine sonuna kadar güveniyor olmalıydı. Kardinal Borgia henüz yirmi altı yaşındaydı; yıllık 6.000 dukalık bir gelirle ödüllendirilen şansölye yardımcılığı ise yalnızca en prestijli değil aynı zamanda da en güçlü pozisyondu. Şansölye yardımcılığı, esasen Curia'nın, yani papalık hükümetinin günlük işlerini yönetmekten sorumluydu. Aynı zamanda, tüm yeni atamalar onun onayından geçiyor; bu durum da atama için minnetlerini göstermek isteyenlerden "hediye" veya başka ödemeler alması için ona büyük bir fırsat yaratmış oluyordu. Bu hediyeler o zamanlarda yolsuzluk değil olağan şeyler olarak görülüyordu. Kardinal Borgia bu büyük güç ve büyük zenginlik umudunun tadını çıkarıyordu. Ancak gayet iyi biliyordu ki, bu talih ancak dayısı papa olarak kaldığı sürece geçerliydi. Bu kadar genç yaşta ve ailesi sayesinde ele geçirdiği böylesine yüksek bir pozisyon, kaçınılmaz olarak her türlü kıskançlık ve güçlü düşmanlığı kendisine çekti. Söz konusu kıskançlıkla düşmanlık Roma'nın nüfuz sahibi aristokrat aileleri arasında bilhassa güçlüydü. Üstelik bu insanlar ona henüz dayısı hayattayken de saldırabilirdi.

Kardinal Rodrigo Borgia bu saldırılardan kurtulmak, şansölye yardımcısı olarak başarılı olmak ve aile çevresiyle az bilinen "Katalan"lardan başka yeni dostlar edinmek için meşhur cazibesinden faydalanması gerektiğini biliyordu. Tesadüftür ki, bu "yeni dostlar"ından ilki ataması daha yeni yapılmış Kardinal Aeneas Piccolomini'ydi. Yoksullaşan bir aristokrat aileden gelen bu kırk üç yaşındaki Sienalı, muhteşem zekasıyla büyük bir itibar kazanmıştı. Otuz yaşında papazlık ünvanı almasından önce edebî açıdan öyle bir gelecek vaat etmişti ki ülkenin en iyi şairlerinden biri olarak görülmeye başlamış; geriye dönüp bakıldığında kendi hayatından dönemleri yansıttığını görebileceğimiz romanslar yazarak ünlenmişti. Bununla birlikte, eserlerinin bilinirliği sadece edebî değerinden kaynaklanmıyordu. Bunlar arasında aynı zamanda "kısmen pornografik şiirler ve benzer tarzda yazılmış romanlar"[15] da bulunuyordu.

15 Bkz. Norwich, *The Popes*, s. 244–5.

Çekici kişiliğinin ve belirgin yeteneklerinin bir önceki papa olan V. Nicholas'ın ve bazı kıdemli kardinallerin de ilgisini çektiği ortadaydı. Sonuç olarak Avrupa'nın her köşesine gitmesini sağlayan çok sayıda önemli diplomatik görev almıştı. Ancak bu çekici yönleri yalnızca Kilise'deki yaşlıların dikkatini çekmemişti. Bir görev için İskoçya'ya gittiği sırada bir çocuğu oldu. Birkaç yıl sonra Strazburg'dayken yine benzer bir olay yaşandı. Her ikisinde de çocuklar daha bebeklik dönemindeyken vefat etti. Dolayısıyla, ne bu yaşananlar ne de yazdığı pornografik şiirler onun papazlık ünvanı almasına engel oldu. Aynı şekilde, yayılan dedikodulara göre bunlar benzer düşüncesizlikler yapmasına ve çeşitli tarzlarda şiirler kaleme almayı sürdürmesine de engel olmadı.

Ancak Piccolomini'nin çok yönlü karakterinde başka bir özellik daha vardı. Bu da şaşırtıcı şekilde onun güçlü inancı ve kararlılığıydı. Gittiği diplomatik görevler bazen onu çok tehlikeli durumlara sokuyordu. 1435'teki İskoçya görevinde Brugge'den demir alan gemisinin Kuzey Denizi'ni geçerken iki kez şiddetli fırtınaya yakalanması bilhassa tehlikeli bir durum olmuştu. Piccolomini'nin (kendinden üçüncü tekil şahıs olarak bahsettiği) hatıratında yazdığı şekliyle, bu fırtınalardan biri "onları on dört saat boyunca ölüm korkusuna gark etmişti."[16] Diğer fırtına ise onları rotalarından saptırıp Norveç'e doğru fırlatmış ve "iki gün ve gece boyunca gemiyi öylesine tokatlamıştı ki sonunda gemi su almaya başlamıştı." Piccolomini, güvenli bir şekilde karaya ayak bastığı anda kurtuluşu için şükranlarını sunmak adına en yakındaki Meryem Ana mabedine çıplak ayak gideceğine yemin etmişti. Ancak durum onun umduğundan öteye gitti. Yeminini yerine getirmek için, gün ışığının "dört saatten fazla sürmediği" sert İskoç kışının ortasında on mil boyunca kar ve buz üzerinde yürümesi gerekti. Bu süreçte yaşadığı buz yanığı öyle şiddetliydi ki, hayatının geri kalanında topallayarak yürüyecek, ara ara onu dermansız bırakan ayak ağrısı nöbetleri geçirecekti. Daha önce de gördüğümüz gibi, III. Callixtus daha sonra

16 ve devamı; Piccolomini, *The Secret Memoirs of a Renaissance Pope* (Londra, 1960 basımı), s. 32–4.

Piccolomini'ye kardinallik ve Siena piskoposluğu ünvanlarını vermişti. Ve bu adam, entelektüel zevkleri ve kararlılığı genç Kardinal Rodrigo Borgia'yla birebir örtüşen biriydi.

Sanki III. Callixtus'un düzenlemeye çalıştığı haçlı seferiyle ilgili yeterince derdi yokmuş gibi, Ekim 1457'de, Papalık Kuvvetleri'nin Başkomutanı Pedro Luis Borgia aniden onu görevlerinden alıkoyan ciddi bir hastalığa yakalandı. III. Callixtus her zaman yaptığı gibi genel kuralları ve teamülleri bir kenara bırakarak, bir an bile düşünmeden Kardinal Rodrgio Borgia'yı başkomutanlığa atadı. Bu noktada yetenekli Rodrigo Borgia bile kendini biraz yetersiz hissediyordu. Daha önce Ancona Hududu'na götürdüğü küçük bir birliğe kumandanlık yapmış ve genellikle profesyonel bir asker olan ikinci komutanının taktiklerine güvenmişti. Kendisinin asıl rolü ise arabuluculuk yapmak olmuştu. Nitekim bu tek seferlik deneyimden sonra bile klasikler üzerine eğitim aldığı dönemde okuduğu Herodot, Sezar ve benzerlerinin yazılarının dışında çok az askerî bilgisi vardı. Ancak, derinlere dalıp risk almasını gerektiren bu deneyim kesinlikle onun uzmanlık karnesine eklenecekti. Daha sonraları içinde bir imparatorluk kurma hayali yeşermeye başladığı zaman, inkâr edilemez bir şekilde temel askerî strateji bilgilerini anlamaya ihtiyaç duyacaktı. İleride de göreceğimiz gibi, bir seferin nasıl yürütülmesi gerektiğine dair bilgi sahibi olduğu hakkında sağlam kanıtlar bulunmaktadır ki bu bilgileri başkomutanlık görevi süresinde yapılan tatbikatlardan edinmiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte, birkaç ay sonra Pedro Luis iyileşecek, bu da genç kardinalin tüm dikkatini tekrar şansölye yardımcısı olarak yerine getirdiği hayati role vermesini sağlayacaktı.

Roma artık ebedî şehir olma prestijini geri kazanmıştı. Bir kez daha hac merkezi hâline gelmiş, Avrupa'nın her yerinden gelen yabancıların akın ettiği bir yer olmuştu. Bu yeni popülerlik birkaç yıl öncesine, Papa V. Nicholas'ın 1450 yılının kutsal bir yıl olacağını ve jübile kutlaması yapılacağını (her elli yılda bir İsa Mesih'in doğumunu kutlamak için yapılan etkinlikler) duyurmasına dayanıyordu. Bu dönemlerde yapılan bir açıklama, bu hacı akınının sebep olduğu

muazzam kaos hakkında bir fikir verir ve bu hacıların yalnızca sıcak yaz aylarıyla sınırlı kalmadığının göstergesidir:

> Roma'da o kadar çok insan vardı ki hepsine yetecek bir konaklama olanağı kalmamış, bütün evler birer misafirhaneye dönmüştü. Hacılar cömert miktarlarda ödeme yapmayı teklif ediyor, Tanrı aşkına içeri alınmalarını rica ediyorlardı. Ama bu çabaları beyhudeydi; pek çoğu dışarıda uyumak zorunda kaldı, pek çok kişi soğuktan donarak öldü. Tüm bunlara tanık olmak korkunçtu. O kadar çok insan geldi ki şehir açlıkla cebelleşiyordu.[17]

Daha da kötüsü, ziyaretlerinin tüm amacı sıklıkla engelleniyordu:

> Aziz Petrus'a giremezdiniz çünkü sokaklar devasa kalabalıkla doluydu; San Paolo Fuore le Mura Bazilikası, Laterano'daki San Giovanni Bazilikası ve Santa Maria Maggiore Bazilikası dua eden insanlarla dolup taşıyordu. Roma o kadar kalabalıktı ki bir yere hareket etmek imkânsızdı. Papa, Aziz Petrus Bazilikası'nda duasını okuduğunda her yer ağzına kadar hacılarla dolmuştu; duanın okunduğu locayı görmesi mümkün olmayan meyve bahçelerinde bile insanlar vardı.

Bu şartların her seferinde beraberinde hastalıkları da getirmesi hiç şaşırtıcı olmasa gerek. Roma sıtma hastalığıyla ünlenmişti; o günlerde bu hastalığın *mal aria* ("kötü hava") ile taşındığı düşünülürdü. Bu durum pek çok hacının burunlarına küçük çiçek demetleri tutup koklayarak kendilerini sahte bir güven duygusuna kaptırmalarına neden olmuştu. Tıp biliminin sıtmanın sivrisineklerle bulaştığını keşfetmesi için yüzyıllar geçmesi gerekecekti. Hastalık Roma'nın güneydoğusunda yer alan Pontino Bataklıkları'nın tamamını etkisi altına almıştı; özellikle sıcak yaz ayları boyunca şehrin durgun sularına doğru yayılacaktı.

Tüm bunlardan daha da kötüsü sürekli tekrarlayan veba salgınlarıydı. 1450 yılında bir salgın yaşanmış, bir diğeri ise 1451'de

17 ve devamı; alıntılanan: Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 83–4.

gerçekleşmişti. 1456 yazının sonlarına doğru, III. Callixtus'un saltanatı döneminde bir salgın daha çıktı. Dönem tarihçilerinden Giovanni Inghirami'nin yaptığı aşağıdaki açıklama aslında 1450 salgınıyla ilgilidir; fakat bu tür salgın felaketlerinin hepsini tanımlayabilir:

> O akşam San Celso Kilisesi'nde erkek ve kadın olmak üzere toplam 176 ceset vardı, ama çoğu kadındı... Çok daha fazlasının da Tiber'e düştüğü söylenir ki bunlar arasında kaçmak için korkuluk duvarlarına tırmananlar ve nehre atılanlar da yer alıyordu. Kaçanların çoğunun koşuştururken giysilerinin sırtı yırtılmıştı. Bazılarının üzerinde sadece pantolonu, bazılarının ise gömleği vardı; kimisinin üzerinde bunlar bile yoktu, çıplaktı. Kadınlar üstü başı tamamen dağılmış bir hâlde, ölmesinden endişe ettikleri eşlerini arıyorlardı. Gece yarısına gelindiğinde San Celso tamamen ölülerle doldu; bazısı babasını, bazısı annesini, ağabeyini ya da oğlunu buldu orada. Çığlıkları şehri sağır ediyordu.[18]

1456 salgınının başlangıcında kimse şehirden kaçamamıştı. Buna Kardinal Domenico Capranica haricindeki tüm kardinaller ve III. Callixtus da dâhildi. Bu olay üzerine Callixtus tek bir kardinalin katıldığı bir kilise meclisi çağrısı yaptı ve burada genç yeğeni Rodrigo'yu kardinal yaptığını ilan etti. Ancak saltanatının başlangıcından yalnızca bir yıl sonra, yetmiş yedi yaşındaki III. Callixtus için işlerin pek de iyi gitmediği ortaya çıktı. 1456 Ekim'inin başlarında Milano elçisi, memleketindekilere Papa'nın yatağa düştüğünü ve ölümcül bir hastalığa yakalanmış gibi göründüğünü, "her an vefat edecek durumda olduğunu"[19] yazacak kadar ileri gitmişti.

İlerleyen yıllarda buna benzer pek çok rapor yazılacaktı. Ama III. Callixtus hâlâ dayanıyor, haçlı seferine asker toplamak için elinden geleni yapıyor, kendisine destek vermediği için Napoli Kralı Alfonso'ya öfkesini belli ediyordu:

18 A.g.e., Cilt 2, s. 501–2, belge 5.

19 A.g.e., Cilt 2, s. 348n.

> Paramızı haince kullanıp bize ihanet ettiniz. Tanrı ve Kutsal Makam bunun hesabını sizden soracaktır! Alfonso, Aragon Kralı, Papa Callixtus'a destek gönder; çünkü göndermezsen Tanrı kesinlikle cezanı verecektir.[20]

İspanyol grubunu desteklemek adına üç kişiyi daha kardinal yapmak konusunda ısrar ediyordu, fakat Kardinal Piccolomini şöyle düşünüyordu:

> Kilise meclisinde şiddetli bir tartışma vardı, çünkü Papa yeni kardinallikler vermek istiyordu fakat Kardinaller Heyeti buna karşı çıktı. Önce hâlihazırda çok fazla kardinal olduğu dile getirildi; sonrasında ise gösterdiği adaylara karşı seslerini yükselterek onları küçümsediler. Fakat Callixtus heyeti alt etti; özellikle de daha öncesinde atadığı üç kardinalin güçlü desteği sayesinde, olması gerektiği gibi, yetkinin kimde olduğunu heyete açık bir şekilde ifade etti.[21]

Kardinal Rodrigo'nun bu toplantıda dayısına arka çıktığı kesindi. Çoktan kaslarını germeye ve siyasetle iştigal etmenin gücünü keşfetmeye başlamıştı. III. Callixtus'un Papalık Toprakları'nı geri almasına yardım etmiş, dayısının bir kralı tahtan indirmekle tehdit etmesine ve gönülsüz Kardinaller Heyeti'ne kendi iradesini dayatmasına şahit olmuştu. Bu, ancak iradesi güçlü bir papanın yapabileceği bir şeydi; üstelik yaşlı, hasta ve neredeyse yatağa bağlanmış biri olmasına rağmen.

Ama nihayet 6 Ağustos 1458 Pazar günü kaçınılmaz olan gerçekleşti. Milano elçisi memleketine şöyle bir rapor yazmıştı:

> Papa dün gece saatlerinde vefat etti. Katalanların hepsi kaçtı ve onları saklayanlardan öylesine nefret ediliyor ki yeni papalık seçiminden önce yakalanırlarsa onlar için hiç de iyi olmayacak.[22]

20 III. Callixtus'un Napoli Kralı Alfonso'ya yazdığı 1456 tarihli mektup. Bkz. a.g.e, Cilt 2, s. 365–6.

21 Piccolomini, *Memoirs*, s. 71.

22 Bkz. Pastor, *History of the Popes*, Cilt 2, s. 563, belge 54.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanı olan Pedro Luis Borgia, aslında Pazar günü Papa ölmeden önce şehirden kaçmıştı. Bununla birlikte, bu ilk bakışta göründüğü kadar korkakça bir hareket değildi. Öncelikle, kardeşi Kardinal Rodrigo Borgia'ya görevini bırakmaya niyeti olmadığını, meclis toplantısı sırasında kendisine bağlı birliklerle beraber Sant'Angelo Kalesi yakınlarında bulunacağını bildirmişti. Bu durum kardinallerin onun görevinde kalmasından yana olan bir adaya oy vermelerini sağlamak için kullanılabilirdi. Ancak beklenmedik şekilde, onu bu cesur ama pervasız planından vazgeçiren kişi kardeşi Kardinal Rodrigo Borgia oldu. Kardinal Rodrigo, Curia içerisinde siyaset yapmanın yollarını kavramaya başlamıştı. Meclisten çıkacak kararın, Kardinaller Heyeti'ni dışarıdan tehdit etmekten ziyade içeriden manipüle etmekten geçtiğini anlamıştı. Pedro Luis'i Sant'Angelo Kalesi'ni ve tüm papalık birliklerini teslim etmeye ve Kardinaller Heyeti komutasına girmeye ikna etmeyi bile başardı. Kardinal Rodrigo, Pedro Luis'e bu hareketi için 22.000 duka alacağını garanti etti. Ancak bundan sonra, Pedro Luis Ostia limanına kaçtı; fakat burada kendisini güvenle İspanya'ya götürmesi için yapılmasını emrettiği kadırganın yerinde yeller estiğini görünce büyük bir hayal kırıklığı yaşadı. Bu nedenle de deniz kıyısından kırk mil kadar içeride yer alan Civitavecchia kalesine sığınmak zorunda kaldı.

Teamüllere uygun olarak, yeni papayı seçecek kardinaller meclisi Aziz Petrus sınırları içerisinde 16 Ağustos'ta başlamak üzere toplanacaktı. Yaz sıcağı ve yeniden bir veba salgınının patlak vereceği söylentileri yüzünden Roma dışındaki evlerine çekilmiş olan kardinaller, hemen ebedî şehre geri döndüler. Bu sırada Kardinal Luis Juan del Milà apar topar Bologna'dan geri geldi. Bologna'dan yola çıkarak Apenin Dağları boyunca üç gün içerisinde 200 mil yol kat ederek 11 Ağustos'ta Roma'ya vardı. Aynı gün Kardinal Aeneas Piccolomini de Roma'nın yaklaşık 60 mil kuzeyindeki Viterbo'dan gelmişti. Üç gün sonra yani meclisin toplanacağı günün arifesinde şaşırtıcı bir gelişme yaşandı. Vebanın patlak verdiği sırada sadık bir şekilde III. Callixtus ile birlikte Roma'da kalan tek heyet üyesi olan ve pek çok

kişi tarafından seçimi kazanacağı düşünülen adaylardan biri olarak görülen Kardinal Domenico Capranica, hastalandı ve aniden vefat etti. Rönesans dönemi papaları üzerine çalışan tarihçi Gerard Noel'e göre: "Bu durum, Rönesans papalığının olağanüstü bir hümanist ve potansiyel bir reformcuyu kaybettiği anlamına geliyordu."[23]

16 Ağustos günü on sekiz kardinal Vatikan'ın küçük San Niccolò Şapeli'nde bir araya geldi (Yemek ve uyku alanları yan taraftaki daha büyük bir şapelde yer alıyordu). Bu meclis sekiz İtalyan, beşten fazla İspanyol (hâlbuki bir önceki mecliste yalnızca biri vardı), bir Portekizli (III. Callixtus tarafından atanmıştı), iki Fransız ve iki Yunan (Bunlardan biri bir önceki mecliste büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Kardinal Bessarion'du) kardinalden meydana geliyordu. Kardinal Rodrigo Borgia, hiçbir şekilde oylamayı kazanma ihtimalinin olmadığını gayet iyi biliyordu: Roma'da Katalanların hepsinden nefret ediliyordu ve kardinallerin büyük bir kısmı bu görüşü paylaşıyordu. Ayrıca, bu iş için fazla gençti. Tek umudu şansını deneyip şansölye yardımcılığı görevine tutunmaktı.

Toplanmadan iki gün sonra ilk oylama yapıldı. En çok oyu iki İtalyan aday almıştı: Eski papa V. Nicholas'ın üvey kardeşi olan Bologna Piskoposu Kardinal Calandrini ve yeni Siena Piskoposu seçilmiş Kardinal Piccolomini beşer oy almıştı. Fakat her ikisi de on iki oyun üçte ikisini alamamıştı. Bu daha başlangıçtı; gerçek pazarlık bundan sonra başlayacaktı.

Bu, yürütülen gizli faaliyetlere ilişkin birinci ağızdan kaynaklara ulaşabildiğimiz ilk meclistir. Tahmin edileceği üzere bunlar edebiyat meraklısı Aeneas Piccolomini'nin gizli hatıratında yer almıştır. Piccolomini burada kendisinden üçüncü bir şahıs olarak bahsetmiş ve öz güvenle şöyle yazmıştır: "Herkes Siena Kardinali Aeneas'ın papa olacağını söylüyordu, çünkü ondan daha çok hürmet gören biri yoktu."[24] Sekiz sayfa boyunca kendisini mecliste dönen entrikaların detaylarını anlatmaya adamıştı. Bunların pek çoğu inanılmaz

23 Noel, *Renaissance Popes*, s. 29.

24 ve devamı; *Aeneas Piccolomini, Memoirs of a Renaissance Pope* (Londra, 1960 basımı), s. 79–87. Aşağıda yer alan iki tanesi haricinde, kardinaller meclisiyle ilgili yapılan tüm açıklamalar bu sayfalardan alınmıştır.

derecede zengin biri ve Fransa kralının kuzeni olan, kendini de papalık tahtı için en bariz seçenek olarak gören Rouen Kardinali Guillaume d'Estouteville'in etrafında dönüyordu. Fransızlar söz konusu olduğunda, zaferi sağlama almak için hiçbir hile çok rezil, hiçbir aldatmaca çok arsız değildi. Bir sonraki oylamadan sonra, oy pusulaları odanın ortasındaki bir masanın üzerine döküldü:

> Daha sonra arka arkaya oy pusulalarını okuyup, üzerlerindeki isimleri bir kenara not aldılar. Çıkan isimleri aynen not etmeyen bir tek kardinal bile yoktu; burada hiçbir şekilde hile yapılamazdı.

Tercüme edilmiş baskılarda italik yazılan aşağıdaki pasajlar daha önceki baskılarda sansürlenmiştir:

> *Bu, Aeneas'ın avantajına oldu; çünkü oylar sayılıp sayımla görevlendirilen Rouen, Aeneas'ın sekiz oy aldığını söyleyince, geri kalanlar diğer adamın kaç oy aldığıyla ilgili bir şey söylemediler. Ancak Aeneas kendisini kandırmalarına izin vermedi: "Oy pusulalarına daha dikkatli bakın," dedi görevliye, "çünkü benim dokuz oyum var." Diğerleri de onu onayladılar. Rouen ise, sanki yanlışlıkla öyle olmuş gibi, hiçbir şey söylemedi.*

O andan sonra işler ciddileşmeye başlamıştı:

> *Pek çok kardinal tenha ve gözden uzak bir yerde olmak için tuvaletlerde buluşuyordu. Burada Guillaume'u [d'Estouteville] nasıl papa seçebilecekleri konusunda fikir birliği yaptılar ve yazılı taahhütler ve yeminlerle söz verdiler. Guillaume ise o sırada maaşlı pozisyonlar ve imtiyazlar vaat ediyor ve toprakları onlar arasında paylaştırıyordu. Böyle bir yerden de ancak böyle bir papa seçilebilirdi!*

Fakat Aeneas Piccolomini bu görüşmeleri gizlice dinleyebilsin diye casuslarından birinin tuvaletlerden birine saklanmasını sağlamıştı. Rönesans dönemi papaları üzerine çalışan tarihçi Gerard Noel şöyle bir tahminde bulunur: "Bu kişi Kardinal Calindrini olabilir.

Hikâyenin bu kısmı, daha sonra ortaya çıkan bulgularla bir araya getirildiği için, bunu kimse bilmiyor."[25]

Piccolomini casusu aracılığıyla şunu öğrenmişti: "*Rouen'ın olağanüstü vaatleri üzerine onun tarafına geçenlerin ve açgözlülükleri yüzünden sinek gibi avlananların sayısı az değildi.*" Kardinal Rodrigo Borgia bile, kendisine şansölye yardımcılığı pozisyonunda kalacağı sözü verilince oyunu d'Estouteville'e vereceğini söylemişti. Son oylamadan önceki gece Borgia, arkadaşı Piccolomini'yi aradı ve d'Estouteville'e oy vermesi için ısrar etti; çünkü kazanacağı kesindi. Borgia bu kararı savunurken şöyle açıklıyordu:

Yeni papa tarafından istenmeyen küçük bir azınlığın tarafında kalmak bana fayda sağlamaz. Çoğunluğa katılıyorum ve kendi çıkarlarımı gözetiyorum. Borgia kendisine şansölye yardımcılığı pozisyonunda kalma sözünün verildiğini söylemişti. Ancak Piccolomini onu fırçaladı: *Seni ahmak genç! Havari'nin koltuğuna milletinin düşmanlarından birini mi getireceksin?*

Borgia'ya kandırıldığını söyledi: D'Estouteville'in Avignon Piskoposu'na şansölye yardımcılığı sözü verdiğini biliyordu. Piccolomini benzer açıklamalar yapmak için diğer kardinallerin yanına giderken, Borgia bu şaşırtıcı haber üzerine kara kara düşünmeye başladı.

Ertesi sabah (Tanrı'nın tercihlerinde kardinallere kılavuzluk etmesi adına gerçekleştirilen) ekmek ve şarap ayini merasimini takiben oylama başladı. D'Estouteville açık bir şekilde oy pusulalarına hile karıştırmaya çalıştığı için, her kardinalin oyunu sözlü bir şekilde vermesine karar verildi. Böylece her kardinal oyunu verirken kimin kime oy verdiğini herkes görebilecekti. Bu noktada şapelin havası aşırı derecede gerginleşti. "Hepsinin beti benzi soldu ve kendilerinden geçmiş gibi sessizlik içerisinde yerlerine oturdular. Bir süre kimseden ses soluk çıkmadı; etrafa bakınan gözleri dışında kimse vücudunun tek bir yerini bile oynatmıyordu. Sonra Şansölye Yardımcısı Rodrgio ayağa kalktı ve şöyle dedi: 'Ben Siena Kardinali'ni destekliyorum.' *Bu söz Rouen'ın kalbine bir bıçak gibi saplandı ve adamın beti benzi attı.*"

25 Noel, *Renaissance Popes*, s. 29.

Oylama, pek çok kardinalin d'Estouteville'e verdikleri sözden caymaları ve oylarını Piccolomini'ye vermeleriyle devam etti.

> Aeneas'ın artık sadece bir oya ihtiyacı kalmıştı. Bunu fark eden Kardinal Prospero Colonna, Papa'nın kim olduğunu ilan etme şerefine kendisinin nail olması gerektiğini düşündü. *Ayağa kalktı ve tam oyunu söyleyeceği anda İznik [Bessarion] ve Rouen kardinalleri tarafından yakalandı.*

Bu iki kardinal bağırarak ve odadan dışarı çıkarmaya çalışarak onu susturmayı denediler. Ama tam o anda Kardinal Colonna sesli bir şekilde oyunu söylemeyi başardı: "Ben de oyumu Siena Kardinali'ne veriyorum ve onu papa ilan ediyorum."

Gerard Noel'in ifade edişiyle: "Bu şok edici sahneyi, geç Orta Çağ papalık meclisi dışında başka hiçbir yerde göremeyeceğimiz başka bir sahne izledi."[26] Orada bulunanların tamamı, "üstü başı dağılmış ve nefes nefese kalmış kardinaller" de dâhil olmak üzere hepsi, hemen ayağa fırladı ve yeni papanın önünde secde etti. "Bir papanın çekim gücü işte böyle bir şeydi; seçildiği an itibariyle hemen işlemeye başlamıştı." Papa, doğrudan Aziz Petrus'un soyunu devam ettiriyordu ve bu nedenle de Tanrı'nın dünyadaki temsilcisiydi.

Piccolomini kazanmıştı ve papalık ismi olarak II. Pius'u seçti. Seçilmesi dışarıda bekleyen kalabalıklar tarafından neşe çığlıkları ve sevinçle karşılandı. Papa'nın yapacağı ilk hareketlerden biri, papa seçilmesindeki rolü nedeniyle, Kardinal Rodrigo Borgia'nın şansölye yardımcılığını onaylamaktı.

II. Pius daha elli üç yaşındaydı. Hâlihazırda bir papalık sefiri, bir şair ve yazar ve "çok sayıda piçin babası"[27] olarak diğerleri arasından ayrılıyordu. Yine de Aziz Petrus'un halefi olarak rolünü ciddi bir şekilde yerine getirmeye kararlıydı. Görece genç yaşına rağmen gut hastalığından epey muzdaripti, ayaklarında da nüks eden bir rahatsızlığı vardı. Hatta III. Callixtus öldüğünde onun Viterbo'da

26 ve devamı; a.g.e., s. 31.

27 ve devamı; alıntılar da dâhil olmak üzere bkz. Hibbert, *The House of Borgia*, s.18–19.

olmasının nedeni oranın meşhur şifalı sularından alıyor olmasıydı (Bu suların tesirinin şöhreti Roma İmparatorluğu döneminden de öncesine uzanıyordu). Ancak, ayağındaki rahatsızlığı yenmek için ne kadar uğraşırsa uğraşsın, gut hastalığının getirecekleri hakkında soğukkanlıydı; "çünkü bu hastalık bir kere kronikleşir ve vücuda yerleşirse ancak ölümle sona ererdi". Islah olacağına yemin etti:

> Geçmişimi reddetmiyorum. Çoğu zaman doğru yoldan saptım, ama en azından bunun farkındayım ve ümit ediyorum ki bu farkındalık çok da geç gelmedi bana.

Kardinal Rodrigo Borgia artık tamamen II. Pius'un tarafındaydı ve sağ kolu olarak ona yakın çalışıyordu. Ama zorluklar da yaşanmıyor değildi. Kardinal Rodrigo Borgia, kardeşi Pedro Luis'i Papalık Kuvvetleri'nin caşkomutanlığı görevinden resmen ayrılmaya ve ayrıca III. Callixtus'un kendisine verdiği çeşitli ünvanları bırakmaya ikna etmek için Civitavecchia'ya gönderildi. Bu ünvanlar arasında II. Pius'un geri almak istediği Romagna'daki çeşitli şehirlerin "lordluk" ya da valilikleri de bulunuyordu, çünkü bu şehirler Papalık Eyaletleri'ne aitti. Kardinal Rodrigo bir şekilde kardeşini tüm bu ünvanlardan vazgeçmeye ikna etti. Bunun olacağı kesindi çünkü kardeşi daha önce ciddi hastalıklara yakalanmıştı ve bir ay içerisinde sıtmadan öleceği neredeyse kesindi. Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanlığı görevi artık II. Pius'un elindeydi ve Kardinal Prospero Colonna'nın mecliste verdiği oyun karşılığı olarak Colonna ailesinden birine verildi.

Şansölye Yardımcılığı görevinde kalan Kardinal Rodrigo Borgia ise artık Curia ve Kilise'nin yüce divanı olan Rota üzerindeki nüfuzunu sağlamlaştırabilirdi. Papa'ya gönderilen tüm mesajları alan kişi şansölye yardımcısıydı. Daha önce de gördüğümüz gibi bu mesajlar arasında diplomatik konuların yanı sıra, Avrupa'nın çeşitli yerlerinde görevli olan kişilerin ölümüyle birlikte boşalan önemli pozisyonlara dair bildirimler de vardı. Şansölye yardımcısı bu pozisyonlardan bir kısmını kendisine alabilirdi. Maaşlı pozisyonlar için

"tavsiye mektubu" alma işi, şansölye yardımcısına rüşvet verilmesini gerektiriyordu. Bu esnada kendisine hatırı sayılır ölçüde güç toplayan Kardinal Rodrigo Borgia zenginleşmeye başlamıştı. Bunun sonucunda da oldukça sofu biri olan dayısı III. Callixtus'un saltanatı döneminde gösterdiği itidali bir kenara bırakacaktı. İlerleyen yıllarda statüsünün göstergesi olarak, Roma'yı doğu-batı yönünde geçen ve Vatikan'dan Lateran'a giden geniş ana cadde (Bu caddenin bir kısmı bir zamanlar zafer alaylarının şehre girdiği geleneksel güzergâh olan Antik Roma Kutsal Yol'unu oluşturuyordu) üzerinde şatafatlı bir saray yaptıracaktı. Borgia'nın yeni evi, o dönem yaşamış biri tarafından şöyle betimleniyordu: "Saray, muhteşem bir şekilde dekore edilmişti; büyük giriş salonunun duvarlarına, çeşitli sahnelerin resmedildiği duvar halıları asılmıştı."[28] Betimleme şöyle devam ediyordu: "Üzerinde bir güneşlik bulunan kırmızı saten döşemeli gösterişli bir divan ve üzerinde gümüş ve altın tabaklardan oluşan güzel bir koleksiyonun sergilendiği bir sandık... altın rengi kumaşlarla kaplanmış bir koltuk" ve dahası. Dış mekân da bir o kadar etkileyiciydi. Sarayın ortasında, Rönesans etkisini gösteren zarif, sekizgen sütunlarla taşınan üç katlı bir locanın baktığı büyük bir avlu vardı. Kardinal Rodrigo bu sarayı hem mesken hem de şansölyelik makamı olarak kullanıyordu. Tüm semte hâkim bir yerdeydi ve kapılarının önünden geçen cadde üzerinde yükseliyordu. Bu cadde yalnızca papanın göreve başlama töreni için değil aynı zamanda diğer önemli geçit törenleri için de kullanılıyor, büyük kalabalıklarla doluyordu. II. Pius, bu törenlerden birine önderlik ederken, Borgia'nın sarayının yol üzerindeki diğer sarayları gölgede bırakacak ölçüde şaşaalı bir şekilde süslendiğini söylemişti ki bunlar arasında Romalı eski aristokrat ailelerin ve Roma'da ikamet eden kıdemli kardinallerin sarayları da vardı.

Borgiaların tarihini yazan G. J. Meyer'in de belirttiği gibi: "Bu yüksek makamı [şansölye yardımcılığı] becerikli bir şekilde kullanan kişi, kendini Avrupa'nın en önemli adamlarından biri hâline

28 Ascanio Sforza, alıntılanan: Mallett, *The Borgias*, s. 96.

getirebilirdi. [Fakat] bunu Rodrigo Borgia kadar ustaca kullanan kimse çıkmayacaktı."[29] Ancak Borgia'nın öğrenmesi gereken başka yetenekler de vardı ve bu öğrenme süreci II. Pius'un yanındayken başlayacaktı. Yeni papa kendini pek çok ciddi problemle yüzleşirken buldu. Bunlardan ilki Napoli Krallığı'ydı. O dönemde Avrupa'nın en güçlü ülkesi olan Fransa, Napoli tahtı üzerinde yeniden hak iddia etmeye başlamıştı. Kraliçe II. Joanna'nın öldüğünde krallığı Kral Alfonso'ya bırakma hakkı yoktu; en yakındaki hak sahibi halefi ise Anjou Kraliyet Hanedanı'ndan geliyordu. Daha sonra bir başka iddia daha ortaya çıktı; bu seferki İspanya'daki Aragon Krallığı'ndan gelmekteydi. Mevcut kral Ferrante bir önceki kral Alfonso'nun gayrimeşru oğluydu ve dikkate alınmayan meşru hak sahibi İspanyollar da vardı. II. Pius, Rodrigo Borgia'nın tavsiyesiyle, güçlü Milano Dükü I. Francesco Sforza ile temasa geçip İtalya için en doğru olanın Fransızlarla İspanyolların Napoli dışında tutulmaları olduğunu öne sürdü. Nitekim selefinin yürüttüğü siyaseti tersine çevirerek Napoli Kralı Ferrante'yi onaylamaya karar verdi. Anjou Hanedanı Napoli'ye bir deniz saldırısı başlatınca, Sforza ve II. Pius kuşatmayı geri püskürtmek için ortak bir kuvvet yolladı. Ferrante'ye karşı çıkan ve meşru kraliyet soyunu destekleyen baronların çıkardığı ayaklanmaya rağmen, birleşik papalık ve Milano kuvvetleri direndi. Sonuçta en azından bir süreliğine tahtta Ferrante kaldı.

Sonrasında II. Pius kendini daha da önemli bir tehditle karşı karşıya buldu. Bu sorun ise Osmanlı İmparatorluğu'nun doğudan ilerlemesiydi. Fatih Sultan Mehmet'in kuvvetleri çok güçlü sembolik anlamı olan bir zaferle 1458'de Atina'yı ele geçirmiş, Partenon'un camiye dönüştürülmesi emrini Mehmet'in bizatihi kendisi vermişti. Klasik batı kültürünün kurucu şehri kâfirlerin eline düşmüş, Yunanistan'ın tamamı artık onların merhametine kalmıştı. Mistra'da yer alan Bizans başkentinin fethedilmesi de an meselesiydi. II. Pius, selefinin çalışmalarını sürdürmenin ve Osmanlı tehdidine karşı gelmenin gerekliliğini anladı. Avrupa'daki tüm hükümdarlara mektup

29 Meyer, *The Borgias*, s. 91.

yazarak onları 1459 yazında Mantova'da bir araya gelmeye davet etti. Bir haçlı seferi düzenlemeyi ve III. Callixtus'un yarım kalan görevini tamamlamayı kafasına koymuştu. Bu durum sıkı önlemler almayı gerektiriyordu. II. Pius, batı Hristiyan âlemindeki her kiliseden ve her dinî makam sahibinden vergi toplamayı planladığını açıkladı. Tüm Avrupa liderlerinden gelen para ve adam desteğiyle birlikte büyük bir ordu kurulabilir, bununla iki yerden saldırı düzenlenebilirdi (Bir ordu karadan doğuya doğru ilerlerken, diğeri de Doğu Akdeniz kıyılarına yelken açabilirdi). Osmanlılar yalnızca İtalya için değil, asıl batı Hristiyan âlemi için de bir tehdit olmaya başlamıştı. Bu belanın baştan savılması herkesin yararınaydı.

Ocak 1459'da II. Pius Mantova'ya çağırdığı Avrupalı liderler meclisi için büyük umutlarla yola çıktı. Müsait olan kardinallerden oluşan maiyeti de yanındaydı. Bunlar arasında, elbette Kardinal Rodrigo Borgia da vardı ve şansölye yardımcılığının ona verdiği yetkiyle Roma'yla irtibat kurmak ve şehrin düzen içinde olduğu görüntüsünü vermek gibi zorlu görevler taşıyordu. İleri gelenlerin çoğunun şehir dışında olduğu zamanlarda, yetkililer genellikle halkın asayişi bozmak ve itaatsizlik göstermek gibi aşırılıklarını engellemekte zorlanırdı. Benzer şekilde, şansölyelik işleri papalığın işleyişinde merkezî konumdaydı ve bu nedenle Papa'nın yokluğunda Vatikan'daki bir görevliye bırakılamayacak kadar önemliydi. Şansölye Yardımcısı, Papa'nın bulunmadığı aylarda hızlı bir şekilde Roma'ya gidip gelecek bir dizi özel ulak istihdam edecekti.

II. Pius'un meclis hakkındaki büyük umutlarına rağmen, maiyetiyle birlikte Mantova'ya ulaşması birkaç ay aldı. Çok geçmeden her şeyin plana göre gitmediği ortaya çıkacaktı. Papa aylar boyu beklemiş ama önemli bir geri dönüş alamamıştı. Sıcak yaz boyunca o ve kardinalleri boğucu sıcağa, hastalıklara ve farklı bir yemek kültürüne dayandılar. Kardinal Borgia ise dedikoduyla çalkalanan küçük bir şehirde, efendisine rahatsız edici bir yakınlık içerisinde kaldı ve bu yüzden kendisini hiç alışık olmadığı bir şekilde kanaatkâr ve sade bir hayat tarzı benimsemeye zorladı. Böylece meclis işleriyle

ilgilenmek, II. Pius'a danışmanlık yapmak ve Roma'dan gelen mesajları cevaplamak gerekli bir meşgale hâline geldi. Bu sırada da yaz geçti ve mevsim sonbahara, sonrasında da kışa döndü.

Nihayet, Ocak 1460'ta II. Pius'un sabrı tükendi ve iki tane papalık fermanı çıkardı. Bunlardan ilki iyimser bir şekilde her ne olursa olsun haçlı seferinin yapılacağını duyuruyordu. Öte yandan diğeri, *Execrabilis*[30] [Aşağılık] sözüyle başlıyor ve II. Pius'un Mantova Meclisi'nin sonuçlarından duyduğu rahatsızlığı anlatarak devam ediyordu. Bunun üzerine Papa ve maiyeti Roma'ya doğru yola çıktı.

30 Kilise düşmanlarını en çok korkutan şey, Papa II. Pius'un Execrabilis adıyla anılmaya devam eden 18 Ocak 1460 tarihli fermanıydı. Bu ferman adını Latince yazılan metnin ilk kelimesinden alır; Execrabilis sözcüğü, "aşağılık" veya "alçakça" anlamlarına gelir. (ç.n.)

3. BÖLÜM

KARDİNAL RODRİGO BORGİA'NIN GERÇEK RENGİ

Papa'nın Roma'ya dönüşü, Mantova'ya gidişi kadar uzun sürdü. Ancak bu yavaşlığın aksine İtalya daha da büyük bir krize giriyordu. Anjou orduları bir kez daha Napoli'ye saldırmış; baronlar konumu giderek sallantıda görünen Kral Ferrante'ye karşı tekrar başkaldırmıştı. II. Pius'un Ferrante'yi destekleme kararı artık tehlikeli bir diplomatik hataymış gibi görülmeye başlamıştı. Sonrasında ise Papalık Eyaletleri'nde, özellikle de Romagna'da ciddi sıkıntılar ortaya çıktığı haberleri geldi. Papalık Kuvvetleri'nin eski komutanı olan Rimini Lordu Sigismondo Pandolfo Malatesta burada isyan çıkarmıştı. Tarih Malatesta'ya dair iki ayrı tablo sunar. Bir yandan bir asilzade, sanat hamisi, bir Rönesans adamı ve Türklere karşı savaşan Venedik ordusunun parlak komutanı olarak görülüyordu. Şimdi ise "on beş yaşındaki papalık elçisi Fano Piskoposu'nu zapt ettiği ve Rimini'nin en büyük meydanında ordunun alkışları eşliğinde halka açık bir şekilde ona tecavüz ettiği"[1] yönünde haberler geliyordu. Bu olay, Malatesta'nın düşmanı olduğu bilinen Milanolu Sforza ve Urbino'daki güçlü condottiere[2] Federigo da Montefeltro ile temasa geçen II. Pius tarafından aforoz edilmesine sebep olacaktı. İtalya bu tehlikeli gaspçıdan kurtulmak zorundaydı; aksi hâlde bu kargaşanın nerede sonlanacağını kimse bilemezdi. II. Pius'a ulaşan, yokluğunda

1 Robert Hughes, *Spectator,* 7 Ağustos 2013.

2 Kendine ait paralı askerleri olan ve bunlardan meydana gelen orduyu kiralayan komutan.

Roma'daki insanların giderek hareketlendiği, hatta Papa'yı sürgün edip şehirde cumhuriyet ilan etme komplosu planladığı haberlerine bakılırsa, bunu gerçekten bilen de yoktu.

Sanki tüm bunlar o dönem İtalya'sının siyasi ve ahlaki durumunu yeterince kötü bir şekilde göstermiyormuş gibi, II. Pius çok güvendiği sağ kolu Kardinal Rodrigo Borgia'nın davranışlarıyla ilgili bir rapor aldı. Kardinal Borgia, Papa'nın gut hastalığı ve ayak ağrılarını rahatlatmak için Mantova'dan güneye doğru yönelen ve şimdi Toskana'nın Bagni kentinde bulunan papalık maiyetinden ayrılmıştı. Bu uzun seyahat sırasında Kardinal Rodrigo Borgia, Kardinal d'Estouteville ile birlikte Siena'ya gitmiş ve sonunda efendisinin gözetiminden kurtulmuştu. Bu iki kıdemli kardinal burada vaftiz babalık yapmak üzere yerel bir asilzade olan Giovanni de Bichis'in çocuğunun vaftiz törenine davet edilmişlerdi. De Bichis Siena Piskoposluğu yaptığı dönemde II. Pius'un da yakın bir dostuydu. Vaftiz töreninden sonra, Bichis konutunun bahçesinde bir parti yapıldı. Bu "parti"de neler yaşandığına dair haberlerin Papa'nın kulağına ulaşması da uzun sürmedi. 11 Haziran 1460'ta II. Pius Kardinal Rodrigo Borgia'ya şunları yazdı:

> Üç gün önce, beyhude dünyevi zevklerle kendini donatmış pek çok kadının sevgili oğlumuz Giovanni de Bichis'in bahçelerinde bir araya geldiğini; sizin de görevinizin saygınlığını hiçe sayarak, öğleden sonra beş saat boyunca onlarla kaldığınızı; ayrıca yanınızda, Kutsal Makam'ın onuru için değilse bile ilerlemiş yaşı göz önüne alındığında, görevi kendisine tekrar hatırlatılması gereken bir kardinal daha bulunduğunu öğrendik. Bize anlatıldığına göre, edepsiz bir şekilde dans edilmiş ve sınırları aşan bir şehvete düşülmüş; siz ise bunun keyfini çıkaran edepsiz bir genç adam gibi davranmışsınız. İffetim, orada neler yaşandığına dair bana anlatılanların tamamını söylemekten beni alıkoyuyor. Bunların yaşanmış olmasını bir kenara bırakın, yalnızca bahsinin geçmesi bile bulunduğunuz makam adına bir yüz

karasıdır. Sırf siz rahatça eğlenebilesiniz diye bu genç hanımların yanındaki kocaları, babaları, erkek kardeşleri ve diğer akrabalarının oraya girmesi yasaklanmış. İkiniz, yanınızdaki birkaç hizmetkârla birlikte bu dansları organize etmiş ve yönetmişsiniz. O gün Siena'da başka bir şeyden bahsedilmez olmuş, şehre alay konusu olmuşsunuz... Bu durum, bizi âlem yapmak için zenginliğimizi ve makamımızı kullanmakla suçlayanlara bahane veriyor... Ne kadar kızgın olduğumuzu anlatmaya kelimeler kifayetsiz kalır... Kadınlara iltifatlar etmek, onlara meyveler yollamak, ağız dolusu şarap içmek ve kadehi sizi en çok memnun eden kadına taşıtmak... Bunların makamınıza yaraşır bir şey olup olmadığı kararını vermeyi size bırakıyoruz...[3]

Güvenilir papalık tarihçisi Ludwig von Pastor'e göre, bu durum "Rodrigo'nun ahlaksızlığını açığa çıkaran ilk olay"dı.[4] Pastor bununla, bu tür davranışların daha önceleri Borgia'nın Roma'daki sarayı gibi yerlerde -ki bu saray Tiber Nehri'nin karşı tarafında Vatikan'daki papalık konutundan bir milden daha uzak bir konumdaydı- ve daha gizli bir şekilde gerçekleştiğini ima eder. Borgia'yı savunan bazı kaynaklar, (daha önce de söz edildiği gibi) onun bu dönemde henüz papaz olarak atanmış olmadığını iddia eder. Başkaları ise bu mektubun sahte olduğunu, yazının kimi yerlerinde "[II. Pius'un] Latince yazılarında her zaman kullandığı terbiyeli üslubun"[5] eksik olduğunu öne sürer. Bu tür bir savın makul bir yanı vardır; neticede Papa edebî eserleriyle bilinen biridir. Fakat görünen o ki bu olayda kızgınlığı, yazım tarzının önüne geçmiştir. İleride bahsedeceğimiz üzere, bizatihi mektubun gerçekliğinden şüphelenmek pek mümkün değil. İçeriği ise başka bir konu. II. Pius'un kendisi bile mektubun rivayet, dedikodu ve kulaktan dolma lakırdılardan

3 Bu mektup farklı uzunluklarda ve dillerde alıntılanmıştır. Bkz. Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 452; Mallett, *The Borgias*, s. 98; Hollingsworth, *Borgias*, s. 85; Meyer, *The Borgias*, s. 102, vb.

4 Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 452.

5 ve devamı; bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 103.

bahsettiğini ("Bize anlatıldığına göre...") kast etmiştir. Anlaşılan o ki birkaç nedenden ötürü ortada bir mübalağa vardır. Bunlardan en önemlisi de bu "âlem" meselesinin mantıksızlığıdır. Bu kadınların "kocaları, babaları, erkek kardeşleri ve diğer akrabaları" bir asilzadenin bahçesindeki bir partiye girişlerinin engellenmesine razı gelmiş olabilir mi? Bir şeyler yaşandığı kesin, fakat bu patavatsızlık biraz abartılmış gibi duruyor. Tüm bunlar, II. Pius'un birkaç gün sonra Kardinal Rodrigo Borgia'ya yazdığı mektupta yerli yerine oturur:

> Mektubunuz elimize ulaştı ve yaptığınız açıklamaları bir kenara yazdık. Yaptığınız şey, sevgili oğlum, her ne kadar bana ilk başta söylenen kadar vahim olmasa da suçlamadan azade tutulmayacak. Özrünüzü kabul ediyoruz... Davranışlarınızı düzelttiğiniz, ihtiyatlı ve mütevazı bir hayat sürdüğünüz sürece, burada bir babanız ve koruyucunuz olduğuna sizi temin ederiz.

II. Pius bir yandan sıcak, şefkatli ve bağışlayıcı olabilir, fakat mektuptaki uyarı unsuru göz ardı edilemez. Sanki Borgia'nın karakterini biliyor ve bilmemeyi tercih ediyor gibidir. Bu tarihten sonra Kardinal Borgia hâl ve tavırlarında daha ihtiyatlı olmaya gayret gösterdi. Diğer yandan ise, ileride de göreceğimiz gibi, düzenli olarak ölçüsüz davranışlara kendini kaptırmaya devam etti.

Papa Güney Toskana'dan geçerek güneye, Roma'ya doğru ilerleyen ağır yolculuğuna devam ediyordu. Ancak doğum yeri olan Corsignano'ya (bugünkü adı Pienza) vardığında, "ciddi bir şekilde hastalandı. Rutubet başından aşağıya doğru inip göğsünü, kollarını ve tüm vücudunu öyle hâlsizleştirmişti ki, birinin yardımı olmadan kımıldayamıyor ve ölümün eşiğine gelmiş gibi görünüyordu."[6] Bu durum on iki gün sürdü ve Kardinal Rodrigo Borgia için elli beş yaşındaki "babası ve koruyucusu"nun, bu roldeki selefi III. Callixtus'un eriştiği muhterem yaşa erişme ihtimalinin az olduğunu gösteren bir uyarı işareti vazifesi gördü. Daha sonra Papa tekrar Roma'ya doğru yola koyuldu ve yol boyunca korumaları tarafından bir tahtırevanda

6 Piccolomini, *Memoirs*, s. 161.

taşındı. Yolculuğunun son kısmında taşradan geçerken, şehirlerini tekrar düzene kavuşturması için bir an önce dönmesini bekleyen vatandaşlardan oluşan bir heyetle karşılaştı. Gelinen noktada Roma fiilî bir anarşi içerisindeydi; çeteler yetkililere meydan okuyor, sokaklarda yaralama hatta cinayet suçları işleniyordu.

II. Pius şehir surlarına yaklaştıkça "tarlalar Papa'yı karşılamaya ve onunla tanışmaya gelen insanlarla doldu". Bunlar arasında daha öncesinde devrim çağrısı yapmış genç eşkıyalar da vardı. Papa'nın tahtırevanını taşımayı teklif ettiklerinde, korumalar Papa'yı bu insanlara güvenmemesi konusunda uyardı. II. Pius buna güldü ve bu genç adamların blöfüne meydan okumaya karar vererek onları yanına çağırıp tahtırevanını taşımalarını istedi. Papanın varlığından etkilenmişlerdi, durum tam olarak buydu. Papa ve tahtırevanını taşıyanlar, kalabalıklar tarafından alkışlarla karşılanarak Kutsal Şehir'e girdiler.

Diğer problemlerin çözümünün ise daha zor olduğu görüldü. Rimini'den utanç verici haberlerin gelmeye devam etmesi üzerine, II. Pius Sigismondo Pandolfo Malatesta'nın suretinin yakıldığı halka açık bir tören düzenledi. Daha sonra da "Malatesta'yı lanetleyerek Cehennem'e gönderdiğini ilan etti" (Bir başka deyişle birini aziz ilan etmesinin tam zıttı şekilde, bu adamı şeytana hizmet etmesi için lanetledi). Daha sonra da condottiere Montefeltro'ya Rimini'ye ilerleme emri verdi. Aradan geçen birkaç ayın sonunda, Malatesta'nın güçleri Rimini'ye geri püskürtüldüler; Venediklilerin ani ve beklenmedik müdahalesi olmasaydı zaten burada teslim olacaklardı. Rimini, Adriyatik kıyısında bulunan stratejik bir şehirdi ve Venedikliler Akdeniz'e giden ana gemi rotası boyunca müttefiklerini ellerinde tutmak istiyordu (Bu rota, güçlü şehir devletinin ticareti ve silahlı donanması için hayati önemdeki bir can damarıydı). Fakat en azından Romagna'nın büyük bir bölümü şimdilik görünürde papalığın kontrolü altındaydı.

Papa'nın yakın ilgisini görmeye devam etmesine rağmen Kardinal Rodrigo Borgia bir kez daha kendini zor bir durumun içinde buldu. II. Pius'un emriyle "ihtiyatlı bir hayat" yaşıyordu ancak bu azimli bir şekilde ahlaksız davranışlarda bulunmasına engel olmadı.

İlk çocuğu bu yıllarda dünyaya geldi, annesi ise adı bilinmeyen bir metresti. Kardinalin hanesine katılan bu istenmeyen çocuk bir oğlandı; Rodrigo'nun birkaç yıl önce ölen ağabeyinin adını alarak Pedro Luis ismiyle vaftiz edildi. Bu olay ve etrafındaki koşullar, doğal olarak gizli tutuldu. Hatta Pedro Luis Borgia'nın doğum yılı bile kesin değildir. Bazı kaynaklar, Pedro Luis'e II. Pius'un Siena'daki olaylarla ilgili öfkesini ve temkinli affını takip eden yılda hamile kalındığını kast ederek, bu olayın 1462'de gerçekleştiğini söyler. Pedro Luis'in doğumuyla ilgili pek detay olmamasına rağmen, Kardinal Borgia'nın kısa süre sonra oğlunu İspanya'ya gönderdiği; burada memleketi Xàtiva'daki Borja ailesinden akrabaları tarafından yetiştirildiği biliniyor.

Malatesta'nın Romagna'da başlattığı isyanın etkili bir şekilde sonlandırılması üzerine II. Pius 1464 yılında, Montefeltro ve paralı asker ordusuna Milano Dükü'nün birliklerine katılıp Napoli'ye yürüme emrini verdi. Kral Ferrante'nin orduları, Anjou Kontu Réné tarafından Vezüv'ün hemen güneyinde gerçekleşen bir muharebede yenilmişti. Kral Ferrante hayatını kurtarmayı güçlükle başarabilmiş ve kaçarak Napoli'ye geri dönmüştü. Fakat Montefeltro ve Milano Dükü'nün desteğini alan Papalık Kuvvetleri'nin yetişmesiyle durum tersine döndü. Burada da II. Pius'un iradesi galip gelmişti. Kardinal Rodrigo Borgia tüm bu zorluklar yaşanırken II. Pius'un tarafındaydı; papalık stratejisinin temellerini ilk elden öğreniyordu.

II. Pius tüm dikkatini bir kez daha haçlı seferi için adam toplamaya yöneltme kararı verdi. Osmanlılarla ilgili durum her zamankinden daha çok tehlike arz ediyordu. Fatih Sultan Mehmet 1460 yılında Bizans İmparatorluğu'nun yeni başkenti Mistra'yı ele geçirmişti; kısa süre sonra da orduları birkaç Venedik adası ve birkaç ileri karakolun dışında Mora'nın geri kalanını almıştı. 1461'de ise Bizans'ın Doğu Karadeniz'deki son kalesi Trabzon'un da Osmanlı ordularına yenildiği haberleri geldi. II. Pius hasta hâline rağmen haçlı seferine bizatihi liderlik etmek istediğini duyurduğu zaman, Kardinal Rodrigo Borgia hemen buna destek verdi; hatta II. Pius'un gözde projesine para toplamak için şatafatlı sarayını ipotek ettirecek kadar ileri gitti. Bu, yalnızca fedakârlık adına yapılan bir hareket

değildi. II. Pius yakın zamanda gizli bir kilise meclisi toplamış ve burada kardinallerini kesin bir dille azarlamıştı:

> Pek çok kişi ruhban sınıfıyla alay ediyor. Bizim fazla rahat yaşadığımızı, haksız bir zenginlik elde ettiğimizi, diğer şeylerden önce hırslarımızın peşinde koştuğumuzu, Hristiyanlığı savunmak için hiçbir şey yapmadığımızı söylüyorlar. Haksız da değiller: Kardinallerin çoğu aynen bunları yapıyor ve bana öyle geliyor ki sarayımızın bu savurganlığı ve küstah hâli haddini aşmış durumda.[7]

Kardinal Rodrigo Borgia bu sözlerin en azından bir kısmının kendisine yönelik olduğunu kesinlikle anlamıştı. Sarayını ipotek ettirerek, davranışlarından duyduğu pişmanlığı göstermeye niyetliydi. Ama II. Pius'un gönlünü almak kolay değildi. Papa her ne kadar bu yakın ve artık sonuna kadar kendisini destekleyen dostunu görevinden almamak için kendini tutmuş olsa da, Şansölye Yardımcısı'nın güçlerini önemli ölçüde kısıtlayan bir tedbir duyurdu. Haçlı seferi için daha fazla para toplamak adına, şansölyeliğe bir Kısaltma Heyeti[8] atayıp bu heyeti bağış toplama işiyle görevlendirmeye karar verdi. Kardinal Rodrigo Borgia, işini düzgün bir şekilde yapmasını önemli ölçüde sınırlayacağını söyleyerek bu yeni heyeti protesto etti fakat II. Pius son derece kararlıydı. Her şey haçlı seferinin iyiliği içindi.

Bu engele rağmen Borgia kısa süre sonra kendisini iyiden iyiye Papa'nın işlerinin içinde bulacaktı. 1464 yılı yazında Papa, hastalığına rağmen haçlı seferinin idaresini eline almak için Ancona'ya gideceğini, Şansölye Yardımcısı ve kıdemli kardinallerini de yanında götüreceğini duyurdu. Bu, Apenin Dağları boyunca yüz milden

7 Bkz. Hollingsworth, *Borgias*, s. 84, alıntıladığı kaynak: Piccolomini, *Memoirs*.

8 Kısaltmacılar, Papalık Yazı Dairesi'nde fermanları ve konsül kararnamelerini, yazıcılar tarafından detaylı bir şekilde kayda geçirilmeden önce özetleyen ve doğru bir biçimde yazılmasını sağlayan kişilerdi. Zamanla kısaltmacıların kazandığı para o denli azalmıştı ki, papalıkta bu işle görevli kişilerin sayısı yirmi dörde inmiş, fermanlar ise papalığın itibarına yakışmayacak şekilde yazılmaya başlamıştı. II. Pius hayatta kalan kısaltmacıları bir araya toplayarak yetmiş kişilik bir heyet oluşturdu ve bunların makamlarının kalıcı olmasına, ücretlerinin artırılmasına, ayrıca onlara bazı ayrıcalıklar verilmesine karar verdi. (ç.n.)

uzun süren, zorlu bir yolculuktu. Ancona'ya vardığında ise, nihayet Osmanlılarla karşılaşmak üzere doğuya gönderilecek birlikler toplanırken ortaya çıkan kaos tablosuyla karşı karşıya kaldı. Avrupalı liderler çoğunlukla II. Pius'un sefer çağrısını göz ardı etmiş olsalar da, halktan insanlar etmemişti. Almanya, Aşağı Ülkeler, İspanya, Fransa ve hatta İskoçya kadar uzak yerlerdeki kilise kürsülerinden, yerel papazlar sadakatle II. Pius'un haçlı seferini desteklemiş, gönüllü çağrısında bulunmuşlardı. Ancona yalnızca bir araya toplanan papalık birlikleriyle değil, aynı zamanda "Avrupa'nın her yerinden gelen amatör haçlılarla"[9] dolup taşıyordu.

Türklerle ittifak kurmayı başaramayan Venedikliler, toplanan birlikleri taşımak için bir donanma göndererek gönülsüzce II. Pius'un haçlı seferini desteklemeye karar vermişti. Ama papalık tarafı Ancona'ya vardığında Venedik filosundan hiçbir iz olmadığını gördü. Ancona insanla dolup taşmıştı ve tüm haçlı ordusunu barındırmak için çok küçük bir şehirdi. Ayrıca güney İtalya'nın cehennem gibi yaz sıcağı içerisinde yiyecek, içecek ve para tükeniyordu. Bu sırada hasta II. Pius yatağında doğrularak penceresinden ufka bakıyor, sabırsızlıkla Venedik kadırgalarına dair bir işaret bekliyordu. Daha sonra limanda hıyarcıklı veba salgını çıktığı söylentileri yayılmaya başladı; kısa süre sonra ise birlikler erimeye başladı. Kardinal Rodrigo Borgia da haçlı seferine duyduğu hevesi kaybetmiş gibiydi; ilgisini olağan aşk uğraşlarına yönetmişti. Yerel vatandaşlardan kadınlarla kurduğu bu temas dramatik bir gelişmeyi de beraberinde getirdi. Mantova elçisinin 10 Ağustos'ta memleketine yazdığı raporda şöyle anlatılıyordu:

> Şansölye Yardımcısı bir hastalığa yakalandı ve bunun doğruluğunu onaylayabilirim. Kulaklarından birinde ve aynı tarafının koltuk altında ağrısı var... Onu ilk gören doktor pek bir umudu olmadığını, çünkü yatağında yalnız yatmadığını söyledi.[10]

9 Meyer, *The Borgias*, s. 112.

10 Bkz. Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 2, s. 455n.

Kardinal Borgia'nın yanındaki kadınlardan birinden veba kaptığı açıktı.[11]

Papa, Şansölye Yardımcısı ve farklı derecelerde vebaya yakalanan çok sayıda kardinal hasta yataklarında yatarken, Venedik donanması nihayet 14 Ağustos'ta geldi. Bu aşamada, hizmetinde bulunan herkese göre II. Pius'un ölümün eşiğinde olduğu aşikardı, ertesi gün de vefat etti. Venedik donanma komutanı, kendisiyle görüşmeyi kabul eden ve sağlık durumu iyi olan kardinallere danıştıktan sonra geri dönmeye karar verdi. Haçlı seferi olmayacaktı.

Birkaç gün sonra, sağlığı iyi durumda olan bu kardinaller II. Pius'un naaşına eşlik ederek onu Roma'ya götürdü. Şaşırtıcı şekilde, zor durumda olmasına rağmen Kardinal Rodrigo Borgia da bu yolculuğa çıkabildi. Şüphesiz ki hayatını bu şekilde riske atmasının ardında bir gerekçe vardı: Yapılacak kardinaller meclisine katılmaya kararlıydı. Meclis, usulüne uygun şekilde, 28 Ağustos'ta Roma'da gerçekleştirildi; Kardinal Rodrigo Borgia ise, başının etrafına sarılı bandajlarla dramatik bir görüntü sergiliyordu. II. Pius'un İtalyan dostlarını kardinal olarak atama eğilimi nedeniyle; artık meclise katılan on dokuz kardinal arasında on tanesi İtalyan'dı ve yüzyıllardan beri ilk kez bir İtalyan çoğunluğu söz konusuydu.

İlk "yoklama" (oylama) iki gün sonra gerçekleşti. Genel olarak papalığı kazanacak kişinin Kardinal Bessarion olduğu düşünülse de, Kardinal Rodrigo Borgia olayların nasıl gelişeceğini gayet iyi biliyordu. Bir süredir, dinî görevlerinden çok kendi rahatını düşünen ve dünyevi zevklerinin peşinde koşan İtalyan Kardinal Pietro Barbo ile dostluğunu ilerletmek için zahmete girmişti. Zengin bir Venedik tüccarının oğlu olan Barbo, babası gibi bir tüccar olmak için eğitilmişti fakat papa seçilen amcası IV. Eugenius'ın başarılarını gördükten sonra Kilise'ye girmişti. Bunun sonucunda da Pietro Barbo'nun hızla yükselmesi ve maaşlar alması sağlanmış, yirmi üç gibi genç bir yaşta (Kardinal Rodrigo Borgia'dan bile iki yaş gençken) kardinallik ünvanı

11 Şansölye Yardımcısı'nın hastalığının aslında frengi olduğu ileri sürülmüştür. Fakat bu söz konusu olamazdı; çünkü modern dönemde 1493'e kadar Batı Avrupa'da frengi salgını görülmeyecekti.

verilmişti. Şık giyinmeye olan düşkünlüğü ve savurganlığı onu sevilen biri hâline getirmiş, eğer papa seçilirse kendisine oy veren kardinalleri Roma'nın yaz sıcağından kaçabilecekleri birer kır villasıyla ödüllendireceğini söylemişti. Bu şartlar altında, Kardinal Rodrigo Borgia, Yunan Kardinal Bessarion'un İtalyan kardinallerin hepsinden oy alamayacağı, oylamayı ancak ve ancak Barbo ile başka bir aday arasında bir çıkmaz söz konusu olursa kazanabileceği gerçeğini görüp bir kumar oynadı. Dolayısıyla ilk yoklamada oyunu İtalyanlardan yana kullanacağını belli etti; diğer üç İspanyol kardinali de aynı şeyi yapmaya teşvik etti. Bu durum, İtalyanları Barbo'nun arkasında birleşme konusunda harekete geçirdi ve Kardinal Barbo ilk yoklamada on dört kişinin üçte iki çoğunluğunu kazandı. Hâlinden memnun olan yeni papanın II. Paulus adını alacağı duyuruldu. Daha kırk yedi yaşındaydı ve bundan dolayı da hükümdarlığının uzun süreceği bekleniyordu.

Mantova elçisi 4 Eylül tarihli raporunda Kardinal Rodrigo Borgia'nın yeni seçilen papa nezdinde "yüksek bir itibar"[12] gördüğünü söylüyordu. Kardinal Rodrigo Borgia sekiz yıldır kardinaldi ve Barbo'nun papalık tahtına yükselmesiyle birlikte Kardinaller Heyeti'nin kıdemli üyelerinden biri olmuştu. Henüz otuz üç yaşındaydı. Bu sıfatla, yeni papaya tacını giydirme onuruna layık görülmeliydi. 16 Eylül'de yapılacak törenin zamanı geldiğinde, Borgia bir kez daha ağır şekilde hastalandı ve yatağından kalkamaz hâle geldi. Meclise katılmak için gösterdiği gayret belli ki onu bitap düşürmüştü, ancak bu gayret arkadaşı II. Paulus tarafından takdirle karşılandı. Yeni papa, dostunun oldukça önemli olan şansölye yardımcılığı pozisyonunda kalmasını onaylamakla kalmadı, aynı zamanda onun gücünü engelleyen Kısaltma Heyeti'ni lağvederek bir adım daha ileri gitti. Bu umut verici haberin, yavaş yavaş iyileşmeye başlayan mutlu Şansölye Yardımcısı üzerinde ayrı bir etkisi oldu. Her şeyden haberi olan Mantova elçisi 9 Ekim tarihli raporunda şöyle diyordu: "[Kardinal Rodrigo Borgia] vebanın bıraktığı izlerden henüz kurtulamamış olsa da, dün dışarıda görüldü."[13]

12 Alıntılayan Hollingsworth, *Borgias*, s. 97.

13 A.g.e., s. 100.

Kardinal Barbo'nun Papa II. Paulus olduğu meclisten önce, Kardinaller Heyeti (Kardinal Rodrigo Borgia'nın katılmadığı bir toplantıda) papanın yetkilerine bir dizi kısıtlama getirmeye karar verdi. II. Pius'un haçlı seferine kendisinin liderlik etme takıntısı pek çok kişiyi endişelendirmişti: Böyle bir hareket pek çok tehlikeye yol açabileceği gibi, Roma'da bir iktidar boşluğu yaratabilir ve Kilise Avrupa'nın siyasi gücüne maruz kalabilirdi. Dolayısıyla Kardinaller Heyeti, o günden sonra papa seçilen kişinin, çoğunluğun onayını almadan Roma'dan ayrılmasını yasaklamaya karar verdi. Eğer İtalya'dan ayrılmak isterse, heyetin oy birliğiyle onayını almak zorunda kalacaktı. Ayrıca o tarihten itibaren Kardinaller Heyeti üye sayısının yirmi dördü aşmamasına karar verildi; aynı zamanda da papanın yalnızca bir tane "yeğenini kardinal" (ya da Latince ifadeyle *cardinalis nepos* -nepotizm sözcüğü de buradan gelir-) olarak atamasına izin verilecekti.

II. Paulus'un gösterişli ve abartılı giyim merakı, eş cinsel eğilimlerinin de farkında olan yakınındaki kişiler tarafından uzun zamandır bilinen bir şeydi. Homoseksüelliği değilse bile bu abartılı hâlleri, 1465 yılındaki Paskalya Ayini'nde yeni bir papalık tacı giymesiyle hemen herkesin malumu oldu. Tacı kendisi tasarlamış, mücevherlerle süslettirmişti. Milano elçisi bu yeni papalık tacının yaklaşık 60.000 duka ettiğini söylüyordu (O dönem yapılan diğer tahminler bu rakamı da ikiye katlıyordu). Ama bu daha başlangıçtı. Genç Kardinal Barbo 1450'lerin sonundan itibaren Roma'nın merkezinde San Marco Meydanı'na bakan masraflı bir saray yaptırmaya başlamıştı. 1466'da, daha göreve geleli iki yıl olmuşken, daha önce hiç görülmemiş bir adım atarak Vatikan'daki papalık ikametgâhını terk etti ve San Marco'daki sarayı resmî papalık konutu yaptı. San Marco Sarayı[14] o güne kadar biriktirdiği hazinelerle şatafatlı bir şekilde süslenmeye başladı; bu hazineler aralarında şunlar vardı:

14 Yüzyıllar içerisinde burası Venedik Sarayı olarak bilinmeye başladı. 1930'lara kadar, balkonundan gösterişçi, yapmacık söylevler vermeyi alışkanlık hâline getiren Mussolini tarafından konut olarak kullanıldı.

> Flaman duvar halıları, Bizans ikonaları, tablolar, heykeller, bronz sanat eserleri, mozaikler, sikkeler, madalyonlar ve sayısız antika eşyadan meydana gelen büyük çaplı bir koleksiyonu vardı.[15]

II. Paulus özellikle tüm süslü kıyafetlerini giyip, devasa balkonunun altından geçen geçit törenlerini izlemekten keyif alırdı. Ancak antika eşya toplama tutkusunun aksine ne bir Rönesans adamıydı ne de bir hümanistti. Aslında Kısaltma Heyeti'ni lağvetmesinin temel nedeni de heyetin hümanist âlimlerle dolmuş ve üye sayısının hızla yetmişe çıkmış olmasıydı. II. Paulus'un heyeti tasfiye etmesinin ardından kısaltmacılar ve onları destekleyenlerden meydana gelen büyük bir kalabalık, heyetin mağdur lideri Bartolomeo Platina'nın önderliğinde papalık konutunun etrafını sardı. Bu "cumhuriyetçi ayaklanma" hızla bastırıldıktan sonra, Platina Sant'Angelo Kalesi'nin "karanlık ve ıslak, her yanını örümceklerin, yılanların ve sıçanların sardığı"[16] meşhur zindanlarına atıldı. Bu olaydan sonra II. Paulus tüm hümanizm ve antik dönem klasiklerini sapkın ilan ederek bunların öğretilmesini yasakladı. Ancak son sözü Platina söyleyecek, yıllar sonra kaleme aldığı *Papaların Hayatları* adlı eserinde II. Paulus'u "zalim bir canavar ve cinsel günahkâr"[17] olarak tarif edecekti.

Bu tanımlama gerçeği biraz abartıyordu; fakat papalık tarihçisi John Julius Norwich'in sözlerine bakacak olursak, II. Paulus'un en çok bilinen "iki zayıflığı vardı; bunlar da yakışıklı genç adamlar ve kavunlardı."[18] Hatta günlük hayatını böyle eğlencelere öylesine kaptırmıştı ki papalık görevleriyle pek ilgilenmiyor, bunları halletme işini Şansölye Yardımcısı'na bırakıyordu. II. Paulus kendini beğenmişlik takıntısıyla da biliniyordu. Sık sık yanında bulunanlardan birine bir ayna taşıtır ve sürekli ona bakardı. Davetlerde ruj bile sürer; bu da açık tenli, tombul yüzünde iyice göze çarpardı. Papalık ismi için asıl tercihi II. Formosus ("yakışıklı") idi, ama

15 Noel, *Renaissance Popes*, s. 50.
16 Bkz. Hollingsworth, *Borgias*, s. 105.
17 Bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 127.
18 Bkz. Norwich, *The Popes*, s. 246.

meclisten sonra arkadaşı olan kardinaller tarafından bu fikrinden vazgeçirildi.[19]

Kardinal Rodrigo Borgia, II. Pius döneminde papalığın nasıl yönetildiğine dair pek çok bilgi edinmişti ve artık işin kendisiyle ilgili deneyim kazanıyordu. Bu sırada, yaşanan ayaklanmaya rağmen, II. Paulus vatandaşlar arasında popülaritesini artırmak için elinden geleni yaptı. Gösterilerin ve halka açık davetlerin keyfini çıkardı. Paskalya Orucu'ndan önce gerçekleştirilen geleneksel karnaval dönemi uzatıldı. Bu dönem boyunca II. Paulus özellikle geleneksel at yarışlarını izlemekten keyif alıyordu. Yarışlar Domitianus Kemeri'nden San Marco Kilisesi'ne kadar sürüyor; papanın balkonu altında sona eriyordu. Platina'nın kendi sözleriyle tarif edersek: "Gençlerin yarışından sonra, ne kadar çamura bulanmış olurlarsa olsunlar, her bir yarışmacıya birer sikke verirdi."[20]

Kardinal Rodrigo Borgia'nın 1467 yılında ikinci bir gayrimeşru çocuğu daha oldu. Bu seferki bir kız çocuğuydu ve büyükannesinin ismi olan Isabella adını aldı. İki yıl sonra ise üçüncü çocuğu, yani Girolama adındaki kızı dünyaya gelecekti. Üç çocuğun da aynı anneden doğduğuna dair göstergeler vardır, fakat annenin adı bilinmemektedir. Kesin olan ise bu üç çocuğun da ya İspanya'da doğdukları ya da aceleyle oraya gönderilmiş olduklarıdır; Xàtiva'da güvenilir akrabalara emanet edilmişlerdir.

Roma sakinleri arasındaki popülaritesini daha da artırmak için çaba sarf eden II. Paulus, (İsa'nın doğumu için gerçekleştirilen) Jübile'nin[21] artık eskiden beri âdet olduğu üzere elli yılda bir değil,

19 Papa I. Formosus 9. yüzyılın sonunda hüküm sürmüştü. Hakkında en çok bilinen şey cesedinin mezarından çıkarıldığı, üzerine papalık kıyafeti giydirilerek Kadavra Sinodu adı verilen mecliste yargılandığı ve geç de olsa "papalığa layık olmadığı" hükmü verildiğidir (Bkz. Johann Kirsch, 'Pope Formosus', *Catholic Encyclopedia* (Londra, 1909 basımı).

20 Platina, *Vitae Pontificum*, s. 380, yeniden basım Cilt. 3, Bölüm 1, *Rerum Italicarum Scriptores* (Citta di Castello, 1923–4).

21 Jübile, aslında İbranice bir kelimedir. Yahudi inancına göre bir Şabat yılı aslen 7 yıla denktir; jübile de 7 kez şabat yılı yaşandıktan sonra gelen yıl, yani ellinci yıl anlamındadır. Jübile yılı, toprağın ve insanların dinlendiği ekonomik, kültürel, çevresel ve toplumsal bir sıfırlanma olarak kabul edilir. Hristiyan inancına göre bu

yirmi beş yılda bir kutlanacağını duyurdu. Roma halkı buna sevindi çünkü bu durum Kutsal Şehir'e daha fazla hacı gelmesini sağlayacaktı; vatandaşların neredeyse tüm geliri bu ziyaretçilere bağlıydı. Bu sırada II. Paulus da memnuniyetle 1475 yılı Jübile'sini kutlamak için düzenlenecek festival turuna başkanlık etmeyi bekliyordu. Ama böyle olmayacaktı. 1471 yılının 6 Temmuz sabahı II. Paulus çok uzun ve yorucu bir kilise meclisine katıldı. Sonra Vatikan Bahçeleri'nde yemeğini yedi ve burada, elli dört yaşındayken "inme"den vefat etti. Bu muğlak tıbbi terim sıklıkla bir hüsnütabir (örtmece) olarak kullanılırdı ve bu olay da istisna değildi. Nahoş gerçek ise "ölçüsüz bir kavun ziyafetinden sonra, gözdesi olan oğlanlardan biriyle girdiği ilişkinin yarattığı aşırı etki sebebiyle son nefesini vermesi"ydi.[22]

Kardinal Rodrigo Borgia kendisini üçüncü meclisle karşı karşıya buldu. Bu seferkine on sekiz kardinal gelmişti, bunların on beşi İtalyan'dı. Yalnızca Borgia, d'Estouteville ve yaşlı Bessarion yabancıydı. Borgia bu sefer de papa seçilebilmesi için üçte iki çoğunluğu alamayacağını anladı. Bununla birlikte bir kişinin, yirmi yedi yaşındaki Kardinal Francesco Gonzaga'nın desteğini kazanmıştı. On yedi yaşındayken kardinal olarak atanan iyi eğitimli, ciddi ve genç bir aristokrat olan Francesco; Mantova'yı yöneten, nüfuzlu ve iyi bağlantılara sahip Gonzaga Ailesi'nin bir üyesiydi. II. Pius, talihsiz Mantova Meclisi sırasında şehirde kendisine sunduğu misafirperverlik karşısında bir minnettarlık göstergesi olarak onu kardinal yapmıştı. Kardinal Gonzaga, II. Paulus'un görevini ihmal ettiği zamanlarda Kardinal Rodrigo Borgia'nın şansölye yardımcılığı pozisyonunu etkili ve tecrübeli bir şekilde kullanmasından etkilenmişti. Fakat Kardinal Rodrigo Borgia, onun da kendisi gibi Kardinal Francesco della Rovere'ye[23] oy vermesi gerektiği yönünde Kardinal

yıl Tanrı'ya adanması, kölelerin serbest bırakılması, borçların silinmesi gereken bir yıl, yani genel anlamıyla af yılı olarak görülür. Zaman içerisinde neredeyse sadece temsil ettiği sayıyla (50 yıl) anılacak şekilde anlamı genişlemiştir. (ç.n.)

22 Noel, *Renaissance Popes*, s. 53.

23 Bu kişinin, ilerde Kardinal Rodrigo Borgia'nın baş düşmanı olacak yeğeni Kardinal Giuliano della Rovere ile karıştırılmaması gerekir.

Gonzaga'yı ikna etti. Bu bariz şekilde fedakâr jest, İtalyan oylarının della Rovere'nin lehine dönmesine yardımcı oldu ve böylece della Rovere papa seçilerek IV. Sixtus adını aldı. Bu duruma minnettar olan IV. Sixtus da Kardinal Rodrigo Borgia'nın şansölye yardımcılığını onaylayarak onun en az dört dönemdir bu görevi yürütmesini sağlamış oldu.

IV. Sixtus elli yedi yıl önce Cenevizli bir balıkçının oğlu olarak dünyaya gelmişti. Erken yaşta Fransisken tarikatına girmiş ve burada öyle büyük bir entelektüel kalite göstermişti ki, basamakları hızla çıkarak elli yaşında tarikatın başına geçmişti. Üç yıl sonra da II. Paulus tarafından kardinal yapılmıştı. Borgia onu papalığı alma şansı olan bir aday olarak gösterince, dindar biri olarak bilinmesi ve sıra dışı entelektüel kapasitesi, İtalyan kardinallerin oylarını toplamada büyük rol oynadı. Fakat IV. Sixtus'un beklenmedik bir şekilde seçilmesi, bu pozisyonda özgüvensiz hissetmesine neden oldu. Dolayısıyla, pozisyonunu güçlendirmek için eşi benzeri görülmemiş bir nepotizm faaliyetine başladı. "Yalnızca bir yeğenin kardinal olarak atanması" hükmünü göz ardı ederek, della Rovere ailesi bu hiyerarşi içerisinde başı çeken bir güç hâline gelinceye dek, bir sürü yeğenini ve kuzenini piskoposluklara ve Kardinaller Heyeti'ne atadı. Ancak IV. Sixtus akıllı da bir adamdı; kendinden önceki papanın anti hümanist politikasını tersine çevirecekti. Erken dönem Rönesans ressamlarını ve mimarlarını Floransa'dan Roma'ya getiren ilk papa IV. Sixtus olacak; ismi, duvar resimlerini Botticelli'ye yaptırdığı Sistine Şapeli'nin[24] binasında sonsuza dek ölümsüzleştirilecekti. IV. Sixtus ayrıca Vatikan Kütüphanesini de kuracak, hümanist Francesco Platina'yı buraya ilk kütüphaneci olarak görevlendirecekti. Platina da II. Paulus'un kınandığı ve IV. Sixtus'un örnek biri olarak gösterildiği *Papaların Hayatları* adlı eserini burada yazacaktı. Platina, Roma'ya genç Kardinal Gonzaga'nın maiyetinde bir eğitmen olarak gelmişti; aynı zamanda ilk basılı yemek kitabını

24 Asıl ismi Capella Magna olarak bilinir ve bu isim sit alanında yerini aldığı ilk şapelin ismidir. Şapel, IV. Sixtus'un ölümünden sonra, onun onuruna verilen bu isimle anılacaktır.

yazarak ünlenecekti. "Hümanist süslemeler içerisinde bir Orta Çağ mutfağı anıtı"[25] olan bu kitap, bir yemek tarifinde esrar kullanımının geçtiği ilk eser olacaktı.

IV. Sixtus'un papa seçilmesinden sonraki yıl, Kardinal Rodrigo Borgia resmî olarak Valensiya Başpiskoposu yetkisiyle İspanya'ya seyahat etti. Şehir, Roma'da yüksek mevkilere gelen sakinlerine coşkulu bir karşılama düzenlemişti. Burada ailesini ve üç çocuğunu ziyaret etme vakti de buldu. En büyük oğlu Pedro Luis on yaşına gelmiş, Borgia'nın annesi Isabella ise dört yıl önce vefat etmişti. Ancak Kardinal'in ziyaretinin ardındaki asıl sebep kendini önemli biri gibi gösterme ya da babalık sevgisi değildi. IV. Sixtus, Kardinal Rodrigo Borgia'ya oldukça mühim bir görev vermişti. Zor bir karakteri olduğu bilinen Aragon Kralı Juan'ı sarayında ziyaret edecekti. Kral Juan, III. Callixtus ile arası fena hâlde açılan ve bundan dolayı da Borgialara mesafeli duran Aragon ve Napoli Kralı Alfonso'nun kardeşiydi. Buna rağmen IV. Sixtus, uzun zamandır şansölye yardımcılığı tecrübesi edindiği ve bir İspanyol olduğu için Kardinal Borgia'yı seçmişti.

Üç yıl önce Kral Juan akıllıca bir karar verip on yedi yaşındaki oğlu ve vârisi Ferdinand'ı, Kastilya Kralı'nın on sekiz yaşındaki üvey kızı ve vârisi Isabella ile evlendirmişti. Bu sayede, bu genç çift ayrı ayrı mirasa sahip olacak, evlilikleri ise Aragon ve Kastilya krallıklarını birleştirerek daha büyük bir İspanya'nın başlangıcı olacaktı. Evlenen çift, Aragon ve Kastilya'nın kraliyet aileleri arasında süregelen evlilik geleneğinden dolayı aslında birkaç göbek öteden kuzendi; ancak buna rağmen Isabella'nın Kastilya tahtını miras alacağı kesin değildi. Tüm bunların üzerine, Kral Juan bizatihi sahte bir papalık fermanı yazarak tüm dünyayı bu evliliğin meşru olduğuna inandırmıştı. Kardinal Rodrigo Borgia'ya, bu evlilik için gerçek bir papalık muafiyetinin gerekip gerekmediğini değerlendirmek gibi ustalık gerektiren bir görev verilmişti. Bunun karşılığında, IV. Sixtus, Kral Juan'ın yükselen Osmanlı tehdidine karşı düzenlenecek

25 Bkz. 'Bartolomeo Platina' John Dickie, *Delizia! The Epic History of the Italians and their Food* (Londra, 2008), s. 67.

bir haçlı seferi için asker toplama girişiminde Papa'ya destek sözü vermesi hususunda ısrar edecekti. Kardinal Rodrigo Borgia, Kral Juan iç sıkıntılarla uğraşmaya devam ettiği sürece böyle bir desteğin gelme ihtimalinin düşük olduğunu hemen anladı. Üç yıl önce, Katalanların başkenti Barselona, Aragon himayesine baş kaldırmıştı. Kral Juan hızla şehri kuşatma altına almış, ancak bu durum iki tarafın da yenişemediği bir çıkmaza yol açmıştı. Eğer Borgia bu zorluğun üstesinden gelir ve Kral Juan'ı memnun ederse, kral da IV. Sixtus'un haçlı seferi başlatma girişimlerini desteklerdi. Papa bu girişimler için sadece Borgia'yı İspanya'ya göndermekle kalmamış, Avrupa'nın her yerine sefirler göndermişti.

Kardinal Rodrigo Borgia, cesur bir hamle yaparak, kraldan Barselona'ya gitmek ve bu problemi çözmek adına arabuluculuk yapabilmek için izin istedi. İzin verilince Barselona'ya gitti ve burada Katalan liderleriyle görüştü. Fakat Katalanlar inatçı tavrını sürdürdü ve Kardinal eli boş bir şekilde dönmek zorunda kaldı. Bununla birlikte, daha sonra Kardinal'in kendilerine anlattıklarını daha detaylı bir şekilde değerlendiren Katalan liderleri, Kral Juan'la pazarlık etmeye istekli olduklarını bildirdiler. Sonuç olarak, Kardinal Rodrigo Borgia'nın doğrudan müdahalesiyle her iki tarafın da onurunu koruyacak şekilde bir barış antlaşması yapıldı. Meyer bu konuda şu yorumu yapar:

> Bunu nasıl başardığına dair hiçbir kayıt yoktur, fakat tüm ilişkilerinde taşıdığı sempati ve açıksözlülük... kesinlikle bu faktörlerden biri olmalı... İleride de göreceğimiz gibi, onun hayat hikâyesi, düşmanları bile bir araya getirme yeteneğiyle tarihin akışını değiştirdiğini gösteren örneklerle doludur.[26]

Bu olay muhtemelen Kardinal Rodrigo Borgia'nın böylesine büyük bir başarıya ulaştığı ilk örnekti. Kardinal, Kral Juan'ı teşvik etmek adına, ona IV. Sixtus tarafından kendisine teslim edilen imzalı bir papalık muafiyeti verdi: Böylece Ferdinand ve Isabella arasındaki evlilik meşrulaşmıştı. Ancak Kardinal Rodrigo Borgia'nın üstesinden

26 Bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 140.

gelmesi gereken önemli bir engel daha vardı: Isabella'nın Kastilya tahtı vârisi olarak tanınıp tanınmayacağı problemi.

Kardinal Rodrigo Borgia bu meseleyi çözmek için Madrid'e, Kastilya Kralı IV. Enrique'nin sarayına gitti. Burada asilzadeler arasında Isabella'yı meşru vâris olarak görüp onun tarafını tutanlar ile kralın kızı olduğu düşünülen fakat karşı tarafın Albuquerque Dükü'nün kızı olduğuna inandığı Joana'yı destekleyenler arasında bir ayrılık olduğunu gördü (Kral Enrique herkes tarafından "İktidarsız Enrique" olarak biliniyordu, ancak homoseksüel olması da mümkündü). Eğer bir çözüm bulunamazsa, bu çekişme yaşlı ve hasta Kral IV. Enrique'nin ölümünden sonra muhtemelen bir iç savaşa dönüşecek, birleşik bir İspanya umudu da söz konusu olmaktan çıkacaktı.

Kardinal Rodrigo Borgia Kral IV. Enrique'yle bir dizi pazarlık yürütmeye başladı. Kısa süre sonra da Kral'ın, eğer IV. Sixtus kardinal şapkasını onun en sevdiği piskopos olan Sigüenza Piskoposu Pedro González de Mendoza'ya verirse, Isabella'yı vârisi olarak tanımaya istekli olduğunu anladı. Kardinal Rodrigo Borgia, IV. Sixtus adına bu talebi kabul etti.

Kardinal Rodrigo Borgia, muazzam bir yetenek ve karakter gücüyle, etkisi yıllar boyunca devam edecek ve İspanya'nın Avrupa'nın en zengin ülkesi olmasını sağlayacak mucize niteliğinde bir diplomasi yürütmüştü. Aynı zamanda cazibesini kullanarak birkaç nüfuzlu dost da edinmişti. Bunların en önemlilerinden biri, Kardinal'in babacanlığı ve hayat neşesiyle dostluğunu kazandığı, Kastilya ve Aragon birleşik krallıklarının kralı olacak Aragonlu genç Ferdinand'dı.

Şimdi Machiavelli'nin insanlığı yönlendiren olayları tanımlamak için kullanacağı 'Virtù e Fortuna' örneğine gelelim. Kardinal Rodrigo Borgia'nın "Virtù"sunu (gücünü, erdemini) sonuna kadar gösterdiği kesindi. Ancak hâlâ "Fortuna"nın [talihinin] insafına kalmış bir durumdaydı. 1473 Eylül'ünün sonlarında Kardinal Rodrigo Borgia, Roma'daki Papa'dan yardım bekleyen çok sayıda İspanyol papazın oluşturduğu (Bunların aralarında üç tane de piskopos vardı) kalabalık papalık maiyetiyle birlikte Valensiya'da bir buluşma gerçekleştirdi.

Buradan iki büyük Venedik kadırgasına binerek denize açıldılar; kürekle ve yelkenle Akdeniz üzerinden Ostia'ya 600 millik bir yolculuğa çıktılar. 10 Ekim günü, Toskana kıyılarına yaklaşmışlardı:

> Denizde korkunç bir fırtına yükseldi ve gemileri karaya doğru sürükledi. Önce [Borgia'yı] taşıyan gemi kayalık sahilden saptı ve her ne kadar kıç tarafı parçalanmış ve sürekli batma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış bir hâlde ileri geri savruluyor olsa da su üzerinde kalmayı başardı. Diğer kadırga o kadar sağduyulu davranamadı; tüm gece boyunca ve günün bir kısmında defalarca kayalara savruldu, en sonunda da parçalanarak battı.[27]

Fortuna [talih] Kardinal Rodrigo Borgia'ya karşı nazik davranmış; hayatını kurtarma şansı vermişti. Kadırganın kaptanı, en sonunda bu fena hâlde zarar görmüş gemiyi Livorno yakınlarındaki bir kumsalda karaya çıkarmayı başarabilmişti. Yaşanan bu trajedinin ne ölçekte olduğu, aralarında üç piskoposun da bulunduğu yaklaşık 200 kişinin hayatını kaybetmesinden ve eşya ve altınlardan meydana gelen yaklaşık 30.000 duka değerindeki mal kaybından anlaşılabilir.

Pisa yakınlarında kendine geldikten sonra, dersini alan Kardinal Rodrigo Borgia Roma'ya geri döndü ve IV. Sixtus tarafından gerçek bir içtenlikle karşılandı. Burada, IV. Sixtus'un Osmanlılara karşı başlatacağı haçlı seferi için destek toplama görevi verdiği kişiler arasından yalnızca kendisinin başarılı olduğunu öğrendi. Fransa'ya gönderilen yaşlı Kardinal Bessarion burada kesin bir şekilde geri çevrilmiş, hatta Fransa kralı XI. Louis'nin hakaretlerine maruz kalmıştı. Herkesin gözü önünde yaşadığı bu aşağılamanın Yunan kardinalin dönüş yolculuğu sırasında ölmesinde payı olduğu söyleniyordu. Kardinal Angelo Capranica (III. Callixtus'un can yoldaşının erkek kardeşi) da, İtalyan saraylarına yaptığı turda aynı şekilde başarısız olmuş, yaptığı yolculukların ve pazarlıkların üzerinde bıraktığı yorgunluk, Roma'ya geldiğinde onu yatağa düşürmüştü. Ayrıca Kardinal Marco Barbo (II. Paulus'un terfi ettirdiği

27 De Roo, *Alexander VI*, Cilt. 2, s. 204.

pek çok kuzeninden biri) Doğu Avrupa monarkları tarafından birbiri ardına reddedilmişti. Tüm bu başarısızlıklara rağmen IV. Sixtus birleşik bir Napoli-Venedik donanmasını Napolili Kardinal Oliviero Carafa'nın komutasına verip Doğu Akdeniz'e göndermeyi başarmıştı. Burada birkaç Osmanlı gemisini yenilgiye uğratmışlar, daha sonra ise Anadolu'daki Smyrna (bugünkü İzmir) limanını ele geçirerek yakıp kül etmişlerdi. Ancak daha sonra Venedikliler ve Napolililer arasındaki ilişkiler öylesine bozulmuştu ki, donanmanın ikiye bölünmesine ve bu bölünmüş tarafların farklı yönlerden giderek memlekete geri dönmelerine sebep olmuştu.

Yalnızca Kardinal Rodrigo Borgia'nın görevi kalıcı bir başarıya ulaşmıştı ve IV. Sixtus bunu unutmayacaktı. Ferdinand ve Isabella ilk oğullarını kucaklarına aldıklarında kardinal dostlarından çocuğun vaftiz babası olmasını rica etmişlerdi, Borgia'nın başarısının kapsamı bu ricadan anlaşılabilir.

Kardinal Rodrigo Borgia, on dört ay süren İspanya ziyareti sırasında davranışlarına mümkün olduğunca dikkat etmeye çalışmış gibiydi. Xàtiva'daki üç gayrimeşru çocuğunu ziyaret etmek dışında (ki bu ziyaret "yeğenleri"ni görmek için yaptığı tamamen ailevi bir ziyaret olarak geçiştirilmişti) en ufak bir skandala bile yol açmamıştı. Ancak İtalya'ya döner dönmez Vanozza de' Cattanei isimli otuz iki yaşında, kızıl saçlı ve çarpıcı bir kadınla ilişki yaşamaya başladı. Bir hikâyeye göre, deniz kazasından sonra Pisa'da nekahet dönemindeyken onur konuğu olarak bir ziyafete davet edilmişti. O dönemin yorumcularından pek çoğu Vanozza'nın bu dönemde zor zamanlar geçiren çok sayıdaki küçük asilzade ailesinden birinde dünyaya gelmiş bir fahişe olduğu noktasında hemfikirdir. Evlenmeyen (ya da "düşük") bir kız için seçenekler pek de iç açıcı değildi: Manastırda rahibelik yapmak ya da evde kalmış biri olarak ailenin fiilî hizmetçisi olmak. Vanozza ise evlenmiş fakat kocasını kaybetmişti. Bir dul olarak gizli bir fahişe olmaktan yana olmuştu ve bu pek de zor görünmüyordu. Her hâlükârda güzelliği ve zekâsı kırk üç yaşındaki Kardinal'i etkilemiş gibi görünüyor. Öyle ki Kardinal kısa zaman içerisinde ona yakınlaşmıştı. Burada bir kelime oyunu yok. Bariz

bir cinsel çekimin yanı sıra Kardinal Rodrigo Borgia kısa sürede Vanozza'ya karşı derin bir duygusal bağlılık hissetmeye başladı. Hatta ilişkileri zaman içerisinde Kardinal'in konumunun elverdiği ölçüde evliliğe yakın bir hâle gelecekti. Hemen yasal danışmanı ve sırdaşı Camillo Beneimbene'ye Vanozza ile Domenico di Rignano adlı yaşlı bir avukat arasında bir evlilik tertip etmesi talimatını verdi. Di Rignano durumun tamamen farkındaydı; bu hassasiyeti ve teveccühü için cömertçe ödüllendirilecekti. Kardinal Rodrigo Borgia bu evlilik törenine katılacak denli de ileri gitti: Kırmızı renkli kardinal cübbesi ve şapkasından oluşan tören takımıyla, orada bulunanlar arasında en göze çarpan figür olmuştu.

Sonraki yıl Vanozza bir oğlan çocuğu dünyaya getirdi ve çocuğa Cesare adını verdiler. Cesare'nin beş yıl sonra resmî bir belgede açık bir şekilde "bir kardinal ile evli bir kadının oğlu"[28] olarak geçmesi ve meşru çocuk olarak onaylanması, IV. Sixtus'un Şansölye Yardımcısı'na gösterdiği yakınlığın bir göstergesi olarak görülebilir. Şimdilerde, bu olaydan birkaç yıl önce IV. Sixtus'un Kardinal Rodrigo Borgia'nın en büyük oğlu Pedro Luis'i de meşru çocuk ilan ettiği ortaya çıktı. IV. Sixtus'un gösterdiği bu cömertliğin ne kadar hayati bir öneme sahip olduğu ise ilerleyen yıllarda anlaşılacaktı. Öncelikle bu, Pedro Luis ve Casare'nin, babaları da öyle isterse, Kilise'ye girme özgürlüğü edindikleri anlamına geliyordu. Hiç şüphe yok ki Kardinal Rodrigo Borgia'nın oğulları için şimdiden birtakım planları vardı.

Kaynaklar Vanozza'nın kocasının kısa süre sonra öldüğünü gösteriyor, ancak bu durum bu dul kadının üç çocuk daha yapmasına engel olmadı. 1476'da Juan, 1480'de Lucrezia ve 1482'de Jofrè dünyaya geldi. Vanozza'nın çocukları baştan itibaren Kardinal Rodrigo Borgia'nın en sevdiği çocukları olacak, daha önceki üç çocuğundan daha fazla saygı göreceklerdi. Her ne kadar bunun ne zaman gerçekleştiği kesin olmasa da Kardinal'in bu çocukları herkese açık bir şekilde sahiplendiği de açıktır. Kardinal Borgia, Vanozza'nın Roma'daki kendi dairesine rahatça yerleşmesini sağladı ve ona,

28 Alıntılanan: Hollingsworth, *Borgias*, s. 130.

üzerine kendi evini yaptırabilmesi için antik Diocletianus Hamamı yakınlarında bir arazi aldı. Vanozza'nın daha sonraları düşük mevkili yabancı devlet ricalinin ebedî şehre yaptıkları hac ziyaretleri sırasında konaklayabilecekleri, Roma'nın en iyi hanlarından üçünü satın aldığı da biliniyor. Bu sayede kendi başına varlıklı bir kadın hâline gelirken, bir yandan da Kardinal Rodrigo Borgia ona yaşına uygun, hoşgörülü bir koca daha buldu. Zaman içerisinde bu görevi yerine getirecek üçüncü bir koca daha söz konusu olacaktı; bu kişi de Torre Nuova adıyla bilinen şehir hapishanesine müdür olarak atanan Carlo Canale'ydi.

Borgia ailesinin bu dört çocuğu büyüyüp bebeklikten çıkınca, anneleri Vanozza'nın bakımından alınıp Kardinal Rodrigo Borgia'nın kuzeni Adriana de Milà'nın sorumluluğuna verilmişlerdi. Bu kadın, Kardinal Borgia'nın kuzeni Kardinal Luis Juan de la Milà'nın yeğeniydi (La Milà'nın temelli olarak İspanya'ya taşınmasının üzerinden artık elbette çok uzun zaman geçmişti). Adriana de Milà, Roma'nın güçlü aristokrat ailelerinden biri olan Orsinilerden biriyle evlendirilmiş, Kardinal Rodrigo Borgia'ya da yararlı bir ittifak sağlamıştı. Kuşkusuz, Vanozza Kardinal Rodrigo Borgia'nın en sevdiği çocuğu için aklından geçen pozisyonlara uygun şekilde çocuk yetiştirmeye yeterli görülmüyordu. Evladı için aklından geçirdiği tüm bu sansasyonel emellerin tam kapsamı, bir süreliğine Şansölye Yardımcısı'nın zihniyle sınırlı kalmaya devam etti.

4. BÖLÜM

ZİRVEYE GİDEN YOL

1474 yılında IV. Sixtus'un papalık güçlerini artırmaya yönelik hırsları ortaya çıkmaya başladı. O güne kadar della Rovere ailesinden ve onlarla yakın ilişki içerisindeki Riario ailesinden en az altı yeğenini kardinal yapmıştı. Yazın yeğeni Kardinal Giuliano della Rovere'ye, Papalık Kuvvetleri'ni Papalık Eyaletleri'ne götürme ve Roma'nın seksen mil kadar kuzeyindeki Todi ve Spoleto kentlerinde papalık hâkimiyetini yeniden sağlama emri verdi. Ekim ayı geldiğinde ise Kardinal Giuliano'nun kardeşi Giovanni della Rovere'yi, güçlü bir condottiere olan ve daha sonra Urbino Dükü yapacağı Federigo da Montefeltro'nun kızı Giovanna ile nişanladığını ilan etti.

1475 yılında düzenlenen (II. Paulus'un kutlamayı çok istediği) yeni Jübile, Napoli Kralı Ferrante'nin Roma'yı ziyaretiyle başladı. IV. Sixtus, Kral'ı Roma'nın elli mil kadar güneydoğusundaki Terracina'da Papalık Toprakları'na girerken karşılamaları ve sonrasında Kutsal Şehir'e girerken kraliyet alayına eşlik etmeleri için Kardinal Rodrigo Borgia ve Kardinal Giuliano della Rovere'yi görevlendirmişti. Bu, Kardinal Rodrigo Borgia için bir onur nişanesiydi, ancak aynı zamanda ona artık Kardinaller Heyeti'nin en kıdemli kardinali gibi davranılmadığını da gösteriyordu. Artık bu rolü Papa'nın yeğeni Kardinal Giuliano della Rovere'yle paylaşması bekleniyordu. Kral Ferrante, yanında şövalyelerinden ve önde gelen görevlilerinden oluşan "görkemli maiyetini"[1] de getirmişti. Pastor'e göre "Napolililerin yanlarında getirdikleri doğanlar tüm şehri ve

1 ve devamı; Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 4, s. 279.

çevreyi baykuşlardan temizlemişti." Ferrante'nin bu ziyareti, Papa ile güneydeki güçlü komşusunun ilişkilerini güçlendirme amacı taşıyordu; ama IV. Sixtus, İtalya ve Avrupa güçlerinin birlikteliğini tesis etmek ve Osmanlılara karşı nasıl bir aksiyon alınması gerektiğine karar vermek için bir konsey çağrısı yapma amacıyla Ferrante ile gizli konuşmalar da gerçekleştirdi. Ancak her zaman olduğu gibi bu fikir, özellikle de Avrupalı güçlerden pek destek görmedi. "Fransa, Burgonya, Almanya, Macaristan, Polonya, İspanya ve diğer ülkelerdeki savaşlar... Bu kadar az insanın gelmesinin nedeni buydu."[2]

Della Rovere ailesinin artan gücüne rağmen, IV. Sixtus Kardinal Rodrigo Borgia'nın hâlâ hak ettiği değeri görmesini sağlıyordu. 1477'de ona Napoli'ye papalık elçiliği yapmak gibi mühim bir görev verdi. Bunda şaşılacak bir şey yoktu, çünkü Kardinal Rodrigo Borgia Roma ziyareti sırasında Kral Ferrante'yi etkilemek için elinden geleni yapmıştı. Öyle ki elli dört yaşındaki Kral, Papa'dan şahsen Rodrigo'yu Napoli'ye papalık elçisi olarak göndermesini ve yirmi iki yaşındaki birinci dereceden kuzeni Aragonlu Joanna ile gerçekleştirdiği evliliği resmîleştirmesini rica etmişti.[3] Bu nedenle Kardinal Rodrigo Borgia Ağustos ayında uygun bir seremoniyle Napoli'ye gitti; burada yalnızca kraliyet çiftini evlendirmekle kalmayıp, Kraliçe Joanna'nın taç giyme törenini yürütme göreviyle de onurlandırıldı. Daha sonra Ferrante, Kardinal Rodrigo Borgia'yı Joanna'dan olan ilk oğlunun, Asturias Prensi Juan'ın vaftiz babası ilan edecekti. Şansölye Yardımcısı Napoli ile yakın bir ittifak örmeye başlamıştı.

Konu, tarih kayıtlarında böyle görünüyor. Diğer yandan, Peter de Roo'nun papalık belgelerinden derlediği aşağıdaki uzun hikâye, o dönemin İtalya'sındaki gerçek gündelik meselelerin en iyi göstergesidir. Kral Ferrante, dostu Kardinal Rodrigo Borgia'ya karşı gayet yakın davranıyor olabilirdi, ancak söz konusu maddi meseleler olduğunda onun da cömertliğinin bir sınırı vardı. "O zamanlar Roma'da yaşanan ekmek kıtlığı"ndan[4] dolayı, IV. Sixtus, elçisine Napoli'nin Roma'ya buğday göndermesi için Kral Ferrante'yi ikna etme görevi

2 A.g.e., s. 280.

3 Ferrante'nin ilk karısı yirmi yıl önce ölmüştü.

4 ve devamı; De Roo, *Alexander VI*, s. 220–3.

verdi. Bu uzun süredir devam eden bir problemdi. Antik Roma döneminden beri bu şehir her zaman yalnızca bir güç merkezi olmuştu; aslında hiçbir şey üretmiyordu. Gıdadan emtiaya her türlü malzemenin, yani her şeyin ithal edilmesi gerekiyordu.

Kral Ferrante dostu Kardinal Borgia'ya ihtiyaç duyulan buğdayı ihraç edebileceğine dair teminat verdi. Fakat bu söz boş çıktı. IV. Sixtus, giderek artan bir çaresizlikle, en az üç kez Ferrante'ye mektup yazdı ama hiçbir şey olmadı. En sonunda, Kardinal Borgia Napoli'den ayrılırken, Ferrante "tahılların derhâl Şehir'e sevk edilmesi emri verdiğini" söyledi. Ancak Borgia Roma'ya döndüğünde şu manzarayla karşılaştı:

> Görünürde buğday filan yoktu, Roma'daki gıda miktarı daha da azalmıştı ve fiyatlar öyle yükselmişti ki, Papa kendi hazinesini tüketmiş ve halkını hayatta tutabilmek adına büyük bir borca girmişti.

Hazine boşalınca IV. Sixtus, Frascati kaleleri ve civarının "haklarını ve gelirleri"ni kendisine vermeyi vaat ederek, Kardinal d'Estouteville'den 25.000 duka altını borç almak zorunda kaldı. IV. Sixtus Kardinal Rodrigo Borgia'yı da yardıma çağırdı ve "imkânı dâhilinde, yani iki taksit hâlinde toplam on beş bin duka altını" vermesini istedi. Karşılığında ise Nepi şehrini ve yakınındaki arazileri ve bunların yanı sıra tamiratları ve donanımları için 2500 florin harcamak kaydıyla papalık topraklarındaki kaleleri Borgia'ya ipotek etti. Çok şükür ki şansölye yardımcılığı yaptığı uzun yıllar boyunca Kardinal Rodrigo Borgia hesap kitap işleri konusunda keskin bir bakış kazanmıştı. Papa'nın sadık dostuna borcunu ödeme vakti geldiğinde, "Hesaplamada bir hata olduğu… anlaşıldı." Papa, borcu Borgia'dan altın florin olarak almış olmasına rağmen, ödemeyi "baiocchi" (bakır florin) olarak yapıyordu.

> Kardinaller Heyeti, Papa'dan meslektaşlarının bu kaybını telafi etmesini rica etti, fakat çulsuz kalan Papa bunu gerçekleştirmenin bir yolunu bulamadı; Nepi'yi ve diğer şehirleri ömrü boyunca ona bağışlamaya karar verdi.

Tüm bunlar dönemin İtalyan liderlerinin karşılaştığı -ve sebep olduğu- zorlukların ve bunlarla başa çıkma yollarının yalnızca ufak bir kısmını gösterir. Yüzeysel tarihi tanımlayan daha yalın gerçeklerin arka planında daima bu tür koşullar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu noktada, muhtemelen finansal durumunu rahatlatmak için, IV. Sixtus tüm İtalya Yarımadası'nı şoke edecek cesur bir plana dâhil oldu. Floransa resmî olarak bir cumhuriyetti, ama son otuz beş yıldır bu şehrin fiilî yöneticileri güçlü bankacı aile Medicilerdi. Başlarında da artık Lorenzo de' Medici ("Muhteşem" diye de bilinir) bulunuyordu. Yaklaşık yarım yüzyıldır Medici Bankası, tüm Batı Avrupa'daki şubeleriyle birlikte papalığın bankası olarak hareket ediyor; papalık ödemelerinin, maaşların ve diğer varlıkların bankada geçerli olacak para formunda Roma'ya taşınmasını sağlıyordu. Bu da karmaşık, ama kayda değer miktarda kâr edilmesini sağlayan bir teşebbüstü. Örneğin, Grönland piskoposluğu papalık ödemelerini Medici Bankası'nın Brugge şubesine fok derisi şeklinde yapıyordu. Banka bu metanın değerini hesaplıyor ve Roma şubesine bu miktarın papalık hesabına ödenmesi talimatıyla bir senet iletiyordu. Üstelik banka çeşitli ve değişken takas oranları üzerinden de para kazanıyordu. Örneğin Floransa florini o dönemde Floransa'da Londra'da olduğundan yaklaşık olarak dört pens daha değerliydi.

Bununla birlikte, dört yıl önce Medici Bankası Papa'ya Imola kasabasını alması için 40.000 dukalık bir kredi vermeyi reddetmiş; IV. Sixtus da para getirisi yüksek olan papalık banka hesabını Medicilerin rakibi olan Floransa'daki Salviati Bankası'na taşımıştı. Romagna'daki küçük bir yerleşim olan Imola, Floransa'dan Apenin dağları boyunca Adriyatik kıyısına kadar giden ticaret yolu üzerinde hayati bir bağlantı noktası olmuştu; dolayısıyla Mediciler IV. Sixtus'un hamlelerinden şüphelenmekte haklıydılar. O tarihten sonra, Floransa'daki güçlü Pazzi ailesi tarafından yönetilen Salviati bankası, Medici yöneticilerini alaşağı etmenin yollarını aramıştı. Bunu yaparken de gizliden gizliye IV. Sixtus tarafından desteklenmişlerdi.

Lorenzo de' Medici, IV. Sixtus'un Pisa[5] başpiskoposluğuna yeni atadığı yeğeni Francesco Salviati Riario'nun görevini devralmak için Floransa topraklarına girmesine izin vermeyi reddedince, Pazzilerin buraya saldırmasına bahane vermiş oldular. Normal şartlar altında Mediciler, başlarına kötü bir şey gelirse cumhuriyeti ve onun yöneticileri olarak kendi pozisyonlarını korumak için Federigo da Montefeltro'nun yakındaki ordusunu kiralayabileceklerini biliyorlardı. Ancak, ittifaklarda ustaca bir değişiklik yaşanmış; IV. Sixtus'la Montefeltro arasında evlilik aracılığıyla bir aile bağı kurup onu Urbino dükü ilan etmişti. Pazzi komploculari gizlice, Montefeltro'ya birliklerini kimseye sezdirmeden Urbino'nun batı sınırına göndermesi ve Floransa topraklarına yürümeye hazır olması gerektiğini haber verdiler. Bu harekât öyle gizli bir şekilde yürütüldü ki, kesin belgeler ancak 2004 yılında şifreli bir mektubun keşfedilmesiyle açığa çıkarıldı. Mesajın Pazzi komploculari tarafından mı ya da bir ihtimal IV. Sixtus'un kendisi tarafından verilen dolaylı emirler vasıtasıyla mı iletildiği bilinmiyor. Yüzyıllar boyu, kabul gören yorum Pazzi komplocularının Muhteşem Lorenzo'yu öldürme ve Medicileri devirme planıyla IV. Sixtus'a gittikleri, fakat Papa'nın can almaya onay veremeyeceği yönünde bilgilendirildikleriydi. Diğer yandan ise, "Hedeflerimize ulaşmamız için her türlü iyiliği, askerî desteği ve ihtiyacımız olan her şeyi sağlamaktan memnundu" deniliyordu.[6]

IV. Sixtus bu kez sırrını Şansölye Yardımcısı'yla paylaşmamıştı, çünkü Kardinal Rodrigo Borgia ve Muhteşem Lorenzo'nun yakın dostluğundan haberdardı. Muhteşem Lorenzo, oğlu Giovanni'nin Kilise içerisinde yüksek bir mevkiye gelmeden önce Pisa Üniversitesi'nde eğitim alması adına yakın zamanda bağışta bulunmuştu. Oğlu Cesare'nin Giovanni ile aynı yaşta olduğunu bilen ve ayrıca onun için Kilise içerisinde büyük planları olan Kardinal Rodrigo Borgia ise, Muhteşem Lorenzo'ya, Medici ailesine karşı hissettiği "büyük sevginin bir taahhüdü"[7] olarak oğlunu Pisa Üniversitesi'ne göndermek

5 Pisa, Floransa Cumhuriyeti'nin ikinci şehri ve sahil şeridindeki en büyük limanıydı.

6 Bu komployla ilgili en aydınlatıcı eserden alıntılanmıştır: Lauro Martines, *April Blood: Florence and the Plot against the Medici* (Londra, 2003), s. 158.

7 ve devamı; alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 23.

istediğini, böylece Cesare'nin Lorenzo'nun "kanadı ve koruması" altında olabileceğini anlatan bir mektup yazmıştı. Kardinal Rodrigo Borgia'nın Medicilere karşı en ufak bir komplo içinde olduğundan şüphelenilmesi söz konusu değildi.

26 Nisan 1478'de Pazzi komploculari Lorenzo de' Medici ile aile fertlerini öldürüp Floransa yönetimini devralmak amacıyla planladıkları cüretkâr suikast planını devreye soktular. Lorenzo de' Medici suikastçıları atlatmayı başarınca bütün plan suya düştü. Ancak sevgili kardeşi Giuliano o kadar şanslı değildi; Floransa Katedrali'nde bıçaklanarak öldürüldü. Bundan sonra tüm şehri bir kaos ele geçirdi. Papa'nın o gün şehirden geçmekte olan kuzeni Kardinal Raffaele Riario, yetkililer tarafından yalnızca tutuklandığı için şanslı sayılırdı. Papa'nın Pisa başpiskoposu olarak atadığı Francesco Salviati Riario'nun ise böyle bir şansı olmadı. Komploculara yardımcı olmak için gizli bir şekilde Floransa'ya giderken, Medicileri destekleyen bir kalabalık tarafından yakalandı. Başpiskoposluk resmî kıyafetleri içerisinde, aşağıdaki kalabalığın tezahüratları eşliğinde ve herkesin gözü önünde Palazzo Vecchio'nun (Eski Saray, Floransa Belediye Binası) terasından sallandırıldı.

Her ne kadar IV. Sixtus halkın önünde suikasttan haberi olduğunu inkâr etse de, her ikisi de Kilise'de üst düzey görevlerde olan akrabalarına yapılan bu muamele karşısında çileden çıkmış olduğuna hiç şüphe yoktu. Bir kardinalin hapse atılması ve bir başpiskoposun linç edilmesi (hem de tüm resmî kıyafetleri üzerindeyken) affedilmeyecekti. Bu, kutsal insanlara küfretmekten başka bir şey değildi! IV. Sixtus derhâl tüm Floransa nüfusunu aforoz etti ve şehir devletine savaş ilan ederek müttefiki olan Napoli Kralı Ferrante'yi kuşatmaya çağırdı.

Bir sonraki yıl, Ferrante'nin oğlu Kalabriya Dükü Alfonso'nun komutasındaki Napoli ordusu Floransa güçlerini Poggio Imperiale'de yenilgiye uğrattı. Bunun sonucunda Lorenzo de' Medici gözü pek bir hamle yapmaya karar verdi: Napoli'ye gidip Ferrante'yi ziyaret edecek, aralarındaki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturup kavuşturamayacaklarını görecekti. Bunun sonucunda Ferrante, Lorenzo'nun cesur hareketinden çok etkilendi ve Floransa ile barış ilan edildi.

IV. Sixtus'un dış politika teşebbüsleri öteden beri bir felaketti ve öyle olmaya devam edecekti. Yalnız şu kadarını söylemek gerekir ki karmaşık hileleri sonunda başlıca İtalya güçlerinin ona karşı birleşmesini sağlamış; onu müdahale etmek yerine bir barış politikası geliştirmeye zorlamıştı. Hükümdarlığı süresince çıkardığı iki önemli papalık fermanı da meşhur olacaktır. Kasım 1478'de Kastilya'da İspanyol Engizisyonu'nun kurulmasını sağlayan bir ferman çıkardı, ancak kabul edilmelidir ki daha sonra, harekete geçirdiği bu kurumun aşırılıklarından endişelenecekti. İkincisi fermanı ise, 1481'de Portekiz'e Batı Afrika sahillerinden köle satın alma hakkı verdi.

Ancak 1480'ler Hristiyan âlemi için potansiyel bir felaketin habercisi olan daha sansasyonel bir gelişmeye de tanık olacaktı. 1480 yazında tüm İtalya, Osmanlı donanmasının 120 gemiyle, İtalya'nın topuk kısmında yer alan ve Fatih Sultan Mehmet'in ele geçirdiği Balkan topraklarının Adriyatik kıyısından yalnızca elli mil ötede bulunan liman şehri Otranto'ya gerçekleştirdiği sürpriz bir saldırıyla şok oldu. Kısa süren kuşatmanın ardından 20.000 Türk şehri işgal etti; burada yaşayan 12.000 kişiyi katletti ve 5000 kadın ve çocuğu köle olmak üzere gönderdi. Osmanlı komutanı Gedik Ahmet Paşa, kentin piskoposunun ve ordu komutanının, geriye kalan insanların gözü önünde ikiye bölünmesini emretmişti. Bunun, İtalya Yarımadası'nda gerçekleştirilecek daha geniş bir işgalin başlangıcı olduğu ortadaydı. Kral Ferrante, Otranto'nun geri alınması için Napoli'den birlikler gönderdi ve bu birlikler Mayıs 1481'de şehrin etrafını sardı. Sonrasında ise, Osmanlı işgali aynen başladığı gibi birdenbire sona erdi. Gedik Ahmet Paşa, İstanbul'dan Fatih Sultan Mehmet'in kırk dokuz yaşındayken beklenmedik şekilde vefat ettiği haberini almıştı. (Fatih'in biyografisini yazan Colin Heywood'a göre: "Mehmet'in, muhtemelen en büyük oğlu ve vârisi Bayezid'in emriyle zehirlendiğine dair sağlam kanıtlar mevcuttur.")[8] Gedik Paşa derhâl Otranto'dan ayrıldı. İtalya, mucize eseri kurtulmuştu.

IV. Sixtus'un yegâne başarısı, Romagna ve Marches'ta yürüttüğü saldırgan politikaya dayanıyordu. Bu topraklar daha önceleri Papalık

8 Colin Heywood, 'Mehmed II', *Encyclopedia of the Ottoman Empire* (New York, 2009), s. 368.

topraklarıydı ve IV. Sixtus'un bunları geri alma girişimleri, birleşik bir Papalık Bölgesi'nin zeminini hazırlamaya başlamıştı. Malatesta gibi kötü ve dar görüşlü tiranlar tarafından yönetilen küçük şehir devletlerinin pek çoğu, tekrar papalık yönetimine girdi ve IV. Sixtus buralara yönetici olarak kendi akrabalarını atadı. Artık Roma'ya, İtalyan siyasi sahnesinde Napoli, Venedik ve benzerleri kadar olmasa da aynı ölçüde önemli bir oyuncu gözüyle bakılıyordu.

Kardinal Rodrigo Borgia bu olaylarda daha önce anlatıldığı gibi doğrudan yer almamış olabilir; fakat IV. Sixtus'un yaptığı hatalardan kesinlikle bir ders çıkaracaktı. Aynı zamanda IV. Sixtus'un papalığın gücünü ve topraklarını arttırmak için gerçekleştirdiği girişimlerden de pek çok şey öğrenecekti. Borgia aynı sorunlarla karşılaştığında onu geliştiren de bu tür olaylar olacaktı.

IV. Sixtus aynı zamanda kayda değer bir kültürel miras, gelecek zaferler için bir temel de bırakacaktı. Sistine Şapeli, Vatikan Kütüphanesi, Botticelli ve Ghirlandaio (Michelangelo çıraklığını yapacaktır) gibi Rönesans sanatçılarının Roma'ya tanıtılması; bunların hepsi hatırı sayılır bir miras teşkil ediyordu. Ayrıca, Lombardların sekizinci yüzyılda şehri ele geçirdikleri zaman yıktığı Antik Roma döneminden kalan Ponte Aurelius'un yerine, Tiber Nehri üzerine Ponte Sisto adındaki ikinci köprüyü yaptırdı. Burası antik klasik dönem kültürünün yeniden doğuşunun somut bir sembolüydü. IV. Sixtus, Rönesans'ın da göstergesi olarak, yayınladığı bir ferman ile piskoposların idam edilen suçlulara ait naaşları sanatsal ya da bilimsel amaçlarla kullanmasına izin verdi. Bunun doğrudan bir sonucu olarak, Leonardo da Vinci ya da Michelangelo gibi Rönesans ressamları insan anatomisini birinci elden keşfedecek; bilim alanında ise Büyük Flaman hekimi Vesalius ilk modern anatomi eserini ortaya koyacaktı. Burada, Rönesans anlayışını klasik dönem "otoriteleri"nin ötesine götüren gerçek bir insan bilgisi artışı söz konusuydu. Bundan önce hekimler, Yunan hekim Galen'in ikinci yüzyıldan kalma anatomi kitabına güveniyordu. İnsan anatomisini anlatan bu eserlerde Galen'in maymun ve domuzlarda yapmış olduğu cerrahi işlemlere dayanan çeşitli organlar da yer alıyordu.

1483'te gözü pek Kardinal d'Estouteville yetmiş bir yaşında öldü ve Kardinal Rodrigo Borgia Kardinaller Heyeti içindeki en zengin üye olarak kaldı. Bununla birlikte, artık heyetin büyük kısmı IV. Sixtus tarafından atanan kardinallerden oluşuyordu. Ancak Papa bir süredir rahatsızdı; gut ve birçok başka hastalığı vardı. Bundan dolayı, bir sonraki yıl altmış yaşında ölmesi pek de şaşkınlık yaratmadı. Bu durum, geriye papalık için yarışan başlıca iki kişinin kalmasına sebep oldu: IV. Sixtus'un yeğeni Kardinal Giuliano della Rovere ve mevcut şansölye yardımcısı Kardinal Rodrigo Borgia. Borgia ilk kez papa olmak için gerçek bir şansı olduğunu biliyordu.

IV. Sixtus'un vefatının ardından Roma bir anarşi ve isyan salgınıyla çalkalandı: Şehrin uzun zamandır sıkıntı yaşayan insanları taşkınlık yapıyor, ölümcül öfkelerinin hıncını yetkililerden çıkarıyor, intikam alıyorlardı. Bu gidişat, en azından teknik açıdan şehrin yönetiminden hiç kimsenin sorumlu olmadığı ara dönem boyunca beklenen bir şeydi. Ancak bu kez, IV. Sixtus'un Sistine Şapeli gibi masraflı projelere savurganca para harcadığını ve kendilerinin ihtiyaçlarını ihmal ettiğini gören halkın Sixtus'u sevmemesinden ötürü durum her zamankinden daha şiddetliydi. Kardinal Rodrigo Borgia, neredeyse amcasının cenazesini kaçıracak kadar dışarı çıkmaktan korkan Kardinal Giuliano della Rovere'nin de yaptığı gibi, önlem olarak sarayını korumak için asker kiraladı. Kutsal Şehir'in ne kadar kaotik bir ortam içerisinde olduğu, Caterina Sforza'ya bağlı birliklerin, IV. Sixtus tarafından Imola'nın ve papalık topraklarındaki başka eyaletlerin lordu olarak atanan kocası Girolamo Riario adına papalık kalesi Sant'Angelo'yu kuşatma altına almasından anlaşılabilir. Bu durum ancak Kardinaller Heyeti'nin kaleyi 8.000 duka karşılığında geri almasıyla çözülecekti. Böylece kim papa seçilirse seçilsin, olaylar kontrol altına alınmıştı.

Bu sırada meclise hazırlanan Kardinal Rodrigo Borgia, Ferrara elçisinin kelimeleriyle aktarmak gerekirse, "destek bulmak için epey uğraşıyordu."[9] Floransa sefirine göre, bu uğraşlar "kimine para, kimine iş, bazılarına ise imtiyaz vererek dünyayı yozlaştırmaya çalışmak"tan

9 ve devamı; alıntılanan: Hollingsworth, *Borgias*, s. 140.

ibaretti. Bu sırada Kardinal Giuliano della Rovere de benzer lobi taktikleriyle meşguldü. Meclis, 26 Ağustos 1484 günü orada bulunan yirmi beş kardinalle başladı. Taktik oyların verildiği birkaç turdan ve Kardinal Giuliano della Rovere ile Kardinal Rodrigo Borgia'nın vaatleri yayıldıktan sonra, kısa süre içerisinde ikisinin de gerekli üçte iki çoğunluğu sağlayamadığı netleşti. John Julius Norwich'in kelimeleriyle ifade edersek, "Ve böylece kardinaller birbirlerine rakip olmalarına rağmen, üzerinde hâkimiyet kurabilecekleri etkisiz bir kukla seçmek adına iş birliği yaptılar."[10]

Bu role en çok uyan adam, babası tanınmış bir Cenova ailesinden gelen, annesi ise Yunan asıllı olan elli iki yaşındaki Kardinal Giovanni Cibo'ydu. Cibo'nun gençlik yılları Napoli sarayında geçmişti; babası burada I. Ferrante'nin tahta çıkmasından önceki zor zamanlarda kral naibi olarak görev yapmıştı. Görünen o ki Cibo'nun aşırı batıl inançlara karşı yaşlandıkça daha fazla gösterdiği Napoliten eğilim bu yıllarda şekillenmişti. İleride babasının III. Callixtus'a bağlı bir senatör olduğu dönemde Roma'da yaşayacak, burada Kilise'ye girmeye teşvik edilecek ve babası sayesinde ayrıcalıklı bir kardinalin maiyetine girecekti. Daha sonra nepotizm sayesinde yüksek mevkilere gelecek, otuz beş yaşında piskopos olacak, altı yıl sonra da amcası gibi gördüğü akıl hocası Kardinal Giuliano della Rovere'nin etkisiyle kardinal ilan edilecekti. Bunlar gerçekleştiğinde, birkaç gayrimeşru çocuğa sahip olmayı da başarmış ve genç, yakışıklı erkeklere duyduğu tutkunun peşine düşmüştü. Fakat anlaşılan o ki tüm bu faaliyetler ona büyük zarar vermişti. Papalık tarihçisi Noel'in sözleriyle ifade etmek gerekirse;

> Neredeyse hiç ara vermeden uyuyor, midesini devasa porsiyonlarda yemeklerle dolduruyordu. Çok fazla alkol almaması ise saygın tarihçiler tarafından "kanaatkâr" biri olarak tanımlanmasını sağlamıştı. Felaket derecede kilo aldı ve giderek daha hareketsiz biri hâline geldi.[11]

10 Norwich, *The Popes*, s. 251.

11 Bkz. Noel, *Renaissance Popes*, s. 70.

Kardinal Rodrigo Borgia ve Kardinal Giuliano della Rovere, pek az konuda anlaşabiliyor olsalar da papalık seçimi için aradıkları kişinin bu adam olduğu konusunda hemfikirdiler. Bu yaşam tarzı, şüphesiz ki onun yakın zamanda öleceğinin garantisiydi. Giovanni Cibo papa olduktan sonra VIII. Innocentius adını aldı.

Kardinal Giuliano della Rovere, gençlik yıllarından beri Cibo'ya yaptığı tüm yardımlardan sonra, doğal olarak ondan sonra tahta kendisinin çıkacağını varsayıyordu. Bununla birlikte, Kardinal Rodrigo Borgia şansölye yardımcılığı pozisyonunda yıllardır öyle deneyim kazanmıştı ki, bırakın mevcut papa gibi tembel birini, her papa için vazgeçilmez hâle gelmişti. Sonuç olarak VIII. Innocentius kısa süre sonra kendisini birbirine karşıt tavsiyeler veren iki kişi arasında kalmış bir vaziyette buldu ve bu durum ona popüler "Tavşan" lakabını kazandırdı. Ve olaylar, yeni papanın hâlsizlik nöbetleri geçirmesine rağmen hiçbir ölüm belirtisi göstermemesi ile devam etti. Hatta, iki yakın danışmanının düzenli olarak kendisine tavsiyeler vermesine rağmen, papalığı nepotizm, hırs, iş bilmezlik ve giderek artan batıl inançlarla dolu, giderek kendi şahsına münhasır bir hâl almaya başladı. Daha önce de gördüğümüz üzere, bu batıl inançlar iki meşhur papalık fetvasının yazılmasına neden olacaktı: Torquemada'yı İspanyol Engizisyonu'na başengizitör olarak atamak ve Alman eyaletlerinde gerçekleşen kitlesel "cadı" yakma olayları.

Bununla birlikte, VIII. Innocentius'un verdiği en zekice karara ilham kaynağı olan şey de yine kendi hırsı ve savurganlığıydı (Fakat bazı yorumcular onun bu zeki kararında, nasıl para toplanacağını bilen Şansölye Yardımcısı'nın izi olduğunu iddia eder). Her hâlükârda, VIII. Inncocentius insanların bundan sonra yalnız kendileri için değil, ölmüş dostları ya da akrabaları için de endüljans satın alabileceğini, böylece Araf'ta geçirdikleri süreyi azaltabileceklerini ilan etti. Bu kararı ses getiren bir başarı sağladı, çünkü papalık tarihçisi Christopher Lascelles'in de ifade ettiği gibi: "Annelerinin, babalarının, kardeşlerinin, kuzenlerinin ve hatta arkadaşlarının acılarını azaltabileceğini bilen kim bu fedakârlıkta bulunmazdı ki?"[12]

12 Christopher Lascelles, *Pontifex Maximus: A Short History of the Popes* (Horley, 2017), s. 186.

VIII. Innocentius'un Roma yanarken lir çalan Neron'a benzediğini söyleyemesek de, şehrin ve burada yaşayanların durumuna karşı ilgisizliği benzer bir etki yaratacaktı. Sokaklarda gerçek bir anarşi hüküm sürüyor, ayrıcalıklı aristokratlarla kardinaller saraylarını sağlamlaştırmak ve kişisel korunma için giderek artan sayıda özel kuvvet temin etmek zorunda kalıyordu. Bu esnada VIII. Innocentius'un diplomatik güçlerini fiilen kendisine devrettiği Floransa hükümdarı Muhteşem Lorenzo hâricinde, tüm İtalya benzer bir durumun içerisindeydi.

Muhteşem Lorenzo'nun İtalya siyasi arenasındaki etkisi bu dönem boyunca ustalık düzeyindeydi ve onu hafife almak pek de mümkün değildi. Daha önce de gördüğümüz gibi, Floransa'nın bir süredir kendi kalıcı ordusu yoktu ve girdiği muharebelerde savaşması için en iyi condottieriyi tutacak zenginliğine bel bağlıyordu (Bu zenginlik büyük oranda Medici Bankası tarafından biriktirilmişti). Ancak Pazzi komplosu sırasında bu politikanın işe yaramadığı anlaşıldı ve sonrasında Lorenzo'nun Napoli'ye yaptığı hamle, Kral Ferrante'nin insafına kalmasına neden oldu. Ancak Muhteşem Lorenzo daha sonra farklı bir yol denemeye karar verdi. O tarihten itibaren iç içe geçmiş ittifaklardan meydana gelen bir ağ kurmaya, böylece tüm İtalya Yarımadası'na alışılmadık bir barış dönemi getirecek bir güç dengesine ulaşmaya çalıştı. Venedik, Milano, Napoli, Roma ile Cenova ve Ferrara gibi daha küçük müttefik devletlerin tamamı, mevcut durumu korumanın kendi faydalarına olacağına ikna olmuşlardı. Muhteşem Lorenzo'nun etkisi, Floransa'nın üstün olduğu tek metayı, yani kültürü sömürmesiyle daha da pekişti. Rönesans'ın doğduğu yer olan Floransa'nın ressamlarının, heykeltraşlarının ve mimarlarının üstünlüğü tartışılmazdı. Bunun sonucu olarak, Floransa'nın en tanınan ressamlarını ve mimarlarını bir süreliğine diğer devletlere göndermesi Muhteşem Lorenzo'nun diplomasi becerilerini güçlendirdi. Bu sanatçılar eserlerini verdikleri şehirlere ün ve ayrıcalık kattılar; sadece iyi niyet tesis edilmesini değil, Rönesans kültürünün de yayılmasını sağlayan hediyeler vermiş oldular. Bu politika Michelangelo ve benzerlerinin Roma'ya,

Leonardo da Vinci'nin Milano'ya seyahat etmesiyle sonuçlandı. Daha sonraki yıllarda Perugino ve Raphael gibi Umbrialı ressamları da Roma'ya gitme konusunda cesaretlendirecek ve Floransa'nın ardından klasik dönemlerden beri harabeye dönen bu şehre de Rönesans ihtişamını bahşedecekti.

Daha önce bahsettiğimiz üzere, VIII. Innocentius, üstün diplomasi becerilerinden dolayı Muhteşem Lorenzo'yu "İtalyan pusulasının ibresi" olarak tanımlar, bununla onun büyük şehir devletleri arasındaki ölümcül rekabetin yarattığı muhtemel tehlike denizinde ulusa rehberlik ettiğini ifade ederdi. Deneyimli Şansölye Yardımcısı bu konuda da yeni beceriler edindi. Fakat, ileride göreceğimiz gibi, bu kez Muhteşem Lorenzo'nun yürüttüğü diplomasinin başarısı, Kardinal Rodrigo Borgia'nın bu politikanın temel tehlikelerine karşı körleşmesinden başka bir işe yaramayacaktı. İşin kötü yanı, aynı zamanda Borgia'nın zihnine daha büyük emellerin tohumlarının ekilmesine de neden oldu. İtalya'daki bu barış hâline diplomasiyle, farklı şehir devletlerindeki önde gelen aileler arasında kurulan evliliklerle ve güç blokları arasındaki dengenin hassas bir şekilde korunmasıyla; özellikle de Milano-Floransa-Napoli ekseninin devamlılığıyla ulaşılmıştı. Fakat bu tür bir politika, tarihte ancak bu yer ve bu zamanda gerçekleşebilecek bir şeydi. Bu yöntemleri, farklı şartların hüküm sürdüğü yerlere, İtalya Yarımadası'nın ötesine genişletmeye yönelik hiçbir girişimde bulunulmamıştı. Bu esnada Kardinal Rodrigo Borgia muazzam zenginliğini artırmaya devam ediyor, aynı zamanda da sadık ve yetenekli olduğu belli olan şansölye yardımcısının hizmetlerine giderek daha çok güvenen VIII. Innocentius'un gözüne girmeye çalışıyordu.

Kardinal Rodrigo Borgia'nın kendine has dünyevi uğraşlarına devam ettiği de inkâr edilemez. Ancak, Pastor'ün de belirttiği gibi:

> Dünyevi zevklerinin peşinde koşan kardinaller arasında en ön plan çıkan kişiler Ascanio Sforza, Riario, Orsini … Giuliano della Rovere ve Rodrigo Borgia idi. Bunların hepsi de doğrudan Rönesans döneminde İtalya'nın üst sınıflarını

> saran yolsuzluğa bulaşmışlardı. Görkemli saraylarında yüksek medeniyetin en seçkin lüksleriyle etrafları çevrilmiş bu kardinaller dünyevi birer prens hayatı yaşıyorlardı ve görünen o ki giydikleri dinî kıyafetlere de kendi sınıflarının süslerinden biri gözüyle bakıyorlardı. Ava gidiyor, kumar oynuyor, şatafatlı ziyafet ve davetler veriyor, karnaval zamanı tüm cümbüşlü şenliklere katılıyor ve ahlak konusunda kendilerini özgür bırakıyorlardı. Özellikle Rodrigo Borgia için söz konusu durum buydu.[13]

Pastor, eserlerini Wilhelm döneminde (Britanya'daki Viktorya döneminin Almanya'daki eş değeri) vermişti ve kesinlikle bu dönemin ahlaki muhafazakârlığını yansıtıyordu. Kardinal Rodrigo Borgia'dan iğrendiğini gizlemiyordu. Ama Borgia'nın dostu olan pek çok kardinalin de benzer şekilde davrandığı bir gerçekti. Benzer şekilde, şansölye yardımcısı olarak görev yaptığı papaların sergilediği örnekler daha da kötüydü. Kardinal Rodrigo Borgia kendi zamanına göre ahlaken sorgulanabilir davranışlar sergilemiş olabilirdi, ama (henüz) bu alanda bir istisna olduğu söylenemezdi. Ayrıca peşinden koştuğu bu dünyevi zevklerin şansölye yardımcısı olarak yaptığı görevleri aksatmasına kesinlikle izin vermiyordu. Bu görevlerin oldukça zahmetli (ve finansal açıdan bir o kadar tatminkâr) olduğu da su götürmezdi. Otuz altı yıl boyunca en az beş papa tarafından bu pozisyona atanmış olması, bu roldeki sıra dışı yeteneklerini gösteriyordu. Bu bağlamda, uzun süren şansölye yardımcılığı döneminde sekreterliğini yapan Sigismondo de' Conti'nin iddiasını tekrar etmekte fayda var: "Hastalık yüzünden gidemediği zamanlar haricinde bir kez bile Kilise Meclisi toplantılarını kaçırmamıştı ki bu da çok nadir olmuştu."[14] Conti ayrıca şöyle der: "II. Pius, II. Paulus, IV. Sixtus ve VIII. Innocentius dönemleri boyunca hep çok önemli bir kişilik olmuş, İspanya ve İtalya'da sefirlik yapmıştır. Adabımuaşeret kurallarını onun kadar iyi bilen çok az kişi çıkmıştır."

13 Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 5, s. 362.

14 Sigismondo de' Conti, alıntılandığı kaynak a.g.e., s. 386–7.

De' Conti şüphesiz sadık bir sekreterdi ve biraz da efendisinin etkisindeydi. Buna rağmen, Borgia'yı hiç tasvip etmeyen Pastor, de' Conti'nin efendisiyle ilgili detaylı tanımlamasını eklemeyi yine de faydalı bulur:

> Kendisini en iyi şekilde değerlendirmeyi biliyor, dikkat çekici konuşmalar yapmaya ve tavırlarında ağırbaşlı olmaya özen gösteriyordu. Ağırbaşlılık açısından heybetli endamı ona avantaj sağlıyordu. Ayrıca Aristoteles'in erkeklerin en bilge olduğu yaş diye tarif ettiği altmışlarındaydı; fiziken sağlam, zihnen dinçti... Uzun boylu ve güçlü bir yapısı vardı; ancak sürekli gözlerini kırpardı, bakışları insanın içine işlerdi ve hayat doluydu. Konuşmalarında aşırı derecede cana yakındı ve para işlerinden çok iyi anlardı.

Fakat Pastor "[Borgia'nın] portreleri... hepsinde de yamuk burunlu görünürdü." diye eklemekten de kendini alıkoyamaz. Papalık tahtına yükselmenin eşiğine gelen bu adam, işte böyle biriydi.

Hem Kardinal Rodrigo Borgia hem de Kardinal Giuliano della Rovere tarafından "üzerinde hâkimiyet kurulabilecek önemsiz bir kukla" olarak görülen ve papalık döneminin kısa süreceği düşünülen VIII. Innocentius, her ikisini de şaşırtacak kadar uzun bir hayat yaşadı. Her ne kadar VIII. Innocentius'un sağlığı hiçbir zaman yerinde olmasa da, "neredeyse hep uyuduğu" ve yalnızca yemek yemek için yatağında doğrulduğu dönemin ne zaman hâlsizlik olmaktan çıkıp da gerçekten yatalaklık hâline geldiği net değildir. Ancak, 1492 yazında sona yaklaşmakta olduğu netleşti. Alışılmışın aksine, üst düzey kardinaller Roma'nın boğucu sıcağından kaçıp taşradaki villalarına gitmemişlerdi. Bunun yerine düzenli olarak Papa'nın yatağının başında bekliyorlardı ve her biri onun daha ne kadar hayatta kalacağına dair tahminler yürütüyordu. Ama daha önce de bahsettiğimiz gibi, VIII. Innocentius papalık sandıklarında kalan 47.000 dukayı akrabaları arasında dağıtacak kadar melekelerini kontrol edebiliyordu. Kardinal Rodrigo Borgia ve Kardinal Giuliano della Rovere'yi tahrik ederek gerçek yüzlerini ortaya çıkaran da bu

hareket oldu: Ölmek üzere olan Papa'nın yatağının başında kavgaya tutuşmaları, bir sonraki meclise hâkim olacak amansız mücadelenin yalnızca başlangıcıydı. Nihayet 25 Temmuz 1492 tarihinde, VIII. Innocentius sekiz yıl papalık tahtında kaldıktan sonra altmış yaşında öldü. Ondan geriye kalan tek eser ise yukarıdan Vatikan'ı, Tiber Nehri'ni ve Roma evlerinin çatılarını gören ve karşıdaki tepelere bakan serin yamaca inşa edilmiş olan Villa Belvedere'ydi. Bu villa 60.000 duka değerindeydi (Söz konusu meblağ o dönemde papalığın yıllık gelirlerinin neredeyse çeyreği kadardı) ve Floransalı Rönesans ressamı ve mimarı Antonio del Pollaiuolo'nun eseriydi. Antik dönemden beri Roma'da inşa edilen ilk villaydı.

On üç gün sonra Vatikan'ın tanık olduğu en kötü şöhretli kardinaller meclisi başlayacak; bu mecliste Kardinaller Heyeti'ndeki en yetenekli, en kurnaz ve en güçlü iki iş bitirici yer alacaktı.

5. BÖLÜM

YENİ BİR ÇAĞ YENİ BİR PAPA

11 Ağustos 1492'de şafak sökmeden hemen önce, sıcak Roma gecesi şimşek ışıklarıyla aydınlanır ve uzaklardan gelen gök gürültüleri duyulurken, Kardinal Rodrigo Borgia Sistine Şapeli'nin kapılarından Papa VI. Alexander olarak çıktı. Zafer sarhoşluğunu saklayamadan kollarını kaldırıp, bekleyen kalabalığın şimşek ışıklarıyla parlayan yüzlerine karşı şöyle dedi: "Papa benim, Papa benim!"[1]

Kalabalık onu tezahüratlarla alkışladı. Yeni papa uzun zaman önce kendisini Roma nüfusu içerisinde popüler bir figür hâline getirmişti. İnsanlar onun cazibesine, halka karşı sergilediği cömertliğe ve açıkça gösterdiği hayat neşesine ısınmışlardı. Alexander çok geçmeden saygılarını da kazanacaktı. VIII. Innocentius'un ölümü ve VI. Alexander'ın papalığa yükselişini takip eden otuz altı günlük ara dönemde, sokaklarda çıkan alışılageldik kargaşa, şehir surları içerisinde en az 220 cinayet işlenmesiyle sonuçlanmıştı. Yeni papanın seçilmesiyle birlikte ise Roma bir dönüşüm geçirecekti: Tüm paralı askerler ve özel ordular şehirden çıkarıldı ve yeni bir silahlı Şehir Nöbetçileri birliği kuruldu. Bu birlik kayda değer bir güce sahipti; öyle ki Tiber Nehri üzerindeki köprüleri korumakla görevlendirilen silahlı mangalar bile vardı. 3 Eylül'e gelindiğinde şehrin en güçlü iki suçlusu olan Rosso kardeşler yakalanıp halka açık bir şekilde asılmış, ailelerinin evi de yerle bir edilmişti. Daha az bilinen suçlular ise derdest edilip Sant'Angelo Kalesi'nin zindanlarına kapatıldı. Ayrıca şehrin adalet sistemi de tamamen gözden geçirildi. Suçluları

1 Hibbert, *The House of Borgia*, s. 30.

yargılamak ve vatandaşların şikâyetlerini dinlemek için yeni hâkimler tayin edildi. Ama bundan da önemlisi, bu hâkimlere rüşvete karşı koyabilecekleri kadar maaş ödenmesiydi. Ayrıca kendileri gibi evleri de kolluk kuvvetleri tarafından korunuyordu.

VI. Alexander'ın bu hamleleri Roma'nın aristokrat ailelerine, özellikle de Orsinilere pek cazip gelmedi. Orsiniler daha önceleri kendilerini yeni papanın dostu olarak görüyorlardı; ayrıca eskiden beri gözde vatandaşlar arasında feodal bir saygı görüyor, kendilerine bağlı silahlı ve üniformalı birlikleriyle gurur duyuyorlardı. Ama artık vatandaşlar aristokratların büyük sarayları önünde sıraya girip el açmak yerine şikâyetlerini yeni atanan, çoğunluğu hukuk eğitimi almış bilgili sulh hâkimlerine bildiriyordu. Ayrıca Papa'nın kendisi de her salı kadın veya erkeklerden dilekçe kabul edebiliyordu. Bu, tüm papalık tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir uygulamaydı. Ama VI. Alexander yaptığı şeyin daha derin bir tarihî emsal olduğunun tamamen farkındaydı. Tıpkı o zamanlarda yazdığı gibi: "Dünyaya hukuk getiren şehir, kendisine de adalet getirmeye hazır olmalıdır."[2]

Ancak, VI. Alexander klasik dönemdeki selefleri gibi yaşamak istese de ebedî şehrin sakinleri kanundan fazlasını bekliyordu. Kökeni klasik çağlara dayanan bir başka gelenek de eğlence ihtiyacının karşılanması; yani meşhur *pane e circo* (ekmek ve eğlence) idi. Yeni papa bu noktada da hayal kırıklığı yaşatmayacaktı. Taç giyme töreni, muhteşem bir etkinlik olacaktı:

> VI. Alexander… Lateran'ı devralmak için yapılan ihtişamlı törende tüm Roma'yı dolaştı. Beraberinde on üç süvari birliği, her birinin on iki kişilik maiyeti olan yirmi bir kardinal, kıyafetlerinin ve atlarının üzerindeki örtülerin muhteşemliği birbiriyle yarışan elçiler ve asilzade ileri gelenler vardı. Caddeler çiçek çelenkleriyle, zafer taklarıyla, üzerleri yaldızla boyanmış çıplak gençlerin hayat verdiği canlı heykellerle ve Borgia armasını (altın bir zemin üzerine çok yakışan şaha kalkmış kırmızı boğa) gösteren bayraklarla donatılmıştı.[3]

2 Papa VI. Alexander, *Statua et novae reformations Urbis Romae* (IV. Kitap, dosya 1).

3 Bkz. Tuchman, *March of Folly*, s. 77; o döneme ait birkaç ayrı kaynaktan

Her ne kadar şiddetli yaz sıcağının, ağır cübbelerin ve güzergâh boyunca sıralanmış tezahürat yapan kalabalıkların neden olduğu bunaltıcı atmosferin normalde gayet dayanıklı biri olan VI. Alexander'ın bayılmasına sebep olduğu söylense de, Papa kısa zamanda toparlandı. İş ilerleyen günlerde düzenlenen etkinliklere başkanlık etmeye geldiğinde her zamanki neşeli hâlini gösterecekti. Bu etkinliklerin en ilgi çekici olanı ise, Aziz Petrus Bazilikası önündeki meydanda halka açık olarak gerçekleştirilen boğa güreşleriydi. Uçuşan "şaha kalkmış boğa"lı Borgia bayrakları da buna uyuyordu. VI. Alexander'ın mesajını anlamamak mümkün değildi: İspanyollar gelmişti. Katılanların büyük bir kısmı, hatta VI. Alexander'ın aleyhtarları bile istemeseler de etkilenmişlerdi. Dönemin Romalı günlük yazarı Stefano Infessura, VI. Alexander'ın hükümdarlığının "en takdire şayan şekilde başladığı"nı[4] kabullenmek zorunda kalmıştı.

VI. Alexander'ın ailesini Vatikan'daki dairelerine taşıma kararı üzerineyse daha tartışmalı bir ifade kaleme alınmıştı. Bu da yine daha önce görülmemiş bir hareketti. Fakat bunun VI. Alexander'ın olumlu özelliklerinden birinin göstergesi olduğu ileri sürülebilirdi. Daha önceki papalar kadınlarını, çocuklarını ve yakışıklı genç erkeklerini, tabiri caizse sır gibi saklarlardı. Varlıklarının herkes tarafından biliniyor olması bir mesele değildi. VI. Alexander ise, her ne kadar sergilediği bu hareketler Kilise'nin en yüksek makamına pek uymasa da, açık ve dürüst davranıyordu. İnsanlara teşkil ettiği örnek de cabasıydı. Yine de, pek çok İtalyan'ı da etkileyen bir özelliği olduğu dile getirilebilirdi; bu da aile sevgisiydi. Gerçekten de, genel olarak rahiplik kurallarına riayet etmek zorunda olduğu dönemden sonra yaşanan tuhaf sansasyonel hadiseler dışında, istikrarlı ve hanımına düşkün olduğu bir ilişki tercih etmiş gibi görünüyor. Özellikle de kendinden önce bu görevi yapan kişilerin standartlarıyla ve o dönemin genel üst sınıf ahlakıyla değerlendirildiğinde tüm bunlar bir istisna değildi.

Buna rağmen, altmış yaşındaki Papa ile on sekiz yaşındaki yeni "eş"i Giulia Farnese arasındaki dengesizliğin bir skandala yol açtığı

yararlanılmıştır.

4 Alıntılanan Meyer, *The Borgias*, s. 182.

inkâr edilemezdi. Ayrıca, önceki iki "karısı" ile yaşadığı uzun ilişkilerden sonra, bu kadının esasen onun üçüncü karısı olduğu gerçeği söz konusuydu. Birincisi, en büyük üç çocuğunu yani Pedro Luis, Isabella ve Girolama'yı doğuran, ismi bilinmeyen kadındı. Sonrasında en sevdiği dört çocuğunu; Cesare, Juan, Lucrezia ve Jofrè'yi dünyaya getiren Vanozza de' Cattanei geliyordu. Bir de bu genç kız vardı.

VI. Alexander Giulia Farnese'ye iki yıl önce âşık olmuştu. Bu genç kız ışıldayan güzelliğinden dolayı herkes tarafından "*Giulia la bella*"[5] [Güzel Giulia] olarak biliniyordu ki o dönem yapılan açıklamalar da bu görüşü destekler. Kızın kayınbiraderi Puccio Pucci, yazdığı bir mektupta Giulia'yı şöyle anlatıyordu: "Dünyanın en güzel varlığı. Benim önümde saçlarını açtı ve yaptırdı. Saçları ayaklarına kadar uzanıyordu; daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim." Bir başka kaynak ise onun "koyu tenli, siyah gözlü, yuvarlak yüzlü ve ateşli" biri olduğundan bahseder.

Giulia, başlangıçta bahtsız Orsino Orsini ile evlendirilmesine rağmen, âşığının [Papa] kuzeni Adriana de Milà'nın Portico semtindeki Aziz Petrus'a çıkan merdivenlerin yanında yer alan konutuna, Santa Maria Sarayı'na taşınmıştı. Bu ayarlamanın sebep olduğu karmaşa ancak günümüzde gün yüzüne çıkmıştır. Adriana de Milà, Kardinal Rodrigo Borgia'nın kuzeni olmasının yanı sıra, Giulia Fernese'nin resmî kocası Orsino Orsini'nin de annesiydi. Üstelik Kardinal'in önceki metresi Vanozza Cattanei'den doğan on iki yaşındaki sevgili genç kızına da bakıyordu.

Kardinal Borgia papa olunca, Giulia ve Lucrezia da Vatikan'a taşındılar; Giulia burada Roma halkından "İsa'nın karısı"[6] ismini aldı. Bütün göstergeler genç bir kız olan Giulia ve ergenlik dönemindeki Lucrezia'nın kısa sürede sevgi dolu, kardeşçe bir ilişki geliştirdiklerine işaret eder, her ne kadar başlangıçta aralarında bir soğukluk ve kıskançlık olsa da. Şaşırtıcı şekilde, artık kıskançlık duyguları gösteren kişi VI. Alexander idi. İster masumiyetinden isterse de genel

5 ve devamı; alıntılar için bkz. Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 35; Tuchman, *March of Folly*, s. 77; Hibbert, *The House of Borgia*.

6 ve devamı; bkz. Will Durant, *The Renaissance* (New York, 1953), s. 412–3; Hibbert, *The House of Borgia*, s. 27; Bradford, *Lucrezia Borgia*.

geçer evlilik anlayışından arta kalan bazı duygulardan dolayı, Giulia Farnese, Roma'nın elli mil kadar kuzeyindeki Basanello'da on ikinci yüzyıldan kalma bir kalede bulunan kocasını ziyaret etmeye başladı. Bu ziyaretlerden birinde VI. Alexander şöyle yazmıştı:

> Duyduğumuza göre Orsini'den izin almadan [Basanello'dan] geri dönmeyi reddetmişsiniz. Ruhunuzun ve size rehberlik eden adamın kötülüğüne rağmen, Orsino'nun yakınına gitmemek için verdiğiniz ciddi yemini bozabileceğinizi aklımızın ucundan bile geçirmemiştik. Ama siz... bir kez daha kendinizi bu aygıra verdiniz. Bir daha asla Basanello'ya gitmemenizi emrediyoruz. Eğer giderseniz sonsuza dek lanetleneceksiniz.[7]

Buradan anlaşılıyor ki Giulia, sevgilisinin mevkisinin yüksekliği karşısında gözü korkan biri değildi. Hatta, bu belgenin ortaya koyduğu üzere, gençliğin verdiği bir umursamazlık içerisindeydi. Bir o kadar da naif olduğu ortadaydı. En azından ona göre, Orsini'yle olan evliliği amaçlandığı gibi düzmece bir evlilik değildi. VI. Alexander'ın Orsini'yi "aygır" diye tanımlaması, daha önce bahsi geçen dönem kaynaklarındaki açıklamalarla (Orsini'nin dikkat çekecek ölçüde özgüven yoksunu" olması vb.) inkâr edilemeyecek denli çelişir. Ancak bu örnekte, Papa'nın sözlerinin arkasında yaşlı bir adamın derin kıskançlığı yatmaktadır.

Öte yandan, kısa süre sonra daha da muammalı bir zorluk ortaya çıkacaktı. 1492'de Giulia Farnese bir kız çocuk dünyaya getirdi, adını Laura koydular. Hemen herkes Laura'nın babasının VI. Alexander olduğunu düşünüyordu, fakat bunun söz konusu olmadığını gösteren güçlü bir delil vardı. Mallet'ın sözleriyle ifade edersek: "Alexander bu çocuğa ömrü boyunca hiç ilgi göstermedi." Laura ilerde Borgiaların ezeli düşmanı della Rovere ailesinden biriyle evlendirilecekti. Gerçek durum ne olursa olsun, VI. Alexander'ın genç sevgilisi Giulia'yı affettiği açıktır. Bir yıl sonra Giulia, Papa'yı yirmi beş yaşındaki kardeşi Alessandro'yu kardinallikle

7 Alıntılanan Hibbert, *The House of Borgia*, s. 27.

ödüllendirme sözü vermeye bile ikna etti.[8] Giulia Farnese birkaç yıl daha VI. Alexander'ın kendisine olan düşkünlüğünü elinde tutacak, ancak Papa'nın rahatsız olmasına rağmen, sürekli Vatikan'da onun yanında kalmayı da reddedecekti. 1494 yılında Roma'nın altmış mil kadar kuzeybatısında, Bolsena Gölü'nün kıyısında yer alan Capodimonte'ye gidecek, birkaç ayını ölüm döşeğindeki erkek kardeşi Angelo'nun yanında geçirecekti.

Lucrezia Borgia ve Giulia Farnese'nin papalık konutuna taşındığı sırada, VI. Alexander'ın Vanozza de' Cattanei'den doğan üç oğlu da (on yedi yaşındaki Cesare, on altı yaşındaki Juan[9] ve on bir yaşındaki Jofrè) Vatikan'a yerleştiler. VI. Alexander'ın aklında uzun zamandır oğullarının geleceğiyle ilgili planlar vardı. Cesare en başından beri Kilise'de yüksek bir mevkiye hazırlanıyordu. Daha önce de gördüğümüz gibi bu durum, Kardinal Rodrigo Borgia'nın dostu IV. Sixtus'u beş yaşındaki Cesare'nin meşru çocuk ilan edilmesi için bir fetva çıkarmaya ikna edebilmesi sayesinde mümkün olmuştu. Bu olmasaydı, onun Kilise'de herhangi bir resmî göreve gelmesi mümkün olamazdı. Aradan on yıl geçtikten sonra, Şansölye Yardımcısı, Cesare'nin Pamplona'daki İspanyol piskoposluğuna atanmasını garanti altına almış ve kısa süre içinde bunu başka imtiyazlar da izlemişti. VI. Alexander, papalık tahtına çıkması üzerine Valensiya başpiskoposluğu görevini oğlu Cesare'ye devretmişti ve ileride de göreceğimiz gibi bir yıl sonra Cesare'yi kardinal olarak atamıştı. Cesare için gösterdiği bu çabalara karşın, görünen o ki VI. Alexander'ın asıl gözdesi genç Juan'dı; onunla ilgili büyük umutları vardı. Papalığa yükseldiğinde attığı ilk adım Juan'ı meşru vâris ilan etmek için bir fetva yayınlamak ve onu Papalık Kuvvetleri'ne donanma komutanı yapmak olmuştu. VI. Alexander'ın henüz açıklamadığı toprak fethetme hırsları göz önüne alındığında, bu atama aslında ağabeyi Cesare'ye verilenlere göre çok daha önemli bir atamaydı. Juan, bu atamalardan önce VI. Alexander'ın 1462 yılında

8 Bu iyilik zaman içerisinde daha da önem kazandı: Kardinal Alessandro Farnese kırk yıl sonra Papa III. Paulus olacaktı.

9 Kimi zaman adının İtalyanca karşılığı olan Giovanni diye anılır.

doğan ilk oğlu Pedro Luis'in (Annesinin adı bilinmiyor) ünvanını almayı da başarmıştı. VI. Alexander, şansölye yardımcılığı yaptığı dönemde, dostu olan Aragon Kralı Ferdinand'ı ilk oğlu Pedro Luis'i yeni tesis edilecek Gandia düklüğü makamına atamaya ikna etmişti. O zamanlarda düklük ünvanı yalnızca kraliyet ailesinden gelenlere verilen bir onurdu; bu hareketin önemli yanı ise bu dukalığın aynı zamanda Borgia Ailesi'nin İspanya'daki arazilerini de içine alıyor olmasıydı. I. Gandia Dükü Pedro Luis'in İspanya'daki konumunu pekiştirmek adına, babası 1485 yılında onunla Aragon Kralı Ferdinand'ın birinci dereceden kuzeni Maria Enriquez arasında bir nişan ayarlamıştı. Fakat ne yazık ki Pedro Luis 1488'de ölünce tüm bunlar boşa gitmişti. Fakat ileriyi gören Kardinal Rodrigo Borgia, Pedro Luis'i böyle bir ihtimale hazırlamıştı. Babasının isteği üzerine Pedro Luis bir vasiyetname yazmış; ünvanını dokuz yaşındaki üvey kardeşi Juan Borgia'ya, 100.000 dukayı da çeyiz olarak üvey kız kardeşi Lucrezia'ya bağışlamıştı. Böylece Juan Borgia II. Gandia Dükü oldu. Üstelik ağabeyinin İspanyol nişanlısı Maria Enriquez'i de miras almıştı; Barselona'da Aragon Kralı Ferdinand'ın ve eşi Kastilya Kraliçesi Isabella'nın huzurunda evlenmeye hazırlanıyordu. Bu sırada VI. Alexander'ın en küçük oğlu, on bir yaşındaki Jofrè de benzer şekilde onun hanedan planları içerisindeydi: Jofrè, kendisini Napoli kraliyetine ait Squillace prensi ünvanı ile ödüllendiren Napoli Kralı Ferrante'nin gayrimeşru torunu Aragonlu Sancha ile nişanlanmıştı.

VI. Alexander, meclisin sonlarına doğru kendisine oy vermeyi kabul eden Kardinal Ascanio Sforza aracılığıyla Milano'yla öteden beri samimi ilişkiler kurmuştu. Daha önce de gördüğümüz gibi, Kardinal Sforza verdiği oy karşılığında cömert bir ödeme almıştı. Üstüne üstlük, buna minnettar olan VI. Alexander, Kardinal Sforza'yı eski pozisyonu olan şansölye yardımcılığına getirmiş, ayrıca konut ve şansölyelik merkezi olarak kullanmak adına kendisi için yaptırdığı lüks sarayı da ona hediye etmişti. Bunun karşılığında Kardinal Ascanio Sforza, VI. Alexander'ın on üç yaşındaki sevgili kızı Lucrezia ile Pesaro lordu ve Milano'da iktidarda olan ailenin (yirmi beş yaşında bir dul olan) gayrimeşru torunu Giovanni Sforza

arasında vekaleten bir evlilik düzenlemiş, bunu da fiilen Milano'yu yöneten kardeşi Ludovico Sforza aracılığıyla gerçekleştirmişti. Giovanni Sforza becerikli bir condottiere olmak gibi fazladan bir avantaja da sahipti; ayrıca kuzey Adriyatik Sahili'ndeki toprakları hem Milano hem de Venedik'le müttefikti.

Dört ay sonra da asıl evlilik gerçekleşti ve evli çift Roma'da ilk defa bir araya geldiler. Bu, VI. Alexander'ın hükümdarlığı süresince gerçekleşecek pek çok büyük etkinliğin yalnızca ilkiydi ve uzun günler boyunca sürecekti. 9 Haziran'da Giovanni Sforza, Romalı kalabalıkların tezahüratları eşliğinde Santa Maria del Popolo Kapısı'ndan şehre girdi. Gösterişli üniformaları içerisinde en az 280 atlı görevlinin eşlik ettiği ve kırk yük hayvanı tarafından çekilen uzun bir kafilenin en başında gidiyordu. Limandan onu alkışlayan bir kitle eşliğinde ilerleyerek Vatikan'a geldi ve tören icabı Papa'nın ayağını öptü. Asıl evlilik töreni, bir dizi şenliğin ardından, 12 Haziran'da Lucrezia'nın kardeşi Juan'ın gelini vermesiyle gerçekleşti. Papa'nın teşrifatçısı[10] Johann Burchard bu sahneyi bazı detaylarla açıklamıştı:

> Sala Reale adıyla bilinen büyük salon ve diğer odalar çok sayıda duvar halısı ve kadife perdelerle kaplanmıştı. Salonun sonunda, girişin sağ tarafında, Papa için dört basamakla çıkılan bir taht hazırlanmıştı... Papa'nın emri üzerine Papa'nın oğlu ve gelinin ağabeyi Gandia Dükü Don Juan Borgia, bir odadan diğerine ilerleyen kız kardeşine eşlik etti...Don Juan kız kardeşinin sol tarafındaydı; tarafındaydı; küçük bir zenci kız gelinin kaftanının kuyruğunu taşıyordu...[11]
>
> Gelinden sonra Papa'nın metresi Giulia Farnese geldi; 150 tane Romalı hanımefendi de onu takip ediyordu. İlerleyerek tahtında oturan Papa'nın yanından geçtiler. Çok sıkı

10 Resmî günlerde ve toplantılarda devlet büyüklerinin, kişileri makam ve sıralarına göre kabulünü düzenleyen ve törenleri yöneten kişiye verilen isimdir. (ç.n.)

11 Bu açıklama esasen şuradan alınmıştır: Johann Burchard, *At The Court Of The Borgia*, haz. ve çev. Geoffrey Parker (Bath, 1996 basımı), s. 64–7. Daha anlaşılır olması adına bazı noktalarda başka çeviriler ve alıntılarla birleştirdim: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 37–9 ve Hollingsworth, *Borgias*, s. 183–5.

> talimatlar vermiş olmama rağmen, kızı ve kızının yanındaki bir iki kişi haricinde, bu hanımların hiçbiri Papa'nın önünde diz çökmedi. Papa Cenapları resmî tören giysilerini ve kırmızı başlığını giymişti. Tahtının her iki yanında onar kardinal; sağ tarafında beş papaz, sol tarafında beş diyakoz[12] vardı. Sonra, Gandia Dükü yanında kız kardeşiyle birlikte Papa'ya yaklaştı ve ayağını öptüler, tüm hanımlar da onları takip etti. Papa'nın sol yanında, duvar tarafında Valensiya piskoposu seçilen Don Cesare Borgia duruyordu.

Bu noktada Burchard'ın günlüklerinin editörü Geoffrey Parker, araya girerek şunu anlatır: "Kardeşi Don Juan'ın en önemli figür olduğu bu düğünde, düğünde, din görevlisi olmak dışında başka bir vasfı olmayan Cesare kesinlikle ikincil sırada geliyordu."[13] Ayrıca diğer diplomatların, Cesare'nin tüm kardinaller ve papazlar arasında gözden kaybolduğuna, "ister istemez erkek kardeşinin gölgesinde kaldığına dikkat çektiklerinden" bahseder. "Şüphesiz, Cesare kendini küçük düşmüş hissetmiş ve Juan'ın konumunu ve olanaklarını kıskanmıştır."

Törenler devam ediyordu: "Tüm hanımefendiler Papa'nın ayağını öptükten sonra, Don Giovanni, sol tarafında Donna Lucrezia ile birlikte Papa'nın önüne konulan iki minderin üzerine diz çöktü."[14] Resmî evlilik merasimi, karşılıklı yeminlerin edilmesiyle şimdi gerçekleşiyordu. Merasimi yöneten "Concordia Piskoposu Don Leonello", törenin sonunda gelin ve damadın parmaklarına yüzükleri taktı. Sonrasında, Sale Reale'de düğün ziyafeti verildi.

> Türlü çeşit tatlılar, badem ezmeleri, meyveli şekerlemeler ve şaraplar ikram ediliyordu… Her birinin omzunda bir kumaş peçete bulunan garson ve yaverler 200 kişiye yemek taşıyor,

12 Diyakoz kelimesinin kökeni Yunanca olup "hizmetli, haberci" anlamlarına gelir. Diyakozluk Katolik, Anglikan ve Ortodoks kiliselerindeki üç yüksek ruhban derecesinin ilk basamağıdır. Diğer iki rütbe ise sırasıyla papazlık ve piskoposluktur. (ç.n.)

13 ve devamı; Geoffrey Parker'ın dipnotundan: Burchard, *Court of the Borgias*, s. 65.

14 ve devamı; a.g.e., s. 65 vb. Bu kaynaklar arasında Johannes Burchard, *Liber Notarum* (Paris, 2003 basımı), s. 82, 96; ayrıca Hollingsworth, *Borgias*, s. 184 ve Hibbert, *The House of Borgia*, s. 39'daki Infessura alıntısı bulunmaktadır.

> önce Papa ve kardinallere, sonrasında evlenen çifte, son olarak da misafirlere servis yapıyorlardı. En son, yemeklerden kalanları pencereden aşağıda bekleyen kalabalığa fırlattılar ve bu o kadar büyük miktardı ki, sanıyorum 100 pounddan fazla şekerleme insanların ayakları altında çiğnenerek ezildi.

O akşam büyük bir yemek verildi. Çekingen misafirler gittikten sonra, durum şamatalı ve müstehcen bir olaya döndü. Günlük yazarı Infessura'nın kulağına gelen dedikodulara göre: "Tüm misafirler aynı masadaydı ve her bir kardinalin yanında genç bir hanım oturuyordu." İçilen şarap miktarı artınca, erkek konuklar "pek çok hanımın, özellikle de güzel olanların göğüs dekoltelerine şekerlemeler fırlatmaya başladılar." Bu hareketi "bir dizi eğlence" takip etmişti; Burchard'a göre bu "herkesin yüksek sesle alkışladığı bir zarafetle" sergilenen bir komedi oyunuydu. Diğer yandan Infessura "Yemek faslı gece yarısından sonra da devam etti" diye ısrar ediyordu: "İzleyenleri kahkahalara boğan ahlaka mugayir komediler ve trajediler sergileniyordu." Sonrasında VI. Alexander gelin ve damada hemen yan taraftaki Santa Maria Sarayı'na kadar bizzat eşlik etti; Infessura'ya göre burada "damat, gelinin zevci oldu." O dönemde İtalya'da, Avrupa'nın her yerinde olduğu gibi ilk cinsel ilişkinin halka açık bir şekilde yapılması geleneği vardı. Geoffrey Parker, bu tuhaf âdetin "evlilik merasiminin tamamlanmasıyla ilgili yasal gerekliliklerin yerine getirilmesini sağlamak" için yapıldığında ısrar eder. En sonunda ise bu birlikteliğin gerçekleştiğini ve gelinin bakire olduğunu herkesin görmesi için kana bulanan çarşaf sergilenirdi. İleride göreceğimiz gibi, VI. Alexander'ın "tanıklığı" (ki buna kanlı çarşaf kesinlikle dâhil edilmemişti) Don Giovanni ve gelin Donna Lucrezia'nın evliliği üzerinde hayati bir öneme sahip olacaktı. VI. Alexander'ın partiye geri dönüp dönmediğinden ise bahsedilmez.

Ancak bu aşamada misafirler kendilerini eğlenceye kaptırmış gibi görünüyor, çünkü Infessura şöyle bildirir: "Size daha pek çok şey anlatabilirim fakat anlatmayacağım; çünkü bazıları hiç doğru değil, gerçekten yaşananlar da inanılır gibi değil."

İki ay kadar sonra, VI. Alexander konumunu sağlama almak için bir adım daha attı. Eylül 1493'te, benzeri görülmemiş bir şey yaparak on iki kişiyi kardinal olarak atadı; Cesare Borgia ve Alessandro Farnese ise bunlardan sadece ikisiydi. IV. Sixtus da VIII. Innocentius da tahta çıktıkları zaman "bir yeğenden fazlası kardinal atanamaz" yasağını ihlal etmişlerdi; fakat hiçbiri Kardinaller Heyeti'ne sekiz kişiden fazla atama yapmaya cesaret edememişti.

Ancak, VI. Alexander'ın bu tartışmalı hareketi, nepotizmden ziyade diplomatik planlarından kaynaklanıyordu. Oğlu ve metresinin kardeşi dışında "geri kalan kardinaller Avrupalı hükümdarlar ve İtalya [şehir] devletleri içindi, bunun tek istisnası Kral Ferrante'ydi."[15] Ama daha önce de gördüğümüz gibi, genç oğlu Jofrè'yi kralın gayrimeşru kızıyla evlendirerek Kral Ferrante'ye bir iyilik yapmıştı bile.

VI. Alexander'ın tüm bu diplomatik manipülasyonunun ardında hangi gizli emellerin olduğunu anlamak pek de zor değil. Seçilmesinden sadece dört ay önce "İtalyan pusulasının ibresi" Muhteşem Lorenzo, ailenin başına musallat olan gut lanetine yenik düşerek daha kırk dokuz yaşındayken vefat etmişti. VI. Alexander, Lorenzo'nun bıraktığı noktada bu pozisyonu devralmaya çalışmış, İtalya Yarımadası'nda birbiriyle rekabet içerisindeki şehir devletlerinin arasındaki barış politikasına devam etmişti. Fakat etki alanını İtalya'nın ötesinde genişletmek istediği açıktı ki İspanya'yla bağlantıları da bu yüzdendir. Aynı zamanda Fransa'yla bağlantı kurmak amacıyla gizliden gizliye nabız yokluyordu. Bu sırada talih tam da doğru zamanda ona bir lütufta bulunmuş, doğudaki Osmanlı tehdidini kayda değer ölçüde hafifletmişti.

Sultan Bayezid, babası Fatih Sultan Mehmet'in "zamansız" ölümü üzerine 1481'de Osmanlı tahtına çıkınca, üvey kardeşi Cem de taht üzerindeki hak talebine destek toplamaya başlamıştı. Sonuç olarak Cem yenildi ve korunmak için o zamanlar Aziz Yuhanna Şovalyeleri[16] tarafından yönetilen Rodos adasına kaçtı. Osmanlıları

15 Hollingsworth, *Borgias*, s. 187.

16 Hospitalye Şövalyeleri ya da Aziz Yuhanna Şövalyeleri tarikatı 1070 civarında kurulmuş bir şövalye tarikatıdır. Kudüs'teki Aziz Yuhanna (St. Jean) Kilisesi yakınında, hasta olan hacıları tedavi etme amacıyla inşa edilen bir hastane çevresinde

kışkırtmak istemeyen Şövalyeler, Sultan II. Bayezid ile temasa geçti. Bayezid, Cem'i esir alanlara, onu ev hapsinde tutacaklarına dair söz verdikleri sürece yıllık 45.000 dukalık bir ödeme yapacağını kabul etmişti. Sonrasında Cem Fransa'ya gönderilmiş ve en sonunda da Roma'ya ulaşıp, Papa'nın gözetimi altına girmişti. Sultan II. Bayezid Papa'ya hediyeler göndermiş, aynı zamanda da Cem'i elinde tutanlara yıllık ödeme yapmaya devam etmişti. Bu durum, VI. Alexander açısından, faydalı bir gelir sağlamakla kalmıyor, İstanbul'daki Sultan'dan anladığı kadarıyla, Osmanlıların İtalya'ya başka bir saldırı başlatmasını da engelliyordu. Bu da Alexander'ın Fransa ve İspanya gibi batılı güçlerle ittifak kurmaya çalışarak diplomasisini sürdürme noktasında elini rahatlatıyordu.

Mart 1493'te Kolomb, Atlantik Okyanusu'nun batı yakasında Hitay (Çin) ya da Hint Adaları olduğunu tahmin ettiği toprakları keşfettiğine dair sansasyonel haberlerle İspanya'ya geri döndü. "Yanında çok sayıda papağan, altın ve ziyaret ettiği toprakların yerlilerinden birkaç kişi getirdi."[17] VI. Alexander bu keşfin Hristiyan âlemine sunduğu fırsatlar ve tehditleri değerlendirme konusunda hızlı davrandı. Portekizli denizciler, Prens Gemici Henry'den esinlenerek, bir süredir orta Atlantik'teki Azorlar ve Cape Verde Adaları üzerinde hak iddia ediyordu. Buradan, köle ticaretine başladıkları Batı Afrika'ya doğru devam etmiş, bunun için de, daha önce de bahsettiğimiz gibi IV. Sixtus'un onayını almışlardı. Bu sırada, 1488 yılında Bartholomew Diaz da ümit Burnu'nu dolaşmıştı.

Fakat Kolomb'un keşfi iki büyük Katolik ülke yani İspanya ve Portekiz arasında bir rekabet, hatta savaş ihtimali ortaya çıkarmıştı.

---

kurulan bir dinî örgüttü. Zamanla zenginleşen hastane, hasta ve yoksullara hizmette olduğu kadar Müslümanlara karşı savaşta da etkin, zengin ve güçlü bir kurum durumuna geldi. Selahaddin Eyyubi orduları tarafından Hıttin Savaşı'nda büyük bir yenilgiye uğratılmasına rağmen etkinlikleri devam etti. Tarikat 1309'da Rodos'u ele geçirdi ve burada bir hastane kurup adayı bağımsız bir devlet olarak yönetti. 1522'de Osmanlılar Rodos'u ele geçirince, 1530'da Kutsal Roma Cermen İmparatoru V. Karl, Malta adasını tarikata bağışladı. Osmanlı tehdidinin azaldığı 17. ve 18. yüzyıllarda tarikat da giderek zayıfladı. Tarikatın merkezi 1834'te Roma'ya taşındı. (ç.n.)

17 A.g.e., s.178.

Bu çatışmayı önlemek adına, VI. Alexander apar topar 1494 yılında Tordesillas Antlaşması'na dâhil edilecek bir papalık fermanı çıkardı. Bu antlaşma, Avrupa'nın dışında kalan dünyayı İspanya ve Portekiz arasında bölecekti. VI. Alexander, bu paylaşım için harita üzerinde Atlantik Okyanusu'nun ortasından aşağıya, Cape Verde Adaları'nın 370 fersah[18] kadar batısındaki kuzey-güney meridyeni boyunca bir çizgi çekti. Bu çizginin doğusundaki keşfedilecek topraklarda Portekizliler, batısında kalan yerlerde ise Kastilya Krallığı (gerçekte İspanya) hak iddia edebilirdi. Bu durum, Aragon Kralı Ferdinand'a verilen bir imtiyaz olarak görüldü ve VI. Alexander ile Kral'ın arasındaki bağları daha da güçlendirdi.

Tordesillas Antlaşması, ileride Amerika olarak bilinecek toprakların İspanya'ya, Afrika'nın ve Hindistan ile ticaret yapma ihtimalinin ise Portekiz'e verilmesini amaçlıyordu. Ne yazık ki, o dönemde Güney Amerika'nın kıyı şeridine dair bilgi olmadığı için, Papa'nın çektiği çizgi Güney Amerika'nın doğu çıkıntısını kesiyordu. Bu haritadan kalan miras, bugün Güney Amerika'nın büyük bir çoğunluğunun İspanyolca; kıtanın en doğusunda yer alan Brezilya'nın ise Portekizce konuşmasıdır. İlerleyen yıllarda VI. Alexander'ın mirası düşmanları tarafından gölgede bırakılırken, Tordesillas Antlaşması onun en büyük ve en kalıcı mirası olarak görülmeye devam edecekti. Bu antlaşmayla tartışmasız bir şekilde dünyaya damgasını vurmuştu.

VI. Alexander'ın büyük şehir devletlerinin her biriyle dostluk kurmaya ve İtalya'yı bir barış altında birleştirmeye yönelik tüm diplomatik çabalarına rağmen, daimî düşmanları olduğu da su götürmez bir gerçektir. Daha önce de gördüğümüz gibi, VI. Alexander'ın 1492'de papa seçilmesinden hemen sonra, rakibi Kardinal Giuliano della Rovere Ostia kalesine kaçmıştı. Sekiz ay sonra, Kardinal della Rovere kimseye sezdirmeden buradan ayrılmış ve gemiyle Fransa'ya gitmişti. Kısa süre sonra burada seçimlerde kendisini destekleyen Kral VIII. Charles ile temas kurdu ve VI. Alexander'a karşı plan kurmaya başladı. VI. Alexander'ın papa seçilmesinden sonra Roma'dan kaçan ve iyi bağlantıları olan bir diğer

18 Yaklaşık olarak 1.100 mile denk gelir.

kardinal de Muhteşem Lorenzo'nun ikinci oğlu Kardinal Giovanni de' Medici'ydi. On yedi yaşındaki bu kardinal Floransa'ya yerleşmiş; ağabeyi Piero de' Medici ise babasının ardından cumhuriyetin yöneticisi olarak başa geçmişti. Yirmi yaşındaki Piero de' Medici (İleride "Talihsiz Piero" lakabıyla anılacaktı) yeni rolüne hiçbir şekilde yakışmayan biriydi. Çocukluğundan beri şımartılmıştı ve hak ettiği şekilde "sabırsız, küstah ve kindar"[19] biri olarak tanımlanıyordu. Uyuşuk tabiatı ve büyük oranda sekreterine devrettiği idari ayrıntılardaki sabırsızlığının da bu özelliklerine pek bir faydası olmuyordu. Tüm bu zorluklar yetmezmiş gibi, bu sırada köktendinci papaz Girolamo Savonarola'nın cehennem azabıyla ilgili verdiği vaazlar yüzünden Floransa'da artan bir huzursuzluk hâli söz konusuydu. Daha önce de bahsedildiği üzere, Savonarola'nın Muhteşem Lorenzo'nun, VIII. Innocentius'un ve Napoli Kralı Ferrante'nin ölümleriyle ilgili yaptığı kehanetler meşhur olmuştu. Ferrante artık yetmişlerine yaklaşmış, hükümdarlığı da giderek daha acımasız ve paranoyak bir hâl almıştı. Ruh hâli, en iyi olduğu zamanlarda bile nadiren dengeliydi. Burckhardt'ın meşhur betimlemesine göre: "Hiç kimsenin mülkiyet hakkını önemsemeden gerçekleştirdiği avların yanı sıra iki şeyden zevk alırdı: Düşmanlarının, eğer hala hayattaysalar iyi korunan hapishanelerde, öldüyseler hayattayken giydikleri kıyafetleri üzerlerinde ve mumyalanmış olarak; her halükarda yakınında olmalarını isterdi."[20] En sevdiği alışkanlıklarından biri misafirlerini alıp bu "mumya müzesi"nde onlara rehberlik yapmaktı. Herkes, Ferrante'nin davranışlarından ve fiziksel sağlığından ötürü, Savonarola'nın üçüncü kehanetinin de pek uzun sürmeyeceğini düşünmeye başlamıştı.

Savonarola bir başka kehanetinde de "Tanrı'nın Kılıcı Dünya'nın üzerinde asılı bekliyor."[21] demiş; kaygılı cemaatini kıyamet

19 Bu görüşler oldukça yaygındı. Bu örnek için bkz. Christopher Hibbert, *Florence: Biography of a City* (Londra, 1993), s. 149.

20 ve devamı; Jacob Burckhardt, *The Civilization of the Renaissance in Italy*, çev. S. Middlemore (Londra, 1928 basımı), 1. Kitap, Cilt. 5, s. 36–7.

21 ve devamı; bkz Donald Weinstein, *Savonarola and Florence* (Princeton, 1970), s. 87–96.

kehanetleriyle korkutmaya başlamıştı. Bu kehanetlerde "yeni bir Kiros'un[22] dağları aşıp Tanrı'nın kamçısı[23] olacağını ve yoluna çıkan her şeyi yok edeceğini" söylüyordu. Ayrıca, Medici ailesinden yöneticilerin isimlerini vermeden, İsa Mesih'in savunduğu yoksul ve basit yaşam tarzına ters düşen aşırı bir yozlaşma yaşadıkları gerekçesiyle "zenginleri" ve büyük lordları" şiddetle eleştirmeye başladı.

VI. Alexander'ın İtalya'yı birleştirme ve İspanya ile Fransa gibi komşu güçlerle iyi ilişkiler tesis etme politikası aslında bir ölçüde başarıya ulaşmıştı. Fakat her ne kadar Alexander'ın bu diplomatik çabaları feraset sahibi bir kurnazlıkla bilgeliğin ürünü olsa ve her ne kadar Alexander birlikte yaşadığı liderlerin zayıf ve güçlü yönlerini nasıl kendine alet edeceğini çok iyi bilse de, onun çocuklarıyla olan ilişkisi için aynı şey söylenemez. Anlaşılan o ki çocuklarına duyduğu tartışmasız sevgi, onların hatalarına ve zaaflarına karşı kör kalmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak, onlar adına tertiplediği hanedan evliliklerinin yanlış birer eşleşme olduğu kısa süre içinde anlaşıldı; hatta bununla da kalmayıp bu evlilikler korkunç şartlar altında dağılmaya başladı.

On iki yaşındaki Lucrezia Borgia ve Giovanni Sforza arasındaki evlilik neredeyse daha başlamadan sona erecekti. Abartılı evlilik merasiminden sonraki haftalarda Sforza ergen eşiyle gerçekleştirdiği "beyaz evlilikten"[24] [25] gitgide memnuniyetsizlik duymaya başladı. Görünen o ki, görgü tanıkları aksini iddia etse de, genç kız düğün gecesinde bile damadın cinsel taleplerine itaat etmemişti. Masum gelin adayının,

22 6. yüzyılda yaşamış ve Orta Doğu'da korkunç bir fetih başlatmış büyük Med ve Pers kralıdır; İsraillileri Babil'den kurtardığı için kendisi farkında olmasa da Tanrı'nın elçisi olduğu düşünülmüştür.

23 Hunların sebep olduğu Kavimler Göçü ile direncini kaybeden Batı Roma İmparatorluğu'nun çökmesine sebep olan Attila için de aynı tabir kullanılmıştır. Ayrıca etnik kökeni ve dini nedeniyle Attila, dönemin Hristiyan tarihçileri tarafından olumsuz bir figür olarak kabul edilmiştir. Zulüm ve ölüm ile ilişkilendirilerek kendisine *Tanrı'nın Kırbacı* ve *Tanrı'nın Cezası* gibi isimler verilmiştir. (ç.n.)

24 Alıntılanan: Meyer, *The Borgias*, s. 205.

25 Fransızca *mariage blanc* tabirinden gelmektedir. Buradaki "beyaz"lık, saflığı ve bekareti temsil eder. Ayrıca, düğünden sonra cinsel ilişkiye giren çiftin çarşaflarında kan lekesi olmadığı da kast edilir. (ç.n.)

halası Adriana de Milà'nın sarayında korunaklı ve ayrıcalıklı bir şekilde yetiştirildiği göz önüne alındığında bu durum pek de şaşırtıcı değildir. Lucrezia'nın evliliğe dair erken yaştan itibaren beslediği romantik genç kızlık hayalleri, sevgili babasının ona gösterdiği muamele ve ikiyüzlüce siyasi emelleri yüzünden ciddi şekilde yıkılmıştı.

Lucrezia on yaşına geldiğinde, babası İspanya'daki statüsünü güçlendirmek için onu iyi bağlantıları olan İspanyol asilzadesi Val d'Ayora Lordu Querobi Joan de Centelles ile evlendireceğine söz vermişti. Bu, vekiller aracılığıyla gerçekleştirilecek, Lucrezia'nın koruyucusu Adriana de Milà'nın Roma'daki sarayından ayrılmasını gerektirmeyecek, tamamen kâğıt üzerinde bir evlilik olacaktı. Buna rağmen Lucrezia bir gün kocası olacağını umduğu bu aristokrat İspanyol Lordu'na karşı birtakım gizli beklentiler beslemiş olmalı. Ancak bu konuda hayal kırıklığına uğrayacaktı. Birkaç ay sonra Lucrezia'ya önerilen damat başka biriyle evlenerek bu anlaşmayı bozmuştu. Ancak babası vakit kaybetmemiş, yalnızca bir yıl sonra Lucrezia'yı bu kez başka bir İspanyol aristokratı olan Almeria ve Avisa Kontu'nun oğlu Don Gaspar de Procida ile nişanlamıştı. Genç ve masum Lucrezia'nın tekrar ümitleri yeşermiş olmalı. Fakat bir yıl sonra babası papa seçilerek VI. Alexander olmuş ve kızıyla ilgili emelleri bir kez daha değişmişti. Lucrezia'nın biyografisini yazan Sarah Bradford'un da ortaya koyduğu gibi:

> Yeni papa İspanya'da kızına bir gelecek görmüyordu. Alexander çatışan çıkarlar arasında papalığın bağımsızlığını koruyabilmek için zorlu bir yolda ilerlerken, Lucrezia onun değişken ittifak modelinin kurbanı olacaktı.[26]

On üç yaşındaki Lucrezia'nın üçüncü nişanlısı Giovanni Sforza'ya karşı çekingen davranmasında şaşılacak bir şey yoktur. Sforza bir boşanma yaşanmış, Lucrezia da birkaç ay içerisinde ani ve beklenmedik bir anlaşmayla onunla evlendirilmişti. Yine de babasının onun üzerinde uyguladığı travmatik manipülasyonların, onun psikolojik problemlerinin yalnızca başlangıcı olduğu ortaya çıkacaktı.

26 Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 24.

Lucrezia'nın on yedi yaşındaki ağabeyi Juan'ın evliliğininse bundan bile daha kötü olduğu anlaşılacaktı. Daha önce gördüğümüz üzere Juan Borgia, ağabeyi Pedro Luis'in ölümü üzerine II. Gandia Dükü olmuş, aynı zamanda onun on dokuz yaşındaki nişanlısı Maria Enriquez'i de miras almıştı. Ergenlik dönemi boyunca Juan, babasının şansölye yardımcısı olarak elde ettiği gücün ve zenginliğin avantajını sonuna kadar kullanmış ve akranlarına tepeden bakmıştı. Bu erken yaşında bile kısa süre içerisinde meyhanelere giden bir âlemci ve çapkın olarak ünlenmişti. Yaptıklarıyla ilgili haberler babasının kulağına gidince, Papa genç oğlunun sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğine karar vermişti. "Gandia Dükü Juan... Alexander'ın tayin ettiği bir gözetmenin sorumluluğunda, kendine çeki düzen vermesi ihtarlarıyla İspanya'ya gönderilmişti."[27] Burada, Barselona Katedrali'nde Maria Enriquez ile evlenecekti. Bu öyle büyük bir olay olarak görülüyordu ki, Kral Ferdinand ve Kraliçe Isabella bu törene teşrif edecekti. Ancak eğer VI. Alexander Juan'la ilgili endişelerinin geride kaldığını düşünüyorduysa çok yanılıyordu.

Kısa süre sonra Vatikan'a Juan'ın devam eden uygunsuz davranışlarıyla ilgili haberler ulaşmaya başladı. Evliliğiyle ilgili haberler ise çok daha kötüydü:

> Münasebetsiz küstahlığı kralı ve kraliçeyi rahatsız etmişti. Ayrıca düğünden hemen sonra öylesine çılgınca bir içki, kumar ve fuhuş âlemine kapılmıştı ki evliliğini tamamına erdirme zahmetine bile girmemiş olabileceği konuşuluyordu.

İspanya ile ilişkileri güçlendirmek bir yana dursun, II. Gandia Dükü'nün davranışları bu ilişkileri tamamen yok etme noktasına gelmiş gibiydi.

VI. Alexander'ın en küçük oğlu Jofrè'ye gelince; onun evliliğinin de bir utanç kaynağı olduğu ortaya çıkacak ve bu evlilik zaman içerisinde diğerlerinden bile daha büyük sonuçlar doğuracaktı. Jofrè, Napoli Kralı Ferrante'nin on altı yaşındaki gayrimeşru kızı Aragonlu Sancha ile evlendiğinde henüz on iki yaşındaydı.

27 ve devamı; bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 204.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi gelinin Jofrè'ye verdiği çeyiz Squillace prensliği ünvanıydı; bu da Alexander'ın oğlunu Napoli'yi yöneten hanedanın soylu bir ferdi yapıyordu. Fakat yaşı ilerleyen Kral Ferrante, bu büyük hediye karşılığında, öldüğü zaman oğlu Alfonso'nun (yani metreslerinden birinden doğan Sancha'nın babasının) Napoli kralı olarak kabul edileceğine dair papadan bir söz almıştı. Fransız kraliyet hanedanı olan Anjouların yaklaşık otuz beş yıl önce (II. Pius zamanında) bu taht üzerinde hak iddia ettiği göz önüne alındığında, VI. Alexander'ın böyle bir söz vermek konusunda temkinli olması gerekirdi. Ancak ona göre bu tür meseleler artık geçmişte kalmıştı. Aynı şekilde, masum oğlu Jofrè'ye layık görülecek muameleyi de önceden tahmin edememişti. Kral Ferrante'nin Napoli'deki sarayında şaibeli ve sinir bozucu bir çevrede büyüyen Sancha hâlihazırda dengesiz ve inatçı bir genç hanım olmasıyla ünlüydü. Henüz ergenlik çağında olan ve korkuyla sindirilmiş Jofrè'nin saygılı ve çekingen tavırlarından etkilendiği de söylenemezdi. Bu da, Borgia ailesinden çıkan ve tamamına erdirilmesi için daha fazla teşvik gereken üçüncü evlilikti.

Öte yandan, VI. Alexander'ın büyük oğlu Cesare'nin cinsel maceraları söz konusu olduğunda böyle bir teşviğe ihtiyaç yoktu. Cesare Borgia artık büyümüş ve "İtalya'nın en yakışıklı adamı"[28] olmuştu. Pisa'da geçirdiği üniversite günlerinde üstün başarı göstermişti; öyle ki Borgialar ile hiçbir dostluğu olmayan dönemin tarihçisi Paolo Giovio bile şunu kabul etmek zorunda kalmıştı: "Aldığı eğitimden o kadar çok şey öğrenmişti ki, hem kilise kanonu hem de medeni hukuk konusunda önüne konulan sorulara parlak bir zihinle ve bilgili bir şekilde cevap veriyordu."[29] Bununla birlikte, Cesare'nin Giovanni de' Medici ile kurduğu, her ikisinin babası tarafından da teşvik edilen arkadaşlık, maddiyata yenik düştü. Genç Cesare Borgia Pamplona piskoposu olmuş olabilirdi; fakat Giovanni de' Medici de hâlihazırda kardinaldi. İkisi de aynı yaştaydı ve sıra

28 Alıntılanan: Michael Mallett, *Encyclopædia Britannica* (2002 basımı) 'Cesare Borgia' maddesinden.

29 Alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 24.

dışı entelektüel bir yeteneğe sahipti; ama hırslı biri olan Cesare'nin her kategoride arkadaşını gölgede bırakmaya kararlı olduğu açıktı. Cesare çarpıcı bir tablo çiziyordu: Modaya uygun giyiniyor ve kızıl renkli sakalını uzatıyordu, koyu renkli uzun saçları omuzlarından dökülüyordu. Ayrıca tıpkı babası gibi kadınları etkileyen cinsel bir cazibesi vardı (Bu yeteneğini Pamplona piskoposu olmak için değerlendirdiği söylenemezdi). Diğer yandan Kardinal Giovanni tıknaz bir gençti ve toplum içerisinde kendine güvenen biri değildi; fakat içten içe kendisinin daha üstün olduğuna inanıyordu. Cesare Borgia'nın biyografisini yazan Sarah Bradford şöyle anlatır:

> İtalya'nın en büyük ailelerinden birinin meşru oğlu olan Giovanni, muhtemelen Katalan Borgiaların piç oğlunu bir sonradan görme olarak görüyor, içten içe onu küçümsüyor ve ona sinirleniyordu. Cesare de büyük ihtimalle bunu hissediyordu; bu yüzden bu iki genç adam asla dost olmadı.[30]

Bu yorum gerçeğin ancak bir kısmını ortaya koyar. Kardinal Giovanni de' Medici Borgiaları küçük görüyor olabilirdi; ama Pisa'dan ayrılıp Roma'da Kardinaller Heyeti'ndeki görevine başlayınca çok geçmeden onlardan korkması gerektiğini öğrendi. Daha önce de bahsedildiği gibi, VI. Alexander papa olunca, Kardinal Giovanni de' Medici Floransa'ya kaçtı: Borgialar ile Mediciler arasındaki çatlak artık herkesin malumu olmuştu. Ayrıca Kardinal Giovanni de' Medici, ağabeyi Piero de' Medici'nin zayıf yönetimini güçlendirmeye çalışırken, Cesare de babasının Valensiya başpiskoposluğu ünvanını aldı ve Vatikan'da yaşamaya başlamak için Trastevere'ye taşındı. O dönemden bir arkadaşının Cesare Borgia hakkında yazdığı bir açıklama oldukça önemlidir:

> Evvelki gün Cesare'yle buluşmak için Trastevere'deki evine gittim. Ava çıkmak için evden ayrılmak üzereydi; üzerinde gösterişli ipek bir elbise, yanında da kılıcı vardı... Dikkat çekici bir dehaya, çekici bir kişiliğe sahip biridir. Büyük bir

30 Bkz. a.g.e., s. 24.

> prensin oğluna yakışır şekilde davranır; her şeyden de öte, hayat doludur, neşelidir ve insanlarla birlikte olmayı sever. Papazlığa karşı hiçbir zaman hevesi olmamıştır.[31]

Bir yıl sonra babası VI. Alexander tarafından kardinal olarak atanması büyük bir şaşkınlığa yol açacaktı. Anlatılanlara göre, VI. Alexander'ı asla affetmeyen rakibi Kardinal Giuliano della Rovere, Cesare'nin terfisini duyduğunda "büyük bir çığlık" atmış, öfkesinden felç nöbeti geçirmiş ve uzun günler boyunca yataklara mahkûm kalmıştı. Beklendiği üzere, atama haberi Cesare Borgia'ya annesi Vanozza de' Cattanei ile birlikte Roma'nın kuzeyinde çıktığı taşra tatilindeyken ulaştı. Buradayken, sürücüsüne hile yapması talimatı verdiği için onun atını meşhur Palio yarışlarından[32] diskalifiye eden Siena yöneticileriyle öfkeli bir tartışmaya girmişti. Hatta bu Cesare için küstah bir öfke patlamasından daha fazlasına dönüşecekti. Yarışı Mantova Markizi Francesco Gonzaga kazanmıştı; Cesare Borgia'nın markize yazdığı ölçüsüz mektuplar ise ciddi diplomatik sonuçlar doğurma tehdidi taşıyordu. VI. Alexander'ın siyasi stratejisi, Gonzaga'nın güvenilir bir müttefik olmasını gerektiriyordu. Bu olay ise Cesare Borgia'nın her zaman babasının arzularına tabi olmayacağının ilk ciddi göstergesi olacaktı.

31 Ferrara elçisi, alıntılanan: a.g.e. s. 30-1.

32 Siena'da düzenlenen at yarışlarına verilen isimdir. Oyunların düzenlediği şehir merkezindeki büyük meydan, geçmişte ölüm dövüşlerinin, çoklu boks maçlarının, 16. yüzyılda ise boğa güreşlerinin düzenlendiği bir açık alandır. *Contrada* denen semtler arasında düzenlenen bu yarışlar 14. yüzyıldan bugüne büyük ilgi çekmektedir. Yarış boyunca büyük bir insan topluluğu yarış atlarını izler. (ç.n.)

6. BÖLÜM

TANRI'NIN KAMÇISI

22 Ocak 1494'te yaşlı Napoli Kralı Ferrante atından inerken bir bayılma nöbeti geçirdi. İki gün boyunca ölü gibi yattı ve son günahını çıkarması için yanına gelen papazı öfkeli bir el işaretiyle geri gönderdi. Sonunda 25 Ocak'ta öldü; bu da Savonarola'nın gerçekleşen üçüncü kehanetiydi. Ama bu olay, bu uğursuz yılda gerçekleşen tek doğaüstü alamet değildi. Genel olarak ölçülü sözler kullanan dönem tarihçisi Guicciardini'ye göre:

> İster bilim ister kehanet aracılığıyla olsun, gelecekten haber vermeyi meslek edinmiş kişilerin hepsi de bu alametlerin büyük değişimler ve korkunç olaylar yaşanacağı anlamına geldiğini iddia ettiler. İtalya'nın her yerinde tuhaf şeyler oluyor, söylentiler çıkmasına sebebiyet veriyordu. Bir gece Puglia'da etrafı bulutlarla, gök gürültüleri ve şimşeklerle çevrili üç tane güneş görülmüştü. Arezzo yakınlarında gökyüzünde davul ve trompet sesleri eşliğinde ata binen askerler görülmüştü. Pek çok yerde kutsal heykeller terlemeye, korkunç doğumlar gerçekleşmeye başlamış, insanların içini korku ve dehşet kaplamıştı.[1]

Kral Ferrante'nin tahtı için oğlu II. Alfonso hak iddia ediyordu. İtalya'da "her yerde hüküm süren büyük barış ve sükûnet"[2] artık parçalanmaya başlamıştı. Ölmesinden önce Kral Ferrante'nin

1 Guicciardini, *Storia d'Italia*, 1.9, alıntılanan: Hollingsworth, *Borgias*, s. 195.
2 Bkz. F. Guicciardini, *Storia d'Italia*, haz. Panigada (Bari, 1929), Cilt.1, s. 2.

Milano hükümdarı Ludovico Sforza ile arası açılmıştı. Misilleme yapmak isteyen Sforza, beklenmedik bir hamle yaptı; Fransa Kralı VIII. Charles'a Anjou döneminden dolayı tahtta hak iddia edebileceğini ve meşru vâris olduğunu hatırlatarak ondan İtalya'ya yürümesini ve Napoli'yi işgal etmesini istedi. Bu iddia, bir Fransız ordusunun Napoli'ye ilerlemek için İtalya üzerine yürümesinin VI. Alexander için nasıl bir tehlike yaratacağını çok iyi anlayan Kardinal Giulio della Rovere tarafından da desteklendi. Gerçekte ise yirmi dört yaşındaki Fransa kralının bu konuda cesaretlendirilmeye pek ihtiyacı yoktu.

VIII. Charles küçüklüğünden beri garip biriydi. O çocukken ülkeyi bir naip yönetmişti; bu sırada eğitmenleri ona kültürlü biri olmanın temellerini aşılamak konusunda başarısız olmuşlardı. Daha ziyade şövalyelik hikâyeleri okur ve bunlardan esinlenirdi. Okuduğu hikâyelerdeki soylu yiğitlikleri taklit etmeye can atar, ama fiziksel özellikleri bu amaca pek uymazdı. Kısa boylu, kambur, dengesiz ve kocaman ayakları (her birinde altı parmağı vardı) olan biriydi; hanedanın iktidarını devam ettirmek isteyen Fransız kraliyet ailesinin aile içi evlilikler yapmasından dolayı böyle olmuştu. VIII. Charles'ın davranışları da dış görünüşüne uyuyordu. Kendi kendine uğursuz bir şekilde homurdanma huyu vardı ve yanındakileri korkuturdu; onunla karşılaşan herkes çirkinliği karşısında etkileniyordu: "Bir insandan ziyade canavara benziyordu."[3] Bir başka açıklamaya göre: "Doymak bilmez cinsel açlığına, megalomani sınırlarında dolaşan küstah bir ihtiras eşlik ediyordu."[4] Charles'ı kendine hâline bırakmak vasilerinin işine gelirdi; fakat yetişkin biri olup tahta çıktığında yapabilecekleri bir şey kalmamıştı. Davranışlarını düzeltme, hatta karakterini yeniden şekillendirme ihtimali çoktan ortadan kalkmıştı. VIII. Charles cehalet, toyluk ve ihtirastan mürekkep biri olarak kalacaktı. (Resmî portresindeki normal görünüşü ustalıkla resmedilmiş bir kurgudan ibarettir.)

3 Guicciardini, *The History of Italy*, çev. Sidney Alexander, s. 49.

4 Bkz. Paul Strathern, *Death in Florence* (Londra, 2011), s. 169. Bu ve bundan önceki açıklamalar o döneme ait bir dizi kaynaktan alınmıştır.

Kral Ferrante'nin öldüğünü duyan VIII. Charles, çocukluk dönemindeki şövalyelik hayallerini gerçekleştirmenin zamanının geldiğine karar verdi. Fransız ordusunun başında Alp Dağları üzerinden İtalya'ya yürüyecek, sonra da kendisini Napoli kralı ilan edecekti. Fakat bu daha başlangıçtı. Büyük bir donanmayla Napoli'den doğuya açılacak ve Kutsal Topraklar'a bir haçlı seferi başlatıp Kudüs'ü[5] geri alacaktı. Fransız saray ahalisi ve eski vasileri ise pek çok açıdan onun aradan çekilmesinden gayet memnundu ve planlarına ses çıkarmadılar.

Fransa o zamanlarda Avrupa'nın en güçlü ülkesiydi ve 30.000 kişilik ordusu Alpler üzerinden İtalya'ya aktığında durdurulamaz gibiydi. VIII. Charles, Milano'da harekete geçirdiği plana dair şüpheler duymaya başlayan Ludovico Sforza tarafından temkinle karşılandı. Milano'dan güneye, Floransa'ya doğru devam etti. Görünen o ki Savonarola'nın "Tanrı'nın kamçısı dağları aşacak ve yoluna çıkan her şeyi yok edecek" dediği kıyamet kehaneti gerçekleşiyordu.

Felaket üzerine felaketler gelmeye başlamıştı. VIII. Charles'ın devasa ordusu güneyi süpürüp Floransa topraklarına yaklaşırken, genç Piero de' Medici düşüncesizce, Floransa'yı ve kendi hayatını riske atarak Napoli Kralı Ferrante ile görüşmek için güneye doğru cesur bir hamle yapan babasını taklit etmeye karar verdi. Ancak şu var ki Piero de' Medici Muhteşem Lorenzo değildi; VIII. Charles'la buluşmak için fevri bir şekilde dağları aşması yalnızca zayıflığını vurgulamaya hizmet ediyordu. Fransa kralının ordugâhına varınca kendini büyük bir şaşkınlık içinde buldu. Hemen, VIII. Charles emrindeki Fransız ordusunun hiçbir itiraz olmadan İtalya Yarımadası'na inmesine izin verilmesi talimatını kabul etti. Savunma kaleleri teslim edilecek ve Floransa toprakları zarar vermeden ihlal edilecekti. Piero de' Medici Floransa'ya geri dönünce halk öfkeyle isyan etti; Piero kardeşi Kardinal Giovanni de' Medici'yle

5 İşin ironik yanı, VIII. Charles'ın megalomanisini gösteren bu örnekte büyük bir haklılık payı olmasıdır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, "Napoli Kralı" olmanın beraberinde getirdiği ünvanlar içerisinde, eskiden kalma "Kudüs Kralı" ünvanı da bulunuyordu.

birlikte şehri terk etmek zorunda kaldı. Bunun üzerine kalabalık, Medici Sarayı'na girdi ve hazineleri yağmaladı. Savonarola'nın yoğun etkisi altında kalan cumhuriyetçi hükümet şehrin kontrolünü sağladı; kısa süre sonra da şehir köktendinci Hristiyan yönetimine boyun eğecekti.

VI. Alexander aciz bir hâldeydi ve Roma'dan, VIII. Charles'ın Kutsal Şehir'e doğru güneye ilerleyişini izliyordu. Roma da Floransa'nın kaderini mi paylaşacaktı? VIII. Charles, Kardinal della Rovere'nin çağrılarına uyup Papa'yı görevinden alır mıydı? VI. Alexander siyasi ve diplomatik yeteneklerinin en büyük sınavıyla karşı karşıyaydı. Hem Orsini hem de Colonna aileleri Fransızların safına geçerek şehirden kaçmıştı. Colonnalar Ostia kalesini ele geçirmiş, Fransız birlikleri Civitavecchia'yı almıştı. Artık Roma'nın ana tedarik yolu olan denizle bağlantısı kesilmişti ve daha da kötüsü olacaktı. Fransız askerleri Roma'nın elli mil kadar kuzeyindeki Viterbo yakınlarından yola çıkarak sahil üzerinden güneye doğru harekete geçti ve başkente gelmek için güneye seyahat eden bir grup asilzade kadını esir aldı. Kısa süre sonra bunlar arasında, Capodimonte'deki Farnese kalesini ziyaretten dönen Papa'nın genç metresi Giulia Farnese ve kız kardeşi Adriana de Milà'nın da bulunduğu anlaşıldı. VI. Alexander'ın şansına, onları yakalayan kişi bu hanımların Roma'ya güvenli bir şekilde dönmesi karşılığında fidye almayı kabul etti. Bu esnada Fransız ordusu da güneye doğru ilerlemeye devam ediyordu.

VI. Alexander silahlı direnişin beyhude olduğunu anladı ve geriye kalan birkaç birliğini güneye, Napoli'ye gönderdi; kendisi de Sant'Angelo Kalesi'ne çekildi. 14 Aralık 1494'te Fransız ordusu herhangi bir direnişle karşılaşmadan kuzey kapısı Porta del Popolo'dan geçerek Roma'ya girdi. Sokaklarda dizilen kalabalık korku içerisinde şehre giren orduyu izliyordu. Fransız piyadelerinin, İsviçreli ve diğer milletlerden paralı askerlerin ve süvari bölüklerinin oluşturduğu kortejlerin şehir kapısından geçmesi öğleden sonra üçten gece dokuza kadar sürecek; en sonda ise bunları at arabalarının kaldırım taşları üzerinde çektiği otuz altı adet devasa top takip edecekti.

Herkesi şaşırtan şey ise VIII. Charles'ın şehre girmekten kaçınmasıydı: "Charles girişini Yeni yıl Arifesi'ne kadar erteledi, astrologları bu günü onaylamışlardı."[6]

Ertesi gün VIII. Charles Sant'Angelo Kalesi'nin önünde toplarını sıraladı ve Papa'ya dışarı çıkıp kendisiyle bir araya gelmesini emretti. VI. Alexander ise yerinde kalmayı tercih etti. Ancak Fransız toplarından biri bir atış yaparak eski Orta Çağ surlarının büyük bir bölümünü parçalayıp un ufak edince, VI. Alexander teslim oldu.

Fakat bu tam da VI. Alexander'ın ustalığını gösterdiği andı. Aracılarla yapılan müzakerelerin ardından VI. Alexander ve VIII. Charles'ın Vatikan bahçelerinde resmî bir buluşma gerçekleştirmelerine karar verildi. VI. Alexander baştan aşağıya papalık giysileri içerisinde papalık konutundan çıktı; tavırlarıyla kutsal otoritesini gözler önüne seriyordu. Tüm Hristiyan âleminin ruhani lideri, Aziz Petrus'tan aldığı ilahi mirasla İsa'nın yeryüzündeki vekiliydi. Saf ve genç VIII. Charles bundan çok etkilendi. Papa'ya yaklaşıp diz çöktü ve papanın ayağını öpmeye çalıştı. VI. Alexander zarifçe yardım ederek bu tuhaf genç kralı ayağa kaldırdı. Onu oğlu gibi karşıladı ve kutsadı. Kardinal Giuliano della Rovere Papa'nın görevden alınmasının hiçbir şekilde söz konusu olmayacağını o anda anladı.

Yine de Kutsal Şehir VIII. Charles'ın birlikleri tarafından işgal altındaydı; askerî vekilleri VIII. Charles'a Fransız ordusunun Napoli'ye gidiş masraflarına karşılık VI. Alexander'ın papalık hazinelerinden kendisine bağış yapması gerektiği hususunda ısrarcı olmasını tavsiye ediyorlardı. VI. Alexander bu talebi kabul etmek zorunda kaldı. Daha sonra VIII. Charles, Osmanlı sultanının Papa tarafından esir tutulan kardeşi Cem'in kendisine teslim edilmesini istediğini söyledi. En sonunda Kudüs'ü almak için düzenleyeceği haçlı seferinde, Cem'i Osmanlılara karşı bir pazarlık aracı olarak kullanmayı düşünüyordu. Cem "değerli bir rehine ve sultanın hükümdarlığına direnişin güçlü bir sembolü" olmaya devam ediyordu. VI. Alexander karakteristik kurnazlığıyla Cem'i VIII. Charles'a teslim etmeyi kabul etti, ama bunu yalnızca

6 Bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 225.

Sultan Bayezid'in yıllık olarak ödediği 45.000 dukanın papalık hazinelerine aktarılmaya devam edilmesi şartıyla onaylayabilirdi. Bu yalnızca küçük bir zaferdi, ama yine de bir zaferdi. Ayrıca VI. Alexander'a, VIII. Charles'ın yaklaşımıyla ilgili daha çok bilgi vermişti. Görünen o ki, para Kral için vazgeçilmez önemde değildi. Onun öncelikli meselesi, bu naif şövalyelik hayalini gerçekleştirmekti. Bu yüzden ulusunun büyüklüğünün efsanevi sembolü olan Şarlman'ın kılıcını bile yanında getirmişti.[7]

Her ne kadar VI. Alexander, VIII. Charles'ın manevi kişiliğiyle ilgili psikolojik bir fikir edinmiş olsa da, Fransa Kralı'nın büyük bir orduya bakmanın gereksinimleriyle ilgili ayakları gayet yere basan bir tavır sergilemeye devam ettiği inkâr edilemezdi. Kutsal Şehir'den çıkmasının bedeli gerçekten de yüksekti. Fransız ordusunun aldığı "katkı"nın yanında VI. Alexander'ın da bağış yapması gerekmişti. Bu bağış ise en az on dokuz katır yükü mücevher, altın tabaklar ve başka hazinelerden oluşan bir kervandı (bu miktar [Alexander'ın] papalığı satın almak için harcadıklarının neredeyse beş katıydı). Ayrıca bir iyi niyet göstergesi olarak, VI. Alexander'dan oğlu Kardinal Cesare Borgia'yı Kral'a eşlik etmesi için papalık elçisi olarak görevlendirmesi istendi. Bu, esasında Papa'nın oğlunun rehine olduğu anlamına geliyor; VI. Alexander'ı VIII. Charles'ın İtalya'daki varlığına karşı gelebilecek herhangi bir güçle müzakereye girmekten alıkoyuyordu. Böyle bir muamele, saygınlığına karşı yapılacak en ufak bir hakarete dahi karşı çıkan Kardinal Cesare Borgia için gerçek bir aşağılamaydı. Ayrıca, bu da yetmezmiş gibi, güneye yürüyüşlerinin ikinci akşamında Fransa Kralı ve maiyeti (Bunlar arasında doğal olarak Cesare de bulunuyordu) Velletri'de şehrin piskoposu tarafından karşılandılar ki bu makamı Kardinal Giuliano della Rovere dolduruyordu. Ama Kardinal Cesare Borgia artık gerçek cesaretini gösteriyordu. Papa'nın Roma'da kalan teşrifatçısı Johann Burchard şu sözleri aktarıyordu:

7 Şarlman (Büyük Charles) 9. yüzyılda yaşamış bir Frenk kralıydı; Orta Çağ'da ortaya çıkan ve Batı Avrupa'nın büyük kısmını içerisine alan, pek çok kişinin ikinci Roma İmparatorluğu olarak gördüğü Karolenj İmparatorluğu'nun hükümdarıydı.

> 30 Ocak'ta [1495] Kardinal Cesare Borgia'nın Fransa Kralı'nın elinden kurtulduğu ve kraliyet ahırında çalışan bir seyis kılığına girerek Velletri'den kaçtığı, hızla yola çıkıp o gece Roma'da uyuduğu haberi geldi.[8]

Kardinal Cesare Borgia, peşine düşenlerden kurtulmak ve babasının bu işe bulaşmasını engellemek adına şafak vakti kapılar açılır açılmaz dikkat çekmeden şehirden ayrıldı. Kardinal Cesare Borgia'nın bir de hazine katırlarından dokuz tanesini kaçırmayı planladığı anlaşılınca, Kardinal Giuliano della Rovere'nin misafirperverliğine bir hakaret daha edilmiş oldu. Araştırma üzerine, geriye kalan katırlardaki kutuların üzerini örten örtülerin altında taş ve topraktan başka bir şey kalmadığı da öğrenildi.

VIII. Charles bu şekilde kandırıldığı haberini alınca dehşet bir öfkeye kapıldı. Orada bulunanlara göre, bağırarak şöyle dedi: "Tüm İtalyanlar pis sokak köpekleridir, ama Kutsal Baba'larından daha beteri yok!"[9] Fransa Kralı bu kaçışın arkasında VI. Alexander'ın olduğunu tahmin ederek muhtemelen yanılıyordu. Hatta VI. Alexander oğlunun davranışından ötürü krala bir özür bile göndermişti. En azından bir süreliğine, VIII. Charles'ın canını sıkmamanın kendi yararına olduğunu fark etmişti. Bu olay, bütünüyle, Kardinal Cesare Borgia'yla bağdaştırılacak tüm özellikleri taşır: Hile, gözü karalık, aşağılanmadan kaçınma -ve son olarak herhangi bir olası hakaretin öcünü şiddetle alma (özellikle de ailesindeki kadınlar söz konusuysa).

---

8 *Le Journal de Jean Burchard*, çev. Joseph Turmel (Paris, 1932), s. 218. Johann Burchard'ın *Diarium sine rerum urbanarum commentarii* (1483–1506) adlı eseri Latince yazılmıştır ve Louis Thuasne tarafından 1883-1885 arasında üç cilt halinde yayımlanmıştır. Bu basımın ve Enrico Celani (1907-1913) tarafından çevrilen Latince basımın birbirinden farklı eksikleri vardır. En güvenilir ve kolay bulunan derleme Joseph Turmel'in Fransızca çevirisidir. Turmel'in yazdığı maddeler Celani ve Thuasne'ye verdiği atıflarla doludur, isteyenler Latince asıl kaynaklarından kontrol edebilirler.

9 Bu sözün, Guicciardini'nin eseri de dâhil olmak üzere, farklı kaynaklarda farklı versiyonları yer almıştır. Anlatılanlara göre Kardinal Giuliano della Rovere buna kulak misafiri olmuştur.

Bu son özelliğiyle ilgili daha önce yaşanmış bir örnek verilebilir; yalnızca intikamı daha sonraki bir tarihte alınmıştır. Olayın ayrıntıları gayet basittir: VIII. Charles Roma'yı almak için öncü birliklerini gönderdiğinde, tüm askerler Kutsal Şehir'de yaşayanlara ve mallarına saygı göstereceklerine dair çok sıkı talimatlar almıştı. Fransa Kralı bu durumu daha da netleştirmek için komutanlarına halk meydanlarında darağaçları kurulmasını emretmişti: Herhangi bir asker yağma ve çapulculuk yasağına itaatsizlik ederse, ibret olsun diye asılacaktı. Bununla beraber, bu iyi niyetlerin pratikte de sürdürülmesi imkânsızdı. Burchard şu şekilde kaydeder:

> Fransız birlikleri şehre girerken yolun iki kenarındaki evlerin kapısını zorlamışlar; ev sahiplerini, atları ve diğer malları dışarı atıp, ahşap eşyaları ateşe verip, evde buldukları ne varsa hiçbir şey ödemeden yiyip içmişlerdi.[10]

Burchard birkaç gün sonra da "Kardinal Cesare Borgia'nın annesi Donna Vanozza Cattanei'nin evi bile bundan kurtulamadı" diye kaydetmiştir. Bu zarara hakareti de ekleyen yağmacılar, bir de "kadının 800 dukasını ve başka değerli eşyalarını çalmışlardı."[11] Kardinal Cesare Borgia, hiçbir şey yapamadan babasıyla birlikte sığındığı Sant'Angelo Kalesi'nden bu olanları seyretmişti. Ancak annesine yapılan bu hakareti unutmayacaktı.

Kardinal Cesare Borgia, Velletri'de VIII. Charles'ın pençesinden kurtulup apar topar Roma'dan geçtikten sonra, yetmiş mil kadar kuzeyde, taşradaki papalık kalesi Spoleto'ya sığındı. Roma'ya dönene kadar, iki ay boyunca burada kimseye sezdirmeden saklandı. Onun dönüşünden birkaç gün sonra, şehri işgal eden Fransız ordusundaki İsviçreli bir paralı asker birliği devriye gezerken Aziz Petrus Meydanı'na girdi. İsviçreliler burada kendilerini 200 silahlı İspanyol askeri tarafından etrafları sarılmış vaziyette buldular ve hızla saldırıya uğradılar. Akabinde çıkan meydan kavgasında yirmi dört İsviçreli asker öldü, çok daha fazlası ciddi şekilde yaralandı. Vanozza de'

10 ve devamı; Burchard, *Journal*, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 56.

11 Burchard, alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 49.

Cattanei'nin evini yağmalamaktan sorumlu olanlar İsviçreli askerlerdi ve Kardinal Cesare Borgia bunu özellikle bir kenara kaydetmişti. Kardinal Cesare Borgia Kilise'nin prensi olabilirdi, ama din dışı meseleler söz konusu olduğunda hesabını askerî yetenekleriyle soruyordu. VI. Alexander bundan etkilenmiş olabilirdi, fakat aynı zamanda oğlunun bir kez daha kendi isteklerinin dışına çıkarak hareket ettiğinin de farkındaydı.

VI. Alexander artık şansölye yardımcısı olarak öğrendiği tüm diplomatik becerileri kullanmasını gerektiren çelişkili ve zor bir dengeyi koruyordu. VIII. Charles'ın Roma'dan ayrılmasından önce, Papa Fransa Kralı'yla arasındaki dostluğu onayladığını açıklamaya zorlanmış, Roma'nın kendisi de Fransız kuvvetlerinin bir garnizonu olarak kalmıştı. Bu esnada VI. Alexander, Fransızları İtalya'dan atacak bir ittifak kurabilmek amacıyla Milano, Venedik ve İspanya elçileriyle gizli müzakereler başlatmıştı. Milanolu Ludovico Sforza, VIII. Charles'ı İtalya'ya çağırmanın muazzam bir hata olduğunu anlamıştı ve Milano'nun geleneksel düşmanı Venedik'le bile ittifak yaparak durumu düzeltmek istiyordu. Bu sırada Aragon Kralı Ferdinand, VIII. Charles'ın Aragonlu Napoli hükümdarı II. Alfonso'yu tahttan indirme amacına karşı çıkmaya karar vermişti. Napoli geleneksel olarak İspanyolların etki alanında olagelmişti ve Ferdinand'ın burayı Fransızlara vermeye hiç niyeti yoktu.

Yine de hiçbir şey, Fransız ordusunun güneye, Napoli'ye yürürken önüne çıkan her şeyi silip süpürmesine engel olamadı. Kaleler istila edilip garnizonları kılıçtan geçirildi. Bu esnada Napoli halkı, asilzadelerin bir bölümüyle birlikte nefret ettikleri Aragonlu efendilerine karşı açık bir isyan başlatacaktı. Durumun vahametini anlayan II. Alfonso, oğlu Ferrantino lehine tahttan çekilmeye karar verdi.

> Hazinelerini yanına alan [II. Alfonso] Sicilya adasına yelken açtı ve Mazara şehrindeki bir Olivetan manastırına çekilerek kendisini Hristiyan kefaretine adadı. Aynı yılın 19 Kasım'ında vefat etti.[12]

12 De Roo, *Alexander VI*, Cilt. 4, s. 183.

Fransızlar yaklaştıkça, yeni kral Ferrantino da önce Ischia adasına, daha sonra da Sicilya'ya kaçmaya karar verdi. Yanında kalabalık maiyeti de vardı ve bunlar arasında VI. Alexander'ın on üç yaşındaki oğlu Jofrè ve fırtınalı eşi Aragonlu Sancha da bulunuyordu. 22 Şubat 1495'te VIII. Charles, yanında Sultan Bayezid'in kardeşi Cem ile birlikte zaferle Napoli'ye girdi. Burada maksat, bu şehri ele geçirmenin Kudüs'ü geri almak için başlatacağı haçlı seferinin yalnızca ilk adımı olduğunu göstermekti.

Daha önce de gördüğümüz gibi, Napoli Krallığı eski haklara göre Papa'nın hükmü altındaydı; her kim yeni hükümdar olursa olsun papa tarafından onaylanması gerekiyordu. Hatta, âdete göre Napoli kralının taç giyme törenini Papa'nın yürütmesi gerekiyordu; VIII. Charles da şövalyelik hislerine hitap edecek bu soylu ve kadim merasimde yer almaya can atıyordu. Kendisini Napoli hükümdarı olarak tanımaya ikna etmek için, Papa'ya 150.000 dukalık cömert bir teklifte bulundu; bunu yıllık 40.000 dukalık vergi takip edecekti. Ancak yeni dostu VI. Alexander, VIII. Charles'ın teklifini cevapsız bırakarak onu hayal kırıklığına uğrattı. Ama bu yalnızca küçük bir engeldi. Guicciardini'ye göre VIII. Charles Napoli'de hoş karşılanmıştı: "Son iki kral halk ve asilzadeler arasında o kadar nefretle anılıyordu ki, Fransız yönetimine karşı büyük bir ilgi vardı."[13] VIII. Charles burada doymak bilmez cinsel açlığını tatmin edecek "dünyadaki cennet"ini bulmuştu. Dönemin kaynakları, ona içerisinde Napolili hanımların resimlerinin olduğu bir kitap verildiğini ve bu kadınlar tarafından sevilme beklentisiyle kitabı zevkle okuduğunu iddia eder. Diğer kaynaklar ise bu karakteristik manzarayı farklı bir şekilde gösterir. Cinsel ilişki takıntısına rağmen, VIII. Charles'ın aynı kadınla ikinci kez birlikte olmama huyunda ısrarcı olduğu anlatılır.

Kısa süren bu rüyanın ortasında VIII. Charles bazı kötü haberler aldı. II. Bayezid'in henüz otuz altı yaşındaki üvey kardeşi Cem uykusunda ölü bulunmuştu. İster istemez zehirden şüphelenildi ve bundan VI. Alexander sorumlu tutuldu. Guicciardini

13 Guicciardini, *History of Italy*, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 62.

ve diğerlerine göre, VI. Alexander "beyaz bir tozla"[14] Cem'i zehirlemişti (Bu, yüzyıllardır süregelen bir varsayımdır). Bu durum birkaç sebepten ötürü pek olası değildir. Birincisi, Papa Fransız sarayı içerisinden bir suikastçı bulmakta zorlanırdı. İkinci olarak VI. Alexander, VIII. Charles'ın Kudüs'e düzenlediği haçlı seferine devam etmesini destekliyordu; Cem'in onun maiyetinde bulunmasının amacı da buydu. Hepsi bir yana Cem'in ölmesi, Papa'nın Sultan II. Bayezid'dan aldığı yıllık 45.000 dukalık ödemenin sona ermesi anlamına geliyordu. Öte yandan, daha önce de gördüğümüz ve pek çok başka olayda da göreceğimiz üzere, intikam fikri Borgia ailesinin tabiatına işlemişti ve genellikle en dikkatli planlanan stratejilerini bile ortadan kaldırıyordu. Kısa süre önce Roma'da bu çapsız, genç Fransa kralı tarafından halkın önünde aşağılanmasından ve Fransız birliklerinin Kutsal Şehri fena hâlde yağmalamasından sonra, VIII. Charles'ın Kudüs'ü geri alma hayalini sonlandırmak, ancak ve ancak VI. Alexander'ın isteyebileceği türden bir intikamdı. Gerçekten de, Cem'in ölümünden sonra, VIII. Charles da zamanla bu yüce şövalyelik başarısına ulaşmanın imkânsızlığını anlamaya başladı: Cem'i Türklere karşı rehin tutmadan, Hristiyan âleminin diğer Kutsal şehri olan Kudüs'ün kralı olarak taç giyebilmek için bir haçlı seferi başlatmak fazla riskli bir hareketti.

Napoli'yi ele geçiren Fransız ordusu, belki de kaçınılmaz olarak, çok geçmeden Napoli başkomutanının yaptıklarını tekrarlamaya başladı. Her ne kadar başlangıçta Napoli halkı tarafından hoş karşılanmış olsalar da, sergiledikleri davranışlar bu yaklaşımın tersine dönmesine yol açtı. Venedik elçisinin aktardığına göre:

> Fransızlar aptal, pis ve ahlaksız insanlardı; Sürekli kadın peşindeydiler. Sofra adapları iğrençti ve ne zaman bir eve yerleşseler hep en iyi odaları alıp ev sahibini en kötü odada uyutuyorlardı. Şarap ve tahılları çalıp pazarda satıyorlardı. Statülerine aldırış etmeden kadınlara tecavüz ediyor, onları soyuyor, yüzüklerini alıyorlardı. Direnen olursa,

14 Bkz. *The Memoirs of Philippe de Commynes*, haz. S. Kinser, çev. I. Cazeau (Güney Carolina, 1973), Cilt. 2, s. 487n 224.

> parmaklarını kesip yüzükleri bu şekilde alıyorlardı. Bütün bunlara rağmen zamanlarının büyük kısmını kilisede dua ederek geçiriyorlardı.[15]

En sonda bahsedilen tuhaf davranış, (paralı askerlerin değişik geçmişlere ve davranışlara sahip olmalarından ötürü) batıl inançtan ya da askerler arasında normalde pek de görülmeyen bir dindarlıktan kaynaklanmıyordu.[16] Bu dua takıntısı pek de şaşırtıcı değildi; özellikle de şehirde yaşanan son olay göz önüne alındığında: Tam da bu dönemde Napoli'de frengi salgını yayılmaya başlamıştı. Kiliselere akın eden bütün askerler eskiden beri veba, cüzzam ve dolayısıyla bu yeni hastalığa karşı insanların koruyucusu olduğuna inanılan Aziz Yorgi'ye dua ediyorlardı.

Genel olarak frenginin bundan iki yıl kadar evvel, Kolomb'un ilk keşif seyahatiyle Yeni Dünya'ya giden denizciler tarafından batı Avrupa'ya getirildiği kabul edilir. Sonuç olarak İspanya'dan Napoli'ye yayılmış ve burada modern bir salgın boyutlarına ulaşmış, bu da büyük oranda Fransız ordusu yüzünden gerçekleşmişti. Fransızlar bu yeni salgına *le mal de Napoli* ("Napoli hastalığı") dedi; İtalyanlar ise bunun varlığından Fransızları sorumlu tutarak *morbo gallico* ("Fransız hastalığı") adını verdi.[17] Her ne kadar hastalığın kökeni tartışmalı olsa da, korkunç semptomları olduğuna şüphe yoktu. Guicciardini'ye göre:

---

15 Alıntılanan pasajlardan bir araya getirilmiştir, özel olarak bkz. Bradford, *Cesare Borgia*, s. 50; Hibbert, *The House of Borgia*, s. 62; ayrıca Mallett, Guicciardini vb.

16 Bu dönemde Fransız ordusu içinde İskoçya, İsviçre, Flaman, Brabantlı ve İspanyol Aragon'dan getirilen yabancı paralı asker birlikleri de vardı. İsviçreliler genelde en sağlam savaşçılar olarak kabul ediliyordu ve bu şöhret onların Papa IV. Sixtus tarafından papalık muhafızı olarak alınmasına neden olmuştu; fakat VI. Alexander döneminde orduda daimi bir yerleri yoktu. İsviçreli Muhafızlar, ellerindeki mızrakları, renkli Orta Çağ üniformaları ve kendilerine özgü başlıkları ile günümüze kadar Vatikan'ın tören muhafızları olmaya devam etmiştir ve dış görünüşleri VI. Alexander zamanındaki gibi kalmıştır.

17 İtalyan şair ve hekim Girolamo Fracastro 1530 yılında bu ismi koyana kadar bu hastalığa "frengi" adı verilmemiştir. Fracastro, *Frengi ya da Fransız Hastalığı* adındaki tıbbi şiirinde Frengi'yi kızgın tanrı Apollo tarafından hastalığa mahkûm edilen bir çoban şeklinde tasvir etmiştir.

> Şimdiye kadar bilinmeyen bu hastalık o kadar berbat bir şey ki, bize kadar ulaşan başka bir veba olarak kabul edilmesi gerekir. Kocaman çıbanlar şeklinde ortaya çıkar; sonrasında eklem ve sinirlerde ciddi ağrılara sebep olan tedavi edilemeyecek yaralara dönüşürdü. Doktorlar bu hastalığı önceden bilmedikleri için, hastayı daha da beter eden ilaçlar kullandılar. Bu hastalık her yaştan kadın ve erkeğin ölmesine sebep oldu; geri kalanlar ise bitmek bilmez ağrılardan muzdarip oldular ya da sakat kaldılar. İyileşmiş gibi görünenlerin pek çoğunda hastalık tekrar nüks etti ve öldüler.[18]

Bu sırada, VI. Alexander'ın Fransızları İtalya'dan atacak birleşik bir ordu için gerçekleştirdiği müzakereler sonuç vermeye başlamıştı. Papa'nın nüfuzu tüm Avrupa'ya yayılıyordu ve bunu kullanmaya kararlıydı. "Çok uzaklardaki İngiltere Kralı VII. Henry bile, Fransa'nın daha da büyümesine engel olmak için katkıda bulunmaya hazırdı."[19] Yine benzer şekilde, toprakları Hollanda'dan Avusturya'ya kadar uzanan Kutsal Roma İmparatoru Habsburglu Maximillian da imparatorluğunu büyüyen Fransız gücünden korumaya karar vermişti. Maximillian, "aynı anda hem kızını reddedip hem de nişanlısını elinden alarak onu büyük Breton dukalığından mahrum ettiği zamandan beri Charles'a derin bir şahsi kin güdüyordu." Ancak, VI. Alexander hakkında en olumlu yorumları yapan Peter de Roo'nun bile kabul ettiği üzere:

> Tüm katılımcıları asker toplamaya ve birbirlerini korumak için ağır masraflar üstlenmeye mecbur bırakan kesin ve resmî bir birlikteliğin hükümlerinin belirlenmesi zaman almıştı.[20]

İtalya'da bile böyle bir birlikteliğe karşı çıkmaya devam edenler vardı. Floransa'da, Savonarola hâlâ VIII. Charles'ın "Tanrı'nın kamçısı" olduğuna, İtalya'yı arındırmak ve Kilise'yi yozlaşmadan kurtarmak için geldiğine ve köktendinci bir Hristiyanlık çağının müjdecisi olduğuna

18 Guicciardini, *Storia d'Italia* (Roma, 1967 basımı), Cilt. 2, bölüm 13.

19 ve devamı; bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 232.

20 De Roo, *Alexander VI*, Cilt. 4, s. 208–9.

inanıyordu. Diğer yandan Ferrara, güçlü komşusu Venedik'le herhangi bir anlaşma içerisinde olmaya şiddetle karşı çıkıyordu. Yanı başındaki Bologna ise "gelecek vaat eden tarafta yer almaya kararlıydı."[21] Bu üç ülke yarımadadaki diğer komşuları kadar güçlü olmayabilirdi, ama bir kıyı ile diğeri arasında stratejik bir bölgede bulunuyorlardı. Bununla beraber, sonunda bu devletler bile böyle bir ittifakın gerekliliğini anladı ve Mart ayında ittifaktan yana olan ülkelerin temsilcileri Venedik'te bir araya gelerek bir antlaşma imzaladılar. Bu VI. Alexander için bir zafer ve onun üstün diplomatik becerilerinin göstergesiydi. Bundan dolayı da yapılan antlaşmaya "Kutsal İttifak adı verildi, çünkü esas olarak papalığın savunulması adına imzalanmıştı ve başında da Papa Cenapları VI. Alexander bulunuyordu."[22]

Napoli'ye geri dönersek, VIII. Charles, Papa katılmayacak olsa da taç giyme törenini gerçekleştirmeye kararlıydı. Napoli Katedrali'nde resmî bir tören gerçekleştirildi ve VIII. Charles burada yalaka komutanları ve eli yüzü düzgün görünen paralı askerleri huzurunda kendisini Il Regno monarkı ve "Doğu'nun imparatoru" ilan etti.[23] Bu cüretkâr harekete rağmen, VIII. Charles bile her şeyin yolunda gitmediğini yavaş yavaş görmeye başladı. Orduyu deniz üzerinden Kutsal Topraklar'a taşımaya yetecek kadar gemi olmadığı anlaşılınca haçlı seferi konusu tamamen terk edilmişti. İşin daha da kötüsü, bütün komutanlarının da ısrarla işaret ettiği gibi, esasen Napoli'deki Fransız ordusu ile memleketleri Fransa arasındaki karasal tedarik ve iletişim hatları kesilmişti. Hâlâ denizden haberleşme sağlanabiliyordu, ama VIII. Charles büyük ordusuna hiçbir zarar gelmeden Fransa'ya dönmek istiyorsa, İtalya'nın kuzeyine doğru yürümekten başka seçeneği yoktu. Fakat bu güzergâh, gitgide hilekâr dostu VI. Alexander'ın kurduğu söylenen Kutsal İttifak güçlerinin tehdidi altına giriyordu.

21 Bkz. a.g.e., s. 209 n 121; Gregorovius, *History of the City of Rome in the Middle Ages* ve De Cherrier, *History of Charles VIII* kaynaklarından alıntılanmıştır.

22 A.g.e, s. 209.

23 Bu ifade o dönemde, en azından teoride, Napoli'ye ait olan dış Aragon topraklarına yapılan bir göndermeydi. Bu topraklar içerisinde Sicilya, Sardinya ve Korsika da bulunuyordu ve Kudüs Krallığı VIII. Charles'ın hayalinde elbette "Doğu'nun başkenti" olacaktı.

VIII. Charles, içerisinde Napolili kadınların olduğu kitabını istemeye istemeye bir kenara bırakıp, İtalya'dan Fransa'ya yürüyeceği 500 millik meşakkatli yolculukta ordusunun başına geçmek için hazırlandı. Bu güzergâh onları kuzeye çıkaracak, ardından Apenin Dağları'nı ve Lombardiya Ovası'nı aşarak, nihayet Alpler'in eteklerine ulaştıracaktı. Yola koyulmadan önce VIII. Charles, VI. Alexander'a bir mektup yazarak dostluklarını yenilemek adına Roma'da buluşmayı teklif etti. VIII. Charles bu kez birliklerinin Roma'da terbiyeli davranacaklarına dair söz verdi; ayrıca İsviçreli paralı askerlerinin Kutsal Şehir'in kapılarından girmesine izin verilmeyecekti. Borgia tarihçisi G. J. Meyer'in sözlerine bakarsak: "Ancak Alexander, Kutsal İttifak'ın diğer üyeleri arasında bir şüphe uyandırmaksızın bunu gerçekleştirmenin bir yolu olmadığını gördü ve Kral'la bir kez daha görüşmenin hata olacağını düşündü."[24] Bu cümle, ittifakın diğer üyelerinin VI. Alexander'a ne kadar az güvendiklerini gösterir: Becerikli bir diplomat olabilirdi ama herkes onun sözüne güven olmayacağını biliyordu. Onun nihai stratejisi her zaman kendi emelleri uğruna olacaktı ve papalığının gücünü artırmaya yönelik belirgin arzusu dışında, bu emellerin boyutuna dair kimse bir şey bilmiyordu.

VIII. Charles, 20 Mayıs 1495'te devasa ordusundan kalanlarla birlikte Napoli'den yola çıktı. Frengi, asker kaçakları ve verilen zayiat, yaklaşık 15.000 kişilik ordusunun gücünü yarıya düşürmüştü. Yine de bu rakam, İtalya'da onunla karşılaşmak için toplanacak herhangi bir ordudan sayıca fazlaydı. Yürüyüşe geçen paralı askerlerin ardında Fransız ordusunun geçmiş olduğu şehirlerden yağmaladığı ganimet ve hazinelerle yüklenmiş birkaç yüz katır yükünden oluşan ve korunan bir konvoy geliyordu. En arkada ise her zamanki gibi orduyu takip eden, aşçılar, fahişeler, çöpçüler ve benzerlerinden oluşan hırpani kafile yer alıyordu.

Haziran'ın ilk gününe gelindiğinde Fransız ordusu Roma'nın kapılarına ulaşmıştı, VIII. Charles ise iyimser bir şekilde burada Papa'yla buluşmayı bekliyordu. Ama VI. Alexander ve kardinallerinin büyük bir kısmı, papalık askerlerinin koruması altında Roma'dan kuzeye kaçmışlardı. VIII. Charles'ı karşılama görevi Sforza ailesinin entelektüel

24 Meyer, *The Borgias*, s. 233.

bir ferdi olan Kardinal Pallavicini'ye verilmişti; o da Kral'a Papa'nın Orvieto'ya doğru yola çıktığını bildirdi. VIII. Charles hemen Papa'yı yakalayıp geri getirmesi için hızlı bir süvari birliği gönderdi; fakat birlik Orvieto'ya vardığında VI. Alexander'ın Perugia'ya gitmek için oradan ayrıldığını öğrendi ki burası Fransız ordusunun kuzeye ilerleyen güzergâhının epey dışındaydı. VI. Alexander ise, VIII. Charles'ın Milano'ya bağlı Asti'de, kuzeni Orléanslı Louis'nin ordusuyla buluşmayı planladığını öğrendi. Kutsal İttifak kuvvetleri Lombardiya Ovası'nda gecikmeli olarak toplanmış, Fransız ordusunun Apenin geçitlerinden çıkmasını bekliyordu. Büyük oranda Venedik kuvvetlerinden ve onların yanı sıra Stratioti (Balkanlar'dan gelen paralı askerler) müfrezelerinden meydana gelen ve aceleyle toplanan Kutsal İttifak ordusu, genç ama tecrübeli bir condottiere olan yirmi dokuz yaşındaki Mantova Markisi Francesco Gonzaga'nın kumandasındaydı.

Roma'ya geri dönen VIII. Charles en önemli şeyin hız olduğuna karar verdi ve Orléanslı Luis ile bağlantı kurma ümidiyle ordusunu Apeninler'e sürdü. Gonzaga, Fransız ordusunun geçitlerden çıkmasına ve Lombardiya Ovası'nda muharebe tertibi almasına izin vererek bir hata yapmıştı. Fornovo'daki Taro Nehri'nin iki yakasında iki ordu karşı karşıya geldi. Muharebe, süvarilerin kullanılmasına engel olan şiddetli yağmur ve çamurun ortasında gerçekleşti. Gonzaga başlarda üstünlüğü elinde tutuyordu, fakat birkaç taktik hatası yaptı: Tüm bunların ortasında ona bağlı Stratiotiler, hazineleri taşıyan Fransız katır kafilesinin korunmasız kaldığını fark etti, bu da onların büyük miktarda ganimet kapma hevesiyle asıl yapmaları gereken hamleden geri çekilmelerine sebep oldu. Kutsal İttifak'ın geri kalan güçleri ise karşı koydular, fakat bu noktadan sonra Fransız topları belirleyici bir rol alarak ağır hasar verdi ve Kutsal İttifak'ın askerlerinden 4.000 kişi hayatını kaybetti. Bu esnada Fransız tarafından ölenlerin sayısı yalnızca 600 idi. Daha sonra her iki taraf da zafer iddiasında bulundu. Fransızlar VIII. Charles'ın kıymet verdiği Şarlman'ın Kılıcı da dâhil olmak üzere tüm hazinelerini kaybetmişti; ancak Kutsal İttifak kuvvetleri bu büyük Fransız ordusunun Fransa'ya dönmek için kuzeye ilerlemesine engel olabilecek bir durumda değildi. "Tanrı'nın kamçısı" İtalya'nın üzerinden geçmiş, ardında ise geçtiği şehirler boyunca yaydığı frenginin izini bırakmıştı.

7. BÖLÜM

EN İYİ PLAN

Floransa'da bulunan Savonarola, "Tanrı'nın Kamçısı" kehanetinin İtalya'yı yozlaşmadan kurtaramamasından ve yeni bir köktendinci Hristiyan çağı başlatamamış olmasından ötürü biraz hayal kırıklığına uğramıştı. Verdiği vaazlarda VIII. Charles'a öfkesini kusuyordu:

> Kilise'yi ıslah etme görevinizi ihmal ettiğiniz için Tanrı'nın gazabını üzerinize çektiniz. O, benim sözlerim aracılığıyla açıkça size seslenmiş ve bu görevi vermişti.

Hatta, bu konuda o kadar ileri gitti ki, Tanrı'nın ona verdiği görevi yerine getirmezse Charles'ın öleceği kehanetinde bulundu. (Aslında Savonarola VIII. Charles'ın ismini telaffuz etmekten imtina ediyordu, ancak kehanetinin öznesi onu dinleyen herkes için gayet açıktı).

Bu aşamadan itibaren Savonarola kıyamet kehanetlerinin dozunu azalttı ve vaazlarını Floransa vatandaşlarının rüşvet düşkünlüğü ve ahlaksızlığına yoğunlaştırdı. Sırada her yıl yaktığı "Kibir Ateşi" vardı; buna göre aralarında mücevherlerin, dinî olmayan tabloların, kitapların ve kıyafetlerin olduğu her çeşit lüks eşyayı şehir merkezindeki meydanda toplayıp ateşe verirdi. Vaazlarında da Kilise'deki yozlaşmaya gazap etmesi için Tanrı'ya yalvarıyordu. VI. Alexander ise Floransa'nın Kutsal İttifak'a katılma konusundaki isteksizliğine çok sinirlenmişti ve bu vaazlara (her ne kadar kendi adı hiç geçmemiş olsa da) bir karşılık vererek, Savonarola'nın vaaz vermesini yasaklayan bir papalık fermanı çıkardı. Savonarola da bu fermana,

VI. Alexander'a söz ve eylemlerinin ardındaki teolojik gerekçeleri savunduğu bir mektup yazarak karşılık verdi. Bunun üzerine VI. Alexander başka bir yol denemeye karar verdi. Bu kez cazibesini kullanarak Savonarola'yı pohpohlamayı deneyecekti. Floransa'ya başka bir yazı gönderdi ve "Sizinle karşılıklı konuşmak isterim, böylece Tanrı'nın neleri kabul edeceğine dair sizden daha çok bilgi alıp bunları uygulamaya koyabiliriz."[1] diyerek Savonarola'yı Roma'ya davet etti. Fakat Savonarola'nın kibrine yönelik bu çağrı işe yaramadı. Savonarola, bir kez Roma'ya gider ve VI. Alexander'ın pençesine düşerse başına ne geleceğini biliyordu; dolayısıyla VI. Alexander'a bir mektup yazarak neden seyahat edemeyeceğini açıkladı:

> Öncelikle, bedenim hastalıklardan zayıf düştü; ateş ve dizanteriden muzdaribim. İkincisi, her zaman Floransa devletinin iyiliği adına gayret gösterdiğim için hem zihnen hem de bedenen bitmek bilmez rahatsızlıklar yaşıyorum...[2]

Bu kedi fare oyunu devam etti. Savonarola, VI. Alexander'ın gücünün farkındaydı ve Floransa'daki San Marco Dominiken Manastırı'ndaki hücresinde inzivaya çekilmeden önce katedralde "son vaaz"ını verdi. Artık her ikisi de fırsat için doğru zamanı kolluyordu.

VI. Alexander'ı can evinden vuran sorunlar söz konusuydu. 1495 yılının Aralık ayının ilk haftasında Roma'da aniden neredeyse İncil'deki kadar büyük bir sel felaketi yaşanmıştı. Üç gün boyunca sonu gelmez bir sağanak yağmur yağmış ve Tiber Nehri'nin suları taşkına sebep olmuştu. Hatta su seviyesi o kadar hızlı yükselmişti ki, Trastevere'deki kardinaller meclisinden şehir merkezine dönen kardinaller, kalenin etrafındaki yollar su altında kalmadan önce Sant'Angelo Köprüsü'nden karşıya zor geçmişlerdi. Ortalık sakinleştiğinde, yaklaşık birkaç bin kişinin sel sularına kapıldığı veya boğulduğu anlaşıldı. Ortaya çıkan toplam zarar 300.000 duka

1 Bkz. Documento XXIII Pasquale Villari, *La Storia di Girolamo Savonarola*.., Cilt. 1 (2 cilt şeklinde, Floransa, 1887).

2 Mektubun tamamını görmek için bkz. Girolamo Savonarola, *Le Lettere*, haz. Roberto Ridolfi (Floransa, 1933), s. 55–8.

civarındaydı; bu o kadar muazzam miktardı ki papalığın bir yıllık gelirinin tamamına denkti. Bir görgü tanığının aktardıklarına göre:

> Dün sabah sel suları çekildi, ama avlular ve mahzenler ölü hayvanlarla ve çöple dolmuş ve bunları temizlemek aylar sürecek. Roma çok büyük zarar görmüş ve temizlenmesi yıllar alır. Tiber'deki kayıklar, nehir kıyısındaki değirmenler ve evler yok olmuş, atlar ahırlarında boğulmuş. Değirmenler yok olduğu için ekmek de bulunamayacak.[3]

Sözlerine, bir akşam akıntıya kapılarak köyünden on bir mil yukarıya sürüklenmiş zavallı bir adamı iskelenin yanında bir ağaç gövdesine tutunmuş hâlde bulduklarını anlatarak devam eder. Sant'Angelo Kalesi'nin zindanlarındaki tutuklular boğulmuş, kalenin çevresindeki koruma hendekleri taşan suyla dolmuştu. Gelecek yıl kadim papalık kalesinde yapılması gereken zorunlu tadilat VI. Alexander'a 80.000 dukaya patlayacaktı.

VIII. Charles ve ordusunun İtalya'dan çekilip Alpler'i aşması üzerine Kutsal İttifak tamamen dağılmıştı. Bu da Orsini ve Colonna ailelerinin VIII. Charles'a bağlı kalmalarına neden oldu; öyle ki kalelerinin burçlarından Fransız bayrağını dalgalandırıyorlardı. Fransa Kralı'nın gizlice yeni bir işgal planı yaptığının farkındaydılar; Savonarola bile onunla gizli bir irtibat hâlindeydi. Ancak VI. Alexander'ın gözünü en çok korkutan şey, Roma'dan kuzeye ve güneye giden ana yolların Orsini ve Colonnaların hâkimiyetinde olmasıydı.

VI. Alexander Şubat 1496'da gerçekleştirilen "kardinaller meclisinde Virginio Orsini ve diğerlerinin isyancı olduklarını ilan etti ve topraklarına el koydu; çünkü Fransızlardan aldıkları para karşılığında kendisine itaatsizlik etmişlerdi."[4] Ancak bu tehdidin hiçbir etkisi olmadı. Orsini, Colonna ve diğer aileler Papalık topraklarını işgal ediyordu ve düşmanlarını aforoz edecek kadar ileri giden VI. Alexander'ın yapacağı başka bir şey kalmamıştı. VI. Alexander zor zamanlar geçiriyordu ve papalığı geriliyordu. VIII. Charles

3 Bkz Pastor, *History of the Popes*, Cilt. 5, s. 479–80.

4 Guicciardini, *Storia* (Roma, 1967 basımı), Cilt. 2, bölüm 3.

Roma'nın içinden geçerek onu aşağılarken bile belirli bir hâkimiyeti vardı. Gözü pek oğlu Kardinal Cesare Borgia'nın desteğiyle tüm Avrupa'da Kutsal İttifak çağrısı yapabilecek zenginliği ve güvenilirliğini koruyabilmişti. Ama artık bu ittifak dağılmıştı ve Roma'nın en güçlü aristokrat aileleri, yanlarında müttefikleriyle birlikte onu fiilen Kutsal Şehir'in sınırları içine hapsetmişlerdi. Altmış dört yaşındaki VI. Alexander bu zor zamanda ailesini çevresine toplamaya başladı.

Daha önce de gördüğümüz gibi, Papa'nın ikinci oğlu Kardinal Cesare Borgia onun yanında kalmıştı. Cesare'nin, henüz yirmi bir yaşında olmasına rağmen, süslü ceketi ve pantolonuyla ve yanında asılı duran kılıcıyla çarpıcı bir görünümü vardı. Ayrıca Vatikan'da ikinci katta, babasının dairesinin hemen yukarısındaki lüks bir dairede kalıyordu. Bu iki daire, Vatikan'daki diğer dairelerin aksine içeriden döner bir merdivenle birbirine bağlıydı. Bu daireler İspanyol stilinde, göz alıcı bir biçimde dekore edilmişti; fakat Borgia dokunuşu da hemen göze çarpıyordu: "Duvar ve tavanların megalomani derecesinde kaplanması, Borgialara has bir hareketti ve onların sembolü olmuştu."[5] Bu kaplamalarda Aragon kraliyet ailesinin çifte tacı (Bu sembol Borgialaların İspanya'nın hükümdar ailesinden geldiğine dair bir referanstı) ve ilk Borja armasındaki kırmızı boğa (Yeni hâli şaha kalkmış şekildeydi ve VI. Alexander'ın papalık tahtına yükselişini ifade ediyordu) vardı. İtalyan âdetlerinin aksine, odalar zemin seramikleriyle kaplıydı ve duvarlar da Mağribî Granada'sında görülenlere benzer simetrik desenlerle süslenmişti.[6]

5 ve devamı; Bradford, *Cesare Borgia*, s. 54.

6 VI. Alexander 1492-1494 yılları arasında Vatikan'daki ana binanın hemen yanına altı katlı bir kule yaptırdı. Binaya Torre Bogia (Borgia Kulesi) adı verildi ve içi İspanyol Borgia tarzında dekore edildi. Altı odalı Borgia dairelerinin ana duvarları, birkaç yıl önce Sistine Şapeli'nin duvar süslemelerine yardım eden kırk yaşındaki Perugialı ressam Pinturicchio ve yardımcıları tarafından yapılan, alışıldık dinî temaların resmedildiği büyük duvar resimleriyle süslenmişti. İşin ilginç yanı, kısa süre önce 1494 tarihli *The Resurrection* [İsa'nın Dirilişi] tablosu temizlendiğinde, (yani Kolomb'un Yeni Dünya'ya yaptığı ilk keşif yolculuğundan yanında esir edilen Amerikan yerlileri ile birlikte dönmesinden bir yıl sonra) resimde bir Amerikan yerlisi figürünün de yer aldığı ortaya çıktı. Bunun, Avrupa resim sanatındaki ilk Amerikan yerlisi resmi olduğu düşünülmektedir; ancak bu adamın Roma'ya nasıl geldiği (ya da gelip gelmediği) bir sır olarak kalmıştır. VI. Alexander'ın

Cesare babasıyla yakın bir ilişki içindeydi. Papa günlük işlerinden onu da haberdar ederdi; hatta giderek bu işleri oğluna bırakmaya başlamıştı. Ancak bu kadar genç birinin "[kardinaller] heyetindeki en güçlü, aynı zamanda da en vicdansız kardinal olarak bilinen"[7] bir pozisyona gelmesi, babasıyla kurduğu yakın ilişkiden fazlasını gerektirirdi. Vicdansızlık konusunda tam da babasının oğluydu. Yalnızca karakteriyle üstünlük kuruyor, düşmanlarının üstesinden en gaddar biçimde gelme yeteneğinden faydalanıyordu. Bunu ne kadar çok kişi bilirse o da o kadar güçleniyordu. Cesare'nin biyografi yazarına göre: "Giuliano [della Rovere] hesaba katılmazsa, Kardinaller Heyeti dostane ve tarafsız kardinallerden oluşuyordu. Bu da Alexander ve oğlunun aşağı yukarı kendi istekleri doğrultusunda yönlendirebilecekleri uysal bir yapıydı."[8] Ancak Papa'nın şansı yaver gitmiyordu ve bu gücün etkileri biraz kısıtlanmıştı.

VI. Alexander'ın bu ihtiyaç döneminde Roma'ya yanına çağırdığı ilk aile ferdi sevgili kızı Lucrezia oldu. Lucrezia, annesinden aldığı upuzun altın sarısı lüleli saçlarıyla, artık çarpıcı bir çekiciliğe sahip, on altı yaşında bir genç kız olmuştu. Kocası tarafından yönetilen küçük ve geri kalmış bir yer olan Pesaro'nun taşra hayatından duyduğu memnuniyetsizliği hiçbir şekilde gizlememişti. Roma'nın ihtişamına döndüğü için gayet memnundu; burada babasının ve ağabeyi Cesare'nin düzenlediği lüks ziyafetlere katılabiliyordu. Kocası Giovanni Sforza ile birlikte, Portico'daki Santa Maria Sarayı'na yerleşti. Burası, babasının genç metresi Giulia Farnese'yle birlikte kaldığı ve halası Adriana de Milà'nın gözetimi altında büyüdüğü yerdi.

Eşi Aragonlu Sancha ile birlikte Mayıs ayında Napoli'den yola çıkan Jofrè Borgia, Roma'ya dönen bir sonraki kişi oldu. Jofrè ve kafilesi Laterano'daki San Giovanni güney kapısından şehre girdiler. Eşyaları iki düzineden fazla katırın sırtında taşınıyordu; katırların

ölümünden sonra bu daireler yüzyıllar boyunca terk edilmiş bir vaziyette kaldı. Bunun sebeplerinden biri Borgia ismine yapışıp kalan kötü şöhrettir. Aslında Borgia daireleri birer karşılama odası olarak kullanılmıştır; aile ise genel olarak diğer dairelerde yaşamıştır. Torre Borgia günümüze kadar varlığını korumuştur ve Vatikan Kütüphanesi'nin bir parçası olarak kullanılmaktadır.

7 Hibbert, *The House of Borgia*, s. 73.

8 Bradford, *Cesare Borgia*, s. 53.

üzerindeki sandıklar Squillace prensi armalarıyla süslenmişti. VI. Alexander on dört yaşındaki oğlu için büyük bir karşılama töreni yaptırdı. Jofrè, 200 kişilik Vatikan muhafız birliği ve komutanı tarafından karşılandı; ayrıca yanlarında İspanya, Venedik, Milano elçileri ve Roma'nın ileri gelenlerinden oluşan bir grup da vardı. Kız kardeşi Lucrezia da oradaydı; ona "Yirmi kadar hanım ve pelerin giymiş iki adet atlı hizmetli"[9] eşlik ediyordu. Karşılama merasiminden sonra, Jofrè ve tören alayı Kolezyum'u ve eskiden kendisinin yaşadığı ama artık Kardinal Ascanio Sforza'nın oturduğu devasa Borgia sarayını geride bırakarak Roma'nın diğer tarafına ulaştı. En sonunda da Sant'Angelo Kalesi'nin köprüsünü geçip Trastevere'ye vardılar. "Jofrè ve Sancha Vatikan'a doğru tırmanırken Alexander yukarıda, yarı kapalı bir kepengin ardından onların gelişini izliyordu, daha sonra da Cesare ile birlikte onları karşıladı."[10]

Romalılar fırtınalı ve fettan bir kadın olan Aragonlu Sancha hakkında pek çok dedikodu duymuşlardı, ama onu birebir gördüklerinde o kadar da etkilenmediler. Eskiden beri Mantova elçiliği yapan Gian Carlo Scalona Sancha'yla ilgili şunları kaydetmişti:

> Gerçekte, iddia edildiği kadar güzel görünmüyordu. Hatta Pesaro Leydisi [Lucrezia Borgia] onu geride bırakıyordu. Her hâlükârda, tavırları ve görünüşüyle bu kuzu, kurdun emrine amade olacak. Yanında ondan aşağı kalmayacak bazı hanımlar da var, bu yüzden herkes bunların iyi bir sürü olduğunu söylüyor... Yirmi iki yaşından büyük,[11] geldiği yere özgü bir esmerliği, parlak bakışları ve kemerli bir burnu, göze çarpan bir makyajı var; bence beklentileri karşılayacak biri boşa çıkarmayacak.[12]

Scalona on dört yaşındaki Jofrè'den de pek etkilenmemiş, onu "koyu tenli ve kızılımsı uzun saçlı, farklı bir şehveti var gibi görünüyor" diye tarif etmişti.

9 Burchard, *Journal*, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 74.

10 Bkz. Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 54.

11 Gerçekte sadece on sekiz yaşındaydı.

12 Scalona, alıntılanan a.g.e.: s. 54.

Mantova elçisinin Sancha'yla ilgili tahminleri doğru çıkacaktı. Birkaç ay içerisinde "kuzunun nasıl kurdun emrine amade olduğu"-na dair dedikodular bütün Roma'yı saracaktı. İlerleyen dönemde Scalona Mantova'ya şunları yazacaktı: "Jofrè karısından daha genç ve evliliği tamamına erdirememiş. Henüz yetişkin bir erkek değil ve benim anladığım, Leydi Sancha birkaç aydır kendisini Valensiya Kardinali'ne [Cesare Borgia] veriyor."[13] Borgiaların zina yapmaya dair şöhretleri VI. Alexander'ın kardinallik ve şansölye yardımcılığı yaptığı zamanlardan beri gayet iyi biliniyordu. Yine de bu davranışları, çoğu meslektaşınınki ve en yüksek makamda bulunmuş seleflerininki kadar kötü değildi. Doğruyu söylemek gerekirse, VI. Alexander eşine oldukça düşkün bir tutum içerisindeydi (her ne kadar birbiri ardına üç tane "karısı" olmuş olsa da). Ayrıca şu kabul edilmelidir ki, üçüncü "eşi" Giulia Farnese, kızı Lucrezia'yla neredeyse aynı yaştaydı; Santa Maria Sarayı'nda birlikte yaşadıkları dönemde arkadaşlık etmişlerdi. Dahası, Siena bahçelerindeki skandal "parti" meselesi elbette devam ediyordu. Kardinal Rodrigo Borgia, kendisine iletilen raporların düşmanları tarafından abartıldığı gerekçesiyle, dostu II. Pius tarafından affedilmiş olabilirdi; ancak pek çok kişi ateş olmayan yerden duman çıkmayacağını düşündükleri bu olayın gerçekliğine inanmaya devam ediyordu.

Dolayısıyla bu aşamada, büyük oranda VI. Alexander tarafından şekillendirilen Borgia ailesinin imajı, Kilise hiyerarşisinde üstlerde yer alan diğer ailelerinkinden daha fazla zedelenmiş değildi. Otuz altı yıllık benzersiz şansölye yardımcılığı döneminde geliştirdiği, hilelere dayanan ama kusursuz olan siyaset uzmanlığının ona della Rovere ailesi gibi güçlü düşmanlar kazandırdığı kesindi. Öte yandan, pek çok kişi onun becerilerini, özellikle de papalığı güçlendirme girişimlerini takdir ediyordu. İleride göreceğimiz gibi, bu dönemde planları henüz başlangıç aşamasındaydı. Borgia ailesinin ahlaksızlık konusundaki şöhreti daha yeni ortalığa saçılmaya başlamıştı. Bu gelişmenin, en sevdiği çocukları Juan, Cesare, Lucrezia ve Jofrè'nin (Vanozza de' Cattanei'den doğan çocukları) yetişkinliğe adım attıkları dönemde yaşanması da bir tesadüf değildi.

13 ve devamı; Scalona, alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 56.

Fakat bundan sonrasında, ahlaksızlıkla ilgili bir gerçeği, abartılı bir söylenti ya da dedikodudan ayırt etmek giderek zorlaşır. Bu abartılar elbette Borgia ailesinin çok sayıda düşmanı tarafından teşvik ediliyordu. Yine de bu hararetli ve abartılı söylentilerin, yaşanan bazı gerçeklerden kaynaklandığını inkâr etmek giderek daha zor olacaktır; özellikle de Kardinal Cesare Borgia artık kendini göstermeye başlamışken. Buna karşılık, görünen o ki Lucrezia Borgia bu dönemde büyük ölçüde masumiyetini koruyordu. Borgiaların biyografisini yazan yazarlardan birine göre: "Lucrezia ağabeyi Cesare'ye derinden bağlıydı; Cesare ise muhtemelen bir başkasını sevemeyeceği kadar büyük bir bağlılıkla kız kardeşini seviyordu."[14] Lucrezia da onu seviyordu. Belgelere göre, Lucrezia'nın, üzerine titreyen ağabeyi ile Sancha arasındaki ilişkiden haberi yoktu. Lucrezia ve Sancha, Santa Maria Sarayı'nda yaşıyorlardı ve kısa sürede yakın arkadaş oldular. Hatta, görünen o ki bu iki genç kız, çoğu zaman afacan öğrenciler gibi davranıyor ve birbirlerinin çocuksu yönlerini gün yüzüne çıkarıyorlardı. Bir seferinde, Aziz Petrus'ta gerçekleştirilen, İspanyol bir papazın vaaz verdiği, Burchard'ın ise vaazı "o kadar uzun ve sıkıcıydı ki Papa bile rahatsız olmuştu"[15] diye tarif ettiği bir ekmek ve şarap ayinine katılmışlardı. Ancak Papaz konuşmasına devam ederken, Lucrezia ve Sancha koltuklarını terk edip merdivenlerden çıkarak ilahi söyleyen koroya katılmışlar ve burada gevezelik edip kıkırdayarak Burchard'ı hayretler içerisinde bırakmışlardı.

VI. Alexander'ın sevgili çocuklarından sonuncusu ve II. Gandia dükü olan şımarık Juan ise babası tarafından İspanya'dan çağrıldı ve Ağustos ayında Roma'ya geldi. Karısı Maria Enriquez'i ve oğlunu Gandia'daki dukalık kalesinde bırakıp gelmiş olmasına rağmen, ona da büyük bir karşılama yapıldı. Yirmi yaşındaki Juan etkinlikten büyük keyif aldı. Başında üzerine inciler asılı kırmızı bir başlık, üzerinde ise mücevherlerle süslenmiş kahverengi kadife ceketinin üstüne giydiği altın sırmalı Türk işi pelerini vardı. Gümüş çanları çınlayan altın püsküllü doru atına binerek şehri dolaştı. Arkasında, aralarında al

14 Hibbert, *The House of Borgia*, s. 74.

15 Burchard, *Journal*, alıntılanan a.g.e., s. 76

renkli kadifeler içinde koyu tenli bir Mağribî'nin de olduğu altı yaveri at üzerinde onu takip ediyordu; bunların yanı sıra cüceler ve soytarılar da vardı. Üzerine titreyen babası tarafından içten bir sevinçle karşılandı; babası daha önceki kötü davranışlarını affetmiş gibi görünüyordu. Ancak, Juan'ın karakteri İspanya'da geçirdiği zaman boyunca bilakis daha da kötüleşmiş gibiydi: dönemin kronik yazarlarından biri ondan "Şımarık bir oğlan. Aklı ihtişam fikriyle dolu, oldukça kaba bir genç...kendini beğenmiş, zalim ve mantıksız"[16] diye bahsediyordu. Böylece Borgia ailesinin çekirdeği artık bir araya gelmişti.

Çok geçmeden Mantova elçisi aile içerisinde bir bölünme olacağına dair bir tahminde bulundu. Burnu epey havada ve pek de zeki olmayan Juan, üç yıldır İspanya'da olduğu için uzak kalmış olabilirdi, fakat VI. Alexander onu baş tacı etmişti. Bu da Juan'ın yetenekli ağabeyi Cesare'yi gücendirmişti. Juan'ın gelişinden sadece bir ay sonra, Mantova elçisi şöyle yazmıştı: "Papa'nın oğullarının birbirlerine duydukları kıskançlığı örtmek için her türlü çaba gösteriliyor."[17] Her ikisi de şikâyet etmek için sebepleri olduğunu düşünüyordu. Cesare'nin artık babasının en yakın danışmanı olduğu ortadaydı; Juan ise babasının gözdesi olmaya devam ediyor gibiydi. VI. Alexander'ın Orsini ailesinin ayağını kaydırma planlarını açıklaması üzerine bu durum daha da kötüleşti.

Büyük condottiere Federigo da Montefeltro'nun oğlu Urbino Dükü Guidobaldo da Montefeltro, Papalık Kuvvetleri donanmasına başkomutan yapılmıştı. Ona Orsinilere karşı bir harekât düzenleyip onları Roma'nın kuzeyinde ve güneyinde işgal ettikleri papalık topraklarından atması emredildi. VI. Alexander oğlu Juan'ı düke muavenet etmesi için ikinci komutan olarak atadı. 26 Ekim günü Aziz Petrus Bazilikası'nda yapılan bir törende, Papa âdetlere uygun şekilde Urbino Dükü ile Gandia Dükü'ne sancaklarını teslim etti ve çıkacakları seferi kutsadı. Işıldayan zırhları içerisinde muhteşem görünen bu iki genç dük, emirlerindeki kuvvetleri Roma Campagna'sı kırsalına doğru yola çıkardılar. Guidobaldo da Montefeltro babasının

16 Aragonlu kronik yazarı Geronimo Zurita, alıntılanan a.g.e.

17 Scalona, alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 56.

paralı asker ordusunu miras almıştı, fakat onun askerî yeteneğinden pek bir şey kaptığı söylenemezdi. Juan Borgia ise İspanya'da geçirdiği dönemde Aragon ordusuyla biraz askerî tecrübe edinmişti, ancak fiilen bir birliğe komuta etmemişti. Komutanlarının sınırlı tecrübesine rağmen, papalık askerleri iki ay içerisinde Orsinilerin elindeki kalelerden en az on tanesini ele geçirdi. Bununla birlikte, Orsinileri kendi kaleleri olan Bracciano'dan çıkarmayı başaramadılar ve bu devasa Orta Çağ kalesine bir kuşatma başlattılar. Guidobaldo da Montefeltro ilk saldırı sırasında yaralanmıştı ve çadırında istirahat ediyordu; Juan Borgia tek komutan olarak kalmıştı.

Bracciano'da Orsinileri savunan askerler deneyimliydi ve tek yaptıkları Juan Borgia'yı aşağılamaktı. Dalga geçmek için papalık karargâhına bir eşek gönderdiler. Eşeğin boynuna astıkları yazı şöyle diyordu: "Ben Gandia Dükü'nün elçisiyim." Juan Borgia'ya hitaben yazılmış hakaret dolu bir mektup da kıvrılarak eşeğin anüsüne sıkıştırılmıştı. Tam bu sırada Juan Borgia, Carlo Orsini komutasındaki bir birliğin kuşatma altındaki kaleyi kurtarmak için yola çıktığı haberini aldı. Aniden kuşatmayı kaldırmaya ve Carlo Orsini'nin önünü kesmek için onun üzerine yürümeye karar verdi. İki ordu 24 Ocak 1497'de, Bracciano'nun yirmi mil kadar güneyinde bulunan Soriano'daki kırsal arazide karşılaştı. Burchard papalık ordusunun durumunu şu sözlerle aktarır:

> Büyük bir kepazelikle, ağır bir yenilgi aldılar... Urbino Dükü esir alındı, beş yüz kadar askerimiz öldü, daha fazlası da yaralandı. Orsini toplarımızın hepsini eline geçirdi ve ordumuz tamamen dağıldı.[18]

Juan Borgia şans eseri sadece yüzünde bir yarayla kurtulmuş, askerleri kargaşa içinde dağılırken kaçmayı başarmıştı. Geçen haftalar boyunca düzenli aralıklarla Roma'ya gelen haberler, VI. Alexander'ın harekâtın akıbeti ve oğlunun güvenliğiyle ilgili kaygılanmaktan hasta düşmesine sebep olmuştu; öyle ki Noel Günü'nde Aziz Petrus Bazilikası'ndaki ekmek ve şarap ayinine dahi katılamamıştı. Juan'ın güvenli bir şekilde

18 Burchard, *Journal*, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 77.

dönmesinden duyduğu sevince karşılık, Kardinal Cesare Borgia kardeşine duyduğu küçümsemeyi gizlemekte zorlanıyordu.

Harekât tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Yenilgiden sonra yapılan barış antlaşmasının bir parçası olarak, VI. Alexander ele geçirilen on kalenin hepsini Orsinilere teslim etmeyi kabul etti; bunun karşılığında Orsiniler barış teminatı olarak 50.000 altın dukalık bir tazminat ödeyecekti. Orsini tarafı bu 50.000 dukayı Guidobaldo da Montefeltro için fidye olarak geri almayı umuyordu; ancak gelmiş geçmiş en kurnaz pazarlıkçı olan VI. Alexander, Montefeltro için fidye ödemeyi reddetti. Sonuç olarak Orsiniler bu tazminatı ödemek zorunda kaldı; bu miktarın büyük bölümü de VI. Alexander tarafından "ödül" olarak Juan'a iletildi. Papa bununla da kalmayıp Orsini kalelerinden birkaçını teslim etmeyi reddetti. Tüm bunlara rağmen Orsiniler karşı taraftan barış sözü aldılar ve Papa'nın başına bela olmaya devam ettiler.

Sanki durum yeterince kötü değilmiş gibi, VI. Alexander Juan Borgia'yı bir kez daha sahaya sürmeye karar verdi. Her ne kadar Orsinilerle barış yapmak mecburiyetinde kalmış olsa da, hâlâ onların arkasında duranlara yani Ostia'yı elinde tutan Fransızlara saldırmakta özgürdü. Gandia Dükü'nün bağlı olduğu İspanya Kralı Ferdinand ve Kraliçe Isabella'ya çağrıda bulundu; onlar da usullere uyarak Napoli'nin deneyimli askerlerinden meydana gelen bir orduya liderlik etmek üzere en çok muharebe kazanmış komutanları Gonsalvo de Córdoba'yı gönderdiler. Bu yeni papalık kuvveti Şubat ayının sonunda Roma'ya ulaştı. Bunun üzerine VI. Alexander, oğlu Juan'ı ikinci komutan olarak görevlendirdi ve Gonsalvo ile Juan'a Fransızların İtalya'daki son kalesi olan Ostia'ya ilerlemeleri emrini verdi. Mart ayının başında Fransızlar teslim oldu, ancak:

> Fransız komutan Ménaut Aguerre ileride Papa'yı kaleye karşı şeytani silahlar kullanmakla suçlayacaktı. Bunlar arasında, surların rüzgâr alan tarafında yanan ateşlere atıldığında zehirli gazlar çıkaran bir tür kimyevi madde de vardı.[19]

19 Bkz Mallett, *The Borgias*, s. 159, alıntı yapılan orijinal Fransızca kaynak: G. Ouy, 'Le pape Alexander VI a-t-il employé les armies chemique?', *Receuil de traveaux offerts à C. Brunel* (Paris, 1955) Cilt. 2.

Juan Borgia bu kez kazanan taraftaydı; fakat Roma'ya dönerken sergilediği davranışlar Gonsalvo de Córdoba'yı çileden çıkarmıştı. Komuta ettiği topçu birliği çok ufak bir yardımcı rol üstlenmiş olmasına rağmen, Juan babasına bu zaferde eşit sorumluluğu olduğunu iddia edecekti.

Paskalya zamanı geldiğinde Roma'da bazı sansasyonel haberler dolaşmaya başladı. Giovanni Sforza gizlice şehirden kaçarak Pesaro'daki Adriyatik kalesine geri dönmüş, karısı Lucrezia'yı terk etmişti. Bu haber her türlü yorumun çıkmasına sebep oldu. Bazıları, Giovanni'nin hayatından endişe ettiği için kaçtığını söylüyordu. Mantova elçisine göre kendisini zehirlediklerinden şüphelenmişti. Lucrezia Borgia'nın biyografi yazarının sözlerine yer vermek gerekirse: "Cesare muhtemelen Lucrezia'ya bir kocaya ihtiyaç duymadığını ima etmişti."[20] Cesare Borgia'nın kız kardeşi üzerindeki sahiplenici tavrı ve eşlerine gösterdiği antipati, giderek artan bir özellik hâline geliyordu. Bu tür duygular babasının ona gösterdiği duygularda da görülüyordu. Diğer yandan, Milano elçisi, Giovanni Sforza'nın kaçışının başka bir nedeni olduğundan şüpheleniyordu: "Ben, karısının şöhretinin onu ciddi bir tartışmaya soktuğundan; sonrasında da bu şekilde ayrılmasına neden olduğundan şüpheleniyorum."[21] Lucrezia'nın evliliğinde bazı şeylerin yolunda gitmediğini gösteren ipuçları bir süredir fark ediliyordu.

Bu söylentiyi yayanlar ve Borgia ailesinin tüm düşmanları gününü gün ediyordu. Bununla birlikte Giovanni Sforza'nın kaçışının asıl nedeni siyasi de olabilirdi. VI. Alexander'ın İspanya ve Napoli Kralı'yla güçlü bağlar kurma niyeti herkesin malumu olmaya başlamıştı. Bir yandan da güçsüz Kral Ferrantino'nun yerine amcası Federigo geçmişti ve Milanolu Sforzaları, Fransızları İtalya'ya davet etmekle suçluyordu. VI. Alexander artık Milano'ya bağlı kalmak istemiyor; Papalığın bağımsızlığı için en iyi teminatın Napoli'yle yapılacak bir ittifak olduğunu düşünüyordu. VI. Alexander, Papalığın dayanışma göstergesi olarak Kral Federigo'nun taç giyme

20 Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 56.

21 Alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 60.

törenine bir papalık elçisi göndermeye karar verdi. Böylece teoride hâlâ Papa'nın hükmü altında olan bu krallığa onay vermiş olacaktı.

Bu tür bir elçi normalde Kardinaller Heyeti'nin en kıdemli üyeleri arasından seçilirdi; ancak VI. Alexander Kardinal Cesare Borgia'yı elçi adayı göstererek teamülü bozmaya karar verdi. Bu hareket kardinaller arasında ona yeni düşmanlar kazandırmış olabilir, fakat Papa'nın Napoli ile kurduğu güçlü bağı da göstermiş oldu. Bununla birlikte, VI. Alexander Napoli'yle kurulan bağları teyit etme niyetiyle ailevi bir jest daha yaptı ve en sevdiği oğlu Juan'ı ödüllendirmeye karar vererek onu Benevento dükü, yani Napoli Krallığı sınırları içerisinde kalan Papalık topraklarının yöneticisi ilan etti.

Kardinal Cesare Borgia Napoli'deki taç giyme töreninde babasını temsil etmiş olsa da bu yalnızca geçici bir onurdu. Hâlihazırda Gandia Dükü olan Juan ise daha fazla ünvana ve toprağa sahipti. Hak etmeden bunlara sahip olan oğul giderek güçlenmiş, kibri sınır tanımaz hâle gelmişti. Artık ağabeyi Kardinal Cesare Borgia'nın onu kıskanmak için daha çok sebebi vardı.

Vanozza de' Cattanei, 14 Haziran 1497'de Roma'nın dışındaki San Martino ai Monti yakınlarında bulunan bir üzüm bağındaki kır evinde öğleden sonra bir davet verdi. Bu, oğlu Cesare'nin ertesi gün papalık elçisi olarak Napoli'ye gitmesi onuruna verilen bir veda partisiydi. Partiye Benevento dükü ilan edilmesinin üzerinden henüz bir hafta geçmiş Juan da katıldı. Gün batımında Cesare ve Juan yanlarında hizmetlileriyle birlikte atlarına atlayıp Roma'ya dönmek üzere yola koyuldular. Nehrin karşı tarafındaki Vatikan'a geçmek için Sant'Angelo Kalesi köprüsüne vardıklarında, Juan yanındakilere şehre tek başına girmek istediğini söyledi. Cesare ve diğerleri onu bu kararından caydırmak için ellerinden geleni yaptılar. Roma sokakları geceleri tehlikeli oluyordu. Juan kararında ısrarcıydı ama bir şartı kabul etti. Uşağını hafif "gece zırhını" almaya gönderip yakındaki bir meydanda kendisiyle buluşmasını söyledi. Cesare ve hizmetliler tereddütlü bir şekilde Juan'ın atını gecenin karanlığına doğru sürmesini izlediler. Juan'ın genelde yaptığı gibi geceyi birkaç genç kadınla geçireceğini düşünüyorlardı. Ertesi gün Juan

geri dönmeyince Papa'nın endişeleri arttı ve önceki gece ne olduğunu anlatması için Cesare'yi çağırttı. Mantova elçisine göre, VI. Alexander, Cesare'nin açıklamasını dinledikten sonra "Eğer öldüyse bunu yapanı da sebebini de biliyorum."[22] demişti. Burchard'a göre ise Papa "ölümcül bir dehşete kapılmıştı."[23] VI. Alexander hemen İspanyol muhafızlarına şehri aramalarını söyledi. Askerler kılıçlarını çekip sokaklara dağıldığında "şehri bir kargaşa sardı, pek çok vatandaş büyük bir intikam alınacağını düşünüp dükkanlarını kapadı ve kapılarının arkasına barikat kurdu."[24] Ertesi gün Juan Borgia'nın cesedi Tiber Nehri'nden çıkarıldı: Çok sayıda bıçak darbesi almıştı.

> Burchard'ın sözleriyle aktarırsak:
> Papa Dük'ün [Juan Borgia] öldüğünü ve hayvan dışkısı gibi nehre atıldığını öğrenince üzüntüden nöbet geçirdi. Kalbinde öyle büyük bir ızdırap ve acı hissediyordu ki kendini odasına kilitledi ve kendinden geçerek hüngür hüngür ağladı.[25]

Bu cinayette çok sayıda şüpheli vardı. Juan Borgia yalnızca küstahlığı yüzünden bile pek çok insanın nefretini kazanmıştı. Buna bir de, özellikle seferden başarısızlıkla döndükten sonra Orsini'yle alakası olan herkese karşı güttüğü kan davasını da ekleyin. Harekât sırasında karşılaştığı ve kendi askerleri arasında bile alay konusu olan hakaretler de cabası. Ayrıca Roma'nın ileri gelenlerinin karılarını baştan çıkarmaya da meyletmişti. Görünen o ki o gece Roma'ya tek başına gitme riskini alma sebebi de buydu. Kısa süre içerisinde her çeşit söylenti şehri sardı. Ancak bu dedikodularda adı en çok geçen kişi elbette Juan'ın ağabeyi Kardinal Cesare idi. Öyle görünüyor ki Juan Borgia, Cesare Borgia'nın kardeşi Jofrè'nin karısı Sancha'yla olan ilişkisinde araya girme küstahlığını bile göstermişti.

Tüm şüphelere rağmen, ikinci dereceden kanıtlar cinayeti işleyenin Juan'ın ağabeyi olduğunu gösterir. Ancak VI. Alexander

22 A.g.e., s.61, Scalona'dan alıntılanarak.
23 Burchard, *Journal*, alıntılanan a.g.e.
24 A.g.e., s.61, dönemin kaynaklarından yararlanılarak.
25 ve devamı; Burchard, *Journal*, çev. Turmel (Paris, 1933), s. 292.

Cesare'den şüphelenmiyordu. En sevdiği oğlu Juan'a karşı beslediği duyguların derinliği, ne denli büyük bir keder içerisinde olduğundan anlaşılabilir:

> Papa, Çarşamba gecesinden Cumartesi gününe kadar ne bir şey yedi ne de içti; Perşembe günü sabahından Pazar'a kadar ise bir an bile huzur bulamadı.

19 Haziran Pazartesi günü VI. Alexander nihayet Kardinaller Meclisi'ni toplayacak hâle geldi. Burada kardinallerine aklındaki şüphelilerden bahsetti ki bunların sayısı giderek artıyordu. Bu kişiler arasında karısı Lucrezia'ya duyduğu öfke nedeniyle suçlanan Giovanni Sforza da bulunuyordu. Alexander ayrıca Guidobaldo da Montefeltro'dan da şüpheleniyordu: Papa'nın fidyesini ödemek istememesine kızmış olabilirdi. Ancak bu durum, bu iki kişinin de Juan'dan ziyade VI. Alexander'a ulaşmaya çalıştıklarının düşünüldüğünü gösterir. VI. Alexander, Juan'ın hatalarını o kadar görmezden gelmişti ki meseleyi oğlunun ölümünden kendisini sorumlu tutacak noktaya kadar vardırmıştı.

Sonuçta Roma'da zanlıyı bulmak için gerçekleştirilen büyük çaplı aramalar tıpkı başladığı gibi birdenbire sonlandırıldı. Anlaşılana göre cinayetten bir hafta sonra VI. Alexander "gerçeği" öğrenmişti. Ancak gerçek olduğu düşünülen bu varsayım hâlâ gizliliğini korumaktadır. Yine de zaman içerisinde Venedik ve Ferrara elçilerinin, Juan'ın karısı Maria Enriquez'in, İspanya Kraliçesi Isabella'nın birbirlerinden ayrı olarak yazdığı raporların hepsi de aynı kişiyi işaret eder. Doğru ya da yanlış, hepsi de cinayeti işleyen kişinin Kardinal Cesare Borgia olduğuna inanmıştı. Ancak ileride de göreceğimiz gibi, VI. Alexander'ın ondan şüphelenmediği kesindir.

Bu dönemde Roma'da sürekli dönen dedikodulardan bir diğeri ise Borgia ailesi içerisindeki ensest ilişkiydi. Bazıları VI. Alexander'ın kızı Lucrezia'ya karşı baba sevgisinden fazlasını beslediğinden şüpheleniyordu. Çok yakın olduklarına hiç şüphe yok, Lucrezia'yla gerçekleştirdiği sıra dışı eğlenceler de cabası. Görünen o ki, Borgialara göre seks; seyirlik bir eğlence, bir bağ kurma şekliydi. Şimdilik bir

örnek vermek yeterli olacaktır. VI. Alexander ve kızı, bir sonbahar günü Vatikan'da birlikte pencereden dışarıya bakarken sırtlarına kışlık tomruklar bağlanmış iki kısrak görmüşlerdi. Bir köylünün çektiği kısraklar Aziz Petrus Meydanı'na yaklaşınca, Vatikan muhafızlarına bunların kayışlarını kesmeleri ve üzerlerindeki tahtaları atmaları talimatı verildi:

> Kısrakların saray kapısının hemen içerisinde yer alan avluya getirilmesi emredildi. Sonra saray ahırlarından dört tane aygır çıkarıldı. Aygırlar hızla kısraklara doğru koştular; öfkeyle ve yüksek sesle kendi aralarında kavga etmeye başladılar. Kısrakların üzerine çıkmaya çabalarken onları ısırıp tekmeliyor, toynaklarıyla onları ciddi şekilde yaralıyorlardı. Papa ve Donna Lucrezia gayet açık bir şekilde bundan zevk almıştı ve kahkahalar atıyorlardı. Saray kapısının üzerindeki pencereden olan bitenin tamamını izlediler.[26]

Lucrezia bu olayda pek de neşeli ve masum bir genç gibi görünmüyor. Ayrıca, ileride de bahsedileceği üzere bu utanmazlığı, kocasının Roma'dan kaçışından birkaç ay sonra doğrulanacaktı.

Cesare Borgia'ya gelirsek, onun da Lucrezia'yla uygunsuz bir şekilde yakınlaştığına dair imalar yapılacaktı. Bildiğimiz kadarıyla Cesare özellikle kız kardeşine karşı bir sahiplenme duygusu besliyor gibiydi. Ancak VI. Alexander'ın genç kızını eğlendirme şekli Cesare'ninkine kıyasla daha zararsız kalıyordu. Her ne kadar anlatacağımız olaylar daha sonraki bir tarihte gerçekleşmiş olsa da, bunlar hem Cesare'nin kız kardeşine beslediği duyguların göstergesidir hem de bize çok şey anlatır. Bir defasında Cesare kız kardeşini ölüm cezasına çarptırılmış hükümlülerle dolu bir avluya bakan bir balkona götürmüştü. Burada, arbaletini kaldırıp aşağıdaki adamlardan birini nişan tahtası olarak kullanmıştı. Bir seferindeyse Romalı bir hiciv sanatçısı Cesare'nin ahlaksız davranışlarından bahsetmiş, Cesare de onun dilini kesip kopan eline çivilemişti. Duygularını

26 A.g.e., s. 312

bu şekilde göstermek isteyen ve Lucrezia'nın hayatındaki erkekler söz konusu olduğunda fazla hassas olduğu bilinen bu adam, kısa süre bu hislerini çok daha doğrudan ifade etme fırsatı bulacaktı. Lucrezia'nın kocası Giovanni Sforza'nın "hayatından endişe ederek" Roma'dan kaçmasından önceki aylarda, Cesare kız kardeşinin kocasına karşı beslediği derin nefreti açıklamakta bir beis görmemişti. Ancak Lucrezia artık kendini kocası tarafından terk edilmiş ve yalnız hissediyordu. Bu dönemde kendisini "Perotto" lakabıyla bilinen, babasının kahyalığını yapan ve Papa'nın da çok sevdiği Pedro Calderon isminde biriyle teselli etmiş gibi görünüyor. Anlaşılan o ki Lucrezia'nın kaçamakları gün yüzüne çıktı ve Papa da kızının bu davranışına çok sinirlendi. O dönemde yaşayan birinin yazdığı bir mektuba göre: "Donna Lucrezia artık pek de hoş karşılanmadığı sarayı terk etti ve San Sisto adıyla bilinen bir rahibe manastırına gitti... Bazıları onun bir rahibe olacağını, bazıları ise bir mektuba emanet edilemeyecek başka şeyler yapacağını söylüyor."[27]

Aradan birkaç ay geçtikten sonra Burchard şunları kaydedecekti: "Geçen Perşembe Perotto Tiber'e düştü, ama kendi rızasıyla değil. Bugün de nehirden çıkarıldı. Roma'da bu olayla ilgili her çeşit söylenti dönüyor."[28] Bazı raporlara göre, Perotto'nun bıçaklanan ve iple bağlanan cesedi Lucrezia'nın yakın hizmetlisi Pantasilea'nın yanında bulunmuştu. Bu olay için iki sebep öne sürüldü. Birincisi Perotto'nun aslında Pantasilea ile bir ilişkisi olduğuydu. İkincisi ise Lucrezia'nın ilişkisine tanıklık eden bu kadını susturmaktı. İleride Venedikli günlük yazarı Sanuto "Cesare onu bıçaklarken Calderon'un Papa'nın cübbesine tutunarak öldüğüne dair daha korkunç söylentiler"[29] olduğunu kaydedecekti. VI. Alexander'ın Calderon'un öldürülmesinde parmağı olabilirdi; ancak pek çok kaynak her iki cinayetten de kesinlikle Cesare Borgia'nın sorumlu olduğuna inanıyordu.

27 Bkz. Gregorovius, *Lucrezia Borgia* (Londra, 2017 basımı), s. 125.

28 A.g.e.

29 Mallet, *Borgias*, s. 328 n 18, alıntılanan: Sanuto, *Diarii*, Cilt. 3, sütun. 842 .

8. BÖLÜM

ÖNEMLİ BİR İŞ BİRLİĞİ

Juan Borgia'nın ölümünden sonra, VI. Alexander ailesiyle ilgili stratejilerini yeniden değerlendirmek zorunda kaldı. Kardinal Cesare Borgia'yla kardinallikten ayrılıp evlenmesi, böylece Borgia mirasını teminat altına alması ihtimali üzerine konuştuğu kesindi (Jofrè'nin bu konudaki denemeleri haklı olarak dikkate alınmıyordu). İleride de bahsedeceğimiz gibi, VI. Alexander ile Kardinal Cesare Borgia arasındaki bu görüşmelerin erken bir tarihte başladığını gösteren sağlam bir kanıt vardır: Bu da Napoli Kralı Federigo'nun Papa'ya yazdığı mektuptu.

Juan Borgia'nın ölümü ve VI. Alexander üzerinde bıraktığı travma, Kardinal Cesare Borgia'nın Napoli'ye gidişini ertelemesine neden oldu ve Cesare papalık elçisi olarak birkaç hafta sonra yola çıktı. Yanında 700 at, hizmetliler, piskoposlar ve maiyetinde bulunan çok sayıda kişinin eşlik ettiği büyük bir kafile vardı. 6 Ağustos günü Kardinal Cesare Borgia antik katedral şehri Capua'da düzenlenen bir törende Kral Federigo'ya resmî olarak taç giydirdi. Anlaşılan o ki Kral Federigo Napoli'ye döndüğünde, Kardinal Cesare Borgia onunla özel olarak görüştü. Bu görüşmede Kardinal Cesare şaşırtıcı bir teklifte bulunarak kendisinin kralın kızıyla evlenmesi gerektiğini söyledi; bu fikri ona veren ise VI. Alexander'dı. Papa hâlihazırda gayrimeşru oğlu Jofrè'yi Aragonlu Sancha ile evlendirmeyi başarmıştı; artık bir adım daha ileriye gitmek istiyordu. Ancak Kral Federigo'ya göre, her ne kadar Cesare IV. Sixtus tarafından meşru ilan edilmiş olsa da meşru kızı olan on yedi yaşındaki Carlotta'yı onunla evlendirmek

bambaşka bir konuydu. Kardinal Cesare Borgia, Carlotta ile evlenerek taht vârisleri sırasına girmiş olacaktı; VI. Alexander da bunu gayet iyi biliyordu.

Kral Federigo güçlü yeni dostu VI. Alexander'ı gücendirmeyi hiç istemiyordu; bu yüzden Papa'ya daha önce bahsi geçen mektubu yazdı:

> Bana öyle geliyor ki Papa'nın oğlu, kardinal olduğu için kızımla evlenmeye uygun biri değil. Eğer Papa bir kardinalin aynı anda hem evlenip hem de kardinallik başlığını korumasını sağlayabilirse, ona kızımı vermeyi düşüneceğim.[1]

Kral Federigo konuyu ertelemekle kalmıyor, aynı zamanda bilinçli olarak VI. Alexander'ın teklifini yanlış anlamış gibi yapıyordu. Bir kardinalin herkese açık bir biçimde bir eş alması ve kardinal başlığını elinde bulundurmaya devam etmesi tüm Hristiyan âlemi tarafından büyük bir öfkeyle karşılanırdı; öyle ki VI. Alexander'ın bile böyle bir zorluğun üstesinden gelmeye gücü yetmezdi. Öte yandan, daha önce bir kardinalin görev bıraktığı duyulmuş şey değildi; ancak VI. Alexander bu meseleyi halledebileceğinden emindi. Bununla birlikte, görünen o ki şimdilik VI. Alexander'ın oğlunun Napoli tahtına vâris olma emelleri askıya alınmıştı.

Aslında Kral Federigo'nun, kızı Carlotta'nın Kardinal Cesare Borgia'yla evlenmesine karşı çıkmasının başka nedenleri de vardı. Kız on yedi yaşında olabilirdi ama kesinlikle başına buyruk bir aklı (ve de kalbi) vardı. Babası onu yetiştirilmesi için Fransız sarayına göndermiş, genç kız da burada güçlü Breton asilzadesi Laval Kontu XVI. Guy de Laval'e âşık olmuştu. Hâliyle babasına açıkça "bir papazın oğlu olan bir papazla" evlenmek istemediğini söylemişti. Uzun, zayıf ve keskin hatlı yüzü, göz alıcı kızıl sakalıyla Cesare Borgia olağanüstü yakışıklı genç bir adamdı ve hiçbir kadın tarafından reddedilmeye alışık değildi. Öyle bile olsa, bu durum Napoli'de kaldığı

1 ve devamı; Napoli Kralı Federigo'nun VI. Alexander'a yazdığı mektup (Eylül 1497), alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 93. Mantova Markizi'nin Romalı muhbiri Donato de' Preti'ydi.

haftalar boyunca d'Aliffe Kontu'nun kızına 20.000 duka gibi muazzam derecede büyük bir para harcamasını mazur göstermiyordu. Bu savurganlık giderek onun için bir karakter özelliği hâline geliyordu; çekiciliği ise genellikle aşkla ilgili bütün engelleri aşmasını sağlıyordu. Hatta, yaptığı iyilikler d'Aliffe Kontu'nun kızıyla sınırlı kalmamış gibi görünüyordu. Romalı bir muhbir Mantova Markizi'ne şöyle bir bilgi vermişti: "Monsenyör[2] Valensiya [Cesare Borgia] Kral Federigo'nun taç giyme töreninden sonra Napoli'den geri döndü ve şimdi Fransız hastalığından [yani frengiden] muzdarip". Cesare'nin İspanyol hekimi Gaspar Torella kısa sürede bu hastalığın tedavisinde uzmanlaşmış, hatta bu konudaki ilk tıbbi incelemelerden birini yazmıştı. Bu eserde "Genç Niccolo" rumuzunu verdiği bir hastasına uyguladığı tedavinin ana hatlarından bahsediyordu.

Fakat Kardinal Borgia Napoli'den Lucrezia'nın evlenme olasılığıyla ilgili haberler de getirdi. Kral Federigo onu Bisceglie Dükü Alfonso ile evlendirmeye hazır olduğunu söylemişti. Bisceglie Dükü, VIII. Charles ve Fransız ordusunun Napoli'ye gelmesi üzerine kaçan ve kısa süreli hükümdarlığı sona eren Kral Ferrante'nin oğlu, II. Alfonso'nun ise gayrimeşru oğluydu. Lucrezia'nın evliliği Napoli ile papalık arasındaki bağı kesinlikle güçlendirecekti. Yine de ortada Lucrezia'nın kayıp kocası Giovanni Sforza'yla hâlâ evli olduğu gerçeği gibi ufak bir mesele vardı.

VI. Alexander bir papalık emri çıkarıp kolaylıkla kızının evliliğini feshedebilirdi, ama bu konuda gelişigüzel davranmak istemiyordu. Güçlü bir eş adayının Lucrezia'nın evlenmeye müsait biri olduğuna tamamen ikna olması gerektiğini biliyordu. Kafasında bu fikirle, kardinallerden oluşan bir komisyon topladı ve Lucrezia'nın evliliğinin hükümsüz olduğunu ilan etmelerini beklediğini ifade etti. VI. Alexander'ın bu kararın verilmesi için ileri sürdüğü gerekçe Lucrezia'nın Giovanni Sforza'yla olan evliliğinin geçersiz olmasıydı zira İspanyol asilzadesi Don Gaspar de Procida ile yapılan nişanı hiçbir zaman resmen iptal edilmemişti. Ne yazık ki, Sforza

2 Ruhban sınıfından bazı kişilere verilen bir ünvan ya da bir hitap biçimidir. Aslen "Lordum" anlamına gelen İtalyanca *monsignor* kelimesinden gelir. (ç.n.)

ailesinden gelen ve genel itibarıyla güvenilir biri olan Kardinal Pallavicini hukuki gerekçelerle bu feshe itiraz etmeyi tercih etti. Bu da VI. Alexander'ın son çare olarak en çirkin ve dâhiyane teklife geri dönmesine yol açtı. Kızı ile Giovanni Sforza'nın evliliğinin, damadın iktidarsızlığı nedeniyle asla tamamına erdirilmediğini iddia etti. Buna göre Lucrezia *virgo intacta*[3] idi.

Bu iddia Giovanni Sforza tarafından öfkeyle reddedildi: [Lucrezia'dan] önceki karısını hamile bırakmıştı ve kadın doğum sırasında ölmüştü. Dahası, böyle bir iddia ortaya atılması onun tüm İtalya'da alay konusu olmasına sebep olurdu. Ferrara elçisine göre Giovanni Sforza kendisine "karısıyla sonsuz kere ilişkiye girdiğini, ama Papa'nın onunla kendisi yatmak istediği için onu elinden aldığını"[4] iddia etmişti. Bu iddialar üzerine tüm İtalya'da dedikoducular bayram etti. Daha önce de gördüğümüz gibi, Giovanni Sforza'nın iddiasında metaforik (ya da psikolojik) de olsa pekâlâ gerçeklik payı olabilirdi. O da kesinlikle bu dedikodulara inanıyor gibi görünüyordu. Biraz içine kapanık biri olduğundan, herkesin gözü önünde sevgi gösterilerinde bulunacak bir adam değildi. İspanyol Borgialar içinse tam tersi geçerliydi ve böyle sevgi dolu okşamalar da kolaylıkla yanlış yorumlanabiliyordu.

Planını sürdürmeye kararlı olan VI. Alexander, yüzünü şansölye yardımcısı Kardinal Ascanio Sforza'ya çevirdi. Kardinal Ascanio Sforza da kardeşi Milano Dükü Ludovico Sforza'yla görüştü. Sforzaların her ikisi de, VI. Alexander'ın gayet açık bir biçimde Milano'yla kurduğu ittifaktan geri çekilmeye çalışıyor olmasına rağmen, Milano'nun Papa'yla iyi ilişkilerini devam ettirmesi gerektiğini düşünüyordu. Milano Dükü'nün ve Kardinal Ascanio Sforza'nın baskıları en sonunda galip geldi. Giovanni Sforza buna itiraz etti: "Eğer Papa Cenapları kendine göre bir adalet ortaya koymak istiyorsa, bu konuda yapabileceğim hiçbir şey yok. Bırakalım da Papa istediğini yapsın, ama Tanrı her şeyi görür."[5] Kasım 1497'de Giovanni Sforza sonunda evliliğin tamamına erdirilmediğini gösteren evrakı imzaladı. Bunun

3 El değmemiş, bakire anlamına gelen Latince bir ifadedir.(ç.n.)

4 Alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 69.

5 Alıntılanan a.g.e., Hibbert, *The House of Borgia.*

üzerine, Papa'nın kurduğu komisyon Lucrezia Borgia'nın Giovanni Sforza'nın iktidarsızlığından dolayı *virgo intacta* olduğunu ilan etti. Dahası, Giovanni Sforza'dan Lucrezia Borgia'nın çeyizi olarak aldığı 31.000 dukayı geri vermesi istendi. Bunlar inanması zor olaylar gibi geliyor olabilir, ama aslında VI. Alexander'ın kararlılığını ve istediğini elde etmek için her yolu denemeye hazır olduğunu gösterir.

Bütün bunlar olurken Lucrezia Borgia San Sisto'da inzivaya çekilmişti. Böyle bir dönemde uzun süre gözlerden ırak olmasının, Papa'nın öfkesi dışında başka bir nedeni daha olduğu ileri sürülüyordu. Bu dönemde Roma'dan Bologna'ya yazılmış raporlardan birine göre, Perotto'nun öldürülmesinin asıl nedeni "[Perotto'nun] Papa Cenapları'nın kızı Lucrezia'yı hamile bırakmış"[6] olmasıydı. Ferrara elçisinin raporlarıyla da desteklenen bu yoruma göre, Lucrezia bir çocuk dünyaya getirmiş ama bebek ya ölü doğmuş ya da birkaç gün içerisinde ölmüştü. Böyle bir olayın, özellikle de Lucrezia'nın bekaretinin kanıtlanmaya çalışıldığı bir zamanda gizlilik içerisinde kalması gerekiyordu; bu yüzden o zamanlarda çıkan dedikodular dışında bu olayın yaşandığını kanıtlayacak çok az kanıt bulunmaktadır. Diğer yandan, Borgia ailesi içerisinde gizemli bir şekilde başka bir çocuğun (*İnfans Romanus*[7] adıyla bilinir) ortaya çıkmasıyla mesele daha da karmaşık bir hâl almıştı. Bu çocuğun varlığı kesindi ve Giovanni Borgia ismini alacaktı. Giovanni doğduğu zaman VI. Alexander bu bebeğin meşru çocuk olarak kabul edilmesi için bir papalık fetvası çıkardı ve Cesare Borgia'nın bekar bir kadından doğan çocuğu olduğunu ilan etti. Daha sonra ise Giovanni'nin babasının kendisi olduğunu ilan eden başka bir gizli fetva çıkaracaktı. Genel olarak bu çocuğun altmış sekiz yaşındaki papanın yirmi dört yaşındaki metresi Giulia Farenese'den doğduğu ileri sürülüyordu.

Bu şartlar altında, Lucrezia Borgia'nın Giovanni Sforza'dan uzun süre ayrı kalması ve bunun sonucunda da bekaretiyle ilgili açıklamalar yapılmasıyla sonuçlanan müzakerelerden pişmanlık duymaması

6 Christoforo Poggio, Milanolu Bentivoglio ailesinin casusu, alıntılanan: Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 68.

7 Romalı Bebek anlamına gelen Latince bir ifadedir.(ç.n.)

pek de şaşırtıcı olmasa gerek. 17 Aralık 1497'de Vatikan'da düzenlenen halka açık bir törende boşandığı ilan edildi. Bu esnada Latince kısa bir teşekkür konuşması yaptı; bu konuşma öylesine belagatli bir şekilde yapılmıştı ki Milano elçisi yalakalıkla şöyle ifade etmişti: "Cicero'nun kendisi gelse bundan daha zarif bir şekilde konuşamazdı."[8] Bu esnada, daha sert bir Perugialı kronik yazarı Lucrezia'nın bekaret açıklamasını oldukça gülünç olarak tarif ediyordu: Ona göre, "Herkes onun Roma'nın gelmiş geçmiş en büyük orospusu olduğunu bildiği için bütün İtalya kahkahaya boğulmuştu." Borgialarla ilgili dedikodular kimi zaman abartılıyor olabilirdi; ama hiç şüphe yok ki artık pek çok kişi Papa'ya ve tüm ailesine bir utanç kaynağı gözüyle bakıyordu. Buna rağmen, VI. Alexander Lucrezia'yı genç Jofrè Borgia'nın karısı Aragonlu Sancha'nın üvey kardeşi olan Bisceglie Dükü Alfonso'yla evlendirme planına devam etti.

Her ikisi de on yedi yaşında olan Lucrezia ve Alfonso arasındaki evlilik birkaç ay sonra Roma'da gerçekleşecekti. Hâlinden gayet memnun olan VI. Alexander gelinin çeyizi için 40.000 duka verdi; Lucrezia ise yakışıklı ve çekici Prens Alfonso ile evlenmekten o kadar mutluydu ki etrafa ışık saçıyordu. Alfonso, Lucrezia'dan on iki yaş büyük dul bir condottiere olan Giovanni Sforza'nın tam zıddıydı. Cesare Borgia'nın teşrifatçılığını üstlendiği düğün töreni, ziyafetler ve eğlencelerle günlerce devam etti; Kardinal ise sürekli kız kardeşiyle ya da Aragonlu Sancha'yla, kimi zaman da ikisiyle birden dans ediyordu. Şenlik günlerine leke düşüren tek şey, düğün kahvaltısı sırasında Cesare Borgia ve Aragonlu Sancha'nın hizmetlileri arasında geleneksel tatlıları ve badem şekerlerini taşımalarına engel olan bir kavga yaşanmasıydı. Bu tartışmayı ve ardından iki piskoposun yumruk yumruğa birbirine girdiği meydan kavgasını kimin kışkırttığı hakkında yalnızca tahminde bulunulabilir.

Roma'dan yayılan skandal haberler göz önüne alındığında, Floransa'da bulunan Savonarola'nın San Marco'daki[9] hücresinde

8 Bkz. Hibbert, Bradford vb.

9 San Marco, Floransa'da bulunan dinî bir kompleksin adıdır. Bünyesinde bir kilise ve manastır bulunmaktadır. 15. yüzyılda Dominiken tarikatına mensup olan meşhur iki kişiye ev sahipliği yapmıştır: Ressam Fra Angelico ve vaiz Girolamo

girdiği inzivadan çıkmak için harekete geçmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Savonarola VI. Alexander'ın yasağına meydan okuyarak Floransa Katedrali'ndeki hararetli vaazlarına kaldığı yerden devam etti. Bu itaatsizlik karşısında öfkeden çılgına dönen VI. Alexander şehri yöneten Signoria'ya[10] bir ültimatom gönderdi. Savonarola tutuklanacak ve Roma'ya gönderilecekti. Eğer Signoria bu talimatları yerine getirmezse tüm Floransa şehri aforoz edilecekti; bu tehdidin Savonarola'nın ateşli dindar müritleri arasında büyük bir üzüntü yaratacağını biliyordu. VI. Alexander, bu tehdidi seküler bir seviyede de güçlendirmek adına, emirlerine itaat edilmemesi hâlinde şehrin temel dayanağı olan ticaretin de kesileceğine dair teminat verdi.Ya Savonarola tutuklanıp Roma'ya gönderilecekti ya da tüm Floransa şehri aforoz edilecekti. VI. Alexander ise bu tehdidin Savonarola'nın ateşli dindar müritleri arasında büyük bir üzüntü yaratacağını biliyordu. Bundan dolayı tehdidini dünyevi bir seviyede de güçlendirmek adına, emirlerine itaat edilmemesi hâlinde şehrin temel dayanağı olan ticaretin de kesileceğine dair teminat verdi. Roma'da ticaret yapan Floransalı tüccarların hepsi tutuklanarak Sant'Angelo Kalesi'nin zindanlarına atılacak, depolarındaki ticari mallarına el konulacaktı. Alexander Floransa ticaretine karşı çıkarılan bu fermanın papalık emriyle diğer şehirleri de kapsayacağı uyarısını da yaptı. Floransa maddi ve manevi açıdan iflasa sürükleniyordu.

Bu, karşı konulamaz bir tehdit gibi görünüyordu. Floransa'nın yeni cumhuriyetçi hükümeti ve Floransa halkının köktendinci Hristiyan eğilimi tüm İtalya'da derin bir huzursuzluğa neden olmuştu. Diğer şehirler kesinlikle Papa'nın emrini yerine getirecekti. Tüm ülkedeki yöneticiler kendi halklarının cumhuriyetçi Floransa örneğinden ilham alarak ayaklanabileceğinden korkuyordu; kilise

Savonarola. Ayrıca manastırın Michelozzo tarafından inşa edilen kütüphanesinde meşhur bir el yazması koleksiyonu bulunmaktadır.(ç.n.)

10 Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde İtalyan şehir devletlerindeki yönetim organına verilen isimdir. "Hükümet", "yönetici idare", "egemenlik" gibi anlamlara gelir. Tek bir hükümdara ya da yönetimdeki soylu aileye verilen bir ünvan olmayıp, cumhuriyetle yönetilen şehirlerdeki anayasal hükümeti ifade eder. Yönetim organı başındaki Signoria seçimle iş başına getirilir ve yalnızca belirli bir süreliğine yönetimde bulunabilir.(ç.n.)

yetkilileri ve cemaatleri ise Savonarola'nın "Kibir Ateşi" gibi köktendinci tezahürler konusunda endişeleniyordu. Rönesans tüm toplumun refahının arttığı bir dönemdi; hiç kimse, az da olsa, kıymetli varlıklarının ana meydanda halka açık bir şekilde yakıldığını görmek istemiyordu.

Ama şimdi Savonarola'nın ustalığını gösterme zamanıydı. Avrupa'daki tüm liderlerin VI. Alexander'ın kişisel davranışlarıyla ilgili raporlardan derinden rahatsız olduğunu gayet iyi biliyordu; dolambaçlı siyasi entrikaları da cabasıydı. Sonuç olarak Savonarola Avrupalı güçlerin liderlerine gönderilmek üzere bir genelge kaleme aldı ve Kilise Konsili'ne VI. Alexander'ı görevden alıp Aziz Petrus'un tahtına daha uygun birini geçirmesi için çağrıda bulundu. Savonarola bu mektubu Kutsal Roma İmparatoru I. Maximillian ile İngiltere, Fransa, Macaristan ve İspanya krallarına gönderme niyetindeydi ve şunları açıklamıştı:

> Alexander papa filan değildir, öyle de kabul edilemez. Papalık tahtını almak için harcadıklarıyla ve her gün kilise makamlarını en yüksek fiyatı verene satmasıyla simoni[11] gibi ölümcül bir günah işlediği gibi, diğer günahları da herkesin gözü önünde görmezden geliyor. Onun bir Hristiyan olmadığını, Tanrı'nın varlığına inanmadığını, bu yüzden de kâfirliğin sınırlarını aştığını beyan ediyorum.[12]

Savonarola'nın biyografisini yazan Pasquale Villari'ye göre: "Savonarola en kısa zamanda bir konsil toplamak üzere Hristiyan âleminin tüm prenslerini davet etti; toplantı yeri olarak da dış etkilerden azade ve uygun bir yer belirledi." Savonarola mektuba her bir yöneticiye yönelik ayrı birer mesaj da eklemişti. Örneğin, Kutsal

11 Simoni, kutsal makamları ya da kutsal değeri olan eşyaları satmaya ve bu yolla gerçekleştirilen ticarete verilen isimdir. Adını Havarilerin İşleri kutsal metninde, İsa Mesih'in insanların bedenleri üzerine elini koyarak onları iyileştirme gücünün para karşılığında kendisine satılmasını isteyen Simon Magus'tan alır. Büyük bir günah olarak görülmesine rağmen pek çok papa tarafından uygulanmıştır.(ç.n.)

12 ve devamı; alıntılanan Pasquale, *Villari La Storia di Girolamo Savonarola* . . . (2 cilt, Floransa, 1887), Cilt. 2, s. 132–3.

Roma İmparatoru'na, eğer harekete geçip Kilise'yi mevcut lekesinden kurtarmazsa tüm saygınlığını yitireceğini ifade etmişti. Ayrıca, üstü kapalı bir biçimde VIII. Charles'ın ölümüyle ilgili kehanetinden bahsederek, en kişisel ricasını Fransız kralına yazmıştı. VIII. Charles'ın küçük yaştaki oğlu yakın zamanda vefat etmiş ve bu olay onu derin bir kedere gark etmişti. Savonarola ise batıl inançlı genç kralı uyarıyordu: "Unutmayın ki Tanrı, gazabının alameti olacak birini çoktan gönderdi."

Savonarola'nın mektubu ve planlarıyla ilgili haberler kısa sürede Roma'ya ulaştı. VI. Alexander bu durumun, bulunduğu papalık makamı bir yana, otoritesi için ciddi bir tehdide yol açacağını fark etti. Ne pahasına olursa olsun Kilise Konsili'nin toplanmasına engel olmak zorundaydı. Floransa'da Savonarola'ya tamamen karşıt olan, pek çoğu Aziz Augustinus tarikatından papazlar bulunduğunu biliyordu ve bunlara harekete geçmelerini emretti. Floransa'nın kapılarına, şafak vakti açıldığı andan gün batımında kapandığı ana kadar casuslar yerleştirildiğini bilmeliydiler. Dominiken tarikatından herhangi bir keşişin şehirden ayrıldığını gördükleri anda onu gözaltına alacaklardı. Savonarola San Marco şehir manastırındaki Dominikenlerin başrahibiydi; VI. Alexander da haklı olarak başrahibin mektuplarını bu keşişlerden bazıları aracılığıyla göndermeye çalışabileceğinden şüpheleniyordu.

VI. Alexander'ın yardımına bir başka müttefik yetişti. Augustinusçuların yanı sıra Fransiskenler de Savonarola'ya, özellikle de onun Tanrı'nın kelamına erişme ayrıcalığı olduğu iddiasına ve ayrıca pek çok kişinin gözünde mucize mertebesine ulaşan kehanetlerine karşıydı. Francisco da Puglia adındaki bir Fransisken keşişi Savonarola'ya *esperimento del fuoco* ("ateş sınavı") ile meydan okudu. Kızgın kömürden bir yol üzerinde yalın ayak yürümeyi ve hiç yara almadan oradan çıkmayı kim başarırsa sınavın kazananı ilan edilecekti; bu da Tanrı'nın gönderdiği bir işaret olarak görülerek o kişinin doğruyu söylediğini ispatlayacaktı.

Savonarola bu tür Orta Çağ pratiklerini barbarca buluyordu ve meydan okumayı reddetti. Ancak en dindar müritlerinden

biri onun adına bu görevi almayı kabul etti. Kararlaştırılan günde Floransa'nın en büyük ana meydanında devasa bir kalabalık toplandı. İlk andan itibaren her iki taraftan da çeşitli itirazlar dile getirildi ve bunlar sınavın yapılmasını geciktirdi. Bu sırada kalabalık giderek sabırsızlanıyordu. Sonrasında âdeta gök delinmişçesine bir yağmur başladı ve yoğun sağanak yakılan ateşi söndürdü. Durum tam bir maskaralığa dönüştü ve hayal kırıklığına uğrayan kalabalık büyük bir memnuniyetsizlikle dağıldı.

İnsanlar Savonarola'ya karşı cephe almaya başlamıştı; ertesi gün de kalabalık bir grup San Marco Manastırı'na saldırdı. Bunun sonucunda Savonarola yakalandı ve yetkililer tarafından hapse tıkıldı. O zamanlarda yaygın bir uygulama olduğu üzere, zanlı, sorgulama ve gerçeği ortaya çıkarma amacıyla işkenceye tabi tutulurdu. Savonarola şaşırtıcı bir hızla sapkınlığını itiraf etti. Bir papaz olduğu için yalnızca dinî mahkemeler tarafından yargılanabilirdi. VI. Alexander bu yargılama için iki papalık delegesi atadı ve Floransa'ya gönderdi. Bunlardan birinin daha sonra itiraf ettiği üzere, "Floransa'ya vardıklarında, verilecek hüküm çoktan göğüslerinde hazır duruyordu."[13] VI. Alexander bu kez her türlü tedbiri almıştı. Savonarola usule uygun olarak suçlu bulundu ve 23 Mayıs günü kazığa bağlanarak yakıldı. Külleri de hatırasını yaşatacak bir anıt ya da türbe dikilemesin diye Arno Nehri'ne atıldı.

VI. Alexander papalığını savunurken oldukça acımasızdı. Artık siyasi arenayı da aynı şekilde kendi lehine manipüle etmeye kararlı olduğunu gösterecekti.

Nisan ayının sonlarına doğru Fransa Kralı VIII. Charles'ın tuhaf bir kaza sonucu öldüğü haberi geldi. Bir kapıdan geçerken kapının alçak pervazına çarpıp kafatasını kırmıştı. Bu ani ölümünden birkaç ay önce, VIII. Charles İspanya Kralı Ferdinand ile bir barış antlaşması imzalayarak Avrupa'yı şaşkınlığa uğratmıştı. Ama aslında bu antlaşmanın iyi niyetle hiçbir alakası yoktu. Gerçek, her iki krallığın da "birbirleri de dâhil olmak üzere çok sayıda düşmanla

13 Savonarola'nın temel biyografilerinde bu anlatının birkaç farklı versiyonu yer alır. Bkz. Ridolfi, Villari vb; özellikle de Pacifico Burlamacchi, *La Vita del Beato Girolamo Savonarola* (Floransa, 1937).

çatışma içerisinde geçen yılların sonunda"[14] büyük hazinelerini tüketmiş olmalarından başka bir şey değildi.

VIII. Charles'ın oğlu yani vârisi de yakın bir tarihte ölmüş olduğundan, taht VIII. Charles'ın o Napoli'den dönerken onu kurtarmak üzere Fransız ordusuna komutanlık yapan otuz iki yaşındaki gözü pek ama zeki kuzeni Orléanslı Louis'ye miras kalmıştı. Orléanslı Louis, XII. Louis adını aldı ve çok geçmeden kendini ciddi bir zorlukla karşı karşıya buldu. Birilerinin VIII. Charles'ın dul kalan eşi Bretonyalı Anne ile evlenmek istemesi durumunda Anne ile evlenecek kişi bu değerli toprak üzerinde hak iddia edebilir ve buranın Fransa'dan ayrılmasına sebep olabilirdi. Dolayısıyla XII. Louis krallığını güvence altına almak adına hemen ve hiç tereddüt etmeden daha önce evlenmek zorunda kaldığı kuzeni "kambur ve kısır"[15] Fransalı Joan'dan boşanmak için gerekli işlemleri başlattı. Joan, tuhaf görünüşlü VIII. Charles'ın ablasıydı.[16] XII. Louis'nin niyeti, peşindeki yabancı taliplerden biri taht üzerinde hak iddia etmeden en kısa sürede Bretonyalı Anne ile evlenmekti. Ancak bunu yapabilmek için Papa'nın onayını alması gerekiyordu. XII. Louis'nin, nüfuz sahibi başdanışmanı Rouen Başpiskoposu Georges d'Ambiose'ın Papa tarafından bir kardinallik başlığıyla ödüllendirilmesini büyük bir iyilik olarak göreceğini söylemesiyle VI. Alexander'ın bu meseledeki pozisyonu daha da güçlendi.

VI. Alexander bu durumdan hoşnut oldu ve hemen XII. Louis'ye şartlarını sundu. Artık siyasi girişimlerinde (Bunlar henüz açıklanmamıştı) Fransız desteğine gereksinim duyacaktı. Bu desteğin göstergesi olarak da şehrin savunması için Roma'da Fransız askerlerinin konuşlandırılmasını ve bu askerlerin herhangi bir askerî teşebbüs için emrine verilmesini isteyecek, askerlerin giderlerinin karşılanabilmesi amacıyla Fransız maliyesinden bir hediye talep edecekti. XII. Louis bu teklifleri kabul etmeye fazlasıyla istekliydi, kısa süre sonra papalıkla güçlü bir ittifak kurma isteğinin ardında başka nedenler

14 Bkz. Meyer, *The Borgias*, s. 278.

15 Bkz. Hibbert, *The House of Borgia*, s. 96, birkaç güvenilir kaynak da bunu tekrarlar.

16 Fransalı Joan boşandıktan sonra rahibelerden oluşan kapalı bir tarikat kuracak ve 1950 yılında Papa XII. Pius tarafından azize ilan edilip Aziz Joan ismini alacaktı.

de olduğu ortaya çıktı. VIII. Charles'ın Napoli'yi işgalinden sonra taraf değiştiren Milano Dükü Ludovico Sforza'yı affedememişti. Sforza'nın kendisine ihanet edip Kutsal İttifak'a girmesi Fornovo Muharebesi'nden önce Orléanslı Louis'yi ve ordusunu savunmasız pozisyonda bırakmış, Fransızların üstünlüğü kaybetmesine göz ardı edilemeyecek bir katkı sağlamıştı. Artık Fransa Kralı olan XII. Louis bunun intikamını almaya kararlıydı. Visconti ailesinden bir kadının soyundan geldiği için aslında Milano Dukalığı'nda uzaktan ama yasal hak sahibiydi. Zira neredeyse elli yıldır Sforza ailesinin hâkimiyetinde olan Milano daha önce Viscontilerin yönetimindeydi. Bu şartlar altında, VI. Alexander'ın Milano'yla arasındaki zayıf bağları unutmaya ikna edilmesi pek de zor olmadı. VI. Alexander gizlice XII. Louis'nin hak iddiasını onayladı.

Bütün bunlarla eş zamanlı olarak, VI. Alexander kendi şahsi planlarını da devreye sokmuştu. Juan'ın öldürülmesiyle birlikte oğlu Cesare'ye odaklanmıştı. Ancak her ne kadar baba ile oğul arasında birtakım konuşmalar geçmiş olsa da, Cesare'nin hâlâ bir kardinal olması, bu nedenle de Alexander'ın onun için kafasında kurduğu askerî ya da ailevi hiçbir planı yerine getiremeyecek bir pozisyonda olması gibi sıkıntılı bir durum söz konusuydu. Burchard'a göre, Ağustos 1498'de Kardinal Cesare Borgia'nın "erguvanı[17] bırakma zamanı gelmişti... mümkünse en az skandalla...ve en münasip bahaneyle."[18] Daha önce benzeri görülmemiş böyle bir karar için Kardinaller Heyeti'nin meclisten icazet kararı çıkarması gerekiyordu. Fakat kardinallerin böyle bir emsal yaratmaya hiç niyeti yoktu: Eğer Papa oğlunun kardinallikten ayrılmasına izin verirse, ileride başkalarının da kardinalliği bırakmasına neden olabilirdi.

17 Erguvan ya da mor rengi uzun yıllar boyunca soylulukla bağdaştırılmıştır. Deniz salyangozu kabuklarından çok küçük miktarlarda ve büyük zorluklarla elde edilen bir renk olduğu için çok pahalıya satılmış, bu nedenle de ancak buna gücü yeten soyluların erişiminde kalmıştır. Roma'da hâkimler tarafından giysilerde kullanılmış, zaman içerisinde Bizans ve Kutsal Roma İmparatorlarının kraliyet giysilerinde yerini almıştır. İlerleyen dönemlerde ise Roma Katolik rahiplerinin rengi olarak kabul edilmiştir.(ç.n.)

18 ve devamı; Burchard, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 97, 98.

Kardinaller, yakın zamanda şehirde yayılan salgını ileri sürerek Roma sıcağından bir an önce ayrılmaya ve taşrada inzivaya çekilmeye karar verdiler. VI. Alexander hemen mektup gönderip geri dönmelerini emretti. Bir meclis toplandı; yönetiminde ise VI. Alexander bulunuyordu: "Böylece karşıt görüşlü kardinaller kararı kabul etti; Kardinal Cesare artık [kardinal] başlığını çıkarabilecek, bir asker olabilecek ve evlenebilecekti." Tesadüfen, tam da o sırada XII. Louis'nin elçisi geldi: Fransa Kralı, Cesare Borgia'ya Valentinois dükü ünvanını veriyordu. O tarihten sonra Papa'nın oğlu zamanla "Il Valentino" ismiyle bilinecekti.

En iyi zamanlarında bile ruhbanlık işlerinde gözü olmayan yeni Valentinois Dükü Cesare Borgia hemen yeni pozisyonunu kutlamaya başladı. Kardinal başlığını çıkardıktan bir gün sonra atına atlayıp boğa güreşi gösterisini izlemeye gitti. Bu, İspanya'da popüler bir spordu ve Cesare Borgia'nın en sevdiği eğlenceydi; ancak bir İspanyol âdeti olduğu için İtalya'da küçümsenirdi. Mantova elçisinin yazdıklarına göre:

> Bu günlerde [Cesare Borgia], yanındaki on dört adamıyla birlikte bir yeniçeri[19] gibi silah kuşanarak, Monsenyör Ascanio'nun onları kalabalıklardan uzaklaştırıp götürdüğü ve mahremiyet bulabilecekleri parkında, Don Alfonso, Donna Lucrezia ve "Prenses"inin [Sancha] huzurunda sekiz boğayı öldürüp, nasıl darbe vurduğunu ve ne kadar güçlü olduğunu gösteriyordu.

Cesare Borgia en sevdiği iki kadına gösteriş yapmaktan keyif alıyor olabilirdi, ama bu atletik davranışlar her zaman plana uymuyordu. On gün kadar sonra Cesare Borgia Vatikan'ın hemen üzerindeki Belvedere arazisinde talim amaçlı jimnastik yaptı. Günümüzde "kulplu beygir" diye bilinen şey o zamanlarda ahşap bir alet değil canlı bir şeydi: Yani gerçek bir at ya da katır kullanılıyordu. Bu olayda Cesare Borgia:

19 Yeniçeriler, Osmanlı sultanının şahsi muhafız birliğini meydana getiren seçkin askerlerdi ve bu nedenle askeri mertliğin simgesiydiler.

> Yüksek bir katırın üzerine atlamaya çalıştı. Ama tam havadayken katır ürktü ve ona birkaç tekme attı... tekmelerden biri sağ omzuna, diğeri ise başının arkasına geldi. [Cesare] yarım saatten fazla baygın kaldı.

Cesare Borgia'nın bu kadar ağır bir talim yapmasının bir nedeni vardı. Babası VI. Alexander yeni eşiyle tanışması için ona bir Fransa seyahati ayarlamıştı ve Cesare en iyi hâliyle görünmeye kararlıydı. Napoli Kralı Federigo'nun arkasından iş çeviren Papa, yeni müttefiki ve dostu XII. Louis ile temasa geçmiş ve ona oğlu Cesare'yi Kral Federigo'nun kızı Carlotta ile evlendirmeyi istediğini açıklamıştı. XII. Louis'ye asıl planının bu olduğunu; Carlotta Fransız sarayında kaldığı için kralın bu konudaki nüfuzunu kesinlikle kullanabileceğini söylemişti. XII. Louis bu isteği yerine getirmeyi çok istiyordu ve Valentinois Dükü Cesare Borgia'ya Fransız sarayındaki düğün törenine katılması için resmî bir davetiye göndermişti.

Hem XII. Louis hem de VI. Alexander, Fransa ve papalık arasında sıkı bir ittifak kurmak istiyorlardı. VI. Alexander güçlü Fransa'dan gördüğü destek ve korumayı memnuniyetle kabul etti; XII. Louis ise Milano'yu ele geçirme planı için Papa'nın desteğini kazanmak istiyordu. VI. Alexander'ın bu konudaki diplomatik müzakereleri Fransa kralından bazı önemli sözler almasıyla sonuçlandı. Bunlar gelecek yıllarda tüm yarımadayı etkileyerek İtalyan siyasetine yeni bir yön verecek, aynı zamanda VI. Alexander'ın bu bölge üzerindeki gizli emellerini gerçekleştirmesine yardımcı olacaktı. XII. Louis aşağıdaki vaatleri yerine getirmeyi taahhüt etti:

İlk ve en önemlisi, Valentinois Dükü Cesare Borgia'ya yıllık 20.000 altın frank ödenecekti. Bu dönemde döviz kurları sabit değildi; ama VI. Alexander bu rakam üzerinde pazarlık yaptığına göre Cesare Borgia'nın kardinalken eline geçen 35.000 dukalık gelirini telafi ettiğinden emin olabiliriz. Fransızların vadettiği bu gelire ek olarak, XII. Louis yeni Valentinois Dükü'ne kendisine bağlı dukalıklardan da benzer bir yıllık gelir elde edeceğini garanti etmişti.[20]

20 Orta Çağ'ın sonlarında Venedik altın dukası 3.15 gramdı. Fransız altın frankı ise 4,15 gram geliyordu. Bu rakamlara bakıldığında yeni Valentinois Dükü, toplamda

Cesare Borgia öldürülen kardeşi Juan'ın ardından onun askerî kariyerine devam etmek istiyordu; her zaman bu kariyere küstah ve yetersiz kardeşinden daha uygun olduğunu düşünmüştü. XII. Louis de bunu anlamıştı ve Cesare'ye cesaretini gösterme şansı vermek istiyordu. Fransa Kralı, Papa'nın oğlunu masrafları kral tarafından karşılanacak ve İtalya'da kalacak 300 atlı süvariden oluşan bir müfrezenin başına komutan olarak atamaya karar verdi. Bu, fiilen bin kişilik bir silahlı kuvvete denk geliyordu; çünkü her bir "mızraklı süvari"ye (bir subay rütbesi) çoğunlukla birkaç kişilik atlı ve silahlı destek grubu eşlik ediyordu. Bu askerler doğrudan süvarinin emrine bağlıydı; onun silahlarını ve yüklerini taşır, ihtiyaçlarını görürdü. Ayrıca savaşta onun yanında savaşırlardı. Aynı zamanda, Cesare Borgia'nın Milano işgalinde XII. Louis ve Fransız ordusuna katılmasına karar verilmişti. Bu yalnızca büyük bir onur olmakla kalmıyordu, Cesare Borgia'ya oldukça ihtiyaç duyduğu askerî tecrübeyi de kazandıracaktı. Ancak bu durum, Papa fikrini değiştirmeye niyetlenirse belaya davetiye çıkarmak anlamına da geliyordu. Bu, XII. Louis adına boş bir endişe değildi. VI. Alexander uzun zamandan beri pek güvenilir bir müttefik olmadığını göstermişti. Ayrıca en azından kâğıt üzerinde hâlâ müttefiki olan Milano'nun ya da yalnızca antlaşmanın bir tarafı olmaktan fazlası olan Venedik'in, (hatta ikisinin de) Fransa'nın İtalya'yı bir kez daha işgal etmesine karşı gelmesi için Papa'ya yardım çağrısında bulunması muhtemeldi. Herkesin bildiği üzere, güçlü Fransız ordusunun tıpkı Alpler'i geçerken olduğu gibi bu sefer de neler yapabileceğini tahmin etmek imkânsızdı. Ancak bu kez VI. Alexander ne yapacağı kestirilemeyen bu istilacıları kendi tarafında tutmaya kararlıydı. Papa'nın kurduğu bu yeni ittifak, İtalya'daki güç dengesinde belirgin bir değişikliğin göstergesiydi. Bu çok önemli bir kumardı ama Papa bunu iyi değerlendirmeye karar vermişti. Oğlunun komutasındaki bir Fransız birliğinin İtalya'da konuşlandırılmasını kabul etmiş olabilirdi; fakat bu savaşçılar için de hâlihazırda planları vardı.

52.000 Venedik dukasından daha fazla bir gelir elde etmek için, kardinalken aldığı 35.000 dukalık gelirinden feragat etmişti. Fransa Avrupa'nın en zengin ülkesiydi; VI. Alexander da çok sıkı pazarlık yapıyordu.

Yirmi üç yaşındaki Cesare Borgia 1 Ekim 1498'de Roma'dan ayrılıp XII. Louis'nin sarayına doğru yola çıktı. Kırmızı ve sarı İspanyol renkleriyle süslenmiş ipek Borgia üniformaları içindeki yüzden fazla hizmetliden meydana gelen maiyeti de ona eşlik ediyordu. Bunları da elli tane yük katırı ve yüklü at arabaları takip ediyordu. Cesare Borgia'nın yakın uşaklarının hepsi, ayaklarında gümüş nalları, boyunlarında gümüş renkli çanları şıngırdayan, gümüş koşum takımı olan atlara biniyordu; kafile bu hâliyle kardeşi Juan'ın maiyetini hatırlatıyordu. Cesare'nin atı da benzer şekilde örtülmüştü; kendisi ise beyaz sırmalı bir ceket giymiş, omuzlarına siyah kadifeden kısa bir pelerin almıştı.

Cesare Borgia Napoli Kralı Federigo'nun kızı Napolili Carlotta ile evlenmek üzere, tam anlamıyla bir kraliyet damadı olarak Roma'dan ayrılıyordu. XII. Louis, kızını Cesare Borgia ile evlendirmek istemeyen Federigo'nun itirazlarına baskın gelmişti. Carlotta anne tarafından Fransız kraliyet ailesi soyundan geliyordu, Fransız sarayında büyümüştü ve artık baba figürü olarak gördüğü kişi XII. Louis'ydi. Bu koşullarda, uzaklardaki Napoli'de yaşayan ve artık başka biriyle evli olan gerçek babası Kral Federigo'nun bu konuda pek de sözü geçmiyordu.

Şüphesiz ki Cesare Borgia bir etki yaratmaya çalışıyordu. Beyaz ceketiyle birlikte üzerine yakutlar dikilmiş siyah kadifeden bir başlık takmıştı; altın sırmalar ve incilerle işlenmiş çizmeler giyiyordu. Atı da Valentinois dükü olarak artık bir ferdi olma hakkını iddia edebildiği Fransız kraliyet ailesinin renkleriyle donatılmıştı. Cesare Borgia'nın Roma sokaklarından geçen bu tören alayının başında şahlanan atına binerek bu olayla böbürlendiği açıkça ortadadır. Ama onun bu aşırı şatafatlı gösterisinin içten içe yaşadığı özgüven eksikliğini maskelediğini anlamak da pek zor değil. Bu, Kilise'nin tüm desteğini arkasına alarak Napoli Kralı'nın yanına gittiği papalık elçiliği görevi değildi. Bu kez kendi başınaydı, ilk kez İtalya dışına çıkıyordu ve Avrupa'nın en güçlü sarayına gidiyordu. Bırakacağı şahsi izlenim tümüyle gelecekteki konumunu ilgilendiriyordu. Ayrıca öz güvenli olmaması için bir sebep daha vardı. Cesare Borgia'nın Roma'dan

ayrılışını izleyen Mantova elçisi şöyle bir yorum yapmıştı: "Şu an gayet iyi görünüyor, ama büyük frengi salgını zamanında olduğu gibi, yüzünde cildinin altında lekeler çıkmaya başlamış." Cesare'nin Fransa'ya kadar ona eşlik eden yetenekli hekimi Gaspar Torella ne kadar ihtimam göstermiş olsa da, Napoli'de kaptığı frengi yavaş ama kaçınılmaz şekilde ilerliyordu.

VI. Alexander, oğlunun XII. Louis'nin dostluğunu kazanma görevinde ona yardımcı olmak için yanında 200.000 duka gibi büyük meblağ götürmesini sağlamıştı. Bu para yolculuğu sırasında ve Fransız sarayındayken harcanacaktı. Bu büyüklükte bir paranın gelişigüzel bir şekilde çarçur edilmesinin amacı, XII. Louis'ye Papa'nın ve oğlunun zenginlik söz konusu olduğunda Avrupa kraliyetiyle denk olduklarını göstermekti. Aslında VI. Alexander bu meblağı toplamakta biraz zorlanmıştı. Ayrıca, ileride de göreceğimiz gibi, bunu elde edebilmek için her zamanki gibi korkunç yöntemlere başvuracaktı.

VI. Alexander'dan önceki papalar zamanında (ki kendisi [Şansölye yardımcısı olarak] papalık maliyesini idare etmede vazgeçilmez bir rol oynamıştı) papalık İtalya çapında nüfuz sahibi olma konusunda çoğu zaman sıkıntı yaşamıştı. Daha geniş Avrupa topraklarının üzerinde neredeyse sadece dinî yargı yetkisini devam ettirebildiğinden bahsetmeye gerek bile yok. Yani papalık hem siyasi hem de askerî güç açısından son derece yetersizdi. Bu, genel olarak papalığın zayıflığından, vurdumduymazlıktan, maliyenin kötü yönetilmesinden ya da "miras bırakma isteği"nden (heykeller diktirip, Sistine Şapeli gibi parasını ödeyen kişiye ölümsüzlük bahşedecek binalar yaptırma) kaynaklanmıştı. Osmanlılara karşı bir Kutsal İttifak kurmak için gerçekleştirilen öyle veya böyle başarısız girişimler haricinde, gerçek bir güç inşa etmeye pek önem verilmemişti. Bunun göstergesi ise Kutsal İttifak'ın ancak VI. Alexander döneminde, yani tam ölçekli bir Osmanlı işgali tehdidi ihtimali söz konusuyken değil de İtalya Yarımadası VIII. Charles'ın istilası sırasında yağma gerçeğini yaşadığında ortaya çıkmış olmasıdır. Ancak VI. Alexander gerek uzun süreli şansölye yardımcılığı görevinden gerekse de kendi papalığı süresince yaşanan daha yakın tarihli küçük düşürücü olaylardan

çok şey öğrenmişti. Bu hatalar tekrarlanmayacaktı. Papalığın gerçek bir güç elde etmesinin tek yolu, Avrupa'nın en güçlü monarşisi ile güvenilir ve kalıcı bir ittifak kurmaktı. Bunu yapabilmek için de aşağı yukarı eşit şartlardaymış gibi görünmeliydi. Bu, evlilikle sağlanabilirdi, ama evliliğe eşlik eden bir zenginlik gösterisiyle de pekiştirilmesi gerekiyordu. Para, güç göstermeye hizmet ediyordu (Bu örnekte söz konusu gücün şaibeli olması bir şey değiştirmiyordu).

VI. Alexander para söz konusu olduğunda kendini nadiren kısıtlamıştı. Şansölye yardımcılığının ilk yıllarından papalık tahtına çıktığı zamana kadar, servet edinmek onun siyasetinin vazgeçilmez bir parçası olmuştu. Makamlar alınıp satılmış, gerekli görüldüğünde yükseltilmiş ya da el konulmuştu; bunların hepsi de gelir elde etmek için yapılmıştı. Para yalnızca gücü göstermeye değil, aynı zamanda onu satın almaya da yarıyordu. Para hayati bir etmendi. Cesare'nin kraliyet ailesinden biriyle evlenmek için gittiği Fransa ziyareti de bir istisna değildi. Cesare'nin yeteri kadar harcama yapabilmesi ve cömertlik sergileyebilmesi için en az 200.000 duka toplanmalıydı. Ancak bu, özellikle de papalığın 300.000 dukalık yıllık gelirinin neredeyse tamamının harcandığı göz önüne alındığında kolay bir iş değildi. Torre Borgia'nın inşası ve dekorasyonu büyük bir gider oluşturuyordu. Tüm bunların üzerine, bir de Juan'ın Orsinilere karşı düzenlediği beceriksiz harekât söz konusuydu. VI. Alexander'ın daha önce görülmemiş bir adım atarak, o sırada papalık görevini yerine getiriyor olmasına rağmen Guidobaldo da Montefeltro'nun fidyesini ödememesine şaşırmamak gerek. Ona göre Montefeltro ailesi bu meseleyi kendi başlarına halledebilecek kadar kaynağa sahipti. Ayrıca Cesare'nin Fransa'ya doğru yola çıkmasıyla birlikte papalık sandıkları tamamen boşalmıştı. Ne yapılması gerekiyordu? Bir şekilde, sert para toplama tedbirlerinin hayata geçirilmesi gerekiyordu (hem de mümkün olan en kısa zamanda ve mümkün olduğunca az aksama veya husumetle). Bu şartlara uyan tek bir hedef vardı: Yahudiler.

9. BÖLÜM

KRALİYET BAĞI

Mağribîlerin aşama aşama İspanyol ana karasından sürüldüğü yüzyıllarda, Yahudiler de Mağribîler ile iş birliği içinde olmalarından dolayı zan altına girmişti. Çoğu Yahudi Hristiyanlığa geçmeye zorlanmıştı ve *konversolar*[1] adıyla biliniyordu. VIII. Innocentius'un 1487'de sadist Torquemada'yı İspanyol Engizisyonu'nun başengizitörü olarak onaylamasından sonraki yıllarda ise bir terör egemenliği başlamıştı.[2] Katı Hristiyan ortodoksisinden saptığından şüphelenilen herkes askıda işkence görüyordu. Pek çok *konversonun,* bir yandan Hristiyan gibi hareket ederken bir yandan da gizlice Yahudiliğin âdet ve ritüellerini devam ettirdiğinden şüpheleniliyordu. Daha sonra bu insanlara Marranolar denilmeye başlandı. Mağribîlerin 1492'de İspanyol ana karasından son kez kovulması sırasında, aralarında pek çok *konverso* ve Marrano olan çok sayıda Yahudi ülkeden kaçarak İtalya'ya gitmişti. Kaynaklardaki tahminlere göre bu insanların 9.000 kadarı Papalık Devleti sınırlarına ulaşmıştı. VI. Alexander yeni gelen bu insanları başlarda hoş karşıladı; "Hristiyanların müdahalesi olmadan yaşamlarını sürdürmeye, kendi ayinlerine devam etmeye, mülk edinmeye ve pek çok diğer ayrıcalığın keyfini sürmeye izinli"[3] olacaklarını söyleyen bir ferman çıkardı. Bu yeni göçmenlerin pek çoğu yetenekli tüccarlardı, ayrıca

1 Din değiştiren, ihtida eden anlamına gelir.(ç.n.)

2 İşin ironik yanı, bugün Torquemada'nın atalarının da konverso olduğu bilinmektedir. Bu patolojik zalimliği artıran şeyin kendi içinde yaşadığı bir çatışmadan kaynaklanıyor olması muhtemeldir.

3 James Carroll, *Constantine's Sword* (Boston, 2002), s. 263–4.

para takası, tefecilik ve tıp gibi alanlarda hünerliydiler. Roma gibi ekonomisi ağırlıklı olarak mevsimlik hac ticaretine bağlı olan bir şehirde para takası ve tefecilik, yerel işletmeler için bir nimetti.

Ama yine de çok fazla göçmenin şehre akın etmiş olması, kaçınılmaz olarak nüfusun genelinde sıkıntılara yol açmaya başladı. Kutsal Şehir'de Hristiyan olmayan yeni bir nüfusun varlığı yalnızca farklı görünmekle kalmıyordu; Hristiyanlığa geçtiğini söyleyenlerin bile "yabancı" (yani İspanyol) kültürel alışkanlıkları vardı. Ortaya çıkan sonuç ise göçmenler ve bunların becerilerinden yararlanamayan yerel nüfus arasında çıkan sürtüşmenin artmasıydı. Sıradan halk her zamanki gibi fakir kalmaya devam ederken, göçmenler hacılar için para takası ve ticaret yaparak ya da hekimlik ücreti alarak para kazanmaya başladı.

Bunun sonucunda, VI. Alexander Yahudiler üzerinden fırsatçı bir saldırı yapmaya karar verince bu hamle halktan yana bir hareket gibi görüldü. VI. Alexander, Cesare'nin Fransa ziyareti için 200.000 duka toplamak adına Roma'daki Yahudilerin sahip olduğu tüm mal ve mülklere el konulması emrini verdi. Ancak bu bile yeterli meblağı toplamaya yetmedi, VI. Alexander da kendisine yeni kurbanlar buldu: Gözünü başkâhyası Pedro Aranda'ya dikmişti. Aranda, verdiği hizmetler karşılığında Calahorra Piskoposu yapılmıştı ve bu pozisyon İspanya'da kazanç sağlayan bir makamdı. Pedro Aranda bir Yahudi olarak doğmuş ama birkaç yıl önce İspanya'da gerçekleşen zulüm sırasında Hristiyanlığa geçmişti. Tam da bu yüzden VI. Alexander'ın onu bir Marrano olmakla ve Vatikan'a sapkın pratikler getirmekle suçlaması görece daha kolaydı. Hemen Aranda'nın tüm mal varlığına ve makamlarına el konuldu; bunun yanı sıra Aranda piskoposluktan da alındı ve Sant'Angelo Kalesi'nin zindanlarına atıldı. Ancak VI. Alexander'ın Yahudi cemaati ve ticaretine verdiği zarar kısa zamanda daha geniş halk kitleleri arasında da hissedilecekti. Bu hareket, açgözlüce ve kalleşçe olmasının yanı sıra ticari açıdan da öngörüden uzaktı.

Diğer taraftan, VI. Alexander'ın bu noktada kişisel açıdan daha uzun vadeli bir planı olduğu inkâr edilemezdi. Borjaların İtalya'ya

geldiği ilk günlerde, Kardinal Alonso de Borja (müstakbel III. Callixtus) Roma'da ikamet etmeye başladığında, bu ailenin aslında Marrano olduğuna dair söylentiler dolaşmıştı. Bu söylentiler yıllar geçtikçe herkes tarafından dile getirilen dedikodulara, sonra da "gerçeğe" dönüşmüştü. VI. Alexander'ın Roma'ya gelen sürgün Yahudileri başlarda hoş karşılayıp onlara haklar bağışlaması, yalnızca Borgiaların Yahudi kökenli olduğuna dair yaygın kanaatin yeniden ortaya çıkmasına ve doğrulanmasına hizmet etmişti. Bu "gerçek", Borgiaların İspanyol kültürüne ait pek çok alışkanlığa devam etmesiyle uzun zaman önce doğrulanmıştı; sahiplendikleri ülkenin geleneklerine ayak uydurmak adına pek adım atmamaları da bu fikrin devam etmesine neden olmuştu. İspanyol kültürüne ait alışkanlıklarından en bariz olanı kendi aralarında Katalanca konuşma alışkanlıklarıydı. Bu durum, aile içerisindeki yakınlığı ve gizliliği açıklıyor, bir yandan da bu dili konuşamayan herkesi dışarıda tutmuş oluyordu. İspanyolca ve İtalyanca arasında, bir İtalyan'ın klasik İspanyolca (Kastilya lehçesi) konuşulduğunda sohbetin ana fikrini anlamasına olanak sağlayacak kadar benzerlik vardı. Ama Katalanca bambaşka bir mevzuydu. İspanyolcanın bir lehçesi bile değildi; Kuzeydoğu İspanya'ya has ayrı bir dildi. Bu bölgeyi işgal eden ve Antik Roma İmparatorluğu'nun farklı yerlerinden gelen askerlerinin kullandığı bozuk Latinceden geliyordu. Borgialarla ilgili en büyük yanlış anlaşılmalardan biri de bundan kaynaklanıyordu. Kardinallerden saray halkına kadar, Borgiaların kendi aralarındaki konuşmaları duyan pek çok kişi onların İbranice konuştuğunu düşünüyordu.

İşte bu yüzden, VI. Alexander'ın tüm Yahudi mülklerine el koyması ve akabinde Calahorra Piskoposu "Marrano" Pedro Aranda'yı Sant'Angelo Kalesi'nde hapse attırması, en azından bazı çevrelerde Borgiaların kökeniyle ilgili antisemitik şüpheleri gidermeye katkı sağladı. Fakat, Borgiaların hilekâr ve çirkin davranışları artık pek çok kişi tarafından duyulmuş olduğu için aileyle ilgili ırk haricindeki şüpheleri gidermek pek de kolay değildi. VI. Alexander kızı Lucrezia Borgia'nın bakire olduğunu halka ilan edebildiğine göre, her tür abartılı söylentinin çoğalması kaçınılmazdı. Borgiaları

anlatmanın zor yanı tam da budur. Taraf tutmaksızın söylenebilecek tek şey, çoğu zaman göründüklerinden daha iyi olduklarıdır. Öte yandan, daha önce de bahsettiğimiz (ve ileride de kesinlikle göreceğimiz) gibi, kimi zaman göründüklerinden çok daha kötü de olabiliyorlardı.

Pek çok kişi VI. Alexander ve ailesine haklı olarak şüpheyle bakıyor olabilirdi; ama Papa da, kendi adına, onu kendilerine güvenmeye teşvik edenlere eşit derecede şüpheyle yaklaşmak için her türlü nedene sahipti. En sevdiği oğlu Cesare Borgia'yı Fransız kraliyet ailesine girmek için yurt dışına göndermesi tam da böyle bir olaydı. Napoli üzerine yürüyen VIII. Charles'ın, papalık hazinelerini taşıyan katır kervanının yanında o zamanlar kardinal olan Cesare Borgia'yı da rehin olarak almasının üzerinden yalnızca dört yıl geçmişti. Baba-oğul Borgialar o zaman ahmak VIII. Charles'ı kurnazlıkla alt etmiş olabilirdi, ama böyle bir başarının tekrarlanması özellikle de Fransız topraklarındayken pek olası değildi. Eğer XII. Louis, Cesare Borgia'nın kraliyet soyundan gelen kuzeni Carlotta'yla evlenmesine izin vermek yerine onu Fransa'da rehine olarak tutmaya devam etmeye karar verirse, bu durum Kral'a papalık siyaseti üzerinde büyük bir nüfuz sağlayabilirdi. Gösteriş yapan ama içten içe güvensiz olan oğlu gibi VI. Alexander da göze aldığı risklerin farkındaydı.

İçten içe endişe yaşıyor olmasına rağmen, Cesare Borgia babasının yolculuk masraflarını karşılama planını öğrendiğinde her zamanki gibi davrandı. Burchard'ın aktardığına göre:

> Hemen mücevherler, eşyalar, altın ve gümüşle dokunmuş kumaşlar, ipekler ve başka lüks mallar sipariş etmeye başladı. Bunların çoğu da oldukça büyük bir masrafla Venedik'ten getiriliyordu.[4]

Ayrıca yanında götürmek için ısmarlama bir tuvalet dolabı sipariş etti. Bu, "dışı altın sırma kaplı, içi kırmızı renkte, içinde gümüşten püsküllleri olan gümüş bir pisuvar"dan ibaret küçük bir odacıktı.

4 Burchard, alıntılanan Hibbert, *The House of Borgia*, s. 100.

VI. Alexander, XII. Louis oğlunu rehin tutmaya karar verirse, kimsenin onu bu plandan vazgeçiremeyeceğini gayet iyi anlamıştı. Ancak, başka zorluklar söz konusu olursa yeni atanan Kardinal d'Amboise yararlı bir müttefik olabilirdi. VI. Alexander oğlunun dengesiz tavırlarının giderek daha çok farkına varıyordu ve Napoli'de Kont d'Aliffe'in kızının da dâhil olacağı herhangi bir diplomatik hata yapmaması konusunda Cesare'yi uyarmıştı. Müstakbel damat bu kez en iyi davranışlarını sergileyecekti. Ayrıca, Cesare Borgia'nın eşyaları arasına XII. Louis'nin VIII. Charles'ın eski eşi Bretonyalı Anne ile evlenmesi için gereken, Papa'nın imza ve mührünü taşıyan özel bir izin de gizlenmişti. Ne yazık ki, VI. Alexander henüz meclisi XII. Louis'nin Fransalı Joan ile evliliğini resmen feshetmeye ikna edememişti. Kraliyet içindeki bu tür bir boşanma Kardinaller Heyeti tarafından çok ciddi bir konu olarak görülüyordu; kilise kanunlarının koyduğu sınırlara bağlı kalma konusunda ısrar ediyorlardı (Kanun da, elbette, kraliyet ailesi içerisinde de olsa boşanmayı yasaklıyordu). Dahası, XII. Louis'nin kusurlu ama zeki karısından daha önceki boşanma girişimi de son derece uygunsuz bulunmuş, "çağının en çirkin davalarından biri"[5] olarak sonuçlanmıştı. XII. Louis, Joan ile on dört yaşındayken evlendirilmişti ve törenden bir gün sonra "gece boyunca karısının üstüne üç dört kere çıkmak"la böbürlenmişti. Bununla beraber, boşanma davası süresince, evliliği boyunca "cinsel maharetlerinin cadılık yoluyla engellendiğini" iddia etmişti. Bunun üzerine Joan, ondan evlendikleri gece nasıl kendisiyle defalarca birlikte olmayı becerebildiğini, dinleyen herkesin de şahit olduğu gibi, bununla nasıl safça övündüğünü açıklamasını talep etmişti. Tüm bunlar kaçınılmaz olarak meclisin teyakkuza geçmesine neden oldu. VI. Alexander, XII. Louis'nin boşanma dileğini yerine getirmek istiyorsa daha az ortodoks bir yaklaşım geliştirmesi gerekiyordu. Bu nedenle bu konunun değerlendirilmesini meclisin yetki alanından çıkarıp, özel olarak toplanan Papalık Boşanma Komitesi'nin ellerine bırakmaya karar verdi. Konunun daha iyi ele

5 ve devamı; bkz. J. R. Hale, *Renaissance Europe: Individual and Society 1482–1520* (New York, 1972), s. 15, 16.

alınabilmesi adına, bu komite özel olarak seçilmiş yerel kardinaller arasında toplanacak ve Fransa'da gerçekleştirilecekti. Ama yine de bunun zaman alacağının farkındaydı.

Bu endişelerini bir süreliğine bir kenara bırakan Papa, mutluluk içerisinde ve babalık gururuyla, Vatikan'daki balkonundan oğlu Cesare'nin aşağıdaki meydandan atı üzerinde ihtişamlı bir şekilde geçişini izledi. Cesare'nin arkasından, hayranlık içerisinde onları izleyenlerin arasından geçen tören alayı geliyordu. VI. Alexander, Fransa Kralı'na yazdığı referans mektubunda oğlunu en parlak kelimelerle anlatıyordu: "Majesteleri, biz size kalbimizi, bir başka deyişle sevgili oğlumuz Valentino Dükü'nü, dünyadaki en kıymetli varlığımızı gönderiyoruz."[6] Şüphesiz bu sözler babalık duygularından gelen samimi ifadelerdi, ancak XI. Alexander ne yaptığının da gayet farkındaydı. Daha önce gelecekteki siyasi hedefleri için sevgili kızı Lucrezia'yı kullanmıştı. Hatta, başlangıçta kızını yanlış bir emel uğruna feda etme hatasına düşmüştü. Ama artık oğlu ve vârisini, hesabını yaptığı bir riske atıyordu. Öte yandan, eğer Cesare'nin görevi başarıyla sonuçlanırsa, VI. Alexander'ın ihtiras dolu gelecek planlarının temelleri atılmış olacaktı. Muhtemelen Cesare Borgia bile bu planların sadece ilk yarısından haberdardı; aklından geçenlerin büyüklüğünü bilen tek kişi Papa'nın kendisiydi.

Cesare Borgia Roma'dan batıya, Civitavecchia Limanı'na seyahat etti; burada kafilesiyle birlikte Fransız kadırgalarından oluşan küçük bir filoya binip denize açıldı. 500 mil gidip Ekim ayında Marsilya'ya vardılar ve burada top atışlarıyla karşılandılar, sonrasında da bir hafta süren şenlikler ve ziyafetler verildi. XII. Louis'nin saray halkı o zamanlar Loire Vadisi'nin 500 mil kadar kuzeydoğusundaki Chinon'da yaşıyordu. Bu seyahat Cesare'nin kuzeye giderken Avignon'dan geçmesini gerektiriyordu. Bu sırada rahatsız edici bir dejavu yaşandı: Cesare'nin Avignon'daki ev sahibi Kardinal Giuliano della Rovere'ydi. VI. Alexander'ın azılı rakibi, Cesare'ye en sıcak karşılamayı göstermek zorundaydı. Kardinal della Rovere, Fransa'da XII. Louis'nin konuğuna misafirperverlik göstermemeyi

6 Papalık yazışması, alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 83.

göze alamazdı. Papa da dostane bir görüşme yapılmasına karar vermişti. Aslında Kardinal della Rovere'nin de VI. Alexander'ın da bu noktada birbirinin yardımına ihtiyacı vardı. VI. Alexander, Kardinal della Rovere'nin XII. Louis üzerindeki nüfuzunu kullanarak Fransız sarayında Cesare için yapılacak karşılama töreninde ortamı yumuşatması için can atıyordu. Bunun karşılığında ise Kardinal della Rovere'ye Fransız sarayında papalık elçisi olma onurunu bahşetmişti; böylece Georges d'Amboise'a kardinal başlığını giydirme törenine della Rovere başkanlık edecekti. Papa Kardinal della Rovere'ye İtalya'ya yani kendi kalesi olan Ostia'ya döndüğünde hoş karşılanacağını da garanti etmişti. Roma'daki konutu ve şehir dışındaki mülklerinin hepsi kendisine geri verilecekti. Dahası, İtalya'ya geri dönmesi meclislere katılabileceği anlamına geliyordu.

Cesare Avignon'a vardığında, Kardinal della Rovere atıyla gelip onu şahsen karşıladı ve Valentinois Dükü'ne şehre girerken eşlik etti. Bir tanığın aktardıklarına göre: "Avignon daha önce hiç böyle coşkulu bir karşılama görmemişti. Daha önce şehirden hiç böyle muhteşem bir tören alayı geçmemişti."[7] Çeşmelerden şarap akan bir festival düzenlenmişti:

> Konuk Cesare, hanımlar ve güzel kızlar tarafından kutlandı ve bundan büyük keyif aldı. Nasıl dans edeceğini ve onları nasıl eğlendireceğini çok iyi biliyordu. Morris dansları edildi, maskeler takıldı ve başka eğlenceler yapıldı.

Ancak yirmi üç yaşındaki Cesare Borgia ve elli beş yaşındaki Kardinal della Rovere için hiçbir şey göründüğü gibi değildi. Her ikisi de frengi hastasıydı ve hastalığın nüks eden semptomlarından muzdaripti. Milano Dükü Ludovico Sforza'ya çalışan ve yazdığı raporları yalnızca "B" diye imzalayan bir muhbirin sözlerine bakılırsa:

> Della Rovere yine aynı hastalığa yakalandı: Tekrar çiçeklenmeye başladı [frengi döküntüsü]. Eğer Tanrı yardım

7 ve devamı; o döneme ait bir kaynak, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 101–2.

> etmezse bir daha sağlığına kavuşamayabilir. Cesare'nin yüzünde de San Lazzaro hastalığı olduğu konuşuluyor; dahası o da hâlinden pek memnun değil.[8]

Aslında frengi o kadar yeni bir olguydu ki, Cesare Borgia'nın şahsi hekimi Gaspar Torella gibi bir uzman bile hastalığın kesin belirtilerini ya da gidişatını anlayamamıştı. Bu dönemde Cesare Borgia, hastalığın kuru cilt döküntüleri ya da çiçek dökme şeklinde ortaya çıkan ve yüzde görülen ikincil etkilerinden muzradipti. Mantova Markizi'nin muhbirinin, Borgia Napoli'den döndüğü zaman bahsettiği şey de buydu. Ancak birkaç hafta içerisinde hastalığın uzun bir latent evreye girmesiyle, bu semptomlar genellikle kendiliğinden geçer. Bu durum, casus "B"nin neden "San Lazzaro hastalığı olduğu konuşuluyor" diye yazdığını açıklar. Bu aşamada Cesare Borgia muhtemelen hiçbir frengi semptomu göstermiyordu; hastalık latent evreye girmişti. Ayrıca "San Lazzaro hastalığı" genellikle cüzzama işaret eder ve Cesare Borgia'nın kesinlikle yakalanmadığı bir hastalıktır.

Cesare'nin kafilesi Valentinois Dukalığı'nın başkenti Valence'ten geçerek kuzeye, Fransa'ya doğru devam etti; Cesare içten içe giderek artan bir içsel yetersizlik duygusu hissetmeye başlamıştı. Açıkçası, babasının yönettiği Roma şehrinde kardinallik yapmış bu genç adam, olayların boyunu aştığını hissediyordu. Bir kardinal ve Papa'nın oğlu olarak canı nasıl isterse öyle davranmaya alışıktı; sorgusuz sualsiz güvence altındaydı. Ama Fransa farklıydı. Elit Fransız asilzadelerinin onu sonradan görme bir genç; soyluluk bir yana, asilzade kanından yoksun bir piç gibi gördüklerini hissediyor ve bunu görmezden gelemiyordu. Gösterişli duruşu ve göz alıcı yakışıklılığı çoğu zaman yanlış anlaşılıyordu. Kimi zaman kendisini yanındakiler tarafından sindirilmiş hissediyordu. Kararsız kalıp çekingen davrandığında, bu soğuk bir üstünlük gösterisi olarak algılanıyor; kendini göstermeye çalıştığında da küstah ve patavatsız biriymiş gibi hissettiriyorlardı. Valence'te Cesare şerefine verilen bir davet sırasında XII. Louis'nin kraliyet temsilcisi, Fransız kralının bahşedebileceği en yüksek

8 Milano Dükü Ludovico Sforza için çalışan Casus B, alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 87.

şövalyelik mükâfatı olan Aziz Michael tarikatının gösterişli altın yakalığını takmak için ona yaklaşmıştı. Cesare birden hiddete kapıldı. Altın yakalığı boynundan geçirmek üzereyken kralın temsilcisini kenara doğru itti. Bu onuru bizatihi kralın bahşetmesi konusunda inat ederek, bunu daha aşağıdaki birinden almayı reddetti.

Bu sırada Kardinal della Rovere yılmadan yoluna devam ediyor, diplomatik konuları ayarlayarak zemini hazırlıyordu. Bu konuda da epey başarılı olmuştu. Lüksemburg Kardinali'nin başkanlık ettiği Papalık Boşanma Komitesi'nin resmî kararı, Cesare Borgia'nın Chinon'a varışından bir gün önce, 17 Aralık Salı günü della Rovere'nin eline ulaştı. XII. Louis'nin Fransalı Joan ile evliliği feshedilmişti. Artık Bretonyalı Anne ile evlenmekte özgürdü ve krallığının bütünlüğünü koruyabilirdi.

Ertesi gün Cesare Borgia'nın Chinon'a girişi büyük bir olay oldu. Etrafı yüksek surlarla çevrili kraliyet şatosu, (Loire'nin bir kolu olan) Vienne Nehri'ne bakan bir tepenin üzerinde yer alıyordu. Şatoya, ana kapıya doğru çıkan uzun bir yokuştan ulaşılıyordu. VI. Alexander ve Cesare, Cesare'nin şatoya gelişini organize etmeye çok zaman harcamış, güçlükler yaşamışlardı. Cesare'nin girişinin olabildiğince dikkat çekici olması amaçlanmıştı; hem XII. Louis'yi hem de sarayındaki asilzadeleri etkilemeyi hedeflemişlerdi. Chinon'un içinden geçerek şatoya çıkan yokuşa yönelen tören alayına özel üniformalı hizmetliler öncülük ediyordu. Onları, çeşitli hediyeler ve hazinelerle dolu kutuları ve sandıkları taşıyan en az yetmiş tane yük katırı takip ediyordu. Bunların ardından da kırmızı ve sarı Borgia renklerinde giyinmiş seyislerin sürdüğü on altı savaş atı geliyordu. En sonda ise Cesare'nin kendisi vardı; kırmızı ve sarı saten örtülerle örtülmüş yüksek bir savaş atının üzerindeydi. Bir görgü tanığına göre:

> Başlığında iki sıra hâlinde, her biri büyük bir fasulye tanesi büyüklüğünde beş ya da altışar tane yakut taş vardı ve etrafa ışık saçıyorlardı. Başlığının kenar kısmında yine çok sayıda mücevher bulunuyordu.[9]

9 ve devamı; o dönemden tanıklıklar, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 104.

Cesare bunun yanı sıra 30.000 duka değerinde olduğu söylenen elmaslarla işli bir yakalık takıyordu; yanında ise yaya olarak ona eşlik eden, "ara vermeksizin gümüş trompetlerini ve borazanlarını çalan zengin giyimli dört müzisyen" vardı. Yol boyunca karşılama için sıralanmış vatandaşlar şaşkınlıkla onu izliyordu.

Diğer taraftan, XII. Louis'nin saray halkı ve bir araya gelen asilzadeleri bundan pek etkilenmemişlerdi. İtalya'nın aksine, Fransa'da birinin zenginliğini böylesine küstah bir biçimde göstermesi zevksiz bir görgüsüzlük olarak kabul edilirdi. Fransızlara İtalya'nın tüm zenginlik ve gücünü sergilemeyi amaçlayan Cesare, kendisini açıkça gülünç duruma düşürmekten başka bir şey yapmıyordu.

Ancak, Fransız asilzadelerinin ve yanlarındaki maiyetin ince alaylarına rağmen etkilemeye çalıştığı tek kişi XII. Louis'ydi. Otuz altı yaşındaki Fransa Kralı, cüretkâr ama garip Cesare Borgia'yı rahat hissettirmek için zarafet gösteriyor, elinden geleni yapıyordu. Kısa süre içerisinde kendine güveni yerine gelen Cesare, efsanevi Borgia cazibesini sergilemeye başladı. Sıra dışı dehasını tümüyle göstererek hızla Kral ile kişisel bir ilişki kurdu; Kral'a etkileyici bir zekâ kıvraklığı ve özgüvenle karşılık vermeye başladı. XII. Louis'nin danışmanı ve dostu olan d'Amboise da onun kadar etkilenmişti.

Fransız saray halkı ve Cesare'nin maiyeti, Chinon'un zevklerinin keyfini çıkardıktan sonra yola devam etti. Âdete göre Fransız kralı düzenli olarak ikametgâhını değiştirir, Loire Vadisi boyunca bir kaleden diğerine geçerdi. Şüphesiz ki, Cesare Borgia seküler Fransız mimarisinin günümüze kalan en iyi örnekleri olan bu muhteşem kalelerden çok etkilenmişti. Fakat İtalya'nın çoktan buradaki gelişmelerin ötesine geçmeye başladığını; mimari, sanat ve kültürüyle Rönesans'ın yadsınamaz ilerlemelerini somutlaştırdığını anlayacak bilgi ve zevke sahipti. Bu da bu dönemin ironik tarafıydı. Fransa tartışmasız bir biçimde daha güçlü bir ülkeydi ve zenginliği herhangi bir İtalyan şehrinin çok ötesindeydi. Ama modern çağın doğmasını sağlayan şey, İtalya'nın parçalı yapısından kaynaklanan güvensiz ve çekişmeli ortamdı.

Fransız asilzadeleri uzun kollu Orta Çağ giysileriyle Cesare Borgia'nın maiyetinin zevksiz aşırılıklarına içten içe gülüyor olabilirdi,

ama sabit kültür anlayışları geri planda kalıyordu. Her şeyden önce, Cesare'nin maiyetinin sergilediği zevksiz gösteri alışılmış düzenden bir sapmaydı: Tören "sanatı" klasik öncesi dönemden beri neredeyse aynı gelenekle devam etmişti. Hazır bu konu açılmışken, bu yıllarda Leonardo da Vinci'nin Milano Dükü Ludovico Sforza'nın yanında çalıştığını hatırlamakta fayda var. Burada, bir yandan ara sıra Son Akşam Yemeği adlı eseri üzerinde çalışıp başarısız uçuş makineleri inşa etmeye çalışırken diğer yandan vaktinin çoğunu fantastik buz heykelleri, sıra dışı sahne mekanizmaları, fantastik kostümler ve Dük'ün festivalleri için tören arabaları yapmaya harcıyordu. Ayrıca, ileride de göreceğimiz gibi Leonardo'yu bu geçici uğraşlardan kurtaran kişi ironik bir biçimde Cesare Borgia olacaktı.

Cesare Borgia, 1499 kışının ilk aylarını Loire Vadisi boyunca bir şatodan diğerine geçen XII. Louis, Kardinal d'Amboise ve Fransız saray halkının yanında geçirdi. Kral ve yanındakiler eğlenmek için, sabah sisi içinde çalan borazan sesleriyle ormanlık arazilerde ava çıkıyordu. O zamanlar avcılık şahinlerle yapılırdı; Cesare İspanyolların dehşet verici boğa güreşi gösterileri yerine daha incelikli bir sanat olan şahinciliği [eğitimli kuşlarla avlanmayı] öğreniyordu. Kraliyet ekibi şatoya geri dönünce av eti ve en iyi yerel Fransız şaraplarıyla ziyafet çekiyordu.[10]

Tek bir engel vardı ve maalesef bu engel Cesare Borgia'nın ziyaretini bütünüyle amacından saptıracaktı. Napoli Kralı Federigo'nun kızı Napolili Carlotta hâlâ Laval Kontu Guy'a aşıktı. XII. Louis ve ikna kabiliyeti yüksek biri olan Kardinal d'Amboise bile, on dokuz yaşındaki bu inatçı kızın fikrinden caymasını sağlayamamışlardı. XII. Louis Carlotta'ya karşı samimi bir babalık duygusu besliyordu ve Fransa ile papalık arasındaki birliktelik siyaseten ne kadar önemli olursa olsun, onu kendi iradesi dışında bir evliliğe zorlamak istemiyordu. Bu da Cesare Borgia'nın küçük düşmesine sebep oluyordu. Böyle abartılı törenler ve amaçlarla Fransa'ya gitmiş olması ve hiçbir

10 Rabelais tarafından da övülen Chinon şarabı, o dönemde Fransa'nın en iyi şarabı olarak kabul edilirdi. Burgonya ve Bordeaux'daki üzüm bağları hâlâ İngiltere'yle yapılan ve daha on yıl önce sona eren Yüz Yıl Savaşı'nın tahribatını üzerinden atamamıştı.

netice alamadan İtalya'ya geri dönmesi, haksız yere olsa da erkekliği üzerinden iftiraya uğramasına ve halkın alay konusu olmasına neden olurdu.

Cesare'nin projesinin başarısız olduğuna dair haberler Roma'da bulunan VI. Alexander'ın da konuyu tekrar ele almasına neden oldu. Papa'nın pozisyonu artık giderek riske giriyordu. VI. Alexander'ın Fransa ile yaşadığı gerginliği geride bırakmış olması hem Milano'yu hem de Napoli'yi kaygılandırıyordu. Gerçekten de, sebepleri farklı olsa da, her ikisi de kendini tehdit altında hissediyordu. Benzer şekilde İspanya da Papa'nın kurnaz siyasi manevralarından giderek şüphelenmeye başlamıştı. Fransa ile papalık arasında yeni bir ittifak kurulacağı haberini alan İspanyol elçi büyük bir kızgınlıkla Roma'dan ayrılmıştı. Ona göre papalık makamı artık Fransa'nın din işleri dairesi hâline gelmişti ve eğer yeterince dikkatli davranmazsa VI. Alexander'ın kendisi bile yakında İspanya'ya sığınmak zorunda kalabilirdi. Cesare'nin Fransız kraliyet ailesine girme planları suya düşünce, VI. Alexander aniden etrafını düşmanlarla çevrili bir hâlde buldu.

Bir kez daha tarih Machiavelli'nin sert bir şekilde "Virtù e Fortuna" olarak tanımladığı şeyi doğruluyordu. VI. Alexander tüm hedeflerini ve diplomatik manevralarını Virtù (güç ve meziyet) üzerine konumlandırmıştı. Ama artık Fortuna (şans) ona karşıydı. Altmış sekiz yaşındaki Papa, Mart ve Nisan aylarını Roma'da inzivaya çekilerek geçirdi. Endişeliydi ve korkuyordu; yaşının da farkındaydı. Sonra tarih bir kez daha tekerrür etti. Lucrezia'nın kocası Bisceglie Dükü Alfonso, hayatına son verileceğinden endişe ederek Roma'dan kaçtı. Önce Borgiaların azılı düşmanı hâline gelen Colonna ailesine sığındı, sonrasında ise Napoli'ye kaçtı. On dokuz yaşındaki Lucrezia bu kez perişan olmuştu. Altı aylık hamileydi ve kocasını seviyordu; ama kocası, babasının kulağına gideceği korkusuyla yakında şehirden ayrılacağından ona bahsetmemişti bile. Kızını gözyaşları içinde gören VI. Alexander olayların bu hâle gelmesinden ötürü vicdan azabı duydu. Ama olaylar aileyle sınırlı kalmayacaktı. Birkaç hafta sonra genç Jofrè Borgia'nın asi karısı Aragonlu Sancha da Napoli'ye kaçtı. Bu kez VI. Alexander o kadar üzülmemişti. On yedi yaşındaki

oğlu Jofrè'nin tavırları büyüyen bir skandal sebebi olmaya başlamıştı. Olaylar öyle bir hâle gelmişti ki, oğlu yine bir sarhoş kavgasına karışıp şehrin kolluk kuvvetlerinden birini ciddi bir şekilde yaralayınca, sıra dışı bir adım atmış ve onu Sant'Angelo Kalesi'ne hapsettirmişti.

VI. Alexander kendi güvenlikleri adına Lucrezia ve Jofrè'yi Roma'nın seksen mil kadar kuzeyindeki papalık eyaletlerinden Spoleto'ya gönderdi. Aynı tarihlerde Spoleto'daki yetkililere şöyle yazmıştı:

> Size görev olunduğu üzere, Düşes Lucretia'yı [metinde aynen böyle geçer] tüm şerefinizle naip olarak kabul edeceğinize ve her konuda ona boyun eğeceğinize inanıyoruz... Şehrin yönetiminde, yasa ve âdetlerin emrettiği ölçüler içerisinde, sizden ayrı ayrı ve toplu olarak talep etmeyi uygun gördüğü ne varsa, Biz'e itaat ettiğiniz gibi onun da tüm emirlerini gayret ve süratle yerine getireceksiniz.[11]

VI. Alexander, bir mesaj verircesine Jofrè yerine genç ve hamile Lucrezia'yı Spoleto Valisi olarak atamıştı. Böyle bir göreve genç bir kadının atanması (özellikle de erkek kardeşinin yerine tercih edilmesi) oldukça sıra dışıydı. Bu karar aynı zamanda, ihtiyaç hâlinde ya da siyasi olaylar daha kötüye gider ve Roma'daki babasıyla bağlantısı koparsa, Lucrezia'nın kendi bağımsızlığını, gücünü ve gelirini de garanti altına alıyordu. VI. Alexander'ın şansı hiç bu kadar kötüye gitmemişti ve bu hassas durumunun gayet farkındaydı. Cesare Fransa'da uzaktaydı, görevi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. İtalya'da güvenebileceği büyük bir şehir devleti yoktu. Kendine has kurnaz politikalarıyla her birine ihanet etmişti. Artık Roma'da bile güvende değildi; Colonnalarla, Caetanilerle ve kutsal şehirdeki aristokratik ailelerin çoğuyla husumeti vardı. Artık kardinallerine bile güvenemiyordu.

Sonra birdenbire Fortuna (Talih) VI. Alexander'ın imdadına yetişti. Fransa'ya geri dönersek, XII. Louis yeni dostu Cesare'ye hayran

11 VI. Alexander'ın Spoletto Rahipleri'ne yazdığı mektup, alıntılanan: Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 80.

olmuştu ve ona Fransız kraliyetinden bir gelin bulmaya kararlıydı. Carlotta artık söz konusu olmadığı için, Cesare'ye on dokuz yaşındaki çekici Charlotte d'Albret'yi ayarladı: Charlotte'un annesi XII. Louis'nin yeni eşi Bretonyalı Anne ile akrabaydı. Ne tesadüftür ki Charlotte d'Albret, Navarra Kralı III. John'un da kız kardeşiydi ve İspanya'nın kuzeydoğusundaki Navarra Krallığı Pireneler'in her iki tarafında bulunan Bask topraklarını işgal etmişti. Cesare Borgia ve Charlotte d'Albret 12 Mayıs 1499'da büyük Blois Şatosu'nun kraliçe salonunda evlendiler. Birkaç gün sonra XII. Louis, VI. Alexander'a yazdığı mektupta memnuniyetle Cesare'nin düğün gecesi en az sekiz kez "mızrağını kırdığından", bunun da kendisinin Bretonyalı Anne ile geçirdiği ilk gecede ulaşabildiği sayının iki katı olduğundan bahsediyordu. VI. Alexander oğlunun erkeklik hünerinden öyle memnun olmuştu ki XII. Louis'nin mektubunun bir sonraki mecliste bir araya gelen kardinallere de yüksek sesle okunmasında ısrarcı oldu.

Papalığın artık ayrılmaz bağlarla Fransa'nın kaderine bağlandığı haberi VI. Alexander'a rahatlamadan da fazlasını verdi. Her ne kadar bu yaşananlar Cesare'nin Napoli tahtını uzaktan bile olsa miras alma şansının kalmadığı anlamına gelse de, papalığa İspanya ile tekrar bağ kurma avantajı sağlıyordu. Daha ümit verici olan şeyse, XII. Louis'nin Alplere gidecek kuvvetlerinden ilkini gönderdiği haberiydi. Sonunda Milano Dukalığı üzerinde hak iddia etmeye karar vermişti. Öncü Fransız kuvvetlerine, becerikli condottiere Gian Giacomo Trivulzio komuta ediyordu. Trivulzio daha önce Milano'da Sfroza'ya hizmet etmiş fakat Ludovico Sforza ordusunun komutasını rakibine verince hizmetten ayrılmıştı. Sonraysa taraf değiştirerek Fransa'ya hizmet etmeye başlamıştı ve güvenilmez eski efendisinden intikam almayı kafasına koymuştu.

Trivulzio'nun ardından, Fransız ordusunun ana kuvveti XII. Louis'nin emri altında daha yavaş hareket ederek güneye doğru ilerlemeye başladı; Kardinal d'Amboise ve Cesare Borgia da bu kuvvete eşlik ediyordu. Valentinois Dükü'ne Blois'da balayını kutlaması için çok az zaman verilmişti. Ancak yine de babasına "dünyanın

en mutlu adamı"[12] olduğunu haber verme fırsatı bulabilmişti. On dokuz yaşındaki Charlotte'a ise "20.000 duka değerinde sırmalı kumaşlar, ipekler ve mücevherler... ve kocaman bir zümrüt", ayrıca çeşitli gümüş eşyalar, elbiseler ve üzerine taşlar işlenmiş giysilerden meydana gelen hediyeler vermişti. Roma'dan Napolili Carlotta için alınan tüm bu hediyeler muhtemelen yeni sahibinin üzerine göre tadilattan geçirilmişti. Bu sırada, Milano elçisinin aktardıklarına göre, Sorbonne öğrencileri Cesare'nin evliliğini Paris'te "papanın büyük rezaletini göstermeyi amaçlayan bir komedi oyunu" sergileyerek kutlamışlardı. Kral yetkililere bunun bastırılmasını emrettiğinde ise "büyük bir isyan çıkmıştı."

Temmuz ayında, XII. Louis ve ordusunun büyük bir kısmı Alpler üzerinden İtalya'ya gitmeye hazırlanmak için Lyon'da bir araya geldi. Kral, Cesare Borgia'nın kalan servetini Fransızları desteklemek üzere bir paralı asker ordusu kiralamak için harcaması karşısında çok etkilenmişti. Cesare Fransız sarayında savurganca para harcadığından ilk baştaki kaynağından geriye yeteri kadar para kalmamıştı; o da babasına bir mektup yazmak zorunda kalmış, hemen yüklü bir miktar daha iletmesini istemişti. XII. Louis ise minnettarlığını göstermek adına Cesare Borgia'ya Fransız kraliyet hanedanının armalarını kendi armasına ekleme hakkı vermişti. O tarihten sonra, Valentinois Dükü'nün kalkanında Fransa'nın üç altın zambağıyla dört parçaya bölünmüş kırmızı Borgia boğası arması bulunacaktı.

XII. Louis, Fransa Milano'yu alınca, paralı askerlerini ve en az 1.000 kişilik bir birliği Cesare Borgia'nın komutasına vereceğine ve Cesare'nin bunları Roma'ya götürmesine müsaade edeceğine söz vermişti. Her zaman fırsatları değerlendiren biri olan VI. Alexander da XII. Louis'den bu sözünü tutmasını isteyecek kadar ileri gitti. Ancak VI. Alexander, oğlunun doğrudan Roma'ya gelmek yerine emrindeki kuvvetlerle Adriyatik sınırındaki Romagna ve Marches olarak bilinen kuzeydoğu topraklarına bir sefer düzenlemesine izin verilmesini teklif etti. Bu uzak ve engebeli sahil kesimi resmiyette Papalık Devleti'nin bir parçasıydı; ama buradaki küçük şehirlerin

12 ve devamı; alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 100, 101.

büyük bir kısmı çok sayıda bağımsız küçük tiranın hâkimiyeti altına girmişti. Bu tiranlar genel olarak tabi oldukları papalığa yalnızca göstermelik küçük bir meblağ ödüyorlardı. Pek çoğu da, herkesin gözü önünde II. Pius tarafından gönderilen papalık temsilcisine tecavüz eden ve "hümanist tiran" olarak anılan Rimini Lordu Sigismondo Pandolfo Malatesta'nınki gibi rejimler dayatmışlardı. VI. Alexander, bu bölgelerin zapt edilmesini Orta İtalya'da kendi devletini kurma stratejisinin ilk adımı olarak görüyordu.

XII. Louis, harekete geçileceği beklentisiyle Cesare Borgia'yı doğrudan zırhlı süvari bölüğünün komutasına vermişti; böylece o da muharebede deneyim kazanabilecekti. Roma'da ise başka biri daha ortadan kaybolmuştu. Her zamanki av gezilerinden birine çıkan Kardinal Ascanio Sforza aniden ve kimseye sezdirmeden kaçmıştı. Önce Colonna ailesinden koruma talep etmiş, sonra da Milano'daki kardeşi Ludovico Sforza'yla bir araya gelmek için kaçmıştı. Birkaç hafta içerisinde, Trivulzio'nun önderlik ettiği Fransız birlikleri şehre ulaştı. 1 Eylül'de Kardinal Ascanio Sforza ve kardeşi Milano Dükü Ludovico şehri terk edip kuzeye doğru kaçarak Tirol'e gittiler ve burada Kutsal Roma İmparatoru I. Maximillian'dan sığınma talep ettiler. Milano şehri ise pek direniş göstermedi ve kısa süre içerisinde tüm bölge Fransız himayesine girdi.

XII. Louis 6 Ekim'de zafer alayıyla birlikte şehre girdi; Cesare Borgia ve Kardinal Giuliano della Rovere de ona eşlik ediyordu. Fransız işgal güçleri Milanolular tarafından pek de hoş karşılanmadı. Milano Dükü Ludovico sevilen biri olmayabilirdi, ama işgalciler de kendilerini yerel halka sevdirmek için pek bir şey yapmadılar. Kültürlü Milanolular, Fransız işgalcilere barbar gözüyle bakıyordu. Bir Venedikli şöyle yazmıştı: "Fransız yüzbaşılar odalarda yerlere tükürüyor, askerleri ise sokaklarda kadınlara tecavüz ediyordu."[13] Yine de istilacıların hepsi böyle görgüsüzce davranmıyordu. Milano Dükü Ludovico, Leonardo da Vinci başta olmak üzere çok sayıda ressam istihdam etmişti. Cesare Borgia XII. Louis ile sanata verdiği değeri paylamış ve ikisi birlikte Milano'nun eteklerinde yer alan ve

13 Venedik raporu, alıntılanan a.g.e., s.104

Leonardo'nun *Son Akşam Yemeği* tablosunu yaptığı yer olan Santa Marie delle Grazie Manastırı'na gitmişlerdi. XII. Louis bu tablodan o kadar etkilenmişti ki "onu kendi krallığına götürmek istedi... ama tablo duvara yapıldığı için majestelerinin isteği yerine getirilemedi."

Birkaç gün sonra Cesare Borgia Leonardo'yu Corte Vecchio'daki atölyesinde ziyaret etti. Burası şehir yöneticilerinin terk ettiği eski bir saraydı; büyük, yüksek tavanlı odaları ve boş avlularıyla ressama ideal bir çalışma alanı sağlıyordu. Cesare Borgia Leonardo'nun Gran Cavallo [Büyük At] eserinin devasa kil modelini gördü. Bu model, Viscontilerin devrilmesinden sonra Milano'yu yöneten Sforza ailesinin ilk mensubu olan güçlü condottiere Francesco Sforza'nın heykeli için bir iskelet işlevi görüyordu. Bunun gelmiş geçmiş en büyük bronz at heykeli olması amaçlanıyordu ve hazırlık aşamasındaki taslak, büyük oranda sanat ve mühendislik becerileriyle yapılmış bir modeldi. Cesare Borgia'nın ziyaretinden günler sonra, Fransız askerleri Corta Vecchio'ya girdi ve Leonardo'nun kilden atını nişan tahtası olarak kullanmaya başladı. Böylece tarihteki en güzel ve en büyük at heykelinin taslağı bir moloz yığınına dönüştü.

Leonardo bir süredir Milano'dan ayrılmayı planlıyordu ve genel olarak sanattan yana hayal kırıklığına uğramaya başlamıştı. *Son Akşam Yemeği* tablosunda kullanılan deneysel malzemelere karar verirken yaptığı hatalar, her ne kadar daha yeni bitirilmiş olsa da, bu şaheserin şimdiden duvardan soyulmaya başlamasına sebep olmuştu. Leonardo uzun zamandır becerilerini askerî mühendislikte denemek istiyordu. Sivil ve askerî mühendislik projeleri üzerine sayfalar dolusu eskiz hazırlamış; aralarında tanklar, parçalayıcı makineler ve havan topları da bulunan her türden gelişmiş silah tasarımı çizmişti. Sforzaların mağlup edilmesinden sonra artık kendi memleketi Floransa'ya dönmeyi planlıyordu; fakat görünen o ki Borgia ona cazip bir teklif sunmuştu. Büyük bir özgüvenle, Leonardo'ya bu bölgeyi yeni ve güçlü bir İtalya devleti hâline getirmek amacıyla Romagna ve Marches'a sefere çıkmayı planladığını anlattı. Leonardo kendisine katılırsa, onu kaleleri güçlendirmekle, savunma güçlerini desteklemekle ve benzeri işlerle görevlendirecekti. Ancak

askerî mühendislikten çok daha fazlasını yapması bekleniyordu. Yeni devlet, geri kalmış Romagna'nın tamamıyla elden geçirilmesini gerektirecekti. Yeni yollar, öncü kanallar ve baraj yapım işlerinin tamamı Leonardo'ya emanet edilecekti. Yeni bir devlet inşa edilecek ve bu devletin daimî olması garanti altına alınacaktı. Leonardo Floransa'ya dönmeye kararlıydı; fakat görünüşe göre Borgia'ya gelecek sene onunla çalışabileceğine dair esnek bir teminat vermişti.

Borgia'nın haberi yoktu ama Leonardo Napoli'den de benzer bir teklif almış ve kısmen de olsa o tarafla anlaşmıştı. Fakat Borgia'nın yeni teklifi kulağa daha ilginç geliyordu. Leonardo, çarpıcı derecede yakışıklı bu genç adamın cazibesinden ve entelektüel kavrayışından çok etkilenmiş olmalı. Cesare askerî konular üzerine eğitime, estetik anlayışa ve ilgiye sahipti ve tüm bunlar Leonardo'nun fikirleriyle örtüşüyordu. Leonardo yaratıcılık açısından göz ardı edilemeyecek bir Rönesans adamıydı. Cesare Borgia ise bu yeni fikirleri uygulama tutkusuyla pratik bir Rönesans adamı gibi görünüyordu. Leonardo'nun bilmediği şey ise, Borgia'nın bu yeni hümanist fikirlere dair takdire şayan bilgisinin, fiiliyattaki siyasi eylemleriyle ve bunların göz ardı edilemeyecek kadar acımasız uygulamalarıyla pek de uyumlu olmadığıydı. Leonardo'ya göre karşısında şüphesiz gelecek vadeden ve hatta bu geleceğe onu da dâhil etmek isteyen bir adam vardı. Borgia'nın bir başka maymun iştahlı hamiden fazlası olduğu açıktı.

Burada ilginç olan bir başka şey ise Cesare Borgia'nın bu yeni toprak için yaptığı planların ne kadar ileri seviyede olduğudur. Fransa'ya gitmeden önce, gözlerden uzak bir yerde babasıyla saatlerce bu konular üzerine konuşmuştu. VI. Alexander, oğlunun ne kadar fevri ve dürtüsel davranabileceğini görmüş olmalı; ama aynı zamanda onun su götürmez becerilerini de fark etmişti. Eğer Papa ihtiraslı planlarını ve bunların daha önce eşi benzeri görülmemiş sonuçlarını hayata geçirmek istiyorsa (Cesare bile henüz bunların farkında değildi), oğluna güvenmesi gerekecekti. Juan öldüğü için, Cesare ailede geriye kalan tek güvenilir müttefikti: Cesare, tek başına babasının planını yürütmeye yeterdi. Ayrıca bu fevri (çoğu zaman acımasız ve kontrol edilemez) genç adam artık Fransız kralıyla

da sıkı bir ittifak içindeydi; bu da onun sakinleşmeye başlamasına, belki de olgunlaşmasına dair bir umut yaratıyordu. Cesare ve XII. Louis şüphesiz yakın bir dostluk kurmuştu; hatta Cesare Fransız kraliyet ailesine bile girmişti. Cesare artık evli olduğuna göre, gençliğinin getirdiği pervasızlıklar geçmişte kalacak, yeteneklerinin meyvesini almaya başlayacaktı. VI. Alexander oğluyla gurur duyuyor, ele avuca sığmayan oğlunda kendi gençliğini görüyordu. Cesare'nin zamanla gerçek bir Borgia olacağından hiç şüphesi yoktu. Kültürel birikimi erdeme dönüşecek, fevriliğinin yerini gerçek bir yöneticide olması gereken taktiksel kurnazlık alacaktı. Kusursuz bir vâristi.

Cesare Borgia Milano'da Leonardo da Vinci'yle görüşürken, VI. Alexander da Roma'da daha şahsi mevzuları yoluna koymak için elinden geleni yapıyordu. Bu mevzuları tam anlamıyla kavrayabilmek için, VI. Alexander'ın hayatının en büyük tehlikesiyle karşılaştığı yıla geri dönmemiz gerekiyor. Daha önce gördüğümüz gibi, bir yıl önce Giulia Farnese *İnfans Romanus*'u doğurmuş, daha sonra Papa tarafından bu çocuğun oğlu olduğu kabul edilmiş ve bebeğe Giovanni Borgia adı verilmişti. Bu, VI. Alexander'ın altıncı oğlu ve sekizinci çocuğuydu.[14] Giovanni'nin doğumundan kısa süre sonra, altmış sekiz yaşındaki babası ve yirmi dört yaşındaki annesinin arası açıldı. Her ne yaşanmış olursa olsun Giulia Farnese'nin Vatikan'dan taşındığı kesindi. Bu durum VI. Alexander'ı derinden yaraladı; bütün işaretler onun hâlâ "*Giulia la bella*"yı çok sevdiğini gösteriyordu. Tam da papalığı büyük bir çalkantıya düşme riski altındayken, kendisine en çok teselli veren kişi tarafından terk edilmişti. Bu, aynı

14 Bu çocuklara Vanozza de' Cattanei'den önceki metresinden doğan çocukları da dâhildi. Daha önce de bahsedildiği üzere, çocuklarının en büyüğü Pedro Luis ölmüş; taşıdığı Gandia Dükü ünvanı ve İspanyol nişanlısı Maria Enriquez üzerinden gelen kraliyet bağı, Cesare'nin kardeşi talihsiz Juan Borgia'ya geçmişti. Pedro Luis'in kız kardeşi iyi bir evlilik yapmış ve seneler sonra Papa X. Innocentius olacak çocuğu doğurmuştu; ama o dönemde VI. Alexander'ın hanedan planları içerisinde bu çocuğun bir rolü yoktu. VI. Alexander'ın önceki ilişkisinden olan üçüncü çocuğu ise babası papa olmadan dokuz yıl önce, yirmi dört yaşındayken ölmüştü. Bu da, Jofrè giderek ayak bağı hâline geldiği ve Giovanni henüz bebek olduğu için, VI. Alexander'ın ümitlerinin en sevdiği çocukları olan Cesare ve Lucrezia'nın omuzlarına yüklendiği anlamına geliyordu.

zamanda Papa'nın papa olarak kalmaya uygun olup olmadığına hüküm verme yetkisiyle toplanacak bir kilise konseyi için çağrı yapan asi Savonarola ile uğraştığı dönemdi. Bu esnada Cesare hayati önem arz eden Fransa seyahatine hazırlanıyordu. Bu seyahat İtalya'daki tüm büyük şehirlerin muhalefeti karşısında VI. Alexander'ın kariyeri boyunca oynadığı en büyük kumardı. Ya bu kumar masasından Fransa ile demir gibi sağlam bir ittifakla kalkacaktı; ya da oğlu ve vârisi rehin alınarak papalık güçleri kısıtlanacak ve tüm planları suya düşecekti. Tek tesellisi, Lucrezia'nın Bisceglie Dükü Alfonso ile mutlu bir evlilik yapmış olmasıydı; o da Alfonso'nun Napoli'ye kaçmasıyla paramparça olana dek.

Ama bütün bunlardan yalnızca bir yıl sonra, VI. Alexander yeniden mutlulukla dolmuştu. Cesare ile ilgili planları meyvesini vermekle kalmamış, Ağustos ayında sevgilisi "*Giulia la bella*" yalvarışlarına cevap vermiş ve onunla yaşamak için Vatikan'a geri dönmüştü. Bu mutlu olayla ilgisi olan (ya da olmayan) bir şey daha yaşandı. Burchard, Kardinal Juan Borgia'nın[15] maiyetindeki yakışıklı ve genç bir seyisin vücudu tuhaf bir şekilde parçalanmış bir hâlde Tiber'de ölü olarak bulunduğunu yazdı. Papa, özellikle de Giulia söz konusu olduğunda kıskanç bir adamdı; ve görünen o ki bu genç seyis kendisi ve Giulia'yla ilgili bazı abartılı söylentiler yüzünden VI. Alexander ile ters düşmüştü.

Ertesi ay, sürekli yapılan diplomatik baskılar sonunda Napoli Kralı Federigo, öldürüleceği endişesiyle Roma'dan kaçan Bisceglie Dükü Alfonso'yu geri göndermeyi kabul etti. Siyasi manzara böyleyken ve büyük Fransız ordusu tekrar İtalya toprakları üzerindeyken Papa'yı kızdırmayı göze alamamıştı. VI. Alexander Fransa Kralı'yla kurduğu yeni dostluğu vurgulamaktan gayet memnundu; XII. Louis'nin Fransızların Napoli tahtı üzerindeki hak iddiasının peşine düşüp güneye yürüme düşüncelerini dizginleyebilecek tek kişinin kendisi olduğu izlenimini veriyordu.

Bisceglie Dükü Alfonso Napoli'den gönülsüz bir şekilde ayrıldı. Temkinliydi, bu yüzden de doğrudan Roma'ya dönmemeye karar

15 Papa'nın büyük yeğeni.

verdi. Bunun yerine Kutsal Şehir'i es geçerek direkt Spoleto'ya gitti ve burada hamileliğinin son aylarını yaşayan karısı Lucrezia ile bir araya geldi. Lucrezia babasının onun için ayarladığı bu mucizevi buluşmadan çok mutlu olmuştu. Bir kenarda kalmak istemeyen VI. Alexander da kuzeye seyahat edip kısa bir ziyaret gerçekleştirerek kızının sevinç dolu minnettarlığını ve kocası Alfonso'nun temkinli teşekkürlerini kabul etti. Ama bu ziyarette mutluluktan fazlası saklıydı.

Eskiden, Lucrezia Alexander'ın planlarının her daim vazgeçilmez bir parçasıydı; ama aslen evlilik piyasasında büyük güçlerle ilişkiler kurmaya yarayan bir mal varlığı gibiydi. Bununla birlikte, Lucrezia'nın karakterinde babasının ona güvenmesine neden olan güçlü bir yan olmalı ki; en azından Cesare'nin uzakta olduğu zaman aralığında daha güçlü ve ön plana çıkan bir rol üstlenmişti. Üstelik bunu, hamileliğine ve ellerinde geniş yetkiler bulundurmaya alışmış erkek yetkililerle uğraşacağı gerçeğine rağmen yapmıştı.

VI. Alexander kısa süre önce Lucrezia'yı Spoleto'ya vali olarak atamıştı, ama bu durum çoğu kişiye göre kızını vekil yapıp kendi yerine geçirmesinden başka bir şey değildi. Kızı ve kocasıyla bir araya gelmek için kuzeye yaptığı kısa ziyaret esnasında, Nepi Kalesi'nin komutasını da ona verdi. Burası on ikinci yüzyıldan kalma, yüksek surları olan bir klasik dönem kalesiydi; her köşesinde birer tane olmak üzere toplam dört tane yuvarlak savunma kulesi bulunuyordu ve buralara papalık askerlerinden meydana gelen daimî bir birlik konuşlandırılmıştı. Her ne kadar sağlam görünüyor olsa da, VI. Alexander Nepi'yi daha da sağlamlaştırmaya karar vermişti. Böylece kale hiçbir şekilde ele geçirilemeyecek hâle gelecekti. Burası onun son sığınağı olacaktı; başı derde girerse müttefikleri onu kurtarmaya gelene kadar hayatına burada devam edecekti. Kale, bir süre önce Kardinal Ascanio Sforza tarafından işgal edilmiş ve kuzeye, Milano Dükü olan kardeşi Ludovico'nun yanına kaçıp burayı terk edene kadar onun elinde kalmıştı.

Roma'dan yalnızca yirmi mil uzaklıkta olan ve Spoleto ile Papalık Devleti arasında bir bağlantı kuran Nepi, Lucrezia'nın Spoleto valiliğine kayda değer bir katkı sağladı. VI. Alexander düşmanları

karşısında papalığın Roma'nın kuzeyindeki mevcudiyetini sağlamlaştırıyordu. Caetani ve Colonnaların bazı mülkleri de kaçan eski sahiplerinin yokluğunda "alınmıştı". VI. Alexander'ın bu tasarrufu, Orsini ailesiyle kısa süre önce yaptığı "uzlaşma" sayesinde, hiçbir itirazla karşılaşmadı. Orsiniler Roma'daki mülklerini ve nüfuzlarını devam ettirmek istiyorlarsa, artık Papa'yla düşman değil dost olmak zorundaydılar.

VI. Alexander Roma'daki pozisyonunu güçlendirmeye de devam ediyordu. Sadece üç yıl önce, büyük yeğeni Juan'a terfi vererek onu Kardinaller Heyeti'ne almıştı. Artık sıra, kısa süre önce oldukça önemli bir mali pozisyon olan hazinedarlığa atanan elli sekiz yaşındaki büyük yeğeni Francesco Borgia'daydı. Aslında, Şansölye Yardımcısı Kardinal Ascanio Sforza'nın yokluğunda onun görevlerinin neredeyse hepsini Francesco devralmıştı. Burchard'ın aktardığına göre, Roma'nın kuzeyindeki Viterbo şehrinde kalan Cosenza (Güney İtalya'da bir şehir) Piskoposu, daha bir gün önce sağlığı gayet yerinde gibi görünürken, 3 Kasım'da aniden "vebadan ölmüştü". 3 gün sonra bu kazançlı makama Francesco Borgia atandı (Bir sonraki sene kardinal olacak, ilerleyen yıllarda da VI. Alexander'ın en küçük oğlu Giovanni'ye eğitmenlik yapacaktı). Fransızlar ile kurduğu ittifakla dışarıdan gelebilecek her türlü zararın üstesinden gelen VI. Alexander, sıradaki hamlesini yapmadan önce Roma'daki pozisyonunu pekiştirmeye kararlıydı.

Lucrezia'nın doğum zamanı yaklaşırken, VI. Alexander onun mümkün olan en iyi tıbbi hizmeti alabileceği Roma'ya dönmesi gerektiğine karar verdi. Lucrezia tahtırevan üzerinde uzun ve zahmetli bir yolculuk gerçekleştirirken kocası da onun yanında atıyla devam etti. Kasım ayının başında Lucrezia Roma'da bir oğul dünyaya getirdi ve ona dedesinin adı olan Rodrigo ismini verdi. Papa, ilk torunu kabul edilen bu bebeğin doğumuyla mutluluğa gark oldu ve çocuk Aziz Petrus'ta düzenlenen büyük bir seremoniyle vaftiz edildi. Roma'daki tüm elçiler ve Kardinaller Heyeti'nin tüm üyeleri bu törene katıldı. Bebek, deniz kabuğu şeklindeki oldukça gösterişli bir gümüş kâsede vaftiz edildi ve tören yeni Cosenza piskoposu

tarafından gerçekleştirildi. Verilen ziyafette Lucrezia hediye olarak "Kardinaller Heyeti'nden bonbon şekeri şekli verilmiş 200 dukayla dolu iki gümüş tatlı tabağı"[16] almıştı. Bebeğin babası Bisceglie Dükü Alfonso bile, kayınpederi Papa'nın koruması altında bir onur konuğu olarak artık kendini güvende hissediyordu.

Papa'nın torununun Aziz Petrus'ta, Kardinaller Heyeti'nin katılımıyla vaftiz edilmesi, daha önce eşi benzeri görülmemiş bir olaydı. Tüm elçilerin orada bulunması da bu olayın gizlenmeye çalışılmadığı anlamına geliyordu. Bu nadir olayla ilgili haberler yayıldıkça, Roma'nın uzun süredir eziyet çeken vatandaşları bunu da başka bir "İspanyol âdeti" olarak kabul ettiler. Ama İtalya'nın başka yerlerindekiler o kadar hoşgörülü değildi. İtalya'nın ötesinde ise bu bambaşka bir olaydı. Söylentiler Hristiyan âlemine yayıldıkça, akla mantığa sığmaz bir hikâye olarak değerlendirildi: Bu ancak Kutsal Kilise'nin düşmanları tarafından yayılan ve Papa'ya atılan bir başka iftira olabilirdi. İşin ironik yanı, VI. Alexander'ın hükümdarlığı bazı çevrelerde giderek daha fazla destek görmeye başlamıştı: Güçlü bir papaydı; Savonarola gibi bir sapkını bastırabilmişti. Ayrıca, Fransa ile her iki milletin de yararına olacak güçlü bir ittifak kurmak istiyordu; İtalya'ya getirdiği kalıcı barış görüntüsü de cabasıydı.

Ancak, Borgia ailesinin karıştığı skandal olaylar hızla taşma noktasına yaklaşıyordu. Bundan sonra, Borgiaların (özellikle de Cesare'nin) hareketleri tümüyle farklı bir tepki yaratmaya başlayacaktı.

16 Burchard, alıntılanan: Hollingsworth, *Borgias*, s. 252.

10. BÖLÜM

IL VALENTİNO'NUN SEFERİ

XII. Louis'nin 1499'da Milano'ya zaferle girişinden sonra, bütün İtalyan devletleri Kral'ın fethinin kutlandığı ziyafetlere elçilerini gönderdi. Artık Fransa İtalya Yarımadası'nda kendine kalıcı bir yer edinmiş gibi görünüyordu. Bir sonraki adım neydi? Venedik, Floransa ve Cenova gibi komşu devletlerin hepsi de farklı seviyelerde tedbir alıyorlardı; Napoli ise XII. Louis'nin krallık üzerindeki hak iddiasından henüz vazgeçmediğinin farkındaydı. Elçiler Kral'ın bir sonraki hamlesiyle ilgili doğrulanabilir bir söylenti de duymamıştı. Dikkatlerini çeken tek şey, Kral'ın yeni gözdesi Valentinois Dükü Cesare Borgia'ya gösterdiği sıra dışı imtiyazdı (Cesare artık İtalya'nın tamamında "Il Valentino" olarak biliniyordu).

Aslında, İtalya Yarımadası'nda gerçekleşecek bir sonraki siyasi hamle, yalnızca kendi çıkarlarına odaklananlar için gayet tahmin edilebilir bir şeydi. Burchard'a göre, Milano'nun mağlup olduğu günlerde VI. Alexander şunu duyurmuştu:

> Rimini, Pesaro, Imola, Forli, Camerino ve Faenza piskopos yardımcıları [bir başka deyişle buraların fiilî yöneticileri] ve Urbino Dükü ile Roma Kilisesi'ne bağlı derebeyler, Papalık Dairesi'ne ödemeleri gereken yıllık rakamı ödememiştir. Bu nedenle [Papa] tarafından ünvanları iptal edilip hakları ellerinden alınmıştır.[1]

1 ve devamı; Burchard, *Diario*, alntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 112, vb.

Burchard, Fransız yönetiminin Milano'da Papa'ya "derebeylikler"i geri alacak bir ordu toplayabilmesi için 45.000 dukalık borç verdiğini, "bu birliklerin komutanı olan Valence Dükü'nün Kilise adına bu meblağı aldığını" ekliyordu.

Yukarıda bahsi geçen şehirlerin tamamı Romagna'da yer alıyordu ve çoğunluğu etrafı kırsal alanla çevrili küçük sahil kasabalarıydı. Romagna, Kuzeybatı Adriyatik sahili boyunca 150 mil kadar uzanıyor, 20 ila 30 mil kadar da içeriye doğru giriyordu. Uzak vadilerden ve ormanlık alanlardan meydana gelen bu bölge, buraları iyi bilen Machiavelli tarafından tanıtılıp ünlü olmuştu. Machiavelli'nin sözleri her zamanki gibi politik zekayla doluydu ve bu toprakları şu şekilde tanımlıyordu:

> Bu topraklar en kötü suçların yuvasıydı, en basit olay bile bir cinayet salgınına ve tecavüzlerin patlak vermesine yol açabilirdi. Bunun nedeni, yaygın kanaatin aksine, tebaanın vahşi tabiatı değil, iktidardaki lordların kötülükleriydi. Bu lordlar fakir olmalarına rağmen zenginmiş gibi yaşamayı tercih ettiği için, sayısız zalimlikler yapmak zorunda kalıyor, bunun için de her yola başvuruyordu… Bu insanların maddi olanakları kısıtlıydı, ama hiçbir zaman istikrarlı bir şekilde uygulanan kanunlara tabi değillerdi Dolayısıyla gördükleri zararı kendilerinden de zor durumda olanlar üzerinden telafi ediyorlardı.[2]

Aslında, bu bölgeye öylesine bir kanunsuzluk hâkim olmuştu ki İtalya'nın tüm paralı ordularına asker tedarik etmekle ünlenmişti. Urbino'nun[3] eski yöneticisi Federigo da Montefeltro'nun sürekli talep gören etkili bir askerî güç toplayabilmesine şaşmamak gerekir. Bu sayede kendisi ve onun görece önemsiz sayılabilecek dağ şehri, küçük bir servet elde etmişti. Miras olarak bıraktığı Rönesans dönemi Urbino'sunun zenginlikleri bugüne kadar varlığını sürdürmüştür;

2 Niccolò Machiavelli, *Discorsi*, 3. Kitap, bölüm 29, kısım 1.

3 Teknik açıdan Urbino, Romagna'nın hemen güneyinde yer alan Marches bölgesinde yer alıyordu.

GÖRSEL 1: VIII. Innocentius, Borgia ailesinden papa olan VI. Alexander'dan önceki etkisiz papa.



GÖRSEL 2: Rodrigo Borgia'nın, üstü kapalı bir biçimde şahsi gücünü ve ahlaksızlığını gösteren, VI. Alexander olduğu zaman yapılmış portresi.





GÖRSEL 3: VI. Alexander, daha geleneksel bir pozda.

GÖRSEL 4: Kötü şöhretiyle tanınan Napoli Kralı I. Ferrante.





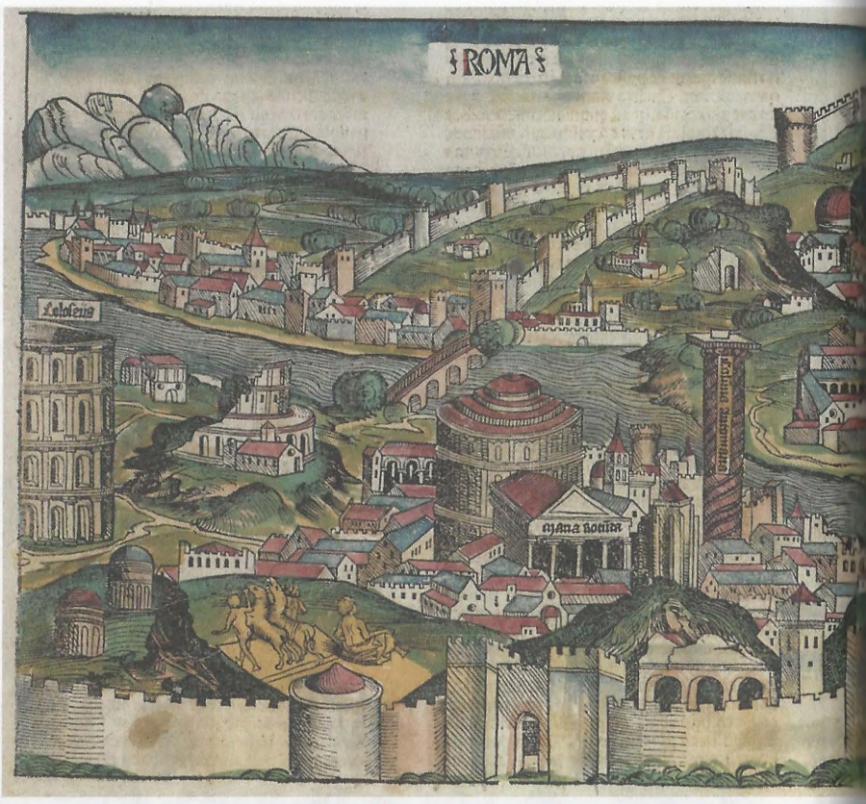
GÖRSEL 5: Muhteşem Lorenzo, Medici ailesine mensup çirkin ama karizmatik Floransa hükümdarı.

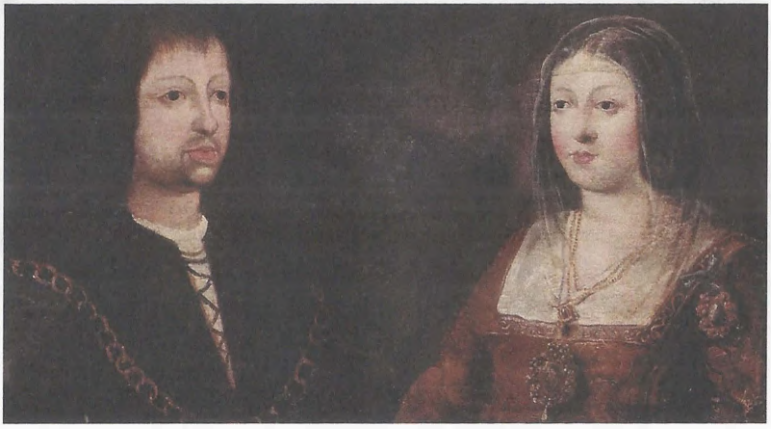


GÖRSEL 6: İleride Papa II. Julius olan, Borgialar'ın ezeli düşmanı Giuliano della Rovere



GÖRSEL 7: Anenas Piccolomini'ye kırmızı kardinallik başlığı vererek papa olan ilk Borgia Papa III. Callixtus. Piccolomini ise ilerde Papa II. Pius olacaktır.





GÖRSEL 9: Aragon Kralı II. Ferdinand ve Kastilya Kraliçesi Isabella'yı gösteren bir portre. Evlilikleri, ileride birleşik bir İspanya'nın yolunu açacaktır.



GÖRSEL 8: VI. Alexander'ın papa olmasından bir yıl sonra, 1493 tarihinde yapılmış, Roma'yı gösteren bir ahşap gravür. Sağ taraftaki kuleli kale Sant'Angelo Kalesi'dir. Onun arkasındaki sütunlu bina ise eski Aziz Petrus Bazilikası'dır.



GÖRSEL 10: Urbino hükümdarı condottiere Federigo da Montefeltro. Portresi, bir atlı mızrak turnuvasında yüz şeklinin bozulması nedeniyle sağ profilden yapılmıştır.



GÖRSEL 11: Papa II. Pius, Osmanlılara karşı başlatacağı haçlı seferini planladığı Ancona'ya taşınırken.



GÖRSEL 12: Cesare Borgia'nın bir portresi. 1500 yılında Fransa Kralı XII. Louis tarafından Valentinois Dükü ilan edildikten sonra yapılmıştır.



GÖRSEL 13: Leonardo da Vinci'ye ait olan bu üç adet çizimin, üçüncü Romagna seferini gerçekleştirmekte olan Cesare Borgia'ya ait olduğu düşünülmektedir. İlerleyen yıllarda yüz hatlarının ne kadar bozulduğunu gösterir.



GÖRSEL 14: Leonardo da Vinci'nin güzellik ve kesinliği muhteşem bir şekilde bir araya getirdiği Imola şehri haritası.



GÖRSEL 15: Pek çok kişi tarafından Lucrezia Borgia'ya ait olduğu düşünülen ve onun en göz alıcı zamanlarını gösteren portre.



GÖRSEL 16: Lucrezia Borgia'ya ait olduğu doğrulanan tek portre, Borgia Daireleri'nde bir duvar resminde yer alır.



GÖRSEL 17: Çirkin Fransa Kralı VIII. Charles'ı, olduğundan çok daha iyi gösteren bir portre. VI. Alexander'ın papa olmasından çok kısa bir süre sonra İtalya'yı işgal edecektir.



GÖRSEL 18: Fransa Kralı XII. Louis, VIII. Charles'ın ölümünden sonra tahta geçmiştir ve Cesare Borgia'yı destekleyerek belirleyici bir rol oynayacaktır.

GÖRSEL 19: Muhteris Aragonlu Sancha, Napoli Kralı I. Ferrante'nin gayrimeşru torunu, ilerleyen dönemlerde talihsiz Jofrè Borgia ile evlenecektir.





GÖRSEL 20: Kardinal Georges d'Amboise, Kral XII. Louis'nin Fransa'daki sarayında çok güçlü bir figür hâline gelecektir.



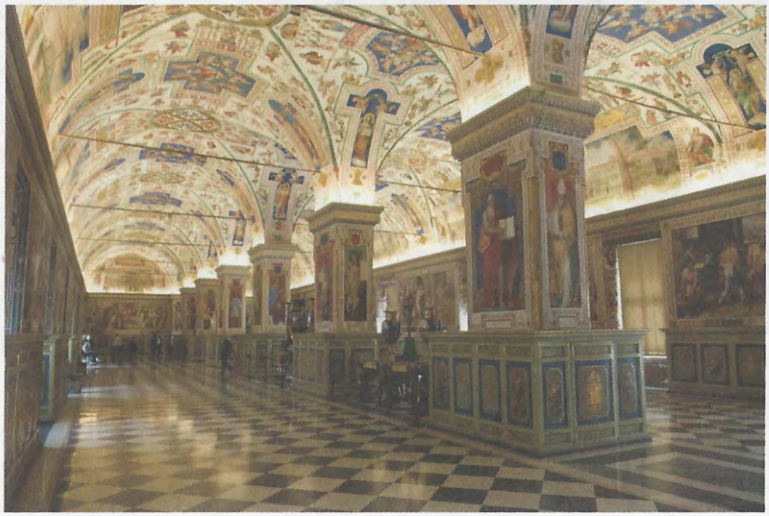
GÖRSEL 21: Imola hükümdarı yenilmez Caterina Sforza, Cesare Borgia'ya meydan okuyacaktır.



GÖRSEL 22: İnanılmaz derecede zengin biri olan Kardinal Guillaume d'Estouteville, Kardinal Rodrigo Borgia'nın dostu olacaktır.



GÖRSEL 23: Guidobaldo da Montefeltro, babası Federigo'dan sonra Urbino dükü olacak ve bu durum bir felaketle sonuçlanacaktır.

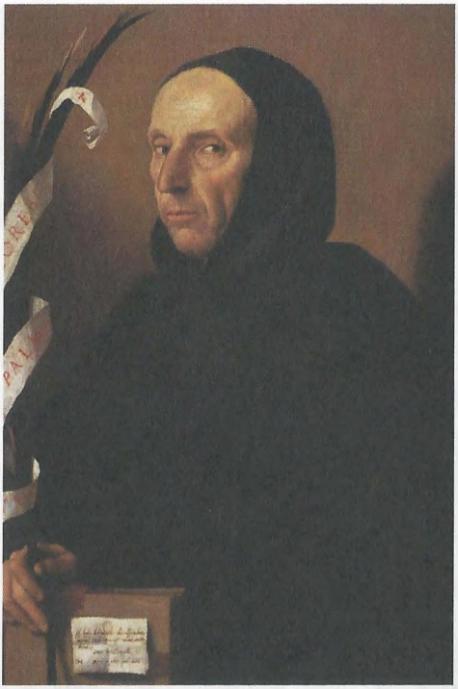


GÖRSEL 24: Borgia Daireleri'ndeki kendine özgü İspanyol zemin seramiklerine sahip muhteşem salonlardan biri.



GÖRSEL 25: Niccolò Machiavelli, Romagna'ya düzenlediği üçüncü seferi sırasında Cesare Borgia'nın sarayında Floransa sefirliği yapmıştır.

GÖRSEL 26: Köktendinci papaz Girolamo Savonarola, Floransa'da kontrolü ele geçirip VI. Alexander'a meydan okumuştur.



GÖRSEL 27: Nepi Kalesi, Borgialar'ın Roma dışındaki kalelerinden biri.





GÖRSEL 28: Alfonso d'Este, Lucrezia Borgia'nın üçüncü ve son kocası olacak Ferrara Dükalığı varisi.

tıpkı bu şehrin en ünlü evladı olan ve babası Montefeltro ailesinin saray ressamlığını yapan Raffael'in eserleri gibi.

Machiavelli'nin de bilgece fark ettiği gibi, bu bölgenin kural tanımazlığı, yerli insanlarının ya da zorlu arazisinin değil, büyük oranda kötülükleriyle nam salmış hükümdarlarının suçuydu. Hatta, beceriksiz, zalim ve bölücü siyasi yönetim burada anarşik koşullar yaratmış olmasaydı, bu bölgenin pek çok kısmı bereketli topraklardan ve tarıma elverişli büyük arazilerden oluşuyordu. Ayrıca bu bölge çok iyi korunuyordu. Kuzeydeki güçlü komşusu Venedik ile arasında, tampon devletler Ferrara ve Bologna yer alıyordu. Batıdaki büyük komşusu Floransa ile arasında ise Apenin Dağları vardı. Güneyinde, büyük kısmı Papa'nın yönetiminde kalan Roma'nın kuzeyindeki Papalık Devleti uzanıyordu. VI. Alexander'ın çoktandır tahmin ettiği gibi: Eğer böyle bir bölge birleşir ve Papalık Devleti'ndeki baba ocağına geri dönerse, Orta İtalya'nın tamamını hâkimiyeti altına alabilecekti.

Kasım ayının ortalarında Cesare Borgia gizlice Milano'dan Roma'ya geçti, 18'inde Kutsal Şehir'e vararak, gün batımında kimseye görünmeden küçük kapıların birinden şehre girdi. Yaklaşık bir yıl önce Fransa'ya gittiğinden beri yüz yüze görmediği babasıyla görüşmek için gelmişti. Üç gün sonra da emrindeki Borgia renklerinde üniformalar giymiş 1.500 kadar Papalık Ordusu askeriyle tekrar kuzeye döndü. Bu birlik, Borgiaların XII. Louis'den aldığı Fransız paralı asker ordusuyla birleşti. Fransız birliği, Bailly de Dijon kontrolündeki savaş deneyimi edinmiş 4.000 İsviçre ve Gaskonya piyadesinden ve Yves d'Alègre komutasındaki 800 süvariden meydana gelen zorlu bir kuvvetten oluşuyordu. Her ne kadar başkomutanlık görevi Cesare Borgia'da olsa da, bu iki tecrübeli komutan da askerî taktikler konusunda ona kılavuzluk ve danışmanlık yapacaktı. Asıl önemli olan, bu birliğe atla çekilen çok sayıda topun da eşlik ediyor olmasıydı. Bu yeni Fransız silahları, ilk defa VIII. Charles'ın işgalinde görülmüş ve tüm İtalya'da terör estirmişti. Muharebelerde piyadelere ve süvarilere karşı çok etkiliydiler. Ama her şeyden önemlisi, kuşatma altına alınan şehrin surlarını yok ediyorlardı. Bundan sonra da savaşın çehresini bu silahlar değiştirecekti.

Yeni görevinden gurur duyan Cesare Borgia kendi kişisel Latince sloganını açıklamıştı: *Aut Caesar aut nihil* ("Ya Sezar ya hiç). Bu slogan onun hırslarının boyutlarını gösteren bir ipucuydu. Kendisini antik Roma'nın en büyük generaliyle özdeşleştiriyordu ve amacına ulaşmak için her yola başvurabilirdi: Zafer ya da ölüm. İtalya'nın yeni Sezar'ı, Kasım ayının sonlarına doğru bölgenin tam ortasından geçen yegâne kullanılabilir yolu takip ederek Romagna'ya hızlı bir saldırı gerçekleştirdi. Via Emelia adındaki bu Roma yolu geleneksel Roma tarzında yapılmıştı ve Piacenza'dan (Milano bölgesinin merkezi) başlayıp güneydoğudaki Rimini kıyılarına doğru dümdüz bir hat hâlinde ilerliyordu. Romagna'nın pek çok büyük şehri, aralıklarla bu ticaret yolu üzerine dağılmıştı.

Cesare'nin Romagna'yı istilasından hemen önce, VI. Alexander çok güvendiği genç yeğeni Kardinal Juan Borgia'yı önemli bir diplomatik görevle Venedik'e göndermişti. Amacı ise Venediklilerin Cesare Borgia'nın seferiyle ilgili şüphelerini gidermekti. Papa, Venedik'e dair hiçbir saldırgan niyeti olmadığını netleştirmek istiyordu. Cesare Borgia'nın işgali yalnızca Romagna'ya yönelikti; her ne kadar tampon devlet olan Bologna, Via Emelia üzerinde olsa da, VI. Alexander, Cesare'nin birliklerinin şehre saldırmayacağını ya da bu topraklar üzerinden ilerlemek dışında bir şey yapmayacağını garanti ediyordu. Seferin askerî aşaması Cesare Borgia'nın birlikleri Bologna sınırını geçip Romagna'ya girene kadar başlamayacaktı. Venedikliler Papa'nın sözünü kabul ettiler, ancak yine de şüpheleri devam etti. Topraklarının yirmi mil kadar güneyinde gerçekleşen askerî harekâtı yakından takip edeceklerdi. Bu, yalnızca bir günlük yürüyüş mesafesiydi ve Borgia'nın toplarını duyabilecekleri bir menzildi.

Cesare Borgia 17 Kasım'da küçük bir şehir olan ve göstermelik bir direnişten sonra teslim bayrağını çeken Imola'ya vardı. Daha sonra Via Emelia üzerinden on beş mil daha aşağıya ilerleyerek Forli'ye geçti. Şehrin dış kesimleri hızla teslim olurken, Fransız ve İsviçreli paralı askerler yerlileri yağmalamaya ve tecavüze başladı. Cesare Borgia bu tavrı pek beğenmese de Fransız komutanlar bunu durdurmak için hiçbir şey yapmadı. Cesare askerleri kontrol edememesinin bahanesi

olarak onların yalnızca Fransa Kralı'na karşı sorumlu olduğunu ileri sürdü. Bununla birlikte, Romagna lordu olduğunda asla böyle gaddarlıklara izin verilmeyeceğine ve tüm vatandaşlık haklarının halka iade edileceğine söz verdi. Bu, Romagna'yı ele geçirip kendi derebeyliği yapma niyetinin ilk göstergesiydi ve bu yeni toprakları nasıl yönetmek istediğine dair bir fikri olduğunu gösteriyordu.

Ancak, her ne kadar Forli şehri ve burada yaşayan 1.000 kadar insan kontrol altına alınmış olsa da Forli hükümdarına boyun eğdirilememişti. Bu kişi, o dönemin İtalya'sındaki tek kadın hükümdar olan yaman Kontes Caterina Sforza'ydı ve askerlerine hızla şehrin güvenli kalesine çekilme emri vermişti. Coğrafi olarak yüksek bir konumda bulunan, etrafı su dolu hendekler ve yüksek surlarla çevrili, içinde daha da yüksek duvarlı bir hisarı olan bu kale, zapt edilemez gibi görünüyordu.

Caterina Sforza otuz yedi yıl önce, eski Milano hükümdarının gayrimeşru çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Rönesans sarayında yetiştirilirken hem çarpıcı bir zekâ hem de inatçılık sergilemişti. İlk kocası della Rovere ailesiyle bağı olan Girolamo Riario'ydu. Papa IV. Sixtus tarafından kocasına Imola lordluğu bahşedilmişti. Daha sonra Riario yakındaki Forli şehrini yöneten Orsi ailesi tarafından öldürülmüştü. Bu kargaşanın ortasında Caterina kaleye kaçmayı başarmış, çocuklarını rehine olarak bırakmıştı. Orsi ailesinden düşmanları çocuklarını kale duvarının dibine getirip onları gözlerinin önünde öldürmekle tehdit edince, cüretkâr bir şekilde sur siperine çıkmış, küçümsercesine eteklerini kaldırıp çıplak bacaklarını göstermişti. Sonra da küstah bir tavırla Orsilerle alay etmişti: "İyi bakın, çocuk yapmak için ne lazımsa bende hepsi mevcut."[4]

Caterina, Milano Dükü Ludovico'nun da yardımıyla en sonunda Orsileri geri püskürtmüştü. O zamandan beri, sorunlarla dolu yirmi küsür yıldır Forli'yi o yönetiyordu. Bu süre boyunca pek çok ilişkisi olmuş, aralarda ikinci ve üçüncü eşleriyle evlenmiş, ama kocalarının hiçbiri hayatta kalamamıştı. İkinci kocasını öldüren kişinin

4 Natalie Grazziani ve diğerleri, *Caterina Sforza* (Milano, 2001), s. 108. Bu söz, Guicciardini ve Machiavelli tarafından da farklı versiyonlarıyla desteklenmiştir.

kim olduğunu öğrendiğinde, katillerle birlikte eşleri ve çocukları da dâhil olmak üzere tüm yakın akrabalarını da öldürtmüştü. Üçüncü kocası ise iki yıl önce vefat etmişti. Öyle bir kişiliği vardı ki herkes tarafından "şirret" diye bilinirdi (Bu lakap, tebaası ve hatta tüm bölge halkı üzerinde hem hayranlık hem de korku uyandırıyordu). İktidarına karşı gelebilen yoktu.

Cesare Borgia'nın şiddetli bir Aralık sağanağı altında buluşmak için at üzerinde Forli'ye kadar gittiği kadın işte böyle biriydi. Caterina'yla kalede bir görüşme ayarladılar; Cesare Borgia atı üzerinden sur siperi üzerindeki kızıl saçlı Forli Kontesi'ne sesleniyordu. Borgia, eğer teslim olmayı kabul ederse, Papa Cenapları VI. Alexander adına ona güvenli bir geçiş garantisi verileceğine, ayrıca ata toprağındaki kayıplarının telafi edileceğine dair söz verdi. Uzun boylu, güçlü Caterina korkmadan aşağıya doğru seslenerek ne ondan ne de babasından korktuğunu, ne olursa olsun kalesinden çıkmayacağını söyledi. Yirmi dört yaşındaki Cesare Borgia, babasının dört dörtlük bir şekilde sergilediği (İtalyan tarzı) müzakere sanatını daha tam anlamıyla kavrayamamıştı. Caterina, her ne kadar içinde bulunduğu durum imkânsız gibi görünüyor olsa da, zekasıyla saf Cesare Borgia'yı alt etmek için birkaç adım atmıştı. Şövalyelik anlayışına göre, Borgia'nın emrindeki Fransız askerlerin, bir kadına karşı savaşırlarsa bunu onurlarına sürülmüş bir leke olarak göreceklerini gayet iyi biliyordu. Borgia'nın, askerlerini bunun tersini yapmanın kendi çıkarlarına olduğuna ikna etmek için çokça zaman ve emek harcaması gerektiğinin de farkındaydı.

Caterina Sforza aslında zaman kazanmaya çalışıyordu. Bir gün önce en güvendiği ulağını gizlice ve aceleyle Roma'ya, VI. Alexander'ın yanına göndermişti. Ulak tüm teslim şartlarını kabul edeceğini söyleyen bir ileti taşıyordu, ancak bu ileti pek göründüğü gibi değildi. İletinin yazıldığı parşömenler kamıştan yapılma bir borunun içine konulmuştu, fakat kamışın içerisinde yakın zamanda vebadan ölmüş bir kadavraya sarılmış bir bez parçası da vardı. Burchard'a göre: "Eğer Papa bunları açsaydı zehirlenmiş ve birkaç saat ya da gün içerisinde ölmüş olacaktı."[5] Ne yazık ki, Caterina'nın

5 Burchard, *Journal*, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 114.

çok güvendiği, aynı zamanda sarayında müzisyenlik de yapan Forlili ulak, Vatikan'da hizmetçi olarak çalışan tanıdıklarından biriyle karşılaştı. Bir anlık gevşeklikle elindeki iletinin sırrını açıklayarak görevine ihanet etti. Her iki adam da ellerindeki son bilgi kalıntılarını alabilmek adına yavaş yavaş işkence edilerek öldürüldü.

Görünen o ki, Cesare Borgia babasıyla görüşmek için bir kez daha Roma'ya gizli ve hızlı bir yolculuk yaptı. Bazı kaynaklar bu yolculuğu daha önceki görüşmeyle birbirine bağlamıştır, ancak Cesare Borgia'nın bu aşamada bile babasıyla birebir iletişime geçtiğine dair göstergeler bulunmaktadır. Yazılı mesajların ne kadar hassas olduğu görülmüştü. İleride de göreceğimiz gibi, kurnaz baba ile inatçı oğul arasındaki ilişkiler ne kadar gergin olursa olsun, yüz yüze temasları şartların elverdiği sıklıkla devam edecekti. Bu aşamada, Cesare'nin babasından öğreneceği hâlâ çok şey vardı ve her ikisi de bunun farkındaydı.

Cesare Borgia Forli'ye geri döndü ve 26 Aralık'ta Caterina'yla bir görüşme daha gerçekleştirmek için atını kale hendeğinin kenarına kadar sürdü. Bu kez Caterina farklı bir yüzünü gösterdi: Baş başa görüşebilmeleri için asma köprüyü aşağıya indirip Cesare'yi kaleye davet etti. Cesare Borgia buna olumlu yanıt verdi, ama her ihtimale karşı içeriye tüm zırhıyla girmeye karar verdi. Cesare atını asma köprüye doğru sürdüğü anda Caterina köprünün kaldırılmasını emretti, fakat Cesare yaralanmadan kurtulmayı başardı. Eğer atından kayıp hendeğin içine düşmüş olsaydı boğulacaktı.

Aslında Caterina yine zaman kazanmaya çalışıyordu. Milano Dükü Ludovico Sforza'nın, ordusunun başına geçip Milano'yu Fransızlardan geri almak için Kuzey İtalya'ya doğru yola çıktığı istihbaratını almıştı. Eğer bu gerçekleşirse, Milano'daki Fransız Vali, Borgia komutasındaki paralı askerlere Milano'nun savunmasına yardım etmek için geri dönmelerini emrederdi. Bu sayede Cesare Borgia'nın kuvvetleri ciddi oranda azalır, Forli'yi ele geçirme harekâtına devam edemeyecek bir pozisyona düşerdi. Ama bu söylentilere rağmen hiçbir şey olmadı ve Cesare'nin güçleri de azalmadı.

Caterina'nın Cesare Borgia'yı hendeğe düşürme denemesinden sonra, Borgia bunun acı sonla bitecek bir savaş olacağını anladı. Bu kez elinde kozu olan taraf Cesare Borgia'ydı. Şövalyeliğe önem veren Fransızlar bir kadının elindeki bir kalenin duvarlarına top atışı yapmaktan çekiniyor olabilirdi; ama Cesare'nin en yakın teğmenlerinden biri olan Dionigi da Naldo'nun bu konuda hiçbir tereddüdü yoktu. Caterina, Da Naldo'nun eşini ve çocuklarını kalenin içinde rehin tutuyordu; o da onları ölü ya da diri geri almaya kararlıydı. Aynısı onları tutsak eden Caterina Sforza için de geçerliydi. Toplar hendeğin dış kenarlarına sıralandı; altta kalmak istemeyen Fransızlar da aynı şeyi yaptılar. Şehrin hazineleri kalede duruyordu ve eğer bir ganimet alma durumu olacaksa onlar da yerlerini almak istiyorlardı.

Bizzat Cesare Borgia tarafından yönetilen ve aralıksız devam eden bombardıman on gün boyunca gece gündüz devam etti ve sonunda surlarda gedikler açılmaya başladı. İsviçreli ve Gaskonyalı paralı askerler şehre akın etti; 2.000 savunmacıyı kesip biçerek mızraklarıyla içeri girdiler. Caterina son bir hamle yaparak hisarın içinde yer alan cephaneliğin ateşe verilmesini emretti ve devasa bir patlama oldu. Ama bu olay Caterina'nın niyetinin tam tersi yönde sonuç verdi: Saldıranlardan ziyade Caterina'nın kendi askerleri paniğe kapıldı. Gece yarısına doğru Cesare Borgia ve Yves d'Alègre ana kapıdan hisarın içerisine atlarını sürdüler. Bir saat içinde, üstü başı perişan hâldeki Caterina Sforza'yı iç kalenin etrafını dolduran suların içinden sürükleyerek Cesare Borgia'nın konut olarak kullanmak için el koyduğu büyük eve getirdiler. Caterina burada yatak odasına kilitlendi, kapısına da silahlı muhafızlar yerleştirildi.

Daha sonra Cesare Borgia emrindeki paralı asker ordusunu Via Emelia'dan aşağıya doğru yönlendirip kıyı şeridindeki Pesaro'ya getirdi. Burası tatmin edici bir ödül olacaktı; çünkü Pesaro'nun hükümdarı, daha iki yıl önce utanç verici bir şekilde Lucrezia'dan boşanan Giovanni Sforza'ydı. Tüm bu gelişmeler sırasında Borgialara defalarca aşağılayıcı iftiralar atmış; özellikle de Lucrezia'nın babası ve ağabeyi Cesare'yle ensest ilişkiye girdiğini söylemişti. Daha önce de gördüğümüz gibi Cesare, Lucrezia'yla arasındaki yakın ilişki

hususunda aşırı hassastı ve ona karşı güçlü duygular besliyordu. Bu duygular, ister bilinçli ister bilinçsiz olsun, içinde kesinlikle ensest unsurlar da barındırıyordu. Roma'da bu dedikoduyu yayanlar Cesare'nin ilişkisinin normal kardeşlik sevgisinin sınırlarından öteye geçtiğinden hiç şüphe duymuyordu. Bununla birlikte, bugünden bakıldığı zaman, ileri sürülen şeylerin abartılı olduğu görülecektir. Her hâlükârda Cesare Borgia'nın Giovanni Sforza'yla görülecek bir hesabı olduğu kesindi; o da hayatının tehlikede olduğunun gayet farkındaydı. Pesaro'dan bu noktada mı kaçtığı kesin olarak bilinmemektedir. Kesin olarak bilinen şey ise, politik durumdaki ani bir değişikliğin Cesare Borgia'yı intikamdan mahrum ettiğidir.

26 Ocak 1500'de Ludovico Sforza'nın Milano'yu geri almak için bir saldırı gerçekleştireceği haberi geldi: İsviçreli paralı askerlerin en iyilerinden meydana gelen 9.000 kişilik bir birliğin başına geçerek sınırı aşıp Kuzey İtalya'ya girmişti. Yves d'Alègre hızla komutasındaki tüm birlikleri toplayarak Milano'daki Fransız savunmasına yardım için kuzeye ilerledi. Cesare Borgia'nın elinde neredeyse sadece çekirdek birlik kalmıştı, bunlar da büyük oranda Papalık Birlikleri'nden oluşuyordu. Artık Pesaro'yu almaya çalışması söz konusu olamazdı ve babasıyla görüşmek için Roma'ya dönmesi gerekecekti. Cesare, yola çıkmadan önce, ele geçirdiği şehirlerin muhafaza edilmesine karar vererek bunları güvenilir İspanyol vekili Ramiro de Lorqua'nın komutasına bıraktı. Lorqua'ya, Via Emelia üzerindeki Forli, Imola ve diğer küçük şehirlere garnizonlar konuşlandırması emredildi. Sonrasında Cesare Borgia güneye dönüp dağları aşarak Roma'ya yöneldi. Yanına da Papalık Birlikleri'nden küçük bir grubu ve değerli rehinesi Caterina Sforza'yı aldı.

Forli'nin alınmasının, sonrasında Pesaro'ya doğru ilerlenmesinin, ve Apenin Dağları'nın aşılıp Roma'ya geri dönülmesinin ardından; karizmatik genç Cesare Borgia ile iradesi güçlü Caterina Sforza arasında birlikte geçirdikleri haftalar boyunca tam olarak neler geçtiği spekülasyon konusu olarak kalmıştır. Dönemin bilgili günlük yazarı Sanuto, Cesare Borgia hakkında şunları yazmıştı: "Duyduğum kadarıyla, çok güzel bir kadın olan bu hanımı gece

gündüz kendi odasında tutuyor; herkesin üzerinde hemfikir olduğu üzere, bunun keyfini çıkarıyormuş."[6] "Forlili berber-kronik yazarı" Andrea Bernardi ise, "eskiden müthiş bir fiziksel güzelliği olan zavallı ve talihsiz leydimiz Caterina Sforza'nın bedeninde çürükler oluşmuş" diye yazarak, iddialı bir şekilde Cesare'nin, kadın rehinesine tecavüz ettiğini ileri sürüyordu. Cesare Borgia'nın biyografisini yazan Sarah Bradford da bu söylentilerin pekâlâ gerçeği yansıtıyor olabileceğini kabul eder: "Duygusal biriydi ama zalim bir damarı da vardı. Güzel bir düşmanı hâkimiyeti altına almış olmanın verdiği haz, onun bu zalimliğine, aynı zamanda da duygularına hitap etmiş olmalı." Öte yandan, otuz altı yaşındaki Caterina ise genç ve yakışıklı sevgilileri olmasıyla bilinen biriydi; karizmatik ve cazibeli genç Cesare'nin de bu kategoriye girdiği kesindi. Bradford daha da ileri giderek "Caterina'nın cinsel hayatına dair kayıtların, onun bu noktada gönülsüz bir kurban olmayabileceğini ortaya koyduğunu" ileri sürer.

Her ne yaşanmış olursa olsun, Cesare Borgia 26 Şubat 1500'de Roma'ya vardı; kuzey kapısı Porta del Popolo'dan zaferle şehre girdi ve Corso Caddesi'nden ilerleyerek şehir merkezine geldi. VI. Alexander oğlu için Kardinaller Heyeti tarafından yönetilen büyük bir tören alayı düzenlemişti; yabancı elçiler ve Roma'daki yetkililerin hepsi en güzel kıyafetlerini giyip süslenmişlerdi. Tören, geleneksel eğlence dönemi olan Karnaval'ın ortasına denk gelmişti. Tüm şehir, fatih kahraman "Il Valentino"yu bir anlığına da olsa görme umuduyla sokaklara dizilen gürültücü ziyaretçilerle dolup taşmıştı. Cesare Borgia da izleyicilerini hayal kırıklığına uğratmadı; atına atlayıp özel üniformalı birliklerinin başına geçti. Üzerinde her zaman giydiği tören giysileri vardı: siyah kadifeden bir ceket ve önü XII. Louis'nin kendisine takdim ettiği Aziz Michael Tarikatı'nın altın rengi yakalığını gösterecek şekilde açılmış siyah bir cübbe. Kardinal Cesare

6 ve devamı, bir sonraki kısımdaki alıntılar adı geçen kaynaklardan alınmış, ayrıca pek çoğu şu kaynaklardan alıntılanmıştır: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 112–3, 115; Ottavia Niccoli, *Prophecy and People in Renaissance Italy* (Princeton, 1990), s. 136; Ernst Breisach, *Caterina Sforza* (Chicago, 1976), s. 232–6; Leonie Freida, *The Deadly Sisterhood* (Londra, 2012), s. 219–20 ve De Roo, *Alexander VI*, Cilt 4, s. 299–305.

Borgia'nın gençlik dönemlerinde av gezilerine çıktığı zaman yanındakileri şaşırtmak, etkilemek ve gölgede bırakmak için giydiği tavus kuşu gibi gösterişli kıyafetler artık geride kalmıştı. Sofistike Fransız sarayında, babacan dostu XII. Louis'nin yanında geçirdiği zaman, yavaş yavaş ona yeni bir öz güven kazandırmıştı. O tarihten itibaren tören etkinliklerinde kalabalığın karşısına baştan aşağı siyahlar içinde çıkacaktı. Siyah, "dışarıya dramatik bir etki, içeride ise narsizm ve içe kapanıklık duygusu veriyor; onun kişiliğini yansıtıyordu." Ama yine de eski böbürlenme alışkanlığının bazı sembollerini hâlâ taşıyordu: Yanında 100 kişilik bir kişisel muhafız birliği bulunuyor; muhafızların her biri göğsünde üzerinde "César"[7] sözcüğü yazan gümüş bir haç taşıyordu. Hemen arkasında da atı üzerinde Caterina Sforza geliyordu. Yazılan bazı raporlara göre o da tepeden tırnağa siyahlara bürünmüştü. İsteyen istediği anlamı verebilir.

Tören alayı Tiber Nehri'nin karşı tarafındaki Trastevere'ye geçmek için Sant'Angelo Köprüsü'ne dönünce, Cesare Borgia babasının yeni yaptırdığı, dalgalanan bayraklarla donatılmış kalenin yeni yüksek kulesini görecekti. Kalenin surlarına karşılama müziği çalarak gelişini müjdeleyen borazancılar dizilmişti; bir yandan da Aziz Petrus'a gelişi onuruna arkada top atışı yapılıyordu. Babası onu karşılamak için Vatikan'ın içinde bekliyordu; oğlunun muhteşem başarılarıyla gurur doluydu (Sevgi dolu baba bu başarıyı her şeyin ötesinde görüyordu). VI. Alexander, Cesare'yi Borgia dairelerinin hemen bitişiğindeki kabul salonunda karşıladı. Yabancı elçiler ya da devlet yöneticileri gibi onur konuklarının ağırlanması, zaman zaman da "gizli meclisler" için ayrılan bu büyük salon, "Sala del Pappagallo" (Papağan Odası) ismiyle biliniyordu[8]. Cesare Borgia papanın huzuruna çıkınca, babasını aile arasında kullandıkları dilde (yani Katalanca) selamladı; VI.

7 İsminin İspanyolca yazılışı.

8 Bu alışılmadık isim, Orta Çağ'ın başlarında bu odadaki bir kafeste yaşayan papağandan geliyordu. Pek çok efsaneden birine göre, odada bir papağan (pappagallo) olması Papa'nın (il Papa) konutta olduğunun göstergesiydi. İddialara göre bu âdet Avignon papalığı zamanında sürgüne gönderilen papaların Roma'ya geri dönerken bu papağanları yanlarında getirmesini müteakiben ortaya çıkmıştır. Salonun duvarlarından birinde, iki papağan figürünün bulunduğu ve günümüze kadar varlığını sürdüren bir fresk yer almaktadır.

Alexander da onu aynı şekilde yanıtladı. Cesare geleneksel bir şekilde dizleri üzerine çöküp Papa'nın ayağını öptü. Kendini tutamayan VI. Alexander oğlunu kucaklayıp göğsüne bastırdı ve öptü; hem kahkahalara hem de sevinç gözyaşlarına boğulmuştu.

İleride yaşanacaklar açısından bakıldığında, Cesare Borgia için yapılan bu ölçüsüz karşılama töreni o kadar da orantısız görünmüyor. Cesare Borgia düzenlediği seferle bölgenin sadece çok küçük bir kısmını alabilmişti: Ele geçirdiği topraklar Via Emelia boyunca kırk mil bile etmiyordu ve buna yol üzerindeki şehirlerle her iki taraftaki tarım alanları da dâhildi. Sonrasında, Fransa ordusundaki paralı askerlerin Milano savunmasına çağrılmasıyla sefer orada durmuştu; bu da herkese seferin arkasındaki gerçek gücün kim olduğunu gösteriyordu. Ama VI. Alexander'ın ve belli bir noktaya kadar (yani babasının iddialarından haber olduğu kadarıyla) Cesare Borgia'nın aklından geçen, bu harekâtın çok daha büyük bir girişimin yalnızca ilk adımı olduğuydu. Daha sadece temeller atılmıştı. Bu, Cesare Borgia'nın Romagna'dan ayrılırken İspanyol ve İtalyan komutanlarına ve her iki milletten askerlerden oluşan garnizonlarına verdiği açık emirlerden anlaşılabilir. Fransız birliklerinin fetih sırasında gösterdiği taşkınlık ve gaddarlıklar hiçbir şart altında tekrarlanmayacaktı. Cesare'nin komutanları, daha adil ve kapsayıcı bir yönetim istedikleri için yerel yetkililere saygılı davranıyordu. Romagna vatandaşları, kısa süre içerisinde hükümdarlarının devrilmesiyle duydukları üzüntüleri geride bırakacaktı. Forli'de, saygı duyulan ancak acımasızca davranan Caterina Sforza'ya duyulan özlem bile uzun sürmeyecekti.

Cesare Borgia'nın Roma'ya gitmesinin üzerinden üç hafta geçmeden Papa resmî olarak oğlunu "San Mauro, Imola ve Forli'nin geçici piskopos vekili"[9] ilan etti. VI. Alexander'ın bu görevlendirmeyi Cesare Borgia'yı Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanlığına atamadan önce yapması da anlamlıydı. Bu zafer Papalık Eyaletleri'nin geri alınması anlamına gelmiyordu; Cesare bu toprakları Borgialar adına almıştı. Ayrıca burada inşa ettiği yönetim papalığa değil kendisine bağlı olacaktı. Buradaki maksat açıktı: VI. Alexander'ın

9 ve devamı; bkz. de Roo, *Alexander VI*, Cilt 4, s. 306

ölmesi durumunda Romagna toprakları bir sonraki papaya geçmek yerine Borgiaların mülkiyetinde kalacaktı.

VI. Alexander, 29 Mart 1500 tarihine kadar bekleyecek, Cesare'nin Roma'ya zaferle girişinin üzerinden bir aydan fazla zaman geçtikten sonra usullere uygun bir şekilde oğluna resmî olarak Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanı ünvanını (*Gonfaloniere e Capito Generale della Chiesa Romana*) verecekti. Âdet olduğu üzere tören Aziz Petrus Kilisesi'nde yapıldı ve Papa Cesare'ye resmî olarak şunları takdim etti:

> Valentinois Dükü'ne Roma Kilisesi'nin sancaktarının [Gonfaloniere] pelerini ve başlığı verildi; Cesare geleneksel yemini ettikten sonra... kutsanmış iki tane sancağı ve makam asasını aldı.[10]

Cesare nihayet, daha önce gizemli bir şekilde öldürülen yetersiz ve küstah kardeşi Juan Borgia'nın taşıdığı ve eskiden beri çok imrendiği ünvanı resmen almıştı. VI. Alexander bir zamanlar Cesare'nin bu şiddet olayında bir parmağı olduğundan şüphelenmiş olsa da olmasa da, uzun süre önce tüm bu düşünceleri aklından çıkarmıştı. İşin şaşırtıcı yanı, VI. Alexander'ın Cesare'yi bu makama atamadan önce beklemeyi tercih etmesinin ardında, Romagna'nın bir papalık komutanı tarafından değil de bir Borgia tarafından fethedilmiş olmasını istemesi dışında başka nedenler olabilir.

VI. Alexander hayatı boyunca dindarlığını kanıtlayan çok az davranış göstermişti; bu da bazı insanların onun tanrıya yalnızca göstermelik bir şekilde inandığından şüphelenmesine neden olmuştu. Diğer taraftan, Alexander farklı doğaüstü güçlere karşı derin bir inanç beslemişti ve pek çok kişi bunu onun İspanyol kökenli olmasına atfediyordu. VI. Alexander gerçekten çok batıl inançlı biriydi. En sevdiği oğlu Juan'ı başkomutan olarak atamış ve Juan ölmüştü. Batıl inançlı bir adam, çok sevdiği diğer oğlunu da aynı göreve getirerek kadere meydan okumak istememiş olabilirdi. VI. Alexander'ın

10 Bkz. de Roo, *Alexander VI*, Cilt 4, s. 307; Burchard, *Diario*, Cilt 3, s. 26–31 kaynağından alıntılanmıştır.

Cesare Romagna'daki seferden döndüğünde yaşadığı sevincin, daha önce duyduğu batıl korkulardan kaynaklanıyor olması gayet muhtemeldi. Ama artık üzülmeyi bir kenara bırakmıştı: Cesare Papalık Ordusu'na komutanlık yapmış ve sağ kalarak geri dönmüştü; artık ne olursa olsun görevi ona verebilirdi. Bu tahminler elbette sadece ipuçlarından çıkarılan bir yorumdan ibarettir. Ben de bunları, yalnızca VI. Alexander'ın karakterine ve Borgiaların dünya görüşüne dair olası göstergeler oldukları için buraya dâhil ettim. Ancak, elbette, bir yandan da yadsınamaz bir gerçek söz konusuydu. İleride göreceğimiz gibi, VI. Alexander'ın Borgia ailesinin geleceğiyle ilgili ihtiraslarının merkezinde, Cesare Borgia'yı getirdiği başkomutanlık görevi yer alıyordu. Fakat bu planlar şimdilik gizli tutuluyordu. Herkesin açıkça görebileceği şeyse bunun yalnızca ilk adım olduğuydu. Cesare Borgia'nın biyografi yazarının da gözlemlediği üzere: "Papanın, papalık ordularının komutanlığına resmî olarak kendi oğlunu aday göstermesi, Borgiaların Kilise'yi tamamen ele geçirdiği anlamına geliyordu."[11]

Peki Caterina Sforza'ya ne olacaktı? Roma'ya gelişinden sonra, VI. Alexander onun Vatikan'a bakan bahçelerin ortasında yer alan Villa Belvedere'de kalmasına izin vermişti. Çevresindekilerin desteğine rağmen, bu durum bariz bir şekilde ev hapsiydi. VI. Alexander ondan Forli kontesi olarak haklarından feragat etmesini istiyordu. Bu istek en azından kısmen bir formaliteydi, çünkü ünvanı papalık otoriteleri tarafından zaten tanınmıyordu. Ancak, VI. Alexander'ın arzusu yeni ele geçirilen bu toprakların Borgia mülkiyetine geçmesi için sağlam bir yasal dayanak tesis etmekti. Kendisinden beklendiği gibi, Caterina böyle bir belgeyi imzalamayı reddetti. Şimdilik tüm ümidini amcası Ludovico Sforza'nın Milano'yu geri almasına bağlamıştı ve işin şaşırtıcı yanı, 1500 yılının Şubat ayında Ludovico Fransızları Milano topraklarının büyük bir bölümünden çıkarmayı başardı. Caterina'yı kaçma teşebbüsünde bulunmaya teşvik eden de muhtemelen buydu. Bu girişim, Ludovico Sforza'yla temas hâlinde olan Lauro Bossi adında Milanolu bir keşiş tarafından organize

11 Bradford, *Cesare Borgia*, s. 118.

edilmişti; ancak komplo kısa zamanda açığa çıktı ve Caterina Sforza Sant'Angelo Kalesi'ndeki korkunç bir zindana gönderildi. Nisan ayında Milano bir kez daha Fransızların eline geçti; Caterina'nın amcası Dük Ludovico da zincire vurularak Fransa'ya götürüldü. Caterina için bütün ümitler yok olmuş gibi görünüyordu.

Ama, hiç beklemediği bir kişi sayesinde, kaybettiği varlıklarının küçük bir kısmı geri gelecekti. Yves d'Alègre, Caterina'nın durumunu öğrenince XII. Louis üzerindeki nüfuzunu kullandı ve kadına şövalyelik kurallarına yakışır şekilde davranılmasını sağladı. Bir süre sonra, baskı altındaki VI. Alexander Caterina'yı istemeyerek serbest bıraktı:

> 30 Haziran 1501'de Caterina zindandan çıkarıldı. Karanlık hücresinde geçirdiği aylar boyunca yaşadığı korku ve eziyet onu çok kötü etkilemişti. Güzelliğinden ve cüretkâr hayat anlayışından geriye sadece bunların izi kalmıştı.[12]

Caterina'nın ünlü kızıl saçları ağarmış, Caterina çökmüş bir kadına dönmüştü. VI. Alexander halkın önünde Forli'deki haklarından vazgeçtiğini söylemesi konusunda ısrar etti ve Caterina bu kez pes etti. Sonrasında Floransa'ya sığınmasına izin verildi. Üçüncü kocası bu şehrin hükümdarları olan Medici ailesinin önemsiz fertlerinden biriydi ve Caterina'ya bir villa tahsis edildi. Sekiz yıl sonra, kırk altı yaşında, Floransa'daki La Murate Manastırı'nda vefat etti.[13] Ölene kadar, rehin tutulduğu zaman Cesare Borgia'yla arasında neler yaşandığını açıklamadı. Fakat son günlerinde bir Dominiken keşişine itirafta bulundu: "Eğer bir şey yazma şansım olsaydı bütün dünyayı şaşkına çevirirdim."[14]

Ama biz Roma'ya, Cesare Borgia'nın şehre zaferle girmesinden birkaç ay sonraya dönelim. Artık 1500 yılıydı: Uzun zamandır beklenen Jübile yılı gelmiş, İsa'nın doğumundan beri bir tam bir de

12 Burchard, *Borgias* (2003 Fransızca basımı), s. 308.

13 Caterina'nın üçüncü kocasından olan oğlu Giovanni de' Medici, ileride kendi zamanının en başarılı condottierelerinden biri olacak, Giovanni dalle Bande Nere ismini alacaktı. Onun oğlu Cosimo de' Medici ise 1569'da ilk Floransa dükü olacak, daha sonra da Toskana grandükü ünvanını alacaktı.

14 Alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 157.

yarım bin yıl geçmişti. (Haklı olarak) Roma'nın hacı akınına uğraması bekleniyordu; kısa süre sonra da bütün hanlar ve tavernalar bu hacılarla tıklım tıklım doldu ve geçici pansiyonlar açıldı. En ucuz konaklama yerleri bile (oda kiralamaya parası yetmeyen ziyaretçiler için her Hristiyan milletinin temin ettiği basit düşkünler evleri) çok geçmeden dolup taşacaktı. Roma halkı, Kuzey Avrupa'nın uzak ülkelerinden gelen, çoğu da Alp geçitlerinden yürüyerek geçen insanların sayısı karşısında hayrete düşmüştü.[15]

VI. Alexander teamüller gereği Paskalya'da Kutsal Yıl'ı ilan etti ve Roma'da hacı olmak isteyen ve Roma'ya gelen herkesi hoş bir şekilde karşıladı. Ancak, bu meşakkatli yolculuğa çıkamayanlar için de özel aflar sunuyordu ve gücü yetenler bunun için parayla ödeme yapabilecekti. VI. Alexander Jübile Yılı'nı kardinalliğe atanmak isteyen ve mal varlığı ile ruhbanlık konumu buna yeten kişilerden para toplamak için de değerlendirecekti. Bu yıl boyunca toplam on ikiden fazla kardinal atadı. Bunların dörtte biri Borgia ailesindendi ya da onlarla ilişkili kişilerdi (örneğin Cesare'nin kayınbiraderi Kardinal Amanieu d'Albret gibi); daha fazlası ise İspanyol'du. Bu kardinallerin atanması, aslında dostane bir jest olduğu kadar mali bir işlemdi de. Kırmızı başlıkların ederi 25.000 dukadan (zengin Sevilla Başpiskoposu için) 5.000 dukaya (sadık papalık sekreteri ve aynı zamanda Papa'nın güvenilir hekimliğini de yapmış olan Piskopos Podocatharo için) kadar değişiklik gösteriyordu. Toplanan rakam 160.000 duka civarındaydı ve ileride de göreceğimiz gibi bu daha başlangıçtı.

Jübile Yılı Roma'nın yakında son yüzyıllarda olmadığı kadar gelişeceği anlamına geliyordu. VI. Alexander, papalığın ek gelirlerinin büyük bir kısmının şehrin geliştirilmesi için kullanılmasını sağladı. Paskalya kutlamaları için yapılan hazırlıklarda, Sant'Angelo Köprüsü'nden Aziz Petrus'a giden güzergâhın çevresindeki Orta Çağ'dan kalma dar sokakların ve kenar mahallelerin yıkılıp bu alanın açılmasını emretti. Bu da Vatikan'a daha görkemli bir şekilde

15 Bazı kaynaklar bu kalabalık kuzeyli akınını, özellikle Kuzey Avrupa'da binlerce yıl önce ortaya çıkan kültlere atfeder. Cehennem ateşini anlatan vaizlerin, Vahiy Kitabı 20: 1-6'da da vahyedildiği gibi, bu Kutsal Yıl'da "zamanın sonunun" geleceği ve "ölülerin dirileceği"ne dair vaazları kitlelerin ilgisini çekmişti.

ulaşılmasını sağlayan geniş ve yeni Via Alessandria yolunun yapılabilmesine olanak sağladı.[16] Bu sert yıkımın gerekenden fazlasını sağladığı ortaya çıkacaktı. 19 Nisan 1500'de Paskalya Pazarı'ndaki en az 200.000 kadar hacı, Papa'nın geleneksel kutsamasını almak için Aziz Petrus Meydanı'na ve yakınındaki sokaklara doluştu.[17] Trastevere varoşlarının temizlenmesi, VI. Alexander'ın tüm şehirde başlattığı yeniden yapılandırma programının yalnızca başlangıcıydı. Daha önceki papalar genellikle kilise inşa ettirmekle ve kendi yüceliklerini hatırlatması için sanat eserleri yaptırmakla uğraşırken, VI. Alexander gerçekten enerjisinin çoğunu şehrin altyapısı için kullanmıştı. Şehrin Orta Çağ'dan kalma sayısız dar sokağı uzun zamandır hırsızların, yan kesicilerin ve katillerin avlanma alanına dönmüştü; ama buralar artık yavaş yavaş Hristiyanlığın Kutsal Şehri'ne yakışır işlek caddelere dönüştürülmeye başlamıştı. VI. Alexander bu geniş çaplı geliştirmeler için yaptığı harcamaları kendi cemaatinin yararına yapıyor olsa da, bu kesinlikle onun düzgün bir karakter hâline gelmeye başladığının kanıtı olarak görülmemelidir. VI. Alexander kendi cemaatiyle *her* bakımdan yakından ilgilenmeye devam ediyordu. Burchard'a göre, günah çıkarma kabininin kutsallığını bile bozacak kadar ileri gitmişti. Bir cezaevi rahibini kendisini heyecanlandırmaya ve eğlendirmeye ikna ederek, ondan kabinde itiraf edilen "çeşitli ve genel olarak tuhaf" günahlardan en iyilerini seçip anlatmasını istemişti.

Roma, VI. Alexander'dan önce de inkâr edilemeyecek kadar Rönesans güzelliğine sahip bir şehirdi. Ama bir Rönesans şehri olarak tam anlamıyla doğması bu dönemde başladı (Tabii klasik dönemde yaşadığı altın çağından kalan büyük kalıntıların ortasındaki bir şehir ne kadar Rönesans şehri olabilirse). Floransa her zaman Rönesans kültürünün merkez üssü olarak kalacaktı, ama henüz o da siyasi bir güç gösterememişti. Venedik bu yeni çağa tamamen kendi üslubuyla, bir matbaacılık, sanat ve ticaret merkezi olarak girmeye devam ediyordu; fakat binaları imparatorluktan kalma Doğu Akdeniz etkilerini taşımayı sürdürüyordu. Milano da modernleşiyor; Ludovico

16 Daha sonraları Borgo Nuovo olarak anılacaktır.

17 Bu rakam, günümüz papalığının Paskalya zamanında yaptığı kutsamalara katılanlardan bile daha büyük bir kalabalığa denk gelir.

Sforza tarafından yaptırılan Rönesans stili sarayı ve Leonardo'nun ticari amaçla işletilen kanal planı gibi unsurları korumaya devam ediyordu. Ancak taç giyme törenlerinin gerçekleştirildiği katedrali, esasen Gotik mimarinin başyapıtı olarak kaldı. Bu esnada Napoli, bu yeni çağdaki uyanışına aralıklı bir şekilde devam ediyordu. Tüm İtalya köklü değişikliklerden geçiyordu. Anlaşıldığı üzere, Fransızlar artık Milano'ya kalıcı olarak yerleşmiş, tıpkı İspanya gibi XII. Louis de gözünü Napoli'ye dikmişti. Kendi diplomatik gündeminin peşinde olan VI. Alexander ise hâlihazırda her iki ülkeyle de güçlü bağlar kurmuştu. Bunu, Roma'yı yeni İtalya'nın dinamosu hâline getirmek için bir fırsat olarak görüyordu.

11. BÖLÜM

DOĞRU ZAMANI KOLLAMAK

Cesare Borgia, Şubat 1500'de Roma'ya zaferle girmesinden kısa süre sonra Fransa'da bıraktığı karısı Charlotte'un hamile olduğunu öğrendi. VI. Alexander buna çok sevindi; Borgia mirası artık garanti altındaydı. Papa hemen Fransa'ya Charlotte'un Roma'ya güvenle gelebilmesi için birkaç bin duka göndereceğini söyledi. Fakat Charlotte hamileliği nedeniyle böyle bir yolculuğa çıkmak istemediğini söyledi. Sonunda Mayıs ayında bir kız çocuk dünyaya getirdiği haberi geldi. Çocuğa XII. Louis'nin ismine binaen Louise ismi verildi. Charlotte'un güçlü babası Alain d'Albret hemen Roma'ya bir mesaj göndererek Cesare Borgia'yı karısını ve çocuğunu görmeye çağırdı. Venedik elçisine göre, Cesare Borgia bu mesajı nazik bir dille yanıtlayarak "Fransa'ya dönmeyi pek düşünmediğini"[1] söyledi.

Kısa bir sonra Cesare Borgia ve Papa, XII. Louis'nin, Charlotte ve çocuğunun, o istese bile Fransa'dan ayrılmasına izin vermeye niyeti olmadığını anladılar. XII. Louis hâlâ Borgialara, özellikle de VI. Alexander'a tam anlamıyla güvenmiyordu ve Papa ile oğlunun sadakatini garantilemek için Cesare'nin karısını ve vârisini rehin tutmaya devam etmek istiyordu. Ama aynı zamanda Cesare Borgia'nın da İtalya'dan ayrılmak istememek için pek çok nedeni vardı. Fransızların Nisan ayında Milano'yu geri almış olması, XII. Louis'nin paralı askerlerinin Cesare Borgia'nın Romagna'ya yapacağı bir sonraki seferi için müsait olacakları anlamına geliyordu. Bu hedef doğrultusunda VI. Alexander, bu yeni harekâtın dış etkenlerle engellenmemesini

1 Paolo Capello, alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 120.

garantilemek için hemen gerekli diplomatik düzenlemelere başladı. Bu cephedeki temel sıkıntılar Venedik ve Fransa'dan geldi. Venedikliler Cesare Borgia'nın Romagna'daki fetihlerinin kuzeyde kendi topraklarına ya da Adriyatik'ten aşağıdaki Doğu Akdeniz imparatorluğundaki limanlara ya da adalara inen Venedik ticaret yoluna (Bu yol her ne kadar ciddi anlamda Osmanlı tehdidi altında olsa da, hâlâ Kıbrıs ya da Girit gibi büyük toprakları kapsıyordu) bir tehdit teşkil etmeyeceğine dair bir güvence istiyorlardı. Venedik, Adriyatik'teki geçiş özgürlüğünü güvence altına almak adına, sahil şehri Rimini'ye ve sahilden yaklaşık yirmi mil içerideki, Via Emelia üzerindeki stratejik şehir devleti Faenza'ya "koruma" garantisi vermişti. Ne var ki, bu aşamada Venedik'in askerî kaynakları sonuna kadar kullanılıyordu. Gerçekte Venedik, Balkanların kuzeyine doğru ilerleyen Osmanlıların ciddi tehdidi altındaydı. VI. Alexander Venedik'e bir anlaşma teklif etti. Venedik Faenza ve Rimini üzerindeki korumasını geri çekerse, o da Papa olarak Osmanlı Türklerine karşı uluslararası bir haçlı seferi başlatacaktı.

Ama bu aceleyle verilmiş bir sözdü ve VI. Alexander bunu biliyordu. Böylesine bir taahhüdü yerine getirmek için kayda değer ölçüde zaman, diplomatik çaba ve kaynak gerekiyordu. VI. Alexander bir süre sonra bunun mali kısmını organize etmeye başladı. Gelecek haçlı seferini bu açıdan kendi yararına çevirebileceği kesindi. Şansölye yardımcısı olarak geçirdiği uzun yıllar boyunca hesap işlerinde yeterince uzmanlaştığı göz önüne alındığında, Cesare'nin bir sonraki Romagna seferi planını finanse edecek parayı hortumlaması işten bile değildi. Pastor'e göre, VI. Alexander, Avrupa hükümdarlarından para dilenmeleri için elçilerini gönderdikten sonra dikkatini daha önemsiz bir meseleye verdi: "Papalık Devleti'nde yaşayanlardan ve tüm dünyadaki ruhbanlardan kendi adına alınacak bir ondalık vergi çıkardı."[2] Sonra sıra kardinallere geldi. Yeni atananların, onları terfi ettiren adama karşı minnettarlıklarını gösterme vakti gelmişti ve bu yalnızca yeni atamalarla da sınırlı kalmayacaktı. Listede, kırk kardinalin hepsi ve bunların gelirleri vardı. Her biri gelirlerinin

2 ve devamı; bkz Pastor, *History of the Popes*, Cilt 6, s. 90–1.

onda birini haçlı kaynaklarına bağışlayacaktı. Hiç kimseye istisna yapılmayacaktı. VI. Alexander, vaktiyle rakibi olan Kardinal Giuliano della Rovere'yi dahi kendine düşman etme riskini göze almış ve ondan 2.000 duka istemişti. Pastor'ün hazırladığı listede bir kişi hariç herkes vardı: O da VI. Alexander'ın kısa süre önce atamasını yaptığı ve henüz hiç geliri olmayan Venedikli Kardinal Marco Cornero idi. İsminin yanında "geliri yok" ve "ödeyeceği tutar: sıfır" yazıyordu. Zaten kırmızı başlığı için daha yeni 10.000 duka ödemişti.

VI. Alexander, Fransa'yla ve Fransızların Cesare'nin Romagna'ya yapacağı sefere gösterdikleri tutumla ilgili olarak, en doğru yolun daha fazla taviz vermek olduğuna karar verdi. Eğer XII. Louis sefere desteğini devam ettirme niyetindeyse, VI. Alexander da Kral'ın yakın dostu ve danışmanı Kardinal Georges d'Amboise'ı Fransa'ya papalık elçisi olarak atamayı isterdi. VI. Alexander, Kardinal d'Amboise'ın bir süredir bu önemli ve etkili pozisyonun peşinde olduğunu gayet iyi biliyordu. Kardinal d'Amboise, Fransa'ya papalık elçisi olursa, Papa'nın Roma Katolikliğindeki ikinci büyük ülkede kalıcı bir temsilcisi olacaktı. Avignon papalığı[3] döneminden beri, Fransa kendisini Roma'dan sonraki ikinci güç olarak görüyordu. Kardinal d'Amboise'ın rolü bu nedenle yalnızca onursal bir ünvan olmanın ötesinde olacaktı. Fakat VI. Alexander papa olarak elinde tuttuğu gücün ciddi bir şekilde gasp edilmemesini garanti altına almaya kararlıydı.

VI. Alexander, başka bir rüşvet olarak, Fransız sarayına giden sefirlerine XII. Louis'nin Napoli tahtındaki hak iddiasını desteklediğini bildirmeleri talimatını verdi. Tıpkı Kardinal d'Ambois'nın atanması gibi, bunda da yalnızca kaçınılmaz olanı kabul etmişti: Çünkü XII. Louis bu siyaseti devam ettirmeye niyetli olduğunu açıkça

3 1309-1378 yılları arasındaki yedi papalık dönemi boyunca papalığın Fransa'nın Avignon kentinde sürdürüldüğü döneme verilen addır. Bu durum, papalıkla Fransız kraliyeti arasındaki çekişme sonucunda, Papa VIII. Bonifacius'un Fransa Kralı IV. Philip tarafından tutuklanıp ölmesiyle başlamıştır. Bir sonraki papa XI. Benedictus'un ölümünün ardından IV. Philip, V. Clemens'in papa seçilmesi için kardinaller meclisine baskı yapmıştır. V. Clemens ise papa seçildikten sonra Roma'ya taşınmayı reddedip 1309 yılında Avignon'a yerleşmiş ve 67 yıl boyunca papalık burada kalmıştır. Papalığın Roma'da olmadığı bu döneme kimi zaman "Babil Esareti" adı da verilir.(ç.n.)

ortaya koyuyordu. Her ne kadar selefi VIII. Charles da Napoli tahtında yarı meşru bir iddiada bulunmuş olsa da, XII. Louis'nin iddiasının gücü biraz daha zayıftı. Doğrudan VIII. Charles'ın soyundan gelmiyordu, sadece onun kuzeniydi. Ancak VI. Alexander artık XII. Louis'nin iddiasını desteklemeyi uygun buluyordu. VII. Charles'ın birliklerini Roma'nın içinden geçirmesi gibi bir yıkımdan daha kaçınmak için her şeyi yapardı.

Cesare Borgia, bu pazarlıklarda hiçbir şekilde fiilen yer almadı; Roma'da bekliyor ve Romagna'ya bir sefer daha başlatmak için sabırsızlanıyordu. Fransız eşi Charlotte ve kızı Louise'i görmeye gidemeyen (ve onların da görmeye gelemediği) yakışıklı Cesare Borgia, çok geçmeden karizmatik cinsel cazibesini başka yerlerde kullanmaya başladı. Kardinallerin ve pahalı zevklerinin bedelini ödeyebilecek aristokrat ailelerden gelenlerin eğlenmesi için Roma'da çok sayıda gizli, yüksek sınıf *cortigiani honeste* (yani "güvenilir fahişeler") vardı. Bunlar, hacca gelenleri ve şehrin yerlilerini, özellikle de ihtiyacı olan gençleri[4] eğlendirmek için Roma sokaklarını ve tavernalarını dolduran çok sayıdaki fahişeden farklı bir sınıfa mensuplardı. Cesare Borgia'nın annesi Vanozza de' Cattanei'den de bildiğimiz gibi, bu fahişeler genellikle göz alıcı derecede güzel, parmakla gösterilecek denli bağımsız, sevgililerinden aldıkları "hediye"lerle emekliye ayrılmaya yetecek kadar zengin kadınlardı. Böylesi zengin ve bekar kadınlar normal olarak savunmasız olurdu, ama genelde eski sevgililerinin gücü ve nüfuzu sayesinde yeterince korunurlardı. Cesare'nin annesinin evini yağmalayan ve servetini çalmaya cüret eden İsviçreli askerlerin başına neler geldiğini zaten biliyorsunuz.

1500 yılının yaz ayları boyunca Roma'nın en ünlü fahişesi de Fiammetta de' Michaelis diye biriydi. Efsanevi güzelliği ve zarafeti sayesinde hâlihazırda zengin bir kadındı. Bu dönemde Roma'da yaşayan ve kendilerine gizli gizli hediyeler gönderilen bir düzine kadar fahişe gibi, o da lüks bir hayat sürüyordu. Fiammetta ile aynı işi

4 O dönemde İtalya'da şöyle bir problem vardı ki, pek çok kız ergenlik çağında evlendiriliyor ve bunların bakire olması bekleniyordu; genç erkekler de genellikle yirmili yaşlarının sonlarına kadar evlenemiyordu.

yapan kadınlardan biri, Sienalı Pietro Fortini tarafından şöyle tanımlanmıştı: "Görkemli ve pahalı kıyafetleri, mücevherleri ve altın zincirleriyle parıldayan bir güneş gibiydi."[5] Dairesinin duvarlarında güzel sanat eserleri asılıydı; yatak odasında "muhteşem perdeleri ve krallara yakışır bir yatak örtüsü olan bir yatağı vardı; her şeyden öte, öyle kaliteli ve beyaz çarşafları vardı ki yumurta zarı kadar ince ve zarif görünürlerdi." Bu hanımlardan birini ziyarete giden İspanyol elçisi, yerdeki halılardan birini kirletmektense, hizmetçilerden birinin yüzüne tükürmeyi tercih edeceğini söyleyecek kadar ileri gitmişti. Bu fahişeler egzotik Mağribî hizmetçilere, ayrıca onları ve ziyaretlerine gelen zengin beyefendileri eğlendirecek cüce ve maymunlara sahip olmalarıyla bilinirlerdi. Fiammetta'nın Roma'da lüks bir şekilde döşenmiş bir evi, ayrıca şehirde iki tane daha mülkü vardı. Dahası, taşra yakınlarında kendisine ait bir üzüm bağı da olan güzel bir yazlık villaya sahipti. Fiammetta'nın geçmişine dair, Floransa'da doğmuş olması dışında pek bir bilgi yoktur. O tarihlerde yirmili yaşlarının sonunda olduğunu ve çocukluğunu Floransa'da geçirdiğini varsayarsak, Savonarola'nın şehri kontrolü altına aldığı ve Floransa'nın bağımsız ama tutucu bir cumhuriyet hâline geldiği sıralarda yetişkin olduğu varsayılabilir. Ancak buna rağmen Fiammetta, Ovidius gibi klasik dönem Latin yazarların ve Petrarca gibi daha çağdaş şairlerin de anlatıldığı sıra dışı bir eğitim görmüştü; her ikisini de ezberden okuyabiliyor ya da duruma göre şarkı şeklinde söyleyebiliyordu. Güzelliği ve tensel cazibesi yanında bu entelektüel becerileri de Cesare Borgia'nın oldukça ilgisini çekmişti. Fiammetta dans etmeyi de seviyordu ve bu Cesare'nin de özellikle gurur duyduğu yeteneklerinden biriydi.

Fiammetta de' Michaelis ve Cesare Borgia arasındaki ilişki 1500 yılının uzun sıcak yazında Roma'da filizlendi. Zalim biri olduğuna dair ünü giderek yayılmasına rağmen, Cesare hâlâ büyük bir cazibeye sahipti. Bu açıdan, pek çok diğer özelliğinde de olduğu gibi tam babasının oğluydu. Cesare'nin, Fiammetta'nın kalbini kazandığı açıktı; öyle ki aralarındaki ilişki, (en azından Fiammetta'nın gözünde) Fiammeta'nın ömrü boyunca yaşadığı en derin ilişki

5 ve devamı, Pietro Fortini, alıntılanan: a.g.e., s. 122.

olarak kalacaktı. Sevgilileri arasında, Cesare Borgia'dan önce de sonra da önemli kardinaller ve aristokrat ailelerin oğulları olmuştu; ama ömrü boyunca Cesare'yle ilgili güzel hatıralara takılıp kalacaktı. On iki yıl sonra öldüğündeyse; vasiyetini "Il Valentino'nun Fiammettası'nın Vasiyeti."[6] [7] ismiyle yazacaktı.

Cesare Borgia, gece aktiviteleriyle ilgili ihtiyatlı bir olabilirdi, ama gündüz uğraşları için tam tersi söz konusuydu. Romagna'ya düzenleyeceği ikinci seferine hazır olmak için fiziksel kondisyonunun zirvesinde kalmaya karar vermişti ve düzenli olarak yaptığı talimlerle insanları eğlendiriyordu. Günlük olarak at (kimi zaman ise inatçı katırlar) üzerine sıçrama egzersizleri yaparken, düzenli olarak da Roma çevresinde ava çıkıyordu. Ancak bu talimlerin en bilineni, babasının papalık tahtına çıkmasından sonra başlattığı eşsiz bir İspanyol geleneği olan ve Aziz Petrus'un önündeki meydanda gerçekleştirdiği boğa güreşleriydi. VI. Alexander bu eğlenceyi devam ettirmişti ve Aziz Petrus'un balkonundan Cesare'nin başarılarını düzenli olarak seyrediyordu. Cesare, 24 Haziran'da yine böyle bir boğa güreşi düzenledi. Venedik elçisinin aktardıklarına göre:

> Atının üzerinde İspanyol tarzı dövüşerek yedi vahşi boğa öldürdü ve birinin kafasını tek darbede uçurdu; bu bütün Roma'nın gözünde muhteşem bir olaydı.[8]

Cesare Borgia'nın kendisini halkın gözünde bir yıldız hâline getirdiği belliydi. Elbette bu izleyicilerin sayısı, Jübile için gelen hacı kalabalığıyla artmıştı (Muhtemelen bu hacıların hiçbiri onca yolu Aziz Petrus'ta Papa'nın boğa güreşi yapan yirmi dört yaşındaki oğlunu seyredişini görmek için gelmemişti. Cesare'nin arenadaki cesur kahramanlıkları, Machiavelli'nin 'Virtù' kavramına verilebilecek en güçlü ve erkeksi örneği teşkil eder. İster daha modern koreografiyle yerde yürüyerek, isterse de daha eski tarzda at sırtında olsun; vahşi

6 Navona Meydanı'nın yakınındaki geniş caddeye onun ismi verilmiştir: Fiammetta Meydanı. Burası, Cesare Borgia'nın geceleri sık sık girip çıkarken görüldüğü asıl konutunun bulunduğu yerdir.

7 Roma Şehir Arşivleri, alıntılanan a.g.e.

8 Paolo Capello, Venedik elçisi, alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 122.

bir boğayla güreşmek, dövüşen kişi için her zaman tehlikeli, kimi zamansa ölümcül bir işti.[9]

Ancak her zaman olduğu gibi, Virtù [Erdem] neredeyse Fortuna [Talih] da orada olurdu; her an ve hiç beklenmedik bir şekilde ortaya çıkabilirdi. Cesare'nin Vatikan arenasındaki cesur kahramanlığından sonra, Fortuna kendisini VI. Alexander'a en çarpıcı şekilde gösterdi. Papa, Aziz Petrus'taki balkonunda oturmuş oğlunun boğa güreşini seyrederken, çan kulesinden düşen demir bir fener Papa'nın ayağının dibindeki balkona çarptı. Batıl inançlı VI. Alexander bunu bir alamet olarak gördü ve bu kez oğlunun boğa güreşini izlediği öğleden sonra eğlencesinden vazgeçmeye karar verdi. Ama daha bunu gerçekleştiremeden Fortuna bir tokat daha attı. Ertesi gün öğleden sonra, Papa oğlunu seyretmek yerine Vatikan'ın içinde bir gerçekleşen bir toplantıya katıldı. Üzerinde bir sayvan olan ve bir platform üzerinde yükseltilmiş papalık tahtına oturmuş, İspanyalı Ferdinand ve Isabella'nın elçiliğini yapan İspanyol Kardinal Bernardino Lopez ile siyasi meseleler üzerine tartışıyordu. Papalığın "gizli mabeyincisi" Gaspare Poto da oradaydı; muhtemelen toplantının detaylarını, tartışılan konuyu kayda geçiriyor ve ileride göreceğimiz gibi, kesinlikle oldukça hassas siyasi pazarlıklara dâhil oluyordu. Uzun Roma yazlarında bazen yaşandığı gibi, bu boğucu sıcak öğleden sonrada birdenbire ani ve şiddetli bir fırtına çıktı, bir de buna aşırı rüzgârlı bir sağanak ve dolu eklendi. Fırtına öyle güçlüydü ki, Vatikan'ın çatısındaki baca yerinden çıktı ve altında VI. Alexander'ın toplantı yapmakta olduğu odanın tavanına çarptı. Olayda üç kişi hayatını kaybetti. Bu o kadar şiddetli bir kazaydı ki, sonrasında o katın tamamıyla çöküp alttaki papalık odasına düşmesine neden oldu. Tam o anda, Kardinal Lopez ve Sekreter Poto, içeri giren rüzgâr ve yağmuru engellemek için pencereyi kapatmaya koşmuşlardı.

9 Bu dönemde, Avrupa'nın diğer yerlerindeki atlı mızrak düellolarının asilzadelerle sınırlandırılmış olması gibi İspanya'daki boğa güreşleri de sadece asilzadelerin yapabildiği bir şeydi. Müsabaka, at üzerinde elinde mızrak olan bir adam ve uzun, sivri boynuzları olan bir boğa arasında gerçekleşirdi. Güreşin yerde [at üzerinde değil] yapıldığı ve boğaların boynuzlarının düzleştirildiği etkinlikler ise ve ancak 200 yıl sonra söz konusu oldu.

Papa'nın oturduğu taht yıkılan duvarın taşları altında kalmış, Kardinal Lopez ve Sekreter Poto dehşete kapılmışlardı. Neredeyse, Papa gözlerinin önünde hayatını kaybedecekti. Panik içerisinde kapının dışındaki muhafızlara bağırarak Papa'nın öldüğünü söylediler. Muhafızlar içeriye dalıp hemen düşen taş yığınlarını kaldırmaya başladılar ve şaşkınlık içerisinde, kalın bir toz tabakası altında kalan Papa'nın hâlâ tahtında oturduğunu gördüler. Ağır çatı kirişlerinden biri papalık tahtının üzerindeki sayvanın üzerine düşmüştü ve VI. Alexander bilincini kaybederek bayılmıştı. Başında bir kanama vardı, vücuduna darbe almıştı, elleri ve kolları sıyrıklarla dolmuştu; ama hayattaydı!

Bu kazanın hikâyesi hemen bütün şehri sardı ve ötesine yayıldı; kısa süre sonra da VI. Alexander'ın aslında öldüğü söylentileri çıktı. Roma'dan olabildiğince hızla yayılan bu haberlerin ciddi yansımaları olabilirdi. Yanlış anlaşılmaları önleyebilmek adına VI. Alexander yeterince iyileşir iyileşmez Venedikli elçiyi yanına çağırdı. Eğer Venedik'e Papa'nın öldüğü haberi ulaşırsa, yönetimdeki Signoria bu ölümcül kazanın ortaya çıkaracağı ciddi sonuçları hemen anlayacaktı. VI. Alexander'ın haçlı seferi askıya alınacak, belki de sonsuza kadar ertelenecekti. Cesare Borgia'nın Romagna'yı işgal etmesine bel bağlamak için de bir sebep kalmayacaktı. Venedikli elçi Paolo Capello VI. Alexander'ın yanına vardığında onu yatağında otururken buldu; "Lucrezia ve yanındaki hanımlar tarafından itinayla bakılıyordu ve bunlardan birinin "gözdesi" olduğunu söylüyordu."[10] Altmış dokuz yaşındaki Papa'nın hayatta olduğu su götürmez bir gerçekti ve bütün melekeleri yerindeydi.

Bu kez VI. Alexander'ın batıl inancı diğer türlü işlemişti. Başına gelen şey bir uyarı değildi; Fortuna tarafından kurtarılmasının kaderinde yazılı olduğunu gösteren bir işaretti. Tüm planları yolunda gidiyordu; görev yerine getirilecekti. Cesare, emrindeki ordu toplanır toplanmaz Romagna'ya gönderilecek; bu esnada haçlı seferi için her yerden para toplama işi de devam edecekti. Benzer şekilde kaza sırasında Kardinal Lopez ile tartıştığı hassas konu da ilerleyecekti.

10 Paolo Capello, alıntılanan a.g.e., s. 123.

İspanya, XII. Louis'nin Napoli'yi ele geçirme niyetine ciddi itirazlar yükseltmişti. Napoli Krallığı uzun zamandır İspanya ile yakındı; hatta çoğu zaman ona aitti. VI. Alexander, bir süredir İspanyalı Ferdinand ve Isabella'nın elçisine, XII. Louis'yi Napoli'yi İspanya ve Fransa arasında paylaşmaya ikna edeceğine dair teminatlar veriyordu. Bu kesinlikle zor bir işti; ama Papa, yeteri kadar diplomatik manevra kabiliyetine sahip olmasından hareketle, bunu yapabileceğine güveniyordu.

Bu sırada Cesare Borgia güvendiği komutanlarını Roma'da topladı ve yaklaşmakta olan ikinci Romagna seferi için aklındaki gizli taktikler üzerine çalışmaya başladılar. VI. Alexander, Orsini ailesiyle uzlaşmanın bir yolunu bulmuştu; Orsiniler teknik olarak Papalık Devleti'nin bir parçası olan ve Roma'nın kuzeyinde yer alan atalarından kalma mülkleri korumak istiyorlardı. Ailenin Roma'da yaşayan en yaşlı ferdi Kardinal Giambattista Orsini'ydi: VI. Alexander'a ihtiyatla yaklaşıyor ama yine de meclislerde onu destekliyor, Kardinaller Heyeti'nin diğer üyelerince onun müttefiki olarak görülüyordu. Kardinal Giambattista'nın bağlantıları içerisinde, her ikisi de yetenekli birer condottieri olan Giulio ve Paolo Orsini de vardı. Bunlar da Roma'nın dışındaki topraklarını korumak istiyorlar; ayrıca Borgiaların hâkimiyetindeki yeni Romagna topraklarında güçlü konumlar elde edebilme ümidiyle Cesare Borgia'ya yardım etmek istiyorlardı. Cesare Borgia, bu Romagna şehirlerindeki tiranlar tahtlarından indirildiğinde, bunların yerini alacak ve yeni yönetimin başına geçerek sadık lordlara ihtiyacı olacağının ipuçlarını vermişti. Ayrıca, pek çok condottieri ve deneyimli komutan da Borgia'nın planlarından haberdardı; bunların çoğu Cesare'nin, kendisini desteklemekten çıkar elde ettikleri sürece sadakatlerine güvenebileceğine inandığı, karaktersiz adamlardı. Vitelli Vitellozzo, ilk Romagna seferinde Cesare Borgia'ya hizmet etmiş bir İtalyan komutandı; ailesinden miras olarak Toskana'nın Floransa bölgesi ile Papalık Devleti sınırı arasında savunmasız bir şekilde sıkışmış Città di Castello adında bir dağ kalesi kalmıştı. Perugialı Gian Paolo Baglioni de benzer bir durumdaydı. Bunların hepsi de Cesare Borgia ile ittifak kurmaya

can atıyorlardı; ellerindeki küçük toprakları koruyabilmenin tek yolu olan paralı ordularını devam ettirebilmek için ciddi derecede nakit paraya ihtiyaçları vardı. Güçlerini Cesare Borgia'nınkiyle birleştirmek onların tek kurtuluş yoluydu; bu yüzden de Papalık Ordusu'nun Başkomutanı'nın ana hatlarını anlattığı taktikleri can kulağıyla dinliyorlardı. Borgia'nın tüm sırlarını açıklamadığını söylemeye gerek bile yok; paylaştığı sırların sızdırılmamış olması ise bu yeni komutanların gösterdiği sadakate güvenmesini sağladı. Bu sırada en yakın ve güvenilir komutanları, hâlâ onun hemşehrisi ve uzun süredir dostu olan kişilerdi: İspanyol Don Miguelda Corella ve Ramiro de Lorqua. Lorqua, kendisine verilen Forli valiliği görevi üzerine Romagna'da kalmıştı; ama şüphesiz ki Borgia'nın aklındaki taktiklerden sürekli haberdar ediliyordu. Benzer şekilde, esasında ikinci komutanı olan ve o dönem boyunca sürekli yanında görülen Miguel da Corella'dan da sır saklamıyordu.

Daha önce de belirtildiği üzere, Cesare Borgia'nın kız kardeşi Lucrezia'yla yakınlaşan herhangi bir erkeğe karşı duyguları, en hafif deyimle, her zaman belirgin bir biçimde hassastı. Artık Cesare Roma'da yaşadığına göre, kız kardeşinin çok sevdiği kocası ve çocuğunun babası olan Bisceglie Dükü Alfonso'ya katlanmak zorundaydı. Başlarda, Cesare kız kardeşine karşı, modern tabirle en iyi tanımı bilinçdışı ensest sahiplenme olarak yapılabilecek duygularının üstesinden gelebilmek için elinden gelenin en iyisini yapmıştı. Fakat yaz ayları başladığında Cesare'nin Bisceglieli Alfonso ile arasındaki gündelik ilişki bozulmaya başladı. Daha sonra yaz ilerleyip VI. Alexander'ın diplomatik entrikaları yavaş yavaş ortaya çıktıkça, Napoli'yle kurulan her türlü dostluğun Borgia stratejisine giderek ters düşmeye başladığı anlaşıldı. İşin daha da kötüsü, Lucrezia'nın (her ne kadar gayrimeşru da olsa) Napoli kraliyet ailesinden biriyle evli olması bir utanç kaynağı olmaktan öte bir şeydi. Hatta, Alfonso artık VI. Alexander'ın Napoli'nin bölünmesiyle ilgili Fransa ve İspanya'yla yaptığı pazarlıklara doğrudan ayak bağı oluyordu. Bu ülkelerin hükümdarları, en sevdiği kızı Napoli Kralı'nın oğlu ile evli olan birine nasıl güvenebilirdi ki?

Borgialar, özellikle kendi çıkarları tehlikeye girdiğinde acımasız olmalarıyla bilinirlerdi. Bu durum göz önüne alındığında, Biscegliеli Alfonso'nun 15 Temmuz'da "en karanlık Borgia gizemlerinden bir başkasının başlangıcı"na[11] bulaşmış olması hiç de şaşırtıcı değildir. O akşam, Alfonso meydandan Aziz Petrus Bazilikası'na çıkan merdivenleri tırmanırken, aniden maskeli ve eli bıçaklı dört adamın saldırısına uğradı. Burchard'ın sözleriyle ifade etmek gerekirse; "Başına, sağ kol ve bacağına ağır bir darbe almış, saldırganlar ise merdivenlerden aşağıya doğru kaçmıştı."[12] Alfonso bir şekilde kendine saldıran bu adamları savuşturmayı başardı ve sendeleyerek Vatikan'a geldi. Hemen yatak odasına taşındı. VI. Alexander, saldırı haberini alınca öyle şaşırdı ki hemen papalık başhekiminin çağırılmasını emretti. Tesadüfen bu manzaraya tanık olan Lucrezia ise öyle kötü etkilendi ki bayılıp yere yığıldı.

Alfonso'nun yakın dostu Floransalı Raphael Brandolinus Lippi ertesi gün mektubunda şöyle yazmıştı:

> Bu suikastın arkasında kimin parmağı olduğu hâlâ bilinmiyor. Ancak, ben dile getirilen isimleri tekrarlamayayım, çünkü bu mesele bir mektuba emanet edilmeyecek kadar ciddi ve tehlikeli.[13]

Dedikodular yine hızla tüm Roma'ya yayılmaya başladı. Herkes bu işin arkasında Borgiaların olduğuna inanıyordu. Ama hangisi? Alfonso de Bisceglie, VI. Alexander'ın siyasi planları için ciddi bir engel teşkil ediyordu. Papa her zaman kızının mutluluğunu önemsemiş biri olabilirdi; ama aynı zamanda onu daha ilerideki siyasi emelleri için kullanmaya son derece istekli olduğunu da görmüştük. Diğer yandan, tıpkı daha önceki kocasında da söz konusu olduğu gibi, onun bu emelleri engelleyecek bir evlilik yapmasına izin vermek istemiyordu. Bu açıdan, Cesare Borgia'nın ise Lucrezia'nın Napolili kocasından kurtulmak istemek için hem siyasi hem de

11 Bkz Meyer, *The Borgias*, s. 303

12 Burchard, *Journal* (Turmel), s. 305.

13 Raphael Brandolinus Lippi, alıntılanan: Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 89.

psikolojik sebepleri vardı. Alfonso'ya yapılan saldırıyla ilgili sorguya çekildiğinde esrarengiz bir yanıt verdi: "Dük'ü yaralayan kişi ben değilim, ben yapmış olsaydım layığını bulmuş olurdu."[14]

Alfonso birkaç gün boyunca ölüm döşeğinde yattı. Lucrezia perişan bir hâldeydi; her an ölecek korkusuyla gece gündüz kocasının yatağının başından ayrılmadı, ona bakıp terleyen alnını sildi. VI. Alexander ve Cesare Borgia'nın tepkilerinden de benzer bir endişe taşıdıkları anlaşılıyordu; her ne kadar biraz çelişkili bir tarzda gösteriyor olsalar da. Papa, papalık muhafızlarından iki silahlı askere Alfonso'nun yatak odasının önünde aralıksız nöbet tutmalarını emretti. Cesare Borgia ise, bunun tam tersi şekilde, Vatikan sınırları içerisinde kimsenin hiçbir tür silah taşımaması yönünde en katı emirleri vermişti.

Bir sonraki ay boyunca Alfonso yavaş yavaş iyileşmeye başladı; sevgi dolu Lucrezia'nın, dostu Sancha'nın (Elbette Alfonso'nun kız kardeşiydi) ve yanlarındaki kadınların ortak ilgisiyle hayata dönmüştü. Uzun ve sıcak Ağustos günleri sonunda Alfonso tekrar eski gücünü kazanmaya başlamıştı; kısa süre sonra yatağının çevresinde dengesiz de olsa yürüyecek, arada da durup Borgia dairelerinin altındaki aydınlık bahçelere bakmak için mola verecek hâle gelmişti. Anlatılanlara göre, Alfonso bir defasında, kullanabilecek kadar güçlenip güçlenmediğini görmek için Lucrezia'dan arbaletini istemiş; pencereden aşağıya bir ok atmıştı. Tam o sırada Cesare Borgia bahçeden geçiyordu ve ok Cesare'yi ıskalayıp geçmişti; böylece bir "kaza" atlatılmıştı.

Birkaç gün sonra, 18 Ağustos günü öğleden sonra Alfonso'nun yatak odasından, Alfonso ve Lucrezia'nın hizmetçileri ve Alfonso'nun Napoli elçisi olan amcasının hep birlikte yükselen kahkaha sesleri duyuldu. Lucrezia'nın en sevdiği soytarı olan kambur cücesinin yaptığı komik maskaralıklarla eğleniyorlardı. Birden kapı ardına kadar açıldı ve Cesare Borgia'yı koruyan muhafız birliğinin komutanı Miguel da Corella, yanında birkaç tane silahlı adamla odaya daldı. Napoli elçisi ve hizmetçiler, yanı sıra cüce ve iki hekim odadan dışarı çıkarıldılar.

14 O döneme ait bir kaynak, alıntılanan: Meyer, *The Borgias*, s. 304.

Alfonso'nun Floransa'dan dostu olan Raphael Lippi Lucrezia'yı şöyle anlatıyordu: "Hareketin aniliği ve şiddeti karşısında sersemlemişti; [Miguel da Corella'ya] bağırarak, Alfonso'nun huzurunda ve herkesin gözü önünde nasıl böyle bir saldırıya cüret ettiklerini sordu."[15] Da Corella bir anlığına duraksadı; Lucrezia'nın tepkisinin hiddeti karşısında şaşırmıştı. "Ben yalnızca bir emir kuluyum. Eğer isterseniz Papa Hazretleri'ne gidebilirsiniz. Papa'nın istediğiniz kişiyi salıvermesi pek de zor olmasa gerek. "diyerek itiraz etti.

Lucrezia ve Sancha hemen VI. Alexander'ı bulmak için koridora koştular. Lippi'ye göre: "Kadınlar Papa'nın yanından döndüklerinde Alfonso'nun odasının silahlı adamlar tarafından kapatıldığını gördüler." Alfonso'nun öldüğünü söylüyorlardı (Sonradan ortaya çıktığına göre Miguel da Corella tarafından boğulmuştu). "Olan biteni öğrenen kadınlar dehşete kapıldı. Korku ve üzüntü içerisinde, çığlıklar atarak ağlamaya başladılar. İnlemeleri sarayın her yerinde çınlıyordu; biri kocasına diğeri ise kardeşine ağlıyordu." Daha sonrasını Burchard anlatır: "Hemen akabinde ölen kişinin iki hekimi ve kambur adam tutuklandılar ve Sant'Angelo Kalesi'ne götürüldüler. Ama masumiyetleri sayesinde kısa süre sonra serbest bırakılacaklardı; *tutuklama emrini verenler bu gerçeği gayet iyi biliyorlardı.*"[16]

Bu kez bu eylemden nihai olarak kimin sorumlu olduğu gayet açıktı. Yine de insanın aklını kurcalayan sorular vardı: Cesare Borgia neden Alfonso'nun herkesin gözü önünde öldürülmesi emrini vermişti? Özellikle de böylesine sansasyonel bir hareket babasının tüm hassas diplomasisini allak bullak edecekken. Cevaplardan biri, herkesi olduğu gibi Cesare Borgia'yı da çok anlayan Machiavelli'nin yazılarında yer alır. Machiavelli ileride devlet yönetimi ve liderlik konularını ele alırken, başarılı bir prens olmak için, tebaa kadar düşmanlara da korku salınması gerektiğini vurgulamıştı. Cesare Borgia'nın bu hareketi, ister dost ister düşman olsun, onunla uğraşanların yüreğine kesinlikle korku salacaktı. Görünen o ki ilk

15 Lippi'nin yaptığı bu tasvir ve onun ardından Burchard'ın açıklamasının (Burchard, *Journal* (Thuasne), Cilt. 3, s. 69) birkaç farklı versiyonu vardır: örneğin bkz. Woodward, *Cesare Borgia*, s. 180–1 ve Maria Bellonci, *Lucrezia Borgia*, s. 139–40.

16 Bu kelime metnin aslında da italik olarak yazılmıştır.

kez böyle sert önlemlere başvurmuyordu (örneğin, Gandia Dükü olan kardeşi Juan'ın ortadan kaldırılması). Ayrıca ileride de göreceğimiz gibi, son kez böyle bir eylemin şüphelisi olmayacaktı. Machiavelli'nin sezgisi Venedik elçisi tarafından da doğrulanmıştı: "Bütün Roma bu dük karşısında ürperiyor, çünkü hepsini öldürtebilir."[17] Floransa elçisinin şehrin yönetimindeki Signoria'ya gönderdiği şifreli mektup da bu durumu destekler: "Lord hazretlerine yalvarırım ki bu bilgiyi kendinize saklayıp, başkalarına göstermeyiniz. Çünkü bunlar [Borgialar] dikkat edilmesi gereken adamlar; yoksa binlerce kötülük yaparlar ve her yerde casusları var."[18]

Diğer yandan, Cesare'nin Lucrezia'yla yakın ilişkisine dair tuhaf sorular da varlığını sürdürüyor. İlk kocası Giovanni Sforza'nın Roma'dan kaçışında Cesare'nin parmağı olmasına ve ikinci kocasının öldürülmesinde açık bir biçimde suçlu olmasına rağmen, Lucrezia'nın bu olaylar gerçekleştikten sonra Cesare'yle hiç olmadığı kadar yakın olduğuna da şüphe yok. Bu nasıl olabilirdi? Meyer'in de ortaya koyduğu gibi: "Eğer bu soruya bir cevap verebilseydik, bu cevap bizi hayatta kaldıkları sürece ağabeyi kız kardeşine sıkı sıkıya bağlayan bir bağın kalbine götürürdü."[19] Ayrıca Meyer meseleyi şu şekilde nihai sonuca bağlar: "Bu bağın ne kadar güçlü olduğu da onları bir arada gören herkesin malumudur."

Her ne olursa olsun, Lucrezia gerçekten çok derinden sevdiği Alfonso'yu öldüren Cesare'yi nasıl affetmiş olabilir? Bu cinayeti işleyen kişinin Cesare'nin sağ kolu Miguel da Corella olduğu su götürmez bir gerçek iken, nasıl bu olayın sorumlusunun başka biri olduğundan şüphelenebilmiş olabilir? Başka bir anormallik de Lucrezia'nın sevgili babası VI. Alexander tarafından sergilenen davranışlardır. Lucrezia'nın biyografisini yazan Maria Bellonci'ye göre: "[Lucrezia'nın] sürekli ağlaması bir süre sonra Papa'nın sinirlerini bozmuştu; çünkü daha yirmi yaşındayken tüm geleceği kendi ellerinde olan birinin neden bu kadar üzüldüğünü bir türlü

17 Alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 129.

18 Alıntılanan Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 93.

19 ve devamı, Meyer, *The Borgias,* s. 305.

anlayamıyordu."[20] En sonunda Lucrezia ve beraberindekileri kuzeye, Nepi'deki kalesine gönderdi; muhtemelen boş bir ümitle, Spoleto valisi olarak yerine getirmesi gereken görevlerin olan bitenleri aklından atmasına yardım edeceğini umuyordu.

Ancak, Bisceglie Dükü Alfonso'nun öldürülmesi, VI. Alexander ve Cesare Borgia arasındaki ilişki hakkında neyi gösteriyor? Alfonso'nun öldürülmesi ve "öldüğü gece ... Aziz Petrus'taki III. Callixtus Şapeli'nde özensiz bir törenle"[21] aceleyle gömülmesinden" sonra, her türlü abartılı söylentinin Roma'yı sarması gayet anlaşılabilir bir durum. Yorumculardan birine göre: "Cesare erkek kardeşini öldürmüş, kız kardeşiyle yatmış, Kilise'nin hazinesini tüketmiş ve babası Alexander'ın başına bela olmuştu."[22] Bize kalan efsane budur ve korkunç portreyi destekleyen çok fazla unsur olduğunu inkâr etmek oldukça zor. Venedik elçisi memleketine yazdığı raporda şöyle diyordu: "Papa oğlunu hem seviyor hem de ondan korkuyor; daha yirmi yedi yaşında,[23] fiziksel olarak çok yakışıklı, uzun boylu ve sağlam yapılı... Cömert, hatta müsrif biri ve bu da Papa'nın hiç hoşuna gitmiyor."[24] Yaşı ilerleyen VI. Alexander planlarını gerçekleştirebilmek için sırtını oğlu Cesare'ye yaslamıştı; Cesare de Papa'nın desteğine muhtaçtı. VI. Alexander stratejiyi yapıyordu; Cesare ise onun talimatlarını yerine getiren aracıydı. Ancak VI. Alexander'ın fevri oğlu üzerindeki kontrolünü giderek kaybetmeye başladığı da ortaya çıkıyordu. Cesare'nin babasının kurnaz ve uzun vadeli stratejisinin büyük kısmının farkında olduğu gayet açıktı, ama kimi zaman babasının acil talimatlarına uymak için gereken disiplini göstermiyordu.

20 Bellonci, *Lucrezia Borgia*, s. 140.

21 Bkz. Woodward, *Cesare Borgia*, s. 181.

22 O döneme ait bir yorum, alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 129.

23 Alfonso öldürüldüğü zaman Cesare Borgia, elbette, henüz yirmi dört yaşındaydı.

24 Venedik elçisi Paolo Capello, alıntılanan a.g.e., s. 130.

12. BÖLÜM

İKİNCİ ROMAGNA SEFERİ

Cesare Borgia, 2 Ekim 1500'de 7.700 kişilik ordusunu Roma'dan çıkararak Apeninler üzerinden kuzeye, Adriyatik kıyısına giden Via Flaminia isimli antik Roma yoluna götürdü. Ordusu İsviçreli, İtalyan ve İspanyol askerlerden meydana geliyordu, başlarında da farklı memleketlerden komutanlar vardı: İtalyan Vitellozzo, Paolo ve Giulio Orsini ve Perugialı Gian Paolo Baglioni ile meşhur Miguel da Corella. Ordusunu dağlar üzerinden hızla geçirmesi gerekiyordu ama Nepi'den geçerken aniden durmaya karar verdi. Kız kardeşi Lucrezia'yi ziyaret etmek için bütün seferi durdurmuştu. Bu görüşmenin detaylarına hâkim değiliz. Lucrezia, bir süredir kocası Alfonso'nun ölümüne teselli bulamıyor; bütün mektuplarını *la infelicissima* ("dünyanın en mutsuz kadını")[1] diye imzalıyordu. Bunu daha da pekiştirmek adına, isminin altına yazdığı "Salerno Prensesi" ünvanının üzerine kalın bir çizik atıyordu (Çünkü Alfonso, Bisceglie Dükü olmanın yanı sıra aynı zamanda Salerno Prensi'ydi). Ancak Cesare'nin ziyareti ona teselli vermiş gibiydi, en azından onun iyileşeceğini gösteriyordu. Birkaç ay içerisinde Lucrezia mutlu bir şekilde Roma'ya döndü ve daha önce de olduğu gibi Vatikan'da babasıyla birlikte yaşamaya başladı. Babasıyla ilişkisinde hiç olmadığı kadar yakın ve mutlu görünüyordu. Fakat VI. Alexander'ın onun için bir başka stratejik evlilik planı yaptığından haberi yok gibiydi.

Cesare Borgia, Nepi'den ayrıldıktan sonra paralı askerlerinin yanında döndü; XII. Louis 2.200 Fransız askeri göndererek bu gruba takviye yapmıştı. Bu hâliyle kayda değer bir kuvvet oluşmuştu;

1 ve devamı; pek çok kaynakta mevcuttur. Örneğin bkz. Hibbert, Bradford, Bellonci.

Machiavelli'ye göre "İtalya'daki profesyonel askerlerin neredeyse hepsini"[2] kapsıyordu. Apenin dağlarındaki yoğun kış yağmuru ilerlemeyi yavaşlatıyor, ağır silahlar ve toplar sürekli çamura saplanıyordu. Yine de Borgia'nın artık İtalya'nın herhangi bir yerine saldırabilecek bir ordunun başında olduğu herkesin malumuydu. Bu aşamada yarımadadaki her devletin onun hareketleriyle ilgili istihbaratı vardı ama Cesare'nin nihai hedefinin neresi olduğu hâlâ belli değildi. Onun istediği de tam olarak buydu (Ancak bunun aynı zamanda babasının planının da bir parçası olduğu muallaktadır). Borgia ordusu önce nereye saldıracaktı? Önce dolambaçlı bir güzergâh izleyip sonra aniden batıya dönerek Floransa'ya mı geçecekti? Yoksa kuzeye doğru bastırıp Bologna'yı mı alacaktı? Ya da Via Flaminia'yı takip ederek Adriyatik kıyısına mı devam edecekti? Bu üç seçenekten sonuncusunu değerlendirdiği anlaşılınca, Pesaro Lordu ve Lucrezia'nın ilk kocası Giovanni Sforza hızlı bir karar alıp canını kurtarmak için kaçtı. İkinci kocayla aynı kaderi yaşamaya hiç niyeti yoktu; yakalandığı takdirde başına gelecek olan kesinlikle buydu. Cesare Borgia, 27 Ekim'de sağanak yağmurun ortasında, atının üzerinde zaferle Pesaro'ya girdi; beraberindeki 150 kadar silahlı, Cesare'nin kişisel renkleri olan kırmızı ve sarı üniformalar giymiş alayın başını çekiyordu. Burada Pesaro'nun eski lordunun sarayında kaldı; kız kardeşi ile Giovanni Sforza'nın evlilikleri süresince kullandıkları yatak odasında yatma konusunda da ısrarcı oldu.

Birkaç gün içerisinde yabancı sefirler gelmeye başladı; bunlardan en önemlisi de Ferrara Dükü tarafından elçi olarak gönderilen Pandolfo Collenuccio idi. Elçilerin hepsi de gelecek planlarını öğrenmek için Cesare Borgia'dan resmî görüşme talep ediyordu. Önce, 18 Ekim'de Venedik Signoria'sı, ordusunu Venedik topraklarından geçirmekten vazgeçer ümidiyle Cesare Borgia'ya *Gentiluomo di Venezia* ("Fahri Venedik Vatandaşlığı") ünvanı vermeyi kabul etti. Peki Ferrara çevresine ne olacaktı? Borgia öncelikle Ferrara sefiri Collenuccio ile görüşmeyi reddetti; kendisine Il Valentino'nun "ülser" ağrısı çektiği bilgisi verilmişti. Başka kaynaklara göre ise aslında "kasık ağrısı"ndan

2 Machiavelli, alıntılanan Hibbert, *The House of Borgia*, s. 132.

muzdaripti. Görünüşe göre Cesare Borgia'nın frengi belirtileri yeniden ortaya çıkmaya başlamıştı. Collenuccio nihayet Borgia'dan resmî bir görüşme koparmayı başardığındaysa Ferrara ile ilgili sağlam bir güvence alamadı. Birkaç kez görüşmelerine rağmen bu belirsizlik devam etti.

Colllenuccio, Ferrara Dükü'nün hizmetine girmeden önce hümanist bir filozof ve şair olarak ün kazanmıştı; bu nedenle bu dönemde Ferrara'ya yazdığı raporlar kesinlikle ilgi çekicidir. Cesare Borgia'yla ilgili oldukça renkli ve isabetli bir portre çizer:

> Cesur ve güçlü bir karakteri var; cömert bir ruha sahip ve açık sözlü kişilerle muhatap olmayı tercih ediyor... Şöhrete ve azamete arzu duyan hırslı biri.[3]

Fakat Collenuccio Cesare'nin karanlık bir tarafı olduğunu da göz ardı edememişti; ondan, "intikam söz konusu olduğunda acımasız biri" diyerek bahsediyordu. Bununla birlikte, görünen o ki Collenuccio Cesare Borgia'nın bir yönünü yanlış değerlendirmiştir: "Devletlerin mülkiyetini ele geçirme ve yönetimlerini düzenlemeye ilgi göstermekten ziyade onları yenmekle ilgili gibi görünüyor" diye yorumlar. Daha önce de bahsedildiği gibi, bu durum Romagna'ya düzenlediği ilk sefer için söz konusu değildir ve kesinlikle ikincisi için de olmayacaktır. Collenuccio, Cesare Borgia'nın alışkanlıkları ve görünüşe göre tuhaf günlük rutini karşısında da etkilenmişti:

> Günlük rutini şu şekildedir: Saat sabaha karşı 3 ila 5 olana kadar yatağa gitmez.[4] Bu da, öğleden sonra 2'ye kadar kalkmadığı anlamına gelir. Üstünü giyinir giyinmez masanın başına geçer ve o gün yapılacak işlerle burada ilgilenir.

3 ve devamı; Pandolfo Collenuccio, *Commentarium.* Bu alıntılar Bradford ve Woodward gibi çok sayıda kaynakta birbirinden farklı şekillerde yer almaktadır.

4 Burada günümüz modern saatlerini kullandım. Aslında Collenuccio bu saatleri o dönemde kullandıkları şekliyle kaydetmiştir. Gün, kilise çanının çaldığı saatte, yani takriben (mevsimlere göre ayarlama yapılarak) akşamüstü 6'da bitiyordu; ancak bazı şehirlerde güneşin batmasıyla ya da hatta şehir kapılarının kapanmasıyla sona eriyordu (Bu da bir sonraki günün yine akşamüstü 6'da başladığı anlamına geliyor). Bu nedenle, Collenuccio Borgia'nın "gecenin sekiz, dokuz ya da onuncu saatinde" yatağa gittiğini söylerken, aslında bizim saatimizle sabaha karşı 3 ile 5 arasında yattığını ifade ediyordu.

Collenuccio'nun bıraktığı bu belgenin aksine, Borgia'nın böyle sabit bir uygulaması yoktu. Örneğin, askerî seferi bu saatlere göre yönetmesi mümkün değildi. Öte yandan Borgia, fırsat buldukça gece rutinini korumaya çalışmasıyla bilinirdi. Bunun için iki sebep gösterilebilir: Birincisi, yüzünde tekrar frengi "çiçeklenmesi'nin başlamış olması muhtemeldir. Bunlar mum ışığında çok daha az fark ediliyor olmalıydı. Dahası, odasında uygun şekilde konumlandırılan mumlar ona daha dramatik bir etki veriyordu; bunu görüştüğü kişilerin, özellikle de yabancı sefirlerin ya da zaman zaman emrindeki komutanların gözünü korkutmak için sıklıkla kullanıyordu.

Imola ve Forli, Cesare Borgia'nın ilk Romagna seferinde ele geçirilmişti; şimdi ise Cesare bu iki şehir ve yeni fethettiği yerler arasında bölgesel bir bağ kurmak istiyordu. Adriyatik kıyısındaki Pesaro'yu aldıktan sonra kuzeye, meşhur Malatesta ailesinin kalesi olan Rimini sahiline doğru ilerledi. Zalim ama "hümanist" condottiere Sigismondo Malatesta uzun süre önce ölmüştü ve şehir artık torunu Pandolfo Malatesta tarafından yönetiliyordu. Pandolfo, atalarının uygarlık kültüründen ve askerî becerilerinden bir zerre bile almamıştı. Hatta iğrenç bir hayduttan başka bir şey değildi ve böyle insanların çoğunun yaptığı gibi o da gerçek bir tehlike sinyali aldığı anda kaçmıştı. Sonuç olarak Cesare Borgia Rimini vatandaşları tarafından hoş karşılandı. Buradan sonra birliklerini antik Roma yolu Via Emelia üzerinden kuzeybatıya yönlendirdi; daha önce ele geçirdiği ve İspanyol Ramiro de Lorqua yönetimine bıraktığı Imola ve Forli bölgesiyle arasında yalnızca Cesena ve Faenza kalmıştı. Daha önce Malatesta hâkimiyetinde olan Cesena'nın etrafı kolaylıkla sarıldı, ama Faenza direnmeyi tercih etti. Faenza'da iktidarda olan Manfredi ailesi halk tarafından seviliyordu; her ne kadar mevcut hükümdar III. Astorre Manfredi yalnızca on beş yaşında olsa da halk onun etrafında toplanmıştı. Vatandaşlar tarafından kapılar kilitlendi ve siperlere adamlar yerleştirildi: Borgia'nın kuvvetleriyle karşılaşmaya hazırlanıyorlardı; o da beklendiği üzere 17 Kasım'da geldi. Borgia birliklerinin iki gün sonra gerçekleştirdiği ani saldırı ağır kayıplarla geri püskürtüldü; Borgia da akıllıca davranarak şehri kuşatıp içeridekileri aç

bırakarak teslim olmaya zorlamanın daha doğru olacağına karar verdi. Fakat bunun çok da kolay olmadığı anlaşıldı. Birkaç hafta sonra Aralık ayında dönemin yerel kronik yazarı Bernardino Zambotti şöyle yazıyordu:

> Dük Cesare'nin Faenza etrafında ordugâh kuran askerleri yoğun kar ve aşırı soğuk yüzünden oradan ayrılmıştı; ayrıca çatışmalar sırasında da 800'den fazlası ölmüştü. Faenzalılar güçlü bir şekilde direniyorlar; şehirde 2.000 kadar cesur askerleri var... Dük güvenliği için Forli'deki kalesine çekildi; askerleri de kış ordugâhını Imola civarına taşıdılar.[5]

Bu esnada, Borgia kuvvetleri arasında ciddi bir bölünme baş göstermeye başlamıştı. Emrindeki ordu iki ay önce Romagna'ya giderken, komutanı Baglioni'nin topraklarından geçmiş, İspanyol askerlerinin görgüsüzlükleri orada yaşayan İtalyanları kızdırmıştı. Dönemin Perugialı kronik yazarı Francesco Matarazzo, bu askerlerin Perugia'dan ve etrafındaki Umbria kırsalından geçtiği zaman yaşanan olayları şöyle kaydetmişti:

> İspanyollar atlarının ayaklarını şarapla yıkamış, içip bitiremediklerini de toprağa dökmüşler. Gittiklerinde ... misket şarabı fıçılarına dışkı attıkları ve yemek yedikleri masaların altına sıçtıkları ortaya çıktı... Bütün şekerleme kavanozlarını ... boşaltıp içlerine dışkı doldurmuşlar... Geçtikleri yerler kokudan girilmez hâle gelmiş.[6]

Bu hareketler hızla İtalyan askerlerinin İspanyol birliklerine karşı derin bir nefret duymasına yol açtı; İspanyollar ise kendilerini sert erkekler olarak görüyor, İtalyanların medeni alışkanlıklarını küçümsüyorlardı. Sonuç olarak Borgia bu grupların ayrı kalmasını sağlayabilmek için epey uğraşmak zorunda kaldı. Kış ordugâhını kurma

5 Bernardino Zambotti, *Diario Ferrarese 1476–1504* (Bologna, 1928), s. 302.

6 Perugialı Francesco, bkz. *Chronicles of the City of Perugia 1492–1503*, çev. E. S. Morgan (Londra, 1905), s. 168. Morgan'ın çevirisini koşullara uyacak şekilde uyarladım.

meselesine gelince, İtalyan ve İspanyol birliklerin farklı şehirlerdeki karargâhlarda kalması gerekiyordu. Borgia İspanyol komutanlarına askerleri çok daha sıkı bir disipline sokmaları için emirler de verdi. Perugia'da ve Umbria bölgesinde yapılan hakaretler, Romagna'da hoş görülmeyecekti. Ahlaksız bir şekilde tecavüz ve yağma suçu işleyen askerler halkın gözü önünde asılacak; tüm askerler halktan tedarik ettikleri şeylerin parasını ödeyecekti. Borgia, kendi hükümdarlığının Romagna halkı tarafından hoş karşılanmasını garanti altına almaya kararlıydı.

Kış yüzünden verilen ara birkaç ay daha sürdü. Bu süre zarfında Borgia, Via Emilia yolu üzerindeki stratejik konumu ve on mil uzaktaki Cesenatico Limanı üzerinden denize erişimi olması nedeniyle, Cesena'yı yeni Borgia devletinin başkenti yapmaya karar verdi. Noel'i de burada şık bir kutlamayla geçirdi; bölgenin tüm ileri gelenlerini eskiden Malatesta sarayı olan konutunda vereceği Noel Arifesi ziyafetine davet etmişti. Noel günü, ana meydanda vatandaşların çok keyif aldığı bir dizi yarış düzenlendi. İlerleyen günlerde Cesare Borgia ve bir grup dostu taşradaki köylere gidip köylülerle birlikte koşu yarışlarına, güç gösterilerine katıldılar. Dönemin kronikçilerinden biri Borgia'yla ilgili şunları kaydetmişti:

> At gibi hızlı koşuyordu ve pek çok kez gençlerle yarışlara katıldı; hem başlama işaretini veriyor hem de onları geride bırakıyordu. Çıplak elleriyle at nalı çakabiliyor, dizgin kullanabiliyordu.[7]

Tüm bunlar Romagna'nın zalim tiranlıkla yönetilmeye alışmış sert köylüleri arasında daimî bir sadakat duygusu uyandıracaktı. Kendisiyle oyun oynamak bir yana dursun, daha önce hiç böyle karizmatik bir lord tarafından yönetilmemişlerdi.

Borgia bundan sonra Forlì'ye seyahat etti ve üç hafta boyunca burada kaldı; ancak kendi askerleri arasından bile çok az kişi onun bu şehirde olduğunu biliyordu. Borgia gece yaşantısına geri dönmüştü; VI. Alexander'dan aldığı bir haber hemen hainlere karşı tedbir almasına

7 Alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 141.

neden olmuştu. Ayrıca vaktini, babasının talimat verdiği seferde yapacağı bir sonraki sürpriz hamlelere hazırlanarak geçiriyordu.

Roma'ya geri dönersek, VI. Alexander Avrupa devletlerini Osmanlı Türklerine karşı Venediklilerin yönettiği bir haçlı seferine katılmaya ikna etmek için diplomatik girişimlerine devam ediyordu. Ekim ayında İspanya, Portekiz, Fransa, Alman eyaletleri, Danimarka ve İsveç'e papalık elçileri gönderdi. Haçlı seferi için para toplama işi ciddi ciddi başlamıştı ve herkesin papalık hazinesine önemli meblağlar göndermesi gerekiyordu. Ayrıca askerî katkılarda bulunmaları da bekleniyordu. Ünlü İspanyol ordusu komutanı Gonsalvo de Córdoba, elli altı gemilik bir donanmayla kısa sürede Venedik'e ulaştı. Güçlü Venedik donanmasının yönettiği Haçlı filosu yelken açmaya hazırdı. Venedik Signoria'sının Cesare'ye *Gentiluomo di Venezia* ünvanı vermesinin ardında, VI. Alexander'ın verdiği desteğe duyulan minnettarlığın da payı vardı.

Venedik ve İspanyol askerlerinden meydana gelen karma donanma, Aralık 1500'de Osmanlıları Adriyatik denizinin ağzındaki stratejik bir İyonya adası olan Kefalonya'dan attı. Gonsalvo de Córdoba, bu olay ve ardından Osmanlı akınını geri çevirmede aldığı rol nedeniyle "*El Gran Capitan*" [Büyük Kaptan/Komutan] ismiyle ünlenecekti. VI. Alexander, Napoli'nin Fransa ve İspanya tarafından ele geçirilip bu iki devlet arasında bölüşülmesini önerdikten sonra, İspanyolların Gonsalvo'yu Napoli'deki topraklarına komutan olarak atamaya niyetlendiklerini öğrenmişti. Gonsalvo, ihtiyatla yaklaşılması gereken bir adamdı: Herhangi bir anlaşmazlık durumunda, kolaylıkla sözünden dönüp, tüm krallığı İspanyol hâkimiyetine geçirmek isteyebilecek inatçı bir generaldi. VI. Alexander, Napoli'nin ortak bir şekilde alınmasının zorluklara neden olacağının farkındaydı; ne olursa olsun İspanya ve Fransa arasında ortaya çıkabilecek bir çatışmadan kaçınılması gerekiyordu.

VI. Alexander, Cesare Borgia'nın Romagna üzerine anlaştıkları planlara uyup uymayacağı konusunda da ciddi endişeler taşıyordu. Oğlunun, bölgenin güvenliğini komşu ülkelere karşı olabildiğince az saldırıyla sağlamasını diliyordu. Cesare Borgia Toskana

hinterlandının doğu sınırı ile Adriyatik kıyıları arasında kalan bölgeyi işgal ettiği için, Floransa kesinlikle kendisini tehdit altında hissediyordu. Bu bölge, eskiden Floransa'yı Doğu Akdeniz ile değerli mal ticareti yapmasına olanak sağlayan limanlara bağlayan önemli bir ticaret güzergâhıydı. Floransa'nın güneyindeki Siena ise artık VI. Alexander ile müttefikti; bu da Floransa'nın korkularını artırıyordu. Floransa'nın cumhuriyetçi yöneticileri, VI. Alexander'ın daha önceki Medici hükümdarlarını geri getirmek istediğinin pekâlâ farkındaydılar. Halkın gerçek oylarıyla görev başına gelebilecek ya da gidebilecek cumhuriyetçi bir hükümet kötü bir örnek teşkil ediyordu; üstelik yalnızca Papa için değil, İtalya Yarımadası'ndaki pek çok hükümdar için. Bununla birlikte Floransa Signoria'sı Fransa'yla kurduğu sıkı ittifakın varlığı sayesinde teminat altındaydı; ironik olan ise bu ittifakın Savonarola zamanından ve onun VIII. Charles'ın üzerinde kalıcı olarak bıraktığı "Tanrı'nın elçisi" olduğu fikrinden miras kalmasıydı. XII. Louis, VIII. Charles'ın yerini aldığında Floransa'ya verdikleri desteğin devam edeceğini garanti etmişti. Floransa şehri, hatta bu şehrin egemenliğindeki Toskana topraklarının tamamı Fransız koruması altında kalmaya devam edecekti.

Haçlı seferi ve Venedik adına gerçekleştirdiği hararetli diplomatik etkinliklere ve oğlu Cesare'nin Romagna seferi için yürütmeye devam ettiği girişimlere rağmen, yetmiş yaşındaki VI. Alexander oldukça sağlıklı görünüyordu. Venedik elçisine göre:

> Her geçen gün daha da genç görünüyor. Endişelerinin onu uykusundan etmesine asla izin vermiyor; her zaman neşeli ve canının istemediği hiçbir şeyi yapmıyor. En büyük kaygısı çocukları; diğer konular onu pek rahatsız etmiyor.[8]

VI. Alexander, gelecek planlarının Cesare ve Lucrezia'nın ellerinde olduğunun farkındaydı.

Romagna'ya dönersek, kışın sona ermesiyle birlikte Cesare Borgia askerlerini tekrar toplamaya başlamıştı. 28 Şubat 1501'de Imola'da gerçekleştirdiği bir boğa güreşiyle İspanyol grubunu eğlendirmişti.

8 Bkz. Pastor, *History of the Popes*, Cilt 4, s. 80.

Bir sonraki ay, 2.000 yeni Fransız askeri geldi ve Faenza kuşatması ciddi bir şekilde yeniden başladı. Sayıları ve silahları azalmış olsa da, bu küçük şehrin vatandaşları cesur bir savunma gerçekleştiriyordu. Çok sevilen ve çarpıcı derecede yakışıklı bir genç olan hükümdarları III. Astorre Manfredi'nin direnişinden ve üvey kardeşi Giovanni'nin ona yardım etmesinden ilham alıyorlardı. Ama yine de, Nisan ayının ortalarına doğru, ağır Fransız toplarının aralıksız devam eden bombardımanı açlıktan ölmek üzere olan halka korkunç zararlar vermeye başladı. III. Astorre nihayet 25 Nisan'da teslim oldu. Romagna halkının gönlünü kazanmak için çaba harcayan Cesare Borgia yüce gönüllülük yapmaya verdi: III. Astorre Manfredi ve kardeşine takdirlerini bildirip onlara hediyeler teklif etti ve ordusuna katılmak isterlerse hoş karşılanacaklarını söyledi.

Faenza'nın 26 Nisan 1501 akşamı Cesare Borgia tarafından teslim alındığı haberi Roma'ya ulaştı. Bu olay, ertesi gün verilen büyük bir ziyafet ve halkın coşkusuyla kutlandı; Sant'Angelo Kalesi'nin burçlarından top atışı sesleri duyuluyor, kiliselerden gelen çan sesleri tüm şehri sardığı sırada şenlik ateşleri geceyi aydınlatıyordu. Bir sonraki mecliste VI. Alexander oğlunu Romagna düklüğü ile ödüllendirdi. Bu oldukça önemli bir terfiydi: Floransa'nın 1532 yılına kadar dukalık mertebesine erişemeyeceği anlamına geliyordu. Dahası VI. Alexander, Cesare Borgia'nın bu dukalığa "kendi adına" sahip olacağını duyurdu. Bu nitelemenin oldukça derin bir anlamı vardır; Cesare Borgia'nın Papalık Eyaletleri'ni papalık adına değil kendi adına aldığı gerçeğini pekiştirmiştir. Cesare, apaçık ve yadsınamaz bir biçimde Borgia dukalığını inşa ediyordu.

Faenza'nın teslim alınmasının ardından, VI. Alexander'la görüşmek için Roma'ya gidecek Manfredi üvey kardeşlere eşlik etmesi için rütbeli biri görevlendirildi. Cesare Borgia'nın bundan sonra gerçekleşen olaydaki rolünü anlamak oldukça zordur, fakat her şey göz önüne alındığında bu iki kardeşi neyin beklediğini bildiği tahmin edilebilir. III. Astorre ve Giovanni Roma'ya vardığında VI. Alexander onların Sant'Angelo Kalesi'nin zindanlarına atılmalarını emretti; burada sadist gardiyanlara emanet edildiler. Guicciardini de

dâhil olmak üzere pek çok güvenilir kaynağa göre, yakışıklı gençler burada bir dizi tuhaf aşağılamaya maruz kaldılar. Bir yıl sonra her ikisi de idam edildiler. Dönemin kronik yazarlarından Folignolu Sigismondo'ya göre: "Cesare de Borgia onların boğulmasını ve cesetlerinin Tiber'e atılmasını emretmişti."[9] Burchard da bu iki kardeşin "Tiber Nehri'nde boğulup ölmüş hâlde bulunduklarını, Faenza Lordu'nun boynuna bir taş bağlanmış olduğunu" kaydeder. Önemli olan, Burchard'ın bu suçu Cesare Borgia'ya atfetmiyor olmasıdır. Ancak ne olursa olsun, Cesare Borgia'nın, kimsenin Romagna halkı tarafından sevilen bir hükümdar olma gayesine engel olmasına izin vermediği gayet açıktı. Faenza'yı alan Cesare Borgia, birliklerini Via Emelia üzerinden Bologna'ya doğru ilerletti. Bologna'ya gerçek bir saldırı yapamayacağının farkındaydı, çünkü bu şehir, destekçisi olan XII. Louis'nin koruması altındaydı.

Fakat, umduğu gibi oldu ve Bolognalılar Borgia'nın acımasızlık ve öngörülemezlik konusundaki şöhretinden korktular. Yaklaşmakta olan Borgia askerleriyle karşı karşıya kalan Bologna hükümdarı Giovanni Bentivoglio, aceleyle şehrin Via Emelia üzerindeki gelişmiş savunma karakolu olan Castel Bolognese'yi teslim etti; buranın etrafı hâlihazırda fiilen Borgiaların ele geçirdiği topraklarla sarılmıştı. Hemen Borgia ve Bentivoglio arasında bir barış antlaşması yapıldı; Borgia burada üstünlüğün kendisinde olduğunu biliyordu. Bundan dolayı, Bentivoglio'nun oğlu Ermes ile kendi komutanı Giulio Orsini'nin kızı arasında bir evlilik yapılmasında ısrar ederek, aralarındaki anlaşmayı sonsuza dek mühürledi. Üstelik Bentivoglio 100 tane tam teçhizatlı süvari[10] vermek zorunda bırakıldı: Bunların masrafları şehir hazinesinden ödenecek ve Romagna Dukalığı'nın kuzey sınırının savunmasında Borgia'nın kuvvetlerine katılacaklardı. Bu hareket, Borgia'ya yapılabilecek olası bir Venedik saldırısının da önüne geçmiş oldu. Bu akıllıca bir önlemdi ve muhtemelen VI.

9 ve devamı; bkz. De Roo, *Alexander VI*, s. 317–18.

10 Bu aslında göründüğü kadar küçük bir birlik değildi. Fiiliyatta birkaç yüz kişilik bir savaşçı gücüne denk geliyordu. Mızraklı süvari gibi (yukarıya bakınız) tam teçhizatlı süvariler de, genellikle yanında kendine ait bir ya da birkaç silahlı yardımcısı olan, atlı şövalyelerdi.

Alexander'ın gizli stratejisinin bir parçasıydı. Çünkü Artık Venediklilerin etrafı, öteden beri düşmanları olan ve anlaşıldığı üzere kalıcı olarak Fransızların eline geçen Milano'yla ve Cesare Borgia ile toprakları giderek genişleyen Romagna'yla sarılmıştı. VI. Alexander Osmanlıları uzak tutmak için haçlı seferinde Venedik'e yardım etmiş olabilirdi; fakat bu şehir, onu tamamen güvenmemesi gerektiğini bilecek kadar tanıyordu.

Cesare Borgia ise her zaman olduğu gibi beklenmedik bir hamle yaptı; dikkatini güneydeki Floransa'ya çevirdi. Bu şehir de elbette XII. Louis'nin koruması altındaydı, ama Borgia bu sefer de kendisini bu ittifakla ve Fransız destekçisiyle kısıtlanmış gibi hissetmiyordu. Borgia, Floransa Signoria'sına bir dizi tehdit içeren bir mesaj yolladı; kendisini condottiere olarak almalarını talep ediyordu. Eğer bu "teklif"i kabul etmezlerse, bu hizmeti düşmanlarından birine sunduğunu öğrenebileceklerini söyleyerek onları uyardı. Floransalılar şunu gayet iyi biliyorlardı ki, eğer Borgia'nın condottiereliğini kabul ederlerse, ordusunu istediği gibi Floransa topraklarından geçirmekte özgür olacak, bunu da "koruma amaçlı" manevralar için yaptığını iddia edecekti. Böyle bir ordunun tehditkâr varlığı, Borgia'nın Floransa cumhuriyeti yönetimi üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlayacak; eski Medici hükümdarlarını yeniden göreve getirmeleri için onları zorlamasına fırsat verecekti. Borgia, tehditlerini güçlendirmek için, Floransa'ya babasının Papa olduğunu ve artık güney komşuları ve düşmanları Siena'yla müttefik olduğunu hatırlattı. Signoria'ya cevap verecek zaman tanımayan Borgia, komutanı Oliverotto da Fermo'yu 200 süvariyle birlikte Floransa'nın ikinci şehri olan ve yakın zamanda Floransa derebeylerine karşı ayaklanan Pisa'ya göndererek gücünü göstermeye karar verdi. Birlik, buraya giderken Siena ve Floransa'dan geçecekti.

Floransa Signoria'sı kendini büyük bir kargaşa içerisinde buldu. Hazinesi neredeyse batmış sayılırdı; kendilerine koruma sağladığı için XII. Louis'ye yaptıkları ödemeler yüzünden bütün birikimleri bitmişti. Bu nedenle şehir beş parasızdı ve kendilerini savunması için herhangi bir condottieri ve askerlerinin hizmetini ödeyecek ne

paraları ne de imkânları vardı; bu kişi Borgia'nın kendisi olsa da. Signoria telaş içindeyken, Borgia hamlesini yaptı ve tüm ordusunu Apeninler üzerinden Floransa topraklarının kalbine kadar sokup doğrudan şehrin üzerine yürüttü. Tam da Campi'ye varmış, şehir surlarına on milden daha az bir mesafe kalmıştı ki yürüyüşü durdurdu. Floransalı günlük yazarı Biagio Buonaccorci bunları şu şekilde kayda geçirmişti:

> Bu dönemde şehir kendini büyük bir karışıklık içinde buldu ve neredeyse hiç silahlı adamı yoktu. Vatandaşların çoğu korkuya kapılıp kaçmışlardı... Şehir endişe ve kargaşanın pençesine düşmüş vaziyetteydi.[11]

Borgia, 14 Mayıs'ta Floransa'dan taleplerini sıraladığı bir liste hazırladı; yönetimdeki Signoria'nın Cesare'nin şehrin condottieresi olduğunu kabul etmesinde ısrar ediyordu. Ayrıca verdiği hizmet için acilen 36.000 duka ödeme yapmalarını talep ediyordu. Signoria ertesi gün antlaşma metnini geri gönderdi, ama yanında para yoktu (Çünkü paraları yoktu). İşkence gibi geçen üç gün boyunca şehir kaderinin ne olacağını bekledi. Sonra birdenbire, hiçbir uyarı olmaksızın, Borgia'nın ordusu karargâhı kaldırdı ve süratle kıyıya doğru ilerledi. Cesare Borgia'nın bilindik hâle gelen taktiği, yani tehdit dolu taleplerde bulunması, aslında bir blöften ibaretti. Cesare, VI. Alexander'dan, XII. Louis'nin kendi hareketlerine çok öfkelendiği ve Milano'daki ordu komutanı d'Aubigny'ye[12] acil harekât emri ver-

11 Biagio Buonaccorsi, *Diario 1498–1552* (yeniden basım Roma, 1999), s.106.

12 İsminin aksine d'Aubigny aslında Bernard Stewart adında bir İskoç'tu. İskoçlar Fransa'yla "Kadim İttifak"a devam ediyordu ve Fransız ordusunda kayda değer sayıda "İskoçyalı" bulunuyordu. Benzer şekilde bu dönemde çok sayıda İskoç, paralı asker olarak İtalyanlara hizmet veriyordu. Cesare Borgia ilk Romagna seferinden sonra ordusunu muzaffer bir şekilde Roma'ya götürdüğünde, izleyenler, gayda çalan bir adamın arkasından yürüyen, kilt giymiş sakallı savaşçılardan oluşan bir birlik görmüş ve buna çok sevinmişlerdi. Pek çok kaynak bu İskoç desteğinden bahseder. Örneğin bkz; Philippe Contamine, 'Entre France et Écosse: Bérault Stuart, seigneur d'Aubigny (1452–1508 baskıları), chef de guerre, diplomate, écrivain militaire', James Laidlaw (Haz.), *The Auld Alliance: France and Scotland over 700 years* (Edinburg University Press, Edinburgh, 1999)

diğini söylediği acil bir uyarı mesajı almıştı. 3.000'i aşkın askerden oluşan Fransız ordusu, Borgia'yı Floransa topraklarından çıkarmak için derhâl güneye gönderilmişti.

Fakat Cesare Borgia tamamen bitik vaziyette de değildi. Birliklerini apar topar kıyı şeridine doğru sürmüştü. Nefret edilen tiran VI. Jacopo Appiano'yu devirme ve yerine geçme maksadıyla bağımsız bir liman şehri olan Piombino'ya bir saldırı düzenledi. Borgia, yakınlardaki Elba ve Pianosa adalarını aldıktan sonra, Piombino'yu kuşatma altına almaya başladı. Ama sonra VI. Alexander'ın onu Roma'ya çağırdığı acil bir mesajla kuşatmayı yarıda bıraktı. Sonrasında kuşatmayı Vitellozo ve Baglioni'ye bıraktı ve onlar da kısa süre içerisinde bu işi nihayete erdirdiler.

Floransa yenilmemişti, ama artık etrafı Borgia müttefikleriyle sarılmıştı. Cesare Borgia da Floransa yönetimiyle ilgili önemli bir ders almıştı. Tehditten kolayca etkileniyorlardı ve görünen o ki cumhuriyetçi Signoria kararlı bir şekilde harekete geçme becerisine sahip değildi. Bunun sebebi büyük oranda yönetimdeki Signoria'nın, yalnızca iki aylığına görevde kalan bir Gonfaloniere tarafından yönetilen ve seçilen sekiz kişilik bir komiteden oluşuyor olmasıydı. ("Gonfaloniere"nin kelime anlamı "sancaktar"dı, ama gerçekte "baş" ya da "lider" anlamına geliyordu. Bu, Cesare Borgia'ya verilen resmî "Papalık Kuvvetleri'nin Gonfalonieresi" ünvanından da anlaşılabilir). Floransa Gonfalonieresi'nin yönetimde kısa bir süreliğine kalması, aslında bu kişinin bir tiran hâline gelme ihtimalini ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Ancak, önceki yüzyıl boyunca Floransa'nın demokratik organı, demokratik oylama prosedürlerini bozan güçlü ve zengin Medici ailesi tarafından tümüyle sarsılmıştı. Bu da, onların seçtiği adayların tüm iktidar pozisyonlarını, özellikle de Signoria'yı ve yanı sıra bir kukla hâline gelen Gonfaloniere liderliğini işgal etmelerine sebep olmuştu. Fakat artık Mediciler iktidardan uzaklaştırılmış, onların yerine demokratik bir biçimde seçilmiş ve yozlaşmamış bir Signoria ve Gonfaloniere gelmişti. Ancak bu yine de hantal ve etkisiz bir yönetim şekliydi; bir sonraki sene güçlü ve itibarlı biri olan Piero Soderini ömür boyu Gonfaloniere olarak

seçildi. Borgia'nın istilası ve gönderdiği ültimatom, Floransalıların yönetim tarzında büyük bir çatlak olduğunu gözler önüne sermişti.

Burada ortaya çıkan soru, ikinci Romagna seferinin sonunda gerçekleştirdiği beklenmedik hamlelerde Cesare Borgia'nın ne kadar rolü olduğudur. Anlaşılan o ki VI. Alexander, Cesare'nin, Bologna'ya karşı hareketlerinin hem Venedikli hem de Fransız müttefiklerini rahatsız etme riskini göze almaya istekli olduğunun tamamıyla bilincindeydi. Aynı şekilde, Cesare Borgia'ya, Floransa Signoria'sıyla iletişime geçip Floransalılara ne kadar savunmasız bir pozisyonda olduklarını ve Cesare Borgia'yı condottiere olarak almaları gerektiğini anlatmasını önermiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte, Cesare Borgia'nın hiç düşünmeden ve aceleyle Floransa topraklarından geçip neredeyse Floransa şehir kapısına kadar gitmesi, (neredeyse XII. Louis'yi olduğu kadar) Papa'yı da tamamen hayrete uğratmış gibi görünüyor. Cesare Borgia daha sonra bu saldırgan hareketi için dâhiyane bir mazeret öne sürecek ve neredeyse VI. Alexander'ın uzun vadeli siyasi entrikalarını tamamen rafa kaldıracaktı. Borgia'ya göre, emrindeki İtalyan komutanlar (Orsini kardeşler ve Vitellozzo) Floransalıların yıllar boyunca küçük komşu topraklarında gerçekleştirdiği sınır ihlalleri ve hataların öcünü almaya karar vermişti. Eğer kendisi onlara önderlik etmeseydi, düzeni bozarak kendi başlarına Floransa'yı işgal edip bölgeyi her türlü kaosa sürükleyebilirlerdi. Campi'de Borgia'yla buluşan Floransa delegasyonunun bir üyesi olan Machiavelli bile bu mazerete inanmış gibi görünüyordu. VI. Alexander'ın bu olayı ne derece doğru bulduğu ise bambaşka bir konudur. Dürtüleriyle hareket eden oğlu artık tamamen onun kontrolünden çıkmış mıydı? Yoksa belki de emrindeki paralı ordu komutanlarına aslında göründüğünden daha mı fazla bel bağlamıştı? İleride de göreceğimiz gibi, VI. Alexander'ın asıl derdi olan bu sorular hiç beklenmedik bazı cevaplar ortaya çıkaracaktı.

13. BÖLÜM

BORGİALAR ZİRVEDE

Cesare Borgia Roma'ya vardıktan kısa bir süre sonra, babası VI. Alexander Fransızların Napoli'yi işgalinden önceki son ayrıntıları yürürlüğe koymaya başladı. Kral Federigo, VI. Alexander'ın Venedik önderliğinde Osmanlılara karşı düzenlediği haçlı seferine katılmayı reddetmişti. Daha da kötüsü, Fransa ve İspanya'nın gizlice Napoli'yi fethetmeye ve topraklarını aralarında bölüşmeye niyetlendiğini öğrendiğinde, son çare olarak Sultan II. Bayezid'e başvurmuş ve Osmanlılarla bir antlaşma imzalamıştı. Tam da kendisinden beklenen bir ikiyüzlülük örneği sergileyen VI. Alexander, bunu bir bahane olarak kullandı ve Kral Federigo'nun aforoz edilmesi için ferman çıkardı; ayrıca Osmanlılar ile ittifak kurarak tahtındaki tüm haklarını kaybettiği konusunda ısrar ediyordu. Bu, VI. Alexander'ın Napoli'yi fethetme planlarına sahte bir meşruiyet kisvesi veriyordu.

Fransız ordusu 1501 yazının başında Roma şehir surlarının birkaç mil kuzeyinde, Tiber Nehri üzerindeki antik roma köprüsü Ponte Milvio'da toplanmaya başladı. D'Aubigny'nin birlikleri burada tecrübeli askerî meslektaşı Yves d'Alègre'in askerleriyle birleşti. VI. Alexander, Fransız ordusunun şehrin sınırları dışında kalması konusunda ısrarcıydı: VIII. Charles'ın 1494'te güneye, Napoli'ye yürümesi sırasında yaşanan aşağılayıcı olaylar bir kez daha tekrarlanmayacaktı. VI. Alexander, bir iyi niyet göstergesi olarak Fransız ordusuna düzenli olarak erzak ve askerleri eğlendirmeleri için on altı tane Romalı fahişe gönderdi.

Vitellozzi ve Orsini kardeşler başarıyla fethettikleri Piombino'dan döner dönmez, Cesare Borgia karma ordusunu Fransızlarınkiyle

birleştirdi. Borgia'nın Papalık Ordusu, yeni ele geçirilen Romagna topraklarından gelen paralı asker birlikleriyle daha da büyümüştü. Romagna seferleri sırasında ordusunun yeterliliğini kanıtlayan Cesare Borgia ve birliklerinin güneye, Napoli'ye öncü keşif kolu olarak ilerlemesine izin verildi. Bununla, işgalin meşruluğunu pekiştirmek de amaçlanıyordu: Borgia Papalık Kuvvetleri'nin gonfalonieresiydi ve Napoli, en azından teoride, Papa'nın bir derebeyliğiydi. Bununla birlikte, gerçekte ne yaşandığına ve bunun arkasındaki güce dair hiçbir şüphe yoktu. Cesare Borgia'nın ordusu binden fazla adamdan meydana gelirken, savaş tecrübesi olan Fransız kuvvetleri, bu rakamın on katından fazla adamdan oluşan bir güçle onu destekliyordu. Buna 200 süvari ve aralarında İtalya'nın şimdiye kadar gördüğü en büyük toplar da dâhil olmak üzere iki düzineden fazla ağır silah da eklenmişti. Borgia burada daha fazla askerî tecrübe kazanıyordu; yanında Fransa'nın en tecrübeli iki generaliyle birlikte, Avrupa'nın o dönemdeki en büyük aktif ordusunun başında bulunuyordu.

Napoli topraklarında karşılaştıkları ilk zorluk, savunmasını Kral Federigo'ya bağlı condottiere Fabrizio Colonna'nın yaptığı antik Etrüsk şehri Capua oldu. 24 Haziran'da Cesare Borgia komutasında bir araya gelen Fransız ve papalık kuvvetleri bir baskın gerçekleştirdi ve şehir kısa sürede ele geçirildi. Zaferin ardında Borgia'nın komutasında, Fransız askerlerinden meydana gelen büyük bir grup da vardı. Bu birliktekiler;

> Yaklaşık 3.000 asker ve 200 süvariyi öldürdüler. Bunun yanı sıra, kiliselerde ve manastırlarda bulabildikleri tüm papazların, rahibelerin ve kadınların hiç acımadan canına kıydılar. Pek çok genç kız vahşice tecavüze uğramıştı. Toplam ölü sayısı 6.000'i geçiyordu.[1]

Dönemin tarihçilerinden Guicciardini'ye göre, Cesare Borgia şehrin kadınlarını bir kuleye kapatıp içlerinden en güzel kırk tanesini kendisine ayırmıştı. Bu ikinci iddianın doğruluğu muğlaktır fakat artık Borgia ismi etrafında toplanmaya başlayan karanlık efsanelere

1 Burchard, *Liber Notarum* (Paris, 2003 basımı), s. 372–3.

dair tipik bir örnektir. Her ne olursa olsun, Capua'da yaşanan vahşet bugüne dek anılmıştır. Borgia'nın bu konudaki suçunu hafifletmek adına, bu kıyımın Romalı aristokrat rakipleri olan Colonna ailesiyle artık can düşmanı olan Orsini kardeşler tarafından teşvik edilmiş olabileceği iddia edilir. Orsini kardeşler bizzat Fabrizio Colonna'yı yakalayınca, Cesare Borgia Colonna'yı kendisine teslim etmeleri ya da kılıçtan geçirmeleri için para ödemeyi teklif etmişti. Fakat Orsiniler artık Borgia ailesine ve nihai amaçlarına şüpheli bakmaya başlamıştı; dolayısıyla Fabrizio Colonna'nın fidye ödeyerek serbest kalmasına izin verdiler ve parayı da kendileri aldılar. Fabrizo Colonna da bunun üzerine apar topar güneye, Napoli'ye gitti ve şehri istilacılara karşı savunmakla görevlendirilen kuzeni Prospero Colonna ile buluştu.

Fransız ordusu yoluna çıkan ne varsa yakıp yıkarak güneye, Napoli topraklarına doğru ilerlemeye devam ediyordu. Napoli'de bulunan Kral Federigo, yedi yıl önce VII. Charles'ın ordusuyla karşılaşan Kral II. Alfonso'nunkine benzer bir siyaset izliyordu. Asıl önceliğinin krallığını ya da (pek çoğu ondan nefret eden) tebaasını savunmak yerine, her ne şekilde olursa olsun kendi canını kurtarmak olduğuna karar verdi. Zaman kazanmak adına, d'Aubigny ile müzakere şartlarını görüşmeleri için bir barış heyeti gönderdi. Bundan bir sonuç elde edemeyeceğini düşünürken, Fransız komutanın ona cömert barış şartları sunmasıyla güzel bir sürpriz yaşadı. Napoli tahtındaki tüm haklarından feragat etmesi karşılığında, Ischia adasına kaçmasına izin verilecekti. Burada Fransızlara teslim olacak, sonrasında ise bir Fransız gemisiyle Fransa'ya gönderilecekti. XII. Louis ona Anjou Dükü ünvanını, bunun yanında da Loire Nehri kıyısındaki bir şatoda yaşamasına yetecek yıllık 30.000 livre (yaklaşık olarak 36.000 dukaya eşitti) vermeyi garantiliyordu.

Kral Federigo büyük bir hevesle bu planı kabul etti ve iki gün içerisinde tüm tebaasını terk ederek Ischia'ya doğru yola koyuldu. Bu esnada krallığın güney bölgelerinin mülkiyetini İspanyol komutan Gonsalvo de Córdoba aldı; Federigo'nun on üç yaşındaki oğlu Kalabriya Dükü Ferdinand ise teslim olmadan önce Taranto'da altı

ay daha cesurca direndi. Teslim olduktan sonra ise, Napoli tahtı üzerinde hak iddiasında bulunmasın diye hemen İspanya'ya gönderildi. Görece rahat geçen üç yılın ardından Kral Federigo Tours'da vefat etti. Diğer yandan, cesur ve genç Kalabriyalı Ferdinand'ın birkaç yıl boyunca İspanya zindanlarında kaldığı, sonrasında Aragon kralının onun hâline acıyıp serbest bırakılmasını emrettiği ve onu akrabalarından biriyle evlendirdiği anlatılır.

XII. Louis, Napoli'ye düzenlenen seferin hızla sonuçlanmasından memnundu ve bu zaferdeki rolü için Cesare Borgia'yı cömert bir şekilde ödüllendirerek, ona 40.000 duka verdi. Bu meblağın yarısı XII. Louis'nin Napoli kralı olarak elde ettiği yeni gelirinden, diğer yarısı ise Kalabriyalı Ferdinand'ın yakalanmasıyla haczedilen gelirlerinden geliyordu. VI. Alexander ise papalığın da bu zaferden faydalanması gerektiğine karar vermişti; mağlup kral Federigo'yla pazarlık yaparak, yenilen ordusunun sağlam kalan ağır silahlarını düşük bir fiyata aldı. Uzun süre boyunca papalığa şansölye yardımcılığı yapmış biri olarak, her zaman olduğu gibi Kutsal Makam'ın zenginliğini ve gücünü mümkün olduğunca arttırmak istiyordu. Bunu kısmen kendi gelecek planlarını ilerletme niyetiyle yapıyordu; fakat içgüdüsel olarak açgözlü biri olduğu da inkâr edilemezdi. Bu açgözlülüğün en açık örneği, o yıl yaz başında aşırı zengin Venedikli Kardinal Giovanni Zeno, Padua'daki konutunda öldüğü zaman kanıtlanmıştı. Modern tarihçi Kenneth Setton'un da gözlemlediği gibi: "Toplumdaki yüksek konumlarını korumak adına Curia'da ikamet etmelerine ve çoğu zaman imkânlarını da aşan bir hayat yaşamalarına rağmen, kardinallerin pek azı ardında Zeno kadar büyük bir miras bırakmıştır."[2] Giovanni Zeno, otuz yıldan fazla bir süre önce Venedikli amcası Papa II. Paulus tarafından kardinal yapılmış, o zamandan beri de istikrarlı bir şekilde çok sayıda kazançlı imtiyaz elde etmişti (Bu birikimlerin tamamı Papa (ve sonraki papalar) ve vazgeçilmez Şansölye Yardımcısı'nın dikkatli gözlerinden kaçmamış ve usulüne uygun bir şekilde

2 Bkz. Kenneth M. Setton, *The papacy and the Levant* (Philadelphia, 1978), s. 533 n 107.

kaydedilmişti). Kardinal Zeno 1501 yılının Mayıs ayının başlarında vefat edince vasiyeti açıklandı ve servetinin 250.000 dukayı aştığı görüldü. Vasiyetine göre servetinin onda biri hayır işlerine ayrılmış, geri kalan büyük bölümü ise Osmanlı Türkleri ile verdikleri savaşa destek amacıyla Venedik şehrine bırakılmıştı. Yirmi yıldan uzun süredir papalığın teşrifatçılığını yapan Johann Burchard'a göre, VI. Alexander hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak bir kesinlikle "[Kardinal Zeno'nun] vasiyetinin hükümsüz olduğunu, merhumdan kalan her şeyin Papa Cenapları'na ait olduğunu"[3] ilan etmişti.

VI. Alexander artık yetmiş yaşını geçmişti ve fiziksel olarak sağlıklı olmasına rağmen artık yaşlandığını hissetmeye başlamıştı. Roma'nın aşırı sıcağına dayanamadığı için, 27 Temmuz'da Roma'dan yirmi mil kadar güneyde, tablo gibi güzel bir dağ kasabası olan Sermoneta'nın serin iklimine gitmek üzere şehirden ayrıldı. Burada etrafındaki ovaya bakan bir kaleye yerleşti. Cesare uzaktaydı, Fransızların Napoli işgalindeki görevini yerine getiriyordu. Dolayısıyla VI. Alexander, beklenmedik bir adım atarak Roma'daki papalık işlerini güvenebileceğini düşündüğü birine, yirmi bir yaşındaki kızı Lucrezia'ya bıraktı. Bu hareket çok şey anlatır; yalnızca kızına olan güvenini değil, aynı zamanda Lucrezia'nın idari becerilerine ve tamamen eril bir dünyayla başa çıkabilme yetkinliğine de inandığını gösterir. Bu, genç kızına duyduğu büyük sevginin etkisiyle alınmış acele, münferit bir karar değildi. Hatırlanacağı gibi, VI. Alexander 1498 yılındaki zor zamanlarında, Cesare Borgia Fransa'da ve kendisi Roma'da yalnız ve etrafı düşmanlarla çevrili bir hâldeyken, Lucrezia'ya kendi güvenliği için Spoleto'ya çekilmesini emretmişti. Ama aynı zamanda da onu Spoleto'ya vali olarak atamış ve ona, yerel otoritelere onun emirlerine uyma çağrısında bulunduğu bir mektup emanet etmişti. Hamile ve yalnızca on sekiz yaşında olmasına rağmen Lucrezia, elindeki yetkileri başarılı bir şekilde tatbik etmişti. Ancak bu yalnızca bir tek vilayetin yönetimiyle ilgiliydi. Yalnızca üç yıl sonra, papalığın kendisini emanet almıştı. Burchard'a göre:

3 Burchard, *Journal*, çev. Turmel (Paris, 1932), s. 278.

> Papa [Lucrezia'ya] kendisine gelen mektupların hepsini açma yetkisi verdi ve herhangi bir sorunla karşılaşırsa Kardinal Jorge da Costa ve diğer kardinallere danışmasını söyledi. Gerekli gördüğünde bu kardinalleri toplama yetkisi de vardı.[4]

Bundan da açık bir şekilde anlaşılıyor ki Lucrezia'ya bir meclis toplama ve ona başkanlık etme yetkisi bile verilmişti. Bu meclisin, Kardinaller Heyeti tarafından gerçekleştirilen resmî bir toplantı olduğu, Curia'yı etkileyen en önemli kararların burada alındığı (ya da Papa adına konuşursak tasdik edildiği), papalık yönetiminin bizatihi kendisi olduğunu vurgulamakta fayda var. Lucrezia Borgia, papalık makamının gündelik işleyişi bir yana aslında Papa'nın tüm güçlerini elinde tutuyordu. Neyse ki, çok derin bir tecrübe ve bilgeliğe sahip, fevkalade biri olan Kardinal da Costa'dan güvenilir tavsiyeler alma şansına sahipti. Şaşırtıcı bir şekilde, Portekizli Kardinal da Costa artık doksan dört yaşındaydı[5]; fakat tüm melekeleri yerinde, sempatik ve anlayışlı bir figür olmaya devam ediyordu. Burchard'ın aşağıdaki anekdotunda ayrıntılı bir şekilde anlattığı gibi:

> Sorunun gerçek sebebini bilmiyorum, fakat Lucrezia Kardinal da Costa'yla görüşmesi gerektiğini hissetmiş; Papa'nın kendisine verdiği tavsiyeyle ilgili onu bilgilendirmiş ve nasihatine ihtiyaç duyduğu sıkıntıyı açıklamış. Kardinal da Costa bu sorunun ciddi bir şey olmadığı kanaatine varmış ve ona şöyle demiş: "Papa mecliste bir meseleyi tartışırken, Şansölye Yardımcısı ya da o yoksa bu göreve verilen kardinal, toplantının içeriğini zabıt altına alır ve kardinallerin verdiği oyları kaydeder. İhtiyacımız olan tek şey, konuşmalarımızı kaleme alacak birinin olmasıdır." Lucrezia, da Costa'ya kendisinin yazma konusunda gayet yetenekli olduğunu söylemiş; bunun üzerine kardinal de ona şu soruyu

4 ve devamı; Burchard, *Liber Notarium* (Paris, 2003 basımı), s. 374.

5 Kardinal da Costa, 102 yaşına geldiği 1508 yılına kadar hayatına devam edecek, bu da onun Katolik Kilisesi tarihindeki en yaşlı kardinal olmasına sebep olacaktı.

sormuş: "O hâlde kamışın nerde? [İtalyanca'daki *penne* kelimesi sadece kalem değil halk ağzında "penis" anlamına da gelir.] Lucrezia da Costa'nın yaptığı kelime oyununu anlayıp gülümsemiş.

Bu belgeden, Lucrezia'nın erkekler dünyasında kendi başının çaresine bakabilmekten de öte yetenekleri olduğu anlaşılıyor. Tüm bunlar, onun yalnızca babasıyla duygusal yakınlığını değil, aynı zamanda onun planlarının farkında olduğunu gösteriyordu; en azından babası bunları açıklamak istediği sürece. Hatta Lucrezia'ya, çoğu zaman yanlarında bulunmayan ve giderek daha dik başlı olan Cesare'den daha fazla danışılmış olması gayet olasıdır. Genç yengesi Sancha ile birlikte, sıkıcı vaazlardan kaçıp kilisenin koro galerisinde hikâyeler anlatıp kıkırdayan masum bir ergen olan Lucrezia, artık bir kadın olmuştu. Sona eren iki evliliğinin ve babasının uşağıyla yaşadığı trajik ilişkinin yol açtığı travmaya rağmen, kendini geliştirip oldukça zeki ve kendinden emin bir yetişkin olmuş; yaşından beklenmeyecek bir olgunluğa erişmişti. Dahası, yer aldığı resimlere bakıldığında, altın sarısı lülelerinin omuzlarına döküldüğü, göz alıcı güzellikle bir kadına dönüşmüştü.

VI. Alexander, taşrada geçirdiği bir ayın sonunda, Roma'ya tamamen yenilenmiş bir şekilde döndü ve intikam hırsıyla işlerine koyuldu. Halledilmesi gereken pek çok mesele vardı ve bunlardan en önemlisi de Lucrezia'yla ilgiliydi. İlk olarak, artık aileye tamamen adapte olan üç yaşındaki Giovanni Borgia, yani *İnfans Romanus* sorunu devam ediyordu. Daha önce de gördüğümüz gibi, Papa halka açık bir ferman yazarak bu çocuğun babasının (henüz kardinal iken) Cesare Borgia olduğunu bildirmişti. Ancak VI. Alexander şimdi de *İnfans Romanus*'un kendi çocuğu olduğunu ifade eden gizli fermanı halka açıkladı. Fakat bu çocuğun annesinin Giulia Farnese olmadığı da netlik kazanmaya başlamıştı; çünkü VI. Alexander ile ilişkisi çocuğun doğumundan önce sona ermişti. Hatta bu annenin kesinlikle Lucrezia olduğu ortaya çıkmıştı. Daha önceleri Lucrezia'nın San Sisto'da inzivadayken dünyaya getirdiği çocuğun ölü doğduğu ya da bebeklik döneminde öldüğü düşünülüyordu; ama artık

böyle bir şeyin söz konusu olmadığı kanıtlanmıştı. Çok büyük bir ihtimalle *İnfans Romanus*'un annesi Lucrezia, babası da Papa'nın uşağı olan ve Cesare ile Lucrezia'nın hizmetçisi tarafından öldürülen Perotto'ydu. VI. Alexander'ın, Lucrezia'ya San Sisto manastırına kapanmasını emretmesine şaşmamak gerek. Burada gizlilik koşulları içerisinde doğumunu gerçekleştirebilmiş, sonra da "ölü doğan bebek" gözden kaybolmuştu. Fakat, VI. Alexander'ın *İnfans Romanus*'un babasının kendisi olduğunu söyleyen gizli bir ferman çıkarması, yanı sıra annenin Lucrezia olduğu söylentilerinin artması, kaçınılmaz olarak VI. Alexander ve Lucrezia'nın arasında ensest bir ilişki olduğunu söyleyenleri doğrulamış oluyordu. Bildiğimiz kadarıyla, çok yakın bir ilişkileri olsa da böyle bir şey söz konusu değildi. İspanyol geleneklerine göre herkesin gözü önünde birbirlerini şefkatle okşama alışkanlıkları, yanı sıra bir kısrağın üzerine çıkmak için kavga eden atların cinsel içerikli görüntüsünü birlikte ve keyif alarak seyretmiş olmaları, bu tür söylentileri engelleyemedi. Borgiaların, etraflarında dönen abartılı skandallara epey katkı sağladıklarına hiç şüphe yok; VI. Alexander'ın önceden yazdığı gizli fermanın açıklanması da bu söylentileri iyice alevlendirmekten başka bir işe yaramadı. Diğer yandan gerçek davranışları, özellikle de Cesare söz konusu olduğunda, Borgia ismi etrafında oluşmaya başlayan efsanenin gerisinde kalıyordu.

Şimdi VI. Alexander ve Lucrezia'yla ilgili ikinci konuya gelelim. Bu, Papa'nın kızına karşı duygularının belirsizliğini en açık şekilde gösteren meseledir. Her ne kadar kısa süreli olsa da papalık görevini ona vermişti; şimdiyse onu kendi emelleri uğruna bir piyon olarak kullanma zamanı gelmişti. VI. Alexander, bir süredir Cesare'nin Romagna eyaletini, kuzeydeki güçlü komşusundan gelebilecek herhangi bir olası tehdide karşı güvence altına almayı amaçlıyordu. Bunu da, Lucrezia'yı Ferrara Dukalığı'nın yirmi dört yaşındaki vârisi Alfonso d'Este ile evlendirerek daha akılcı bir temelde başarmak istiyordu. Alfonso genç yaşına rağmen dul kalmıştı; öncesinde doğrudan eski Milano dükünün soyundan gelen Anna Sforza'yla evliydi. Anna dört yıl önce doğum yaparken ölmüş; bu erken ölüm de

Sforzaların devrilmesi ve Milano'nun Fransızların eline geçmesinden önce, Milano ile Ferrara arasındaki bağı koparmıştı. VI. Alexander birkaç aydır Ferrara Dükü I. Ercole d'Este ile müzakereler gerçekleştiriyor, Lucrezia ile oğlu arasında yapılacak evliliği kabul etmesini sağlamaya çalışıyordu. I. Ercole önceleri böyle bir evliliğe son derece karşıydı: Papa'nın gayrimeşru (ve daha önce iki kere evlenmiş olan) kızı, aristokrat d'Este soyu üzerinden Napoli, İspanya ve eskiden Milano'ya hükmeden ailelere bağlanan oğlu ve vârisi için değerlendirebileceği türden bir eş değildi. Ayrıca d'Este ailesinin papalıkla, özellikle de yetmiş yaşındaki VI. Alexander öldüğünde gücünü ve önemini yitirecek olan Borgia ailesiyle geçici bir bağ kurmasını hiç istemiyordu. I. Ercole'nin, oğlu için başka planları vardı. Fransız kraliyet ailesine girmek, hem komşusu Venedik'e hem de açgözlü yeni Romagna Dükü Cesare Borgia'nın güçlerine karşı dukalığını güvence altına alırdı. XII. Louis de, Alfonso ile Fransız kraliyet soyundan gelen aristokrat Matmazel de Foix arasında yapılacak bir evlilikten yanaydı.

Ancak I. Ercole kısa süre içerisinde usta taktisyen VI. Alexander'ın zekâsı tarafından alt edilecekti. Papa çoktan XII. Louis'nin kıdemli danışmanlarından biri ve kırmızı başlığını kendisine borçlu olan Kardinal de Rohan ile bir anlaşma yapmıştı. Kardinal de Rohan, vakit kaybetmeden XII. Louis'yi Lucrezia Borgia'nın genç Alfonso için ne kadar cazip bir gelin olacağı konusunda ikna girişimlerine başladı. Sonuç olarak XII. Louis, Matmazel de Foix ile yapılacak nişanı onaylamaktan vazgeçerek onu Macaristan Kralı ile evlendirmeye karar verdi. I. Ercole'ye de, eğer oğlunun Lucrezia Borgia ile evlenmesine gerçekten karşıysa, belki de Papa'dan kızıyla birlikte çok büyük bir çeyiz istemesi gerektiğini söyledi. XII. Louis'nin artık d'Estelerin evlilik vasıtasıyla Fransız kraliyet ailesine girmesine izin vermekle ilgilenmediğini öğrenen I. Ercole'nin "öfke nöbetleri"ne[6] kapıldığı söylenir. Ama gerçek düşüncelerini açıkça göstererek XII. Louis'yi rahatsız etme riskine girebilecek bir durumda olmadığının da farkındaydı.

6 Bkz. Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 104.

Ancak bu tersliğe rağmen I. Ercole, VI. Alexander'ın oğluyla ilgili planlarını reddetmeye kararlıydı ve elinden geldiğince XII. Louis'nin tavsiyesine uymaya karar verdi. VI. Alexander bile I. Ercole'nin Lucrezia'dan talep ettiği çeyizin büyüklüğü karşısında afallamış; bu aristokrat dük hakkında "tüccar gibi pazarlık yapıyor"[7] yorumunu yapmıştı. Bunun üzerine I. Ercole, Papa'dan "imkânsız taleplerde bulunduğu" suçlamalarına karşı kendisini savunmak zorunda kaldı. VI. Alexander oyalanmak istemiyordu ve sonunda çeyizi kabul etti. Bu, "100.000 dukalık nakit para ve 3.000 dukalık yıllık gelir"den oluşuyordu. Üstelik Papa Ferrara Dukalığı'nın papalığa ödeyeceği (Bu bölge kâğıt üzerinde eski Papalık Eyaletleri'ne dâhildi) vergi miktarını da yıllık 4.500 dukadan, göstermelik bir meblağ olan 100 dukaya indirmişti. VI. Alexander bu abartılı şartları kabul etti. Ama I. Ercole, "bu kadar orantısız bir ilişkiye tenezzül etmesi"ne sebep olan şeyin, yalnızca XII. Louis'nin Papa ve tehlikeli oğlu Cesare Borgia ile kurduğu iyi ilişkileri koruma isteği olduğunda ısrarcıydı. Cesare, özellikle de Roma ve Ferrara arasında gidip gelerek mesajları ileten elçiyi temin ederek, bu pazarlıklarda kesinlikle önemli bir rol oynamıştı. Bahsi geçen ulak ise Cesare'nin en güvendiği komutanı olan gaddar İspanyol Ramiro de Lorqua idi; Cesare'nin yokluğunda Romagna topraklarını yönetme görevi ona verilmişti.

Bu sıkı pazarlıklar 1501 yılının ilk ayları boyunca devam etti. Aynı yılın Ağustos'una kadar ise bir sonuca varılamadı; VI. Alexander'ın Roma'dan ayrılıp Lucrezia'ya "bütün mektuplarını açma yetkisi" vermesi bu döneme denk geliyordu. Bu kez, Lucrezia'nın babasının ve ağabeyi Cesare'nin dış ilişkiler politikasının bir aracı olmanın çok ötesine geçerek, kendi kaderinin gidişatına karar vermede etkin bir rol aldığı ise şüphe götürmez.

Başarılı ve aklı başında Lucrezia bunu bir fırsat olarak gördü. Belki de sonunda ergenlik döneminde atılan nişanların, talihsiz gönül ilişkilerinin[8] ve başından geçen iki evliliğin kişisel hayatında bıraktığı hasarı geride bırakabilecekti. Üstelik yakın arkadaşı olan cüretkâr

7 ve devamı, o dönemin kaynaklarında, alıntılanan a.g.e., s.108,109

8 Talihsiz Perotto ile yaşadığı bu "akılsızlık"ın, onun bu tür ilişkilerinin ilki olmayabileceği de ileri sürülmektedir.

yengesi Aragonlu Sancha artık siyasi ve şahsi olarak Vatikan'da non grata [istenmeyen kişi] hâline gelmişti. Sevgilisi Cesare'nin Fransız Charlotte d'Albret ile evlenmesi ve VI. Alexander'ın Napoli'ye karşı yürüttüğü siyasetin tersine dönmesi üzerine, Papa Sancha'nın Sant'Angelo Kalesi'ne hapsedilmesini emretmişti. Lucrezia, eğer Alfonso d'Este ile evlenirse belki de Ferrara'da, babasının ve kendisini aşırı sahiplenen ağabeyinin baskılarından uzakta, kendine ait bir hayat kurabileceğini fark etti. Yazılan tüm raporlar Alfonso d'Este'nin pek de çekici bir damat adayı olmadığını söylüyordu; ama görünen o ki pek irade sahibi bir adam da değildi ve kendi zevklerinin peşinde koşmak dışında pek bir şeyle ilgilenmiyor gibiydi. Bu şartlar altında kendine ait bir hayat inşa etmenin zorluğu ve sonunda bir gün Ferrara Düşesi olma ihtimali, babası ve ağabeyinden öğrendikleriyle, kafasına ne koyarsa koysun yapabilme özgüveni kazanmış olan bu yeni Lucrezia'ya cazip gelmişti. Ancak onların aksine, öncelikle o bir kadındı ve aklındaki planlara ulaşmak için cazibesini devreye sokup kararlılığını gizlemesi gerekecekti. Şüphesiz, artık bir Borgia olmuştu.

Çeyizi üzerine yürütülen pazarlıklar yavaş yavaş başarılı bir sonuca yaklaşırken, Lucrezia'nın davranışları büyük bir değişime uğradı. Bir yıl önce öldürülen kocası Bisceglie Dükü Alfonso'nun yasını bir kenara bıraktı; Mantova elçisi Ağustos ayında şöyle bir rapor yazmıştı:

> İspanyol teamüllerine göre, Donna Lucretia şimdiye kadar toprak ve majolika[9] kaplardan yemek yiyordu. Ama kısa süre sonra, artık dul sayılmayacağı için gümüş kaplardan yemeye başlamıştı.[10]

4 Eylül 1501 Cumartesi günü "Akşam Duası (bir başka deyişle öğleden sonra) zamanında" Lucrezia Borgia ve Alfonso d'Este'nin nişanlandığı ilan edildi. Bu duyuru, Sant'Angelo Kalesi burçlarından

9 Majolika (*maiolica*) sanat tarihinde 15. ile 16. yüzyıllarda kalay kullanılarak renklendirilmiş seramiklere verilen genel isimdir.(ç.n.)

10 Alessandro Luzio, *Isabella d'Este e I Borgia con nuovo documenti* (Milano, 1916 basımı), s. 533.

"Akşam Duası'ndan geceye kadar aralıksız devam eden"[11] top atışlarıyla kutlandı. Ancak, müstakbel gelin ve damat farklı şehirlerde kalmaya devam ettiler. Asıl düğün merasimine kadar bir araya gelmeleri beklenmiyordu; o dönemin âdetlerine göre düğün damat tarafının memleketinde yapılırdı. Ertesi gün Lucrezia Borgia dört piskopos ve otuz kadar atlıdan oluşan bir müfrezeden meydana gelen bir kafileyle birlikte yola çıktı; bu esnada büyük Capitol çanı çalınmış, Sant'Angelo Kalesi'nde ve tüm şehirde ateşler ve fenerler yakılmıştı. Bu muhtemelen, kızınınkinden ziyade Papa'nın coşkulu sevincini yansıtıyordu; bununla birlikte Lucrezia da kendi tarzınca durumdan memnundu.

Cesare Borgia 25 Eylül'de Fransa'nın Napoli'ye karşı yürüttüğü başarılı savaştan dönüp Roma'ya geldi. Seferden sonra yorgun düştüğü ve hemen yatağına geçip dinlendiği söyleniyordu. Bu konuda birbiriyle çelişen raporlar vardı; Ferrara elçisi şöyle yazmıştı: "Hasta olduğunu sanıyordum, ama dün akşam hiç ara vermeden dans etti ve bu gece de ünlü Düşes [Lucrezia] haşmetmeaplarının Papa'nın sarayında vereceği akşam yemeğinde yine dans edecekmiş."[12] Burchard'ın *Journal* [Günce] adlı eserindeki bir kayıt ise bu konuyu daha iyi aydınlatır:

> Dük [Cesare] eski hastalığından muzradipti; Napoli'nin fethinden sonra şikâyetleri tekrarlamış, hekimlerine göre hem zihinsel hem de fiziksel olarak etkilenmişti. Kendisini dansa kalkmaya ve eğlencelere katılmaya zorlamış olsa da, hizmetliler onu bitap bir vaziyette ve kimi zaman acı içerisinde yatarken bulduklarını anlatıyorlardı.[13]

VI. Alexander ve Cesare Borgia, 25 Eylül'de seyahate çıkıp, eskiden aristokrat Caetani ailesine ait olan mülkleri ve bu bölgede "elde ettikleri" kaleleri denetlemek için bir haftalığına Roma'nın kuzeyindeki Civita Castellana'ya gittiler. Daha önce de olduğu gibi, Lucrezia

11 ve devamı; Burchard, *Liber*, s. 375.

12 Ferrara elçisi, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 150.

13 Burchard, *Journal*, alıntılanan a.g.e.

Roma'da yetkili bırakılmıştı. Papa ve oğlu 17 Ekim'de, Savelli ve Colonna ailelerinden aldıkları ve bazıları kayda değer ölçüde takviye görmüş kaleleri teftiş etmek için yine bir haftalığına Roma'dan ayrıldıklarında da aynısı yapılmıştı. VI. Alexander, bu mülklerden bazılarının, özellikle Cesare'nin ilk Romagna seferi sırasında Borgia ailesine gösterdikleri sadakat karşılığında ödül olarak Orsini ailesine verilmesine karar vermişti. Papa ve oğlu Roma'nın çevresindeki tüm toprakların kendi hâkimiyetleri altında kalacağını teminat altına alıyorlardı. VIII. Charles Fransa'ya döndükten sonra otokrat düşmanları tarafından Papa'ya gösterilen itaatsizlik (Colonnalar Ostia'yı işgal etmiş, Roma dışında yer alan aristokratik ailelerin kaleleri Fransız bayrağını dalgalandırmaya devam etmişti) bir daha tekrarlanmayacaktı. Kabul edilmelidir ki, güçlü Orsini ailesi papalık otoritesine karşı yapılan bu hakaretlerde başrolü üstlenmişti. Ama artık, en azından şimdilik, sadakatlerini göstermiş olduklarına göre, yapılacak en doğru (ve stratejik açıdan en yararlı) şey onları ödüllendirmekti. Köklü aristokrat aileler bu şekilde bölünmüş olduğundan, daha önce yaptıkları gibi, artık güçlerini birleştirip papalığın etkisini engelleyemiyorlardı. Ayrıca, VI. Alexander'ın bu bölgeye ve Roma'nın kuzeyindeki kalelere sahip olması, Apeninler üzerinden doğrudan Romagna'ya giden güzergâhın Papalık Kuvvetleri'nin hâkimiyetinde kaldığı anlamına geliyordu.

Âdet olduğu üzere, kış geldiğinde tüm askerî etkinlikler durdurulurdu. Bunun da gayet maddi sebepleri vardı. Özellikle Apenin Dağları'ndaki geçitler kar ve çamurla kapandığında; büyük piyade, süvari ve topçu birlikleri için geçilemez hâle geliyordu. Ama durum ne olursa olsun, Cesare Borgia tüm bölgeyi kendisi için güvenlikli hâle getirme maksadıyla, çoktan Romagna'ya üçüncü bir sefer yapma planlarına başlamıştı bile. Tüm İtalya da bunun farkındaydı. Ancak Cesare ve babasının beslediği bölgesel emellerin Romagna'yla sınırlı kalıp kalmayacağı konusu hâlâ bir soru işareti olarak kalmaya devam ediyordu.

Lucrezia Borgia'nın düğünü için hazırlıklar yapan Ferraralı I. Ercole, Roma'dan Borgia soy ağacının bir nüshasını kendisine

göndermelerini istedi; böylece bunu sarayında sergileyebilecek ve kendi seçkin atalarının soy ağacına bunu ekleyebilecekti. D'Este ailesi bu konuda oldukça iddialıydı. Hem Napoli hem de İspanyol (Aragon kolu) kraliyet aileleriyle, bunların yanı sıra Milano Dukalığı (Sforzalar) ve Gonzaga hanedanıyla (komşuları olan Mantova'nın hükümdarları) bağları vardı. I. Ercole'nin iddiaları bunlardı; hatta Roma imparatorlarını taklit ederek, Ferrara paralarının üzerine kendisinin *divus* tarzında (ilah benzeri) resimlerini bastıracak kadar ileri gitmişti. Daha önce de bahsedildiği üzere, VI. Alexander da meşhur hükümdarlarla kendisi arasında bir bağ kurmakla ilgileniyordu, ancak bu yalnızca şimdiki zamanı ve şimdiki çıkarlarını kapsıyordu. Geçmişle pek ilgilenmiyordu; Borjaların I. Ramiro üzerinden kraliyet ile bağı olduğunu söyleyen şüpheli iddiası bu olayda görmezden geliniyor gibiydi. I. Ercole'nin Borgia soy ağacı talebine yanıt olarak, hemen Borgiaların Borja derebeyi ve Aragon tahtında hak iddia eden Ataresli Don Pedro'nun soyundan geldiğine dair sahte bir soy kütüğü uyduruldu. Oysa Borgiaların Aragon Kralı I. Ramiro'dan geldiği iddiası bile şüpheli iken, Don Pedro'dan geldikleri iddiası tamamen düzmeceydi; Aragon hanesinin bu kolu hiçbir vâris bırakmadan vefat etmişti.

I. Ercole ve sarayındaki şecere uzmanının bu sahte iddiayla ne yaptığına dair bir kayda rastlanmaz. Öte yandan, Ferrara elçisinin Roma'ya yazdığı raporlar büyük bir ilgiyle inceleniyordu. Tüm İtalya'da Lucrezia ve ağabeyiyle ilgili kötü dedikodular dolaşıyordu ve I. Ercole oğlunun müstakbel karısının davranışlarının bu söylentilerle hiçbir ilgisi yokmuş gibi görülmesi gerektiği konusunda kararlıydı. I. Ercole tarafından bilhassa bu amaçla Roma'ya gönderilen bir sefir, raporunda şunları yazmıştı:

> Umarım Ekselansları Madonna [Lucrezia] Heşmetmeapları'ndan memnun olurlar; çünkü kendisi öylesine nezaket ve fazilet sahibidir ki, size nasıl hizmet edeceğinden başka hiçbir şey akıllarına dahi gelmez.[14]

14 Bartolommeo Bresciani'den gelen mektup, alıntılanan: Edmund Gardner, *Dukes and Poets in Ferrara, Fifteenth and Sixteenth century* (Londra, 1904) s. 402 n.

I. Ercole'nin bu dönemde Roma'dan kendisine haber gönderen en az dört tane sefiri vardı. Bununla birlikte Cesare'nin davranışlarıyla ilgili haberler pek de güven vermiyordu. Bunlardan birine göre Papa'nın kendisi bile;

> [Oğlu Cesare'nin] geceyi gündüze, gündüzü de geceyi çevirmesinden yakınıyordu. Öyle davranışları vardı ki, babası ölürse fethettiği yerleri nasıl elinde tutacağına dair insanın aklında şüphe uyandırıyordu. [Papa], oğlunun tam tersine, [halkı] sağduyulu ve istekli bir şekilde karşılayan Düşes Lucrezia'yı övüyor, Spoleto'yu yönetme şeklini ve onunla birlikte ele aldığı her konuda Papa'nın gönlünü fethetme şeklini takdir ediyordu.[15]

Bu gönderiden de anlaşılacağı üzere, her ne kadar babasının ölümünden sonra iddiasını savunmak zorunda kalacağı düşünülse de, tüm İtalya'da Romagna'nın artık Cesare Borgia'ya ait bir derebeylik olduğu gözüyle bakılıyordu.

Tahmin edileceği üzere, nihayet bu Ferrara sefirlerinden biri Lucrezia'nın kişisel hayatıyla ilgili daha gerçekçi bir fikir edinmeyi başardı: "Ne zaman Papa'nın sarayına gitse, tüm geceyi sabaha karşı üç dörde kadar dans ederek ve oyunlar oynayarak geçiriyor ve çok yoruluyor."[16] Tüm bunlar özellikle bir partide yaşanan aşırılığın yanında hiçbir şeydi. Dört Ferrara elçisi de bu haberi atlamıştı; ama teşrifatçı Burchard tarafından tüm detaylarıyla kayda geçirilecekti:

> 31 Ekim Pazar akşamı Don Cesare Borgia papalık sarayındaki dairesinde bir akşam yemeği verdi. Bu yemeğe elli kadar fahişe katılmış, yemekten sonra hizmetçiler ve diğerleriyle dans etmişlerdi. Başlangıçta giyiniktiler, sonra soyundular... Etrafa kestaneler saçılmıştı; fahişelerin ise çıplak bir şekilde elleri ve dizlerinin üzerinde eğilerek [vajinalarıyla] bunları

15 Alıntılanan: Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 120.

16 Ferrara elçisi, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 150

> toplaması gerekiyordu... Papa, Don Cesare ve Donna Lucrezia onları seyrediyordu. Sonunda en çok fahişeyi beceren erkeğe ödül verildi.[17]

Perugialı kronik yazarı Francesco Matarazzo bile Papa'nın "ışıkları söndürdüğünü, erkek ve kadınların giysilerini çıkarıp eğlendiklerini"[18] yazacak kadar ileri gitmişti. Bu raporlarda abartı ihtimali olsa da bazı ayrıntılar ikna ediciydi. Hiçbir şey olmasa bile, Borgialar kesinlikle şöhretlerine uyan bir hayat sürüyor gibi görünüyorlardı.

Şimdi kaçınılmaz olarak bu üç merkezî figürün ruhani inançlarının ne olduğu sorusu ortaya çıkıyor. VI. Alexander'ı ele alırsak, davranışları ilahi bir varlığa duyulan inançla bağdaşıyor muydu? Papa tanrıya inanıyor muydu? Papalığından önceki otuz altı yıl boyunca, Kardinal Rodrigo Borgia olarak en az beş papaya şansölye yardımcılığı yapmış, bu da onun günlük ibadetlerini düzenli olarak yerine getirmesini ve diğer dinî törenlere katılmasını sağlamıştı. Ancak bu ahlaksız davranışları, kesinlikle temel Hristiyan inancıyla (Buna Cehennem, Araf ya da Cennet'teki ahiret hayatı da dâhildi) çelişiyordu. Karakteri, bir kurtuluş umudu göstermiyordu. Ama yine de, batıl inançlara derinden inanan biri olması, doğaüstü güçlere ve metafizik dünyaya duyulan göstermelik bir inançtan fazlasını ifade ediyor gibi görünüyordu. Birden fazla yorumcunun da işaret ettiği gibi, VI. Alexander olduktan sonra, "Papa dışardan bakıldığında din görevlerinin gereklerini titizlikle yerine getiriyor ve Bakire Meryem tarikatına içtenlikle bağlı gibi görünüyordu."[19] Bu tezatlar VI. Alexander'ın inancının kesinliğini anlamayı zorlaştırıyor, tabi eğer gerçekten inanıyorsa.

Kızı Lucrezia'ya gelirsek: Hayatının bu aşamasına kadar sergilediği davranışların aksine, görünen o ki babasıyla olan yakınlığı, ona sade fakat derin bir Tanrı inancı aşılamıştı. Nasıl bir psikolojik zarar görmüş olursa olsun (babasının onu istikrarsız bir şekilde siyasi bir

17 Burchard, *Journal* (Turmel), s. 310.

18 Bkz. Francesco Matarazzo, *Chronicles of the City of Perugia 1492–1503*, çev. E. S. Morgan (Londra, 1905), s. 209.

19 ve devamı; bkz. Hibbert, *The House of Borgia*, s. 152.

piyon olarak kullanması ve ağabeyinin eşlerine öldürme niyetiyle yaklaşması sırasında) inancı zedelenmiş gibi görünmemektedir. Bu tarihe kadar, din onun hayatında pek de belirleyici bir rol oynamamıştı; ama ileride de göreceğimiz gibi, ilerleyen yıllarda sarsılmaz bir inanç gösterecekti.

Cesare Borgia söz konusu olduğunda ise bambaşka bir ruhsal durumla karşılaşıyoruz. Öğrencilik yıllarından itibaren Cesare, herhangi bir geleneksel tanrıya pek de inanmadığı konusunda açık olmuştu. Hatta, onun "küstah ateistliği" babasında oldukça derin bir rahatsızlığa, genellikle de öfkeye sebep olmuştu (İşin ironik yanı, bu durum VI. Alexander'ın, her zaman belirgin olmasa da, manevi yanını güçlendirmiş gibi görünüyor.) Cesare Borgia'nın davranışları kaçınılmaz olarak Hristiyan inancı eksikliğini yansıtıyordu. "İtalya'nın en yakışıklı adamı" olduğu ve cazibesinin dehasına denkliği, entelektüel açıdan göz kamaştırıcılığı gençlik yılları boyunca, hiçbir manevi temayül belirtisi göstermemişti. Sıra dışı bir şekilde on sekiz yaşında kardinal olarak atandıktan sonra bile, önceki hayatına devam etmişti. Kabul edilmelidir ki, onun bu zevk düşkünlüğü görülmemiş bir şey değildi. O tarihe kadar kardinallerin aşırı zenginlik ve dünyevi hayatları dillere pelesenk olmuştu; Cesare Borgia'nın dikkat çekmesine neden olan şey ise onun psikolojik yaradılışıydı. Frengi kapmadan çok daha önce, kişiliği tehlikeli bir istikrarsızlık sergilemeye başlamıştı. Dostlarıyla avlanmaktan çok zevk alan, temas ettiği herkesi etkileyen bu müsrif gösteriş budalası, zaman zaman kimseye haber vermeden günler boyu ortadan yok olur, karanlık bir odada yatağından çıkmadan vakit geçirirdi. Anlaşılan o ki baştan beri, kişiliğinde daimî ve onu yaralayan depresif bir unsur vardı. Her şeyin ötesinde kendine özgü bir hassasiyeti vardı. Kasıntılığının ve inatçılığının altında derin bir kırılganlık yatıyordu. En küçük bir saygısızlığı bile pek affetmiyordu; öcünü sert bir şekilde alma eğilimindeydi. Daha önce bahsettiğimiz dili kesilen ve eline çivilenen Romalı hicivci, Cesare Borgia'nın sadist intikamından nasibini alan münferit bir kurban değildi. Kısa süre sonra benzer örneklerle ilgili hikâyeler yayılmaya başlamıştı. Papa'nın

oğluna hakaret edenlerin hayatı, cesetleri korkunç şekilde bozulmuş bir hâlde Tiber'de yüzecek şekilde sonlanırdı. Benzer şekilde, kız kardeşiyle arasındaki olağan dışı yakınlık, en az iki cinayete daha sebep olmuştu: Sevgilisi Perotto'nun ardından Lucrezia'nın sevgili kocası Alfonso da Tiber Nehri'ni boylamıştı. Ayrıca ilk kocası Giovanni, Cesare'nin elinden kaçarak kurtulabilmişti. Daha önce de gördüğümüz gibi, Cesare'nin doğrudan dâhil olduğu cinayetler yalnızca bunlar değildi. Cesare'nin Papalık Kuvvetleri başkomutanlığı görevindeki talihsiz selefinin yani küstah ve beceriksiz kardeşi Juan'ın acımasız bir şekilde ortadan kaldırılması, muhtemelen onun en sansasyonel saldırısıydı. Askeri kariyerinin ilerideki aşamalarında bir komutan olarak gücünü ispatlamış ve kendi topraklarını ele geçirmişti. Bu dönemde giderek artan dürtüsel öngörülemezliği, babasının sorumluluğu altında olmaktan uzaklaştığını gösteriyordu; üstelik bu başarıların yolunu açan strateji ve diplomasinin neredeyse tamamı babasına ait olmasına rağmen. Görünen o ki, Cesare Borgia söz konusu olduğunda, elimizde deha pırıltısı ve istikrarsızlıkla yan yana yürüyen, maneviyattan tamamen yoksun bir zihin vardır.

14. BÖLÜM

CESARE'NIN SAVRULUŞU

Roma'da çıkan dedikodulara göre, Cesare Borgia 1501 sonbaharında neredeyse her gece Vatikan'daki dairesinde parti vererek kendini tüketmeye devam ediyordu. Gündüzleri nadiren Roma sokaklarında görülüyordu. Yine de bu gündüz gezintilerinden birinde dramatik gelişme yaşandı. Cesare Borgia artık siyah kadife ceketini ve pelerinini giyip tepeden tırnağa karalara bürünmekle kalmıyor, aynı zamanda siyah bir maske de takıyordu. Dönemin hekimlerinden Paolo Giovio'ya göre bunun sebebi, tekrar çıkmaya başlayan ve biçimsizleştiren frengi "çiçeklerini" kapatmak istemesiydi. Giovio Cesare'nin yüzünün "esmerleşmiş ve lekelerle şekli bozulmuş"[1] olduğunu söylüyordu. Bununla birlikte, Giovio bu dönemde Roma'da yaşamıyordu ve muhtemelen [duyduğu] dedikoduları dile getiriyordu. Dahası, frengiyle ilgili modern bilgiler bu döküntülerin hastalığın ikinci safhada olduğunu gösterdiğini ileri sürer; Cesare'nin 1498'de Napoli'den döndükten sonra yüzünde beliren döküntüler de bunlardır. Birkaç yıl boyunca başka bir bozukluk görülmeyecektir; ta ki bu hastalığın korkunç ve genellikle ölümcül üçüncü aşaması ortaya çıkana kadar. Ancak hastalık, şahsi hekimi Gaspar Torella'nın kendisine verdiği basit ilaçlarla bile tedavi edilse, çoğunlukla üçüncü safhaya geçmiyordu. Dolayısıyla, bu dönemde Cesare Borgia'nın yüzünde belirgin "çiçeklenme"ler olması pek de ihtimal dâhilinde değildi. Siyah maske takmayı tercih etmesinin arkasında başka nedenler olması daha muhtemeldi. Bu

1 Paolo Giovio, farklı kelimelerle aktaran: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 131.

nedenlerden biri pekâlâ dramatik bir etki yaratma isteği olabilirdi. Bu siyah maskenin, hizmetlileriyle birlikte Roma'da dolaşırken kimliğini gizlemeye yarıyor olabileceği de ileri sürülmüştü. Siyasi nedenlerle ya da intikam amacıyla ona suikast yapmak isteyen biri, bu siyah maskeli kişinin Cesare Borgia mı yoksa onu öldürmeye çalışan birini konuşturmak amacıyla yerine geçen biri mi olduğundan emin olamazdı.

Benzer şekilde, Cesare Borgia'nın neredeyse her gece parti verdiği ile ilgili haberler de bir abartıymış gibi görünüyor; özellikle de mevsim sonbahardan kışa dönerken. Daha önceki olaylara paralel olarak, Cesare Borgia kendini fiziksel olarak Romagna'ya gerçekleştireceği üçüncü seferin zorlu koşullarına hazırlıyordu. Zihni de hâlihazırda stratejilerini planlamaya başladığı gelecek sefere odaklanmıştı.

I. Ercole'nin Ferrara sefirlerinden aldığı haberler, Lucrezia Borgia'nın gelini olmaya layık olup olmadığıyla ilgili korkularını yatıştırmış olmalıydı. Artık Lucrezia'yla yapılacak vekaleten evliliğin Roma'da gerçekleşmesine izin vermeyi kabul ediyordu. Evlilik, 30 Aralık günü ihtişamlı bir seremoniyle kutlandı. Lucrezia Borgia'nın Aziz Petrus Bazilikası'nın önündeki meydana gelişi şöyle anlatılıyordu: "Üzerine İspanyol tarzında altın sırmalı bir pelerin giymişti; uzun kuyruğu küçük bir kız tarafından taşınıyordu. Kocasının erkek kardeşi ona eşlik ediyordu."[2] Bu töreni, Vatikan'da gerçekleşen bir ayin izledi; vaazı ise Adria Piskoposu Niccolò Maria d'Este (I. Ercole'nin gayrimeşru yeğeni) verdi. Piskoposun vaazdan önce VI. Alexander ile görüşmediği gayet açıktı; yoksa Papa'nın vaiz kürsüsünden verilen kısa konuşmalar dışında hiçbir şeye tolerans göstermediğini bilirdi. Sonuç olarak, Papa Piskopos'un konuşmasını "birkaç kez" bölerek vaazını sonlandırmasını istedi. Buna rağmen Lucrezia'nın vekaleten evlilik töreni başarıyla tamamlandı.

Tören, at yarışlarıyla açılan Karnaval ile aynı zamana denk gelmişti; anlaşılan o ki Lucrezia'nın ağabeyi Cesare tüm ilgiyi kendi üzerine çekmişti. Yarışlar, Campo dei Fiori meydanından yaklaşık bir mil uzaklıktaki Aziz Petrus Bazilikası'na kadar giden Roma sokaklarında

2 ve devamı; Burchard, *Liber Notarum* (Paris, 2003 basımı), s. 387.

gerçekleşiyordu. Daha önce de gördüğümüz gibi, Cesare Borgia bu at yarışlarını çok ciddiye alıyordu; bu konudaki baş rakibi olan Mantova Marikisi Francesco Gonzaga da öyle. Bu adam, 1493 yılında Palio yarışını kazanıp gösteriş yapmak için atıyla hile yapan Cesare'ylė gırtlak gırtlağa gelen Gonzaga'ydı. "Kısa boylu, pörtlek gözlü, kalkık burunlu, inanılmaz derecede cesur ve İtalya'nın en iyi şövalyesi gözüyle bakılan"[3] biri olarak tanımlanıyordu. Bir dönüm noktası olan Fornovo Muharebesi'nde, VII. Charles'ın ordusu karşısındaki Kutsal İttifak kuvvetlerinin acemi komutanı da yine aynı kişiydi. Gonzaga, Borgia'ya yukardan bakıyordu: Onu görgüden ve onurdan yoksun, sonradan görme bir piç olarak görüyordu ve en azından yarış konusunda ona bir ders vermeye kararlıydı.

30 Aralık'ta gerçekleştirilen Karnaval'da üç ana yarış yer alıyordu. İlki Berberî atları (Arap atının yakın akrabaları) arasındaydı; bir diğeri jennet atları (küçük İspanyol atları) arasında, üçüncüsü ise kısraklar arasında yapılıyordu. Her yarışta ödül olarak birer top kaliteli kumaş veriliyordu. Fakat Cesare Borgia ve Francesco Gonzaga arasında söz konusu olan şey bundan çok daha fazlasıydı. Burchard'a göre, bu üç yarış sırasında da;

> Büyük bir şiddet gösterildi ve hile yapıldı. Mantova Markisi Francesco Gonzaga'nın Berberî atı birinci oldu; ancak kumaşı alamadı çünkü atın sürücüsü daha yarışın başında düşmüştü. Dolayısıyla ödül Dük Cesare'ye ait olan Berberî atına verildi. Jennetlerin yarışında da ödül Dük Cesare'nin hanesine yazıldı; ancak at, Campo dei Fiori'den diğer atlarla birlikte çıkış yapmak yerine, daha diğer atlar gelmeden Şansölye Yardımcısı'nın sarayından [eski Borgia konutu] çıkarken görülmüş, bu şekilde birinci olmuştu. Kısrakların yarışı sırasında ise Dük Cesare'nin seyislerinden biri Sant'Angelo Köprüsü'nde kendi parkurundan çıkarak, en önde giden kısrağın jokeyini düşürmüştü.[4]

3 Bkz. David Nicolle, *Fornovo 1495* (Oxford, 1996), s. 13.

4 Burchard, *Liber Notarium* (2003 basımı), s. 386–7.

Gonzaga bu kez ağır bir mağlubiyet almıştı. Cesare Borgia kendi evinde yenik düşürülmeye izin veremezdi; tıpkı babası Papa'nın, kendi kilisesinde verilen vaazda uzun bir ahlak dersine maruz bırakılmaya tahammül etmeyeceği gibi. Bu iki olay, Borgiaların kendilerini nasıl gördüğüne ve dolaylı olarak İtalya aristokrasisi içinde onlara nasıl davranıldığına örnek teşkil eder. Aynı zamanda da çarpıcı bir gerçeği gözler önüne serer: Artık Borgialar iktidardadır ve kendi tercihlerine göre yönetmektedirler.

Lucrezia'nın Roma'da vekaleten gerçekleştirilen evlilik töreninin ardından Aziz Petrus Meydanı'nda bir dizi abartılı kutlama yapıldı; boğa güreşleri ve çeşitli yarışlar da buna dâhildi. Hatta, bazı insanlar antik dönemlerden beri şehirde bu ölçekte bir kutlama yapılmadığını söylüyordu. VI. Alexander kızının hiçbir şeyden mahrum kalmamasını istiyordu. Lucrezia'nın uzaklardaki Ferrara'da olan kayınpederi I. Ercole'nin de, yakında oğlu ve vârisi ile bir araya gelecek bu kadına karşı benzer bir zayıf noktası var gibiydi. I. Ercole Roma'ya en az 1.500 kişilik bir heyet göndermişti; bunlar arasında Ferrara'nın bütün seçkin vatandaşları ve asilzadeleri de vardı. Bu heyetle gönderilen çok sayıdaki düğün hediyesi arasında en az 70.000 dukalık bir mücevher de bulunuyordu. I. Ercole, VI. Alexander'ın ne kadar savurgan biri olabileceğini iyi biliyordu ve d'Este ailesinin Kutsal Şehir'deki düğün kutlamalarında altta kalmasını istemiyordu.

Sonunda Lucrezia'nın Ferrara'daki evlilik hayatı için şehirden ayrılma vakti geldi. 6 Ocak 1502'de, Roma çatılarına kar taneleri düşer düşmez, Lucrezia büyük bir kafilenin başında yola çıktı. İçi ermin kürküyle astarlı, altın renkli koruyucu bir pelerin giyiyordu; sürdüğü katırın "koşum takımı altın varaklarla süslenmiş, üzerindeki uzun ve geniş örtü ise dut rengi kadife bir kumaştan yapılmıştı."[5] Babası, Vatikan'da aceleyle bir pencereden diğerine koştururken görülmüştü; Lucrezia bineği üzerinde uzaklaşırken, babası bir anlığına da olsa onu görmeye çalışıyordu. Sanki onu bir kez daha göremeyeceğini biliyor gibiydi.

5 Beltrano Constabili'nin Ercole d'Este'ye yazdığı mektup (6 Ocak 1502).

Lucrezia'nın iki küçük çocuğunun anneleriyle birlikte yolculuğa çıkmasına izin verilmedi. Dönemin protokol kurallarına göre yeni gelinin, eğer bakireyse Ferrara'ya tek başına gitmesi beklenirdi. Ayrıca tüm ünvan ve arazilerinden feragat etmişti; bunların pek çoğu daha önce babası tarafından ona verilen eski Colonna ve Savelli mülkleriydi. Bunlar çocuklarına kalacaktı. Bu nedenle, öldürülen ikinci kocası Bisceglie Dükü Alfonso'dan olan iki yaşındaki oğlu Rodrigo, Sermoneta dükü olmuş; büyük oğlu gayrimeşru Giovanni ise (*İnfans Romanus*) Nepi Dukalığ'ını miras almıştı. Bu durum, her ne kadar doğrulanmamış olsa da, Giovanni'nin onun oğlu olduğunun bir başka göstergesi gibi görünmektedir.

Roma'dan ayrıldıktan sonra Lucrezia ve kafilesi kuzeye, Apeninler'e doğru yola çıktılar. Şehir surlarının dışındaki ilk birkaç mil boyunca Cesare de ona eşlik etti, ama Papalık Muhafızları askerlerinin, yolculuğu boyunca Lucrezia'yı koruma konusunda yeterince bilgilendirildiğinden emin olduktan sonra, kız kardeşiyle vedalaşıp Roma'ya geri döndü. O an ne hissettiği hakkında sadece varsayımda bulunulabilir; ancak, o da en sevdiği insanı kaybediyor gibi görünüyordu.

Lucrezia ve uzun kafilesi Via Flaminia yolundan devam edip dağları geçti. Bu, basit bir kafile değildi. Yalnızca Lucrezia'nın eşyalarını taşıyan katar bile kırk iki katırdan meydana geliyordu; onun kişisel renkleri olan sarı ve dut renginden kumaşlarla süslenmişlerdi ve 200.000 dukadan çok daha değerli bir çeyiz taşıyorlardı. Lucrezia'ya, kocası Alfonso d'Este'nin iki erkek kardeşi, Ferrante ve Sigismund eşlik ediyordu; onlar da VI. Alexander'ın verdiği 100.000 dukalık çeyizi taşıyorlardı. Aslında, Lucrezia'nın çeyizine pahalı mücevherlerden oluşan küçük bir servet eşlik ediyordu; çünkü Papa kızına karşı cömert davranmak adına papalık sandıklarını boşaltmıştı. Çeyiz, evlilik töreni ve eğlenceler için yapılan tüm masraflardan sonra, VI. Alexander kızının Ferrara'ya giden kafilesinin ulaşım masraflarını karşılayacak parası kalmadığını gördü. Bunun sonucunda da Roma'da ikamet eden kardinallere bir ferman çıkararak, yolculuk için hepsinin ikişer tane at ve katır vermesi gerektiğini ilan etti (Burchard'ın da ileride günlüğüne kaydettiği gibi: "Bu hayvanların

hiçbiri geri dönmedi.")[6] Lucrezia'nın kafilesine ayrıca I. Ercole tarafından Roma'ya gönderilen birkaç yüz kişilik Ferrara heyeti de eşlik ediyordu; böylesi bir yol kafilesine ister istemez çok sayıda silahlı muhafız gerekiyordu. Dönemin Venedikli günlük yazarı Genç Marino Sanuto'ya göre, Lucrezia Borgia'nın kafilesi toplam "753 kişi, 426 at ve 234 katırdan"[7] meydana geliyordu.

Kafilenin Ferrara'ya giden 300 millik dolambaçlı yolu kat etmesi neredeyse bir ay aldı. (Normalde, hızlı bir ulak bu mesafeyi yaklaşık dört günde alırdı.) Karlı dağ geçitleri ve kış ortasında çamura batmış yollarda yapılan seyahat yeterince yorucu değilmiş gibi, Lucrezia'nın, seyahati sırasında durduğu her yerde günlerce süren kutlamalar yapması bekleniyordu. Bunlar her zaman isteyerek yapılmıyordu, ama her şehir tüm İtalya'nın bu olayı izlediğini biliyordu ve itibar kazanmak için cömert eğlenceler düzenlemek gerekiyordu. Perugia'yı geçtikten sonra bir sonraki durak Urbino'ydu; burası Dük Guibaldo da Montefeltro ve Gonzaga ailesinden gelen eşi Elizabetta'nın memleketiydi. Guibaldo da Montefeltro, Papa'nın oğlu Juan Borgia'yla birlikte papalık kuvvetleri için savaşırken esir alındığında fidyesini ödemeyen VI. Alexander'ı hiç affetmemişti. Guibaldo'nun karısı Elizabetta, hem Gonzaga ailesine mensuptu hem de dedikodu heveslisi biriydi; ayrıca Lucrezia'yı küçümsemek için güçlü nedenleri vardı. Ama yine de gece gündüz cömert bir konukseverlik sergileyerek, misafirperver ve kibar ev sahipleriymiş görüntüsü verdiler.

Lucrezia, Urbino'dan sonra, ağabeyinin onun için çizdiği güzergâh boyunca kıyı şeridine doğru ilerledi. Burada Pesaro'da kalması gerekiyordu; bu şehir ona en acı anılarını hatırlatıyordu. Burası, ilk eşi bahtsız Giovanni Sforza ile yaşadığı yerdi. Ama Lucrezia buraya gelene kadar bitkin düşmüştü. Bütün misafirperverliğini ve protokolü bir kenara bırakıp, her şeyden elini ayağını çekti. Ferrara sefirlerinden birine göre, "Odasından çıkmıyordu, saçlarını yıkamak [için orada kaldığını söylüyordu]; ama bunun asıl sebebi onun

6 Burchard, *Diarium* (Londra, 1963), alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 162.

7 Bkz. Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 137.

kasvetli ve mesafeli duruşuydu."[8] Buradan sonra Lucrezia güzergâh üzerindeki bütün küçük şehirlerde konakladı; ama ziyaretler çoğunlukla "saçını yıkadığı" günlerle noktalanacaktı. Muhtemelen gittikçe yorgun düşmüştü; ama en sonunda kocası Alfonso d'Este ile ilk kez karşılaştığında en iyi hâliyle görünmek istiyordu.

Ağabeyinin yeni toprakları olan Romagna'ya varınca, Cesare'nin İspanyol valisi Ramiro de Lorqua tarafından karşılandı. Ramiro de Lorqua, en ideal şartlarda bile göz korkutucu bir figürdü; ancak Lucrezia için bundan daha fazlasını ifade ediyordu. Onun, Miguel da Corella'nın can dostu olduğunun gayet farkındaydı; bu adam ağabeyinin diğer sağ koluydu ve ikinci kocası Alfonso'yu boğan kişiydi. Lucrezia'yı ağırlayan kişiler, çoğu zaman onun güzelliğinden, kültüründen ve saray adabından etkilenirlerdi. Karşılarındaki kişinin, Roma'da çıkan dedikodularla yayılan, İtalya'nın her yerindeki muhbirler tarafından da abartılan efsanevi ahlaksız figürle alakası bile yoktu.

Bu sırada Ferrara'da bulunan Lucrezia'nın kocası Alfonso d'Este, yeni eşiyle ilgili merakına yenik düşmüştü ve bu merak duygusu onun zarafeti ve güzelliğinden bahseden haberlerle daha da yükselmişti. Daha önce müstakbel karısı ve skandallarla dolu şöhretine dair duymuş olabileceği tüm endişeler yok olmuştu. Derhâl onu kendi gözüyle görmesi gerektiğine karar verdi. Tüm protokolü bir yana bırakarak etkileyici bir jest yaptı; hemen atına atlayıp, törenle Ferrara'ya girmeden önce, Bologna bölgesi sınırındaki küçük Bentivoglia köyünde onu görebilmek için son sürat Lucrezia'nın yanına gitti. Zambotti'ye göre: "Bu hareketi, lordunun onu görmek istemesi herkesin, özellikle de gelin ve yanındaki hanımların hoşuna gitmişti."[9]

Alfonso d'Este, bir aristokrat ve kaba bir askerin ilginç bir şekilde bir araya gelmiş hâliydi. Lucrezia'dan dört yaş büyüktü ve fiziksel olarak güçlü bir duruşu vardı. Ancak bu romantik jest aslında onun karakterine aykırı bir şeydi. Daha ziyade maço biriydi; kaba

8 Ercole d'Este'ye yazılan mektup (22 Ocak 1502).

9 ve devamı; Zambotti vb, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 164–9.

saba hareketleri ve tavırları onu erkekler için iyi bir lider ve asker yapıyordu. Öte yandan, kadınlar söz konusu olduğunda şehrin gürültülü tavernalarındaki fahişeleri tercih ediyordu. Buna rağmen, zekâ veya yetenekten yoksun biri de değildi. Hümanist şairleri bilir, ancak metal ustalarıyla çalışmayı ve yeni havan topu tasarlamayı tercih ederdi. Lucrezia onun aniden ortaya çıkmasından ihtiyatlı bir şekilde hoşlansa da, asıl etkilenen kişi Alfonso'ydu. Cüretkâr bir şekilde, Lucrezia'ya evliliklerini hemen orada takdis etmesini teklif etti ancak Lucrezia bu teklifi nazik bir şekilde reddetti. Bunun üzerine Alfonso blöf yaparak veda etti; Lucrezia ve kafilesini nehir üzerinden Ferrara'ya getirecek kraliyet kayığında bırakıp geri döndü. Böylece Lucrezia, beklendiği gibi 30 Ocak'ta, yani Roma'dan ayrıldıktan yirmi dört gün sonra şehre vardı.

Lucrezia, Ferrara kapılarının önünde yetmiş yaşındaki kayınpederi I. Ercole d'Este tarafından zarif bir şekilde karşılandı. Lucrezia atıyla sokaklardan geçerken coşkulu alkışlar kopuyordu. Evlerin yan taraflarındaki balkonlar duvar halılarıyla süslenmişti; Tedaldo Kalesi'nin burçlarından top atışları yapılıyor, Lucrezia yaklaşırken borazanlarla karşılama müzikleri çalınıyordu. Ferrara'nın ana meydanı vatandaşlarla dolmuştu; öyle ki izleyenlerden birine göre "İğne atsan yere düşmezdi."

İlerleyen günlerde Lucrezia'nın "hayat ve neşe dolu" olduğu söyleniyordu. Asıl düğün gecesinde Alfonso'nun "mızrağını üç kere kırdığı" bildirildi. Bu haber, VI. Alexander'a usulünce aktarılmış; o da durumdan memnun olmuştu. Alfonso her geceyi yeni eşiyle geçiriyor, ama erkenden ayaklanıyordu. Gündüz saatlerinde eski alışkanlığına geri dönüp dökümhaneye ve tavernalara gitmeye devam ediyordu. VI. Alexander bu haberlerden rahatsız olmuyor, sadece şu yorumu yapıyordu: "Gençliğinin keyfini çıkarıyor." Bu esnada, Lucrezia ise sabah saatlerini yatağında geçiriyordu. Kendisini bulduğu bu yeni ve büyüleyici şehirde bir sürü yeni şeyle karşılaşmış olsa da, Roma'yı ve ailesini özlemiş, memleket hasreti çekmeye başlamıştı bile.

Roma'ya geri dönersek, VI. Alexander; yedi kardinal, yedi piskopos ve yüz kadar hizmetliden oluşan büyük bir papalık maiyetinin

eşliğinde Civitavecchia'ya seyahat etmişti. Buradan sonra, denizden sahil şeridi boyunca yukarıya, kısa süre önce papalığın mülkiyetine geçen Piombino'ya gitme planı yaptılar. Burchard'a göre:

> Papa'nın seyahati için üç tane tekne hazırlanmıştı ... ve kürekçilere ihtiyaç vardı. Bu iş için basit suçlardan hapse girmiş tüm mahkumları kullandılar; ayrıca Roma'daki hanlardan veya meydanlardan da pek çok kişi buldular. Bu insanlar ne gerekiyorsa yapılarak, yani zorla ve hileyle bu işe razı edilmişti.[10]

Borgia'nın planlarının ayrıntıları henüz netleşmemişti, ancak Piombino'nun Floransa açısından kilit bir stratejik pozisyonda olduğu açıktı. Piombino, şehrin güneyinde kalan topraklar için önemli bir üs teşkil etmekle kalmıyor, aynı zamanda buranın liman pozisyonunda olması, Floransa ile Pisa'nın batı limanı arasında devam eden savaş açısından özel bir önem arz ediyordu. Bu savaş bahar mevsimi boyunca devam etmişti; dolayısıyla savaş için giderek artan miktarlarda vergi ödeniyor, bu da huzursuzluk dalgasının tüm cumhuriyeti sarmasına neden oluyordu. Hem VI. Alexander hem de Cesare Borgia, Floransa'nın XII. Louis'nin himayesi altında kaldığının farkındaydı. Ama aynı zamanda, halk Medici yönetimini tekrar göreve çağırıp cumhuriyetçi yönetimi devirebilirse, Floransa pekâlâ Papa'ya bağlı bir kukla devlet hâline gelebilir ya da en azından, Orta İtalya topraklarında papalığın nüfuz alanını genişleten yakın bir müttefik olabilirdi.

VI. Alexander ve Cesare Borgia Roma'ya döndükleri zaman, Floransa topraklarında yaşanan kargaşanın, güneydeki Arezzo şehrinde gerçekleşen bir ayaklanma ile her yere yayıldığını duydular. Cesare'nin Vitellozzo adlı komutanı, üçüncü Romagna seferine hazırlanmak için Città di Castello yakınlarında kurduğu karargâhta 3.500 kişiden oluşan bir kuvvet toplamıştı. Bu durumu kendi avantajına çevirmek isteyen Vitellozzo vakit kaybetmeden Arezzo üzerine yürüdü: Şehir kapıları açıktı; askerler de kurtarıcı olarak görülüp

10 Bkz. Burchard, *Liber Notarium* (Paris, 2003 basımı), s. 399

hoş karşılanmıştı. Sonrasında Piero de' Medici'nin, Borgia'nın komutanı Baglioni ile birlikte Arezzo'da olduğu haberi Roma'ya ulaştı; bu esnada Vitellozzo çoktan birliklerini Val di Chiana vadisi boyunca Floransa'ya yürütmeye başlamıştı. Bu gelişmeler VI. Alexander ve Cesare Borgia'yı tamamen gafil avladı. Floransa'yı işgal etmeye hiç niyetleri yoktu; özellikle de XII. Louis, bir önceki seferinde aniden Floransa topraklarını "istila" eden Cesare Borgia'yı uyarmışken. Floransa'yla ilgili başka planları vardı ve bu hareketler onların tüm gizli stratejisini baltalıyordu.

Cesare Borgia tüm İtalya'yı bilhassa merakta bırakıyordu; bu sayede istediği zaman Romagna'ya bir sonraki seferini gerçekleştirebilirdi. Bu, VI. Alexander ile hemfikir olduğu politikanın bir parçasıydı. Ama artık bu seferi hemen gerçekleştirmekten, aynı zamanda da Vitellozzo ve Baglioni'ye haber yollayarak kendisine katılmalarını emretmekten başka bir alternatifi kalmamıştı. Cesare Borgia 10 Haziran'da Roma'dan ayrıldı ve hiç vakit kaybetmeden Via Flaminia yolu üzerinden Romagna'ya ilerlemeye başladı. Yanında komutanları Paolo ve Giulio Orsini, Oliverotto da Fermo ve emrindeki 7.000 adam vardı. Yaz koşulları altında, Via Flaminia'da hızla ilerleyip dağlara yöneldiler. Sinigalia limanını almak için kıyı şeridine doğru hareket etmeden önce ilk hedefleri Camerino'ydu. Hatta VI. Alexander, kardeş katli suçlamasıyla Camerino yöneticisi Giulio da Varano'yu aforoz ederek çoktan onların yolunu açmıştı (Kardeş ve baba katli, Campagna'daki ufak çaplı tiranlarının iktidara gelmek için kullandığı geleneksel bir yöntemdi).

Cesare Borgia'nın Camerino ve kıyı şeridine ulaşmak için birliklerini Urbino bölgesinin güney sahiline doğru sürmesi gerekiyordu. Nezaket icabı, önden haber yollayarak Guidobaldo da Montefeltro'dan (Her ne kadar eskiden kendisi için istenen fidye yüzünden sıkıntı yaşanmış olsa da teorik olarak papalığın bir müttefikiydi) izin istedi ve hemen bu izni aldı. Bu haberi alır almaz Cesare Borgia, ustaca bir ihanet sergileyerek, birliklerini hızla kuzeye yönlendirip Urbino şehrine saldırdı. Tüm bunlardan önce Cesare Borgia, Val di Chiana'da bulunan Vitellozzo'ya yardım amacıyla Guidobaldo

da Montefeltro'dan askerlerini göndermesini istemişti; bu yüzden de Urbino savunmasız kalmıştı. Guidobaldo da Montefeltro canını kurtarmak için şehirden kaçtı; Apenin geçitlerinde zikzaklar çizerek kendisini kovalayan Borgia askerlerini atlatmayı başardı ve en sonunda eşinin ailesi Gonzagalar tarafından yönetilen Mantova'ya giderek güvenliğe ulaşmış oldu. Urbino yalnızca Romagna'nın güneybatı sınırını koruyan önemli bir nokta olmakla kalmıyor; aynı zamanda Borgia kuvvetleri tarafından etrafı iyiden iyiye sarılan Floransa için de tehdit teşkil ediyordu. Gonfaloniere Piero Soderini ve şehrin cumhuriyetçi idaresi bu son gelişmeler karşısında tamamen afallamışlardı. Floransalı günlük yazarı Luca Landucci'nin de ortaya koyduğu gibi: "Floransalılar donu düşük, kıçı açık bir vaziyette hazırlıksız yakalanmıştı, etraflarındaki herkes onlara gülüyordu."[11]

Piero Soderini hemen en güvenilir iki meslektaşını seçerek (erkek kardeşi Volterra Piskoposu Francesco Soderini ve tecrübeli temsilcisi Niccolò Machiavelli) Cesare Borgia'yla buluşmak üzere gönderdi. Soderini, Cesare Borgia'ya güvenilmeyeceğini biliyordu; ama en azından maksadının ne olduğunu anlamak konusunda ısrar ediyordu. Cesare Borgia artık Floransa'nın Fransız himayesi altında olmasını umursamıyormuş gibi görünüyordu. Dağları aştıkları iki günlük zorlu bir yolculuktan sonra, Machiavelli ve Volterra Piskoposu yorgun argın Urbino'ya vardılar ve burada silahlı muhafızların gözetimi altında hemen saraydaki büyük salona götürüldüler. Borgia onları bekliyordu.

> Yanan tek bir mumun ışığı altında, mücevher ya da süssüz, baştan ayağa siyahlar içerisinde, bir yandan da bir Yunan heykeli kadar muntazam ve hareketsiz beyaz yüz hatlarıyla, hayal meyal uzun bir figür görünüyordu.[12]

Daha Soderini sorularını dile getiremeden, Borgia bu iki Floransalıyı azarladığı bir tirada başladı: "Yönetiminizden hiç memnun değilim.

11 Luca Landucci, *Diario* (Floransa, 1883 basımı), s. 245.

12 Bkz. Garret Mattingly, 'Machiavelli' in *The Penguin Book of the Renaissance*, haz. J. H. Plum, s. 64, Machiavelli'nin yazılarından derlenmiştir.

Size nasıl güvenebilirim ki? Bana saldırmayacağınızdan nasıl emin olabilirim? İktidardakileri değiştirmeli ve beni destekleyeceğinizi taahhüt etmelisiniz; çünkü bu gidişatın devam etmesine müsaade etmeye hiç niyetim yok."[13] Sözlerini kaygı verici bir şekilde sonlandırdı: "Eğer beni dostunuz olarak görmek istemiyorsanız, düşmanınız olarak bulursunuz."

Machiavelli bu tehdidin bir blöf olduğundan şüpheleniyordu. Ama tüm diplomatik tecrübesine rağmen, bundan emin değildi. Borgia adının gözü karalıkla birlikte anıldığını gayet iyi biliyordu; Cesare her şeyi yapabilirmiş gibi görünüyordu. Ayrıca Borgia'nın maksadının tam da bu tepkiyi almak olduğunu hissediyordu.

Aslında Borgia'nın maksadı, Gonfaloniere Soderini'yi kendisini Floransa'ya condottiere yapması için bir anlaşma imzalamaya zorlamaktı. Bunu başarabilirse, her şeyden önce XII. Louis'yi rahatsız etmeden Floransa'yı hâkimiyeti altına almış olacaktı. Bu esnada Fransız kralı da Napoli'nin paylaşılması konusunda İspanya ile düştüğü anlaşmazlıkla meşguldü; ama Borgia, onun Vitellozzo ve Baglioni'yi Floransa topraklarından atmak için, Milano'dan Fransız birliklerini göndermekte gecikmeyeceğini fark etmişti. Her ne kadar Vitellozzo ve Baglioni kendi inisiyatifleriyle hareket ediyor olsalar da, Borgia Floransa ile yapılacak bir anlaşmanın çıkarlarına uyduğunu göreceklerini ve bunun da asi komutanları üzerinde kontrolü tekrar ele almasını sağlayacağını biliyordu. Bununla birlikte, Borgia Machiavelli'yi efendisiyle görüşmek üzere geri göndermiş olsa da, Gonfaloniere Soderini doğrudan bir cevap vermeyi reddetti. Bu bir güç gösterisi değildi; hatta Soderini içinde bulunduğu durumdan bunalmış bir hâldeydi. Ancak zaman kazanmak adına Borgia'nın daha küçük taleplerinden birini kabul etmeye karar verdi: Floransa, en ünlü askerî mühendisi Leonardo da Vinci'yi onun hizmetine ödünç verecekti. Daha önce de gördüğümüz gibi, Cesare Borgia üç yıl kadar önce XII. Louis'nin fetih güçleriyle birlikte Milano'ya gittiği zaman, Leonardo

13 ve devamı; Machiavelli'nin Floransa'ya gönderdiği mektup (22 Haziran 1502). Bu ve diğer mektuplar için bkz. *Opere di Machiavelli*, haz. Bertelli (cilt 6–8, Milano 1968–72), bu kaynakta kronolojik sırayla basılmıştır. Çevirileri bana aittir.

ile bir araya gelmiş ve *Son Akşam Yemeği* eserini görmeye gitmişti. Hatta Leonardo'nun ileride kendisi için çalışması için çok da sıkı olmayan bir anlaşma yapmış da olabilirdi. Leonardo ise hayatının bu döneminde resim sanatında hayal kırıklığına uğramış ve yaratıcı becerilerini sivil ve askerî mühendisliğe adamak istemişti.

Borgia'nın Milano'da Leonardo ile yaptığı görüşme ve Soderini'den ricası (talebi), dikkat çekici bir gerçeği doğrulamaktadır. Borgia'nın amacı savunmasını güçlendirmek ve Romagna'daki yeni devletin alt yapı işlerini yaptırmaktı. Kalelerin iyileştirilmesi, yeni askerî teçhizatlar, kanallar ve akış düzeni; Leonardo'nun defterleri bu tür projelerin çizimleriyle doluydu. Bunlar, Ludovico Sforza için çalıştığı ilk yıllar ile Fransızların Milano'yu işgalinden sonra Floransa'ya taşındığı dönem arasında geçen yıllarda yapılmıştı. Leonardo'yu işe alması, Cesare Borgia'nın yeni dukalığı için yaptığı planların ciddiyetinin göstergesiydi. Romagna'nın yabani hinterlandı, güçlü ve etkili yeni bir devlete dönüşecek, İtalyan siyasi arenasında büyük bir oyuncu olarak yerini alacaktı.

Leonardo da Vinci, bir ay içerisinde Cesare Borgia'nın karargâhında ikamet etmeye başladı. Bu süreçte Leonardo, Borgia'nın da üç adet eskizini çizmişti. Bunlar, "İtalya'nın en yakışıklı erkeği"nin güzel yüz hatlarının artık ne kadar sertleştiğini gösterir. Yalnızca yirmi yedi yaşındaki Borgia, orta yaşın ilk belirtilerini göstermeye başlamıştı. Yıllarca sürdüğü zorlu yaşam koşulları, çetin seferlere çıkmak ve iktidar peşinde koşmak, Borgia'yı Urbino sarayında Machiavelli ve Volterra Piskoposu'nu korkutan birine çevirmişti.

Cesare Urbino'yu aldıktan sonra dikkatle şehrin topyekûn yağma edilmesini sağladı. Guidobaldo da Montefeltro'nun babası korkunç Federigo'nun hâkimiyeti altındaki şehir ve sarayda harikulade bir Rönesans sanat koleksiyonu toplanmıştı.[14] Bu koleksiyonun tamamı, katırlar ve at arabalarıyla Borgia'nın yeni devletinin başkenti olmasını amaçladığı kırk mil kuzeydeki Cesena'ya taşındı. Leonardo bunu defterine kaydetmişti: "Katırlar çok sayıda altın ve gümüş,

14 Raphael'in bu küçük, sapa şehirden çıkması boş yere değildi. Sanatını burada öğrenmiş, Borgia'nın işgalinden bir yıl öncesine kadar da burada kalmıştı.

pek çok hazine ve büyük bir servet taşıyorlar."[15] Yerel bir kronik yazarı tüm bu nadir kitapların, duvar halılarının ve tablolarının taşınması için günde en az 180 katır gerektiğini iddia ediyordu. Cesena, denizden dokuz mil kadar uzaktaydı; Borgia da bu sırada Leonardo ile başkentini Adriyatik ile bağlamak için Cesenatico'daki sahil şeridinden bir kanal inşa etmeyi görüşmüş olmalıdır.

Borgia, Temmuz ayı boyunca askerî harekâtını Urbino'dan yönetmeye devam etti. Orsini kardeşlere ve onlara bağlı kuvvetlere Camerino'ya devam etmeleri emri verilmişti; burası Borgia'nın seferinin asıl hedefiydi. Bu antik ama iyi tahkim edilmiş dağ kasabasını ve yetmiş yaşındaki hükümdarı Giulio Varano'yu kuşatma altına aldılar. Borgia'dan gelen emirler üzerine Orsini kardeşler Varano ile bir anlaşma yaptı: Eğer şehri Borgia kuvvetlerine teslim ederse, kendisi ve ailesinin tarafsız bölgeye güvenli bir şekilde geçmesine izin verilecekti. Varano teklifi kabul etti; bunun üzerine yakalanarak kalenin zindanlarına kapatıldı, oğulları da kılıçtan geçirildi. Borgia'nın bu tür "pazarlıklar"la işi olmazdı. Floransa ve Urbino'da bulunan Borgia arasında mekik dokuyarak mesaj iletmeye devam eden Machiavelli, tam da ondan bekleneceği gibi Borgia'nın son fethi ile ilgili notlar tutmuş; Floransa'daki efendisi Soderini'ye yazdığı son mektupta gizlice Borgia'nın bu ihanetiyle ilgili haberleri kaydetmişti. Sonra, Cesare Borgia durup dururken ortalıktan kayboldu.

Normalde vakur biri olan Leonardo bile defterine heyecanla şunları yazmıştı: "Valentino nerede"?[16] [17] Leonardo'nun defterlerinin büyük kısmı onun bilimsel ve sanatsal araştırmalarına ayrılmıştı. Hatta, defterlerinde Borgia'dan yalnızca bir kez bahsetmişti, o da bu nottu ve bu not, patronu tarafından beklenmedik bir şekilde ortada bırakılmanın ona ve etrafındakilere hissettirdiği kafa karışıklığının bir göstergesiydi.

Aslında Borgia karalara bürünüp Urbino dışındaki ordugâhından kaçmıştı. Bir Aziz Yuhanna şövalyesi kılığına girerek, yanında

15 Leonardo, *Notebook*, L, 91 önyüz.

16 Bir başka deyişle Borgia.

17 *Literary Works of Leonardo da Vinci*, haz. Jean Paul Richter (2 cilt, New York, 1970), No. 1420.

yalnızca en güvenilir üç muhafızıyla birlikte atını geceye doğru sürmüştü. Ama neden kaçmıştı? Ve nereye gidiyordu? Borgia'nın, Roma'da bulunan babasından gelen gizli mesajlarla desteklenen istihbaratı, bir dizi dramatik olay yaşanmasına yol açmıştı. XII. Louis, sarayını Milano topraklarında bulunan Asti'de kurmuştu. Kısa süre sonra Borgia'nın Urbino ve Camerino'yu alarak yaptığı ihaneti, komutanı Vitellozzo'nun Arezzo'yu ele geçirdiğini ve Baglioni'nin Val di Chiana'dan Floransa'ya doğru ilerlediğini öğrenecekti. XII. Louis, daha önce de Borgia'dan gördüğü başka bir ihanete, yani ona olan güvenini boşa çıkarmasına öfkelenmiş; Floransa'yı korumak ve Floransa topraklarına giren tüm istilacıları kovmak için Fransız askerlerinden meydana gelen büyük bir birlik göndermişti. Aynı zamanda da Borgia'ya sert bir mesaj yollamış, Baglioni'nin kuvvetlerini derhâl Val di Chiana'dan çekmesini ve Vitellozzo'nun birliklerinin Arezzo'dan geri çekilmesini emretmişti. Buradaki sıkıntı, Borgia'nın, emirlerine ne Baglioni'nin ne de Vitellozzo'nun aldırış edeceğini biliyor olmasıydı. Yakın zamanda her ikisinin de, hatta muhtemelen Orsini kardeşlerin de, ona karşı bir suikast planladıklarını öğrenmişti. Hepsinin de Romagna'nın güneybatı tarafında arazileri ve kaleleri vardı ve mantıken Borgia'nın sıradaki hamlesinin bu toprakları ele geçirmek ve bunları yeni dukalığına katmak olduğunu fark etmişlerdi.

Hepsi bu kadar da değildi. Cesare Borgia'nın hain davranışları tüm bölgede dehşet uyandırmıştı. Borgia ailesine kin besleyen herkes, ve onların yanı sıra Cesare'nin bu bölgede devam eden istilasından dolayı kendilerini tehdit altında hissedenler, Milano'ya giderek Fransa Kralı'nın huzurunda şikâyetlerini sunmuşlardı. Bunlar arasında her şeyine el konulan Guidobaldo da Montefeltro, ve kardeşlerinin katliamından kurtulmayı başaran Camerinolu Giulio Varano'nun oğlu da vardı. Ayrıca, toprakları bariz bir şekilde savunmasız kalan Bolognalı Bentivoglio ve benzer şekilde kendini tehdit altında hisseden Mantovalı Francesco Gonzaga da oradaydı. Borgia'nın eski düşmanı Kardinal Giuliano della Rovere de hâliyle Kral'ın yanındaydı. Daha da kaygı verici olanı, VI. Alexander'ın

dostu Kardinal Giambattista Orsini kimseye sezdirmeden Roma'dan ayrılmıştı; amacı ise XII. Louis'den Borgia ailesinin iktidarı suistimal edişini sonlandırmasını isteyenleri desteklemekti. Cesare Borgia için umut verici tek haber, Vitellozzo ve Baglioni'nin, emirlerini dikkate alıp Floransa topraklarından çekilmiş olmalarıydı. Ancak, bu iki komutanın artık kendisine karşı bir suikast planı içerisinde olması ve güçlerini Orsini kardeşlerinkiyle birleştirmesi, bu haberlerin etkisini hafifletiyordu.

Her zamanki gibi dürtüleriyle hareket eden Cesare Borgia olan biteni kendi kontrolüne almaya karar verdi. Ordugâhını terk edip, XII. Louis'yle buluşmak için atını kuzeye sürdü. Burada düşmanlarıyla yüzleşip, XII. Louis'yi sadakatine ikna etti. VI. Alexander bunların yaşandığını öğrenince, Cesare'nin bu düşüncesiz hareketi karşısında inanılmaz derecede öfkelendi; tüm bunlar gayet düzgün bir şekilde hazırladığı tüm planları bozacaktı. Ama aynı zamanda, Cesare'nin cesaretine karşı duyduğu hayranlığı ifade etmekten de kendini alamamıştı. Bir bakıma, o da günü kurtarmanın başka bir yolu olmadığını düşünüyordu. Her şey Cesare'nin XII. Louis ile yapacağı görüşmeyle nasıl başa çıkacağına bağlıydı.

Cesare Borgia'nın Milano'ya gerçekleştirdiği cesur hamlenin tehlikesi bir yana, ne kadar önemli olduğu göz önüne alındığında, sıradaki hareketi tamamıyla beklenmedik bir şekilde ortaya çıktı. Imola'ya ulaşınca, birdenbire Milano'ya giden Via Emelia yolundan ayrılmaya karar verdi ve hiçbir uyarı yapmaksızın kuzeye dönüp Ferrara'ya yöneldi. Borgiaların kaderinin muallakta olduğu, en büyük tehlikeyi yaşadıkları bu dönemde, kız kardeşi Lucrezia'yı ziyaret etmeye karar vermişti.

15. BÖLÜM

DEĞİŞEN KADERLER

Lucrezia Borgia evlenince aristokratik d'Este ismini almış, nihayet ona hükmeden babasından ve aşırı sahiplenen ağabeyinden bağımsız hâle gelmişti ve Ferrara'daki yeni hayatının ilk gününden itibaren başarılı olmayı kafasına koymuştu. Ama bunun pek de kolay bir şey olmadığı ortaya çıktı, hem de yeni kayınpederi Dük I. Ercole'nin ona sunduğu hoş karşılamaya rağmen. Kocası Alfonso d'Este de, karısına karşı sıcak duygular gösteriyordu; ama kendi üslubunca. Geceleri onunla birlikte olmaktan keyif alıyordu, ama gündüz uğraşları (tophanede top dökmek ve asker arkadaşlarıyla tavernalarda eğlenerek vakit geçirmek) aynen devam ediyordu. Bu da Lucrezia'nın yalnız kalmasına sebep oluyordu. VI. Alexander, evlilik sözleşmesinin bir parçası olarak, I. Ercole'nin Lucrezia'ya yıllık 12.000 dukalık cömert bir ödeme yapmasında ısrarcı olmuştu. I. Ercole cimri biriydi: Gençliğinde hevesle Ferraralı Savonarola'nın eserlerini okurdu; ki o dönemlerde Savonarola henüz Floransa'ya gitmemiş, adını duyurmamıştı. Lucrezia ise, bunun aksine, babası ve ağabeyi gibi yaşamaya ve ziyafetler vermeye alışkındı. Masasını çoğunluğu İspanyollardan meydana gelen kalabalık maiyetiyle paylaşıp, savurgan hayatını Ferrara'da devam ettiriyordu. I. Ercole, et yemenin yasak olduğu Paskalya Orucu döneminde saray halkını çok katı bir diyete sokardı. Öte yandan, bu dönemde balık yemeye izin verildiğini bilen Lucrezia ise, "istiridye, karides ve mersin

balığından kerevite ve havyara kadar"[1] çeşit çeşit yemek tercih ediyordu.[2]

I. Ercole, Lucrezia'nın yılda 8.000 dukayla rahat bir şekilde geçinebileceğine inanıyordu, ama Papa, kızının bu tür bir kısıtlamaya teveccüh etmesini reddetti. Bununla birlikte I. Ercole, Lucrezia'nın, birçok İspanyol yardımcısını yerel kadınlardan oluşan daha mütevazı bir maiyetle değiştirmesi konusunda ısrar ederek misilleme yaptı. Lucrezia ağırbaşlılıkla bunu kabul etti; kayınpederi ile arasını iyi tutmaya kararlıydı. Kısa süre sonra da yeni yardımcılarını kendisine hayran bıraktı; artık onlar da Lucrezia'nın dairelerinin ve yaşam tarzının eğlenceli atmosferini tercih ediyorlardı.

Ancak bu yardımcılar arasında çok sayıda casus vardı ve onun davranışlarıyla ilgili haberler veriyorlardı. Bunlar Mantova Markisi Francesco Gonzaga'yla evli olan görümcesi Isabella d'Este tarafından istihdam edilmişlerdi. Mantova Markizi Isabella, Lucrezia'dan altı yaş büyüktü ve anlaşması zor bir karaktere sahipti. Lucrezia'nın yeni görümcesi, hümanist kültürü ve eğitimi, İtalya'nın her yerine ulaşan aristokratik bağlantıları ve züppeliği ile tanınıyordu.[3] Isabella'ya göre, gayrimeşru İspanyol Lucrezia, sonradan görmenin tekiydi. Daha kötüsü, Lucrezia'nın kocası Ferrara Dukalığı'nın başına geçtiğinde, Lucrezia düşes olacak ve Isabella'dan daha üst bir seviyeye yükselecekti.

Lucrezia, Ferrara'daki ilk günlerinden itibaren dezavantajlı bir başlangıç yapmıştı. Vatandaşlar onu her zaman (aleyhine olacak şekilde) I. Ercole'nin karısı ve Isabella'nın annesi olan ve dokuz yıl önce ölen Ferrara'nın çetin düşesi Napolili Eleanora ile kıyaslıyorlardı.

1 Bkz. Hibbert, *The House of Borgia* (Constable, 2009 basımı), s. 218

2 On altıncı yüzyıl boyunca Beluga mersin balığı Po Nehri'nden avlanır, yumurtalarından da havyar yapılırdı.

3 Isabella d'Este kendi bildiğini okumaya alışık biriydi. Leonardo da Vinci Milano'dan ayrılıp Mantova'dan geçtiği sırada, ondan kendi portresini yapması için ısrarcı olmuştu. Leonardo da seyahatine başlamadan önce ilk taslağı çizmişti. Isabella yıllar sonra bile Leonardo'yu, hamilerini ve kendi güçlü arkadaşlarını taciz ederek, işini tamamlaması için onu ikna etmeleri konusunda ısrar etti. İstediğinde Isabella kadar inatçı olabilen ve Isabella'nın ardı arkası kesilmeyen mektuplarından giderek daha fazla rahatsızlık duyan Leonardo ise, kadının isteklerini atlatmayı başardı.

Kocası asker olarak göreve gittiği zamanlarda ve sonrasında hastalandığı dönemlerde, Ferrara'yı Eleanora yönetmişti. Halkın sevgisini kazanmış ve becerikli bir yönetici olduğunu kanıtlamıştı; bu da müstakbel Düşes Lucrezia'nın onun gölgesinde kalacağı anlamına geliyordu. Lucrezia'nın Spoleto'da becerikli bir yöneticilik yaptığından, hatta kimi zaman babasının papalık görevlerini bile devraldığından, Isabella d'Este bir yana, Ferrara vatandaşlarının da haberi yoktu.

Ağabeyi Cesare'nin Romagna'ya yaptığı üçüncü seferle ilgili haberlerin Lucrezia'nın Ferrara'daki durumuna hiç faydası yoktu. Cesare'nin Urbino ve Camerino'yu ele geçirerek yaptığı ihanet, onu tüm İtalya nezdinde eskiden olduğundan da fazla gözden düşürüyordu. Lucrezia'nın Ferrara'daki pozisyonu onun Cesare'ye karşı güvenliğinin devam etmesini garantiliyor olsa da, şehrin vatandaşları arasında pek sevilmiyordu. Bu sırada, Isabella d'Este, özellikle kayınbiraderi Guidobaldo da Montefeltro Borgia'dan kaçıp onun sarayına sığınma talep ettikten sonra, Cesare Borgia'dan korkmaya başlamıştı. Mantova artık Cesare Borgia tehdidini daha fazla hissediyordu ve her ne kadar XII. Louis koruma garantisi verse de, Isabella, haklı olarak Fransa Kralı'nın bu konuyla pek ilgilenmediğinden şüpheleniyordu. Isabella'nın kocası Mantova Markizi Francesco Gonzaga'nın, XII. Louis'nin Milano'daki sarayında Borgia'nın düşmanlarıyla buluşmak için acele etmesine şaşırmamak gerekir.

Bu sırada Lucrezia hamile kalmış; bu haber Roma'daki VI. Alexander tarafından büyük bir neşeyle karşılanmıştı. Burchard'ın aktardığına göre: "Ferrara'dan gelen haber, Papa Cenapları'nın hayatına yeni bir soluk getirmişti." Bu "yeni soluk" yetmiş bir yaşındaki Papa'nın aşırı şekilde gençleştiği anlamına geliyordu: "Her gece Roma'nın en iyi genelevlerinden seçilen genç kadınları huzuruna çağırtıyordu."[4] Bu canlanma durumu, kesinlikle Burchard'ın ifade edebileceği şehvetli bakışların ötesine uzanıyordu. Bir kayda göre Papa, talihsiz oğlu Jofrè'yi, onun zapt edilemeyen karısı Sancha'yı ve Sancha'nın son sevgilisini kendi dairesine getirtmişti. Bir süre sonra

4 ve devamı; Burchard, *Journal*, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia* (Folio Society, 2017), s. 171.

da Sancha ile birlikte odayı terk etmişti. Geri döndüğünde Jofrè'ye ve Sancha'nın sevgilisine, Sancha'nın "hâlâ genç bir adamın dikkatini çekecek nitelikte" olduğunu söylemişti.[5]

Bu esnada Ferrara'da hamileliği ilerleyen Lucrezia'nın şikâyetleri artmaya başlamıştı. Taşraya çekilip, I. Ercole'nin şehrin beş mil kadar güneybatısında, Po vadisinde bulunan Belriguardo'daki villasında dinlenmeye gitti. Fakat, bu yalnızca kısa bir molaydı; Ferrara'ya dönünce bayılıp yatağına götürüldü. VI. Alexander, Roma'dan I. Ercole'ye öfkeli bir mektup yazdı ve Lucrezia'nın ödeneği kısıldığı için hastalandığını iddia ederek onu azarladı. Lucrezia'nın sağlığı, bunaltıcı yaz sıcağında giderek kötüleşiyordu; VI. Alexander'ın endişeleri de artıyordu. Ona göre kızı zehirlenmişti (Kendisinin de bu yönteme sık sık başvurduğu göz önüne alınırsa, bundan şüphelenmesi şaşırtıcı değildir). Ancak kısa süre sonra Lucrezia'nın tüm sarayı saran ve adı bilinmeyen çok ciddi bir hastalığa yakalandığı ortaya çıkacaktı.[6] Normalde düşüncesiz biri olan kocası Alfonso bile endişelenip, gecelerini Lucrezia'nın yanındaki odada uyumaya başladı. Bu sırada, Papa şahsi hekimini Ferrara'ya gönderdi; Cesare de kendi frengi hekimi Gaspar Torella'ya kız kardeşiyle ilgilenmesini emretti. Temmuz ayı ortalarında Lucrezia nöbetler geçirmeye ve deliryum[7] periyodlarına girmeye başladı: Ölüm döşeğine düşmüş gibi görünüyordu. Sevgili ağabeyi Cesare'nin, kendisi de en zor dönemlerinden geçmesine rağmen, bir çılgınlık edip, XII. Louis'nin Milano'daki sarayına

5 Burchard ve başkaları tarafından etrafa yayılan bu müstehcen hikâye, biraz abartılı görünmektedir. Öte yandan bunun onun karakterine uygun bir şey olduğu da inkâr edilemez.

6 Muhtemelen Po Vadisi'nde yazın yüksek nem olduğu için, ayrıca sıtma ve diğer yerel hastalıkların ortaya çıkmasına yatkın bir yer olmasından dolayı, bu tür rahatsızlıklara bu bölgenin tamamında sık sık rastlanırdı. Her ne kadar Roma da yaz aylarında sıklıkla sıtma salgınlarından muzdarip olsa da, oradan yeni gelmiş olan Lucrezia bu yerel hastalıklara karşı bir bağışıklık geliştirememişti.

7 Deliryum, bilinç bulanıklığı ile karakterize bir sendromdur. Nedenleri arasında epilepsi, kanser, ateş, zehirlenme, beyin zedelenmesi,.ağır gıda veya su eksikliği, ağır alkol bağımlılığının bırakılması, enfeksiyon gibi durumlar olabilir. Geçici bir durumdur, ortalama 7-12 gün sürer.(ç.n.)

koşmak yerine yönünü Ferrara'ya çevirmeye mecbur hissetmesine şaşırmamak gerekir.

Cesare Borgia, 28 Temmuz akşamı dörtnala Ferrara'ya gitti. Burada Lucrezia'yı bir nebze de olsa toparlanmış buldu; yatağında oturup ağabeyini kabul edecek hâle gelmişti. Lucrezia Borgia'nın biyografisini yazan İtalyan Maria Bellonci'ye göre Cesare ve Lucrezia "tüm geceyi anlaşılması güç bir Valensiya aksanıyla konuşarak geçirdiler."[8] Görünen o ki her ikisi de Lucrezia'nın ölebileceğinden endişeleniyordu. Cesare'nin gizemli *İnfans Romanus*'u Romagna Dukalığı'nın vârisi yapmaya söz verdiği söylenir. Peki bu Giovanni Borgia'nın Lucrezia'nın ya da bir ihtimal Cesare'nin çocuğu olduğunu doğrular mı? Ya da sansasyonel (ve olasılık dışı) bir şekilde her ikisinin de oğlu olduğunu? Dedikoducuların hoşuna giden, kesinlikle ikinci ihtimaldir. Her hâlükârda Cesare ölüm döşeğinde olan Lucrezia'yla ilginç bir konu üzerine tartışmış gibi görünmektedir.

Cesare Borgia şafak vaktinde atıyla Ferrara'dan yola çıktı; Lucrezia'nın durumu ise tekrar ciddileşmişti. Ama ölmedi veya çocuğunu kaybetmedi. Cesare ve iki hizmetlisi dört nala Milano'ya devam ettiler. Yorgun düşüp geceyi Modena'da geçirmek zorunda kalınca, Cesare Milano'ya hızlı bir ulak gönderdi ve çok yakında orada olacağını bildirdi. Cesare'nin düşmanlarından pek çoğu XII. Louis'nin sarayına gelmişlerdi; bu insanların verdiği rahatsızlıktan yorulmaya başlayan XII. Louis, beklenmedik bir şekilde gelen bu ziyaret haberine şaşırdı ve bundan memnun oldu. Dönemin kronik yazarlarından Bernardi'ye göre XII. Louis Milano Valisi'ne bir sır verdi: "Sana, henüz kimsenin farkında olmadığı bir bilgi vereyim. Ekselansları Cesare Borgia ... şu anda yolda ve buraya doğru geliyor."[9] XII. Louis bu haberi herkesin duyabileceği bir fısıltıyla iletmişti; böylece oradakiler (Aralarında Borgia'nın düşmanları da vardı) de onu duymuş ve afallayıp kalmışlardı. Ama daha kötüsü geliyordu. Bir görgü tanığına göre, Cesare Borgia XII. Louis tarafından bizzat karşılanmıştı:

8 Maria Bellonci, *Lucrezia Borgia*, çev. B. Wall (Londra, 2000 basımı), s. 204.

9 ve devamı.

> Yüce Hristiyan Majesteleri onu büyük bir neşe ile karşılayıp kucakladı ve onu kalenin içine alıp kendininkine en yakın odada misafir etti. Akşam yemeğine bizzat kendisi karar verdi ve çeşit çeşit yemek seçti.[10]

Hatta Fransa Kralı, Cesare'nin yanında hiç eşya getirmediğini görüp ona kendi "gömlekleri, ceketleri ve kaftanları"ndan bile verdi. Cesare'nin düşmanları, XII. Louis'nin ona "kuzenim ve akrabam"[11] diye hitap etmesinden dolayı kargaşaya kapıldılar. Gerçek şu ki, XII. Louis, evlenip aileye katıldığı Chinon'da birlikte vakit geçirdikleri süreçte Cesare'ye gerçek bir yakınlık hissetmişti. Bir önceki seferinde XII. Louis'yi kızdırmış olmasına rağmen (Bologna'yı tehdit etmiş, Floransa topraklarını küstah bir şekilde istila etmişti; şimdiki seferinde de hainlik ediyordu), Cesare Kral'ın gözünde onun hovarda oğlu gibiydi. Zora düştüğünde, kişisel olarak tehlikede olmasını umursamadan XII. Louis'ye geri dönmüştü. Fransız sarayındaki Cesare düşmanlarının haberi yoktu, fakat XII. Louis'nin Borgia'nın tarafında yer almak için gayet gerçekçi diplomatik sebepleri de vardı. Napoli'nin fethedilip paylaşılması konusunda Fransa ve İspanya arasındaki ilişkiler bozulmuştu; XII. Louis ise Cesare'nin ve papalık ordusunun desteğine güvenebileceğini gördüğüne memnun olmuştu. Bunun sonucunda XII. Louis, şımarık ve genç müttefikini bir kez daha ödüllendirmeye karar verdi. Borgia'nın, hâlâ Fransız koruması altında olduğuna inanan Bologna'yı almasına gizlice izin verdi. Dahası, Cesare Borgia'nın uzakta olan ve uzun süredir acı çeken karısı Charlotte d'Albret'den olan küçük kızı Louise'in, Mantova Markisi'nin küçük kızla aynı yaştaki vârisi Federigo Gonzaga ile evlendirilmesine karar verdi.[12]

Bu hamleler, Borgia'nın Romagna'daki topraklarının tüm kuzey sınırının müttefik devletler tarafından korunacağını garantileyecekti.

10 ve devamı; Milano'dan yazan Niccolò da Corregio (8 Ağustos 1502), alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 187.

11 Andrea Bernardi, *Cronache Forlivese*, haz. G. Mazzatinti (Bologna, 1895), Cilt. 2, s. 13.

12 Federigo aynı zamanda Isabella d'Este'nin de oğluydu ve Isabella bu evliliği önlemek için elinden gelen her şeyi yapacaktı.

XII. Louis tamamıyla Borgia'nın Romagna Dukalığı'nın tarafındaydı. Romagna, Venedik toprakları sınırındaki kuzey kıyı şeridi haricinde, Milano'nun doğusunda kalan toprakların büyük bir kısmını korumaya hizmet ediyordu. Bu dönemde Venedik, kendisine bağlı Doğu Akdeniz imparatorluğundan kalma bakiyeleri Osmanlı Türklerinin yağmalarından korumakla meşguldü ve bu nedenle de ezeli düşmanı olan Milano topraklarına tehdit teşkil etmiyordu. Ama yine de dikkatini Milano'ya verirse, Borgia'nın Romagna'sı ve müttefiki olduğu devletler, faydalı bir ittifak olmaktan da öte bir anlama gelecekti.

Bu sırada Roma'da bulunan VI. Alexander, son gelişmeler karşısında dehşete kapılmıştı. Venedik'in Roma elçisi şöyle yazıyordu:

> Papa, oğlunun son yolculuğundan hiç memnun değil ve oldukça rahatsız; çünkü güvenilir bir kaynaktan duyduğuma göre Dük oraya, Papa Cenapları'na sormadan ve bilgi vermeden gitmiş.[13]

Bu, Cesare Borgia'nın pervasız davranışlarına verilebilecek bir başka örnekti. VI. Alexander'ın tüm stratejisinin tersine, Cesare Borgia kendisini XII. Louis'nin merhametine bırakmıştı. VI. Alexander, Fransa Kralı'nın niyetleri konusunda derin bir şüphe içindeydi ve XII. Louis'nin, Papa'nın Napoli konusunda doğal olarak İspanyollara besleyeceği sempatiyi engellemek için Cesare Borgia'yı rehin tutacağından emindi. Ancak XII. Louis'nin Cesare'ye ve onun bölgesel hedeflerine gösterdiği cömertliği ve Borgia'nın düşmanlarını sarayından nasıl kovduğunu öğrenince bakış açısı bir miktar değişti.

> Dük'ün sağduyusunu övüyordu; Kral ilk başta onu bir isyankar olarak görürken, akli mahareti sayesinde onun kendisine dostça yaklaşmasını sağlamıştı.[14]

VI. Alexander, bir sonraki mecliste toplanan kardinallere ziyafet verip, oğlunun cesaretine methiyeler düzdü. Machiavelli bile şöyle yazacaktı: "Dük, diğer lordlarla karıştırılmamalıdır; çünkü o sadece ünvan

13 Sebastian Giustinian, alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 187.

14 ve devamı, alıntılanan a.g.e., s. 188

sahibi biri değildir, kendine ait bir devleti vardır. Onu İtalya'daki yeni bir güç olarak düşünmek gerekir." Bu, Machiavelli'nin politik gerçekliğin temel ve rahatsız edici prensipleriyle ilgili düşüncelerinin başlangıcı olacaktı. İşte, *Prens* [The Prince] adlı eserinde örnek olarak verilen, kaçınılmaz olarak ahlaksız hükümdar buydu. "Virtù e Fortuna" ustası olan kişi işte böyle biriydi.

Borgia düşmanlarından XII. Louis'nin sarayında kalmaya devam eden tek kişi Mantova Markizi Francesco Gonzaga'ydı: Kral, kalmasını özellikle rica etmişti. Francesco Gonzaga, Cesare Borgia gelmeden önce Venedik elçisine şöyle söylemişti: Eğer Borgia yüzünü Milano'da göstermeye cüret ederse, "bir papazın piç oğlu"-na meydan okuyup onu düelloya davet edecek; böylece İtalya'yı İspanyol itinden kurtaracaktı. Ama XII. Louis, bundan yalnızca birkaç gün sonra Gonzaga'yı, oğlunu Borgia'nın kızı ile nişanlamanın onun için en iyisi olacağına ikna etmeyi başarmıştı. Peki bunu nasıl başarmıştı? XII. Louis'nin Napoli'de İspanyollarla savaşmak için mümkün olduğunca asker toplaması gerekiyordu. Bir süredir gizliden gizliye Bologna üzerindeki himayesini geri çekiyordu ve Mantova'yı da kolaylıkla kendi kaderine terk edebilirdi. Borgia da, Mantova'yı Romagna devletine katmak için fırsat yakalamış olurdu. Eğer Francesco Gonzaga Mantova hükümdarı olarak kalmak istiyorsa, Borgia ile anlaşmak zorundaydı. Daha da kötüsü, Borgia sıkı bir pazarlık yapmıştı. Francesco Gonzaga Mantova'nın emniyette kalmasını istiyorsa, Urbino'nun eski yöneticisi firari Guidobaldo da Montefeltro'yu sarayından sürgün etmek zorundaydı. Borgia, Guidobaldo da Montefeltro'nun kendi hükümdarlığı için bir tehdit teşkil ettiğinin gayet farkındaydı; bu adam Cesare'nin rakipleri için pekâlâ bir buluşma noktası olabilirdi. Ama bu sırada Montefeltro üzerinde bir oyun oynayıp onu gözden düşürmeye karar verdi. Borgia babasıyla temasa geçti; o da Montefeltro'ya bir kırmızı kardinal başlığı teklif etti. Bu normalde çok büyük bir onur olarak kabul edilirdi ama Montefeltro evliydi. Borgia ise Montefeltro'yla ilgili önemli dedikodular öğrenmişti. On dört yıldır evli olmasına rağmen Montefeltro'nun hiç çocuğu yoktu; bunun sebebi de cinsel

iktidarsızlığıydı. Bu durum, onun kesinlikle kardinalliği kabul edebilecek bir pozisyonda olduğu anlamına geliyordu ve bu kırmızı başlık teklifi, bu sırrın açığa çıktığını gösteriyordu. Her ne kadar Guidobaldo'nun karısı sadık ve öfkeli bir şekilde eşinin yanında durmak istediğini beyan etmiş olsa da, Borgia sızan bu dedikodunun, Montefeltro'nun kendi iktidarı karşısında muhalefetin başına geçme şansını kesin bir şekilde sonlandıracağını biliyordu. İtalyanlarda öyle bir "erkeklik" takıntısı vardı ki, [bu dedikodu yüzünden] hiçbir ordu onu lider olarak kabul etmezdi.

Tıpkı VI. Alexander'ın ustalıkla gördüğü gibi, Cesare Borgia'nın Milano'ya yaptığı cüretkâr yolculuk, siyasi bir darbeye sebep olmuştu: hem de XII. Louis'nin anladığından da büyük bir darbe. İleri görüşlü biri olan Macchiavelli, olan bitenin tüm sonuçlarını algılamış ve Borgia'nın Romagna'daki ordugâhında kalmıştı. Tüm İtalya Yarımadası'nda yürütülen diplomatik politikaya dair engin bilgisi olan Machiavelli, "Fransızların siyasetten hiç anlamadığı"[15] sonucuna varmıştı. Kendi ordusunun gücü karşısında gözleri kamaşan XII. Louis, iki ölümcül diplomatik gaf yapmıştı. İlkin, yarımadaya bir başka yabancı gücü, İspanyolları davet etmişti. İkinci olarak ise güvenemeyeceği insanların yani Borgiaların gücüne bel bağlamıştı. Bu hataların sonuçları yavaş yavaş ortaya çıkacaktı.

XII. Louis'nin Cenova'ya taşınan sarayında bir ay geçirdikten sonra, Cesare Borgia 2 Eylül'de akıl hocası olan kralın yanından ayrıldı. Ayrılırken dalkavukça bir konuşma ile minnettarlığını bildirmişti: "Kutsal Majeste, bana gösterdiğiniz büyük iyilik karşısında sonsuz şükranlarımı sunuyorum... Vakti geldiğinde, karşınıza 10.000 kişinin başına geçmiş biri olarak çıkacağım."[16] Borgia, XII. Louis'nin Napoli'de İspanyollara karşı verdiği savaşta, "zamanı geldiğinde" yardım etmeye söz vermişti, son cümle de bu söze yapılan bir göndermedir.

Cesare Borgia, Romagna'ya dönerken bir kez daha seyahatine ara verip Ferrara'da Lucrezia'yı ziyarete gitti ve 7 Eylül gecesi oraya

15 Bkz. Machiavelli, The Prince, kısım 17, bölüm. 3.

16 Bernardi, *Cronache Forlivese*, Cilt 2, s. 14.

vardı. Burada kız kardeşini fena hâlde kötüleşmiş vaziyette buldu. Lucrezia Eylül ayının başında yedi aylık hamileydi; ama sağlık durumu o kadar gerilemiş ve öyle zayıf düşmüştü ki, hekimler ondan ümidi kesmişti. Cesare'nin gelmesinden iki gün önce ölü bir bebek doğurmuş ve ağabeyini karşılayamayacak kadar hasta düşmüştü. Ateşinin tehlikeli derecede yükselmesi üzerine, hekimler kanının akıtılması gerektiğine karar verdiler; bu onun kurtulması için tek çareydi. Hekimlerden biri, daha sonra kayınpederi I. Ercole'ye şunları söyleyecekti:

> Bugün yirminci saatte [yani öğleden sonra iki civarı] Madonna'nın [Lucrezia] sağ ayağından kan akıttık. Bunu yaparken aşırı derecede zorlandık; eğer ayağını tutan kişi Romagna Dükü olmasaydı bunu başaramazdık. Majesteleri, kendisini güldüren ve neşelendiren Dük ile iki saat geçirdi.[17]

Ertesi akşam bir kez daha kötüleşti ve son ayini yapılsın diye bir papaz çağrıldı. Bu durum onun hiç beklenmedik bir şekilde toparlanmasına neden oldu. Bu duruma rağmen, ağabeyi Cesare Ferrara'da daha fazla oyalanamayacağına karar vererek gece vakti atına atlayıp gitti. Bir daha kız kardeşini göremeyecekti; ama Lucrezia, kendi adına, Cesare'ye yardımcı olmak ve hatta kimi zaman onun hayatını korumak için elinden gelen çabayı gösterecekti.

Cesare Borgia'nın Ferrara'dan görünüşte duygusuzca kaçışı aslında hiç de öyle değildi. Fransız sarayındaki başarısına rağmen, artık kendisinin de hayatı için savaştığının farkındaydı. Kıdemli komutanlarının ona karşı suikast planladığına dair söylentiler dolaşmaya devam ediyordu. Sarayını Imola'ya kurmaya karar verdi ve yeni dukalığının yönetimi için kapsamlı bir plan uygulamaya başladı. Büyük şehirlerin çoğuna yozlaşmamış veya daha önceki tiranlarla bir bağı olmayan yetenekli yerel idareciler atadı. Bu kişilerin pek çoğu yeni yönetimde yer aldıklarına çok memnun olmuşlardı ve yeni düke bağlılık yemini etmeye istekliydiler. Yeteneğin

17 Dük Ercole'nin yanındaki hekimlerden biri tarafından yazılmış bir mektup (8 Eylül1502), alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 119.

ve tecrübenin yeterli olmadığı yerlere yerel manastırlardan eğitimli genç rahipler getirildi ve genel olarak dinî pozisyonlara yerleştirildi. Borgia önemli kasaba ve şehirlerdeki garnizonları kaldırmamış olsa da, bunlar başlangıçta vatandaşlar tarafından pek bir itiraz görmedi. Romagna halkı, Borgia'nın bu bölgeyi elde etmek için kullandığı hain yöntemlerle pek ilgilenmiyor gibi görünüyordu; tiranlık günlerinin ve kanunsuzluğun sona ermiş gibi görünmesinden memnundular.

Bu sırada Leonardo da Vinci de, istihkâm taslaklarını çizmek ve geliştirme önerilerinde bulunmak üzere bölgedeki kaleleri gezmeye gönderilmişti. Daha önce de bahsedildiği gibi, görevleri yalnızca askerî konularla sınırlı değildi. Leonardo'nun eskiz defterlerinde bulunan bölge taslakları değerlendirildiğinde, bölgenin altyapısını geliştirmek için yaptığı planların gerçekten iddialı olduğu görülür. Daha önce Milano'da kaldığı dönemde, artık tahttan indirilmiş Sforzalar için çalışırken, bölgedeki kanalların kullanımı için çok sayıda proje üstlenmişti. Görünen o ki, şimdi de Romagna için benzer sulama ve taşıma projeleri planlıyordu. Cesena'dan Cesenatico'da denize ulaşan on millik kanal da aklındaki benzer projelerden yalnızca biriydi. Ancak, Leonardo'nun günümüze ulaşan defterlerindeki ipuçları ve taslaklar haricinde, bu planların kapsamlı bir tarifi elimize ulaşmamıştır. Borgia'nın proje ve girişimlerden oluşan bir liste hazırladığı bilinmektedir fakat bunlar kaybolmuştur.

Durum böyle olsa da, Borgia'nın Leonardo'nun rolüne verdiği önem, onun tüm yerel meslek ustaları için bizzat çıkardığı "geçiş belgesi" üzerindeki sözlerde görülebilir. Bu belgede özellikle şunlar belirtilmiştir:

> [Bu imzalı dokümanı taşıyan] kişi serbest geçiş hakkına sahiptir... Kendisine dostça yaklaşılacak ve incelemede bulunmasına, istediği her şeyi ölçmesine ve denetlemesine izin verilecektir... Kendisine ihtiyaç duyduğu kadar adam sağlanacak, istediği her türlü yardım, destek ve iyilik yerine

> getirilecektir. Bizim arzumuz, devletimiz sınırları içerisinde yapılacak her iş için, her mühendisin önceden kendisine danışması ve onun kararına riayet etmesidir.[18]

Bu gayriresmî açık çek ürkütücü sözlerle sonlanır: "Eğer gazabımıza uğramak istemiyorsa, hiç kimse aksi şekilde hareket etmeye kalkışmasın".

Borgia, 14 Ağustos 1502'de beklenmedik bir hareket yapıp, daha önce yokluğunda Romagna'nın idaresini bıraktığı çetin ve güvenilir İspanyol komutanı Ramiro de Lorqua'yı görevden aldı. Lorqua, Romagna valiliğinden alındı ve bunun yerine Rimini'ye askerî vali olarak atandı. Bu önemli bir adımdı. Lorqua, kibri ve zalimliğiyle ün salmış, elli yaşında cesur bir İspanyol'du. Borgia bu göreve onu atamıştı çünkü Lorqua'nın idaresi altındayken, çalkantılı Romagna halkı arasında yeni iktidara karşı bir ayaklanmanın söz konusu bile olamayacağını biliyordu. Ama şimdi durum değişmişti. Borgia'nın bundan sonra Romagna'ya fethedilmiş bir bölge gözüyle bakmaya niyeti yoktu. Artık yeni tebaasına güvenebileceğini hissediyordu ve onların da kendilerini bağımsız, kendi kendini yöneten (ama nihai hükümdarın da kendisi olduğu) bir devletin vatandaşları olarak görmesini istiyordu. Borgia, vali olarak gaddar Lorqua'nın yerine meşhur hümanist âlim Antonio di Monte Sansovino'yu atadı. Bu atama tüm bölgede hoş karşılanan bir tercih olmuştu. Sansovino Doğu Toskana yakınlarında dünyaya gelmişti ve Machiavelli tarafından "Çok bilgili ve itibarlı bir adam"[19] olarak tanımlanmıştı. Sansovino'ya artık "Romagna'nın Başkanı" deniyordu; tüm bölgede yeni bir adalet sistemi hayata geçirmekle ve bu yeni sistemin uygulanması için uygun hâkimler seçmekle görevlendirilmişti. Guicciardini, dönemin İtalya tarihini yazarken daha da ileri giderek, Borgia'nın "bu insanların yönetimine, onları son derece

18 Bu belgenin aslı, Bellagio'daki Como Gölü kıyısında bulunan Villa Melzi'deki Melzi d'Eril Arşivi'nde bulunmaktadır. Leonardo'nun biyografilerinin pek çoğunda alıntılanmıştır. Örneğin bkz. Serge Bramley, *Leonardo: the Artist and the Man*, çev. Sian Reynolds (Londra, 1992), s. 181.

19 Alıntılanan: Woodward, *Cesare Borgia*, s. 256.

adil ve erdemli bir şekilde yöneten bu adamları getirdiğini ve bu sayede de onlar tarafından büyük bir sevgi gördüğünü"[20] yazmıştı.

İleride göreceğimiz gibi, bundan sonra ortaya çıkan belgeler bu görüşü doğrulayacaktır. Yerel halk, Borgia'nın adaletten hiçbir şey anlamayan, bir grup kaba saba İspanyol komutanı tarafından yönetilmeye kızmıştı. Bu tür komutanlara göre sivillerin yönetim ve idaresi, kendi asi askerlerinin, yani Perugia'da şarap fıçılarına sıçanların sadakatini korumak için yaptıkları şeylerle aynı sert gerçeklerdi. Ancak her zaman kavrayışı güçlü biri olan Machiavelli, tüm çabalarına rağmen Borgia'nın bile nüfusun ana merkezlerinde konuşlanan İspanyol ve Fransız garnizonlarının asi ve kanunsuz davranışlarına göz yummaya meyilli olduğunu kaydetmişti. Borgia, yeni Romagna Dukalığı'nın savunması için bu birliklere bel bağlamış durumdaydı. Borgia'ya karşı bir darbe planladığına dair güçlü söylentiler olan İtalyan komutanlar ise hâlâ tehdit teşkil etmeye devam ediyordu. Bu İtalyan komutanların çoğu yakın bölgelerde kalmaya devam ediyordu (Vitellozzo Città di Castello'da, Bentivoglio Bologna'da, Orsini kardeşler ise Roma'nın dışındaki kalelerindeydi). Hepsi de görünürde Borgia'nın emirlerini bekliyor gibiydi.

Cesare Borgia, VI. Alexander'dan acil bir gizli mesaj aldı. Papa'nın niyeti asi oğluyla bundan sonraki stratejiyi tartışmaktı. Camerino'da gizli bir buluşma ayarladılar. Cesare Borgia'nın Imola'dan ayrılması kolaydı; yeni arazilerinde bir teftişe çıkmak istediğini bahane etti. VI. Alexander ise taşradaki papalık eyaletlerinde bir süre dinlenmeye ihtiyacı olduğu mazeretiyle gizlice Roma'dan ayrıldı. Yeni fethedilen Camerino şehri ideal bir buluşma yeriydi. Eğer bir şekilde burada buluştukları öğrenilirse, güçlü bir bahaneleri vardı. Giovanni Borgia'nın (dört yaşındaki *İnfans Romanus*) Camerino lordu olarak atanması gerektiğine karar verilmişti; bu da onun Cesare Borgia'nın Romagna Dukalığı'nı miras alması için atılan ilk adımdı.

VI. Alexander ve Cesare Borgia Eylül ayı başında Camerino'da bir dizi gizli görüşme yaptı. Kalede özel bir odaya kapandılar. Görüşmeler sadece Katalanca yapılıyordu; böylece biri kulak misafiri

20 Guicciardini, *Storia d'Italia*, alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 216.

olsa bile gerçekte ne konuşulduğunu anlayamazdı. Öncelikle Papa ve oğlunun, ortak olması gereken bir siyaset uygularken aralarında ortaya çıkan farklılıkları çözüme kavuşturması gerekiyordu. VI. Alexander tüm hayatı boyunca, gizli ve sabırla uygulamaya konulan planların peşinde olunması gerektiğine inanmıştı: Otuz beş yıl boyunca en az beş papanın şansölye yardımcısı olarak kalmayı bu şekilde sağlamıştı. Papalık iktidarının entrikalı işlerini anlayıp yönlendirmeyi bu şekilde öğrenmişti. Artık gözle görülür derecede yaşlanmıştı ve maceralardan yorulmuştu. Şimdi hayat boyu sürdürdüğü yavaş ama kararlı alışkanlıkları değiştirme zamanı değildi; Roma'da nihai bir iktidar kurabilmek adına yıllarca süren sabır ve emeği, işlenen cinayetleri ve kurulan evlilikleri bir kenara atamazdı. Planları daha yeni meyve vermeye başlamıştı. Emellerinin büyüklüğü daha yeni ortaya çıkmaya başlıyordu. VI. Alexander yakında öleceğinin farkındaydı ve tek isteği papalığını oğluna devretmekti.

Romagna'daki ve Marches'taki Papalık topraklarının büyük bölümünü Papalık Kuvvetleri'nin (bu dönemde kayda değer miktarda İspanyol askeri ve Fransız desteğiyle güçlendirilmişti) başkomutanı olarak Cesare Borgia yönetiyordu. VI. Alexander öldüğü zaman, oğlu Roma'nın yönetimini almak için tartışmasız bir pozisyonda olacaktı. Sonrasında, Napoli'deki çözümlenemeyen durumun ciddiyeti nedeniyle, hemen bir meclis toplamanın mümkün olmayacağına karar verebilirdi. Bunun ardından ortaya çıkacak iktidar boşluğunda, "geçici" olarak Papa'nın güçlerini devralmak zorunda kalırdı. Kendini bu şekilde kabul ettirebilirse, onu yerinden oynatmak imkânsız hâle gelirdi. XII. Louis'nin Napoli'deki iddiasını desteklediği için, Fransız Kralı'nın desteğini alırdı. Böylece papalık bir Borgia mirası hâline gelirdi.[21]

21 Bu kitabın önsözünde de belirtildiği gibi, bir sonraki adım İtalya'nın birleştirilmesi ve bunu müteakiben yeni bir Roma İmparatorluğu kurulmasıydı. Böyle bir hayalin gerçekleştirilmesi için uzun süreli, karmaşık ve zorluklarla dolu bir siyaset yürütülecekti. Ancak Machiavelli'nin *Prens* [The Prince] adlı eserinde pek çok kez açıkladığı gibi, birleşik bir İtalya ve büyük bir Roma İmparatorluğu'nun tekrar kurulması isteği, bu dönemde büyüyen bir hayaldi. Hatta, Machiavelli'nin meşhur başyapıtının temelindeki ana fikir de muhtemelen buydu.

VI. Alexander bir Borgia mirası yaratma stratejisini bir araya getirebilmek için yıllarını harcamıştı. Fakat bu strateji papalığının ilk yıllarında VIII. Charles'ın beceriksiz istilası yüzünden neredeyse tamamen dağılmıştı. Ama artık Fransızlar müttefikti ve yeterince kurnaz olunursa bu ittifak eşit bir ortaklığa çevrilebilirdi. VI. Alexander'ın bunu elinden gelen en ivedi şekilde oğluna vurgulaması gerekiyordu. Cesare Borgia'nın hemen aksiyona geçme eğilimi (örneğin kendisini XII. Louis'nin merhametine bırakması), VI. Alexander'ın sabırla geliştirdiği ve ancak adım adım ilerlenirse başarıya ulaşabilecek stratejisinin sonunu getirebilirdi. Herhangi bir düşüncesiz hareket, VI. Alexander'ın bütün hayatını adadığı işin mahvolmasına sebep olacaktı.

VI. Alexander, bu noktayı pekiştirmek için oğluna devlet idaresiyle ilgili bir ders vermeye karar verdi. Cesare Borgia'nın, düşmanlarını yenmek için onlardan daha zeki olması gerekiyordu. Yalnızca kurnazlık sayesinde güvenilmez İtalyan komutanlarının üstesinden gelebilirdi. VI. Alexander oğluna, Roma'ya döndüğü zaman Paolo ve Giulio Orsini'ye bir mesaj gönderip, Papalık Ordusu komutanları olarak Başkomutan'a rapor vermelerini emretmek istediğini söyledi. Bologna'yı almak için düzenlenecek seferde Borgia'ya katılacaklardı. Böylece onların sadakatini anlamış olacaklardı. Hain entrikalar çevirmelerine rağmen Orsini kardeşler, Cesare Borgia'nın onların sadakatsizliklerinin ne kadar farkında olduğunu ya da ne derece şüphelendiğini bilmiyorlardı. Bologna, komploculardan biri olan Bentivoglio'nun toprakları içerisindeydi ve Papa'nın emirlerine verecekleri tepki meselenin açığa çıkmasını sağlayacaktı.

Cesare Borgia'nın, VI. Alexander'ı bu provokatif eylemden vazgeçirmek için gösterdiği çabalar beyhudeydi. İlk defa, onun stratejisi babasınınkinin önündeydi: Borgia artık oldukça yetenekli bir ordu komutanı olmuştu. Babasının bilmediği şey ise, Cesare'nin Bologna'yı almak konusunda bariz bir şekilde tereddüt etmesinin makul bir sebebi olduğuydu. Vitellozzo ve diğerleri Floransa sınırında savunmasız kalan topraklarını ve kalelerini korumak için geride birlikler bırakmışlardı. Orsini kardeşler, Vitellozzo ve Baglioni

Bologna'nın üzerine yürümek için Borgia'nın ordusuna katılsalar bile, Borgia geride bırakılan bu birliklerin güney Romagna'ya saldıracaklarını biliyordu.

Papa'nın planlı eyleminin aksine, Cesare Borgia Imola'ya dönmeye ve ne olacağını görmek için beklemeye karar verdi. Kendi kuvvetleri sınırlıydı; dolayısıyla ne kadar uzun süre bir şey yapmadan beklerse, Borgia'nın kuvvetlerini güçlendirmek için XII. Louis'nin söz verdiği Fransız birlikleri o kadar çabuk gelecekti. Mevcutta, Romagna'daki şehirleri koruyan garnizonlara dağılmış 5.000 adamı vardı. XII. Louis ise piyade ve süvarilerden meydana gelen 3.500 kişilik bir kuvvet göndereceğini taahhüt etmişti. Her ne kadar bunlar zorlu Fransız birlikleri olsa da, Borgia bunların Orsini kardeşler, Vitallozzo, Baglioni ve diğerlerinin toplam gücüyle boy ölçüşemeyeceğini biliyordu. Borgia'nın tahminine göre bu komutanlar en az 9.000 piyade ve 1.000 süvari toplamışlardı.

Cesare Borgia'nın sonuna kadar bekleme kararına karşın, VI. Alexander'ın Roma'dan Orsini kardeşlere mektup göndermesi olayları başlatan şey oldu. İşleri doruk noktasına getiren ise, bir bakıma Papa ve oğlunun birbirine karşıt görünen stratejilerinin bir araya gelmiş olmasıydı. Durumun aciliyetiyle harekete geçen Orsini kardeşler tavsiye almak için ailenin en yaşlısına danıştılar; bu da Kardinal Giambattista Orsini'ydi. Kardinal ve VI. Alexander'ın yakın dost oldukları dönemde birlikte verdikleri ziyafetler meşhurdu; hatta kimi zaman bu partilerde antik Roma'yı anımsatan sahnelere bile yer verilirdi. Ancak Kardinal Orsini, yalnızca Kilise'nin karanlık ve aristokratik kıdemli üyelerinden biriydi. Kurnaz biri olduğu kadar önemli bir entelektüel kapasiteye de sahipti; Machiavelli tarafından "bin tane hilesi olan adam"[22] olarak tanımlanıyordu. VI. Alexander'ın Orsini kardeşlere verdiği emirler karşısında, Kardinal Giambattista Orsini ailenin La Magione'deki kalesinde, tüm komplocuların bir araya geleceği gizli bir toplantı çağrısı yapmaya karar

22 ve devamı; Machiavelli, *Decennale primo*, 406–8 nolu satırlar. Machiavelli'nin Oliverotto hakkındaki alıntıları şuralardan gelmektedir: *Il Principe*, kısım 3, 5, bölüm. 8; Baglioni, kısım 2, bölüm 27; *Discourses*, 1 vb. Diğer ayrıntılar Villari ve Ridolfi gibi pek çok kaynakta tekrarlanmaktadır.

verdi. Burası, Trasimeno Gölü'nün doğu kıyısında yer alan bir kaleydi; Roma'nın 100 mil kadar kuzeyindeydi ve komplocuların pek çoğunun topraklarına yakın bir mesafedeydi. Katılanlar bir avuç önemsiz tiran ve condottieriden meydana geliyordu. İki kardeş arasında öne çıkan Paolo Orsini, aslında gayrimeşru çocuktu ve "kibirli, zayıf, saf ve ruhsal olarak dengesiz" biri olarak tanınıyordu. Orsini kardeşlerin yakın dostu Vitellozzo sedye üzerinde gelmişti; öylesine acı dolu bir frengi nöbeti geçiriyordu ki inlemekten başka bir şey yapamıyordu. Fermo lordu ve tipik bir küçük şehir tiranı olan Oliverotto ise "sonsuz ihanetleri ve zalimliği" ile tanınan biriydi. Bu şöhreti, tüm akrabalarını bir ziyafete davet edip onları katletmesiyle kazanmıştı; bunlar arasında ailesi öldüğü zaman onu evlatlık alan iyi kalpli yaşlı amcası da vardı. Yakınlardaki Perugia şehrini yöneten Baglioni ise daha da beterdi; Machiavelli onu "kız kardeşiyle ensest ilişkiye giren ve Perugia'nın hükümdarı olmak adına kuzenlerini ve yeğenlerini öldüren [tüm İtalya'da kötü şöhretiyle tanınan] kalpsiz ve korkak bir adam" olarak tanımlamıştı. Ayrıca bu toplantıya Orsini ailesinden biriyle evli olan Bolognalı Bentivoglio'nun oğlu Ermes ve Urbino'nun devrik genç dükü Guidobaldo da katılmıştı.

Komplocular tartışmaya devam ederken, aralarından Pandolfo Petrucci adında elli yaşında bir lider ortaya çıktı. Siena'nın güvenilmez ve vahşi hükümdarı olan Petrucci, nüfuz sahibi Borghese ailesinden biriyle evliydi ve ilerleyen dönemde iktidarını ele geçirmek için kayınpederine suikast düzenleyecekti. Floransa artık XII. Louis'nin koruması altında olduğu ve Borgia'nın Romagna'sı onun arazisinin doğusuna doğru genişlediği için, son zamanlarda devletinin ne kadar savunmasız kaldığını fark etmeye başlamıştı. Diğer komplocular küçük şehirlerin hükümdarı iken, Petrucci toprakları neredeyse kuzey komşusu Floransa'yla yarışacak büyüklükte bir cumhuriyeti yönetiyordu. Komploculara gizlice hem Venedik'e hem de Floransa'ya yaklaşmaları gerektiğini öneren de oydu; bu iki büyük devletin, Borgia'nın Romagna'daki genişlemeci siyasetinden şüphelenmek için gayet geçerli nedenleri vardı. Baglioni de birleşik bir cephe kurma zorunluluğu konusunda komplocu

ortaklarını uyardı; aksi hâlde "ejderhanın midesine gireceklerdi."[23] La Magione'de bulunanların hepsi, daha önce ailevi ayrılıklar yaşamış olsalar da birbirlerine güveneceklerine yemin ettiler.

Bu defa, Borgialar Orta İtalya'daki tüm bölgesel hedeflerini sona erdirebilecek bir ihanet ittifakıyla karşı karşıya kalmış gibi görünüyordu. Tahmin edileceği üzere, Cesare Borgia'nın da VI. Alexander'ın da La Magione'de muhbirleri vardı. Her ikisinin de şüphelendiği gibi, kısa süre sonra hain komplocuların birbirlerine pek de güvenmedikleri, hizipleşmeye ve birbirlerinin arkasından komplolar çevirmeye başladıkları ortaya çıkmaya başladı. Cesare Borgia bu fırsatı yakalayıp hemen komplocular arasında en zayıf karakterli görülen adama, dengesiz Paolo Orsini'ye gizli bir mesaj gönderdi. Orsini'ye oldukça cömert şartlar sunuyordu: Eğer taraf değiştirip Borgiaların yanında savaşırsa, mülklerinin hiçbirini kaybetmeyecek, bunlar Papa'nın koruması altında kalmaya devam edecekti. Borgia'nın Paolo Orsini'ye yaptığı teklif, kaçınılmaz olarak kısa süre içerisinde diğer komplocular arasında duyuldu. Hatta bazıları Borgia'nın tarafına geçip Papa'nın korumasını kabul ederek kendi topraklarını ve hayatlarını korumanın en iyi seçenek olduğu fikrine varmışlardı. Perugialı Baglioni ise bu tavizcileri protesto ederek Borgialara asla güvenemeyeceklerini söylüyordu.

Roma'daki VI. Alexander ise komplocuların üstünlüğü ele geçirdiğinden şüphelenmeye başlamış, uzun zamandır yürüttüğü tüm Borgia mirası planının bir hiçle sonuçlanacağını hissetmişti. 7 Ekim günü Kutsal Şehir'e Urbino'nun yirmi mil kadar kuzeyindeki San Leo'da ani bir ayaklanma çıktığı haberi geldi. Bu stratejik dağ kasabası ve kalesi, Borgia yönetimine karşı bağımsızlığını ilan etmişti. Bu haber karşısında VI. Alexander sinir krizleri geçirdi; Venedik elçisi Giustinian onun "ayı gibi öfkelendiğini" ve bu isyanın arkasında Orsini ailesi olduğundan şüphelendiği için, onların ihanetine küfrettiğini söylüyordu.

Bu esnada Cesare Borgia sessizce İspanyol komutanlarından bazılarına birliklerini toplamalarını ve kendisiyle birleşmek için

23 Gianpaulo Baglioni, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 183

Imola'ya yürümelerini emretmişti. Borgia, Ekim'in ikinci haftasında Guidobaldo da Montefeltro'nun Vitellozzo ve Orsinilerin yardımıyla Urbino'ya doğru ilerlediği haberini aldı. Borgia'nın gaddar adamlarından en güvenilir iki tanesi (Ugo de Moncada ve meşhur "boğazlayan" Miguel da Corella) şehirdeki garnizona komuta ediyorlardı; ama Borgia taktik bir geri çekilme yapmalarını emretti. Bunun sonucunda Dük Guidobaldo da Montefeltro hiçbir direnişle karşılaşmadan şehre girdi ve burada "tüm halkın eski ve meşru lordları olan Dük'e gösterdiği sevgiyle"[24] karşılandı. Cesare Borgia, birliklerinin hoş karşılanmadığı bir yerde çatışmaya girmemeye karar vermişti. Zamanla Urbino halkını, daha ilk sıkıntı emaresinde onları terk eden zayıf ve kararsız Guidobaldo'ya karşı döndürebileceğinden emindi. Borgia'nın niyeti tüm Romagna'yı sadık bir tebaadan meydana gelen birleşik bir dukalık hâline getirmekti.

Ama Urbino'nun Borgia boyunduruğundan çıktığı haberi tüm ülkeye yayılınca, bu durum yalnızca on mil doğuda bulunan Fossombrone vatandaşlarını da cesaretlendirdi ve kendi istekleriyle ayaklanmalarına sebep oldu. Bu olay, birlikleri yakınlardan geçmekte olan Moncada ve Corella'nın görmezden gelemeyeceği bir provokasyondu. Borgia'nın emirlerini açık bir şekilde ihlal eden Moncada ve Corella Fossombrone'ye yürüdü; vatandaşlar ise yerel kaleye sığınmıştı. Kısa süre sonra Moncada dış surların altında gizli bir tünel buldu ve akabinde gerçekleşen muharebede Fossombrone vatandaşları (çoğunluğu elinde sopalar ve tarım aletleri olan köylülerdi) kılıçtan geçirildi. Cesare Borgia bu duruma çok öfkelendi ve Moncada ile Corella'ya derhâl Imola'da kendi birliklerine katılmalarını emretti. Urbino'da bulunan Vitellozzo kısa sürede bunu öğrendi. Son "zafer"inin verdiği cesaretle ülkenin diğer tarafına kadar gidip, Moncada ile Corella'yı Urbino'nun birkaç mil güneydoğusundaki Calmazzo köyünün dışında pusuya düşürmeyi başardı. Sayıca çok daha küçük olan İspanyol birliklerini hezimete uğrattı: Moncada esir alınmıştı; Corella ise canını kurtarmayı başarıp, geriye kalan az sayıdaki İspanyol askerin başına geçerek kıyı şeridindeki Fano'ya sığınmıştı.

24 Zambotti, *Diario*, s. 342.

Bu sırada Bolognalı Bentivoglio, oğlu Ermes ile birlikte 2.200 askerle Via Emelia yolu üzerinden güneydoğuya yürümüştü. Kısa süre sonra, Borgia'nın Imola'daki idare merkezinden yalnızca yedi mil yukarıdaki Castel San Pietro'yu ele geçirdi. Borgia iki gün süren zorlu yürüyüş boyunca Rimini komutanı Lorqua ile temas hâlinde kalmaya devam etti; ama her anlamda kuşatma altında olduğunu anladı. Durumu hızla kötüleşiyordu. Komplocular Venediklilerin gelişmeleri yakından incelediğinin farkındaydı. Venedik'in Borgia'nın bölgesel hedeflerinin sonlandığını görmek istediğine hiç şüphe yoktu. Onları alıkoyan tek şey, XII. Louis ile bir çatışmaya girme ihtimaliydi. Nihai bir karara varmak isteyen komplocular, bir kez daha Floransa'ya haber yollayıp, kendilerine katılması için Gonfaloniere Soderini'ye yalvardılar. Bu, Cesare Borgia belasına son vermek adına son şanslarıydı. VI. Alexander ise Roma'da dehşet içerisinde olan biteni seyretmekten başka bir şey yapamıyordu. Tüm hedefleriyle inşa ettiği yapı, anlaşılan o ki yıkılmak üzereydi. Oğlu Cesare'nin sayılı günü kalmış gibiydi: Düşmanlarının tek bir hamlesiyle her şey bitecekti.

16. BÖLÜM

CESARE'NİN KURTULUŞU

Bu dönem boyunca Machiavelli, Borgia'nın Imola'daki sarayında Floransa elçiliği yaptı. Böylece Borgia ile yakın temasta çalıştı. Machiavelli'nin vardığı netice hiç de şartların gösterdiği kadar karamsar değildi. Kurnazlık edip en dikkat çekici olduklarını düşündüğü iki şeyin kaydını tutmuştu: Borgia'nın kişiliği ve bunun genel siyasi arenadaki olası sonuçları. 23 Ekim'de Floransa'daki Soderini'ye şöyle yazmıştı:

> Bu lordun [Cesare Borgia] toprakları büyük oranda talihi sayesinde yönetiliyordu; buradaki asıl etken ise Fransa Kralı'nın birlikleriyle onu destekleyeceği, Papa'nın da bunun parasını göndereceği fikriydi. Bir diğer etken ise düşmanlarının ona son bir saldırı düzenlemekte gecikmesiydi. Kanaatimce artık ona zarar vermek için çok geç; çünkü tüm önemli şehirlerini korumak için asker gönderildi ve kuşatmaya direnebilecek şekilde tedarikli hale getirildi.[1]

Machiavelli, Borgia'nın savunma güçleri üzerindeki hâkimiyetini gözünde büyütüyor olabilirdi, fakat adamın kendisini kesinlikle abartmıyordu. Hiç kuşku yok ki, XII. Louis'nin Fransız kuvvetleri daha Milano'ya bir haftalık yürüyüş mesafesindeydiler, ama yine de ellerinde fırsatlar vardı. Borgia'nın, yeni dukalığının vatandaşlarına gösterdiği siyasetin ödülünü alma zamanı gelmişti. Daha önce de

1 Machiavelli'nin gönderisi (24 Ekim 1502), *Opere*, haz. Bertelli (Milano, 1968–72), Cilt 6–8.

bahsedildiği gibi, genel kanunsuzluk ve buna bağlı olarak Romagna taşrasında yüzyıllardır hüküm süren eğitimsizlik, kendilerini ve ailelerini tarımla geçindirebilenlerinin sayısının çok az olduğu anlamına geliyordu. Bu yüzden erkek nüfusun büyük bir kısmı paralı askerlik yapıyordu. Dolayısıyla Borgia Corella'yı asker toplamaya gönderdiğinde, hemen yeni dükleri için savaşmaya gönüllü 1.000 piyade bulmuştu. Benzer şekilde Borgia'nın kendisi de Imola'nın hemen güneyindeki, yetenekli savaşçı erkekleriyle bilinen Val da Lamone'den 800 piyade toplamayı başardı. Ayrıca, Milano'daki Fransızlara acil bir mesaj göndererek, ordularından 500 tane Gaskonyalı (genellikle Fransız ordusundaki en iyi askerler olarak kabul edilirlerdi) ve 1.500 kadar da ünlü İsviçreli piyadelerden almayı talep etti.

VI. Alexander ise, oğlu bütün bu masrafları ödeyebilsin diye para toplamaya başlamıştı. Papa'nın kendine has bir yöntemi vardı; bunun için bir örnek yeterli olacaktır. VI. Alexander'ın şansına zengin Cortona Piskoposu yakın zamanda vefat etmişti. Piskoposun vasiyetine bakılmaksızın, VI. Alexander "piskoposun tüm mallarına el koydu; Cortona'da bulunan buğdayı ve 2.000 duka karşılığında piskoposluk yetkisini bile bir Floransalıya sattı."[2] Bu şekilde, Papa kısa zamanda 18.000 duka topladı ve derhâl Imola'daki Cesare Borgia'ya gönderdi. Oğlunun düştüğü vaziyetin mucizevi bir şekilde çözümlenmesi karşısında Papa o kadar rahatlamıştı ki, yakında daha fazla para geleceğine bile söz verdi.

Ama bu kritik noktada VI. Alexander'ın tek acil sorunu Romagna'daki durum değildi. Papa, Napoli'nin bölünmesi konusunda Fransız ve İspanyollar arasındaki tehlikeli çatışmaya giderek daha fazla bulaşıyordu. Her zamanki diplomatik kurnazlığı ile destek için Venedik'e başvurdu: "İspanya Napoli'yi alırsa her ikimiz için de kötü olur, ama daha da kötüsü, onun tamamıyla Fransızların eline geçmesidir."[3] VI. Alexander, Venediklilerin oğlunun Romagna seferini bölmesine engel olmak adına onlara güçlü bir müttefik gibi görünmek istiyordu. Napoli'deki Fransız ve İspanyollar ile

2 Burchard, *Diario*, s. 414.

3 Alıntılanan: 2 Aralık 1502, Giustinian, *Dispacci*, Cilt 1, s. 242–3.

ilgili endişesi gayet gerçekti: Buradan kim zaferle çıkacaksa onunla müttefik olmaya kararlıydı. Ama kim kazanacaktı? Diğer yandan, Venediklilere genel olarak tüm İtalya Yarımadası'nın iyiliğini istiyormuş gibi görünmek istiyordu. Hatta bu noktada diplomatik entrikaları o kadar karmaşık bir hâl almıştı ki, tam olarak ne yaptığını anlamak mümkün değildi. Fransızların Romagna'da Cesare Borgia'yı desteklemesini istiyordu; Napoli meselesindeyse onların karşısında duruyordu. Benzer şekilde, İspanyolların Napoli'deki varlığına doğal bir temayülü vardı; ama bu eğilim, onların İspanya'ya geri dönmesi isteğiyle zayıflıyordu. Aynı zamanda Venedik'e karşı da karmaşık duygular beslediği aşikârdı. Papa etkili bir taktisyendi ve yürüttüğü siyaset öyle bir noktaya gelmişti ki kimse onun önceliğinin ne olduğundan emin olamıyordu. Önemli olan tek şey Borgiaların kazanmasıydı. Bunun gerçekleşmesi için gereken kurnaz entrikaları yürütme konusundaysa inkâr edilemez bir becerisi vardı. Diğer taraftan, bu sonuca ulaşmak için gereken güç, ne yapacağı hiçbir zaman kestirilemeyen Cesare Borgia'nın ellerindeydi.

Imola'ya geri dönersek, Cesare Borgia hâlâ Romagna için tehlike yaratan komploculara karşı, kendi tarzında incelikli bir diplomasi yürütmeye devam ediyordu. Borgia'nın Orsini topraklarının korunacağı ve ailesi için Papa'yla bir mutabakat yapılacağını vadeden mektubu, tahmin edilebileceği gibi Paolo Orsini'nin aklını çelmişti. 25 Ekim'de Machiavelli'nin Imola'dan Floransa'daki efendisine gönderdiği son mesaj şunları söylüyordu: "Paolo Orsini bu akşam Cesena'da ve yarın sabah dük [Borgia] ile konuşmak için burada olması bekleniyor."[4] Nihayet buluştukları zaman ise Borgia Paolo Orsini'ye teminat vermek için tüm diplomatik yolları kullandı ve ona para, kıyafet ve atlar hediye etti.

Orsini'yi kazanmak çok zaman almadı; hatta öyle ki geri dönüp, Borgia'nın komplocu yandaşlarına yazdığı, onlara da bir uzlaşma umudu sunan mesajını iletmeyi kabul etti. Borgia artık, komploculaların yalnızca kendi aralarında bölünmekle kalmayıp, aynı zamanda da bireysel olarak yetersiz ve onun karşısına çıkamayacak durumda

4 ve devamı; Machiavelli 24 Ekim 1502'de göndermiştir.

olduklarının farkındaydı. Örneğin Vitellozzo yine frengiden yatağa düşmüştü; Guidobaldo da Montefeltro ise Urbino'da gut hastalığından muzdaripti.

Ekim ayının ılıman havası yerini Kasım'ın yağmur ve çamuruna bırakmış, her iki taraf için de askerî bir harekâtı söz konusu olmaktan çıkarmıştı. Buna rağmen, Fransız askerleri Via Emelia yolundan ilerleyerek Imola'dan Milano'ya varmışlardı. Bu yolun, Antik Roma'dan kalma temelleri vardı ve bu sayede taşra yolları ve geçitlerine göre çamurlu bataklıklara saplanma ihtimali daha azdı. VI. Alexander ise, Roma'da eski dostu Kardinal Giambattista Orsini'ye cömert bir uzlaşma sunarak oğlunun barış politikasını güçlendiriyordu. VI. Alexander ve Kardinal Orsini benzer karakterlere sahipti ve uzun zamandır birlikte ziyafetler vererek eğleniyorlardı. Kısa süre sonra, "geleneksel eğlenceleri"ne[5] döndüler; bunlar arasında fahişelerle eğlendikleri, gece boyu süren yemekler de vardı ve Papa'ya göre "onlar olmadan ziyafet vermeye değecek bir şey olmazdı." VI. Alexander yetmiş iki yaşındaydı, ama kendisinden daha genç, yaşı ellilerine yaklaşan bu yakın dostuna da pekâlâ ayak uydurabiliyordu. Bu eğlenceler çoğu zaman gün doğumuna kadar devam ediyordu. Dahası, VI. Alexander ve Kardinal Orsini gizli bir anlaşma yapmışlardı. Burchard'a göre VI. Alexander "Kardinal'e, Dük'ü [Cesare Borgia] koruyacağını ve savunacağını taahhüt etmesi şartıyla, kendisi lehine papalıktan çekileceğini söylemişti."

Yola getirilecek bir sonraki komplocu Vitellozzo'ydu: Paolo Orsini vasıtasıyla kendisine iletilen mesajla, o da Borgia ile bir anlaşma imzalamayı istiyordu; böylece yeniden ittifak kurmuş olacaklardı. Bunun karşılığında Borgia, bu iki condottieriye para ödemeye devam etmeyi kabul etti, bu sayede onlar da emirlerindeki paralı askerlere para verebileceklerdi. Urbino'da bulunan Dük Guidobaldo, bu iki dostunun davayı yüzüstü bıraktığını duyunca korkuya kapıldı ve canını kurtarmak için şehirden kaçtı. Ağır gut hastalığına rağmen, bir keşiş kılığına girip katır üstünde seyahat etti. Ancak fiziksel ve

5 ve devamı Burchard, alıntılanan: Pasquale Villari, *The Life and Times of Machiavelli*, çev L. Villari (2 cilt, Londra, 1892), Cilt 1, s. 328.

ruhsal durumu onun ancak yedi mil yol gidebilmesine müsaade etti ve ciddi bir baygınlık geçirmesine sebep oldu. Şansına, sadık bir vatandaşı tarafından kabul edildi ve gizlice bu adamın evinde saklandı.

Cesare Borgia, Guidobaldo da Montefeltro'nun Urbino vatandaşları arasında popüler bir figür olduğunun gayet farkındaydı ve aynı vatandaşların, geçen Haziran'da şehre yıldırım hızında hain bir darbe düzenlemesinden sonra, ona güvenmeyeceklerini de biliyordu. Sonuç olarak Borgia, yeni müttefiki Paolo Orsini'yi 6 Aralık'ta Urbino'ya gönderdi; yanında ise Romagna'nın bilge ve itibarlı yeni valisi Antonio di Monte Sansovino vardı. Bu ikisi halk tarafından ihtiyatlı bir şekilde karşılandılar; Orsini'nin kısa süre önce Romagna Dükü'nün otoritesine karşı gelen tüm vatandaşların affedileceğini söyleyen bir bildiriyi okumasıyla halkın sevgisini kazandılar. Sonrasında Sansovino, Urbino'daki herkese vatandaşlık haklarını açıkladı. Üstelik, Borgia'nın askerlerinden herhangi biri vatandaşların haklarını ihlal ederse, şehrin yetkililerine rapor edilecek ve saldırganlar halka açık bir şekilde idamla cezalandırılacaktı. Bu vatandaşlık bildirgeleri bizzat Cesare Borgia'nın garantisi altında olacaktı.

Cesare Borgia bu haberin Romagna topraklarına hızla yayılmasını sağladı. Zamanla, Borgia'nın yeni vatandaşlarından en inatçı olanlar bile yeni hükümdarlarını sevmeye ve ona güvenmeye başladılar. Romagna'da eşi benzeri Roma İmparatorluğu döneminden beri görülmemiş bir dönem yaşanıyordu. Bunun bir başka ispatı ise, Dük'ün başmühendisinin titizlikle ortaya koyduğu çalışmasında görülebilir. Borgia'nın sarayının Imola'da olduğu bu dönem boyunca, Leonardo da Vinci şehrin oldukça detaylı bir haritasını çıkardı. Bu, sadece çok isabetli bir kartografi çalışması değil, aynı zamanda bir sanat eseriydi. Harita, tüm modern haritalarda olan kuşbakışı tarzında çizilmişti; bu da o dönem için bir yenilikti. Bu dönemde daha büyük bölge haritalarına daha sık rastlanıyordu fakat küçük ölçekli haritalar, özellikle de bu kadar kusursuz bir harita kesinlikle sıra dışıydı. Barakalardan köşklere ve büyük kalelere kadar her mesken, şehir surları içindeki her sokak ve geçit özenle detaylandırılmıştı. Leonardo bu ustalığa nasıl ulaşmıştı? Özellikle de bir kule, dağ ya

da yakınlardaki bir yükseltinin yardımı olmaksızın? Leonardo'nun, kendi odometresini[6] icat ettiği bilinen bir şeydir; bu, üzerinde çiviler bulunan dikey bir tekerleğin yatay bir tekerleğin çevresinde hızla döndüğü, haznesi olmayan bir el arabasına benzer. Leonardo ve yardımcıların oluşan ekibi, bu aletle birlikte ve aynı doğrultudaki birbiriyle bağlantılı odak noktalarının yardımıyla, şehrin kuşbakışı haritasını kusursuz bir şekilde çıkardılar; hem de şehrin eski mahallelerini gösteren günümüzün en modern haritalarıyla eş değer, kusursuz bir kesinlikle.

Bu, kesinlikle Borgia'nın Romagna'daki her şehir için aklına koyduğu daha büyük planların müjdecisiydi. Bir proje olarak, Fatih William'ın tüm İngiltere'yi kapsayacak şekilde planladığı Doomsday Book[7] [Kıyamet Kitabı] ile kıyaslanabilir. Kıyamet Kitabı'nda listeler ve envanterler yer alırken, Leonardo'nun başlattığı proje daha ziyade görsel sunuma dayanacaktı. Amacı ise açıkça vergilendirme ile konut ve mülklerin haritalandırılmasıydı. Bununla birlikte, sivil idareye karşı daha sofistike (ve belki de daha aydınlanmış) bir yaklaşım geliştirildiğini de gösterir. Leonardo, İtalya'nın en modern devletinin temellerini atmada Borgia'ya yardım ediyordu. Cesare Borgia fevri, hatta cinayete meyilli ve kesinlikle hilekâr bir karaktere sahipti; ama yeni kuracağı devlet söz konusu olduğunda, sanki ailesinden birisiymiş gibi takıntılı bir şekilde Leonardo'yu sahipleniyordu.

Vitellozzo, beklenmedik bir hareketle, Guidobaldo da Montefeltro'ya memleketi Città di Castello'ya iltica etmesini teklif etti. Bu, hiç şüphesiz Borgia'nın başının altından çıkmıştı, ama Guidobaldo canını kurtarmak için de olsa bu teklifi kabul etti. Bu özel af antlaşması için Borgia'nın alacağı bedel, Guidobaldo da Montefeltro'nun resmî olarak Urbino topraklarından ve şehir

6 Odometre, bisiklet veya araba gibi araçların kat ettiği mesafeyi ölçmek için kullanılan bir araçtır. Cihaz elektronik, mekanik veya ikisinin bir kombinasyonundan (elektromekanik) meydana gelebilir. (ç.n.)

7 Kral Fatih William'ın emriyle 1086 yılında tamamlanan, İngiltere'nin büyük bir kısmına ve Galler'in bazı bölgelerine dair araştırmaları içeren bir el yazmasıdır. William bu araştırmayı tüm idari bölgelerde yaşayanları, bunların mülklerini ve kendisine borçlu oldukları vergileri kayda geçirmek için yaptırmıştır. (ç.n.)

üzerindeki haklarından vazgeçmesiydi. Guidobaldo gerçekten bu son şartı kabul etse de etmese de, Borgia bu yönde bir bildiri çıkardı. Bu durum, Urbino vatandaşlarının (en iyi hâliyle bile zayıf karakterli biri olduğunu bildikleri) eski hükümdarlarına ihanet ediyor gibi hissetmeksizin, Sansovino'yla gönülden iş birliği yapmalarını sağladı. Tüm Romagna'da Borgia yönetimini destekleyen insan sayısı gün geçtikçe artıyordu; ama hafızası güçlü olanlar hâlâ onun eski yöntemlerine dönmesinden, kendilerini acımasız ve nefret edilen İspanyol komutan Ramiro de Lorqua yönetimine teslim etmesinden korkuyorlardı.

Artık, komploculardan biri hariç hepsi Borgia ile ayrı ayrı anlaşmalar yapmıştı. Bolognalı Bentivoglio da sonunda Borgia'yı memnun eden bir mektup yolladı. Kuzey sınırının artık tamamen korunuyor olmasından duyduğu mutlulukla Borgia bu mektubu yüce gönüllülükle yanıtladı ve Bentivoglio'nun "hatalarını" affetti. Bentivoglio, bu uzlaşmayı pekiştirmek için gelecek yıl Borgia'ya 200 tam teçhizatlı süvari ve 200 hafif süvari temin edeceğini taahhüt etti. Karşılığında da Borgia, gelecek sekiz yıl boyunca toprakları herhangi bir şekilde tehlikeye girerse Bentivoglio'ya bunun yarısı ölçüsünde bir birlik temin edeceğine söz verdi. Bu garanti karşılığında Bentivoglio, ona yıllık 12.000 dukalık bir ödeme yapacaktı. Borgia, tüm eski komplocularla ittifakı sağlamlaştırmak adına, Aralık ayının sonunda sahil kasabası Sinigalia'nın dışında, yanlarında tüm kuvvetleri de olacak şekilde bir toplanma çağrısı yaptı. Sinigalia resmî olarak Urbino topraklarının ileri karakollarından biriydi ve annesi Urbinolu Guidobaldo'nun kız kardeşi olan on iki yaşındaki Francesco della Rovere'ye verilen bir derebeylikti. Della Rovere ailesi Borgialarla can düşmanı olduğu için ve Guidobaldo topraklarını "kendi imzasıyla başkasına devrettiğinden", Borgia az sayıda askerle korunan bu şehri birleşik bir orduyla (buna Fransızlar ve kendi birlikleri dâhildi, yakında eski komplocuların birleşik kuvvetleri da eklenecekti) ele geçirme ihtimalinden zevk alıyordu. Cesare'nin Sinigalia'ya yürüme planının farkında olan VI. Alexander, oğlunun buradan sonra güneye ilerleyeceğini ve

Ancona'yı kendi topraklarına katacağını anladı. Sonrasında ise XII. Louis'nin Napoli'de İspanyollara karşı düzenlediği sefere katılacaktı. Papa, Cesare'ye 15.000 duka daha topladı; ordu bu dönemde günlük 2.000 duka gibi büyük bir meblağa mal oluyordu.

Borgia'nın aklında ne olduğuna şüpheyle bakmaya devam eden tek kişi Machiavelli'ydi. Machiavelli önceden Floransa'daki Soderini'ye Borgia'nın komploculara karşı tavrı hakkında bir mektup göndermişti: "Böylesine zararlar verildikten sonra nasıl affedilmeyi beklediklerini bir türlü anlayamıyorum."[8] Artık Bentivoglio'nun da aklında kuşkular oluşmaya başlamıştı; Sinigalia'daki "barış toplantısı"ndan affını istedi ve Bologna'da kalmayı tercih etti.

Kış geceleri kısalınca Borgia eski alışkanlıklarına geri döndü. Machiavelli şöyle yazıyordu: "Gece yarısına dek odasından çıkmıyor. Lord, oldukça ketum ve bence hiç kimse onun ne yapacağını bilmiyor." Borgia nadiren gündüz saatlerinde ortaya çıkıyor ve işlerinin tamamını gecenin karanlığında yürütüyordu. Yüzünü tekrar bozmaya başlayan frengi "çiçekleri"ni kapatma beklentisiyle, yine siyah bir maske takmaya başladığına dair rivayetler dolaşıyordu. Bunlar, yine Borgia efsanesinin bir parçası gibi görünüyor; en azından frengi söz konusu olduğunda. Leonardo da Vinci, Cesare Borgia çizimlerini bu dönemde yapmıştı ve [yüzünde] hiçbir bozulma emaresi yoktu. Ayrıca bunlar, tam boy bir portrenin ilk taslağı olarak gelişigüzel bir şekilde çizilmiş olsaydı (ki bu gayet olasıdır), Leonardo gibi görsel bütünlüğü olan bir sanatçının bu izleri göstermemiş olma ihtimali yoktu; özellikle de konu Borgia'nın yüzünü üç farklı açıdan (profilden, dörtte üç profilden ve cepheden) gösteren taslaklar olduğunda. Bununla birlikte, dengesiz hâlleriyle ilgili haberler kesinlikle bu efsanenin bir parçası değildi. Borgia'nın en iyi olduğu zamanlarda bile nadiren öngörülebilen davranışları, artık aşırı ruhsal dalgalanmalar göstermeye başlamıştı. Kişiliğinin bu yönü hiçbir zaman derinlerde gizlenen bir şey olmamıştı, ama içinde bulunduğu pozisyonun gerginliği arttıkça, bu belirgin bir karakteristik özellik hâline gelmeye

8 Machiavelli'nin 27 Ekim 1502 tarihli mektubu ve devamı Kasım 1502de yazdığı mektuplar.

başlamıştı. Machiavelli her zamankinden daha yerinde gözlemler yapıyordu. Kimse Borgia'nın neyin peşinde olduğunu veya sıradaki hamlesinin ne olduğunu tahmin edemiyordu. VI. Alexander ise Roma'da oğluyla ilgili benzer endişelere kapılmaya başlamış gibiydi.

Sonra Borgia, 10 Aralık günü birdenbire Imola'dan ayrılmaya karar verdi. Birlikleriyle beraber, kar fırtınasının ortasında Via Emelia yolu üzerinden güneydoğuya, sahile doğru ilerlemeye başladılar. Imola'daki genel durum bir süredir kötüleşiyordu. Daha birkaç gün önce Machiavelli'nin Imola'dan yazdığı bir rapora göre, Borgia'nın birlikleri şehri soyup soğana çevirmiş, "her şeyi en küçük kırıntısına kadar yalayıp yutmuşlardı." Bu esnada:

> Romagna bölgesindeki tüm şehirlerin erzak ve stokları azaldı ve eğer bu Lord [Borgia] başka bir yerden malzeme tedarik edemezse, gelmesi beklenen Fransız askerleri buraya ulaştığında her şey daha da kötüye gidebilir. Lord hazretlerini [Floransa Signoria'sı] bu gelişme hakkında bilgilendiriyorum ki, Floransa topraklarına gerçekleştirilebilecek herhangi bir sınır ötesi saldırıya karşı önlem alabilesiniz.[9]

Machiavelli efendilerini ihtimallere karşı hazırlıyordu; çünkü Borgia'yı çok iyi tanıyordu.

İki gün sonra ise Borgia bu yürüyüşü durdurdu ve Cesena'da ordugâh kurdu. İmola'dan aniden çıkması ve ardından, planlandığı gibi Sinigalia'ya yürümek yerine Cesena'da yine aniden durmasıyla ilgili haberler kısa zamanda Roma'ya ulaştı. VI. Alexander büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. Oğlunun manevralarının gizli kalmasını planlanmasına rağmen, kendini tutamadı ve Cesare'nin davranışı karşısında öfke nöbetleri geçirerek bağırmaya başladı: "Ne yapıyor bu? Neden orada kalıyor? Derhâl hareket etmesini söyledik."[10] Buradaki düşünce, en kısa sürede Sinigalia'ya ulaşması gerektiğiydi. Giustinian'ın Venedik'e gönderdiği bir mektupta anlattıklarına göre; Papa çok geçmeden (VI. Alexander'ın kendisine göre

9 Machiavelli'nin 16 Kasım 1502 tarihli gönderisi.

10 ve devamı; alıntılanan: Giustinian'ın 23 Aralık 1502 tarihli mektubu.

bile) papalığa hiç yakışmayacak davranışlar göstermeye başlamıştı; Vatikan koridorlarını arşınlayarak İspanyolca naralar atıyor, sürekli oğluna bağırıyordu: "Orospu çocuğu piç!"

Cesare Borgia 20 Aralık'ta bazı yıkıcı haberler aldı. Machiavelli'ye göre, Fransız subaylar arasında muhbirlik yapan Baron de Bierra ona gizli bir bilgi vermişti: "İki gün içerisinde buradan ayrılıp Milano Dukalığı'na dönüyoruz. Elimize henüz ulaşan emirler bunlar."[11] Machiavelli'nin mesajı şöyle devam ediyordu: "Bu olay damdan düşer gibi, birdenbire oldu ve tüm saray karman çorman oldu... Gerçekten ne yaşandığını kimse bilmiyor ve herkesin başka bir açıklaması var." Machiavelli XII. Louis'nin Napoli'ye yürümek için hazırlık yaptığını ve birliklerini, özellikle de ağır süvarilerini topladığını anlamıştı. Ama ertesi sabah Borgia'nın subaylarından bambaşka bir hikâye öğrendi: "Dük'ün [Cesare] Fransızlara ödeyecek parası kalmamıştı."[12] Yine de etrafındakileri sorup soruşturduktan sonra, başka bir "açıklama" daha olduğunu keşfetti. Görünen o ki, Fransız komutanlar kendi emirlerini yerine getirmeye alışıktılar ve Borgia'nın askerî uzmanlığına hiçbir şekilde saygı duymuyorlardı. Borgia artık verdiği emirleri hemen ve harfi harfine yerine getirmeyen, güvenemeyeceği adamlar istemiyor ve onları memleketlerine gönderiyordu. Borgia'nın en iyi birliklerinden oluşan 3.000 kişilik Fransız grubun tamamı, birkaç gün içerisinde oradan ayrılıp Via Emelia üzerinden Milano'ya doğru ilerlemeye başladı.

Fransızların ayrıldığı haberleri Roma'ya ulaştığında VI. Alexander gerçekten korkuya kapıldı. Giustinian Venedik'e verdiği cevapta şöyle yazıyordu: "Dük'ün büyük bir hamle yapacağına dair şüpheler sona erdi."[13] Papa ve Roma'daki ileri gelenler Cesare Borgia'dan umudunu kesmiş gibi görünüyordu ve olaylar o kadar hızlı gelişiyordu ki, Machiavelli Floransa'daki efendilerine günde birden fazla mesaj gönderiyordu. Yine de, Machiavelli'nin bu konudaki düşüncesi de Roma'dakilerin düşüncesinden daha iyimser değildi: "Dük'ün güneye, Pesaro'ya doğru yürümeye başlayacağı

11 ve devamı; Machiavelli'nin 20 Aralık 1502 tarihli mektubu

12 Machiavelli'nin 23 Aralık 1502 tarihli mektubu

13 Giustinian'ın mektubu, alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 202.

söyleniyor. Öte yandan, kuvvetlerinin en az yarısını, itibarının ise üçte ikisini kaybetti."[14]

Ancak Borgia hâlâ hiç olmadığı kadar öngörülemez davranışlar gösteriyordu. Emrindeki son Fransız askerlerin ayrıldığı gün, bir balo vermeye karar verdi. Gerçekten de yaptı bunu. Cesena'nın önde gelen beş vatandaşına, düklerinin başkente gelişi şerefine büyük bir davet vermeleri emredildi. Bu emre uyarak balo yapıldı; Cesare Borgia'nın keyfi gayet yerinde görünüyordu. Yerel bir kronik yazarı, özellikle danslardan ne kadar keyif aldığını, gözlerinin Cleofe Marescotti adında oralı genç güzellerden birine iliştiğini, "bu kadına tutulduğunu ve görünen o ki hislerine karşılık bulduğunu"[15] kaydetmişti. Ancak aynı yazar güzel Cleofe'nin kocasının tepkisini ve oradaki ev sahiplerinden biri olduğunu yazmamıştı.

O akşam, klasik bir Borgia etkinliği olacaktı: Cesare'nin, babasının ve hatta Lucrezia'nın keyif alacağı türden bir etkinlik. Borgia efsanesi de bu tür şeyler üzerine kurulmuştu. Balonun ışıltılı eğlencesinin ardında (tamamen beklenmedik ve sansasyonel türden) karanlık olaylar yaşanıyordu. Cesare Borgia Imola'dan ayrılırken yanına Pesaro'dan korkunç ve güvenilir komutanı Ramiro de Lorqua'yı çağırmıştı, o da balonun yapıldığı akşam oraya varmıştı. Bu küstah, tıknaz adam (En korkunç emirlerini vermeden önce her zaman çenesini kaldırıp oğlak derisi eldivenlerini kuşağının içine sokardı) gördüğü muamele karşısında şaşırıp kalmıştı. Borgia'nın, dostlukları Pisa'daki parlak üniversite günlerine değin uzanan, en eski ve en yakın hemşehrisi yakalandı, silahlarına el konuldu ve şehrin zindanına atıldı. İki gün sonra 25 Aralık'ta ise Machiavelli raporunda şunları yazdı:

> Bu sabah meydanda Lorqua'nın bedeni ortadan iki ayrılmış bir vaziyette bulundu ve hâlâ orada duruyor; insanlar da onu gördüler. Kimse neden öldürüldüğünü bilmiyor. Ama Dük bu durumdan gayet memnun; bu sayede insanları

14 Machiavelli'nin 23 Aralık 1502 tarihli mektubu.

15 alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia*, s. 202.

> canının istediği gibi layık oldukları konuma getireceğini veya oradan indireceğini göstermiş oldu.[16]

Bu paragraf, ölüm şeklinin bazı ayrıntılarını atlamıştır. Lorqua'nın cesedi çok güzel sırmalı bir pelerinine sarılmış, eldivenleri iki yanında duracak şekilde yerleştirilmiştir. Boynu vurulmuş, başı ise üzerinde kesildiği tahtanın ve kanlı baltanın yanında bir mızrağın üzerine saplanmıştı. İdamından önce günler ve gecelerce çok kötü bir şekilde işkence gördüğü de her hâlinden belliydi.

Bu Cesare Borgia için bile aşırı bir gösteri gibiydi ve kesinlikle Cesena vatandaşlarının kalbine korku salmış, haberler tüm Romagna'da hızla yayılmıştı. Yine de burada şaşırtıcı olan, Borgia'nın maksadının (ya da en azından tüm maksadının) böyle bir korku yaratmak olmamasıydı. Machiavelli, söz konusu kim olursa olsun, bu olayın Borgia'nın güç gösterisi yapma amacını taşıdığı sonucuna varmıştı ve bunda son derece haklıydı. Ancak aynı zamanda, tuhaf da olsa tebaasını yatıştırma amacı güdüyordu. Bundan sonra, Lorqua'nın zorla uyguladığı gibi barbar bir yönetim olmayacaktı. O günler geride kalmıştı; ya da Borgia öyle aksettirmek istiyordu.

Ancak, günlerce Lorqua'ya uygulanan dehşet verici işkenceler (Borgia da orada bulunuyor olmalıydı) Borgia'nın dikkatini çeken bazı bilgileri doğrulamış gibi görünüyor. Borgia bir süredir Lorqua'nın Vitellozzo ve diğer komplocular ile gizli bir anlaşma yaptığından şüpheleniyordu. Eğer Romagna'yı ele geçirirlerse Lorqua'yı burada tekrar askerî valilik görevine getireceklerini garanti ediyorlardı. Borgia ise daha fazlasını öğrenmişti. Lorqua, işkence altındayken komploculaın ona bir suikast düzenleyecek kadar ileri gittiklerini söylemişti. Borgia ise büyük ihtimalle bu suikast planını zaten biliyordu.

Ancak Lorqua'ya dair Borgia'nın dikkatini çeken daha ikna edici bir kanıt vardı. On bir ay kadar önce, kız kardeşi Lucrezia'nın yeni eşiyle buluşmak için Roma'dan Ferrara'ya gelişi sırasında, Borgia Romagna'dan geçen alayı koruma görevini Lorqua'ya

16 Machiavelli'nin 26 Aralık 1502 tarihli mektubu. Bu mektup 26 Aralık gününe tarihlenir çünkü Machiavelli mektubu o gece (yani akşamüstü 6'da), 25 Aralık'ın sonu ve yeni günün başlangıcında yazmıştır.

vermişti. Borgia'nın kulağına gelen habere göre, yolculuk sırasında "Madonna Lucrezia'nın onurunu sarsan"[17] bir olay vuku bulmuş ve bu olaya Lorqua da bulaşmıştı. Daha önce de gördüğümüz gibi, kız kardeşi söz konusu olduğunda, özellikle de cinsel konularda (Buna ister kocaları ister daha niteliksiz sevgilileri dâhil olmuş olsun) Cesare aşırı derecede hassas davranıyordu. Bunlar arasından şanslı olanlar kaçıp hayatını kurtarabiliyordu; diğerlerinin akıbeti ise korkunç oluyordu. Görünen o ki Lorqua da bir istisna değildi.

Borgia artık yalnızca birinci sınıf Fransız birliklerini kaybetmekle kalmamış, aynı zamanda en yetenekli İspanyol komutanını da öldürmüştü; bundan sonra ise hangi yolu izleyeceği sorusu ortaya çıkmıştı. VI. Alexander ne yapacağını bilmez bir hâldeydi ve oldukça tedirgindi. Sinigalia'da Borgia ile "tekrar bir araya gelmeyi" bekleyen eski komplocular da benzer şekilde şaşkına dönmüştü. Borgia'nın suikast planlarını engellemeye yetecek kadar askeri var mıydı? Soderini ve Floransa Signoria'sı da Borgia'nın niyetinin ne olduğunu bilmek istiyorlardı; elçilerine tam olarak ne yaşandığı konusunda kendilerini bilgilendirmelerini söylediler. Ancak Machiavelli bile şaşırıp kalmış; 26 Aralık'ta Borgia hakkında şunu yazmıştı:

> Sır küpü gibi bir adam; bir sonraki hamlesinin ne olduğunu kendisinden başka kimsenin bilmediğine ikna olmuş durumdayım. Başsekreterleri, bana yalnızca bir emir vereceği zaman açıklama yaptığını söylediler. Ancak mecbur kalırsa harekete geçiyor, aksi takdirde hiçbir şey yapmıyor.[18]

Borgia ertesi gün, âdeta Machiavelli'nin değerlendirmesini onaylarcasına birdenbire Cesena'yı terk etti ve atını Via Emelia üzerinden güneydoğuya sürdü. Herkesi şaşırtacak şekilde, zayıf kuvvetlerini arkada bırakmış ve yanına sadece, kendisine eşlik edecek tam teçhizatlı süvarilerden oluşan küçük bir birlik almıştı. Borgia ayrıldıktan bir süre sonra, verdiği emir üzerine kuvvetleri küçük gruplara

17 Bkz. Woodward, *Cesare Borgia,* s. 225 n 2

18 Machiavelli'nin 26 Aralık 1502 tarihli mektubu.

bölündüler ve aralarında belirli bir mesafe bırakarak taşranın farklı yerlerine dağılıp onu takip ettiler. Birliklerin bu hareketini izleyen herkes, Borgia'nın sayısı azalan kuvvetlerini olduklarından daha bir büyük bir orduymuş gibi göstermeye çalıştığını anlardı. Fark edemeyecekleri şey ise Val da Lamone'den gelen 800 güçlü paralı askerin bu birliklerin biraz gerisinde toplanmaya başladığı ve Milano'dan gelecek 1.500 tecrübeli İsviçreli paralı askerin bir günlük yürüyüş mesafesinde olduğuydu. Cesena'dan yalnızca sekiz mil güneye inen Borgia, Rubicon adlı küçük bir nehri geçti: Görünene göre bu modern Sezar, yaptığı şeyin ne kadar önemli olduğunu biliyordu.

İki gün sonra, 28 Aralık'ta kıyı kasabası Pesaro'ya ulaştı. Burada Oliverotto'dan Sinigalia ile ilgili bir gönderi aldı; şehrin on iki yaşındaki hükümdarı Francesco della Rovere uzun süre önce buradan kaçmıştı. Oliverotto Borgia'ya bu küçük şehri aldığını, ancak kale muhafızının hâlâ direndiğini, anahtarları Borgia dışında birine vermeyi reddettiğini bildirdi. Ayrıca ona diğer eski komploculuların (Orsini kardeşler ve Vitellozo da oradaydı) tebrik etmek için kendisini beklediğini iletti. Aralarında sadece Baglioni, uzlaşma yapılmasına rağmen sonradan Borgia'ya güvenemeyeceğine karar vermiş ve birliklerini Perugia'ya geri götürmüştü. Acaba bu buluşma Borgia'ya kurulan bir tuzak mıydı? Ertesi gün Borgia, Oliverotto'ya bir haber göndererek 31 Aralık'ta Sinigalia'da onunla ve diğerleriyle buluşacağını söyledi. Oliverotto'nun birlikleri haricindeki herkes, bu buluşmaya hazırlanmak için küçük şehirden çıkıp çevre arazilere çekilecek, Sinigalia Borgia birliklerinin garnizon kurması için boş bırakılacaktı. Tüm dünya sanki Borgia'nın gerçekten de iyi kurulmuş bir tuzağa doğru yürüdüğünü düşünüyordu.

O akşam Borgia her zaman kendisine sadık olan İspanyol komutanı "boğazlayan" Miguel da Corella ile bir toplantı yaptı; yanlarında İspanyol, İsviçreli, Gaskonyalı ve İtalyan komutanlardan oluşan yedi kişilik bir ekip vardı. Borgia toplantıdan coşkulu bir şekilde çıktı. Machiavelli bile olan biten karşısında şaşkına döndüğünü itiraf ediyordu. İlerleyen günlerde, rivayetler tüm Orta İtalya'ya yayılmaya başladı. Borgia, Floransa'ya yürümek için Oliverotto ve

eski komplocularla güçlerini birleştirmeyi mi planlıyordu? Veya Siena'ya, belki de Perugia'ya? Veyahut Napoli topraklarına ilerleyip XII. Louis'nin kuvvetleriyle mi birleşecekti? Ya da Borgia farkında olmadan tuzağa mı düşüyordu? Roma'ya her tür dedikodu geliyordu ve VI. Alexander'ın Cesare üzerindeki hâkimiyetini tamamen yitirdiği ortadaydı: Öyle ki oğlunun (ve muhtemelen kendinin) hayatından korkar hâle gelmişti. Sonunda 30 Aralık'ta VI. Alexander'ın hâli tavrı değişti: Oğlundan gizli bir mesaj aldığı belliydi. Bu haberin verdiği rahatlamayla (bu haber her ne idiyse), VI. Alexander Kardinal Orsini'yi vereceği özel ziyafette kendisine eşlik etmeye davet etti. Yine uzun bir gece eğlencesi yapacaklar, birlikte güzel vakit geçireceklerdi. İçi içine sığmayan Papa, sarayında neşeli bir açıklama yapmıştı: "Hepimiz [Borgia'nın] Karnaval için dönüşünü bekliyoruz. Hiç kimse onun kadar güzel kutlama yapamaz. Bin bir çılgınlık yapacak ve birkaç bin duka para harcayacak."[19] Karnaval, Paskalya Perhizi'nden önce yapılan geleneksel şenlik zamanıydı. İlk başlarda kısa sürerdi; ancak bir süredir başlangıç tarihi 26 Aralık'a kadar uzatılmıştı. Papa kendinden emin bir şekilde, sanki oğlunun Roma'ya yeni yıldan önce gelmesini bekliyor gibi görünüyordu.

Bu sırada Cesare Borgia 30 Aralık'ta birliklerini sahil üzerinden güneye, Sinigalia'dan bir günlük yürüyüş mesafesindeki Fano'ya ilerletti. Miguel da Corella'yı ise daha önceden göndermiş, eline de Vitellozzo ve diğerlerine ertesi gün orada olacağını bildiren bir mesaj vermişti. Da Corella'ya, Borgia oraya vardığı zaman kalması için uygun bir saray bulması da emredilmişti.

19 Giustinian'ın 1 Ocak 1503 tarihinde Venedik'e yazdığı mektup.

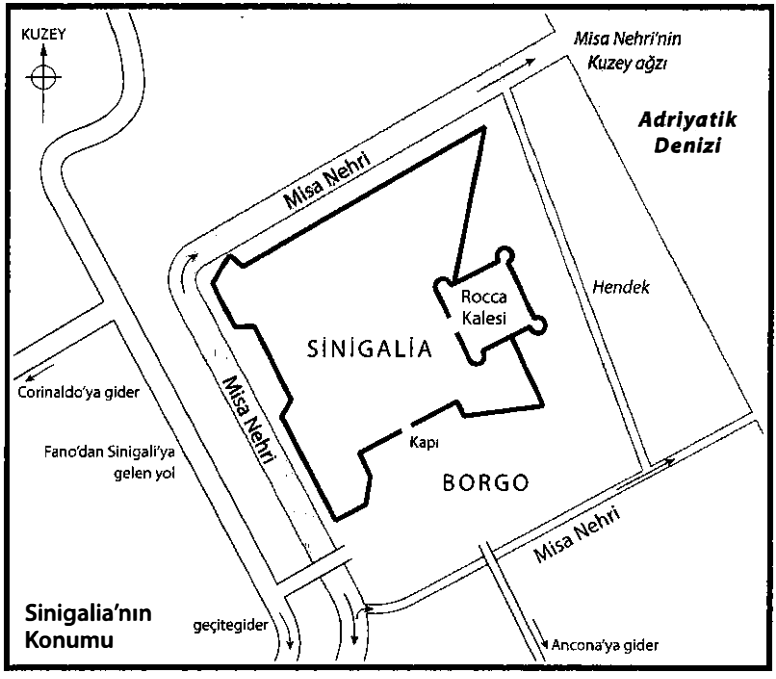
17. BÖLÜM

BORGİA'NIN "UZLAŞMA"SI

Cesare Borgia ve birlikleri, 1502 kışının son günü, sisli bir kış şafağının ortasında küçük sahil kasabası Fano'dan çıkıp sahil yolu üzerinden Sinigalia'ya ilerlemeye başladılar. Onları görenlerden biri, her ne kadar savaşa girmekten kurtulmuş olsa da, Borgia'nın zincir örme zırh ve yekpare bir göğüslük giydiğini, tepeden tırnağa silahlandığını kaydetmişti. Yanında, tüm silahlarını kuşanmış ve kırmızı-sarı renkli Borgia üniformaları giymiş muhafızları vardı. Gün ağarırken, arkalarından gelen İsviçreli grubun mızrakları ve cilalı göğüslükleri günün ilk ışıkları altında parlıyordu.

Borgia, Sinigalia'nın bir mil kadar dışında Vitellozzo ve Orsinilerden üç kişiyle (Paolo, Francesco ve Roberto Orsini'yle) karşılaştı; bir süvari müfrezesi eşliğinde onu karşılamaya gelmişlerdi. Üzerine silah almayan ve soğuktan korunmak için yeşil bir pelerin giymiş olan Vitellozzo katırını Borgia'ya doğru sürdü ve başlığını çıkarıp yere indi. İster istemez endişeliydi; ama Borgia da atından inerek elini Vitellozzo'nun eline uzatıp Fransız üslubuyla onu selamlayınca gözle görülür şekilde rahatladı. Duygusal bir kucaklaşma oldu. Daha sonra Borgia öne çıktı ve Orsini kardeşleri de benzer bir şekilde selamladı. Hep birlikte orada dururken Borgia, Oliverotto'nun neden yanlarında olmadığını sordu. Onlar da Oliverotto'nun Borgo'da, yani şehir surlarının dışındaki evlerde kaldığını ve orada 1.000 kişilik piyade ve 150 kişilik süvari kuvvetiyle kendilerini beklediğini bildirdiler. Borgia, sağ kolu Miguel da Corella'ya bir el işareti yaparak gidip onu getirmesini istedi. Daha

sonra görgü tanıklarıyla konuşan Machiavelli'ye göre: "Borgia, Don Miguel'i göndermeden önce ona göz kırpmıştı."[1]



Kısa bir süre sonra Oliverotto da onlara katıldı ve altı adam, hep birlikte atlarını Sinigalia'ya doğru sürdüler. Çok geçmeden kendi aralarında tıpkı eski günlerdeki gibi konuşmaya başladılar. Eski suikastçılar, hatta Borgia'nın kendisi bile, işlerin yoluna girmesinden memnun olup rahatlamışlardı ve bir saat içerisinde Sinigalia'ya vardılar.

Sur içi ve Borgo (şehrin sur dışında kalan kısmı) bir hendekle çevriliydi; hendeğin üzerindeki tahta bir köprü üzerinden surlardaki tek şehir kapısına gidiliyordu. Borgia'nın ağır süvarilerden oluşan öncü muhafızları köprünün tahtalarını tangırdatarak Borgo'dan

1 Machiavelli'den, *A Description of the Method used by Duke Valentino [Cesare Borgia] . . . Oliverotto da Fermo and Others*, bkz. Machiavelli, *Works* (çev. Gilbert), Cilt 2; s. 167.

geçen caddeden ilerleyip şehir kapısına vardılar. Önceden ayarlanmış ustaca bir manevra yaparak iki kola ayrıldılar ve yüzlerini birbirlerine döndüler; açık şehir kapısına doğru uzanan bir tören alayı görünümünü aldılar. Bu hareket Oliverotto'nun askerlerini hendekle çevrili Borgo'ya kıstırdı; aynı zamanda Vitellozzo ile şehrin güneyinde, taşrada ordugâh kuran birlikleri arasındaki bağlantıyı da koparmış oldu.

İsviçreli ve Gaskonyalılardan oluşan bin kişilik bir grup, muhafız süvarilerinin arasından köprüyü geçerek surlar içindeki Sinigalia'ya doğru ilerlemeye başladılar. Borgia ise yanında Oliverotto, Vitellozzo ve üç Orsini'yle birlikte atıyla askerlerin arasından geçiyordu; en arkada Borgia'nın üniformalı tam teçhizatlı süvarileri geliyordu, Oliverotto'nun silahlı askerleri de onlara eşlik ediyordu. Şehir kapısı, onlar girer girmez arkalarından kapandı. Bu noktada eski suikastçılar, etraflarında gerçekleştirilen iyi hazırlanılmış askerî tatbikat karşısında endişelenmeye başladılar. Borgia atı üzerinde caddeden aşağıya doğru devam etti ve onları Miguel da Corella'nın komutanı için karargâh olarak seçtiği sarayın önündeki kemerli geçide götürdü. Beş komplocu burada Borgia'yla vedalaşmak istedi ama o bunu kabul etmedi. Onlara gayet güvende olduklarını söyleyerek atlarından inip kendisini takip etmelerini emretti. Artık uzlaştıklarına göre, oturup hep birlikte gelecek stratejiler hakkında konuşmaları gerekiyordu. Kısa bir tereddüt ettikten sonra, beşi de merdivenlerde Borgia'yı takip edip ana salona girdiler; Borgia eliyle işaret ederek onları bir masa etrafına oturttu. O dönem tutulan kayıtlardan birine göre:

> Bir süre onların yanında kaldıktan sonra [Borgia] doğal ihtiyaçlarını gidermek için dışarı çıkacağını ve hemen geri döneceğini söyledi. Borgia odadan çıkar çıkmaz görevliler içeri girdi ve adamların ellerini arkadan bağlayarak onları esir aldı.[2]

Paolo Orsini Borgia'ya bağırarak kendilerine verdiği sözü hatırlattı. Ama Borgia çoktan avluya çıkmıştı bile. Atına binerek, Oliverotto'nun silahlı refakatçilerinin başındaki subaya askerlerini geri çekmesini ve

2 'Floransalı birinin ifadesi", alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 205.

Borgo'daki şehir surlarının dışındaki ana birliğine katılmasını emretti. Askerler bu emre uyup Borgo'nun dar ana caddesine doğru ilerlediklerinde, Borgo'ya giden ahşap köprüden üzerinde kortej hâlinde yürümeye devam eden Borgia askerleriyle karşı karşıya kaldılar. Oliverotto'nun Borgo'da kalan askerleri ise sayılarının çok az olduğunu görüp hızla silahlarını teslim ettiler.

Tüm bunlar olurken, Borgia şehir surları içindeki kaleye (*rocca*) gitmişti, kale muhafızı aceleyle kale kapısının anahtarını ona verdi ve yüksek kale burçlarının üzerinden Borgo'da gerçekleşen ölümcül baskınını izlemeye başladı. Borgia daha sonra onu sorguya çekip, kırsaldaki Vitellozzo ve Orsini birliklerinin tepelerde ve sahilde ordugâh kurdukları yerleri kale burçları üzerinden kendisine göstermesini söyledi. Ardından ağır süvarilerini bu birlikleri bulması için kırsala gönderdi. Vitellozzo ve Orsini'nin askerleri ne olup bittiğinden habersizdi; genel olarak birbirinden ayrı yerlerde ordugâh kurmuş müfrezeler oldukları için kolayca kafeslendiler ve çok az direndiler ya da hiç direnç göstermediler. Sonrasında ise Borgia askerleri tarafından silahları teslim alındı.

Bu esnada Borgo sokakları ve geçitlerinde işler kötüye gitmeye başlamıştı. Borgia'nın İspanyol ve Fransız askerleri zincirini koparmış, Oliverotto veya della Rovere ailesine sempati duyduğundan şüphelendikleri herkesi katletmeye başlamış; bir yağma ve tecavüz çılgınlığına girişmişlerdi. Vakit öğleden sonra olmuştu. Bu aşamada Machiavelli ve Leonardo, askerlerin ardından Borgia'nın maiyetiyle birlikte şehre girdiler. Her ikisi de yanlarındaki muhafızlarla birlikte güvenli bir şekilde şehir kapısına doğru götürülürken, ilk elden tanık oldukları bu katliam ve kargaşa karşısında kendilerince derinden etkilendi. Onlar kapıdan girerken Borgia da bu kargaşaya bir son vermek için atıyla dışarı çıkıyordu. Bir anlığına atını durdurdu ve zafer edasıyla Machiavelli'ye seslenerek Vitellozzo, Oliverotto ve üç Orsini'yi esir aldığını söyledi.

Borgia çoktan esirlerinin akıbetine karar vermişti. 1 Ocak 1503 gününün ilk saatlerinde Vitellozzo ve Oliverotto, Miguel da Corella'nın yöntemiyle infaz edildiler. "İspanyol tarzı" adı verilen bir

boğma yöntemi tercih ediyordu: [Kurbanın] boynuna bir tel dolayıp düğümlüyor, sonra tel üzerine bir kilit takıp onu çeviriyor, kurban boğazlanana kadar sıkmaya devam ediyordu. Borgia, infazdan önce esirlerine, Lorqua ile gizli bir ittifak yaptıklarını ve kendisine suikast düzenleyeceklerini itiraf ettirmeyi başarmıştı (Lorqua'dan bunu öğrendiğinden beri Borgia, gece gündüz baştan aşağıya zincir örme bir zırh giyiyordu). Ayrıca Sinigalia'da bir komplo yapmayı planladıklarını öğrenmiş, ama talimli askerleri onları alt etmişti. Borgia, günün ilk saatlerinde Machiavelli'yi huzuruna çağırdı ve Vitellozzo ile Oliverotto'nun akıbetiyle ilgili bilgi verdi ve Orsinilerle ilgili olarak "Esir alındılar ve onları da benzer bir son bekliyor."[3] dedi.

Roma'da bulunan VI. Alexander, 3 Ocak 1503 günü Borgia'dan gizli bir mesaj aldı; Sinigalia'da olanlar hakkında onu haberdar ediyordu. Papa ise hızlı ve kendisinden beklenen bir tepki verdi. O akşam, yalnızca dört gün önce birlikte ziyafetler çektiği Kardinal Orsini'ye neşeli bir mesaj yolladı, ama bu kez oğlunun niyeti hakkında öğrendiklerini misafirine açıklamadı. Papa, Kardinal Orsini'ye Cesare Borgia'nın Sinigalia'yı başarılı bir şekilde ele geçirdiğini söyledi ve başka bir detaydan bahsetmedi. Ertesi sabah Kardinal Orsini oğlunun muhteşem başarısı için dostu Papa'yı tebrik etmek adına aceleyle Vatikan'a doğru yola çıktı. Varır varmaz muhafızlar tarafından yakalanıp Sant'Angelo Kalesi'ne götürüldü ve zindana atıldı. Bunlar olup biterken, VI. Alexander Kardinal Orsini'nin sarayına el konulup tüm lüks eşyaların Vatikan'a taşınmasını emretti. Kardinal'in annesi ve evdeki diğer kadınlar evden tahliye edilip, sadece üzerlerindeki kıyafetlerle Roma sokaklarına atıldılar. Komplocuların diğer akrabaları ya da dostları da aynı kaderi paylaştı. Giustinian'ın 6 Ocak'ta Venedik'e gönderdiği mektupta "Papa'nın, bulabildiği tüm altınlara el koymayı takıntı hâline getirdiği"[4] anlatılıyordu. Ayrıca, Papa'nın kendisine söylediklerini de kaygıyla yazısına ekliyordu: "Şimdiye kadar yaptıkları, gelecekte yapmayı planladıkları ile mukayese dahi kabul etmez."

3 Machiavelli'nin 1 Ocak 1503 tarihli mektubu.

4 ve devamı; Giustinian'ın 6 Ocak 1503 tarihli mektubu.

Bu son yorumu göz önünde bulundurmakta fayda vardır. VI. Alexander'ın oğlunun ve papalığın geleceğiyle ilgili akıl almaz planları daha yeni başlıyordu. İlerleyen günler ve haftalar boyunca, tüm İtalya Cesare Borgia'nın Sinigalia'da yaptıklarıyla çalkalanacaktı. Çarpıcı olan ise, verilen yaygın tepkinin nefret olmamasıydı. Tanık oldukları karşısında dehşete kapılan Machiavelli dahi, hayranlıkla şunları yazmıştı:

> Dük'ün eylemlerine eşsiz bir şans, aynı zamanda da insanüstü bir cesaret ve istediği her şeyi elde etme güveni eşlik ediyor.[5] [6]

Eğer İtalya tekrar muhteşem zamanlarına geri dönecekse, liderinin tam da böyle davranması gerekiyordu. Machiavelli'ye benzer şekilde XII. Louis de (belki de farkında olduğundan daha derin bir sezgiyle) Borgia'nın başarısının "Romalı bir kahramana yaraşır bir eylem"[7] olduğunu söyleyecekti. Genellikle Borgia'ya eleştirel yaklaşan dönem tarihçisi Paolo Giovio bile, Cesare Borgia'nın Sinigalia'daki başarısının "tarihin en güzel aldatmacası"[8] olduğunu itiraf etmekten kendini alıkoyamayacaktı. Belki de o, tüm İtalya'nın uzun süredir beklediği güçlü liderdi. VI. Alexander ve Cesare Borgia arasında, İtalya'yı birleştirip yeni bir Roma İmparatorluğu kurmaya yetecek kadar güç ve yetenek var mıydı? Artık buna inanan o kadar çok kişi vardı ki.

Borgia Sinigalia'daki zaferini tamamlar tamamlamaz yoluna devam etti. 1 Ocak 1503'te şehirden ayrılıp, birleşik kuvvetleri ve süvarileriyle birlikte hızla Via Flaminia üzerinden kıyı şeridinden içerilere doğru ilerleyip, Apenin Dağları'nın güneybatısına yöneldi. Kafesli bir araba içerisinde üç Orsini tutsağını da yanında götürüyordu. Kış tüm şiddetiyle bastırmış, Borgia'yı "savaş için akla gelebilecek

5 Burada, Machiavelli'nin ileride *Prens* [The Prince] adlı eserinde büyük etki yaratacak şekilde geliştireceği "Erdem ve Talih" fikrinin tohumunu görmekteyiz. Yıllar boyu edindiği diplomatik tecrübeye rağmen, kontrolsüz gücün harekete geçişine ilk kez tanık oluyordu; bunu ve realpolitik içindeki yerini asla unutmayacaktı.

6 Machiavelli'nin 8 Ocak 1503 tarihli mektubu.

7 Alıntılanan: Woodward, *Borgia*, s. 285

8 Paolo Giovio, alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 207.

en kötü hava şartlarıyla"[9] karşılamıştı. Ama işler çoktan onun lehine dönmeye başlamıştı bile. Fermo'daki vatandaşlar, başlarındaki tiran Oliverotto'nun Borgia tarafından öldürüldüğünü duyunca hemen bir mektup gönderip, Borgia'nın aydınlanmış kanunlar ve yönetimle idare edeceği yeni Romagna'nın bir parçası olmak istediklerini söylemişlerdi. Hemen akabinde, Vitellozzo'nun Città di Castello'sundan gelen bir heyet şehri kayıtsız şartsız Borgia'ya teslim etti.

Hava şartları o kadar kötüydü ki, Cesare Borgia ve birliklerinin elli millik yolu kat edip Sinigalia'dan Città di Castello'ya varması ancak 13 Ocak'ta mümkün olmuştu. Nihayet ertesi gün Roma'daki VI. Alexander'dan Borgia'ya bir mesaj iletildi; Kardinal Giambattista Orsini'nin Sant'Angelo Kalesi'nin zindanlarına atıldığını bildiriyordu.[10] Bunun üzerine Borgia, Miguel da Corella'ya kafese kapatılan üç Orsini'den "İspanyol usulüyle" kurtulmasını emretti.

Birkaç gün sonra Borgia, Baglioni'nin yakınlardaki Perugia'ya kaçtığını haber aldı. Bunun hemen ardından Perugia vatandaşlarından da, şehrin anahtarını Borgia'ya teslim edeceklerine dair bir mesaj geldi; yeni hükümdarları olarak onu hoş karşılıyorlar ve Baglioni'nin Siena'da bulunan Pandolfo Petrucci'ye sığındığını bildiriyorlardı. Borgia, komplocuların La Magione'de gerçekleştirdiği toplantının ardındaki gücün Petrucci olduğunu gayet iyi biliyordu ve onu bulmayı kafasına koymuştu; bu, Siena'nın üzerine yürümek anlamına gelse bile. Ancak, tıpkı kuzey komşusu Floransa gibi, Siena'nın da XII. Louis'nin himayesi altında kaldığı gerçeğini aklından çıkarmıyordu. Bu nedenle doğrudan, Milano'daki XII. Louis'ye bir mesaj gönderdi; koruması altındaki bu bölgelerde gözü olmadığına dair Fransa Kralı'na güvence veriyordu. Tek maksadı kendisine komplo kurmaya çalışanları yakalamaktı.

XII. Louis, hamiliğini yaptığı Borgia'yı çok iyi tanıyordu ve bu güvenceye inanmadı. Eğer Borgia, kışın ortasında Siena ve hatta Floransa üzerine yürürse, kış bitene kadar, hatta ondan sonra bile geri çekilme ihtimali düşüktü. XII. Louis o vakte kadar onu yerinden

9 Machiavelli'nin 1 Ocak 1503 tarihli mektubu.

10 Bu tarihte Kardinal Orsini çok hasta durumdaydı ve VI. Alexander'ın emri üzerine yavaş yavaş zehirlenip birkaç haftalık zaman zarfı içinde ölecekti.

oynatmanın imkânsız olacağının farkındaydı; özellikle de kendi emrindeki Fransız birliklerinin çoğu Napoli'de İspanyollarla toprak mücadelesi verirken. Buna mukabil, XII. Louis, VI. Alexander'a mümkün olan en sert mesajı göndererek oğlunu dizginlemesini emretti. Elbette Papa olarak Papalık Kuvvetleri Başkomutanı'na emir verip, Cesare'yi tüm ortak çıkarlarına karşı olan bu eylemden vazgeçirme yetkisi ondaydı. VI. Alexander Cesare'nin son hareketlerinin doğurabileceği sonuçların farkındaydı. İşin en kötü yanı Borgia, Siena'ya yürüyerek Roma'yı ve hatta Papa'nın kendisini, Roma'nın kuzeyinde, La Magione civarındaki kaleleri elinde bulundurmaya devam eden Orsini bakiyesi birlikler karşısında tehlikeye atmış oluyordu.

VI. Alexander bir kez daha öfkeden çılgına döndü. Bu kez Roma'daki tüm elçileri resmî bir görüşme için yanına çağırıp onlara şu açıklamayı yaptı:

> [Borgia'yı] Siena'ya girmekten vazgeçirmek için gücümüz dâhilinde olan ne varsa yaptık... Yine de bizi hiçe saymayı kesinlikle kafasına koymuş durumda... Sizi temin ederim ki, bu koltuğa [papalık tahtı] oturduğumuzdan beri duyduğumuz hiçbir şey bu denli canımızı sıkmamıştı. Ama yine de sabırlı olmak zorundayız: Bunu istiyor ve şimdi yapmakta olduğu şeyi, hiçbir ceza almadan bize de yapabileceğini zannediyor.[11]

VI. Alexander'ın bu son ve şifreli yorumu değerlendirildiğinde, oğlunun hareketine karşı gizli bir sempati beslemeye devam ettiği şüphesi ortaya çıkmaktadır. Cesare'ye sadakatsizlik yapacak hâli yoktu. Öte yandan VI. Alexander kendisini cidden savunmasız bir hâlde bulmuştu. Orsiniler "sürgündeki Colonna ve Savelli lordlarından birkaçıyla ittifak kurmayı başarmıştı; çünkü bu aileler, her ne kadar atalarından beri Orsinilerle düşman olsalar da, onların alaşağı edilmesinin kendi yıkımlarını tasdik etmek olduğunu anlamışlardı."[12]

11 VI. Alexander, alıntılanan Bradford, *Cesare Borgia,* s. 209.

12 de Roo, *Alexander VI*, Cilt 1, s. 417, birkaç kaynaktan alıntılar yapmıştır, örneğin Balan, *Storia d'Italia*, Cilt 5, s. 417.

VI. Alexander'ın isteklerini hiçe sayan Cesare Borgia, Siena topraklarına girdi ve İspanyol askerlerin önlerine çıkan her şeyi yağmalamasına izin verdi. Burchard, 23 Ocak'ta Roma'da şunları yazmıştı:

> San Quirico'ya[13] vardıklarında bulabildikleri tek şey iki tane yaşlı adam ve dokuz tane ihtiyar kadındı. Dükün askerleri oradaki hazinelerin nerede gizlendiğini söyletmek için bu zavallı insanları kollarından asıp, ayaklarının altından ateşe verdiler.[14]

Kurbanların hiçbir şeyden haberi yoktu ve "korkunç bir şekilde" can verdiler; sonrasında ise askerler "her şeyi parçalayıp, yerlerde yaktı." Ama Borgia'nın asıl maksadı Siena'yı almak değil, yalnızca Petrucci'yi ele geçirmekti. Borgia'nın aleyhine olacak şekilde, Petrucci gerçekten sevilen bir hükümdardı. Yine de Borgia şehrin vatandaşlarına bir ültimatom gönderdi: Yirmi dört saat içerisinde Petrucci'yi topraklarından çıkarmazlarsa, "tüm kasabalarınızı, tebaanızı ve mallarınızı, aynı zamanda tüm vatandaşlarıyla birlikte şehrinizin tamamını yok etmeye başlayacağız."[15] diyordu. Ancak, tıpkı Machiavelli'nin altı ay kadar önce Urbino'da Borgia'yla ilk karşı karşıya gelişinde şüphelendiği gibi, Borgia'nın en korkunç göründüğü hâli, genellikle blöf yaptığı zamanlardı. Bu olayda da bu durum bir kez daha ispatlanmıştı. Öncelikle, XII. Louis'yi daha fazla provoke etmeye cesaret edemedi. İkinci olarak da, Roma'dan gelen haberlere göre Orsini babası Papa'nın üzerine yürümeye hazırlanıyordu.

Borgia'nın blöfünün başarılı olması için, Petrucci'yi hemen ikna etmesi gerekiyordu. Petrucci hızla Borgia'ya cevap verdi; Floransa'nın diğer tarafında, kuzeyindeki Lucca şehir devletine güvenli geçiş garantisi verilmesi şartıyla Siena'yı terk edeceğine söz veriyordu. Hiç beklenmedik bir şekilde Borgia hemen bunu kabul etti. Petrucci kaçtı, ama Borgia yine de yakalanması için bir süvari taburu gönderdi. Petrucci, kendi adına hiçbir zaman Borgia'ya güvenmemişti; bütün

13 Siena'nın yirmi mil kadar güneydoğusunda yer alan küçük bir kasaba.

14 Burchard, *Journal* (Turmel), s. 350.

15 Alıntılanan: Charles Yriarte, *César Borgia: sa vie, sa captivité, sa mort* (Paris, 1889), Cilt 2, s. 134.

ülkeyi geçip Lucca'ya varmak için ana yollardan kaçınıp, kimsenin bilmediği patikalardan, karanlık yan yollardan gitti.

Borgia'nın bir sonraki hareketi belliydi; güneye yürüyüp Orsini'yle yüzleşecekti. Babasını dehşete düşüren Borgia, Orsini toprakları yakınlarında durdu ve ordusuyla Roma'nın kırk mil kadar kuzeyindeki Viterbo şehrine ordugâh kurdu. VI. Alexander ise artık Cesare'nin davranışları karşısında öyle korkmuş ve çileden çıkmıştı ki, onu aforoz etmekle bile tehdit etmişti. Ama her zamanki gibi, Cesare'nin davranışları fevrilik ve kurnazlık arasında gidip geliyordu. Bu kez kesinlikle ne yaptığının farkındaydı. Savelli ve Colonna aileleriyle görüşmeler yapmaya başladı; onların Bracciano ve Pitigliano'daki zapt edilmez kalelerine saldırmakla vakit kaybetmeye niyeti olmadığını babasına (ve Orsini'ye) açıkça gösterdi. VI. Alexander'a sunduğu gerekçeler kafa karıştırıcıydı. Bracciano, Orsinilerin bile "mahallenin delisi" diye adlandırdığı, rahatsız edici derecede dengesiz biri olan Giangiordano Orsini'nin kalesiydi. Giangiordano, komplocuların La Magione'deki toplantısına Orsinilerin katılmasına karşı çıkmıştı ama Borgia dışında kimsenin bundan haberi yoktu. Bununla birlikte, XII. Louis her ikisini de [Cesare ve Giangiordiano] Fransızların Aziz Michael Şövalyelik Tarikatı'na almıştı; tarikat kurallarına göre hiçbir üye başka bir üyeye karşı silahlanamazdı. Borgia da Giangiordano'ya saldırmamak için bunu bahane ediyordu. Borgia'nın Pitigliano'daki Niccolò Orsini'ye saldırmama gerekçesi de (en azından Papa'ya göre) benzer şekilde inandırıcılıktan uzaktı. Cesare babasına, Niccolò'nun Venedikliler tarafından askerlerine komutanlık etmesi için tutulan condottiere olduğunu ve Venedik'i kendisine düşman ederek Romagna'daki yeni dukalığını tehlikeye atmaya hiç niyeti olmadığını anlattı.

Aslında Borgia Orsini'ye topyekûn bir saldırı yapmış olsaydı, onları ortadan kaldırması pekâlâ mümkündü. Bu onu hem XII. Louis'yi hem de Venedik'i sinirlendirme riskine sokabilirdi, ama hiçbirinin böyle bir hamleye müdahale etmek istemeyeceğini düşünüyordu. Borgia, bunun yerine Savelli ve Colonnalar ile müzakereler yürüterek ve onların Orsini'ye saldırmasına engel olarak

geleceğini planlıyordu. Artık yetmiş iki yaşına gelen VI. Alexander ise sonunda yaşını göstermeye başlamıştı. Borgia'nın stratejisini anlayan tek kişi her zamanki gibi Machiavelli'ydi. Machiavelli birkaç ay önce Floransa'daki efendilerine şöyle yazmıştı: "Papa öldüğünde, [Borgia'nın] Roma'da bazı dostlara ihtiyacı olacak."[16] Machiavelli, Borgia ailesinin mağrur planları üzerine akıllıca bir tahminde bulunmuş, Borgia'nın babasının pozisyonuna kendisini konumlandırdığını görmüştü. VI. Alexander'ın hedefi kalıtsal bir papalık inşa etmekten başka bir şey değildi. Bu durumda Roma'nın güçlü aristokrat aileleri ile ittifak kurmak Cesare Borgia'nın çok işine yarayacaktı. Ama yine de, Borgia bunu gerçekleştirmek istiyorsa, Orsini'ye bir ders vermesi gerektiğini biliyordu. Aile çoktan ikiye ayrılmıştı: Önce gücünü gösterecek, sonra yüce gönüllülük yapacaktı.

Cesare Borgia'nın bir sonraki hareketi her zamanki gibi hem VI. Alexander'a hem de Orsini ailesine tamamen sürpriz oldu. Borgia ve askerleri 19 Şubat'ta hızla Viterbo'dan çıkıp otuz mil kadar güneye ilerleyerek Ceri'deki Orsini kalesini (Burası, artık Sant'Angelo Kalesi zindanlarında bir ayağı çukurda yatmakta olan Kardinal Giambattista Orsini'nin kardeşi Giulio Orsini'nin kalesiydi) kuşattılar.

Ceri, Roma'nın yirmi mil batısındaydı; Kutsal Şehir'in hayatta kalmasını sağlayan tüm tedarik hattını, yani Roma'yı Ostia limanına bağlayan Tiber Nehri'ni kesen stratejik bir noktada bulunuyordu. Ceri, dik ve sarp bir kayalığın zirvesinde yer alan, kalın duvarları olan bir kaleydi; kuşatmaya veya top atışına karşı hiçbir şekilde zapt edilemez gibi görünüyordu. Borgia ise Giulio'nun kendisine katılmaya asla ikna edemeyeceği bir Orsini olduğunun farkındaydı. Bu nedenle Cesare Borgia gizli silahını, yani Leonardo da Vinci'nin kendisi için tasarladığı dahiyane araçları devreye sokmaya karar verdi. Bunlar arasında "tek seferde birden fazla patlayıcı ateşleyebilen havan topları, hareketli hassas toplar ve büyük ölçekli mancınıklar"[17] bulunuyordu; ayrıca "300 tane adamı burçlara çıkarabilecek devasa bir makine" de vardı.

16 Machiavelli'nin 8 Kasım 1502 tarihli mektubu.

17 ve devamı; Yriarte, *Borgia*, Cilt 2, s. 140.

Bu kuşatma makinelerinin bir araya getirilmesi çok zaman isteyen bir işlemdi. İlk başlarda bizzat Leonardo tarafından denetleniyordu; bu iş Cesare Borgia'nın en sonunda memleketi Floransa'ya dönmesine izin vermesinden önce tamamlaması gereken son önemli iş olacaktı (Dostu Machiavelli, Sinigalia'da tanık olduğu olaylardan hemen sonra kendi dönüşünü halledebilmişti). Cesare Borgia bu "makineler"in bir araya getirilmesiyle pek ilgilenmedi ve Karnaval mevsiminin son günleri için Roma'ya dönmeye karar verdi. VI. Alexander'ın yalnızca iki ay önce yaşadığı sevincin aksine, artık durum tam tersine dönmüştü. Papa, oğlunun seferi bırakarak Roma'ya gelip eğlenmeye karar vermesi karşısında çileden çıktı. VI. Alexander ve Borgia arasındaki ilişki hızla kötüleşiyordu. Bir noktada Giustinian Venedik'e Papa ve yirmi yedi yaşındaki oğlunun nasıl kavgaya tutuştuğunu anlatan bir mektup bile gönderdi. Ancak buna ve şüphesiz başka aksiliklere rağmen, VI. Alexander ve Cesare Borgia'nın yakın ilişkisi aslında devam ediyordu. Her ikisi de aynı şeyi hedefliyordu: Bir Borgia hanedanı kurmak. Bu inatçı kişiliklerin her ikisi de bu hedefe ulaşmak için birbirine ihtiyacı olduğunu biliyordu. Hatta, onların sağlam aile ilişkisinde sarsıntılar yaşanmasına katkı yapan şey, pek çok başka şeyin yanı sıra bu ihtiyaç olabilir.

Cesare Borgia iki hafta Roma'da kaldı, yine gece hayatına dönmeyi tercih etmişti. Giustinian bu dönemde onu hiç maskesiz görmediğini söylüyordu. Bunu frenginin çiçeklenme semptomları yüzünden mi yoksa (başka şeylerin yanı sıra güvenlik amacıyla) tanınmamak adına mı yaptığı belli değildi.

Mart ayıyla birlikte, Cesare Borgia Ceri'nin kuşatma operasyonlarını yönetmeye geri döndü. Borgia'nın ordusunun ve kuşatmanın giderlerini karşılamak her zamanki gibi masraflıydı; VI. Alexander para toplayıp oğlunun devam eden seferinin giderlerini karşılama baskısı altında kalmıştı. VI. Alexander Mart ayı ortalarında Curia'da seksenden fazla yeni pozisyon açtığını duyuran bir ferman çıkardı. Bu pozisyonlara gelmek isteyenlerin yaptığı ödemelerle 60.000 dukadan fazla bir para elde edilmişti. Ama bu da yeterli değildi. Nisan ayı başında Venedikli Kardinal Michiel aniden Roma'daki sarayında

rahatsızlandı; iki gün sonra da öldü. İster istemez bir zehirlenme şüphesi ortaya çıktı; VI. Alexander'ın bu olaydan sonraki eylemleri de bu şüpheleri yatıştırmaya yaramadı. Kardinal Michiel'in öldüğü gecenin şafağında VI. Alexander saraydaki tüm değerli malların, lüks eşyaların, sanat eserlerinin vb. çıkarılmasını emretti. Giustinian, birkaç gün sonra Vatikan'a gittiğinde VI. Alexander'ı ölen kardinalin hazinelerini bizzat hesaplarken ve hiddetle bağırırken bulduğunu kaydeder: "Şuna bak, burada yalnızca 23.382 duka var. Ama elimde 80.000 ila 100.000 duka olduğu dedikoduları yayılmaya başladı bile."[18]

VI. Alexander, bu beklenmedik açığı kapatmak için eski taktiğine geri dönüp yeni kardinaller atadı. Bu görevler için seçilecek adayların İspanyol olması veya Borgiaların davasına bağlılıklarını kanıtlaması, aynı zamanda da yeterli finansal kaynağa sahip olması ve manevi açıdan namuslu görünmesi gerekiyordu. Artık böyle adaylara çok az rastlanıyordu. Sonunda, VI. Alexander dokuz tane yeni kardinal atadı; her biri bu yüce makam için 20.000 duka ödeyecekti. Bu sayede Papa yaklaşık 130.000 duka toplamayı başardı. Giustinian'in sözleriyle ifade edersek: "Böylece, Papa Cenapları'nın istediği zaman papalık gelirlerini artırabileceği tüm dünyaya gösterilmiş oldu."[19]

Nisan ayı geldiğinde Giulio Orsini, Pitigliano'daki Orsini kalesine güvenli bir şekilde geçiş hakkı tanınması şartıyla Ceri'yi teslim etmeye razı oldu. Borgia bunu kabul etti ve pek çok kişiyi şaşırtacak şekilde Giulio'ya güvenli bir şekilde gitme izni verildi. Bu, Borgia adına akıllıca bir hareketti. Bracciano ve Pitigliano kalelerindeki Orsiniler Borgia'nın yumuşak davrandığını görünce, onlar da teslim olmaya razı oldular. Tüm bunlar, Papa'nın kaynaklarında bir gedik daha açılmasını da önlemiş oldu. Ayrıca, her şeye kadir XII. Louis, Borgia ve Orsini ailelerinin bir ateşkes antlaşması imzalamasını emretti.

Aynı ayın sonlarına gelindiğindeyse, İtalya'daki durum dramatik ve umulmadık bir şekilde değişti. 28 Nisan'da Napoli'den gelen haberlere göre, XII. Louis'nin ordusu Napoli'nin 100 mil kadar

18 Giustinian'ın 13 Nisan 1503 tarihli mektubu.

19 A. g.e., 31 Mayıs 1503.

kuzeydoğusundaki Cerignola'da beklenmedik bir şekilde İspanyol komutan Gonsalvo de Córdoba'ya yenik düşmüştü. Üç hafta içerisinde İspanyollar Napoli şehrini de aldılar ve Fransız kuvvetleri Fransa'ya geri gönderilme ümidiyle Gaeta limanına çekildiler. VI. Alexander tereddüt içinde kalmıştı. Napoli'de gizliden gizliye hep İspanyolların tarafını tutmuştu; ancak stratejisini hayata geçirebilmek için kazanan tarafın desteğine ihtiyacı olduğunu biliyordu. Olayların böylesine ciddi bir şekilde değişmesi karşısında VI. Alexander taraf değiştirmeye karar verdi. Ancak Cesare, Papa'yı sinirlendiren bir şey yaparak, karısı Charlotte ve küçük yaştaki kızı Louise'i hâlâ Fransa'da tutmaya devam eden dostu XII. Louis'ye sadık kalmaya karar verdi. Daha sonra ise Cesare de babasına katılıp İspanya'yı desteklemenin kendi çıkarı için yapabileceği en iyi şey olduğunu fark etti. XII. Louis zayıfladıkça, Floransa ve Siena'ya verdiği koruma garantisi şüpheli görünmeye başladı. Bu da, Cesare Borgia'nın dukalığını Orta İtalya'nın tamamını kapsayacak şekilde genişletme fırsatı bulacağı anlamına geliyordu.

Ancak sırada başka bir beklenmedik gelişme daha vardı ve bu VI. Alexander'ın konumunu daha da karmaşık bir hâle getirdi. Roma'ya gelen haberlere göre, Fransızlar güneye yürümek ve Gaeta'da kuşatma altında kalan kuvvetlerini kurtarmak için Kuzey İtalya'da bir ordu topluyordu; bundan sonra da hepsi birleşerek İspanyolları Napoli'den atacak bir sefer başlatacaklardı. VI. Alexander bir kez daha Napoli'de yürüttüğü siyaseti tekrar gözden geçirme ihtimaliyle karşılaşmıştı. Ama artık İspanyol davasına öyle derinden bağlıydı ki, İspanyolların Roma'da paralı asker toplamasına izin vermişti. Fakat şansölye yardımcısı olduğu dönemde papalık işlerini yürüterek ve ikili oyunlar oynayarak geçirdiği yıllar şimdi mükâfatını verecekti. VI. Alexander'ın oğlu Cesare'ye danışarak yaptığı hamleler yalnızca en tecrübeli diplomatların altından kalkabileceği şeylerdi; Cesare ise artık hile sanatında eğitime ihtiyaç duymuyordu.

VI. Alexander gizlice Fransızlarla temasa geçip, Cesare Borgia'ya Romagna ordusunun güney seferinde Fransız ordusuna katılmasını emredeceğine söz verdi. Borgia'nın kuvvetleri kayda değer bir destek

sağlayacaktı, çünkü artık Romagna'da halkın sevgisini kazandığına o kadar güveniyordu ki, kısa süre önce topraklarını genişleten Papalık Devleti'nden neredeyse tüm garnizonlarını geri çekebileceğini düşünüyordu. Bu gücün karşılığında ise VI. Alexander, Napoli'yi oğlu Cesare'nin yönetmesine izin verilmesini teklif etti. Bu, göründüğü kadar sıra dışı bir teklif değildi. Sonuçta Papa, Fransız ordusunun Güney İtalya'nın Fransız yönetiminde kalmasını sağlamak için sürekli olarak zorlanmasındansa, bu problemli krallığın güvenilir bir müttefik tarafından yönetilmesinin çok daha iyi olacağını belirtti.

Bu üçlü oyun yetmezmişçesine, VI. Alexander Venediklilerle de gizli müzakereler başlatarak gerçek yüzünü gösterdi. Bu yeni "ortağına" İspanyollar Napoli'den atılırsa, Papalık Ordusu'nun Venediklilerle birleşip Fransızları da Milano'dan atma zamanının geleceğini söyledi. Böylece, bir kez daha, İtalya yarımadası yabancıların müdahalesinden kurtulmuş olacaktı.

Burada, birleşik bir İtalya'nın yalnızca bir adım ötede olduğunu, Papa'nın da hükümdar pozisyonunda olacağını görmek için büyük bir hayal gücüne ihtiyaç yoktur. VI. Alexander'ın aklından geçen şey tam da buydu. Yeni Roma İmparatorluğu adım adım kuruluyordu.

Cesare Borgia yaz başında Roma'da ordusunu güçlendirmeye başladı. Romagna'da o kadar popüler olmuştu ki bu bölgeden çok sayıda paralı asker onun renkleri altına katılmak için akın ediyordu. Yaz ortasına doğru Borgia 600 süvari, 4.000 deneyimli piyadeden oluşan bir güç topladı ve daha da fazlasının gelme ihtimali vardı. Daha önce [emrine verilen] kuvvetlerin aksine, bu ordu Borgia'nın kendisine aitti; Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanına bağlılık yemini ediyorlardı. Orduya katılanlar, üzerine 'César' isminin işlendiği dört parçalı sarı kırmızı üniformalar giyiyordu. Bu, Roma'nın imparatorluk geçmişinin gururlu bir yansımasından fazlasını ifade ediyordu: VI. Alexander'ın engin papalık geliri desteğiyle, komşu Avrupa ülkelerinin en iyi savaşçıları, yani İsviçre'nin paralı askerleri, İspanyol erleri, ve Osmanlılara karşı koyup düşmanlarına korku saçan kiralık Balkanlı Stratiotlar istihdam edilebiliyordu.

Ama bir engel daha çıktı. Anlaşılan o ki, Milano'da toplanan Fransız ordusunun gelmesi biraz zaman alacaktı. O vakte kadar da İspanyollar çoktan Gaeta'yı ele geçirmiş olurdu. Artık kendi kendisini çok sayıda belirleyici diplomatik seçenekle karşı karşıya getiren VI. Alexander, Roma'nın aşırı sıcak ve giderek daha riskli olan havasından kaçmanın bir yolunu bulamamıştı. Kutsal Şehir'in 1503 yazı her zamankinden daha sıcak geçecek ve felaketler getirecekti. Gün ortasında çalınan kilise çanları şehrin güneşten sersemlemiş sessiz ve ıssız sokakları üzerinde çınlıyordu. Ama birkaç saat sonra gölgeler uzayıp, gün batımıyla birlikte hava biraz serinleyince, güneydeki Pontino Bataklıkları'ndan gelen ve Tiber'in kurumuş dere yatağındaki durgun birikintilerde çoğalan sıtma taşıyan sivrisinekler şehri istila ediyordu.

Uzun ve bunaltıcı yaz aylarında, şehrin kokuşmuş kenar mahallelerindeki ölü sayısı hep artardı, ama o yıl sıra dışı bir şekilde yükseldi. Öyle ki yakında şehirde hıyarcıklı veba salgını çıkacağı dedikoduları yayılmaya başladı. VI. Alexander, Trastevere ve Vatikan'ı izole edebilmek için elinden geleni yaptı; ama hâlâ ölümler artmaya devam ediyordu ve bundan tüm sınıflar etkileniyordu. 1 Ağustos günü VI. Alexander, ilk "yeğen kardinal"lerden biri olan ve papalığının ilk zamanlarında atadığı Kardinal Juan Borgia-Lanjol'ün öldüğü haberini aldı. Kısa süre içerisinde Borgiaların düşmanları tarafından zehirlendiği söylentileri çıkacaktı ama VI. Alexander bunları dikkate almadı. Kardinal Borgia-Lanjol oburluğu ile bilinen biriydi ve elli yedi yaşında vefat ettiğinde aşırı kilolara ulaşmıştı. Kendi vücudunun da biraz genişlediğinin farkında olan VI. Alexander ise, Vatikan'daki penceresinden yeğeninin tabutunun geçişini izlerken şunu söylemekten kendini alamadı: "Bu ay şişman insanlar için çok kötü bir ay."[20] Artık her zamankinden daha da batıl davranışlar gösteren VI. Alexander, kendinden önce papalık tahtına çıkanların en az dördünün Roma'da ve yaz ortasında öldüğünün farkındaydı.

20 ve devamı; bkz. Pastor, *History of the Popes*, Cilt 6, s. 131–2. Bunu dönemin kronik yazarlarından biri olan Sigismondo dei Conti'den almış, fakat "tarihlerde bir karışıklık olduğunu" ileri sürmüştür.

Papa, yeğeninin cenaze alayının aşağıdaki meydandan geçişini izlemeye devam ederken, aniden bir baykuş pencereden içeri girdi ve ölüp Alexander'ın ayaklarının dibinde düştü. Bunun üzerine papanın beti benzi attı ve bağırmaya başladı: "Bu bir uğursuzluk alameti, felaket!". Sonra da odadan kaçtı.

Fakat politik talihin hızla değiştiği bu tehlikeli dönemde VI. Alexander gerçekten keyifle kutlayacağı bir haber aldı. Yaz ortası civarında, kimliği bugüne kadar bulunamamış Romalı bir kadından bir gayrimeşru oğlunun daha doğduğunu öğrendi. Bebek, şanlı babasının adı olan Rodrigo ismiyle vaftiz edildi. Bu esnada, hayatta kalan en büyük oğlu Cesare, kendi eşsiz tarzıyla davranmaya devam ediyordu. Babasının giderek artan diplomatik ve diğer sorunlarını umursamıyor gibi görünen Cesare, her sabah ilk ışıklarla güne başlıyor ve atına atlayıp kırsala yaban domuzu avına gidiyordu. Birkaç saat süren zorlu at yolculuğundan sonra sıcak başlamadan geri dönüyor, ondan sonra da kendi dairesine gidip yatağında dinleniyordu.

VI. Alexander ve Cesare Borgia, Ağustos ayının ilk haftasında Venedikli Kardinal Adriano da Corneto tarafından kardinallik mertebesine yükseltilmesi şerefine verdiği bir partiye davet edildiler. Parti akşamın serin saatlerinde, Kardinal'in Roma'nın kuzey eteklerinde bir yamaçta yer alan üzüm bağları içindeki şatafatlı villasında gerçekleştirildi. Katılanlar arasında ruhban sınıfından birkaç kıdemli de vardı. Altı gün sonra, normalde gayet sağlam biri olan VI. Alexander, gizemli bir hastalığa yakalandı ve tüm gün kusmaya başladı. Ertesi gün birliklerini Perugia'da toplamayı planlayan Cesare Borgia da benzer şekilde şiddetli bir hastalığa yakalanıp yatağa düştü. Vatikan'ın tecrit edilmesi gibi ciddi önlemlere rağmen, çok geçmeden hem VI. Alexander'ın hem de Cesare Borgia'nın zehirlendiğine dair haberler sızmaya başladı.

Söylentilere göre Papa ve oğlu, Kardinal da Corneto'nun partisine, zengin ev sahibini zehirleme ve mülklerine el koyma niyetiyle katılmışlardı. Görünen o ki Cesare Borgia'nın kuvvetlerini karşılayabilmek için bu paraya ihtiyaç duyuluyordu ve zehirleme olayı yakın zamanda Kardinal Michiel'in benzer amaçlarla zehirlenmesinin

tekrarı olacaktı. "Kantarella" diye bilinen zehri uygulaması için hizmetlilerden birine rüşvet verilmişti. Hoş ve şekerli bir tadı olan bu beyaz toz, Borgia'nın en gözde zehriydi. Bu "ahiret tozu"nun içeriğinde tam olarak ne olduğu hâlâ bilinmemektedir, fakat bir çeşit arsenik preparatı olduğu neredeyse kesindir. Dönemin tarihçilerinden Paolo Giovio'ya göre kantarella, etkisi karışımın gücüne bağlı olarak değişen bir "zaman zehri"ydi: "Aktif hayvan zehirleri gibi ani ve güçlü bir şekilde öldürmez, fark ettirmeden damarları ele geçirerek, yavaş ve ölümcül bir etki bırakırdı."[21]

Anlaşılan o ki, VI. Alexander ve Cesare Borgia ölümcül bir hata yaparak (ya da kandırılarak) aslında Kardinal da Corneto'nun içmesi gereken şarabı içmişlerdi. Pek çok kişiye göre Papa ve oğlunda zehrin etkisinin gecikmiş olması, bunun kantarella olduğunu doğruluyordu. Yaşanan olayla ilgili dedikodular Roma'yı da aştı ve çok geçmeden VI. Alexander ve Cesare Borgia'nın ölüm döşeğine düştüğü netleşti.

21 Paolo Giovio, alıntılanan: Rachel Erlanger, *Lucrezia Borgia* (Londra, 1979), s. 227.

18. BÖLÜM

FERRARA'DAKİ LUCREZİA

Roma'da yaşananlarla ilgili haberler hızla Ferrara'ya ulaştı. Lucrezia'ya bu kötü haberi veren ise kocası Alfonso'nun kardeşi Kardinal Ippolito d'Este olmuştu. Şair Pietro Bembo başsağlığı dileklerini iletmek üzere yanına gittiğinde Lucrezia'yı teselli edilemez bir hâlde, kederden perişan olmuş bir vaziyette buldu. İki gün sonra ona şöyle yazmıştı:

> Sizi o karanlık odada, üzerinizde siyah bir elbiseyle gözyaşlarına ve kedere boğulmuş bir hâlde yatarken gördüğüm anda, hislerime engel olamadım ve uzun bir süre boyunca tek bir kelime edemeden, ne diyeceğimi bilmez bir şekilde orada dikilip kaldım. Sizin acınızı paylaşmam gerekirken, kendimi acısı paylaşılması gereken biri gibi hissettim. Çektiğiniz ızdırabı görünce duygularıma yenik düşüp, beceriksiz ve nutku tutulmuş bir şekilde oradan ayrıldım.[1]

Derin ve empatik duygularına rağmen Bembo aklı başında tavsiyeler vermekten de kendini alamamıştı: "Bu, acımasız ve bedhah kaderinizin elinden çekmek zorunda kaldığınız ilk talihsizlik değil... Bazı insanlar mevcut koşullardan birtakım çıkarımlarda bulunabilirler. [Bu nedenle] Kimsenin, yaşadığınız kayba değil de mevcut varlıklarınızın başına geleceklere ağladığınızı varsaymasına izin vermezseniz iyi edersiniz."

1 ve devamı; Bembo'nun Lucrezia Borgia'ya yazdığı mektup (22 Ağustos 1503). XV. mektup için bkz. *The Prettiest Love Letters in the World: Letters between Lucrezia Borgia and Pietro Bembo 1503–1519* (Londra, 1987), çev. Hugh Shankland.

Babası ve ağabeyinin ölümü Lucrezia'nın desteksiz kalmasına sebep olacaktı; bulunduğu konum düşecek, Borgia ailesine husumet besleyenlerin ve Ferrara'da d'Este ailesi içerisindeki düşmanlarının merhametine kalacaktı. Daha önce de gördüğümüz gibi, kibirli görümcesi Mantova Markizi Isabella d'Este baştan beri Lucrezia'ya karşı bir garez duymuştu. Isabella'ya göre sonradan görme, gayrimeşru ve İspanyol Lucrezia'nın, bir zamanlar sevgili annesine, müteveffa Ferrara Düşesi Eleanora'ya ait dairede yaşadığını görmek yeterince zordu.[2]

Lucrezia'nın bir gün annesinin ünvanını alacağı düşüncesi ona katlanılmaz geliyordu. Her ne kadar Isabella, Lucrezia'nın yanındayken resmî saray adabına uygun davranma zahmetine katlanıyor gibi görünse de, Mantova'ya döndüğünde Ferrara sarayındaki casusundan neredeyse her gün Lucrezia'nın hayatındaki ayrıntıları titizlikle anlatan uzun mektuplar alıyordu. Bugün bu casusun idari işlere bakan ve dolayısıyla son saray dedikodularını anlatacak en ideal yerde bulunan, bunu da "sayısı binleri bulan mektuplara"[3] döken Bernardo di Prosperi olduğunu biliyoruz.

Lucrezia, kayınpederi Dük I. Ercole'nin savurganlık olarak gördüğü yönlerini engellemesine ve İspanyol hizmetlilerinden pek çoğunu Roma'ya geri göndermesine çok kırgındı. Fakat saray kayıtları, hâlâ Lucrezia'nın isimleri kulağa İspanyolca gibi gelen çok sayıda hizmetlisi olduğunu gösteriyor. Buna rağmen kendini yalnız hissetmeye devam ediyordu: Roma'dan uzaktaydı, beklentilerini karşılamayan biriyle evliydi ve sürekli olarak ölmeden önce çok saygı duyulan Düşes Eleanora'nın gölgesinde yaşıyordu.

Yine de, Ferrara Lucrezia'ya bazı teselliler sunmuştu. Hükümdarlığının ilk yıllarında, özellikle hayranlık uyandıran Eleanora'yla evli olduğu dönemde I. Ercole'nin yönetimi altında olan Ferrara

2 İşin ironik yanı, Isabella'nın kendisi de Lucrezia kadar İspanyol'du; annesinin eski adı Eleanora d'Aragona idi. Ancak, Lucrezia İspanyol köklerine tutunmaya devam ediyor, en sevdiği İspanyol hizmetlileri ile kimsenin anlayamadığı Katalan dilinde konuştuğu için hışıma uğruyordu.

3 Bkz. Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 159.

şehri, Rönesans kültürünün merkezlerinden biri haline gelmişti ve Lucrezia oraya gittiğinde de hâlâ bu itibarını koruyordu. I. Ercole, kadim Orta Çağ şehrinin dolambaçlı ara sokakları yerine düzgün manzaralı, geniş ve taş döşeli caddeleri olan, planlı bir şehir kurmuştu. Yeni meydanlar ve saraylar arasında Sala nova delle Commedie'yi bile yaptırmıştı; burası klasik dönemlerden bu yana "hususi olarak tiyatro oyunları sergilenmesi amacıyla kurulan ilk salon"[4] olarak biliniyordu. Bunun sonucunda da her tür sanatçı, düşünür, müzisyen ve şair Ferrara sarayının cazibesine kapılmıştı.

Lucrezia her zaman müziğe ve şiire meraklı biri olmuştu ve kısa süre içerisinde, Floransa'nın zengin bankacı ailesi Mediciler tarafından sürgüne gönderilen Ercole Strozzi ile dostluk kurdu. Otuz yaşındaki Strozzi'nin Lucrezia'dan etkilendiği aşikardı; ne zaman yetmiş millik bir seyahati göze alıp Venedik'e gitse, dönerken Lucrezia'nın en sevdiği renklerde top top pahalı kumaşlar getirirdi. Lucrezia hemen bunlardan son moda elbiseler yaptırır, her daim gözleri Lucrezia'nın üzerinde olan Bernardo di Prosperi'nin kaydettiği gibi, benzer kıyafetli hizmetlileriyle birlikte sarayda görünmekten keyif alırdı. I. Ercole yenilenen dukalık saraylarından birinin yanına etrafı yüksek duvarlarla çevrili bir av parkı yaptırmıştı; Lucrezia da buradaki avları izlemekten keyif alırdı. Strozzi de, bu nedenle en iyi şiirlerinden biri olan "La Caccia"yı ("Av") Lucrezia'ya adamıştı. Lucrezia ise Strozzi'ye bayılıyordu; fakat şehirde koltuk değnekleriyle topallayarak dolaşmak zorunda kalan bu çarpık bacaklı adama karşı fiziksel bir ilgi duymuyordu.

Yaz gelince, renkli filikasıyla Po Nehri üzerinden Strozzi'nin Ferrara'nın on beş mil batısındaki Ostellato'daki gölün kenarında bulunan Rönesans villasına seyahat ederdi. Her zamanki kendisinden beklendiği gibi, görkemli bir şekilde giriş yapmaya alışıktı. Biyografisini yazan İtalyan yazar Maria Bellonci bu girişi şöyle tarif etmişti:

4 Bkz. Thomas Tuohy, *Herculean Ferrara* (Cambridge, 1996).

> Artık yirmi üç yaşındaydı ve altın, zümrüt ve inci işlemeli elbiseler giyiyordu. Sapsarı güzel saçları vardı. Kadınlar, nedimeler, palyaçolar ve davulculardan oluşan bir grup eşliğinde dolaşıyordu.[5]

Lucrezia, bir süredir hümanist bir âlim ve kendi çağının en iyi şairlerinden biri olarak ünlenmeye başlayan Venedikli Pietro Bembo'yla burada, Strozzi'nin villasında tanıştı. Bembo, Lucrezia'dan on yaş büyüktü; hassas ve hatta neredeyse efemine yüz hatlarını örten uzun siyah saçları vardı. Aralarında hızla bir kimya oluşmuş gibiydi ve kısa süre içerisinde sevgili oldular. Bu ilişki ister istemez oldukça gizli bir şekilde yaşanıyordu ve ilişkinin gerçek doğası, ancak kendi aralarında sıkça yazdıkları nazik mektuplardan anlaşılabilirdi. Bunlara "Dünyanın En Tatlı Aşk Mektupları"[6] adı verilmesi boş yere değildi. Yine de, Lucrezia ve onun "Messer Pietro mio"su ("Efendim Pietro") arasındaki inkâr edilemez aşkın gerçek doğasını anlamak kolay değildir.

O dönemde Bembo (tıpkı daha önceki yüzyıllarda Dante'nin Beatrice'ye, Patrarca'nın da Laura'ya aşık olduğu gibi) fiziksel aşktan tamamen ayrı, yoğun platonik aşk kavramını geliştirmeye çalışıyordu. Ancak, Lucrezia söz konusu olduğunda durumun böyle olmayabileceğini gösteren işaretler mevcuttur. İkisi arasında daha genç olan taraf Lucrezia olabilirdi; ama sonuçları ne kadar tehlikeli olursa olsun, aşkın gerçeklikleri konusunda deneyimli olan da kesinlikle oydu. Bembo en güzel sonelerinden bazılarını ona göndermişti:

> O güzelim buklelere ne kadar âşık olsam,
> O kadar incitirler benim canımı.
> Saçlarını bağlayan düğümleri bir açsan
> Döküverir gözlerimin özlemi altınını...[7]

---

5 Bellonci, *Lucrezia Borgia*, s. 209.

6 Bkz. a.g.e, özellikle s. 23. Shankland, Ambrosiana Kütüphanesi'nde Lucrezia'nın mektuplarını gördüğünde bunları Byron'a atfetmiştir. Byron bu mektuplardan o kadar etkilenmiştir ki, hepsinin nüshasını çıkarmış, ayrıca [Lucrezia'nın] "saçından uzun bir bukle" çalmıştır.

7 Aslı İtalyancadır. Bkz. Shankland, *Letters* adlı eserinde I. Mektup'un sonunda.

Şiir yeteneğinin Bembo ile denk olmadığını bilen Lucrezia, Aragonlu bir on beşinci yüzyıl şairi olan Lope de Estúñiga'dan bazı dizeleri kopyalayıp ona göndermişti:

Eğer bir gün ölürsem
Tutkum da benimle ölür.
Bu büyük aşk sona ererken,
Dünya da aşksızlığa gömülür…[8]

Birbirlerine mektuplar ve hatıralar gönderiyorlardı. Sonuncusunda Lucrezia'nın profilden bir resminin bulunduğu bir madalyon ve altın rengi saçlarından bir bukle yer alıyordu. Lucrezia'nın gerçek sesini, belki de diğer her yerden çok bu mektuplaşmada duyarız. Bembo Lucrezia'ya yazdıklarında kalbini, içerisinde ona hissettiği duyguları okuduğu kristal bir küreye benzetiyordu; Lucrezia ise şöyle yanıtlıyordu: "Messer Pietro mio… Sizin, ya da ikimizin ortak kristali demek daha doğru olur… Kelimeler de hisler de kifayetsiz kalıyor; bunlar tüm zamanların en yüce duygularına eş değer." Mektubunu şöyle sonlandırıyordu: "Bundan sonra bana f.f diye hitap edin." Bu bir rumuz muydu ya da sevgililer arasında gizli bir isim miydi? Belki de bir şifre? Bazı mektuplarını, anlaşılan o ki "gizlilik adına"[9] İspanyolca yazıyordu. Bu ilişki başladığında kocası Alfonso farklı şehirlerdeki güçlendirme çalışmalarını denetlemek için düzenli olarak çıktığı yurtdışı gezilerinden birindeydi. Bu geziler onu kimi zaman Paris'e kadar götürüyordu, hatta bir seferinde VII. Henry ile görüşmek için Londra'ya kadar ilerlemişti. Ancak sadık muhbirleri onu Ferrara sarayındaki dedikodulardan ve olaylardan haberdar ediyorlardı.

Bembo, Lucrezia'ya yazdığı mektuplardan birinde "balkonda, ayın şahitliği altında"[10] nasıl konuştuklarını kaydetmişti. Daha önce ise, boğucu yaz sıcağında imalı bir şey yazmış, "Burada hava fevkalade sıcak"[11] diyerek ona da aynı şeyi hissedip hissetmediği-

8 Aslı İspanyolcadır. Bkz. *The Letters*, Bölüm 1 (1503–1505), a.g.e.
9 A.g.e., s.24.
10 A.g.e., XVI. Mektup.
11 A.g.e., VIII. Mektup.

ni sormuştu. Kaçınılmaz olarak şüpheler artmaya başladı. Her ne kadar Bembo mektuplarında yalnızca Lucrezia'nın ellerini öpmek için yakıcı bir arzu duyduğundan bahsetmeye dikkat etmiş olsa da, Bellonci muhbirlerin Alfonso'ya "çok fazla öpücük"[12] bahsi olduğunu anlattıklarını ileri sürer.

Alfonso ve maiyeti beklenmedik bir şekilde (görünürde avlanmak için) Ostellato'ya gelince, Bembo hızla ortalıktan kaybolup Venedik'e gitti. Ama çok geçmeden geri dönecek ve Lucrezia'yla temasa geçecekti. Bu gelip gitmeler, tarihli mektuplar vb. kayıtlı gerçeklerdir. Fakat Bellonci'nin bu gerçeklerin üzerine attığı cila, biraz fazla romantik gibi görünmektedir. Alfonso'nun gerçekten kesin bir şüphesi var mıydı? Eğer varsa, Bembo'nun büyük ihtimalle Venedik'e veya başka bir yere gidip kalıcı bir şekilde ortadan kaybolması gerekirdi. Bu tür ilişkiler, aldatılan kocalar tarafından pek de hafife alınan şeyler değildi. Ercole Strozzi'nin Ferrara'daki aşk maceraları, birkaç yıl sonra sabahın erken saatlerinde "vücudunda yirmi iki bıçak yarası ve saçları yolunmuş"[13] bir vaziyette bulunmasına sebep olacaktı.

Sonra Lucrezia, Ağustos ayında babası ve ağabeyi Cesare'nin zehirlendiği haberini aldı ve kedere boğuldu. Bir süre sonra da babasının öldüğü, Cesare'nin ise hayatta kaldığı doğrulandı; ama o kadar hastaydı ki kurtulması beklenmiyordu.

Çok geçmeden Bembo'nun Lucrezia'ya kaderini dizginleyip geleceğe bakması için verdiği tavsiyenin ne kadar haklı olduğu ortaya çıkacaktı. Papa artık ölmüştü, Lucrezia'nın da herhangi bir merkezî güçle olan bağlantısı sona ermişti. Cesare'nin desteği de olmayınca, tamamen kendi başına kalmıştı. Hatta, içinde bulunduğu durum, Lucrezia'nın farkında olduğundan daha riskliydi. Kayınpederi I. Ercole üzüntüsünü teselli etmek için kasti olarak ziyaretine gitmedi. Bunun yerine Milano'daki elçisine bir mektup yazıp, Fransızlara Papa'nın ölümünden "hiçbir şekilde rahatsız olmadıklarını"[14] iletmesini istedi. XII. Louis'nin de benzer bir tavır alması uzun sürmedi;

12 Bellonci, *Lucrezia Borgia*, s. 228.

13 Bkz. Bradford, *Lucrezia Borgia*, s. 282.

14 I. Ercole'nin Milano'daki elçisine yazdığı mektup (24 Ağustos1503).

Fransız sarayından haber veren Ferrara sefiri, XII. Louis'nin kendisine şahsen "Bu evlilikten asla memnun olmadığınızı çok iyi biliyorum"[15] dediğini, hatta "Madonna Lucretia [*metinde aynen böyle geçer*] Alfonso'nun gerçek eşi değildi" diyecek kadar ileri gittiğini aktarıyordu. Bu kinaye, Lucrezia'nın Giovanni Sforza'dan iktidarsızlık nedeniyle boşanmasının tamamen bir saçmalık olduğu gerçeğine dayanıyordu. Ama muhtemelen Lucrezia'nın pozisyonunu en çok tehlikeye atan şey, bir vâris vermemiş olmasıydı.

Ancak I. Ercole Lucrezia'nın evlenirken getirdiği muazzam çeyizi geri vermek istemiyordu (ve muhtemelen bunu yapamayacak durumdaydı); Lucrezia ise pozisyonunu güvence altına alan şeyin, en azından o dönem için, bundan kaynaklandığını bilmiyordu.

15 Macon'daki Ferrara elçisinin I. Ercole'ye yazdığı mektup (8 Eylül 1503).

19. BÖLÜM

ÖNGÖRÜLEMEYENLER

VI. Alexander'ın ölümü altı gün sürdü; bu ağır hastalık süresince her tür tıbbi tedavi uygulandı ve bunlar giderek daha umutsuz hâle geldi. Bu tuhaf tedavilerden biri de 15 Ağustos'ta yapıldı; Papa yatağından kaldırılıp buzlu suyla doldurulan büyük bir zeytin fıçısına konuldu. Bu işlemin verdiği şokla bütün vücudunun derisi soyuldu ve en sonunda da deliryuma girdi.

VI. Alexander sonunda 18 Ağustos günü vefat etti ve on bir yıl yedi günlük saltanatı sona ermiş oldu: Bu dönem bugüne dek pek çok kişi tarafından papalık tarihinin en kötü şöhretli saltanatı olarak kabul edilmiştir. Yine de bu herkesin desteklediği bir görüş değildir. Gelecek yüz elli yıl boyunca en az iki papa (Bunlar önemsiz papalar da değildi) VI. Alexander'a yüksek, hatta epey yüksek puanlar verecekti. Aynı yüzyılın sonlarına doğru VI. Sixtus'a en meşhur papaların kimler olduğu sorulduğunda şöyle cevaplamıştı: "Aziz Petrus, Alexander ve biz."[1] Bir sonraki yüzyılın ortalarında VIII. Urbanus'a aynı soru sorulduğunda ise şu yanıt alınmıştı: "Aziz Petrus, Aziz Sylvester, Alexander ve ben."

Modern tıp anlayışına göre VI. Alexander'ın gösterdiği semptomların arsenik zehirlenmesiyle bir ilgisi yoktu. Artık, Kardinal da Corneto'nun akşama kadar devam eden partisinde Papa ve Cesare Borgia'nın sıtma taşıyan sivrisinekler tarafından sokulduğu aşikâr gibi görünmektedir. Bu, Kardinal da Corneto'nun da hastalanıp aynı semptomları göstermesiyle desteklenir, ancak o iyileşebilmiştir.

1 ve devamı; alıntılanan: Mallett, *Borgias*, s. 9.

Modern bilgilerimiz VI. Alexander, oğlu ve Venedikli kardinalin sıtmaya yakalandığına işaret ediyor olsa da, çok geçmeden Papa'nın zehirlenerek öldüğü haberi (ve kazara kendi kendisini zehirlediği rivayeti) tüm Avrupa'yı sarmıştı. Ölümü takiben dört gün içinde haberler Floransa'ya ulaştı, birkaç gün sonra da Ferrara'ya ve sonra da Milano ve Venedik'e gitti. Birkaç hafta içerisinde tüm Hristiyan âlemine yayıldı; hatta Almanya'daki Erfurt Üniversitesi'nde okuyan on dokuz yaşındaki çalışkan bir öğrencinin kulağına kadar gitti. Bu kişi Martin Luther'di ve ileride papalığın yozlaşmasına karşı duyduğu nefret, Hristiyan âlemini ikiye bölecekti.

Peki ya Cesare Borgia'ya ne oldu? En sonunda iyileşti. Yıllar sonra Machiavelli, kendisine şunları aktardığını anlatacaktı:

> Babasının ölümü üzerine neler olacağını düşünmüştü ve tüm olasılıklara hazırlıklıydı; babası ölürken kendisinin de ölüm döşeğinde olacağı ihtimali haricinde.[2]

Fortuna [Talih] Cesare Borgia'yı yüzüstü bırakmıştı. Bu dermansız hâliyle istese de papalık tahtını ele geçiremezdi ya da Papalık Kuvvetleri'nin mutlak güce sahip başkomutanlığı üzerindeki hakkını savunamazdı: Hem de bu hakkın sahibi olmasına rağmen.

> Alexander öldüğünde onun [Cesare'nin] sağlığı yerinde olsaydı, onun için her şey çok kolay olurdu... Papa olacağını dikte edemese bile, kimin papa olamayacağını belirleyebilirdi.

Pek çok kişi Borgiaların papalığı miras yoluyla aktarılan bir derebeyliğe dönüştürmeye çalıştığından şüpheleniyordu. Bunu gerçekleştirememiş olsalar da, Cesare Borgia Papalık Kuvvetleri'nin her şeye kadir başkomutanı olduğu için, pekâlâ tahtın arkasındaki asıl güç olarak ortaya çıkabilir, papayı belirleyen ve onu kukla gibi oynatan kişi olabilirdi. Güçlü bir Roma devletinin doğmasıyla birlikte, Cesare Borgia babasının birleşik İtalya hayalini, hatta ikinci bir Roma İmparatorluğu'nu gerçekleştirmiş olabilirdi.

2 ve devamı, Niccolò Machiavelli, *The Prince*, çev. Stephen J. Milner (Londra, 1995), s. 63.

Ama Cesare Borgia hemen umutsuzluğa kapılacak biri değildi. Daha önce de yaptığı gibi, ona mümkün görünen tek hamleyi yapmaya karar verdi. Tüm gücünü toplayıp içinde bulunduğu durumda elinden gelenin en iyisini yapmaya, belki de ileride savaşmak için hayatta kalmaya çalışacaktı. O dönemde Vatikan'da olan Burchard şöyle aktarıyordu:

> Borgia, o hasta haliyle, Don'u [Miguel da Corella] yanında ağır silahlı adamlarla birlikte aşağıya gönderdi. Bunlar Papa'nın dairesine girdiler ve arkalarından tüm kapıları kilitlediler. Sonra içlerinden biri hançerini kınından çıkarıp, Kardinal Casanova'yı[3] papalık hazinelerinin anahtarlarını kendisine teslim etmeyi reddederse boğazını kesmekle ve onu pencereden aşağı atmakla tehdit etti. Dehşete kapılan Kardinal anahtarları verdi. Sonra Don [Miguel] ve adamları birbiri ardından Papa'nın yatağının arkasındaki odaya girdiler. Orada bulunan tüm parayı ve yaklaşık 100.000 dukayla dolu iki kutuyu aldılar.[4]

Bu da yetmiyormuş gibi Miguel da Corella ve adamlarının 300.000 duka değerindeki mücevherleri ve altın bir tabağı çaldıkları öğrenildi. Ancak Burchard'a göre, Papa'nın yatak odasının yanında bulunan ve içinde birkaç sandığı doldurmaya yetecek ölçüde değer biçilemeyen papalık hazinelerinin (değerli taşlarla süslü piskoposluk taçları, yüzükler vb.) olduğu kilitli odayı gözden kaçırmışlardı. Sonra buldukları her şeyi Cesare'nin dairesine taşıdılar. Kendi tasarrufuna geçirdiği bu kadar büyük bir parayla artık olayların gidişatını izleyip fırsat kollayarak kendi zamanının gelmesini bekleyebilirdi.

Bu sırada Papa'nın naaşı Vatikan'ın ana salonunda, VI. Alexander'ın en ahlaksız "eğlencelerini" gerçekleştirdiği yerde yatıyordu. Gecenin karanlığı içinde uzanan üzeri açık tabutunu yalnızca iki tane mum aydınlatıyordu. Başında nöbet tutan bir tek kişi bile

3 VI. Alexander'ın papalık kahyası olan ve henüz iki ay önce kardinal yapılan altmış sekiz yaşındaki İspanyol papazı.

4 Burchard, *Journal* (Turmel), s. 355.

yoktu. Vatikan gerçekten bomboştu: Hizmetlilerin ve memurların pek çoğu, geriye kalan değerli eşyalardan ellerine geçirebildikleri ne varsa yanlarına alarak kaçmışlardı.

Ertesi sabah VI. Alexander ve tabutu ellerinde mumlar taşıyarak dualar okuyan keşişler eşliğinde salondan çıkarılırken, Vatikan muhafızlarının keşişlerin elindeki altın şamdanları çekiştirmesiyle bir arbede yaşandı. Ardından gelen yumruklaşma esnasında Papa'nın naaşı tabutun taşındığı sedyenin üzerinden yere düştü. O gün öğleden sonra Burchard, Papa'yı şişmiş ve insan olduğu anlaşılmayacak denli bozulmuş bir vaziyette buldu:

> Yüzünün rengi, Afrikalıların en siyah olanları gibi, kara kumaşlara dönmüştü ve mor lekelerle şekli bozulmuştu. Burnu şişmişti; dili tüm ağzını dolduracak kadar büyümüş ve aralık dudakları arasından dışarı taşmıştı.[5]

Bu manzaraya tanık olanlar hayatlarında hiç bu kadar dehşet bir şey görmediklerine yemin ediyorlardı. Papa'nın naaşını taşıyan sedye mezarlığa ulaştığında daha da kötü bir şey yaşanacaktı. Herkes bu korkunç şeye dokunmaktan korktuğu için, en sonunda ceset, ayağına bağlanan bir halatla çekilerek gayriresmî bir şekilde çukura atıldı. Burchard devamını şöyle anlatır:

> Onu gömmekle görevlendirilen altı hademe, Papa ve tuhaf görüntüsüyle ilgili dinsiz şakalar yapmaya başladılar. Marangozlar tabutu çok küçük ve dar yapmışlardı; hademeler de papalık başlığını kıvırıp, naaşı eski bir bez parçasına sardılar ve cesedi yumruklayarak bir şekilde tabutun içine sığdırmaya, sokuşturmaya çalıştılar.

VI. Alexander'ın ölümünün doğrulandığını duyan en uzaklardaki kardinaller, yeni papayı seçmek için toplanacak kardinaller meclisinde meslektaşlarıyla bir araya gelmek için, aceleyle Roma'ya doğru yola koyuldular. Ancak bir araya gelen kardinaller Cesare

5 ve devamı; a.g.e., s. 359.

Borgia'dan öyle korkuyorlardı ki, ne kadar hasta olursa olsun, meclisin Vatikan'da yapılmamasına karar verdiler. Vatikan yerine, Tiber Nehri'nin bir mil kadar uzağında, Roma'nın kalbinde bulunan Santa Maria Sopra Minerva Kilisesi'nde bir araya geldiler.

Bu karar kolay alınmamıştı; çünkü şehir her zamanki gibi bir papanın ölümü ile halefinin seçilmesi arasında yaşanan karışıklık dönemindeydi. Bu kez bu çalkantı isyancı çetelerin şehrin sokaklarını basması, Orsiniler, Colonnalar veya Borgialar lehine sloganlar atması şeklinde vuku bulmuştu. Şehir kaosun eşiğindeydi ve Orsiniler, Borgialardan intikam almak için bu fırsatı değerlendirmeye kararlıydı. Fakat Cesare Borgia hasta yatağında olmasına rağmen Orsiniler'i alt etmeyi başardı. Colonnalara ittifak teklifinde bulunduğu bir mektup gönderdi; kendisine destek sunmaları karşılığında el konulan mülklerini ve kalelerini iade edeceğine söz veriyordu.

Ancak Roma ciddi bir dış tehditle karşı karşıyaydı. Gaeta'da İspanyollar tarafından kuşatılan garnizonlarını kurtarmak için güneye ilerleyen Fransız ordusu, Roma'nın elli mi kadar kuzeyinde, Viterbo'da durdu. Bu esnada İspanyollar Geata'daki kuşatmayı kaldırıp kuzeye ilerlemişti ve Kutsal Şehir'in yalnızca on mil kadar güneyindeki Marino'da durakladılar. Kardinaller meclisi de bu talihsiz şartlar altında başladı. Peki kardinaller nasıl oy verecekti? Görünen o ki, güç dengesini elinde tutan, zor durumuna rağmen Cesare Borgia'nın itibarı olmuştu. İspanyol ve Fransız orduları Kutsal Şehir'in iki yakasında birbirine karşı duruyor olabilirdi; ancak her ikisi de Borgia ve ordusunun desteğini istiyordu. Bu esnada meclisin içindeki İspanyol kardinallerin de Borgia'nın emrini yerine getirmeleri bekleniyordu. Papalığı hangi taraf kazanırsa kazansın, büyük ihtimalle tüm İtalya'nın en büyük gücü hâline gelecekti.

İşin ironik yanı, Cesare Borgia Roma'da iktidar olmasına rağmen, Romagna'daki dukalığı hızla parçalanıyor gibi görünüyordu. Borgia'nın açıkça yetersiz olduğu bu durumu avantaja çevirmek isteyen Venedikliler hızla harekete geçmişti. Eylül ayının ilk haftasında birliklerini sahil kasabası Cesenatico'yu almaya gönderdiler; Guidobaldo da Montefeltro'ya da Urbino'yu geri alması için ek

kuvvet desteği verdiler. Venediklilerin hamlelerinden cesaret alan Baglioni, Perugia'yı tekrar işgal etti; Vitellozzo, Città di Castello'ya hareket etti; Pandolfo Malatesta Rimini'ye geri döndü; Lucrezia'nın eski kocası Giovanni Sforza bile Pesaro'yu tekrar ele geçirdi. Fakat Borgia'nın başkenti Cesena ve Via Emelia üzerindeki stratejik Imola ve Faenza şehirleri düklerine bağlı kaldılar.

Mevcut durum, Roma'daki olaylar yüzünden hızlı ve öngörülemez bir şekilde değişti. Vatikan'dan başka bir yerde gerçekleşen kardinaller meclisinin geçerli olup olmayacağı ile ilgili endişeler dile getirilmeye başladı. Bunun sonucunda Kardinaller Heyeti'nin desteğiyle, Vatikan'a bir temsilciler heyeti gönderildi; Cesare Borgia'yı şehri terk etmeye ikna edecekler, böylece meclis Sistine Şapeli'nde yapılacaktı. Borgia buna izin vermeyi kabul etti; fakat iki şartı olacaktı: Papa seçilen kişi onu tekrar Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanı olarak görevlendirecekti ve Venedik'e Romagna'daki müdahalesine son vermesini talep eden bir haber gönderilecekti. Bu şartlar üzerinde mutabık kalındı ve Borgia Vatikan'dan çıkmaya hazırlandı. Roma'daki kalesini terk ediyor gibi görünüyordu.

Cesare Borgia'nın yeni müttefiki Prospero Colonna ile Tiber'in karşı tarafında Porta del Popolo'da buluşması için düzenlemeler yapıldı. Colonna Napoli'de İspanyolların yanında savaşmıştı ve İspanyol ordusunun güvenlik alanına girene kadar güneye seyahati boyunca Borgia'ya eşlik edecekti. Borgia, Colonna ile ittifak kurarak kendisini İspanyollar ile de müttefik yapmış oldu; artık İspanyol kardinallere kendi adaylarının papa seçileceği yönünde bir teminat vermesi beklenebilirdi.

Borgia, Vatikan'dan Miguel da Corella'nın komutanlık ettiği büyük bir silahlı muhafız birliği ile birlikte ayrıldı. O kadar hasta bir hâldeydi ki, Borgia renklerinde üniformalar giymiş sekiz baltacı piyade tarafından yukarıya kaldırılan bir tahtırevanla taşınması gerekmişti. Borgia kapalı kırmızı perdelerin ardında halktan gizleniyordu. Tahtırevanın ardından Borgia'nın en sevdiği siyah aygırı geliyordu; üzerine örtülen siyah kadife örtüye, Cesare'nin dukalık tacını gösteren altın rengi bir motif işlenmişti. İzleyenlerin çoğu

cenaze törenini andıran bu kafile karşısında şaşırmıştı. Bu benzerliğin ne kadar da gerçeği yansıttığının farkında değillerdi. Tahtının perdeleri ardındaki Borgia kadavra gibi yatıyordu. Eski hâlinin hayaleti gibiydi: Kolları ve bacakları bir deri bir kemik kalmıştı; yüzü kafatası gibi görünüyordu, cildi frengi çiçeklenmesi yüzünden iyice biçimsizleşmişti.

Bunun cenaze alayına benzemesi, kapalı tahtırevanın arkasından gelen aile korteji ile iyice pekişiyordu. En önde Cesare'nin annesi Vanozza vardı; Borgia'nın gayrimeşru çocuklarından oluşan bir grup ve ayrıca Cesare'nin küçük kardeşi Jofrè Borgia ile *Infans Romanus* Giovanni Borgia da ona eşlik ediyorlardı (Lucrezia'nın öldürülen eşi Bisceglie Dükü Alfonso'dan olduğu kabul edilen dört yaşındaki oğlu Rodrigo Napoli'ye gönderilecek, burada Lucrezia'nın çocukluk arkadaşı olan ve müsamahakâr kocası Jofrè Borgia'yı terk eden Sancha tarafından bakılacaktı). Ayrıca Mantova elçisi, bu aile kafilesinin içinde "her tür kadının"[6] bulunduğunu kaydetmişti. En arkada ise, Cesare'nin değerli eşyalarının bulunduğu kasaları taşıyan ve çok iyi korunan bir katır kervanı vardı; bu kasaların içerisindeyse Cesare'nin VI. Alexander'ın hazinelerinden bulup taşımayı başardıkları yer alıyordu.

Ancak zayıf düşmüş hâline rağmen Cesare Borgia, babasını gururlandıracak kadar tehlikeli bir kurnaz olmaya devam ediyordu. Prospero Colonna ile Porta del Popolo'da bir araya gelmek için Sant'Angelo Köprüsü'nden geçip Roma'ya gitmek yerine, Miguel da Corella aniden Borgia'nın alayına sola dönmelerini ve Vatikan surları içindeki küçük Porto Viridaria kapısına doğru inmelerini emretti. Kafile burada Papalık Ordusu'nun öncü birliği ile buluştu ve bu birlik kuzeye giderken, aile Fransızların yakınlarında ordugâh kurduğu Nepi Kalesi'ne varana kadar kafileye eşlik etti. Borgia İspanyolları aldatmış, Fransızlar lehine onları terk etmişti. Üç gün içerisinde XII. Louis Romagna'ya düklerinin "sağ salim hayatta olduğu ve Fransa Kralı'nın dostu"[7] olduğunu ilan eden bir bildiri yayınladı. Borgia'yı

6 Mantova elçisinin 2 Eylül 1503 tarihli mektubu.

7 Alıntılanan: Bradford, *Cesare Borgia*, s. 202.

destekleme konusunda tereddüt eden bölgeler de hemen bir beyanname yazarak onun davasına bağlılıklarını açıkladılar.

Ferrara'da bulunan Lucrezia ağabeyinin Romagna'daki kuvvetlerine yardıma gönderilmek üzere asker toplamak istiyordu ve ilerleyen haftalarda kocası Alfonso'yu buna ikna etti. Alfonso, tıpkı babası I. Ercole gibi, hiç kendisinden beklenmeyecek bir şekilde Lucrezia'nın dileklerini yerine getirdiğini göstermişti. Ferrara hükümdarı, Venedikliler Romagna'yı ele geçirirse kendi durumunun tehlikeye gireceği kararına varmıştı. Romagna'nın, ancak Borgia tarafından yönetilirse, Ferrara'nın güçlü komşusu Venedik'in sürekli devam eden tehdidine karşı bir müttefik olacağı garanti edilebilirdi. Lucrezia 1.000 piyade ve 150 okçu toplayabildi; bunlar Cesare Borgia'nın başkenti Cesena'da komutada bıraktığı iki kardeşten biri olan Pedro Ramirez'in emrinde yola koyuldular. Lucrezia'nın askerleri Cesena, Imola ve Borgia'nın Via Emelia yolu üzerindeki stratejik hattı elinde bulunduran diğer garnizonlarındaki tehdide son verdiler. Cesare'nin Romagna'daki hâkimiyeti şimdilik devam ediyordu; bu esnada Nepi'deki kalesinde yatak istirahati yapınca sağlığı da iyiye gitmeye başlamıştı.

Roma'ya geri dönersek, kardinaller meclisi yeni papanın seçilmesi için bir araya gelmişti. Meclisin İspanyollar ve Fransızlar olarak iki karşıt hizbe bölüneceği en baştan anlaşılıyordu; her iki taraf da diğerinin önünü kesebilecek kapasitedeydi. Bu taraflar arasında bir de İtalyan kardinallerden meydana gelen küçük bir azınlık vardı; bunların çoğu da oyunun en yüksek teklifi verene gideceğini açıklamıştı. Kardinal Giuliano della Rovere ne pahasına olursa olsun mecliste yer almak için zamanında Roma'ya yetişmek istiyordu; Borgia ise sürgüne gönderdiği bu düşmanın engellenmesi emrini verdi. Fakat, kurnaz Kardinal uzun zamandır buna hazırlanıyordu ve tam da güçsüz durumdaki Borgia ve ağır silahlı kafilesinin Nepi'ye gitmek üzere yola çıktıkları gün, Roma'ya sızmayı başardı.

Bu sırada XII. Louis, Borgia'ya papalık için Fransız Kardinal Georges d'Amboise'ı tercih ettiğini açık bir şekilde ifade etmişti. Kral'ın yakın danışmanı olan bu adam, VI. Alexander tarafından

Cesare'nin Fransa'daki düğünü sırasında kardinalliğe atanmıştı. Fransa Kralı kendi adayının kazanması için açık bir şekilde Borgia'nın tüm İspanyol kardinallerden oy toplamasını bekliyordu. Kardinaller ilk oylarını yazdırmak için sıraya girerken, aslında burada çarpışan güçlerden meydana gelen bir cadı kazanı kaynıyordu. Hazırlıklı Kardinal della Rovere buradan on beş oyla, Kardinal d'Amboise ise yalnızca on üç oyla çıkmıştı. Çok geçmeden bu iki adaydan hiçbirinin oradaki otuz yedi kardinal arasından gereken üçte iki çoğunluğu sağlayamadığı anlaşıldı. Her iki tarafın da yararına olan tek seçenek, yakın zamanda yeni bir papalık seçiminin yapılmasını gerektirecek yaşta ve fiziksel güçte, ortak bir adayın seçilmesiydi. Bu tarife uyan tek kişi altmış dört yaşındaki hasta Kardinal Francesco Piccolomini'ydi ve beklendiği gibi 22 Eylül'de papalığa seçildi. Yeni papa, Piccolomini ailesinden gelen ve kırk beş yıl kadar önce Papa II. Pius olan amcasının anısına III. Pius adını aldı.

Borgia ise mucizevi bir şekilde iyileşiyordu; ama taktik nedenlerden ötürü bu haberi kendine saklamaya karar verdi. Roma'ya gidip III. Pius'u görmek niyetindeydi; Papa'nın Kardinaller Heyeti'nin verdiği sözü yerine getirip yeni Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanının Borgia olduğunu onaylaması konusunda ısrarcıydı. Ama artık papanın oğlu pozisyonunda değildi ve Kutsal Şehir'e girmesi için yeni papanın izni gerekiyordu. Ferrara sefirine göre III. Pius ona Borgia ile ilgili şunları söylemişti: "Bana onun çok hasta olduğunu söylediler, ona gerçekten çok acıyorum. Ölmek için Roma'ya gelmek istiyor, bu yüzden ben de ona izin verdim."[8] III. Pius'un papa seçilmesinden sonraki iki hafta içerisinde Borgia, onun üniformasını giyen yüzlerce askerin başında Roma'ya döndü.

Kardinal della Rovere gücü elinden alınmış bu papayla yüz yüze geldi ve Borgia'nın tekrar Kutsal Şehir'e girmesine izin verdiği için bütün öfkesini kustu. III. Pius ise Borgia'nın geri dönüşü konusunda kandırıldığını söyleyip, Kardinal della Rovere'ye kendisini

8 Ferrara elçisi Beltrando Constabili'nin papalık sarayına yazdığı mektup. Alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 201.

savundu: "Ben ne bir azizim ne de bir melek; yalnızca bir insanım ve hata yapabiliyorum."[9] Sonrasında yeni papayı ziyaret etme sırası Borgia'ya geldi; yaşlı adam Cesare'nin ihtişamlı cazibesine kapıldı. Bu görüşmeden önce III. Pius papalık hazinesinin bomboş olduğunu keşfetmişti; işin daha kötüsü Vatikan'ın bütün pahalı mobilyaları çalınmış, alacaklılar kapılara dayanmıştı; hepsi de Papa'nın selefine borç para verdiklerini iddia ediyorlardı. Görünen o ki, III. Pius'un kendi taç giyme törenini ve kendisinden beklenen cömert kutlamaları karşılamaya yetecek kadar parası yoktu. Papa olduktan yalnızca birkaç gün sonra herkese rezil olacaktı.

Cesare Borgia cömert bir şekilde III. Pius'a Papa Cenapları'nın taç giyme töreni için yeterli olacak parayı seve seve borç verebileceğini garanti etti ve Papa da Borgia'nın yeniden Papalık Kuvvetleri'nin başkomutanı olarak atanmasını onayladı. Hayal kırıklığına uğrayan Giustinian, Venedik'e yazdığı raporunda şöyle diyordu: "Borgia herkesin sandığı gibi hasta filan değil. Her zamanki kibirli tavrıyla konuşuyor ve Romagna'daki tüm varlıklarıyla yakında geri döneceğini söylüyor."

Bundan iki gün sonra III. Pius taç giydi ve papa oldu. Daha sonra Borgia ve üniformalı askerleri, Cesare'nin eşyalarını taşıyan bir konvoyun başında Vatikan'a girdiler. Ailesi de (annesi, erkek kardeşi, çocukları ve "türlü çeşit kadınlar") bu konvoya eşlik ediyordu ve Borgia dairelerine yerleştiler. İspanyollar, Colonnalar, Orsiniler ve tabii ki Kardinal della Rovere şaşkınlık içerisinde uzaktan onları izlemekten başka bir şey yapamadılar. Borgia ve birlikleri, artık Vatikan ve güçsüz III. Pius üzerindeki tek komuta makamıydı. Cesare, Fransızların da desteğiyle, yakında Romagna üzerindeki tam hâkimiyeti yeniden ele geçirecekmiş gibi görünüyordu ve bundan memnuniyet duyan XII. Louis, muhtemelen onun Floransa'yı da almasına izin verecekti. Cesare Borgia, kendisini Papa'nın ardındaki güç ve Orta İtalya'nın tamamının hâkimi olarak kabul ettirmek üzereydi. VI. Alexander'ın stratejisi ve Machiavelli'nin tahminleri bir gerçeğe dönüşmenin eşiğindeydi.

9 ve devamı; Giustinian'ın 6-7 Ekim 1503 tarihli mektupları.

Borgia, Machiavelli'nin Virtù [Erdem] kavramını en acımasız şekliyle hayata geçirip başarıya ulaşmıştı. Fakat Fortuna'nın [Talih] da sıklıkla bir çarka[10] benzetilmesi boş yere değildir. Çark bir kez daha döndü ve Talih Borgia'yı yüzüstü bıraktı. 18 Ekim günü, papa seçildikten yalnızca yirmi altı gün sonra III. Pius vefat etti ve papalık tarihinin en kısa süreli saltanatı sona ermiş oldu. Borgia, kendi güvenliği adına, ailesini de yanına alarak Sant'Angelo Kalesi'ne taşındı. Yanındakiler arasında bilinen gayrimeşru çocuklarından iki tanesi de vardı: henüz bir bebek olan oğlu Girolamo ve yine küçük yaştaki kızı Camilla Lucrezia. Ayrıca bu grup içerisinde beş yaşındaki Camerino Lordu *Infans Romanus* Giovanni (büyük ihtimalle VI. Alexander'ın oğlu, ama daha büyük ihtimalle Lucrezia'nın öldürülen hizmetli Perotto'dan olan oğlu) ve dört yaşındaki Bisceglie Dükü Rodrigo (ünvanını öldürülen babası yani Lucreiza'nın ikinci kocası Alfonso'dan almıştı) da bulunuyordu. Cesare Borgia'nın Camerino Dükü Giovanni gibi vaftiz edilmiş [yani meşru kılınmış] bir vârisi vardı; ayrıca Giovanni'nin yetersiz kalması durumunda onun yerine geçirebileceği çok sayıda yedeği vardı. Ancak bu nesil yetişkin olana dek iktidarını devam ettirmesi gerekecekti.

Kutsal Şehir bir kez daha bir kardinaller meclisi düzenlenmesiyle karşı karşıyaydı ve Kardinal d'Amboise taraftarları ile Kardinal della Rovere'yi tutanlar arasında tekrar bir çekişme yaşanacak gibi görünüyordu. Bu durum Kardinal della Rovere'nin ümitsiz politikalara başvurmasına sebep oldu. Kardinaller Roma'ya gelmeye başladığında Kardinal della Rovere, eğer Fransız Kardinal d'Amboise seçilirse papalığı tekrar Avignon'a geri götüreceğine ve başka bir bölünmeye

10 Benzer şekilde Türkçede de kullanılan çarkıfelek (feleğin çarkı) tabiri görünen o ki Batlamyus'a kadar gitmektedir. Dünyanın evrenin merkezinde olduğuna inanılan eski astronomiye göre, her biri kendi içerisinde dönen dokuz gök kubbe vardır. Bunların en üstünde bulunan ve diğerlerini de içerisine alan gök kubbeye felek-i azam denir. Dokuzuncu gök, diğer göklerin batıdan doğuya olan dönüşünü kendi dönüşüyle doğudan batıya doğru çevirir. Bunun sonucunda yıldızların birbirlerine ve burçlara olan uzaklığı sürekli değişir. Bu da insanın talihi üzerinde etkili olur. Genel olarak ise kaderin belirli dönemlerde (devran) değişimlere uğradığını, kimi zaman olumsuz kimi zaman olumlu etkiler getirecek şekilde insanların hayatlarını değiştirdiğini ifade eder.(ç.n.)

sebep olacağına dair dedikodular yaymaya başladı. Kimse de bunu istemezdi. Buna rağmen, kısa süre içinde Kardinal della Rovere'nin hâlâ gerekli çoğunluğu sağlayamadığı anlaşıldı. Çaresizlik içerisinde, Cesare Borgia için talihin çarkını bir kez daha çevirecek aşırı bir plana başvurdu. Kardinal della Rovere, meclisin açılışından yalnızca iki gün önce, 29 Ekim'de azılı düşmanı Borgia'ya şaşırtıcı bir teklifte bulundu. Eğer Borgia İspanyol kardinalleri kendisine oy vermeye ikna ederse, onu Papalık Kuvvetleri'ne başkomutan olarak atayacağına söz verdi; ayrıca Romagna'daki topraklarını geri alması için Borgia'ya destek de verecekti. Kardinalin iyi niyet göstergesi olarak, bu antlaşma Borgia'nın meşru kızı Louise (artık dört yaşına basmıştı fakat hâlâ Fransa'da yaşıyordu) ile kardinalin Sinigalia'nın eski hükümdarı olan on üç yaşındaki yeğeni Francesco della Rovere arasındaki bir evlilikle mühürlenecekti.

Borgia ciddi bir ikilem içinde kaldı. Kendisi için yaptıkları onca şeyden sonra Fransızları yüzüstü mü bırakmalıydı? Fakat bir yandan da XII. Louis'nin vaatlerine rağmen Fransızların desteği, Romagna'daki gidişatı onun lehine çevirecek bir şey yapmamıştı. Kardinal della Rovere ile yapılacak bu antlaşma, başkomutan olarak askerî gücünü yeniden toplayacağı ve Romagna'daki iktidar üssünü geri alacağı anlamına geliyordu. Artık babası hayatta olmadığı için, bu iki unsur olmadan hiçbir şey yapamazdı. Borgia antlaşmayı imzaladı ve meclis gerçekleştiğinde Kardinal della Rovere beklendiği üzere ezici bir çoğunlukla ilk oylamada papa seçildi. Nihayet elli dokuz yaşında, uzun zamandır göz koyduğu tahta çıkmıştı ve papalık ismi olarak II. Julius adını aldı.

Herkes görece genç ve kesinlikle çok daha enerjik, saltanatı bir süre daha devam edecekmiş gibi görünen bir İtalyan'ın papa seçilmesini neşeyle karşılıyor olsa da, II. Julius halkın pek de sevdiği biri değildi. Dönemin Floransalı tarihçilerinden Guicciardini onunla ilgili şunları yazar:

> Zor bir mizacı olan, herkesi ürküten biri olarak bilinirdi. Vesveseli biri olmasıyla ün salmıştı... Kaçınılmaz olarak pek çok insanı gücendirmiş, pek çok büyük adamın nefretini

> uyandırmış, düşmanlığını tahrik etmişti... Uzun bir süre boyunca çok güçlü bir kardinaldi ... ve davası, kendisine yarar sağlayan herkese verdiği aşırı vaatler sayesinde büyük bir destek görmüştü.[11]

Kardinalin son cümlede bahsedilen yönü, Borgia için pek de hayra alamet değildi. II. Julius, söz vermesine rağmen, Borgia'yı yeniden Papalık Kuvvetleri başkomutanlığına atamakta gönülsüz davranıyor gibi görünüyordu. Tesadüfen tam bu dönemde, Machiavelli Floransa tarafından papalık seçimlerini ve yeni papanın saltanatının başlangıcını gözlemlemesi için Roma'ya gelmişti. Machiavelli'ye göre, Borgia "aldanmıştı ve ailesinin fena hâlde kızdırdığı bir adamı destekleyecek kadar kör olmuştu."[12] Böyle bir adamın sözünü tutacağına güvenilemezdi. Yine de Machiavelli Borgia hakkında şunları söylüyordu:

> Adamlarından bazılarının aktardığına göre Borgia Kuzey İtalya'da da asker toplamaları için emirler göndermiş. Bir kez daha papalık birliklerinin başkomutanı olursa Romagna'daki topraklarını yeniden kazanacak bir sefer düzenlemek için bu askerleri topluyormuş gibi görünüyor.[13]

II. Julius, açıkça Borgia'nın birliklerini Ostia'ya yürütmesine izin vereceğini garanti etmişti. Bunun üzerine Borgia da Machiavelli'ye "Venediklilerin Romagna hükümdarı olmasını engellemek adına harekete geçtiği ve Papa'nın kendisine yardım etmeye hazır olduğunu"[14] söylemişti. Borgia Ostia'ya ulaştığında, kuzeyde topladıkları askerlerle birleşmek için papalık kadırgalarına binip kuzeye gitmeyi planlıyordu.

Fakat Borgia'nın Romagna'ya ulaşabilmek için birliklerini Floransa topraklarından geçirmesi gerekecekti. Bunun için izin istedi, fakat Gonfaloniere Soderini katı bir şekilde Borgia'nın talebini reddetti; belli ki Fransızların Floransa'ya verdiği desteği geri

11 Giustinian, alıntılanan: Hibbert, *The House of Borgia*, s. 203.

12 Bkz. Mallett, *Borgias*, s. 257. Sözleri değiştirerek alıntılamıştır.

13 Machiavelli'nin 10 Kasım 1503 tarihli mektubu.

14 A.g.e., 11 Kasım 1503.

çekmeyeceğinden emindi. Borgia'nın da, Fransızların niyetleri hakkında dile getirdiğinden daha fazlasını bildiği kesindi; bu reddin bütün planlarına son vereceğini düşünüyor gibiydi. Şimdi ne yapacaktı? Machiavelli aniden Borgia'nın bambaşka biri olduğunu yazdı: Hilekâr, kendine güvenen ve kibirli biri olarak tanıdığı bu adamın yerine, "kararsızlıkla donup kalmiş, herkesten şüphelenen ve genel olarak dengesiz davranışlar sergileyen"[15] biri gelmişti.

Fakat Machiavelli Borgia'yı çok iyi tanıyordu ve kişiliğindeki bu dönüşüme dair şu gözlemlerini dile getiriyordu:

> [Bu değişim] onun karakterinin doğal dengesizliğinden kaynaklanıyor olabilir. Öte yandan, her zaman şansının yaver gitmesine alışık biriydi ve talihinin böylesine beklenmedik bir şekilde ve tamamıyla çöküşü onu afallatmış ve güvenini sarsmış olabilir.

Her zamanki gibi beklenmedik bir karar alan Borgia, aniden Roma'yı terk edip Ostia'ya doğru yola çıktı. Burada birliklerini ayrı müfrezelere böldü. Neyi hedeflediği belli değildi. Birçok kişi onun delirdiğini düşündü. Diğerleri ise bu ayrı müfrezelere bölünmüş askerleri, Floransa'dan geçip Cesena'da tekrar birleşmek üzere göndermek istediğinden şüpheleniyordu; Cesena ve Imola ona sadık kalmıştı. Borgia'nın yaptıklarıyla ilgili haberler Roma'ya vardığında, II. Julius artık harekete geçme vaktinin geldiğine karar verdi. Yeni papa, 12 Kasım günü Ostia'ya bir elçi göndererek Borgia'ya Cesena, Imola ve Papalık Devleti içerisinde elinde tuttuğu diğer toprakları teslim etmesini emretti. Borgia bu emri yok sayınca, Papa Borgia'yı tutuklamaları için tüm Papalık Muhafızları'nı yolladı. Borgia hâlâ tam anlamıyla iyileşmiş değildi ve papalık kadırgalarından birinde istirahat ediyordu, kadırganın kaptanı ise onu II. Julius'un gönderdiği askerlere ihbar etti. Sürpriz bir şekilde tutuklanması üzerine, kendi askerleri lidersiz kalmış gibi hissettiler ve onu kurtarmaya çalışmadılar. Böylece Borgia yanındakiler tarafından Roma'ya geri getirildi.

15 ve devam;, a.g.e.,14 Kasım 1503.

Borgia'nın Roma'ya girişine tanık olanlar onun kederli ve depresyona sürüklenmiş göründüğünü söylüyorlardı. Tüm bunlara rağmen şaşırtıcı olan, Borgia'nın Sant'Angelo Kalesi zindanlarına gönderilmeyip, Vatikan'da silahlı muhafızlar tarafından çok iyi bir şekilde korunan bir evde hapsedilmesiydi. II. Julius Borgia'ya, Romagna'daki sadık kalan kalelerinin parolalarını söyletmeye çalışıyordu. 1 Aralık günü "Don Miguel'in esir edildiği, emrindeki askerlerin silahlarının ise Floransa toprakları ile Perugia sınırında, Gian Paolo Baglioni tarafından teslim alındığı"[16] haberi geldi. Borgia artık en yakın İspanyol komutanını kaybetmişti.

Ertesi gün, II. Julius Guidobaldo da Montefeltro'yu Papalık Kuvvetleri'ne başkomutan olarak atadı. Papa, Machiavelli'nin de şüphelendiği gibi, sonunda Borgia'ya verdiği sözden dönmüştü. Aslında, tam olarak Borgia'nın kendisinin de yapacağı şeyi yapmıştı. Diğer taraftan, Borgia'nın Papa'nın verdiği sözü kabul etmekten başka bir alternatifi yoktu: Köşeye sıkışmıştı. Atanmasından hemen sonra, Urbinolu Guidobaldo Borgia'yı Vatikan'da ziyaret etti. Guidobaldo daha sonra bu buluşma ile ilgili yazdığı raporunda, Borgia'nın dizlerinin üzerine çöktüğünü ve rezil bir şekilde Urbino'yu aldığı ve ona karşı işlediği tüm kötülükler için Guidobaldo'dan kendisini affetmesini istediğini yazmıştı. Borgia mağlup bir adam olabilirdi ama bu rapor pek inandırıcı değil; Borgia'yla ilgili bildiğimiz her şeye aykırı görünüyor. Daha önce de gördüğümüz gibi, Borgia baskı altında kaldığında "karakterinin doğal dengesizliğine paralel olarak tuhaf davranışlar sergiliyor olabilir. Ama asla vazgeçecek biri değildi; her zaman durumu düşmanının aleyhine çevirmek için entrikalar çevirirdi. Gururu, hatta kibiri, aldatma amacıyla bile olsa böyle bir davranış göstermesine izin vermezdi. Görünen o ki, yerlere kapanıp af dilenmek onun duygu lügatinde yer almıyordu. Hatta Guidobaldo Borgia ile buluştuktan sonra Giuatinian'la konuşmuş, ama böyle teatral bir sahneden hiç. bahsetmemişti. Bunu göz önünde bulundurduğumuzda, Borgia'nın karakteriyle ilgili bu yorum daha da güçlenir. Yine de bazı konular kesinliğini korumaktadır: Bu

16 Machiavelli'nin 1 Aralık 1503 tarihli mektubu.

görüşmenin sonunda Borgia Urbino'da yağmaladığı tüm hazinelerini Guidobaldo'ya geri vermeyi kabul etmişti. Hepsinden de önemlisi, nihayet Romagna'daki kalelerinin parolalarını vermişti. Peki bu onun için bir son muydu?

Kesinlikle değildi. Cesare Borgia her zamanki gibi hilelerine devam ediyordu. Kendisine sadık kalan birliklerle gizli bir antlaşma yapıp iki cesur maceraya atıldı. Öncelikle, VI. Alexander öldüğü zaman dairesinden çaldığı papalık hazinelerinin hepsini Roma'dan dışarıya çıkarmak için gizli bir araba konvoyu ayarlandı. İkinci olarak Cesena'ya emirler gönderilerek, garnizon komutanları Ramirez kardeşlere Borgia'nın tüm hazinelerini Romagna'dan çıkaracak gizli bir katır kervanı göndermeleri emredildi. Bu konvoyların her ikisine de, taşıdıkları değerli yükleri Ferrara'da güvenle saklaması için Lucrezia Borgia'ya götürmeleri talimatı verildi. Borgia'nın şanssızlığına, her iki tarafta da konvoyların varış noktaları casuslar tarafından ifşa edildi. Papalık Kuvvetleri'nin Floransa topraklarında ve kuzey Romagna'da yaptığı hummalı araştırmalar sonucunda her iki kervan da yakalandı. Borgia'nın talihine vurulan bir başka darbe ise, Miguel da Corella'nın Sant'Angelo Kalesi'ne getirilip işkenceye uğradığını öğrenmesi oldu. II. Julius Borgia hakkındaki her bilgi kırıntısını öğrenmeyi kafasına koymuştu.

Apenin Dağları'na yoğun bir kar yağmaya başlamış ve dağ geçitlerini tamamen kapatmıştı. II. Julius'un elçisinin Cesena'ya ulaşıp kale komutanları Pedro ve Diego Ramirez'e parolayı vermesi 14 Aralık'ı buldu. Ama Ramirez kardeşler yine de teslim olmayı reddediyor, bu gizli bilgilerin Borgia'dan yalnızca işkence yoluyla alınmış olduğunda ısrar ediyorlardı. Elçiye eşlik etmesi ve Ramirez kardeşlerle arabuluculuk yapması için yanında gönderilen İspanyol komutanı da hainlikle suçlayıp zorla alıkoydular. Adama ölümüne işkence yapan Ramirez kardeşler, parçalara ayırdıkları cesedini de kale duvarlarına astılar.

II. Julius, hâlâ Vatikan'da ev hapsinde olan Borgia üzerinde farklı bir yöntem uygulamaya karar verdi. Borgia'yı parasal olarak mahvedecek ve onu mahkemeye çıkaracaktı. Daha üstün bir konumda

olmasına rağmen II. Julius, en bariz adımı atıp Borgia'yı öldürtmekte tereddüt etti (İşin ironik yanı, o dönemde Borgia, Lucrezia'nın sevgili ikinci kocası Bisceglieli Alfonso'yu Miguel da Corella'ya boğdurduğu evde kalıyordu). II. Julius görece tecrübesiz biriydi ve papa olarak kendine güvenemiyordu; düşmanını saltanatının en başında öldürerek bir emsal yaratmaya da hiç niyeti yoktu. Dolayısıyla Borgia tarafından soyulanların ondan istediği mali taleplerini bir araya getirmeye başladı. Örneğin Urbinolu Guidobaldo kayıpları için 200.000 duka gibi devasa bir talepte bulunmaya ikna edildi. Romagna şehirlerinde görevlerinden alınan ailelerin de aralarında bulunduğu başkaları da maddi zarar gördükleri için talepte bulunmaya teşvik ediliyordu. Benzer şekilde Floransa, Borgia ve komutanlarının topraklarına yaptıkları baskınlar yüzünden kendilerine borçlu oldukları tazminatlardan oluşan bir liste hazırlamaya başlamışlardı (ve tazminatını istedikleri insanların çoğunun Sinigalia'da öldürülmüş olmalarının hiçbir önemi yoktu). Borgia'ya karşı bir araya getirilen bu taleplerin toplamı 300.000 dukayı aşıyordu. Borgia'ya karşı yasal bir dava açmak ise çok daha kolaydı. II. Julius, babası VI. Alexander'ın işlediği cinayetlerin çoğuna Borgia'yı da dâhil etmişti; özellikle de tüm varlıkları çalınan Kardinal Michiel ve Kardinal Orsini cinayetlerine. II. Julius bu sayede, yani Borgia'yı mahkemeye çıkararak, İspanyol kardinallerle arayı soğutmaktan ve nedeni anlaşılmaz bir biçimde hâlâ Borgia'ya sempati duyan XII. Louis'yi rahatsız etmekten kaçınmış oluyordu.

Bu esnada, Napoli'de İspanyollar ve Fransızlar arasındaki savaş ağır kış şartlarına rağmen devam ediyordu. Nihayet 28 Aralık'ta İspanyol komutan Gonsalvo de Córdoba, Garigliano Nehri kıyılarında Fransız ordusunu mağlup etmeyi başardı; bunun üzerine Gaeta'daki Fransız garnizonu da teslim oldu. Borgia'nın müttefiki XII. Louis'nin artık İtalya'da sadece bir dayanağı kalmıştı; o da çok uzaklarda, kuzeydeki Milano'daydı. Tıpkı Machiavelli'nin daha önceki mektuplarından birinde gözlemlediği gibi: "Borgia, sanki ağır ağır kendi mezarına gömülüyormuş gibi görünüyor."[17]

17 A.g.e., 3 Aralık 1503.

20. BÖLÜM

ÇARESİZ KADER

Bu aşamada Borgia'nın servetinin dibe vurmuş olduğuna şüphe yoktur. Ancak davranışlarına bakılırsa, kırılma anı birkaç hafta önce yaşanmış gibi görünüyor. Floransa'dan geçmesine izin verilmediğini öğrendiğinde "deliye dönmüştü." Pek de önemli olmayan bu aksilik neden onu bu kadar rahatsız etmişti? O dönemde hâlâ II. Julius'un desteğini alıyordu ve bundan dolayı da birliklerini her zamanki güzergâh üzerinden, Roma'dan Via Flaminia'ya ilerleyip Apeninler'i geçerek Romagna'ya yürütebilirdi.

Borgia'nın deniz üzerinden birliklerini Ostia'ya götürme planının başka bir planı maskelediği bugün ortaya çıktı. Bu plana II. Julius'un Miguel da Corella'dan boş yere almaya uğraştığı sır da dâhildi. Papa, Borgia'nın papalık dairelerinden yağmaladığı tüm hazinelere ve Urbino'dan çaldıklarına el koymayı başarmıştı; ancak Borgia'nın VI. Alexander tarafından başka yerlerde saklanan paralara erişimi olduğuna inanıyordu. II. Julius bu konuda yanılmamıştı, hatta muhtemelen bildiğinden çok daha haklıydı. VI. Alexander oğlu Cesare ile suç ortaklığı yaparak, devasa bir hazineyi bir yerlere gizlemişti. Bu para Cenova'daki bankalara yatırılmıştı ve çoğu kişinin tahminine göre 300.000 duka gibi devasa bir meblağa denk geliyordu. Ama Borgia'nın bu parayı alabilmesi için bizzat kendisinin Cenova'ya gitmesi gerekiyordu. Böylece, Borgia'nın Floransa topraklarından geçmesine izin verilmemesine verdiği aşırı tepkinin nedeni netleşmiş olur. Onu ve askerlerini Ostia'dan götürecek papalık kadırgaları, Floransa'nın Pisa limanına demirleyecekti. Borgia da,

yanında silahlı bir süvari birliği ile birlikte, buradan başka bir gemiye binerek veya karayolu üzerinden, bankadan parasını çekmek için Cenova'ya gidebilirdi. Parayı, hâlihazırda Kuzey İtalya'da topladığı askerlerin koruması altında Cesena'ya nakledebilirdi. Eskiden ordusunu desteklemek için VI. Alexander'a güvenirdi; şimdiyse elindeki bu parayla, tıpkı o günlerdeki gibi asker toplayabilir ve sefer düzenleyebilirdi. Gonfaloniere Soderini'nin Floransa topraklarından geçmesine izin vermemesi üzerine Borgia'nın umutsuzluğun eşiğine gelmesine şaşmamak gerek. İpucu, Cenova hesaplarındaki sırda gizliydi. II. Julius'un ne olursa olsun ortaya çıkarmaya kararlı olduğu bir sır... Miguel da Corella'nın sadakatini koruyarak, ifşa etmeyi reddettiği bir sır... Ama yalnızca Cesare Borgia ve VI. Alexander'ın bilebileceği Cenova hesaplarından, Corella'nın hiç haberdar olmaması ihtimali de varlığını korumaya devam ediyor.

Borgia'nın kariyerinin bu son safhaları hızlı akan bir macera hikâyesi gibidir. Virtù ile dolu bu adam, Fortuna çarkı dönmeye devam ederken her fırsatı değerlendirmek için elinden geleni yapar. 1504 yılının başında Roma'daki durum bir kördüğüm hâlini almıştı. Borgia Vatikan'da ev hapsinde tutulmaya devam ediyordu, II. Julius ise ona karşı açılacak davayı kurgulamaya devam ediyor, onu tamamen yıkma niyetiyle hak iddialarını bir araya getiriyordu. Ama Papa büyük resim konusunda da dikkatliydi. Artık Napoli'yi ele geçiren İspanyollar ile uzlaşmak zorundaydı. VI. Alexander'ın atadığı kardinallerin en kıdemlilerini oluşturan İspanyollar, Borgia'yı serbest bırakması için II. Julius'a baskı yapıyorlardı. İçinde bulundukları çıkmaz devam ediyordu, ama bu aşamada hem II. Julius hem de Borgia, kendilerince üstünlüğü ele geçirme noktasında olduklarına inanıyorlardı.

Bu noktada şunu kaydetmekte fayda var: Machiavelli, hayatının sonlarına doğru Cesare Borgia ve II. Julius'un, uzun diplomasi kariyeri boyunca kendisini en çok etkileyen iki adam olduğu değerlendirmesini yapar. 1504 yılının ilk haftalarında yaşananlar, eski çağın yeni çağla pazarlık etmesinden başka bir şey değildi; hem de en büyük riski alarak. Nihayet Ocak ayının sonunda İspanyol kardinallerin lideri Kardinal Vera, II. Julius ve Borgia arasında bir

antlaşmaya varılmasını başardı. Borgia Romagna'daki kalesini teslim etmeyi kabul ederse, Papa onun serbest bırakılmasına ve kendi mal varlığı dâhilinde ne varsa geri almasına izin verecekti. II. Julius kesinlikle bu meblağın ne kadar büyük olduğunun farkında değildi. Fakat Borgia, onu başkomutan yapma sözünü zaten tutmamış olan Papa'ya güvenebilir miydi? Giustinian 8 Şubat'ta şu raporu yazmıştı: "Borgia son derece çaresiz bir durumda ve hiç kimsenin onun hayatından pek bir ümidi yok." Borgia, tam da kendi emriyle cinayetler işlenen odada, yanında kınından çıkarılmış bir kılıçla yatıyordu. Fakat II. Julius da bir o kadar çaresizdi. Venedik bu bölgeye bir hamle daha yapmadan, Borgia'nın Romagna'daki kalelerine ihtiyacı vardı. Bunlar olmaksızın, kuzeyde Venedikliler, güneyde ise Napoli'deki İspanyollar tarafından tehdit altında olacaktı. Fransızlar da hâlâ Milano'daydı, dolayısıyla etrafı düşmanlarla çevrilmiş olacaktı. VI. Alexander'ın elinde tuttuğu güce nazaran, II. Julius'un papalığı hiçbir etkisi olmayan, yalnızca ruhani bir otorite seviyesine inecekti. Papalığın amacının tam da bu olması düşüncesi de ona bir teselli vermiyordu. II. Julius bunun için papa olmamıştı.

II. Julius, Şubat ortalarında İspanyolların baskısıyla Borgia'nın Tiber Nehri üzerinden Ostia'ya seyahat etmesine izin verdi; eğer her şey plana uygun ilerlerse ve Romagna'daki kaleleri papalık otoritesine teslim olursa, Borgia orada serbest bırakılacaktı. Borgia'nın şaşkınlıktan donup kalmasına neden olan şey ise, Ostia'ya varır varmaz hiç vakit kaybetmeden yerel kalenin zapt edilmez duvarları içine hapsedilmesi oldu. II. Julius'un emri üzerine, Romagna'daki en son ileri karakolların da papanın eline geçtiği haberi gelene kadar Borgia'yı serbest bırakmayacağına dair ciddi bir söz veren İspanyol Kardinal Carvajal'ın gözetimi altındaydı.

Borgia'nın Romagna'daki kalelerinin Papa'ya teslim olduğu haberi 19 Nisan'da Ostia'ya ulaştı. Bunun üzerine Kardinal Carvajal Borgia'yı serbest bıraktı. Tesadüfen, haberler Ostia'ya Roma'dan önce ulaşmıştı. Sonuç olarak, II. Julius'un Borgia'yı serbest bırakmaya hiç niyeti olmadığı ortaya çıktı ve Borgia'nın özgür kaldığını duyunca öfkeden deliye döndü.

Bu aşamada Borgia kaderini belirleyecek bir karar aldı. Gemiyle kuzeye geçip Milano'daki Fransızlardan koruma talep edebilirdi. Borgia'nın ihanetine rağmen, XII. Louis hâlâ ona iyi niyetle yaklaşıyordu. Aslında XII. Louis onun Milano'ya gelmesini bekliyor, burada ona Fransız ordusunda bir komuta görevi vermeyi amaçlıyordu. Ancak bunun yerine Borgia güneye, güvenlik amacıyla ailesini gönderdiği Napoli'ye gitmeyi tercih etti. Napoli'de kardeşi Jofrè, Sancha (bir süredir İtalyan condottiere Prospero Colonna'nın metresiydi) ve bu yeni İspanyol toprağında yaşamaya başlayan İspanyol kardinaller tarafından karşılandı.

Napoli, İspanya Kralı Ferdinand'ın naibi olan Gonsalvo de Córdoba tarafından yönetiliyordu. Geçmişte yaşanan ayrılıklara rağmen, Gonsalvo de Córdoba Borgia'yı hoş karşıladı ve Floransa'yı almak için düzenleyeceği sefere asker ve cephane toplama konusunda ona yardımcı oldu. Aslında Gonsalvo gizli bir şekilde Borgia'yla anlaşmıştı; buna göre Borgia Floransa'yı alacak, kendisi de Piombino lordu yapılacak ve kendi bağımsız devletini yönetecekti. Gonsalvo, bir süredir Kral Ferdinand'ın sinir bozucu emirlerinden rahatsızlık duymaya başlamıştı. Ancak gerçekçi biriydi ve İspanya'dan Borgia'nın hapsedilmesi emri geldiğinde derhâl yerine getirdi. II. Julius, Kral Ferdinand'ı Fransızlara karşı bir ittifak kurabileceklerine ikna etmişti; bu anlaşmanın bedeli de Borgia'nın hapse atılmasıydı. Tam da Floransa'nın işgali için gemiyle Pisa'ya gideceği gecede gerçekleşen bu olay Borgia'yı bir yıldırım gibi vurdu. Kaderin bir başka cilvesi ise Borgia'nın Nuovo Kalesi'ne götürülmesi oldu; burada Il Forno ("Fırın") adıyla bilinen meşhur hücreye kapatıldı ve Napoli yazının boğucu sıcaklarında adının hakkını veren bu yerde yaşadı. II. Julius Gonsalvo'dan, Borgia'yı Forli'deki kalelerini de teslim etmeye zorlamasını istedi; burası, daha önce teslim olduğuna dair haberler gelmesine rağmen hâlâ onun elinde kalan, Romagna topraklarındaki kalelerden biriydi. Gonsalvo, eğer Forli'ye teslim olma emri verirse özgür kalacağına dair Borgia'ya teminat verdi. İki ay boyunca Il Forno'da ter döktükten sonra Borgia sonunda Forli'nin teslim emrini imzaladı. Borgia'nın abluka altında kalan komutanı

Mirafonte de 11 Ağustos'ta Forli'nin kapılarını açtı ve askerlerini Borgia sancağı altında dışarı çıkardı: "hepsi de "César! César!" diye bağırarak ona bağlılıklarını gösteriyorlardı."[18]

20 Ağustos'ta Cesare Borgia Nuovo Kalesi'nden serbest bırakıldı, fakat kendisini düşmanı Prospero Colonna'nın komutası altında İspanya'ya giden bir kadırgaya bindirilirken buldu. Borgia İspanya'ya vardığında Kral Ferdinand hemen onu zincire vurdurup, Valensiya'nın kalbinde, 700 fit yüksekliğinde bir dağ kalesi olan Chinchilla'ya gönderdi. II. Julius, Kral Ferdinand'ı Borgia'nın bir daha İtalya'ya ayak basmaması gerektiği konusunda bilgilendirmişti; karşılığında da Borgia'yı kendi kardeşi Gandia (bir İspanyol dukalığı) Dükü Juan'ı ve Bisceglie (artık İspanya'nın yetki alanında olan bir Napoli dukalığı) Dükü eniştesi Alfonso'yu öldürme suçundan mahkemeye çıkaracağına söz vermişti.

Ancak o anda bile Borgia'ya yardım eli uzanıyordu. Her ne kadar Bisceglie Dükü Alfonso sevdiği tek kocası olsa da, Lucrezia Cesare'nin onun öldürmekten dolayı mahkemeye çıkarıldığını görmek istemiyordu. Sevgili ağabeyinin serbest bırakılması için tüm nüfuzunu kullanmaya başladı. I. Ercole Haziran ayında ölmüştü; bu da Lucrezia'nın Ferrara düşesi konumuna yükseldiği anlamına geliyordu ve bu yeni pozisyonunu sonuna kadar Cesare'nin lehine kullanmaya kararlıydı. Lucrezia hem kendisinin hem de Charlotte d'Albret ile evliliği üzerinden Cesare'nin eniştesi olan Navarra Kralı Juan d'Albret ile temasa geçti. Lucrezia ve Juan birlikte, II. Julius ve Kral Ferdinand'a, Cesare'ye af çıkarmaları için dilekçe verdiler. Ama tüm bunlar sonuçsuz kaldı ve Borgia Chinchilla'daki hücresinde çürümeye devam etti. Aylar geçti, sonbahar kışa döndü ve sonrasında 1505 baharı geldi. Yazla birlikte Borgia artık daha fazla dayanamadı. Ayrıcalıklı bir tutuklu olarak, günde bir kez hapishane yöneticisi de Guzman eşliğinde hava almak için kale burçlarına çıkmasına izin veriliyordu. Borgia bir gün de Guzman'ın üzerine doğru atlayıp onu burçlardan aşağıya atmaya kalkıştı. Ancak hastalığının ve aylar boyu

18 Andrea Bernardi, *Cronache Forlivese 1476–1515*, çev. G. Mazzatinti (Bologna, 1895), s. 406–7.

süren tutukluluğunun onu elden ayaktan düşürmesi sonucunda, Borgia artık eskiden olduğu adam değildi. Borgia hızla etkisiz hâle getirildi ve hücresine geri götürüldü. Bir sonraki ay, Akdeniz sahilinden 300 mil uzaktaki garnizon şehri Medina del Campo'daki daha da zorlu bir yer olan La Motta Kalesi'ne sevk edildi.

Fortuna bir kez daha Borgia'nın yardımına koştu. 26 Aralık 1505'te İspanya Kraliçesi Isabella vefat etti. Kraliçe Isabella, aşırı şüpheci biri olan ve artık en sadık destekçilerinden bile şüphelenmeye başlayan kocası Kral Ferdinand üzerinde dengeleyici bir etki oluşturuyordu. Kral Ferdinand'ın şüphesini çeken ilk kişi Gonsalvo de Córdoba idi; Kral onun kendisini Napoli hükümdarı ilan etme planları yaptığından şüpheleniyordu. Kral Ferdinand bu durumdan kurtulmanın tek yolunun, Gonsalvo'yu tahttan indirmesi için İspanyol askerlerle birlikte Borgia'yı göndermek olduğuna karar verdi. Borgia bir ordunun başında İtalya'ya dönecek, Gonsalvo'yu görevden alacak ve onun yerine kendisi Napoli naibi olacakmış gibi görünüyordu. Bundan sonra Romagna'yı geri alması için geriye tek bir adım kalıyordu... Ancak Kral Ferdinand'ın danışmanları, Borgia'yla ilgili planlarının sonuçlarına dikkat çekince, aklıselim galip geldi. [Çünkü bu düşünceden vazgeçmeseydi] Ferdinand II. Julius'u çok kızdırmış; sonunda Borgia'nın sorumluluğunu üzerinden atan ve İspanya ile daha sıkı bağlar kurmak isteyen Fransa Kralı XII. Louis'yi de kendine düşman etmiş olacaktı.

İşin şaşırtıcı yanı, Borgia adına La Motta'daki şartlar iyileşmeye başlamıştı. Yerel garnizon komutanı ve hapishane yöneticisi de Cardenas'ın Borgia'ya kanı ısınmıştı. De Cardenas, Borgia'nın İtalya'da göstermiş olduğu başarılar ve İspanyol komutanlarda uyandırdığı sadakate hayranlık duyuyordu. Ayrıca Kral Ferdinand'ın Borgia hakkındaki eski planlarıyla ilgili dedikoduları duymuştu ve eğer siyasi atmosfer değişirse Borgia'nın görevine son verebileceğini fark etmişti. Sonuç olarak, kısa süre içerisinde Borgia'nın etrafı de Cardenas'ın şahsi mutfağından yemekler getiren uşaklarla doldu. Ya bu uşaklar aracılığıyla ya da bizzat de Cardenas tarafından, Borgia'nın eline uzun bir halat verilmişti.

25 Ekim 1506 gecesi Borgia kendini La Motta'nın yüksek duvarlarından aşağıya sarkıtmaya başladı; aşağıda üç tane silahlı suç ortağı, kurumuş bir kale hendeğinin dibinde atlarıyla onu bekliyorlardı. Hemen alarm verildi; kale burçlarındaki bekçiler de halatı kestiler ve Borgia'nın düşüp yaralanmasına sebep oldular. Ama aşağıda bekleyenler onu bir atın üstüne bindirdiler ve dördü birden gecenin karanlığına doğru dörtnala yola koyuldu. Sonrasında de Cardenas'ın mülkiyetindeki bir kaleye varmak için dağlara doğru yöneldiler. Borgia burada bir ay saklanıp, yaralarının iyileşmesini bekledi. Silahlı adamlar kırsal alanda didik didik kendisini aramasına rağmen, Borgia daha sonra kuzeye, Biscay Körfezi'ne gitti ve bir gemiye binip kıyı boyunca ilerleyerek Navarra Krallığı'na sığındı. Başkent Pamplona'da[19] kral enişte Juan d'Albret tarafından dostça karşılandı. Cesare bir zafer edasıyla Lucrezia'ya bir mesaj yazarak kaçtığını açıkladı, imzasını ise "Romagna Dükü César"[20] diye atmıştı. Borgia'nın La Motta'dan kaçtığı haberi İtalya'ya ulaşınca büyük bir sansasyon yarattı; Romagna şehirlerinde ise daha sessiz bir sevinç vardı.

Borgia hızla dukalığının kaybedilen topraklarını geri almak için yaptığı planları gözden geçirmeye başladı. Navarra hazinesi bomboştu ve bu nedenle Kral Juan ona yardımcı olamayacaktı. Bu esnada Borgia'nın 300.000 dukası hâlâ Cenova bankalarında duruyordu (Daha öncesinde bir şekilde parasını oradan çektiğine ve bunların Roma'ya taşındığına dair söylentiler olmuştu. Ama II. Julius şehirde geniş çaplı bir arama yaptırmasına rağmen hiçbir şey bulunamamıştı; görünen o ki paranın tamamı muhtemelen Cenova'da kalmıştı.) Hiçbir şeyden gözü korkmayan Borgia, artık cesur bir şekilde XII. Louis'ye bir mektup yazarak, daha önce Charlotte d'Albret ile evliliği için kendisine söz verilen cömert çeyizi şimdi ödemesini istedi.

19 İşin ironik yanı şu ki, Pamplona piskoposluğu o zamanlar Papa VIII. Innocentius'un şansölye yardımcısı olan babası tarafından, on beş yaşındaki Cesare Borgia'ya temin edilen ilk maaşlı pozisyonlardan biriydi. Bu Cesare'nin ilk yüksek kazançlı gelir kaynağı olmasına rağmen, ziyaret etmek bir yana dursun, hiçbir zaman şehre ilgi göstermemişti.

20 Örneği bkz., Bradford, *Cesare Borgia*, s. 282.

XII. Louis ise verdiği sözleri defalarca yerine getirmeyen bir adamın yaptığı bu onur çağrısından pek de etkilenmemişti.

Borgia, kendisinden hiç beklenmeyecek bir şekilde, Kral Juan'ın kendisine gösterdiği sadakatin karşılığını ödemeyi tercih etti. Navarra, Lerin Kontu Beaumonte tarafından başlatılan isyandan sonra, şiddetli bir iç savaşla bölünmüş durumdaydı. Borgia da gönüllü bir şekilde Kral Juan'ın hizmetine girdi ve kraliyet kuvvetlerine komutan olarak atandı. Sonunda yaraları iyileşmiş, hastalığından kurtulmuştu.[21] Borgia, Navarra'nın tıknaz savaşçılarının önünde tekrar azametli bir görüntü sergiliyordu. Dönemin raporlarından birinde ondan "iri yarı, güçlü, yakışıklı ve erkekliğinin zirvesinde bir adam."[22] diye bahsediliyordu.

Yeni yeni canlanmaya başlayan Cesare Borgia, Ocak 1507'de 10.000 Navarra askerini sahaya sürdü. Kısa süre içerisinde Beaumonte'un kuvvetlerini geri çekilmeye zorladı. 11 Mart'ta, gece çökmek üzereyken, Pamplona'nın elli mil kadar güneybatısında, sınıra yakın Viana'ya ulaştı. Vakit kaybetmeden Beaumonte'un en büyük oğlu Luis'in elindeki yerel kaleleri kuşatma altına aldı. O gece çok şiddetli bir fırtına vardı ve Beaumonte'un adamları bu fırtına içerisinde Borgia'nın hatlarına sızıp şehre girmeyi başardılar. Borgia şafak vakti bir kaos ve kargaşa manzarasına uyandı. Zincir örme zırhını ve göğüslüğünü giydikten sonra atına atlayıp muhafızlarıyla birlikte Beaumonte'un adamları arasında kaçan bir birliğin peşine düştü. Bu kovalamaca sırasında Borgia'nın adamlarıyla bağlantısı koptu ve atını bir dağ geçidine doğru sürdü ve burada üç tane

21 Borgia'nın hastalığı bir sır olarak kaldı. Kardinal Carvajal'a göre Borgia Ostia'da onun sorumluluğu altındayken, "biraz ağrısı oluyordu ve Fransız hastalığından [frengi] muzdarip gibi görünüyordu… Yüzü lekeler içindeydi ve çıbanlarla bozulmuştu." (Giustinian'ın 26 Nisan 1504 tarihli mektubunda kayda geçirilen, Carvajal ile yapılan görüşme). Kardinal Carjaval'ın anlattıkları frengiyi anımsatıyor olsa da, Borgia'nın ilerleyen dönemdeki davranışları, frenginin üçüncü döneminde görülen ve insanı elden ayaktan düşüren etkilerinden muzdarip olma ihtimalinin düşük olduğunu gösteriyor. Hatta Cesare ve babasını Roma'daki partiden sonra yatağa düşüren şey gerçekten de sıtma ise; modern tıp anlayışına göre de onu frengi hastalığından kurtaran şeyin sıtma olması gayet mümkündür.

22 Alıntılanan a.g.e., s. 285.

şövalye tarafından pusuya düşürüldü. Şövalyelerden biri mızrağını, Borgia'nın zırhının vücudunu korumadığı yere, koltuk altına doğru sapladı ve onu atından düşürdü. Hançerlerini çeken şövalyeler onun üzerine çullanıp öldürünceye kadar bıçakladılar. Kurbanlarının kim olduğunun farkına varmayan şövalyeler, sorguçlu miğferini ve zırhını çıkardılar ve parçalanmış cesedini düştüğü yerde "çıplak bir el gibi"[23] bırakıp gittiler.

Böylece, bir zamanlar Romagna dükü olan Cesare Borgia, 12 Mart 1507'de kuzey İspanya'nın ücra bir dağ yamacında Talih'in son oyununa yenik düştü. Daha otuz bir yaşındaydı.

En sonunda güç ve talih tarafından yüzüstü bırakılmıştı. Ancak Machiavelli tarafından yüzüstü bırakılmayacak, siyaset bilimi şaheseri *Prens'in* [The Prince] merkezî bir figürü olacaktı. Machiavelli, sembol olarak Borgia'yı kullanacaktı:

> Güç ve şansla yükselenler için… [Eğer Cesare] VI. Alexander öldüğünde yapmak üzere olduğu şeyi tamamına erdirebilseydi, öyle bir güç ve itibar kazanırdı ki, artık kimsenin gücüne ve talihine tabi olmadan yalnızca kendi kudreti ve cesaretine güvenerek tek başında ayakta dururdu.[24]

Prens ve kitabın kahramanı olan Borgia, daha realpolitik kelimesi ortaya atılmadan 300 yıl önce bu terimi somutlaştırmıştı; yarattığı doğrudan etki ise tarih boyunca modern zamanlara kadar uzanacaktı. Machiavelli'nin bu eserinin bir nüshası, Napolyon'un Moskova'dan çekilirken geride bıraktığı at arabasında bulunacaktı. Hitler, bu eserin tutkulu okurlarından biri olmuştu; Mussolini görkemli okumalarını yaptırıyordu; Saddam Hüseyin'in ise başucu kitabı olacaktı.

23 Alıntılanan: Erlanger, *Lucrezia Borgia,* s. 272.

24 Bkz. Machiavelli, *The Prince*, bölüm 7, 13. ve 14. paragraflar.

SONSÖZ

Cesare Borgia'nın ölüm haberi, Ferrara'daki kız kardeşi Lucrezia'ya altı haftada ulaştı. Lucrezia'nın olanları öğrenince haykırarak ağlamaya başladığı söylenir: "Ben yüzümü ne kadar Tanrı'ya dönsem, o benden o kadar uzaklaşıyor."[25] Buna rağmen, dairesindeki ibadethaneye varıncaya değin soğukkanlılığını koruduğu, sonra da kendini oraya kilitlediği anlatılır. Kapalı kapılar ardında, ızdırap ve keder içinde feryat ederek defalarca ağabeyinin adını haykırdığı duyulabiliyordu.

Bu noktada Lucrezia'nın tam olarak ne ölçüde "Tanrı'ya döndüğü" başka bir meseledir. Artık yirmi yedi yaşındaydı ve neredeyse iki yıldır Ferrara Düşesi'ydi. Pek çok kez düşük yapmasına rağmen, dukalığa bir vâris vermesi için bir yıl daha geçmesi gerekecekti. Bebeğe ise dedesinin adı olan Ercole ismi verilecekti.

Lucrezia'nın şair Bembo ile yaşadığı (fiziksel bir ilişkiye dönüşmüş olsa da olmasa da) yakın ilişki, Bembo 1503'te Ferrara'dan ayrıldıktan sonra mektuplaşmayla devam etti. Ancak, mektuplarındaki tutkuya rağmen, Lucrezia Bembo'nun gidişinden bir süre önce Mantova Markisi Francesco Gonzaga'yla ihtiraslı bir ilişki yaşamaya başlamıştı. Bu cesur condottiere Lucrezia'dan yedi yaş büyüktü ve kadınlar söz konusu olduğunda cinsel bir çekiciliğe sahip olduğu söylenirdi. Romantik ve kültürlü Bembo'nun aksine, bu adam babasına ve ağabeyine benziyordu; aralarındaki tutkulu aşk

25 Alessandro Luzio, *Isabella d'Este e i Borgia*, Archivo Storico Lombardo (Milano, 1916), Serie Quinta, 1. Kitap, s. 747.

mektuplarından doğrulandığı üzere ilişkilerinin fazlasıyla fiziksel olduğuna şüphe yok. Francesco'nun, düşmanı Isabella d'Este'nin kocası olması da onu Lucrezia için daha çekici kılıyordu.

II. Julius ise papalık tahtına çıkar çıkmaz niyetini açıkça ortaya koymuştu:

> Ben Borgiaların yaşadığı odalarda kalmayacağım. [VI. Alexander] Kutsal Kilise'ye daha önce hiç olmadığı kadar küfretti. O, Şeytan'ın yardımıyla papalığın gücünü gasp etti. Ben de, Borgia hakkında konuşmayı ya da onu düşünmeyi yasaklıyorum; bunu yapan her kim olursa aforoz edilecektir. Adı ve hatırası unutulmalı, bütün belgelerden ve onu hatırlatacak her şeyden çıkarılmalı. Saltanatı tamamen yok edilmeli. Borgiaların tüm resimleri veya yaptırdıkları tablolar siyah krep kumaşlarla örtülmeli. Borgiaların mezarları açılıp cesetleri ait oldukları yere, İspanya'ya geri gönderilmeli.[26]

II. Julius tarihe boş yere "şavaşçı papa" diye geçmemişti. Romagna'da Papalık Ordusu'na bizzat kendisi liderlik edecekti. Niyeti Kuzey İtalya'yı eski durumuna geri döndürmekti; tüm Papalık Eyaletleri'ni tekrar papalığın hükmü altına almak, Medicileri tekrar Floransa'nın başına geçirmek ve Ferrara'yı fethetmekti. Francesco Gonzaga ise II. Julius ile uzlaşmak için elinden geleni yapsa da, Ferrara ve Lucrezia Borgia'ya yönelik tehdit devam edecekti. Papa'ya, ancak 1512 yılında gerçekleşen Ravenna Muharebesi'nde karşı konulacaktı. Bu savaşta Papalık Kuvvetleri ve İspanyollar, Fransız güçleri ve Lucrezia'nın kocası Alfonso d'Este'nin komutası altındaki yerel İtalyan askerleri tarafından yenilgiye uğratıldı.

Lucrezia'nın sarayı zaman içerisinde Isabella d'Este'nin Mantova yakınlarındaki sarayına rakip bir kültür merkezi hâline gelecekti. Lucrezia'nın bu dönemdeki yaşantısı pek çok kişi tarafından "önceki şöhretinin etkili bir şekilde üstesinden gelen saygıdeğer ve başarılı bir Rönesans düşesi"[27] olarak kabul görmesini

26 Alıntılanan: Nigel Cawthorner, *Sex Lives of the Popes* (Londra, 1996), s. 219.

27 Bkz. Roberto Gervasio, *I Borgia* (Milano, 1977) s. 375–80.

sağlamıştı. Bugüne kadar Lucrezia'nın ismiyle birlikte anılan ensest ilişki, cinayet ve zehirleme efsaneleri, ömrünün son yıllarında artık tarihe karışmış olacaktı. Bu süre zarfında, çok sayıda düşüğün arasında dört tane de çocuğu olmuştu; hepsi de kocası Alfonso'dandı ve meşruydu. Bu kadar sık doğum yapmak onu güçsüz düşürmüş ve ölümcül derecede zayıflatmış; 1519 yılında, yalnızca otuz dört yaşındayken ölmesine sebep olmuştu. Böylece efsanevi Borgiaların son ferdi de tarihe karışmış oldu: III. Callixtus, VI. Alexander, Cesare Borgia ve Lucrezia Borgia. Borgiaların (iyi ve kötü, haklı ve haksız) şöhretini bunlar arasından son üç kişi inşa etmişti. Diğer Borgialar ise hayatlarına devam edip kardinal, piskopos ve dük oldular. Hatta uzak bir akrabaları (X. Innocentius) bir gün papa bile olacaktı. En sonunda, on yedinci yüzyılda, bir Borgia aziz olacaktı: Aziz Francis Borgia (Aziz Francis, VI. Alexander'da olmayan tüm özelliklerin somut bir örneğiydi.) Daha sonraları ise, uzak akrabaları arasından iki kadın (sırasıyla) II. Charles ve II. James ile evlenip İngiltere kraliçeleğine kadar yükseleceklerdi.

Yine de batı Hristiyan âlemini kendi derebeyliklerine dönüştürmenin eşiğine gelecek kadar yükselerek şöhrete kavuşan VI. Alexander, Cesare ve Lucrezia gibi bir üçlü bir daha ortaya çıkmayacaktı. Katalan yer seramikleri, boğa sembolleri ve VI. Alexander'ın dua ederken resmedildiği lüks boyalı duvarlarıyla Borgia daireleri neredeyse dört yüzyıl boyunca sessiz ve mobilyasız bir şekilde bomboş kalacak, sanki salgın bir hastalığın yuvasıymış gibi dış dünyaya kapatılacaktı. Günümüzde tekrar açıldılar ve tuhaf dekorları ve tüyler ürpertici tarihiyle, neredeyse 500 yıl önce VI. Alexander'ın bir çizgi çizerek ikiye böldüğü dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçilerin hayal gücünü harekete geçiren bir turizm merkezi hâline geldiler.

GÖRSELLER

Görsel 1: VIII. Innocentius
Görsel 2: Rodrgio Borgia
Görsel 3: VI. Alexander
Görsel 4: I. Ferrante
Görsel 5: Muhteşem Lorenzo
Görsel 6: Giuliano della Rovere
Görsel 7: III. Callixtus
Görsel 8: Roma gravürü
Görsel 9: Ferdinand ve Isabella
Görsel 10: Federigo da Montefeltro
Görsel 11: II. Pius
Görsel 12: Cesare Borgia
Görsel 13: Cesare Borgia
Görsel 14: İmola haritası
Görsel 15: Lucrezia Borgia
Görsel 16: Lucrezia Borgia
Görsel 17: VIII. Charles
Görsel 18: XII. Louis
Görsel 19: Aragonlu Sancha
Görsel 20: Georges d'Amboise

Görsel 21: Caterina Sforza
Görsel 22: Guillaume d'Estouteville
Görsel 23: Guidobaldo da Montefeltro
Görsel 24: Borgia Daireleri
Görsel 25: Machiavelli
Görsel 26: Girolamo Savonarola
Görsel 27: Nepi Kalesi
Görsel 28: Alfonso d'Este

TEŞEKKÜRLER

Tüm yazarlar büyük oranda meslektaşlarının tavsiye ve kılavuzluğuna güvenir. *Borgialar* [The Borgias] kitabında ise bundan fazlası söz konusudur. Hem Britanya'da hem de İtalya'da çok sayıda meslektaş, dost ve bilgili okurdan aldığım yardım, benim için yeni olan bir sürü belgeyi ortaya çıkarmamı, çalışmamda yer alan hataları ve yanlış değerlendirmeleri düzeltmemi sağladı. Geriye kalan her şey ise tamamen benim çalışmamdır. Taslak metinle ilgili olarak Atlantic Yayınevi'ndeki editörüm James Nightingale ve babalık izninde yken onun yerine bakan James Pulford'dan özellikle bahsetmek gerekir. Ian Pindar, son taslak metnimi şekillendirmede ustalıklı, kesin ve yaratıcı bir rol üstlendi; o olmasaydı bu kitap asla şu anda olduğu gibi olamazdı. Ayrıca dizini hazırlayan Chris Bell'den de özellikle bahsetmek isterim; keskin gözleriyle, sorumluluk alanının tamamen dışında kalan pek çok çetrefilli sorunu çözmede çok değerli olduğunu kanıtladı.

Her zaman olduğu gibi, bu eseri kendisine ithaf ettiğim ve uzun süredir menajerim olan Julian Alexander'a teşekkür etmek isterim. Ayrıca Julian'ın asistanı Ben Clark da her zamanki gibi çok yardımcı oldu. Bana çok büyük yardımı dokunan bilgiler veren ve kılavuzluk eden Birleşik Krallık Kütüphanesi ve yurt dışında danıştığım pek çok kütüphane ve evrak dairesi çalışanlarına da özel teşekkürlerimi sunarım. Her zaman olduğu gibi, Britanya Kütüphanesi'ndeki Beşerî Bölümler 2 Dairesi'nin her daim yardımsever çalışanları olmasaydı, bu kitabın yazılması asla mümkün olamazdı.

GÖRSEL TELİF HAKLARI

Papa VIII. Innocentius'u gösteren bronz madalyon Niccolò Fiorentino'ya atfedilmiştir, 1480-1486. (*Samuel H. Kress Collection, National Gallery of Art, Washington D.C., ABD*)

Papa VI. Alexander'ın portresi *(The Picture Art Collection/Alamy Stock Photo)*

Papa VI. Alexander, Bernardino Pinturicchio'nun Vatikan'daki Borgia Daireleri'nde yer alan Diriliş freskinden bir detay, *(Granger Historical Picture Archive/Alamy Stock Photo)*

Aragonlu I. Ferdinand, 15. yüzyıldan kalma renklendirilmiş mermer büst, *(DeAgostini/Getty Images)*

Lorenzo de' Medici'nin öldükten sonra yapılan portresi, 1560. (*Universal Images Group North America LLC/Alamy Stock Photo*)

Papa II. Julius'un portresi (*GL Archive/Alamy Stock Photo*)

II. Pius'un hayatından kesitler, Bernardino Pinturicchio tarafından yapılan bir fresk, 1503-1508. (*Sergio Anelli/Electa/Mondadori Portfolio via Getty Images*)

Roma manzarası, *Nuremberg Chronicle*'dan bir ahşap gravür, 1493. (*Wikimedia Commons*)

Aragon Kralı Ferdinand ve Kastilya Kraliçesi Isabella'nın düğün portresi, 15. yüzyıldan kalmıştır. (*The Picture Art Collection/Alamy Stock Photo*)

Federigo da Montefeltro'nun Piero Della Francesca tarafından yapılan portresi, 1466. (*Hirarchivum Press/Alamy Stock Photo*)

Papa II. Pius'un Ancona'ya gidişi, Bernardino Pinturicchio tarafından yapılmıştır, 1502-1508. (*The Picture Art Collection/Alamy Stock Photo*)

Cesare Borgia'nın portresi (*The Picture Art Collection/Alamy Stock Photo*)

"Cesare Borgia'nın Üç Farklı Yönden Kafa Çizimleri", Leonardo da Vinci tarafından çizilmiştir, 1480. (*Heritage Image Partnership Ltd/Alamy Stock Photo*)

Imola Krokisi, Leonardo da Vinci tarafından çizilmiştir, 1502. (*PAINTING/Alamy Stock Photo*)

Lucrezia Borgia'nın portresi, Bartolomea da Venezia tarafından yapılmıştır. (*GL Archive/Alamy Stock Photo*)

Lucrezia Borgia, Bernardino Pinturicchio'nun Vatikan'daki Borgia Daireleri'nde yer alan freskinden bir detay (*The History Collection/Alamy Stock Photo*)

VIII. Charles'ın portresi (*World History Archive/Alamy Stock Photo*)

Kral XII. Louis'nin portresi (*Matthew Corrigan/Alamy Stock Photo*)

Aragonlu Sancha'nın portresi (*The Picture Art Collection/Alamy Stock Photo*)

Kardinal d'Amboise'ın Portresi (*Art Collection 4/Alamy Stock Photo*)

Caterina Sforza'nın portresi, Lorenzo di Credi tarafından yapılmıştır. (*The Picture Art Collection/Alamy Stock Photo*)

Kardinal Guillaume d'Estouteville'in büstü (*Peter Horree/Alamy Stock Photo*)

Guidobaldo da Montefeltro'nun portresi, 1506 (*Heritage Image Partnership Ltd/ Alamy Stock Photo*)

Borgia Daireleri (© *Veronica Costache/fotoLibra*)

Niccolò Machiavelli'nin portresi, öldükten sonra Santi di Tito tarafından yapılmıştır. (*Science History Images/Alamy Stock Photo*)

Girolamo Savonarola'nın portresi, Alessandro Bonvicino tarafından yapılmıştır. (*DeAgostini/Getty Images*)

Nepi'deki Borgia kalesi (*Lucky Team Studio/Shutterstock*)

Dük I. Alfonso d'Este'nin portresi (*Heritage Image Partnership Ltd/Alamy Stock Photo*)

DİZİN

I. Ercole, d'Este, Ferrara Dükü 12, 263, 264, 267, 268, 269, 274, 276, 278, 280, 289, 290, 292, 298, 344, 345, 348, 349, 358, 373
I. Isabella, Kastilya Kraliçesi 31, 117
I. Maximilian, Kutsal Roma İmparatoru 143, 172, 198
I. Ramiro, Aragon Kralı 33, 268
II. Alfonso, Napoli Kralı 11, 131, 139, 167, 257
II. Bayezid, Osmanlı sultanı 122, 140, 141, 255
II. Joanna, Napoli Kraliçesi 11, 13, 34, 70
II. Juan, Aragon Kralı 88
II. Julius, Papa 362, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 380, 387; bkz. Della rovere, Kardinal Giuliano
II. Paulus, Papa 22, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 91, 95, 108, 258
II. Pius, Papa 22, 24, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 108, 128, 153, 198, 359, 383, 387
III. Astorre, Manfredi 244, 249
III. Callixtus, Papa 11, 12, 24, 33, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 71, 76, 88, 91, 104, 185, 239, 381, 383
III. John, Navarre Kralı 196
III. Pius, Papa 359, 360, 361
IV. Enrique, Kastilya Kralı 90
IV. Eugenius, Papa 35, 37, 38, 52, 81
IV. Jacopo Appiano 253
IV. Sixtus, Papa 14, 21, 22, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 108, 116, 121, 122, 142, 165, 211
V. Alfonso, Aragon Kralı 11, 34, 35
V. Martinus, Papa 35, 37
V. Nicholas, Papa 38, 42, 48, 53, 58, 59, 64
VI. Alexander, Papa 11, 12, 13, 14, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 43, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 209, 210, 212, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 246, 247,

248, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 274, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 287, 288, 289, 291, 292, 295, 297, 301, 302, 303, 304, 306, 308, 310, 312, 315, 317, 318, 321, 323, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 351, 352, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 366, 367, 369, 370, 371, 377, 380, 381, 383, 387
VII. Henry, İngiltere Kralı 143, 347
VIII. Charles, Fransa Kralı 12, 13, 25, 27, 123, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 167, 173, 174, 175, 176, 181, 186, 187, 209, 228, 248, 255, 267, 303, 383, 388
VIII. Innocentius, Papa 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 121, 124, 183, 375, 383, 387
XII. Louis, Fransa Kralı 13, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 207, 209, 216, 217, 221, 224, 225, 227, 228, 233, 241, 248, 250, 251, 252, 254, 257, 258, 263, 264, 281, 282, 284, 287, 288, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 302, 303, 304, 305, 308, 309, 316, 318, 323, 330, 331, 332, 333, 334, 337, 338, 348, 349, 357, 358, 360, 362, 367, 372, 374, 375, 376, 383, 388
XI. Louis, Fransa Kralı 91
X. Innocentius, Papa 201, 381

A

Aguerre, Ménaut 157
Alphonse, Kalabriya Dükü 100
Amerika 123
Amsterdamlı Erasmus 53
Ancona, İtalya 7, 8, 55, 56, 57, 59, 79, 80, 315, 326, 387
Anjou, Hanedanı 70, 73, 78, 132, 257
Aragon, İspanya 11, 31, 33, 34, 35, 46, 51, 52, 55, 62, 70, 88, 89, 90, 117, 123, 139, 142, 144, 150, 156, 258, 268, 387
Aragonlu Alfonso, Bisceglie Dükü 9, 11, 13
Aragonlu Joanna, Napoli Kraliçesi 13, 96
Aragonlu Rodrigo, Bisceglie Dükü 11, 167, 170, 194, 202, 205, 234, 239, 241, 265, 277, 357, 361, 373
Aragonlu Sancha 9, 11, 14, 117, 127, 140, 151, 152, 165, 170, 194, 265, 383, 388
Aranda, Pedro, Calahorra Piskoposu 184, 185
Arezzo, İtalya 8, 131, 281, 282, 287
Ascoli, İtalya 55
Ataresli Pedro 268
ateş sınavı 173
Atina, Yunanistan 30, 47, 70
at yarışları 85, 130, 274, 275
Aut Caesar aut nihil ("Ya Sezar ya hiç") 210
Avignon, Fransa 35, 36, 37, 42, 66, 188, 189, 217, 227, 361
Aziz Francis Borgia 381
Aziz Petrus, Roma 27, 38, 40, 60, 63, 67, 113, 114, 135, 138, 154, 155, 156, 162, 172, 204, 205, 217, 219, 222, 223, 230, 231, 235, 239, 274, 276, 351
Aziz Yuhanna Şövalyeleri 121

B

Baglioni, Gian Paolo 233, 241, 245, 253, 282, 284, 287, 288, 303, 304, 305, 306, 322, 331, 356, 365

Barbo 81, 82, 83, 91
Barbo, Kardinal Marco 91, 227
Barbo, Kardinal Pietro bkz. II. Paulus
Barselona, İspanya 33, 52, 89, 117, 127
Basanello, İtalya 24, 115
Belgrad, Sırbistan 46
Bellonci, Maria 24, 237, 238, 239, 241, 293, 345, 346, 348
Belvedere Villası, Roma 110, 220
Bembo, Pietro 11, 343, 346, 347, 348, 379
Beneimbene, Camillo 93
Bernardi, Andrea 216, 293, 294, 297, 373
Bessarion, Kardinal Basilios 11, 39, 64, 67, 81, 82, 86, 91
Bizans İmparatorluğu 45, 78
boğa güreşi 177, 193, 230
Bologna, İtalya 7, 8, 37, 44, 53, 54, 63, 64, 144, 169, 209, 210, 242, 245, 250, 254, 279, 294, 296, 301, 303, 304, 316, 373
Borgia ailesi 28, 34, 161, 169
Borgia, Camilla Lucrezia 361
Borgia, Cesare 160
Borgia, Francesco, Cosenza Piskoposu 204
Borgia, Giovanni (İnfans Romanus) 12, 169, 201, 261, 293, 301
Borgia, Isabella (Rodrigo'nun kızı) 12
Borgia-Lanjol, Kardinal Juan 340
Borgia, Laura (Rodrgio'nun kızı) 115
Borgia, Louise (Cesare'nin kızı) 362
Borgia, Lucrezia 367
Borgia, Rodrigo bkz. VI. Alexander
Borja, İspanya 9, 11, 12, 33, 34, 35, 36, 38, 51, 78, 150, 185, 268
Bossi, Lauro 220
Botticelli, Sandro 16, 21, 87, 102
Bracciano, kuşatılması 7, 8, 156, 334, 337
Bradford, Sarah 23, 24, 99, 114, 126, 128, 129, 138, 142, 150, 151, 152, 153, 155, 158, 168, 169, 170, 188, 190, 195, 197, 216, 220, 221, 225, 230, 235, 238, 239, 241, 243, 246, 263, 269, 273, 278, 294, 295, 298, 301, 318, 319, 327, 330, 332, 344, 348, 357, 375
Buonaccorsi, Biagio 252
Burchard, Johann 118, 119, 120, 136, 137, 138, 152, 154, 156, 160, 163, 176, 186, 202, 204, 205, 207, 208, 212, 219, 221, 223, 235, 237, 250, 256, 259, 260, 266, 269, 270, 274, 275, 277, 278, 281, 291, 292, 310, 312, 333, 353, 354
Burckhardt, Jacob 124
Büyük Bölünme 42
Büyük İskender 26, 29

C

Caetani ailesi 195, 204, 266
Calandrini, Kardinal, Bologna Piskoposu 64
Calderon, Pedro ("Perotto") 12, 163
Camerino, İtalya 8, 207, 282, 286, 287, 291, 301, 361
Campo de' Fiori, Roma 42
Canale, Carlo 94
Capello, Paolo 225, 230, 232, 239
Capua, İtalya 7, 165, 256, 257
Carafa, Kardinal Oliviero 92
Carjaval, Kardinal Juan 376
Cem, Sultan 121, 122, 135, 140, 141
Cenova, İtalya 7, 25, 104, 106, 207, 297, 369, 370, 375
Cerignola Muharebesi 338
Cesena, İtalya 7, 8, 18, 244, 246, 285, 286, 299, 311, 317, 319, 320, 321, 322, 356, 358, 364, 366, 370
Chinchilla, İspanya 373

Chinon, Fransa 188, 191, 192, 193, 294
Cibo, Kardinal Giovanni 104, 105; ayrıca bkz. VIII. Innocentius
Clermontlu Isabella 36
Collenuccio, Pandolfo 242, 243, 244
Colonna 40, 44, 67, 68, 134, 149, 194, 198, 256, 257, 267, 277, 332, 334, 356, 357, 372, 373
Colonna ailesi 68, 134, 149, 194, 198, 257, 267, 334
Colonna, Fabrizio 256, 257,
Colonna, Kardinal Prospero 67, 68
Colonna, Prospero 67, 257, 356, 357, 372, 373
Curia 48, 57, 63, 68, 258, 260, 336

D

d'Albret 9, 196, 222, 225, 265, 294, 373, 375
d'Albret Amanieu 222
d'Albret, Charlotte 196, 265, 294, 373, 375
d'Amboise, Georges, Rouen Başpiskoposu 11, 187, 189, 192, 193, 196, 227, 358, 359, 361, 383, 388
da Naldo, Dionigi 214
Dante, Alighieri 53, 346
Da Vinci, Leonardo 16, 102, 107, 193, 198, 201, 284, 285, 290, 299, 313, 316, 335
de Borja 9, 11, 12, 33, 34, 35, 36, 38, 51, 185
de Borja ailesi 33, 78 ayrıca bkz. Borgia ailesi
de Borja, Alonso 35 ayrıca bkz. III. Callixtus
Della Rovere 14, 20, 22, 25, 96, 189, 315
Della Rovere ailesi 315
Della Rovere, Giovanni 95
Della Rovere, Kardinal Francesco bkz. IV. Sixtus
Delle Rovere, Kardinal Giuliano 14, 19, 86, 95, 103-105, 109, 123, 130, 135-137, 188, 198, 227, 287, 358
de' Medici 13, 18, 27, 98, 99, 100, 124, 128, 129, 133, 221, 282, 387
de' Medici, Lorenzo (Muhteşem) 13, 18, 98-100, 133,
de' Medici, Piero 124, 129, 133, 282
d'Este 9, 12, 13, 262, 263, 265, 274, 276, 277, 279, 280, 289, 290, 291, 294, 343, 344, 379, 380, 384, 388
d'Este, Alfonso 12, 262, 265, 277, 279, 289, 380
d'Estouteville, Guillaume, Rouen Kardinali 23, 65, 66, 67, 74, 86, 97, 103, 384, 388
Diaz, Bartholomew 122
di Saluzzo, Giorgio, Lozan Piskoposu 55
di San Genesio, Giacomo 15

E

Enriquez, Maria 117, 127, 154, 161, 201
Ensest 161, 214, 215, 234, 262, 305, 381

F

Faenza, İtalya 8, 207, 226, 244, 245, 249, 250, 356
fahişeler 145, 228, 229
Farnese 13, 24, 113, 114, 115, 116, 118, 121, 134, 151, 153, 201, 261
Fatih Mehmet, Osmanlı Sultanı 45, 46, 70, 78, 101, 121
Floransa 7, 8, 13, 16, 18, 19, 27, 30, 37, 38, 87, 98, 99, 100, 103, 106, 107, 124, 129, 133, 134, 143, 147, 148, 170, 171, 172, 173, 174, 199, 200, 207, 209, 221, 223, 229, 233, 237, 238, 242, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 281, 282, 283, 284, 285, 286,

287, 288, 289, 294, 303, 305, 308, 309, 311, 316, 317, 318, 321, 322, 331, 333, 335, 336, 338, 345, 352, 360, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 372, 380
Folignolu Sigismondo 250
Forli, İtalya 7, 8, 14, 207, 210, 211, 212, 213, 215, 218, 220, 221, 234, 244, 245, 246, 372, 373
Fransa 12, 13, 23, 24, 25, 27, 30, 35, 45, 65, 70, 80, 91, 96, 121, 122, 123, 125, 132, 133, 136, 137, 138, 139, 141, 143, 144, 145, 146, 149, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 202, 205, 207, 209, 211, 218, 221, 225, 226, 227, 233, 234, 247, 248, 252, 255, 256, 257, 259, 266, 267, 287, 291, 294, 295, 309, 331, 338, 357, 359, 362, 374
Fransalı Joan 175, 187, 191

G

Gaeta, İtalya 338, 340, 355, 367
Galen 102
Gedik Ahmet Paşa 101
Gemici Henry, Prens 122
Genç Sanuto, Marino 278
Giovio, Paolo 128, 273, 330, 342
Giustinian 295, 306, 310, 317, 318, 323, 329, 336, 337, 360, 363, 365, 371, 376
Gonzaga 13, 86, 87, 130, 146, 268, 275, 276, 278, 287, 290, 291, 294, 296, 379, 380
Gonzaga Hanedanı 268
Gran Cavallo ("Büyük At") 199
Guicciardini, Francesco 13, 16, 23, 26, 56, 131, 132, 137, 140, 142, 143, 149, 211, 249, 256, 300, 301, 362
gut 39, 43, 45, 67, 68, 74, 103, 121, 312

H

Heywood, Colin 101
Hunyadi, Yanoş 46, 47

I-İ

Imola, İtalya 98, 103, 207, 210, 211, 215, 218, 244, 245, 248, 288, 298, 301, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 317, 319, 356, 358, 364, 388
Infans Romanus 12, 357, 361 ayrıca bkz. Borgia, Giovanni
Infessura, Stefano 17, 25, 26, 113, 119, 120
Inghirami, Giovanni 61
İngiltere 4, 45, 143, 172, 193, 314, 381
İskoçya 58, 80, 142
İspanya 23, 24, 30, 31, 33, 34, 36, 53, 54, 63, 70, 78, 80, 85, 88, 89, 90, 92, 94, 96, 108, 117, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 139, 142, 150, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 172, 174, 177, 184, 185, 194, 196, 224, 231, 233, 234, 247, 255, 258, 263, 284, 294, 310, 311, 338, 372, 373, 374, 377, 380
İspanyol Engizisyonu 17, 101, 105, 183

J

Johnson, Marion 26, 27
Juan, Asturias Prensi 9, 12, 21, 42, 52, 54, 55, 63, 88, 89, 93, 94, 96, 114, 116, 117, 118, 119, 127, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 165, 176, 179, 180, 182, 200, 201, 202, 204, 210, 219, 238, 272, 278, 340, 373, 375, 376
Jubilee Yılı 1475 86, 95,
Jubilee Yılı 1500 221

K
Kardinaller Heyeti 19, 20, 21, 24, 25, 47, 62, 63, 82, 83, 87, 95, 97, 103, 110, 121, 129, 151, 159, 176, 187, 204, 205, 216, 233, 260, 356, 359
Kastilya 31, 88, 90, 101, 117, 123, 185, 387
Katalanlar 48, 49, 89
Kefalonya, Yunanistan 247
Kıyamet Kitabı 314
kilise meclisi 56, 61, 79
Kolomb, Kristof 31, 122, 142, 150
Konstantinopol, Türkiye 39, 43, 45, 47
konversolar 183
Kudüs 21, 35, 121, 133, 135, 140, 141, 144
Kutsal İttifak 144, 145, 146, 147, 149, 150, 176, 181, 275
Kutsal Roma İmparatorluğu 45
Küçük Buzul Çağı 17

L
La Magione, İtalya 304, 306, 331, 332, 334
La Motta, İspanya 374, 375
Landucci, Luca 283
Lascelles, Christopher 105
Lateran (Laterano'daki San Giovanni Bazilikası), Roma 40, 41, 69, 112
Lerida Üniversitesi 34
Levant 30, 47, 258
Lippi, Raphael Brandolinus 235, 237
Lopez, Kardinal Bernardino 231, 232
Luther, Martin 41, 352

M
Macaristan 45, 96, 172, 263
Machiavelli, Niccolò 13, 28, 29, 30, 90, 194, 208, 209, 211, 230, 237, 238, 242, 254, 283, 284, 285, 286, 295, 296, 297, 300, 301, 302, 304, 305, 309, 311, 312, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 326, 328, 329, 330, 331, 333, 335, 336, 352, 360, 361, 363, 364, 365, 367, 370, 377, 384, 388
Mağribiler 150, 155, 183
Malatesta 73, 77, 78, 102, 198, 244, 246, 356
Mallett, Michael 27, 55, 69, 75, 128, 142, 157, 351, 363
Manfredi, Giovanni 244, 249
Manfredi ailesi 244
Mantova, İtalya 7, 12, 13, 14, 19, 71, 72, 73, 74, 80, 82, 86, 130, 146, 152, 153, 155, 158, 160, 166, 167, 177, 181, 190, 265, 268, 275, 283, 290, 291, 294, 296, 344, 357, 379, 380
Marches 101, 197, 199, 208, 302
Marescotti, Cleofe 319
Marranolar 183
Matarazzo, Francesco 245, 270
Medici ailesi 253
Medici Bankası 98, 106
Meyer, G. J. 34, 46, 52, 69, 70, 75, 80, 84, 89, 113, 125, 127, 135, 143, 145, 175, 235, 236, 238
Michelangelo 21, 102, 106
Michiel, Kardinal Giovanni 336, 337, 341, 367
Milano 7, 18, 24, 25, 33, 49, 61, 62, 70, 78, 83, 106, 107, 117, 118, 132, 133, 139, 146, 152, 158, 168, 170, 176, 178, 179, 189, 190, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 201, 203, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 215, 218, 220, 221, 223, 224, 225, 251, 252, 262, 263, 265, 268, 284, 285, 287, 288, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 309, 310, 312, 318, 322, 331, 339, 340, 348, 352, 367, 371, 372, 379, 380
Mistra, Yunanistan 39, 70, 78

N

Napoli 7, 11, 13, 18, 19, 25, 27, 33, 34, 35, 36, 38, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 61, 62, 70, 73, 78, 88, 92, 95, 96, 97, 100, 101, 102, 104, 106, 107, 117, 124, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 135, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 151, 157, 158, 159, 165, 166, 167, 175, 176, 178, 180, 181, 186, 187, 190, 193, 194, 196, 200, 202, 207, 224, 227, 228, 233, 234, 236, 247, 255, 256, 257, 258, 259, 263, 265, 266, 268, 273, 284, 294, 295, 296, 297, 302, 310, 311, 316, 318, 323, 332, 337, 338, 339, 356, 357, 367, 370, 371, 372, 373, 374

Napolili Carlotta 180, 193, 197

Napolili Eleanora, Ferrara Düşesi 290

Nepi, İtalya 8, 97, 203, 239, 241, 277, 357, 358, 384, 388

Nietzsche, Friedrich 29

Noel, Gerard 16, 33, 48, 64, 65, 66, 67, 84, 86, 104, 156, 246

Norwich, John Julius 39, 41, 43, 45, 54, 57, 84, 104

O

Oliverotto da Fermo 14, 251, 282, 326

Orléanslı Louis 13, 146, 175, 176

Orsi ailesi 211

Orsini 14, 24, 40, 44, 107, 114, 115, 134, 149, 155, 156, 157, 160, 204, 233, 241, 250, 254, 255, 257, 282, 286, 287, 288, 301, 303, 304, 305, 311, 312, 313, 322, 323, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 367

Orsini ailesi 267, 306

Orsini, Carlo 156,

Orsini, Giangiordano 334

Orsini, Giulio 14, 241, 250, 282, 303, 335, 337

Orsini, Kardinal Giambattista 14, 233, 287, 304, 312, 331, 335

Orsini, Niccolò 334

Orsini, Orsino 24, 114,

Orsini, Paolo 14, 233, 305, 306, 311, 312, 313

Osmanlı İmparatorluğu 27, 30, 70

Ostia, İtalya 7, 8, 27, 63, 91, 123, 134, 157, 189, 267, 335, 363, 364, 369, 371, 376

P

Pallavicini, Kardinal Sforza 146, 168

Pantasilea (Lucrezia'nın hizmetçisi) 163

Papa Joan 41

Papalık Eyaletleri 37, 54, 68, 73, 95, 218, 249, 264, 380

Parker, Geoffrey 118, 119, 120

Pazzi ailesi 98

Perugia, İtalya 7, 8, 146, 245, 246, 270, 278, 301, 305, 322, 323, 331, 341, 356, 365

Perugino, Pietro 107

Pesaro, İtalya 7, 8, 14, 117, 151, 152, 158, 207, 214, 215, 242, 244, 278, 318, 319, 322, 356

Petrarca 53, 229

Petrucci, Pandolfo 305, 331, 333

Piccolomini, Kardinal Aeneas bkz. II. Pius

Piccolomini, Kardinal Francesco bkz. III. Pius

Pinturicchio 150, 387, 388

Piombino, İtalya 7, 8, 253, 255, 281, 372

Pisa 7, 8, 91, 92, 99, 100, 128, 129, 251, 281, 319, 369, 372

Platina, Bartolomeo 84, 85, 87, 88

Platon 39

Ponte Sisto, Roma 102

Portekiz 101, 122, 123, 247

Poto, Gaspare 231

Prens, (Machiavelli) 13, 28, 122, 170, 296, 302, 330, 377
Procida, Don Gaspar de 126, 167
Pucci, Puccio 114

R

Ramirez 358, 366
Raphael 107, 235, 237, 285
Ravenna Muharebesi 380
Réné, Anjou Kontu 78
Rexach, Juan 42
Riario 14, 95, 99, 100, 103, 107, 211
Rimini, İtalya 7, 8, 73, 77, 198, 207, 210, 226, 244, 300, 308, 356
Roma 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 60, 63, 64, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 102, 103, 104, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 118, 122, 123, 125, 126, 129, 130, 134, 136, 137, 138, 139, 141, 143, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 180, 181, 184, 185, 188, 189, 190, 194, 195, 197, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 209, 210, 212, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 238, 239, 241, 244, 247, 249, 252, 253, 255, 259, 261, 264, 266, 267, 268, 269, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 287, 288, 291, 292, 295, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 308, 312, 313, 317, 318, 320, 323, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 352, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 361, 363, 364, 365, 366, 369, 370, 371, 375, 376, 383, 387
Romagna toprakları 219
Roma İmparatorluğu 16, 30, 36, 45, 48, 68, 125, 136, 185, 302, 313, 330, 339, 352
Roma Katolik Kilisesi 39, 44
Rota (Kilise'nin yüce divan) 68
Rovere, della bkz. Della Rovere
Rönesans 2, 13, 16, 17, 18, 19, 30, 31, 33, 42, 64, 65, 69, 73, 84, 87, 102, 106, 107, 110, 171, 172, 192, 200, 208, 211, 223, 224, 285, 345, 380

S-Ş

Sala del Pappagallo 217
Salviati Bankası 98
San Lazzaro hastalığı 190
San Leo, İtalya 8, 306
San Marco Sarayı, Roma 83
Sansavino, Antonio di Monte 14, 300, 313
San Sisto manastırı 262
Santa Maria Sopra Minerva Kilisesi 355
Santa Marie delle Grazie manastırı 199
Santi Quattro Coronati, Roma 38
Savelli ailesi 44, 267, 278, 332, 334
Savonarola, Girolamo 18, 19, 124, 131, 133, 134, 143, 147, 148, 149, 170, 171, 172, 173, 174, 202, 205, 229, 248, 289, 384, 388
Scalona, Gian Carlo 14, 19, 152, 153, 155, 160
Setton, Kenneth 258
Sezar, Julius 26, 59, 210, 322
Sforza 9, 14, 25, 26, 28, 47, 49, 69, 70, 73, 103, 107, 117, 118, 125, 126,

132, 133, 139, 145, 151, 152, 158, 161, 163, 167, 168, 169, 170, 176, 189, 190, 193, 196, 198, 199, 203, 204, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 224, 238, 242, 262, 278, 285, 349, 356, 384, 388
sıtma 15, 60, 292, 340, 351, 376
Sicilya 27, 33, 35, 46, 139, 140, 144
Siena 7, 8, 24, 59, 64, 66, 67, 74, 75, 78, 130, 153, 248, 251, 305, 323, 331, 332, 333, 338
Sinigalia, İtalya 7, 8, 14, 282, 315, 316, 317, 321, 322, 323, 325, 326, 327, 329, 330, 331, 336, 362, 367
Sistine Şapeli 25, 26, 87, 102, 103, 111, 150, 181
Smyrna, Türkiye 92
Soderini 253, 283, 284, 285, 286, 308, 309, 316, 321, 363, 370
Son Akşam Yemeği, (Da Vinci) 193, 199, 285
Spanocchi Bankası 26
Strozzi, Ercole 345, 346, 348
şansölye yardımcılığı (papalık) 12, 57, 64, 66, 69, 82, 86, 88, 97, 105, 108, 117, 153, 181, 258, 270
Şarlman 136, 146

T

Tanrı'nın Kamçısı 5, 147
Tordesillas Antlaşması 123
Torella, Gaspar 14, 167, 181, 190, 273, 292
Trabzon, Türkiye 78
Trastevere, Roma 44, 129, 148, 152, 217, 223, 340
Trevisano, Gian Giacomo 37, 46, 47

U

Umbria, İtalya 245, 246
Urbino, İtalya 7, 8, 13, 73, 95, 99, 155, 156, 207, 208, 278, 282, 283, 285, 286, 287, 291, 296, 305, 306, 307, 312, 313, 314, 315, 333, 355, 365, 366, 369

V

Valensiya, İspanya 23, 24, 33, 34, 35, 44, 51, 52, 55, 88, 90, 116, 119, 129, 153, 167, 293, 373
Vatikan Kütüphanesi 42, 102, 151
veba 60, 63, 80, 81, 142, 143, 340
Velletri, İtalya 7, 136, 137, 138
Venedik 7, 18, 33, 42, 45, 46, 73, 78, 80, 81, 83, 91, 92, 102, 106, 118, 139, 141, 144, 146, 152, 161, 178, 179, 186, 198, 207, 209, 210, 223, 225, 226, 230, 232, 238, 239, 242, 247, 248, 250, 251, 255, 259, 263, 295, 296, 305, 306, 308, 310, 311, 317, 318, 323, 329, 334, 336, 345, 348, 352, 356, 358, 360, 371
Vesalius, Andreas 102
Villari, Pasquale 18, 148, 172, 174, 304, 312
Virtù e Fortuna 29, 90, 194, 296
Visconti ailesi 176,
von Pastor, Ludwig 75

X

Xàtiva, İspanya 51, 52, 78, 85, 92

Y

Yahudiler 182, 183, 184
yeğen kardinaller 340
yeniçeriler 177
Yunanistan 70
Yüz Yıl Savaşları 45

Z

Zambotti, Bernardino 245, 279, 307
zehirleme 15, 341, 381
Zeno, Kardinal Giovanni 14, 258, 259

BORGİALAR: GÜÇ VE SERVETİN GÖLGESİNDE

Rönesans İtalyası... Bir yanda sanat ve bilimin altın çağı, diğer yanda taht oyunları, ihanetler ve acımasız güç mücadeleleri... Bütün bunların ortasında tarihin en kötü şöhretli ailelerinden biri yükseliyordu: ***Borgialar.***

Papa VI. Alexander olarak bilinen Rodrigo Borgia, yalnızca dinî bir lider değil, aynı zamanda hırslı bir politikacıydı. Papa olabilmek için servetini ve etkisini ustaca kullanmış, Roma'nın en güçlü adamı hâline gelmişti. Oğlu Cesare Borgia ise Machiavelli'nin Prens adlı eserine ilham veren acımasız bir komutan, Rönesans İtalyası'nın en korkulan isimlerinden biriydi.

Paul Strathern, ***Borgialar*** adlı eserinde, bir hanedanın yükselişini ve çöküşünü belgeler, mektuplar ve çağdaş tanıkların gözünden anlatıyor. Ailenin papalık tahtına nasıl ulaştığını, nasıl bir gölge hükümdarlık kurduğunu ve nihayetinde tarihin en yozlaşmış ailelerinden biri olarak anıldığını ortaya koyuyor. ***Borgialar*** gerçekten de şeytani bir hanedan mıydı? Suikastlar, skandallar ve ahlaksızlıklarla örülü bir aile mi, yoksa içinde bulundukları dönemin acımasız siyasetinin kurbanları mıydılar? ***Borgialar***ın Medicilerle ve Leonardo Da Vinci ile nasıl bir ilişkisi vardı?

Paul Strathern bütün bu soruları Borgia ailesini kendi dönemleri içinde ve onların gelişmesini sağlayan dünyayla birlikte yorumlayarak, bu etkili hanedanın hikâyesini daha önce hiç olmadığı kadar iyi anlatırken tarih ile efsane arasındaki perdeyi aralayarak okuyucuyu Rönesans İtalyası'nın karmaşık dünyasına çekiyor. ***Borgialar***, sizi Vatikan'ın karanlık koridorlarında ihanetin ve ihtirasın izini sürmeye davet ediyor.

Kronik
kronikkitap.com kronikkitap
ISBN: 978-625-6228-70-2
9 786256 228702
THG 0307313 YIV